NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
(Ukraine)
Department of English Philology and Translation

SIBERIAN FEDERAL UNIVERSITY
(Russian Federation)
Department of Business Foreign Language

GENERAL AND SPECIALIST TRANSLATION / INTERPRETATION: THEORY, METHODS, PRACTICE

6th International Conference Proceedings

April 5-6, 2013

Kyiv
2013

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(Україна)
Гуманітарний інститут
Кафедра англійської філології і перекладу

НАЦИОНАЛЬНЫЙ АВИАЦИОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
(Украина)
Гуманитарный институт
Кафедра английской филологии и перевода

СИБІРСЬКИЙ ФЕДЕРАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(Російська Федерація)
Інститут економіки, управління та природокористування
Кафедра ділової іноземної мови

СИБИРСКИЙ ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
(Российская Федерация)
Институт экономики, управления и природопользования
Кафедра делового иностранного языка

ФАХОВИЙ ТА ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

Матеріали доповідей
VI Міжнародної науково-практичної конференції
05.04 - 06.04. 2013

Материалы докладов
VI Международной научно-практической конференции

СПЕЦИАЛЬНЫЙ И ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОД: ТЕОРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, ПРАКТИКА

Київ
«Аграр Медіа Груп»
2013

УДК: 81′ 25 (082)

Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: матеріали доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції 5-6 квітня 2013 р. / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. – К.: Аграр Медіа Груп, 2013. – 472 с.

Збірник містить матеріали доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань теорії та практики перекладу, що відбулась 5-6 квітня 2013 року на кафедрі англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Специальный и художественный перевод: теория, методология, практика: материалы докладов VI Международной научно-практической конференции 5-6 апреля 2013 г. / под общей ред. А.Г. Гудманяна, С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Груп, 2013. – 472 с.

Сборник содержит материалы докладов VI Международной научно-практической конференции по актуальным вопросам теории и практики перевода, которая состоялась 5-6 апреля 2013 года в Национальном авиационном университете (г. Киев, Украина).

General and Specialist Translation / Interpretation: Theory, Methods, Practice: Proceedings of the 6th International Conference. – Kyiv: AgrarMedia Group, 2013. – 472 p.

The book contains papers presented by the participants of the 6th International Conference on theory and practice of translation / interpretation held at the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) on 5-6 April 2013.

Голова організаційного комітету:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф., в.о. директора Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (Україна)

Заступники голови оргкомітету:

Сидоренко С.І., канд. філол. наук, доцент каф. англійської філології і перекладу Гуманітарного ін-ту НАУ;

Разумовська В.А., канд. філол. наук, проф. кафедри ділової іноземної мови Ін-ту економіки, управління та природокористування Сибірського федерального університету, голова Красноярського регіонального відділення Спілки перекладачів Росії

Председатель оргкомитета:

Гудманян А.Г., д-р филол. наук, проф., и.о. директора Гуманитарного института Национального авиационного университета (Украина)

Заместители председателя оргкомитета:

Сидоренко С.И., канд. филол. наук, доцент каф. английской филологии и перевода Гуманитарного ин-та НАУ;

Разумовская В.А., канд. филол. наук, проф. кафедры делового иностранного языка Ин-та экономики, управления и природопользования Сибирского федерального университета, руководитель Красноярского регионального отделения Союза переводчиков России

Рекомендовано до друку вченою радою Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (Протокол № 3 від 13.03.2013 р.)

ISBN 978-617-646-151-7

Jamal Al-Qinai
Kuwait City, Kuwait

Asymmetry of Gender Markedness in English-Arabic Translation

Grammatical gender, which does not necessarily coincide with natural gender, determines the way the word will behave in terms of agreement of adjectives, articles and pronouns. Some languages like Latin, Greek and modern German have three genders, Arabic and French have two (with no neutral) while English exhibits natural gender distinction in third person singular pronouns and a few other lexical items (e. g. duke/ duchess, king/ queen, stallion/ mare, fox/ vixen... etc.).

While gender-marking is normally considered as simply a conventional mechanic of language grammar, Jackobson and Sherry believe that grammatical gender can be invested with (symbolic) meaning and may even affect the reception of a given message whenever gender specification is used in communication [9, p. 18]. Examples from common usage show that even when a pronoun or a word is theoretically neutral in a given language, it may carry an implicit gender in another [9, p. 19].

1- Legal texts, for instance, often use 'unmarked' words such as 'client', 'contractor' and 'arbitrator' which are translated into Arabic by way of using the 'dominant' masculine equivalents: العميل, المقاول, المحكم respectively. In case of disputes and unless stipulated by law, the contract may be contested as legally unbinding to females.

To avoid reference to gender, impersonal words such as 'the first' or 'second party' are used instead of direct reference. Yet, when translated into Arabic, the word 'party' itself is assigned a masculine gender الطرف with a following adjective marked for gender agreement e. g. الأول 'the first'.

Similarly, the use of the third person neutral pronoun ('it' for non rational singular and 'they' for plural) in English ST is once again reinstated in Arabic as gender-marked.

e. g. 'Naturally, they will be required to settle their debts.'

ومن الطبيعي أن يُطلب منهم تسوية ديونهم.

'It (i. e. the debt) shall be settled within a week.'

يجب تسويتهِ خلال أسبوع.

Some firms resort to a binary reference to both sexes in the form of s/ he هو/ هي sir/ madam السيد/ السيدة which is applied to the whole text including verbs, adjectives and pronouns.

e. g. English original: I hereby undertake to guarantee all the sums which the debtor borrows on current account. This guarantee shall remain

effective until the debtor has settled all his/ her debts and met all his/ her obligations towards you.

Arabic translation:

أتعهد بموجب هذا بضمان كافة المبالغ التي يقترضها / تقترضها المدين/ المدينة على الحساب الجاري. ويظل هذا الضمان ساريا حتى يقوم/ تقوم المدين/ المدينة بسداد كافة ديونه/ ديونها والوفاء بجميع إلتزاماته/ إلتزاماتها تجاهكم.

Back-translation:

[I hereby undertake to guarantee all the sums which the debtor (masc)/ debtor (fem) borrows (masc)/ borrows (fem) on current account. This guarantee shall remain effective until the debtor (masc)/ debtor (fem) has settled (masc)/ settled (fem) all his/ her debts and met all his/ her obligations towards you.]

The potential difficulty of tracing participants makes it necessary to use a variety of reference links in order to make the contract terms distinctly clear and applicable to both sexes. Arabic uses a number of devices which cannot be easily represented in back-translation. Thus, whereas English uses pronominal reference (i.e. his/her) only twice, Arabic renders all verbs, subjects and words with pronominal suffixes in both masculine and feminine forms.

Although difficult to translate into English, Arabic gender distinction is a very effective cohesion device. Since verbs, pronouns and adjectives agree with their subjects in number and gender, reference can be established among the different entities within a text with less possibility of confusion even in the presence of embedded clauses. Consequently, while Arabic favours pronominal reference and gender/ number concord, English would use lexical repetition and substitution as a safer option in potentially ambiguous texts [2, p. 189-190].

2- In instructional (didactic) and persuasive texts such as manuals, guides and advertisements, the use of gender may exclude other potential recipients. Compare the ST and TT of the following instructions taken from a cake mix packet.

English original:

Spread the base of the cake with pie filling or conserve and top with a layer of whipped cream. Place a second layer on top and mask the sides of the cake with cream.

Arabic translation:

إفردي حشوة الفطائر أو المربى على الطبقة السفلى من الكيك ثم غطيها بطبقة من القشطة المخفقة. ضعي طبقة ثانية من القشطة فوق الكيك و غطي جوانبها بالقشطة.

While the imperative verbs in the English ST do not discriminate between masculine and feminine, the Arabic counterparts are inflected for

gender, thus excluding male recipients and sacrificing the readability of the target text.

Another interesting example (from a Baskin Robbins flier) reads:

Prepare it at home the way you like it and enjoy it with your family and friends.

The Arabic translation violates the norm by exclusively using the masculine instead of addressing in the feminine of species with regard to cooking and recipes.

حضّرها في منزلك كما تحب وتمتع بها مع أسرتك وأصدقائك.

Explication and Implication of Gender in English-Arabic Translation

Explication is defined as the process of introducing information into TL which is only implied in SL through the context [11, p. 8]. Thus, owing to the unmarkedness of gender of first and second pronouns in English, a translator of an English text into Arabic has to play the role of a decision-marker in gender identification by soliciting information from the ST. Consequently, the Arabic text becomes more explicit than the English origin as the translator attempts to fill the gaps in the Target text, made obligatory by the Arabic gender system. This only reiterates the remark made earlier by Jackobson that, 'languages differ essentially in what they must convey and not in what they can convey' [7, p. 264]. In other words, languages have their resources to expand their lexicon (via borrowings, metaphor, neologisms, etc.) to cater for new experiences. Yet, according to the contrastive/ structuralist view the real translation problem lies in the non-correspondence in grammatical categories between the SL and TL which cannot be easily resolved [5, p. 27].

In the following extract from a letter, the addressee's name 'Nan' is a source of confusion to the translator as s/he has to determine the sex of the addressee in order to effect the obligatory gender concordance among all constituents of the sentence.

English original:

Dear Nan,

It seems ages since we heard from you-and even longer since we last saw you.

Arabic translation (version I: masculine):

عزيزي نان

لقد مضى ردح من الزمن منذ وصلتنا رسائلكَ بل وفترة أطول منذ لقائنا الأخير معكَ.

Arabic translation (version II: feminine):

عزيزتي نان

لقد مضى ردح طويل من الزمن منذ وصلتنا رسائلكِ بل وفترة أطول منذ لقائنا الأخير معكِ.

In texts specifically marked for gender for narrative or semiotic purposes, a translator has to recover (i.e. compensate) such gender definiteness in the English target text by inserting additional markers not normally used in texts of general nature. For instance, in the following sentence

لقد كان كالهر المشاكس في زقاق السياسة.

He was like a mischievous tomcat in the alleys of politics.

The word هر 'literally: tomcat' is used instead of the common word قط or قطة to draw attention to the masculinity of the subject by using a lesser frequent word despite the presence of the feminine form هرة 'female cat'. The English translation recovers gender definitness by means of using a gender-specific equivalent 'tomcat'

The above example is reminiscent of other words which are suffixed with -ess to emphasize gender in special contexts.

e. g. prince → princess
author → authoress
count → countess
actor → actress
poet → poetess
heir → heiress

Baker [2, p. 90] believes that such suffixes do not always reflect straightforward gender distinction as some of them may carry specific connotations. For instance, 'authoress' tends to have derogatory overtones, with 'author' being the unmarked form for both sexes (Ibid.).

Yet, there are hundreds of other (mostly occupational) words which remain neutral in English while their Arabic equivalents exhibit gender.

e. g.

English	**Arabic**	
	Masculine	**Feminine**
engineer	مهندس	مهندسة
mechanic	ميكانيكي	ميكانيكية
pilot	طيار	طيارة
doctor	طبيب	طبيبة
lawyer	محامي	محامية
driver	سائق	سائقة
teacher	معلم	معلمة

Figure 1: Examples of English neutral words and their gender-specific equivalents in Arabic.

Consequently, gender explication or implication is bound to occur whenever a translation is attempted between English and Arabic.

The reverse process, i. e. implication takes places when a gender-specific text is being translated from Arabic into English. The asymmetry of gender categories between the two languages renders some gender markers of agreement in Arabic redundant in the English translation. Here, one has to contend with the principle of necessary sacrifice since not everything is translatable.

e.g. Arabic original:

"وعاشروهن بالمعروف فإن كرهتموهن فعسى أن تكرهوا شيئا ويجعل الله فيه خيرا كثيرا."

English translation:

"Live with them on a footing of kindness and equity. If ye take a dislike to them, it may be that ye dislike a thing, and Allah brings about through it a great deal of good."

(The Holy Qur-an: English Translation, al-Nisa', verse 19)

The English translation does not indicate the feminine pronoun suffixed to the words وعاشروهن (literally: live with them/ feminine) and كرهتموهن (literally: take a dislike to them/ feminine).

Similarly, in the following advertisement for a job vacancy, the Arabic original specifies the gender of the "Expert Dietitian" required, whereas the English TT applies to both males and females.

Arabic original:

مطلوب للعمل خبيرات تغذية على أن تكون المتقدمة حاصلة على بكالوريوس تخصص تغذية.

English translation:

Required Expert Dietitian The applicant should hold a bachelor degree in dietetics.

Points of divergence between English & Arabic with regard to gender markedness

While English grammar does not include a grammatical gender, Arabic applies gender distinction to nouns which refer to both animate and inanimate objects. Determiners, adjectives, pronouns and sometimes verbs in Arabic usually agree with the noun in gender as well as in number. In other words, gender affixes in Arabic transcend word boundary to effect agreement among other constituents in a given utterance by way of inflection and affixation.

1-Adjectival agreement

A pronominal adjective in English such as 'good' can be used with either masculine or feminine nouns without any changes. Yet, its Arabic postnominal equivalent demonstrates agreement according to gender and number.

e. g.

A good student

طالب مجد (singular, masculine)

طالبة مجدة (singular, feminine)

Good students

طالبان مجدان (dual, masculine)

طالبتان مجدتان (dual, feminine)

طلبة مجدون (plural, masculine)

طالبات مجدات (plural, feminine)

2- Verbal agreement

Although French has a grammatical gender, gender distinction is only expressed in nouns, articles, adjectives and third person pronouns; they do not affect the form of the verb [2, p. 94]. Yet in Arabic, affixes and other inflectional vowel (and diacritic) changes are introduced to verb forms to indicate distinction. In fact, personal pronouns such as أنتَ/ you 'masculine' أنتِ/ you 'feminine' هو/ he هي/ she are usually redundant in Arabic, and are used for emphasis, since all the information they carry is encoded in the form of the verb (Ibid).

The past form of the verb is suffixed with ت to agree with a feminine agent (in verbal sentences)

سافر الرجل/ الرجلان/ الرجال 'the man/ men (dual or plural) travelled'

سافرت المرأة/ المرأتان/ النساء 'the woman/ women (dual or plural) travelled'

On other hand, the present form of the verb is prefixed with تـ to replace the tense masculine marker يـ.

e. g. يعمل الرجل/ الرجال 'the man/ men work'

تعمل المرأة/ النساء 'the woman/ women work'

Nominal sentences also exhibit gender agreement by means of suffixes (pronouns) attached to the past form of the verb.

e. g. الولد لعب 'the boy played'

البنت لعبت 'the girl played'

The present form of the verb in a nominal sentence is prefixed with تـ to show femininity instead of the present tense marker يـ.

e. g. الولد يلعب 'the boy plays'

البنت تلعب 'the girl plays'

When the subject (agent) is feminine plural, the predicate verb shows agreement by suffixing ن regardless of the feminine prefix marker تـ.

e. g. الأولاد يلعبون 'the boys play'

البنات يلعبن 'the girls play'
البنات تلعبن 'the girls play'

However, if the subject is [-human/+plural] the verb is feminine singular regardless of the subject's gender.

e. g. الطيور تهاجر في الربيع or تهاجر الطيور في الربيع
Birds migrate in Spring.
أوراق الشجر تسقط في الخريف or تسقط أوراق الشجر في الخريف
Tree leaves fall in Autumn.

The verb تهاجر 'migrate' is inflected for the feminine gender although the singular form of الطيور 'birds' (i. e. طير) is masculine.

It is interesting to note that the equivalent verbs in English in all the above examples remain invariably uniform for either gender.

3- Pronominal agreement

3.1 Personal pronouns: While English shows gender specification in third person singular pronouns (i. e. he, she and the neutral inanimate pronoun 'it'), Arabic indicates gender in almost all pronouns. In the following English extract, the neutral pronoun 'it' is used to refer to the inanimate object 'container'. In the Arabic rendition, the object علبة is grammatically feminine and thus it is referred to elsewhere in the text by means of feminine pronouns.

English original:

Caution: Pressurized container; protect it from sunlight and do not expose it to temperatures exceeding 50 ؛C.

Do not pierce it or burn it or spray it on naked flame.

Arabic translation:

تحذير: العلبة معبأة تحت ضغط عال. لذا يجب وقايتها من أشعة الشمس وعدم تعريضها لدرجة حرارة تتجاوز 50 درجة مئوية. لا يجوز ثقبها أو حرقها أو رشها على لهب مكشوف.

Even in sentences where English avoids gender markedness by using a 'dummy' subject such as 'one' or 'person', Arabic labels their equivalents for gender and affixes (male dominant) pronouns to other constituents in concord with the subject.

e. g. English original:
When one travels, one should validate one's passport.
Arabic translation:
حينما يسافر الواحد منا (الشخص/ المرء) فعليه أن يجدد جوازه.

Back-translation:

[When someone (masculine) travels (masc), one (masc) should validate his passport.]

Indeed, the neutrality of the English sentence is flouted elsewhere in the Arabic equivalents of both the verb and its agent.

3.3 Demonstrative and relative pronouns:

Gender is further indicated in Arabic in both demonstrative and relative pronouns including all pronominal anaphoric references within the same sentence, the only exception being the dual pronoun هما and the plural demonstrative pronoun هؤلاء/ أولئك.

It is interesting to note that Arabic uses the singular feminine demonstrative/ relative pronoun for non-rational objects regardless of their grammatical or genetic gender.

e. g. هذه هي الخيول التي فازت بالسباق.

These are the horses which (that) won the race.

Note that, while Arabic, English demonstrative and relative pronouns do not change their spelling to indicate the gender of the following noun, Arabic equivalents would immediately trigger the gender of the following noun even before it is read or written.

As for the personal objective pronoun 'whom', Arabic employs all the relative pronouns mentioned in the above table. Yet, even when English deletes 'whom' in a reduced relative clause (RRC), Arabic reinstates its equivalents according to gender.

This is the man (whom) I saw.

هذا هو الرجل الذي رأيته.

This is the woman (whom) I saw.

هذه هي المرأة التي رأيتها.

Similarly, the neutral relative possessive pronoun 'whose' is rendered in Arabic with gender-specific equivalents.

e. g. This is the gentleman whose car is black.

هذا هو السيد ذو السيارة السوداء (الذي سيارته سوداء).

This is the lady whose car is black.

هذه هي السيدة ذات السيارة السوداء (التي سيارتها سوداء).

This distinction applies to all other pronominal variants as per number and gender.

Metaphorical gender

While inanimate objects have no natural gender, languages view them differently. Words such as sun, moon, sea, earth, hair, ruler, fork, knife and shoe to name but few are assigned different grammatical genders in say French and Arabic which in turn influence agreement markers within a given sentence (i. e. corresponding articles, adjectives and pronouns).

Arabic		French	
Masculine	**Feminine**	**Masculine**	**Feminine**
البحر			la mèr
	الحديقة	le jardin	
القوس			l'arche
	السفينة	le bateau	
البناء			la construction
المطبخ			la cuisine
	الورقة	le papier	
	السماء	le ciel	

Figure 2: Variations in metaphorical gender in Arabic and French.

Although most nouns in Arabic like صحيفة 'newspaper' صحراء 'desert' and شكوى 'complaint' are suffixed with feminine markers to show their grammatical gender, certain nouns likes أرض 'land', عين 'eye' and شمس 'sun' are considered grammatically feminine even though they have no feminine marker. To muddle the situation further, words such as خليفة 'caliph', علامة 'great scholar' and رحّالة 'traveller' are assigned a masculine gender in spite of the feminine suffix.

A number of words which are considered neutral in English are assigned either a masculine or feminine grammatical gender in Arabic [4, p. 14, 15].

e. g.	night	ليلاء ، ليلة ، ليل
	road	طريق
	market	سوق
	state, condition	حال ، حالة

Finally, most (though not all) names of countries and cities are considered feminine and require a concord of gender markers affixed to other constituents in a given clause or sentence.

e. g.	Australia	استراليا
	Damascus	دمشق
	Japan	اليابان
	Washington	واشنطن

Yet, Yemen اليمن, Lebanon لبنان, Senegal السنغال and a few other names are of a common gender and may be rendered as either masculine of feminine. Such examples only reflect the complexity of gender transfer in English Arabic translation.

Textual Strategies for Neutralizing Gender Markedness in Translation

The cases we shall explore hereunder concern methods employed by translators to avoid gender explicitness.

a- The use of uninflected word endings:

During the analysis of the corpus for this research, a notable use of uninflected word endings in Arabic was observed particularly in instructional cum commercial advertisements. It seems that in their attempt to address both sexes of TT recipients, translators tend to ignore the inflectional diacritics often placed as gender markers on word endings.

Example 1: (from an advertisement):

English original: If you want to bring your ideas to life, call your nearest Canon dealer, today.

Arabic translation:

إذا أردت تحقيق أفكارك، عليك الاتصال بأقرب وكيل كانون اليوم.

Yet, in the following example, the translator uses the masculine gender to the exclusion of potential female readers.

English original (from a prize draw poster): Will you be the winner?

Arabic translation:

هل ستكون أنت الفائز؟

A better gender-free translation can be attained by using an uninflected word: هل سيكون الفوز حليفك؟

It is axiomatic to say that such uninflected word endings are intended to be read (not enacted) as the reader is required to fill the missing inflectional diacritics according to his/her sex.

b- The use of the passive construction:

In Arabic verb constructions having an active verb, the actor is always indicated by a subject marker/ pronoun affixed to the verb or by a separate subject/ pronoun [1, p. 322]

e. g. شَرَب (الولد) القهوة. 'he (the boy) drank the coffee'

شَرَبت (البنت)القهوة. 'she (the girl) drank the coffee'

To nullify gender specification, the passive construction is used in order to neutralize reference to the agent:

شُربت القهوة 'the coffee was drunk'

Here, the suffix ت attached to the verb indicates the gender of the accusative (object) rather than the agent (actor).

In a sentence such as 'The writer portrays the countryside as an attractive place' the agent 'writer' can be translated as either masculine or feminine..يصور الكاتب (الكاتبة) الريف باعتباره مكانا جذابا

Although, a passive construction can bypass gender specification, yet, undertranslating the agent is almost inevitable.

يصوّر الريف باعتباره مكانا جذابا.

'The countryside is portrayed as an attractive place'

This could prove to be counterproductive particularly in texts where special emphasis is placed on the agent. In such cases, it is detrimental to compensate reference to the agent elsewhere in the target text. However, in

texts of a common nature such as those used in instructional or didactic literature which are meant to address both sexes, the use of the passive instead of say the imperative form of the verb would solve the problem of gender specification and somewhat reduce the need for gender concord in other constituents of the sentence.

Examples of transforming active ST constructions into passive TT counterparts abound in legal, instructional (public notice), educational and commercial texts. In our analysis of a corpus of 50 target texts, it was found out that 58% used gender specific reference, 31% used passive construction while the remaining 11% employed other means such as verbal nouns and uninflected word endings.

e. g. English original (from a skin gel instructions insert):

Apply in the morning and massage the skin with cleansing milk. Then dry any excess gently.

Arabic translation:

يُستخدم في الصباح ويُدلّك الجلد بالمنظف ثم تُجفّف أية كمية زائدة بلطف.

Back translation:

[To be applied in the morning. The skin should be massaged with cleansing milk. Any excess should be wiped gently.]

C- Verbal noun construction:

C-1 The imperative in the following 'instructional' sentence 'refrain from smoking' can be translated into Arabic as:

امتنع عن التدخين.	'refrain from smoking'	(singular masculine)
امتنعي عن التدخين.	'refrain from smoking'	(singular feminine)
امتنعا عن التدخين.	'refrain from smoking'	(dual neutral)
امتنعوا عن التدخين.	'refrain from smoking'	(plural masculine)
امتنعن عن التدخين.	'refrain from smoking'	(plural feminine)

To avoid both gender and number markedness, a verbal noun is introduced ممنوع التدخين 'smoking is forbidden'. Here التدخين 'smoking' is the accusative of the verbal noun ممنوع 'is forbidden' while reference to the agent is ignored.

Likewise in the following example, imperative verbs are replaced in the target text by verbal nouns in order to address both sexes of the recipients:

English original: Please fill this application in case you have an inquiry and send it to our address.

Arabic translation:

الرجاء ملء هذه الاستمارة في حالة وجود أية إستفسارات وإرسالها على عنواننا.

C-2 A negative imperative in English:

A negative instructional sentence such as 'Do not waste energy!' can be literally translated as gender/ number-specific constructions in Arabic:

لا تهدر الطاقة.	'masculine singular'	
لا تهدري الطاقة.	'feminine singular'	
لا تهدرا الطاقة.	'dual (neutral)'	Do not waste energy.
لا تهدروا الطاقة.	'masculine plural'	
لا تهدرن الطاقة.	'feminine plural'	

Yet, an unmarked rendition can be formed by transforming the negative particle "لا" into a lexical item which carries the concept of negation plus a verbal noun:

ممنوع إهدار الطاقة.	'Wasting energy is forbidden'
يحظر إهدار الطاقة.	'Wasting energy is prohibited'
يجب عدم إهدار الطاقة.	'Energy should not be wasted'

C-3 A verbal noun can also be used to replace gender-marked past (perfect) and present (imperfect) verb forms in Arabic.

إختار القلادة.	'He chose the pendant'
إختارت القلادة.	'She chose the pendant'
إختارا القلادة.	'They (dual/masculine) chose the pendant'
إختارتا القلادة.	'They (dual/feminine) chose the pendant
إختاروا القلادة.	'They (plural/masculine) chose the pendant'
إخترن القلادة.	'They (plural/feminine) chose the pendant'

Here, the verb is changed into a verbal noun of process إختيار 'choice' while the tense is indicated by a separate tense marker such as تم 'literally: was done'. Thus, a gender-neutral rendition of the above sentences would be

تم إختيار القلادة. 'literally: the choice of the pendant was done' (i.e. 'the pendant was chosen')

In the case of present tense verbs, the word تم is prefixed with the marker يـ 'يتم'.

e. g. 'When you transfer the data you have to select a file'

عندما يتم نقل المعلومات لابد من إختيار ملف.

In the above example, the sentence is made gender-neutral by introducing the verbal nouns نقل 'transfer (n)' and إختيار 'selection' instead of indicating all potential agents as per the inflectional subject marker which is attached to the verb.

عندما تنقل المعلومات لابد أن تختار ملف.	(second person, singular, masculine, masculine) or (third person singular feminine)
عندما تنقلين المعلومات لابد أن تختاري ملف.	(second person, singular, feminine)
عندما تنقلون المعلومات لابد أن تختاروا ملف.	(second person, plural, masculine)
عندما تنقلن المعلومات لابد أن تخترن ملف.	(second person, plural, feminine).

Similarly, the passive participle إسم المفعول [12, p. 13] can be used to avoid specifying the gender of the agent.

Example 1:

English original: They doubt that the treaty would be signed.

Arabic translation:من المشكوك فيه أن يتم توقيع الاتفاقية

Back-translation:

[It is doubted (doubtful) that the treaty would be signed.]

Example 2:

English original: The researcher hopes to conclude the project early next year.

Arabic translation: من المؤمل الانتهاء من مشروع البحث في أوائل العام القادم.

Back-translation:

[It is hoped that the research project would be concluded early next year.]

Note that English expletive "it", normally used for agentless sentences, serves the purpose of gender indefiniteness.

Finally, a sentence such as

لكي تحصل على درجة عالية، عليك أن تبذل جهودا كبيرة.

If you want to obtain a higher degree, you have to exert tremendous efforts.

can be rendered agent (i.e. gender) neutral by using a verbal noun supplemented with a lexical item such as يتطلب 'requires',

يتطلب الحصول على درجة عالية جهودا كبيرة.

Obtaining a high degree requires tremendous efforts.

d- Substitution and Ellipsis:

In the sentence 'In this factory, the workers assemble engines' the word 'workers' can be translated as عمال (plural masculine) or عاملات (plural feminine). An alternative rendition would skirt gender specification by substituting the word 'factory' for 'workers' as the agent of the sentence.

هذا المصنع يجمع المحركات.

This factory assembles engines

This technique is useful in the presence of collective nouns (e. g. factory, ship, school...) which can be used to denote sub-agents within the same sentence.

Likewise, under-translating may be effected by means of deleting ST constituents which require gender specification in TT.

e. g. English original: Lutsia introduces you to its antiaging products.

Arabic translation:تقدم **لوتسيا** منتجاتها لمحاربة التجاعيد

Back-translation: [Lutsia introduces its antiaging products.]

Both substitution and ellipsis may concur within the same sentence.

e. g. English original:

As you age, your skin loses its radiant glow of youth.

Arabic translation:مع مرور السنين يفقد الجلد نضارة الشباب

Back-translation: [As years pass, the skin loses its radiant glow of youth.]

Here, both pronouns you/your are deleted while the word 'age' has been substituted by 'years pass'. The article 'the' has been inserted to compensate for the definiteness expressed by the deleted pronoun 'your'.

e- Inclusive language:

Inclusive or non-gender language aims at replacing non-motivated uses of gender-definiteness by neutral terms [9, p. 124]: 'father' by 'parent' or 'guardian' and 'he/ man' and 'she/ woman' by 'one' when the sex is not specified. This concept may be extended in English to include other forms of lexical neutrality which were developed by the feminist movement such as the use of 'spokesperson' instead of 'spokesman' and 'spokeswomen', 'chair', 'chairperson' and 'head' instead of 'chairman' and 'chairwomen', 'humanity' and 'people' instead of 'mankind', 'child' instead of 'son' and 'daughter' and so on.

Yet, while such an affirmative-action approach to translation may work in the case of English, it does not entirely solve the problem of gender-specification in Arabic. The latter's use of inflectional affixes to denote grammatical agreement amongst sentential constituents (e. g. verbs, adjectives, pronouns) is bound to disclose the gender of even the most neutral lexical items in English. To begin with, words such as 'parent' and 'guardian', which may be used as neutral in English, are given gender-specific equivalents in Arabic: the masculine

ولي الأمر/ والد (الوصي) and the feminine ولية الأمر/ والدة (الوصية).

The plural form, however, is rendered as a masculine form

أولياء/ أولو الأمر (الأوصياء) while the words والد and والدة are used in a masculine dual form والدين although the very concept of ولادة 'conception/ delivery' is maternally-based!

On the other hand, neutral words such as 'the poor', 'the needy' and 'children' are often rendered as masculine الأطفال، المحتاجون، الفقراء with the lesser possibility of using the feminine equivalents of الطفلات، المحتاجات، الفقيرات.

e. g. English original:

Teach your children to save with our new Children Account.

Arabic translation:

علموا أولادكم التوفير مع حساب الأطفال الجديد.

Both equivalents الأطفال/ أولادكم are assigned masculine markers in Arabic, thus concealing their neutrality in the English original.

Nevertheless, the use of masculine markers does not entail that Arabic is a male-dominated language. As with English which uses the masculine pronoun 'he' and generic 'man' as universal signifiers, Arabic uses the

grammatical (which may not coincide with the natural) gender as the unmarked version of reference to both sexes while markedness is reserved for motivated uses of the feminine. In other word, the use of feminine forms provides more specific information and rules out the possibility of masculine reference, while the use of masculine forms does not rule out the possibility of feminine reference [2, p. 91].

In French, 'elles' is used when all referents are feminine; otherwise, if one or more referents are masculine, the form used is 'its', even when the feminine referents outnumber the masculine ones (Ibid.). In Arabic, which embraces a similar notion, a sentence such as 'Five women and a boy lived in the house' would be rendered in the 'dominant' masculine gender as

خمس نساء وولد عاشوا في المنزل.

or عاش في المنزل خمس نساء وولد.

f- Pronominal Reference Switch:

One well-known phenomenon in the rhetoric of a number of languages is reference switch from one 'normal' (i. e. expected syntactic mode) to another [6, p. 111]. The switch may involve one of several syntactic categories including tense, pronominal reference and gender. In order to render English neutral 'you' in Arabic, translators may attempt a T/V shift in line with French tu/ vous pronouns, or the use of thou / you in Elizabethan English.

Although, at first glance, a T/V shift may sound a plausible solution, yet, a careful analysis of the Arabic resulting rendition proves otherwise.

e. g. We care for you every step of the way.

نعتني بكم في كل خطوة من خطواتكم.

You will be informed of the result within a week.

سيتم إبلاغكم بالنتيجة خلال أسبوع.

Turn the knob clockwise.

أديروا المقبض باتجاه عقارب الساعة.

The above translations not only reveal a change in tenor from the 'casual' singular second person pronoun إبلاغك، خطواتك، بك and the imperative أدر to the 'honorific' plural second person pronoun إبلاغكم، خطواتكم، بكم and أديروا, but they also betray gender neutrality. The words ادیروا، إبلاغكم، خطواتكم، بكم carry masculine suffix markers. The feminine equivalent would therefore be إبلاغكن، خطواتكن، بكن and أدرن respectively. Subsequently, the plural second person pronominal reference may be a partially successful solution only when it is intended to be used as an unmarked generic pronoun.

Conclusion

The transfer of gender markedness (or neutrality) has always been a moot point in studies of contrastive text-linguistics and translatology. Although languages have their resources to expand their lexicon to accommodate new terms imported via translation, yet the real translation

problem lies in the non-correspondence in grammatical categories between the SL and TL which cannot be resolved easily.

The study at hand attempted to diagnose those perplexing areas which are the source of confusion to translators. The examples cited not only expose the magnitude of gender transposition but also introduce textual methods of skirting negative transfer by means of uninflected words, the passive and verbal noun constructions, substitution and ellipsis, inclusive language and pronominal reference switch. Although such methods may ameliorate the problem, they do not eliminate the changes in focus, function and impact of the ST when rendered in a TT version.

By and large, the strategies proposed to solve the problem by no means constitute objective guidelines for decision making while embarking on a translation. They are merely an attempt to make this explored area of investigation open to debate and invite more input on the problem.

References

1. Abboud, Peter et al, Modern Standard Arabic part II, Department of Near Eastern Studies, Ann Arbor, Michigan, 1971. **2**. Baker, Mona, In Other Words, Routledge, London, 1992. **3**. Baker, Mona (ed), Routledge Encyclopedia of Translation Studies, Routledge, London, 1998. **4**. Cowan, David, An Introduction to Modern Literary Arabic, Cambridge, CUP, 1968. **5**. Hatim, Basil, Discourse and the Translator, Longman, London, 1990. **6**. Hatim, Basil and Ian Mason, The Translator As Communicator, Routledge, London, 1997. **7**. Jackobson, Roman, 'On Linguistic Aspects of Translation', in Brower, R. A. (ed.), On Translation, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1959. **8**. Popovic Anton, Dictionary for the Analysis of Literary Translation, Edmonton, University of Alberta, 1976. **9**. Simon, Sherry, Gender in Translation, Routledge, London, 1996. **10**. The Holy Qur-an: English Translation of the Meanings and Commentary, The Custodian of the Two Holy Mosques King Fahad Complex for the Printing of the Holy Qur-an, 1413H. **11**. Vinay, J. and J. Darbelnet ([1958] 1977) Stylistique Comparé du Français et de l'Anglais, Paris: Didier; trans. Juan Sager and M. J. Hamel, Comparative Stylistics of French and English, Amsterdam, John Benjamins, 1995. **12**. صايغ، فيليب وجان عقل، أوضح الأساليب في الترجمة والتعريب، مكتبة لبنان، بيروت،13 1993. محمد، فوزي عطية، علم الترجمة، دار الثقافة الجديدة، القاهرة، 1986.

Марина Альошина
м. Київ, Україна

Стилістичні аспекти роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» в українських та російських перекладах

Задум нового роману про Гекльберрі Фінна виник у Твена ще тоді, коли він закінчував свою книгу про Тома Сойєра. Але письменник вирішив взяти головним героєм не Тома, а Гека, пояснивши це в листі до свого друга В.Д.Хоуелса: «Прийде час, коли я візьму хлопчика 12-ти років і проведу його по життю (це буде розповідь від першої особи). Тільки не Тома Сойєра. Він не годиться» [1].

Марк Твен розпочав роботу над рукописом під назвою «Автобіографія Гекльберрі Фінна» 1876 року, а закінчив 1884 року. Проте щойно розпочавши, письменник відклав рукопис на три роки до 1879 року, пояснивши у своїй автобіографії [2] це тим, що книга «втомилася», що це пов'язано з його поривчастим, непосидючим характером і звичкою, як він висловлювався, тримати на літературних стапелях по декілька незавершених кораблів [3; 5].

Зауважимо, що Гек змальований з письменникового приятеля дитячих років Тома Бланкеншіпа. У своїй автобіографії (надрукованій у автентичному вигляді лише 2011 року) письменник зазначає, що змалював Тома точно таким, яким той був: неосвіченим, немитим, голодним, але з добрим серцем. Його свобода була необмежена, з власного погляду він був єдиною вільною особою у суспільстві, і як наслідок він був цілком щасливий [2, с. 397]. Відзначимо, однак, що жорстокий кінець історії реального Тома Бланкеншіпа докорінно відрізняється від завершення роману «Пригоди Гекльберрі Фінна» [1, с. 11].

Проте, після завершення роману, опублікувати його письменнику вдалося не одразу. Навколо публікації роману розгорнулася активна полеміка. Так, журнал «Століття», який опублікував лише уривки роману ще до публікації книги, наполягав на викресленні посилань на оголеність, мертвих котів тощо. «Бостонська газета» писала, що серія пригод має низький рівень моралі, грубий діалект, систематичне використання поганої граматики та нечемних висловів, та загалом стиль книги – зухвалий і нешанобливий [4, с. 11]. У Конкорді (штат Массачусетс) «Пригоди Гекльберрі Фінна» були вилучені з міських бібліотек як «сміття, придатне лише для звалища» [5]. Крім того, багато читачів визнали роман Твена неприйнятним через порушення вишуканих стандартів соціального та літературного етикету. Адже замість нормативної мови, зразкового героя, високої моралі, вони

зіштовхнулися з розповіддю, написаною ідіомами неграмотним хлопцем з найнижчого класу південного білого суспільства [4, с. 16]. Та все ж роман нарешті надрукували 10 грудня 1884 року в Канаді та Англії та 18 лютого 1885 року в США [3; 6].

Отже, книга піддавалася суворій критиці і гонінням чимало разів, зокрема через використання автором розмовної мови американської глибинки. Адже використання такої мови допускалося лише у фарсі та сатирі на звичаї простолюду.

Щодо перекладів роману українською мовою, слід зазначити, що перший в часі переклад належить Насті Грінченко (1908), талановитій перекладачці, дочці Б.Грінченка, яка померла 24-літньою. Слід згадати також переклад «Пригод Гекльберрі Фінна» (1937), виконаний відомим перекладачем з багатьох європейських мов Миколою Івановим, сліди якого, на жаль, загубилися по війні в радянських конц-таборах. У 1948 році в Києві опубліковано новий переклад «Пригод Геккльберрі Фінна» пера І.Стешенко. 1956 р. був опублікований переклад роману, виконаний Н.Тищенко. Ці переклади згодом неодноразово перевидавалися.

Розглянемо деякі стилістичні особливості роману у перекладі Н.Грінченко, І.Стешенко та в класичному російському перекладі Н.Дарузес.

Say – who is you ? Whar is you? Dog my cats ef I didn' hear sumf'n. Well, I knows what I's gwyne to do. I's gwyne to set down here and listen tell I hears it agin [6, с. 172].

Н.Грінченко переклала цей уривок так: *Е, та хто ж ви такі, чого вам треба? Їй-богу ж я чув, як щось шамотіло. Ну, постривайте ж, я знаю, що зроблю! Сяду тут і буду прислухатись, поки знову щось почую [7, с. 13].* У І.Стешенко: *Кого це тут носить? Де ж ви? Хай мені біс, якщо я вас не чув! Гаразд, ось що я зроблю: сяду на цьому самому місці й прислухатимусь, поки знову почую [8, с. 218].* У Н.Дарузес: *Послушайте, кто это? Где же вы? Ведь я все слышал, свинство какое! Ладно, я знаю, что мне делать: сяду и буду сидеть, пока опять что-нибудь не услышу [9, с. 151].*

Версія І.Стешенко точніше передає зміст, однак перекладач знов таки використовує літературний стиль, тоді як Н.Грінченко – розмовно-побутовий. Слід зауважити, що фразу «*Dog my cats*» Н.Грінченко переклала як «Їй-богу» і тим самим дещо пом'якшила тональність, тоді як І.Стешенко використала більш різкий вислів «Хай мені біс» адже згадування чорта в англійській мові XIX століття було однією з найбрутальніших лайок, Н.Дарузес переклала як «свинство какое», тим самим пом'якшивши переклад оригіналу.

I clumb up the shed and crept into my window just before day was breaking. My new clothes was all greased up and clayey, and I was dog-tired [6, с. 176].

Я здерся на піддашок і вліз у своє віконце, саме перед світом. Одежу я всю вимазав у глину та закапав лоєм, а сам змучився до краю [7, с. 21].

Я виліз на дах комори, а звідтіль пробрався вікном до себе, коли вже почало розвиднятися. Моє нове вбрання було геть позакапуване свічкою та вимащене глиною, а сам я втомився, як зацькований пес [8, с. 223].

Я влез на крышу сарая, а оттуда - в окно уже перед самым рассветом. Мое новое платье было все закапано свечкой и вымазано в глине, и сам я устал как собака [9, с. 155].

Версія Н.Грінченко звучить у більш природній розмовній тональності, проте вислів «*dog-tired*» вона відтворила більш спрощено «*змучився до краю*». У І.Стешенко це відтворено більш емоційно забарвлено «*втомився, як зацькований пес*» (експресію оригіналу навіть дещо посилено). А Н. Дарузес переклала найближче до оригіналу «*устал как собака*». Звернімо увагу на те, що *before day was breaking* у Н.Грінченко відтворено фольклорним *саме перед світом* і *przed samym świtem.* Натомість І.Стешенко і Н.Дарузес вдаються до літературного *коли вже почало розвиднятися* і вже зовсім нормативного *перед самым рассветом.*

Every time he got money he got drunk; and every time he got drunk he raised Cain around town; and every time he raised Cain he got jailed. He was just suited – this kind of thing was right in his line [6, с. 185]. Маємо декілька перекладів цього уривку: *Що-разу, як йому попадали до рук гроші, він напивався і робив бешкету на ціле місто і за те його садовлено в холодну. Та його це мало турбувало, він до такого звик [7, с. 41].*

Кожного разу, діставши гроші, він напивався; і кожного разу, напившись, тинявся по місту й здіймав бучу; і кожного разу, коли він здіймав бучу, його запроторювали до буцегарні. Він був дуже задоволений: таке життя було йому до шмиги [8, с. 236].

Всякий раз, получив деньги, он напивался пьян; и всякий раз, напившись, шатался по городу и буянил; и всякий раз, как он набезобразничает, его сажали в тюрьму. Он был очень доволен: такая жизнь была ему как раз по душе [9, с. 163].

Версія І. Стешенко точніше передає зміст, однак перекладачка використовує «переяскравлений» літературний стиль, тоді як Н. Грінченко – більш «приземлений» розмовно-побутовий. Слід зауважити, що вислів «*raised Cain*», який за змістом означає «зчинити галас; вчинити скандал» Н. Грінченко переклала як «*робив бешкету*»,

І. Стешенко – більш стилістично забарвленим «*здіймав бучу*», а Н. Дарузес - розмовним «*буянил*».

By Jackson, I'd like to, and blame it I don't know but I will; but who in the 'dingnation's a-goin' to pay for it? Do you reckon your pap – '[6, с. 224] У Н. Грінченко: *Присягаюся Джексоном, я залюбки, та тільки хто ж заплатить мені за працю?.. Адже твій батько певне* [7, с. 116].. У І. Стешенко: *Їй-богу, я б поїхав, та, мабуть, і доведеться докласти рук. А хто ж, хай вам усячина, заплатить за це? Як ти гадаєш, може, твій батько* [8, с. 283]?.. У Н. Дарузес: *— Я бы и поехал, ей-богу, да и придется, пожалуй. А кто же, прах возьми, заплатит за это? Как ты думаешь, может, твой отец [9, с. 197]?*

І знову версія Н. Грінченко звучить у більш природній, розмовній тональності. Вираз «*By Jackson*» перекладачка відтворює дослівно «*Присягаюся Джексоном*», тоді як І. Стешенко та Н. Дарузес використали «*Їй-богу*». При цьому обірвану фразу *Do you reckon your pap* – Н. Грінченко й переклала обірваним *Адже твій батько певне…*, натомість і в І. Стешенко і в Н.Д арузес маємо звичайне завершене речення: *? Як ти гадаєш, може, твій батько?* і *Как ты думаешь, может, твой отец?*..

На завершення наголосімо: роман «Пригоди Гекльберрі Фінна» - найкращий роман Марка Твена, який став класикою американської літератури. Використовуючи говірку соціального дна, Твен здійснив справжню літературну революцію. Слід відзначити: вже найперший український переклад «Пригод Гекльберрі Фінна», виконаний Настею Грінченко, дає добре уявлення про стилістичну забарвленість оригіналу. Українська письменниця перекладає Марка Твена добірною народною мовою, вдаючись часом до «одомашнення», але водночас доволі точно відтворюючи всі змістовні одиниці. Її мова цілком природна, в ній немає фразеологізмів, які на цьому тлі здаються надміру яскравими. Водночас стилістика пізніших перекладів як українською (І. Стешенко), так і російською (Н. Дарузес) мовами тяжіє до використання засобів нормативної літературної мови, хоча із вкрапленням окремих емоційно забарвлених фразеологізмів (які відтак часом звучать на стилістично нейтральному тлі дещо штучно).

Література

1. Twain Mark. The adventures of Huckleberry Finn/ ed. With an introduction by J.Seelye. – Lnd. Etc.: Penguin books, 1985. – 336 p. **2**. Autobiography of Mark Twain/ Edited by Harriet Elinor Smith. – University of California press, 2011. – 736 p. **3**. Twain Mark. The adventures of Huckleberry Finn: Text and criticism.- M.:Raduga, 1984. – 363 p. **4**. Justin Kaplan. Born to trouble. 100 years of Huckleberry Finn. – Washington: Library of Congress,

1985. – 23 p. **5**. Ромм А.С. Марк Твен. – М.: «Наука», 1977. – 191 с. **6**. Mark Twain. The adventures of Tom Sawyer. The adventures of Huckleberry Finn. – University of Cantebury. – 2001 – 396 p. **7**. Твен Марк. Пригоди Гекльберрі Фінна / пер. Насті Грінченко. – К. – 1908. – 420 с. **8**. Твен Марк. Пригоди Гекльберрі Фінна / пер. З англ. І.І. Стешенко. – К.: «Школа», 2002. – 400 с. **9**. Твен Марк. Приключения Тома Сойера. Приключения Гекльберри Финна. – К.: Рад. шк., 1984. – 350 с.

Maria Antoniou
Athens, Greece

Translating Humour: the Case Study of French Comics Translated to Greek

Introduction

Translating humour, expressed verbally, is quite difficult task for the translator, since, most of the time, it has to do with intercultural factors. As already explained by the Sapir-Whorf hypothesis, different languages (consequently cultures) clip reality in many different senses, different ways, that crystallize different visions of the world. The difficulty in translating these differences results from the need of a translation complied with regulations and principles regarding all kinds of texts, as those defined by de Beaugrande and Dressler [1, p. 34]: efficiency, effectiveness, etc.

The aim of the present communication is to study certain cases of humour in French and their translation in Greek. Examples extracted from Goscinny's comics series *Asterix* will constitute our corpus.

About humour

According to Raskin [2, p. 30-41], in his linguistic theory about humour, humour is based on the key-term of *incongruity*. Incongruity is defined as the incompatibility between two opposite scripts; possible/impossible, true/false, real/not real, etc. (see also Attardo [3] and Takouda [4, p. 562-566]). Incongruity results from the incompatibility between what is expected by the listener and what is actually said. Once a script is occurring, a script that is different than the one expected in a given situation, this divergence, comparing to what is expected, creates a surprise. Surprising the audience by a new piece of information creates humour.

In our study, we will try to investigate how this incongruity, that creates humour, is translated, so as to produce the same kind of humour in target language. French being our source language, we will use as corpus the popular comic *Asterix*, as well as it's translations in Greek. Of course, in creating humour, apart from languages, also intervenes image, another

semiotic code. But, given the extension of this paper, we shall only focus on the language code.

The case of proper names

In the case of proper nouns, the humorous character derives from the fact that, even thought these nouns/names do not exist in real life, they are created according to requirements valid for proper names in general, as far as their phonological and morphological structure is concerned [5, p. 104]. Moreover, proper nouns are either attributing certain qualities to individuals or just playing with sonorities. What is interesting in the translation process, is that the translator very often chooses to translate proper names by *colorizing* them [6].

Consequently, *Assurancetourix* becomes *Κακοφωνίξ* (*kakofonix*), *Abraroucourcix* becomes *Μαζεστίξ* [*maze'stiks*], *centurion Fercorus* becomes *εκατόνταρχος Τεμπελόσκυλους* (*centurion lazydog-us*, because of his calm, composed character?), while *Palmemus* is translated by *Φραπάτιους* (*frapa-tius*, which insinuates his puffed cheeks, no wrinkles, dewlap and quite fluffy face, probably because of sleeping a lot!). In a similar way, *Marcus Cubitus* becomes *Μάρκους Κομφούζιους* (*Marcus Confuzius*), *Julius Humerus* gives *Ιούλιος Βάκιλος* (*Julius Bacilus*). From these examples, it is obvious that, while the original names, even when having a certain lexical sense, are more or less neutral in the French version, they are more *colored* in Greek.

Of course, there are cases, where the semantic nuances of the original are not given in Greek. For example French *Coudetrique* (the chief of the Goths, literally meaning "coup de trique/coup de gros baton" (*slashing/ harsh*) becomes Greek *Canetrik* (litt. *make trick* imperative form), that is, on one hand modulating [6] the qualifications attributed to the character from a physical to a mental level (ie. physically harsh > mentally harsh, tricky) and, on the other hand, preserving the puns, the playing with the sounds ([k- and -etrik]) ***C**oud**etrique** / **C**an**etrik***.

On the contrary, there are cases, where both the original and the Greek translation add more colour, thus reinforcing the comical effect. In such contexts, we notice examples such as Téléferic > Telepheric, *Hispanie* > ***X**ισπανία* (emphasis put on the aspirated [h]).

Concerning puns, we observe that they exist, even in the original version, as in *Alfabetix* > *Αλφαβητίξ*, *Ielosubmarine* / *γιελοουσαμπμαρίνα* ([jelousabma'rina]), *Soupalognon y crouton, translated by κρεμιδονέζ υ παέλια* (*ognion-nez y paella*), the allusion to Hispanic context being, thus, absolutely clear.

The translation of jokes

In cases where jokes have to be translated, translators may choose to

modify the point of view of the joke, in order to comply to Beaugrande's and Dressler's [1, p. 34] principles mentioned before (efficiency, effectiveness, etc.). This happens, of course, because different audiences have different ways of structuring humour. In this sense, four druids' jokes over a festivious super consisting in the following dialogues are translated as:

1. *Ta conservation est aménée...hir? (litt. Your conservation is succeeded) > Σήμερα είσαι πολύ* ***πνευμα****τώδης* (litt. *Today you are very* ***spirit****ed*).

2. *Passe-moi le* ***celte*** *(*litt. *Pass me the* ***celt****) > Φταίνε οι πολλοί οι* ***κέλτες*** (litt. *It is because there are too many* ***celts***). The Greek version is accompanied by a notice in the end of the page that ***κέλτης*** is a kind of a cup, the Romans used to drink wine with. The pun here come from the homonymes *celt*, meaning either the cup to drink with or the famous tribe (Celts), whose part are Galatians, too.

3. *Rien ne serpe de courir! (*litt. *Nothing doesn't creep to run!) > Το* ***πνεύμα*** *του οίνου στους* ***Κέλτες*** *(*litt. *The* ***spirit*** *of wine goes to C****elts***).

4. *Ce que je* ***ri****...****Gaule****! (*litt. *That is that I laugh*). The pun, here, consists in the inclusion of the word *Gaule* (ie. Galatian) as in *riGaule*, which refers to the verb *Je rigole* meaning *I am joking > Το* ***κρασί*** *στους* ***κέλτες*** *φέρνει την αλλαγή! (*litt. *The wine in the celtes -i.e. the cups/the tribe of Celts*?*- brings the change).*

What is common in all these examples, is the fact that the translator decided to modify the jokes, so as the puns are effective for the Greek audience. By introducing a first modulation with the translation of the first cue (*Ta conservation est aménée*) > (*είσαι πολύ* ***πνευμα****τώδης*), he opts to use the word *πνεύμα* (*spirit*) all along this dialog. And, even if his choice is plausible in the first case, in the third one, that is when translating *Rien ne serpe de courir! (*litt. *Nothing doesn't creep to run!) > Το* ***πνεύμα*** *του οίνου στους Κέλτες*, there is no common image between the French and the Greek versions. In other words, the translator completely modifies the image of the original.

Within such a context, can we pretend that the translator "destroys" the image created by the original? We think that the answer in this question is absolutely negative. As mentioned by Vagenas [7, p. 31] preserving the rhythm of the source text is a prerequisite in assuring fidelity in translation. According to Vagenas [7, p. 20-21], fidelity in translation consists in rendering not only the *cognitive sense* but also the *emotional / sentimental / poetical* one. The audience should understand not only the cognitive sense of the source text but, also, have a psychical contact with it. This psychical contact results from the produced *rhythm*. In this sense, whatever modification is prevailing over a literal translation is more than welcome,

since it constitutes an effort in counterbalancing stylistic/esthetic effects. As a result, not only the sense of the source text is not betrayed, but translation attains the maximum of fidelity, given that "total harmony" [7, p. 21] is attained (rhythmical/poetical harmony, too).

Conclusion

Extracting examples from Asterix comics series, we have tried to study how humour is translated from French to Greek. Among the phenomena examined, that is jokes as well as proper nouns producing humour, we can conclude that, first of all, the divergences remarked can be attributed to the translator's effort to colorize the source text and, secondly, that these divergences result from particularities in the preferences of the audiences. In other words, what would a literal translation of *Rien ne serpe de courir! (*litt. *Nothing doesn't creep to run!*) mean to a Greek lecturer. Apparently, this image is plausible by French audience, this is why the authors chose it. On the contrary, the inappropriateness of this image for the Greek audience, forces the translator to modify the point of view, in order to render the image by another image that would create the same effect to target language audience. That is why he chose *Το* ***πνεύμα*** *του οίνου στους Κέλτες*. This modification, far away from damaging the fidelity of the original text, succeeds in translating the total harmony of the original.

References

1. Beaugrande Robert-Alain de, Dressler Wolfgang U., 1981, Introduction to Text Linguistics, London / New York, Longman. **2**. Raskin Victor, 1985, Semantic Mecanisms of Humour, Dordrecht, D. Riedel. **3**. Attrado Salvatore (ed.), 2003, Journal of Pragmatics: The Pragmatics of Humour (special issue), vol. 35, no 9, pp.1287-1294. **4**. Takouda Christina, 2005, "Pragmatological approaches of humour: the case of Arkas" (in Greek), in Studies in Greek Linguistics, 25, p. 562-573. **5**. Gavriilidou Zoe, Tsakona Villy, 2004, "Humour and playing with the codes in Asterix's comics series" (in Greek), in Studies in Greek Linguistics, 24, p.102-110. **6**. Delisle Jean, Lee-Jahnke Hannelore, Cormier Michel, 1999, Translation Terminology. Amsterdam, Benjamins. **7**. Vagenas Nassos, 2004 (1989), Ποίηση και μετάφραση [Poetry and Translation], Athens, Stigmi Editions. **8**. Kerbrat-Orrecchioni Catherine, 1981, "Les usages comiques de l'analogie", in Folia Linguistica, 15 (1-2), p. 163-183.

Svitlana Babych, Kurt Eberle, Bogdan Babych
Leeds, United Kingdom; Heidelberg, Germany

Development of Hybrid Machine Translation Systems for Under-Resourced Languages: Automated Creation of Lexical and Morphological Resources for MT

1 Introduction

Computer-assisted translation (CAT) tools, such as Translation Memories, Terminology Management applications, Localisation software and Machine Translation (MT) systems, are becoming an integral part of professional translators' workflow, supporting large multilingual collaborative translation projects, as well as individual work of freelance translators [1]. This uptake of CAT tools by the translation industry is motivated by the increasing demand to translate larger volumes of texts quicker and to ensure consistency of translations across documents produced at different times for the product line or the same company.

Modern MT engines, which automatically produce draft translation of previously unseen text, play increasingly important role in the CAT workflow, partly because of their tighter integration with other CAT systems, in particular – Translation Memories and terminological databases. In addition to previously successful scenarios of using MT in controlled language environment, in specialised narrow domains and between closely related languages, MT nowadays becomes useful also in the post-editing scenario between linguistically distant languages, cf. [1, p. 123]: for certain combinations of translation directions and subject domains translator's productivity can be increased by 74% on average [2].

MT systems are usually built either as Rule-Based (RBMT), relying on linguistic rules for analysing source text, bilingual transfer and generating target language output, or statistical systems (SMT), which use automatically aligned sentences and phrases from parallel corpora (texts produced by human translators) and matches phrases on the source and target sides with statistical techniques. More recent Hybrid MT approaches combine various RBMT and SMT methods.

However, the development of all types of MT systems is dependent on the availability of wide-coverage linguistic resources for the source and target languages. For well-resourced languages, such as English, or German, MT can use large monolingual and parallel corpora, comprehensive electronic dictionaries and morphological databases. Such data is not available for under-resourced languages, so the quality of MT for them is significantly lower.

Our FP7 project HyghTra (2010-2014, funded under Marie Curie Industry-Academia Partnership and Pathways scheme: http://www.hyghtra.eu/) aims to create an open infrastructure for rapid development of MT-oriented linguistic resources for under-resourced languages, and integrating them into Lingenio's RBMT architecture [3]. The project will allow us to build high-quality MT systems between English/German and a range of new languages, such as Ukrainian, Russian, Dutch and Spanish. Unlike traditional hybrid systems, which add some aspects of linguistic representations to mainstream SMT engines, HyghTra project preserves all linguistic complexity of the high-quality RBMT engine, and uses statistical techniques for automatically creating rich wide-coverage linguistic representations from corpora.

In this paper we describe two applications of our methodology of creating lexical and morphological resources for MT: the development of the Ukrainian Part-of-Speech tagger and *de/het* noun classification for Dutch.

2 Rapid development of a Part-of-Speech tagger for Ukrainian

Part-of-Speech (PoS) taggers are automated annotation tools, that for each word in a sentence or text can determine its part-of-speech code and values of its derivational and inflectional grammatical categories, e.g., for Slavonic languages – the morphological case, number and gender for nouns and adjectives, or tense, person and number for verbs, etc. In the case of morphologically ambiguous words, e.g., the English word *changes* (Noun or Verb), PoS taggers assign a set of the most probable values based on their immediate context. Morphological information is essential for MT in order to disambiguate source sentences and to apply correct transfer rules (in the case of RBMT and Hybrid MT), or to use appropriate lexical and morphological features in statistical models (in the case of SMT), e.g.:

The question.$_N$ changes.$_V$ every day – Питання міняється щодня

The question.$_N$ changes.$_N$ have been difficult$_A$ – Зміна питань була складною

The question.$_N$ changes.$_N$ have been agreed$_V$ – Зміну питань було погоджено

Statistical part-of-speech taggers, such as the TreeTagger [4] or TnT [5] usually separate language independent disambiguation algorithms and language-specific parameter files, which may contain morphological dictionaries for a given language and its descriptors of allowed PoS configurations with their frequencies.

We developed Ukrainian parameter files for the TnT tagger using the following method. (1) We manually derived systematic mappings between morphological features in Russian and Ukrainian sets of PoS codes (tagsets) using the description of these tagsets in MULTEXT-East project [6], [7]. A

set of around 200 partially ordered rules translates morphological features specified for any Russian tag into a correctly formed Ukrainian tag. (2) The parameter file that describes frequencies of allowed Russian tag combinations (containing around 600,000 3-tag sequences with their frequencies) was mapped into the Ukrainian tag set. Normally for building such a file for a new language developers need morphologically labeled and manually disambiguated corpus of over 1 million words, which is not available for Ukrainian in the public domain. However, our mapping method is based on the assumption that closely-related languages have similar classes of morphosyntactic contexts, since they share the same principles of forming syntactic links, e.g., agreement of grammatical values in linguistic phrases. (3) The second Ukrainian parameter file – the Ukrainian lexicon with potentially ambiguous codes for 200,000 inflected forms was re-formatted from the lexicon of around 25,000 Ukrainian lemmas available from the MULTEXT-East project. This lexicon gives only 87% coverage of the text (evaluated on BBC Ukrainian Service website). However, tags for the remaining13% unknown words in corpus are often successfully reconstructed from neighboring tags. (4) The TnT tagger with Ukrainian parameter files was used to tag a Ukrainian news corpus, 250 million words (http://smlc09.leeds.ac.uk/internet2.html) The Ukrainian parameter files are freely available for research purposes from our website: http://smlc09.leeds.ac.uk/svitlana/tnt/ua/. We use the Ukrainian PoS tagger in our project to build Ukrainian-English and Ukrainian-German SMT systems.

3 Automatically deriving *de/het* classifications for Dutch nouns

Nouns in Dutch belong to one of the two gender classes which define the choice of determiners: neuter nouns take determiners *het, dat, dit, ons*, and nouns with the common gender take *de, die, deze, onze*. Nouns can only be disambiguated when used as singular and take a definite determiner, so not all contexts in corpus can be useful for disambiguation. For MT task this information needs to be supplied by the target language generation rules, since it is normally not present in the source text, and cannot be derived from application of transfer rules. In our experiment TiMBL / Frog tagger and lemmatiser [8], was used to automatically annotate a 60-million-word section of the balanced Dutch SoNaR corpus [9].

Prediction of the *de/het* classes was performed by a set of rules, which cover most typical contexts, where these determiners are distinguished. If both determiners were found in the context, then the class that has the majority of contexts was assigned. Regular expressions covered simple contexts like *Det (Adj)? Noun (*e.g., *de nieuwe geschischrijving)*, but not more complex ambiguous contexts, e.g., sequences of nominal compounds *("waar is de apparaat-code van mijn kamera?")*: we assume that such

contexts are less frequent and error rate will be limited. Since TiMBL/Frog also provides independent lexical information about de/het classes, we were able to evaluate the performance of our method (Table1):

	Nouns in corpus	Disambiguated	Percent
Total	157,066	74,505	45.9% (Recall)
Correct		72,088	96.8% (Precision)

Table 1 Performance of de/het disambiguation from corpora

The results indicate that our method is highly successful if it has disambiguation context for a noun (i.e., a noun was used in singular with a definite determiner), but such contexts are available only for 45.9% of nouns found in corpus.

Future work in HyghTra project will include automatic acquisition of inflectional paradigms for lexical items, attachment preference detection, automatic acquisition of lexical functions, subcategorisation frames and word order, which will allow much quicker development of Hybrid MT systems for new translation directions, including under-resourced languages.

References

1. Hartley, A. (2008). 'Technology and translation'. In: Munday, J (ed.) (2008). *The Routledge Companion to Translation Studies*. Routledge. 106-127. **2**. Plitt, M. & Masselot, F. (2010). A Productivity Test of Statistical Machine Translation: Post-Editing in a Typical Localisation Context'. In: *The Prague Bulletin of Mathematical Linguistics*, 93. 7–16. **3**. Babych, B., Eberle, K., Geiß, J., Ginesti-Rosell, M., Hartley, A., Rapp, R., Sharoff, S., and Thomas, M. (2012) Design of a hybrid high quality machine translation system. In: *Proceedings of Joint Workshop on Exploiting Synergies between Information Retrieval and Machine Translation (ESIRMT) and Hybrid Approaches to Machine Translation (HyTra)* at EACL-2012. Pp. 101-112. **4**. Schmid, H. (1994). Probabilistic Part-of-Speech Tagging Using Decision Trees. In: *Proceedings of International Conference on New Methods in Language Processing*, Manchester, UK. **5**. Brants, T. (2004). TnT: a statistical part-of-speech tagger, Proceedings of the sixth conference on Applied natural language processing, p.224-231, April 29-May 04, 2000, Seattle, Washington. **6**. Erjavec, T. (2012): MULTEXT-East: Morpho-syntactic Resources for Central and Eastern European Languages. Language Resources and Evaluation, 46/1, pp. 131-142. **7**. Kotsyba, N., Shevchenko, I., Derzhanski, I. and Mykulyak, A. (2010) MULTEXT-East Morphosyntactic Specifications, Version 4. 3.11. Ukrainian Specifications: URL: http://nl.ijs.si/ME/V4/msd/html/msd-uk.html. Accessed on 10/02/2013. **8**. Van den Bosch, A., Busser, G.J., Daelemans, W., and Canisius, S. (2007). An efficient memory-based morphosyntactic tagger and parser for Dutch, In F.

van Eynde, P. Dirix, I. Schuurman, and V. Vandeghinste (Eds.), Selected Papers of the 17th Computational Linguistics in the Netherlands Meeting, Leuven, Belgium, pp. 99-114. **9**. Oostdijk, N., M. Reynaert, P. Monachesi, G. van Noord, R. Ordelman, I. Schuurman, V. Vandeghinste. From D-Coi to SoNaR: A reference corpus for Dutch. In: LREC 2008.

Ірина Баклан
м. Київ, Україна

Діловий дискурс на сучасному етапі розвитку перекладознавства

Незважаючи на те, що дослідження дискурсу є дуже актуальним у наш час, розроблено чимало підходів до вивчення цього комунікативного явища та проведено паралелі із суміжними дисциплінами, *перекладацьким аспектом* дискурсу займалися небагато лінгвістів. Це можна пов'язати з надзвичайно прискіпливою увагою останніх до визначення поняття дискурсу, його структури, умов та причин виникнення, жанрового розмаїття та існуючих зв'язків всередині нової дисципліни *аналіз дискурсу*.

Дискурс посів своє чільне місце серед лінгвістичних досліджень останніх двох десятиліть, витіснивши поняття «текст зв'язного мовлення» [1, с. 5]. Багатоаспектність дискурсу обумовила велику кількість визначень і достатньо швидку еволюцію в концепціях, навіть в межах одного і того ж наукового напрямку. Проте, на думку Франсуази Ельгорскі, термін *дискурс* багатозначний лише на перший погляд. В дійсності, він завжди означає певним чином організовану мовленнєву діяльність, пов'язану з певною нелінгвістичною сферою (напр.: соціологічний, ідеологічний, культурний контекст) або з чимось невисловленим (на рівні підсвідомості) [1, с. 13]. Поняття дискурсу в монографії В. Григорьєвої вживається безпосередньо в лінгвістичному значенні і визначається як лінгвістична одиниця спілкування, що відображає диференціальне розмаїття картини світу з урахуванням типізованих ситуацій, учасників соціальної взаємодії, норм і конвенцій, культурологічних уявлень та форм [2]. Еміль Бенвеніст розрізняв *дискурс* як процес реалізації мовної системи та *текст* як результат цього процесу [1, с. 11]. Утц Маас, навпаки, трактує дискурс як корпус текстів, об'єднаних спільною тематикою, основною характеристикою якого є інтенціональність, що забезпечує сприйняття та ідентифікацію текстів як мовних корелятів певної соціокультурної, політичної та ідеологічної практики [3, с. 76]. Саме

останнє визначення цілком вичерпне для дослідження дискурсу на сучасному етапі розвитку перекладознавства.

Діловий дискурс виокремлюється серед інституціональних дискурсів з позицій соціолінгвістики, оскільки мовець виступає у ролі представника певного соціального інституту (В.І. Карасик). При цьому враховуються два критерії – мета та учасники комунікації. В інституціональному дискурсі існують певні жанри: ділові бесіди, засідання, збори, дискусії, ділові прийоми, перемовини, телефонні розмови та ділове листування [2]. На думку Т. Чрділелі діловий дискурс – соціально обумовлена комунікативна подія, що характеризується певною формою організації мовного матеріалу, яка обумовлюється параметрами ситуації спілкування, залежить від інтенцій та офіційного статусу комунікантів, які мають потрібні повноваження для організації та оптимізації того чи іншого виду предметної діяльності в інституційно-виробничій сфері заради досягнення практичних цілей [3, с. 76]. Концепція перекладу ділового дискурсу має інформативно-центричний характер. Перекладацькі стратегії спрямовані на відновлення інформаційних категорій тексту – денотативної, стилістичної та прагматичної інформації [4, с. 181]. Переклад денотативної інформації зводиться до відтворення основного повідомлення на лексичному та морфолого-синтаксичному рівнях. Для передачі стилістичної інформації слід врахувати особливості сприйняття вихідного тексту реципієнтом з позицій встановлених норм оформлення ділового дискурсу в мові перекладу. Прагматична складова перекладу ділового дискурсу полягає у відтворенні об'єктивно-оцінної модальності бажаності або можливості та суб'єктивно-оцінної модальності ділової ввічливості.

Аналіз дискурсу досліджує комунікацію в інституціональному аспекті та спирається на дослідницькі традиції школи американської етнолінгвістики (Франц Боас) та чеської лінгвістичної школи (Вілем Матезіус). В західній традиції дослідження дискурсу започаткував Зелінг Херріс на початку 50-х років, хоча термін «складне синтаксичне ціле» використовував Л.В. Щерба в 20-ті роки для опису єдиного комплексного висловлювання, що поєднувало різні види синтаксисного зв'язку компонентів [1, с. 10]. Формування дисципліни стосується 70-х років і пов'язане з важливими працями європейської школи лінгвістики тексту (Т.А. ван Дейк, В.У. Дресслер, Я. Петефі, Д. Вундерліх та ін.), а також основоположних американських праць (У. Лабов, Дж. Граймс, Р. Лонгейкр, Т. Гівон, У. Чейф). В русистиці дискурсивні явища без вживання даної термінології стосуються робіт Земської О.А., Гаспарова Б.М., Лаптєвої О.О., Сиротиніної О.Б., а також представників Тверської семантико-прагматичної школи (Макаров М.Л., Сухих С.О.,

Карасик В.І.). По суті, лінгвістичний аналіз дискурсу у представників школи семіотики зводиться до двох основних методик – дискурс-аналізу (З. Херріс) та семантичного аналізу лексики (А. Греймас). Дискурс-аналіз полягає у визначенні класу еквівалентностей, що випливають з оточення, та процедурі регуляризації за допомогою трансформацій. Методика семантичного аналізу лексики розглядає опис семантичних полів для даного тексту та питання лексичної конотації, а також встановлення структурно-семантичної спільності текстів певного жанру, автора чи сфери комунікації [1, с. 14]. Отже, аналіз дискурсу вплинув на поглиблення перекладознавчого аналізу, надавши останньому широкий спектр питань, які можна розглядати в перекладацькому аспекті.

Дослідження дискурсу в українській перекладацькій традиції припадає на останню чверть ХХ століття, період переходу від мікролінгвістики до макролінгвістики. У цей час перекладознавство перетворюється на міждисциплінарну галузь знань. Інтерпретаційна настанова є головним поняттям теорії дискурсу (Новікова М.О.). У центрі уваги постає дослідження текстів та явища комунікації [4, с. 139]. Приблизно у цей же час за кордоном перекладознавчі дослідження зазнають процесу становлення, будучи тісно пов'язаними з практикою перекладу. Розробляється загальна функціональна теорія перекладу, представниками якої стали Катаріна Райс та Ханс Йозеф Вермеєр (1984), Марі Снелл-Хорнбі (1994, 1986, 1988), Ханс Хьоніг і Пауль Кусмауль (1991, 1982), Крістіане Норд (1993) та Юста Хольц-Менттері (1984) [5, с. 19]. У центрі теорії перекладу постають поняття адекватності та еквівалентності. Адекватність перекладу розглядається як відношення між вихідним текстом та текстом перекладу з врахуванням мети (Skopos), а еквівалентність – це особливий вид адекватності, що позначає відношення між вихідним текстом і текстом перекладу, які виконують однакову комунікативну функцію у кожній культурі на певному мовному рівні. Представник української школи перекладу Ю.О. Жлуктенко не розмежовує ці поняття, вважаючи їх синонімічними. Оскільки перекладознавство пройшло процес становлення донедавна, чимало питань щодо понятійного інструментарію цієї дисципліни залишаються відкритими. Українською школою перекладознавства було розроблено аналітичний інструментарій, що включає два підходи у дослідженні перекладу: *інтерпретаційно-культурологічний* (функціонування перекладу в контексті цільової літератури та культури з урахуванням творчої індивідуальності перекладача та соціокультурних відношень перекладу до оригіналу) та *лінгвостилістичний* (суто мовна інтерпретація конкретного тексту й

стилю із залученням різних методів лінгвістичного аналізу) [4, с. 145]. В західній традиції перекладознавства існують схожі напрямки: прескриптивний та дескриптивний переклад. Так, представники прескриптивного напрямку перекладознавства вважають, що теоретичне підґрунтя є передумовою емпіричного дослідження перекладу. На передній план висувається ідея об'єктивного доведення чи спростування гіпотези. Інший табір зайняли прибічники дескриптивного (постмодерністського) напряму перекладознавства на чолі з Розмарі Арройо (Rosemary Arrojo), які вважали, що значення будь-якого вихідного тексту є нестабільним, що спричиняє велику кількість індивідуальних інтерпретацій вихідного тексту. Переклад як процес трансформації цілком та повністю залежить від індивідуального сприйняття вихідного тексту перекладачем. Значення завжди пов'язане з контекстом [5, с. 21]. Таким чином, можна помітити факт схожості розвитку вітчизняного та світового перекладознавства, що найімовірніше пов'язано зі збігом наукового розвитку.

Отже, сьогодення відкрило нові тенденції у розвитку перекладознавства. Системне розуміння процесу перекладу змінилося новими функціональними теоріями, в основі яких розуміння тексту як цілісної структури. Саме функціональний підхід дозволяє розглядати переклад дискурсу з врахуванням інтеграції мовного, прагматичного та інтеракційного видів знань. Діловий дискурс являє собою складне комунікативне явище, що має цілісну структуру та включає розгалужену систему зв'язків всередині цього утворення. Важливим етапом у дослідженні ділового дискурсу є перенесення існуючих перекладацьких стратегій у царину функціонування дискурсу з метою виявлення ступеню адекватності у перекладі, враховуючи розбіжності змісту та форми на міжкультурному рівні комунікації.

Література

1. Борботько В. Г. Принципи формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике. – Изд. 4-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРИКОМ», 2011. – 288 с. **2.** Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты / В.С. Григорьева. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с. **3.** Ярощук, Ірина Діловий дискурс фахівця економічного профілю як комунікативне явище / І. Ярощук // Мовознавство. – К.: 2012. – №3. – С. 75 – 78. **4.** Шмігер Т. В. Історія українського перекладознавства XX сторіччя: ключові проблеми та періодизація: дис. канд. філол. наук: 10.02.16 / Шмігер Тарас Володимирович. – Львів, 2007. – 580 с. – Бібліогр.: с. 194 – 249. **5.** Best, J., Kalina S. Übersetzen und Dolmetschen. Eine Orientierungshilfe. – Tübingen und Basel: A. Francko Verlag, 2002. – 341 S.

Наталія Башук
м. Київ, Україна

Переклад технічних термінів

Багато німецьких термінів виникають на основі загальновживаних кореневих та похідних слів, або запозичуються з інших мов. Загальновживані слова набувають нового технічного значення. Прості терміни виражають при цьому родові поняття, а утворені від них складні терміни означають вид чи підвид поняття, вираженого простим словом. Для правильного розуміння, вживання та перекладу цієї специфічної лексики надзвичайно важливим є вивчення шляхів її творення, аналіз структури термінів та значення їхніх компонентів.

Особливістю німецької технічної мови є прагнення до компактності, передача складного поняття чи процесу багатокомпонентним словом. Складні терміни представляють значну частину термінологічної лексики, ці одиниці надзвичайно інформативні та характеризуються складністю граматичної структури та логічного змісту. За допомогою структурно-компонентного аналізу, шляхом моделювання можна систематизувати, впорядкувати та узагальнити термінологічну лексику.

В німецькій мові є більше десяти способів термінотворення (на базі кореневих загальновживаних слів, способом афіксації, напівафіксації, імпліцитності, словоскладання, словосполучення, складнопохідності, фразеологізації, зміни значення слова, запозичення). В багатьох випадках ці способи переплітаються і взаємодіють між собою [1, с. 6].

Більш детально ми зупинимося на п’яти способах термінотворення, які є найбільш характерними для технічної мови:

1.Утворення термінів на базі кореневих слів шляхом отримання нового семантичного змісту (наприклад, *das Messer – різець, зуб (фрези), die Feder – ресори, die Mutter – гайка*).

2.Утворення термінів шляхом похідності, тобто, з допомогою суфіксів, префіксів, зміни кореневої голосної (наприклад, *die Gleichwertigkeit* – рівноцінність, еквівалентність; *die Abarbeitung* – обробка даних; *die Entwässerung* – каналізація, обезводнення, дренаж, осушення).

3.Утворення термінів шляхом словоскладання та складнопохідності, які є одними з найбільш продуктивних способів термінотворення. Словотворчими засобами цього способу можуть виступати основи або корені частин мови, тобто вільні чи самостійні морфеми, а також афікси (префікси і суфікси), тобто службові морфеми. Процес термінотворення такими способами проходить відповідно до встановлених словотворчих моделей. Наявна кількість словотворчих

елементів має формальний характер і служить зовнішньою формою для передачі змісту термінів, тобто відображеного поняття (наприклад, *die Hochfrequenz* – висока частота, радіочастота, *das Meßgerät* – вимірювальний пристрій, *die Großblockbauweise* – спосіб великоблочного будівництва).

4.Скорочення, які можуть бути у формі початкових літер складного терміну, у формі часткового скорочення та інші. Найчастіше вживаються скорочення, як замінники довгих термінів, багатокомпонентних композитів або групи слів. Термінологічні скорочення можуть утворюватися:

а)на базі власне німецьких слів (наприклад, *LKW (der Lastkraftwagen)* вантажний автомобіль, *DIN (Deutsche Industrienorm)* – німецький промисловий стандарт). Такі скорочення можуть утворюватися за початковими літерами з їхньою роздільною вимовою та за початковими літерами з їхньою суцільною вимовою як одне разом взяте слово і як комбінація першої та другої груп;

б) на базі слів, запозичених з інших мов (наприклад, *J (Joule)* – джоуль, *der Radar* – радар, *TV* – телебачення);

в) шляхом еліптичного з'єднання, тобто скорочення утворені зі складних слів, в яких пропущений один з компонентів, але значення яких зрозумілі (наприклад, *der Akku (der Akkumulator)* – акумулятор, *die Zwischenfrequenz (die Radiozwischenfrequenz)* – проміжна частота);

г) шляхом словоскладання, при якому скорочуються лише деякі компоненти терміну (наприклад, *das Positron (das positive Elektron)* – позитрон, позитивний електрон; *spez. Gew. (Spezifisches Gewicht)* – питома вага, *der Lokführer (der Lokomotivführer)* – машиніст поїзду);

д) шляхом запозичення словотворчих елементів (наприклад, такі запозичені суфікси, як -ieren, -tion, -tät, -or, -ur та інші стали в німецькій мові одними з найбільш продуктивних на сучасному етапі: *filtrieren* – фільтрувати, *kondensieren* – конденсувати, згущувати, зріджувати).

Тепер більш детально зупинимось на перекладі. Один з основних принципів в теорії перекладу, лінгвістичні аспекти якої розроблялись у працях Л.С. Бархударова, В.Г. Гака, Я.І. Рецкера, О.Д. Швейцера, О.В.Федорова, В.Н. Комісарова та інших вчених, є принцип повноцінності, тобто адекватності перекладу. У практиці науково-технічного перекладу розрізняють наступні методи досягнення адекватності:

1) конкретизація (наприклад, замість „*Stahl*" – «*стальні листи»*);

2) генералізація (наприклад, замість „*Elektromobil*" – «*транспортний засіб*»);

3) смисловий розвиток (наприклад, „*100 Jahre Zugverkehr*" – «*історія становлення і розвитку залізничного сполучення*»);

4) антонімічний переклад (наприклад, „*der Gelehrte machte vor keinen Hindernissen halt*“ – «*вчений долав всі перепони*»);

5) синтаксичні трансформації (наприклад, „*Die getroffenen Maßnahmen erlauben die Einrichtung im Labor eines großen Gerätes“* – «Вжиті заходи *дозволяють розташувати* прилад у лабораторії»);

6) перерозподіл змісту, тобто неспівпадання як у плані лексики, так і в плані граматики (наприклад, „*Die Schwerverletzten wurden aus den Wracks mit Brechwerkzeugen geholt“* – « *Тяжкотравмовані були визволені з понівечених кузовів завдяки злому спеціальними інструментами»*) [2, с. 54, 55].

Труднощі, що виникають при перекладі науково-технічних текстів, в яких найчастіше вживаються терміни, пов’язані з тим, що на першому етапі текст отримує перекладач, який, як правило, не є спеціалістом в даній галузі знань. Його завдання – адекватно передати українською мовою інформацію, яка міститься у німецькому тексті реципієнту – спеціалісту. Майже не виникає проблем, коли цей термін зафіксований у фаховому двомовному словнику, хоча перекладач при цьому також повинен врахувати, до якої області науки відноситься цей термін. Коли ж термін не зафіксований у двомовному словнику, то перекладач повинен сам надати адекватний варіант перекладу, використовуючи довідкову літератури чи проконсультувавшись зі спеціалістом в даній області. Якщо в тексті трапляються латинські назви, то їх не потрібно перекладати, а зберегти у первісному вигляді.

Основна відмінність термінів від усіх інших слів німецької мови полягає в тому, що терміни, як правило, однозначні, в той час як більшості німецьких слів властива багатозначність. Майже в кожному терміні можна відрізнити його буквальне значення і термінологічне. Буквальне значення терміна часто пов’язане із значенням слова чи слів, використаних для утворення терміна, зі значенням його складових: *die Feldstärke* – буквально «сила поля», в той час як спеціаліст може його перекласти «напруженість поля». При перекладі терміна важливо враховувати співвідношення між його буквальним значенням та термінологічним.

При перекладі складних іменників потрібно проаналізувати компоненти слова, інколи ці компоненти мають певні значення. Так, наприклад, *Ist-* має значення «фактичний, дійсний», і тоді складні іменники будуть перекладатись: *die Istleistung* – фактична потужність, *der Istwert* – фактичне значення; *Soll* – «заданий, проектний», і складні іменники – *der Sollwert* – задана величина, *der Sollmaß* – заданий розмір [3, с. 95].

Якщо в якості першого компоненту складного слова виступають прийменники, то вони також можуть мати певне значення: *über-* часто

відповідає в українській мові префіксу *«пере-»: die Überbelastung* – перевантаження, *der Überlauf* – переповнення; а *unter-* відповідає префіксам *«під-, пере-»*: *der Unterbegriff* – підпоняття, die Unterbrechung – переривання [3, с. 126].

Якщо перший компонент складного іменника виражений основою дієслова, вона часто перекладається українською мовою прикметником чи дієприкметником, наприклад, *Einbau* – вбудований, *das Einbausicherungselement* – вбудований елемент контролю.

Інколи навіть префікси змінюють значення прикметників; так префікс *ad-* надає значення співвідносності, наприклад, *adäquat* – відповідний; *di-* означає двократність, наприклад, *divalent* – двовалентний; *hexa-* має значення «шість», наприклад, *hexavalent* – шестивалентний; префікси *il-, ir-, in-* заперечують значення прикметника, наприклад, *illimitiert* – необмежений, *irrational* – нераціональний, *inkompatibel* – несумісний.

Важливу роль при перекладі відіграє також та обставина, для кого в даному випадку робиться переклад, для інженерно-конструкторського персоналу, наукових співробітників, керівників підприємств, експертів чи інформаційних працівників. У залежності від їхніх вимог переклад може бути детальним, адекватним, з особливим натиском на термінологічні одиниці чи фрагментарним, неповним, з точним перекладом лише найбільш важливих для споживача місць. При цьому повний переклад в цілому відповідає текстові оригіналу, а адекватний науково-технічний переклад повинен точно передавати зміст оригіналу, мати загальноприйняту в мові перекладу термінологію і відповідати нормам науково-технічної літератури, з якої здійснюється переклад [2, с.56].

При адекватному перекладі повинні максимально точно перекладатися як терміни, які пов’язані з основними предметом викладу, так вторинні терміни, вагомі для суміжних областей. При ознайомлювальному перекладі важливо передати головні ідеї оригіналу, тому точна передача периферійної термінології є факультативною.

Література

1. Reinhardt W. Produktive verbale Wortbildungstypen in der Fachsprache der Technik/ W. Reinhardt. – Potsdam. – 1965. – 564 S. **2**.Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу. Німецька мова/ Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй – Вінниця: Нова книга. – 2006. – 586 с. **3**.Практический курс перевода научно-технической литературы. Немецкий язык/[Макарова М.М., Бобковский Г.А., Сенковская Т.С., Волошина К.А.]. – М.: Военное издательство Министерства обороны, 1972. – 503 с.

Elena Beloglazova, Viktor Kabakchi
St. Petersburg, Russian Federation

The Translator and Ideological Confrontation

It is well known that the devil can cite Scripture for his purpose, and nobody is more skillful in that than politicians. Words are flexible and often misleading. Let's turn to George Mikes, a Hungarian, who writes in his famous humorous instruction *How to Be an Alien*:

Some years ago I spent a lot of time with a young lady who was very proud and conscious of being English. Once she asked me – to my great surprise – whether I would marry her. 'No,' I replied, 'I will not. My mother would never agree to my marrying a foreigner.' She looked at me a little surprised and irritated, and retorted: 'I, a foreigner? What a silly thing to say. I am English. You are the foreigner. And your mother too.' I did not give in. 'In Budapest, too?' 'Everywhere,' she declared with determination. 'Truth does not depend on geography. What is true in England is also true in Hungary" [1, c. 12].

In fact many words are relative in their meaning and it is best revealed in political discourse, where a great deal "depends on which side of the fence you are on" [1, c. 156]. Thus Wikipedia informs us that "*Spy Sorge* is a Japanese film directed by Masahiro Shinoda in 2003, about the Soviet spy Richard Sorge". Quite predictably the film was shown in our country entitled «Разведчик Зорге». The authors of the book *Londongrad* write that Putin's "favourite television programme was *Seventeen Moments of Spring*, a series about a Soviet spy operating in Nazi Germany [2, c. 69].

"Oh, East is East and West is West, and never the twain shall meet," exclaimed once in his poem *The Ballad of East and West* R. Kipling. The Cold War political confrontation is the best illustration of it. For **interlinguoculturology** [3], which studies Russian-Culture-Oriented English (RCOE), the ideologically bound political discourse presents its own specific problems, which are of interest for interpreters and translators. Basically RCOE (Politics) is similar to what we find in other spheres of Russian culture. Just a couple of examples:

They assumed the name Bolsheviks and dubbed their opponents the Mensheviks ("Those of the Minority") [4].

The New Economic Policy (NEP) was inaugurated at the 10th Party Congress in March 1921 [4].

Thus, **political xenonyms** [3, c. 27] are either borrowed or calqued. Gradually specific variety of a sort of English for Special Purposes is formed:

By agreement between the Petrograd soviet and the Duma, the Provisional Government was formed, headed by Prince Georgy Yevgenyevich Lvov (chairman of the Zemstvo Union) and consisting mainly of Kadets and Octobrists, though Aleksandr Fyodorovich Kerensky joined it from the Trudoviki [4].

However, there are some specific features of the political discourse, and the most damaging thing is the negative stereotype of Russian culture which is prevalent in the Western official and popular culture. Mrs Allcock, the character of one of A. Christie's detective stories, is "suspicious" of a drink simply because it "sounds very Russian":

"This is vodka," Mrs Allcock regarded her glass suspiciously. "Mr Rudd asked if I'd like to try it. Sounds very Russian."

The negative connotation of the ethnonym is particularly evident in the meaning of the borrowing "Russki", which is, in fact, "chiefly *slang* or *colloq*", "sometimes *derogatory*" [5].

Therefore, while translating the sentence:

The Nobel Prize committee bestowed the 1958 award on Boris Pasternak because they thought it would get up the noses of the Russkies [5].

it is not sufficient to say «утереть нос русским», as it will fail to render the offensive component.

In the Soviet Union, where one was aware of the necessity to conform to ideological requirements, translators tried to exclude "alien connotations". Consider for example this opinion of a professional: "The Russian word «ударник» describes a selfless labor impulse (бескорыстный трудовой порыв), and it is hardly desirable to replace it by the English phrase "shock worker". [...] Such translation may cause undesirable associations" [6, с. 149].

But those are not always on the surface, as in the title of the book by A. Meier *Black Earth. Russia After the Fall* (Harper Perennial, UK, 2004), where the meaning of "fall" remains unclear – it might be «падение (Советского Союза)» or simply «осень».

Yet, **ideological demarcation** during the Cold War is mostly explicit and rather straightforward. The opponents have developed different terminological systems, which results in existence of political 'duplicates': the Soviet "October Revolution" vs. the Western "Bolshevik Coup"; "Soviet-Finnish War" vs. "Winter War", "Great Patriotic War" vs. "Second World War", etc.

Cf.: [Of Putin] His father Vladimir fought in the Second World War and was badly wounded in one leg. (*Londongrad* 2009: 68)

The Soviet Union lost an estimated 27 million people during the conflict known here as the Great Patriotic War. (*SPbTimes* 10 May 2005)

M. Pei is right saying, “the existence of an international vocabulary of Communism has long been recognized, and choice segment have appeared in numerous newspapers and magazine articles” [1, c. 151]. But this is equally true of the opposite part. The Soviet side, for instance, succeeded in making the Oxford University Publishers somewhat adapt so popular in the USSR Hornby A.S. *Oxford Student’s Dictionary of Current English* before it appeared in our country (M.-London: Prosveshcheniye/Oxford Un. Press, 1983). The action was widely criticized in the UK.

There are other ways to reveal the speaker’s ideological position, even sticking to the same wording. Among the favorite are quotation marks which show that the author is skeptical about the meaning the opponents put into these words. Thus, whether we keep the quotation marks in the translation or not depends “which side of the ideological fence we are on”. It is therefore clear, that depicting the Soviet «герои социалистического труда» as «...“heroes of Socialist labor” ascetically dedicated to “overfulfilling their norms”, J. H. Billington sounds far from complimentary.

The phrase “so-called” synonymous to quotation marks is to be taken into consideration too:

The so-called oligarchs want Putin to stop investigating murky privatization deals struck in mid-1990s. (*Newsweek* Aug 07, 2000)

Sometimes ‘**localoids’** (international lexis used in the form of a borrowing [3, c. 100]) may be used to demarcate ideological duplicates. In the following example the Russian for “democratization” is used to show that in fact it means something else:

Demokratizatsiya – another troublesome word because it does not mean the same thing as its English equivalent – democratization. (*Canadian Tribune* 29.02.1988)

Mastering RCOE means knowledge of approximately 500-1000 Russian “culturonyms”, including the necessary xenonymic politonyms, both proper and common nouns. Quite a few Russian political xenonyms have become popular with Western Russianists (formerly Sovietologists, or Kremlinologists), for example, such as “agitprop”, “fellow traveler”, “*nomenklatura*”, etc. The Word-List of the OED includes also such terms as “priviligentsia”; “partocracy” [5], but their favorite is certainly “apparatchik”:

For a while Berezovsky and his colleagues functioned like a politburo conducting backroom deals behind the scenes, secretly conspiring with and against each other, just as the senior apparatchiks had done under communism [2, c. 53].

It is interesting to note that “apparatchik” can even be used in a non-Russian cultural context:

The radio programmes were put together in the privacy of his own computer-equipped studio at home, away from the controlling influence of BBC **apparatchiks** [5].

Otto von Bismark was certainly right when he said in as far as 1863 that "politics is no exact science". In fact, political discourse is frequently deliberately flexible in meaning and even misleading, with each of the opposing sides accusing the other side of misinformation. It is not by chance that the Oxford English Dictionary includes the Russism "*Maskirovka*", explaining that it is "in the Soviet Union and other countries of the Warsaw Pact: political or military deception, esp. as practiced against Western intelligence. Cf. disinformation n." [5]. Actually, the same approach is successfully used by both sides of the ideological confrontation.

Литература

1. Pei M. *Words in Sheep's Clothing*. – NY: 1969. – 248 p. **2**. Hollingsworth M., Lansley St. *Londongrad. From Russia With Cash. The Inside Story of the Oligarchs*. – Fourth Estate, 2009. – 402 p. **3**. Кабакчи В.В., Белоглазова Е.В. Введение в интерлингвокультурологию. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2012 г. – 255 с. **4**. *Encyclopædia Britannica 2001* Standard Ed. CD-ROM. (Copyright © 1994-2001 Encyclopedia Britannica). **5**. Oxford Dictionaries Online. Copyright © 2012 Oxford University Press. [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://oxforddictionaries.com/. **6**. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика. – М.: Международные отношения, 1976. – 190 с.

Наталія Білоус, Тетяна Семигінівська
м. Київ, Україна

Професійна придатність як невід'ємний компонент професійної етики майбутнього перекладача

Професія перекладача виникла багато століть тому і весь час доводила свою потрібність людям. В Україні ситуація зі станом перекладу має свої глибокі історичні корені, що пов'язано з бездержавністю української мови, а також з ігноруванням християнських цінностей. Повноцінне усвідомлення ролі перекладу і перекладача спостерігається лише у середині XX століття, проте багато питань щодо особистості перекладача та складників його професійної компетентності залишаються поза увагою у парадигмі сучасного наукового знання. Метою нашої наукової розвідки є з'ясування поняття професійної придатності майбутнього перекладача як невід'ємного компоненту професійної етики перекладача.

Логіка дослідження вимагає виокремити складники (компоненти) професійної етики майбутнього перекладача. Під професійною етикою розумітимемо сукупність норм та правил, що регулюють поведінку спеціаліста на основі загальнолюдських моральних цінностей, з урахуванням особливостей його професійної діяльності та конкретної ситуації; моральні закони та принципи професійної поведінки спеціаліста, його кодекс честі, виконання якого є питанням совісті людини. Загальна етика вивчає моральні цінності, а професійна – їхнє функціонування у конкретних умовах. Отже, можемо стверджувати, що існує діалектична єдність між загальною та професійною етикою, так як професійна етика конкретизує положення загальної етики у певній професійній діяльності.

Предмет професійної етики – це сукупність морально-етичних настанов і ціннісних орієнтацій, що визначають систему норм та принципів, що виступають регулятивами у певній професійній діяльності. Перекладацька діяльність не є винятком і має підпорядковуватися певним етичним правилам і нормам аби виконувати своє суспільне призначення.

Аналіз джерел засвідчує (І. С. Алексєєва, І. О. Зимня, І. В. Корунець, О.І. Кретова, Л. К. Латишев, Р. К. Міньяр-Белоручев, Є. Р. Поршнєва, І. І. Халєєва, К. Гердінг-Салас, П. Ньюмарк та ін.), що для професійної етики перекладача основними є моральні принципи, етичні норми професійної поведінки, вимоги професійної придатності, етикет та знайомство з технічним забезпеченням перекладу. Зупинимося детальніше на вимогах професійної придатності.

Приймаємо точку зору О.І. Кретової про те, що під професійною придатністю зазвичай розуміють природні передумови до здійснення певної діяльності, зокрема і психологічне налаштування [1]. Професійна придатність визначається сукупністю індивідуально-психологічних особливостей людини, що впливають на успішність освоєння певної трудової діяльності та її виконання і розглядається, по-перше, як сукупність якостей, властивостей людини, що визначають успішність формування придатності до конкретної діяльності (видам діяльностей) і, по-друге, як сукупність наявних, сформованих професійних знань, навичок, умінь, а також психологічних, фізіологічних й інших якостей і властивостей, що забезпечують ефективне виконання професійних завдань [2, с. 6]. Варто також відзначити існування мотиваційного аспекту професійної діяльності, про наявність якого свідчить мотиваційно-ціннісний критерій сформованості професійної етики перекладача, показниками якого є: наявність ієрархії професійних інтересів, спонукальних особистісних

властивостей, сформовано-професійна динамічна мотиваційна сфера. Серед якостей, що обумовлюють професійну придатність перекладача, важливо виокремити мовленнєву реактивність, увагу, психічну стійкість, контактність та інтелігентність.

Мовленнєва активність – це здатність сприймати чуже мовлення та породжувати власне, що дається людині від природи. Для людей, які характеризуються надмірною, нервозною мовленнєвою реактивністю, важливо поставити цю свою здатність під контроль. Деякі люди, навпаки, не здатні розвивати у собі швидкість мовлення, що сигналізує про те, що таким особам не бажано ставати усним перекладачем, особливо синхроністом.

Пам'ять перекладача має бути гнучкою, тобто вона повинна дозволяти, з одного боку, вбирати великий обсяг інформації, а, з іншого, швидко забувати непотрібне. Довготривала пам'ять має вміщувати значний обсяг лексики як рідної, так і іноземної мови в активному запасі, оперативна пам'ять повинна характеризуватися здатністю запам’ятовувати ненадовго значно більшу кількість одиниць, ніж пам'ять звичайної людини. Робимо висновок, що тренування пам’яті для перекладача є обов’язковим завданням впродовж усієї професійної діяльності.

Говорячи про увагу, ми маємо на увазі стійкість, розподіл, обсяг та здатність до переключення. Складні об’єкти вимагають активного мислення, що є причиною тривалого зосередження на них, і залежить від сили нервових процесів фахівця, інтересу його до праці. Стійкість уваги, у першу чергу, має бути притаманною рисою перекладача-синхроніста, завдання якого полягає у тому, щоб точно, логічно і, як правило, із застосуванням компресії передати всі основні положення викладеного матеріалу. Обсяг уваги – це здатність психіки одночасно сприймати певну кількість об’єктів або їхніх елементів. Розподіл уваги – здатність зосереджуватися на кількох об’єктах одночасно. З цією особливістю уваги пов’язана можливість одночасного успішного виконання (суміщення) двох і більше різних видів діяльності (кількох дій). Здатність переключатися – надзвичайно важлива риса для перекладача, що має перерости у стійке вміння у сфері мови, адже ми маємо на увазі не лише перехід від однієї операції чи діяльності до другої, а специфічний вид переключення з однієї мови на іншу, із цифрового кодування на вербальне.

Багато фахівців з перекладу на перше місце серед якостей професійної придатності ставлять психічну стійкість, що не є випадковим. Висока мовленнєва активність, тривале говоріння та утримування уваги, часте переключення, потреба передавати лише

чужі думки та бачення і контроль за власними можуть спричинити психічне перенавантаження. Аби цього уникнути, варто постійно свідомо працювати над удосконаленням власного характеру.

Контактність є характерною рисою кожної людини від природи і в процесі професійної діяльності вона може або обмежуватися, в результаті чого людина стає більш замкненою, або, навпаки, рівень контактності може підвищуватися. Тут мова йде не про вроджену екстравертність особи, що іноді може навіть зашкодити професійному виконанню своїх обов'язків, а про свідому психологічну установку на контакт. Перекладач повинен сприяти налагодженню контактів між сторонами (для яких він перекладає).

Ще одним важливим складником є інтелігентність перекладача. Мається на увазі не енциклопедична освіченість, а відповідна освіта, широта інтересів, активна самоосвіта та неперервний процес самовдосконалення.

Серед особистісних якостей, що суттєво впливають на професійну придатність перекладача, варто виокремити: впевненість у собі, принциповість, ініціативність, дисциплінованість, акуратність. Впевненість, як правило, виявляється в окремих видах діяльності, в яких перекладач перевіряє адекватність своїх можливостей завданням, що до нього висуваються. Цей факт слід враховувати у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів, оскільки виховання впевненості у собі має важливе значення як для розвитку здібностей, так і для формування всіх сторін особистості людини і, перш за все, її емоційної сфери.

Дисциплінованість визначається як важлива моральна якість, що характеризується відповідальним ставленням до справи, розвиненим відчуттям обов'язку, високими вимогами до поведінки – власної та інших людей. Дисциплінованість перекладача включає чітке усвідомлення своїх обов'язків, вимогливість до якості своєї роботи, слухняність та звичку виконувати замовлення вчасно та точно. Дисциплінованість передбачає ініціативність, винахідливість, творчість.

Ініціативність – це творча здібність, що полягає в постійному прагненні до самостійних дій, активної життєвої позиції особистості. Ініціативність розвиває вміння вирішувати проблемні професійні ситуації (згладжувати конфлікти з колегами, замовниками або між комунікантами під час переговорів), гнучкість мислення, творчу самостійність. Вона тісно пов'язана з такими професійно важливими якостями, як діловитість, надійність, ентузіазм.

Принциповість – одне з проявів впевненості людини як якості її особистості. Принциповість високо цінується у суспільстві та в

стосунках між людьми, бо дозволяє бути впевненим у людині, покладатися і розраховувати на неї. Вона асоціюється з надійністю – професійно-ціннісною якістю перекладача, враховуючи його роль як транслятора невідомої для реципієнта інформації і підвищених моральних вимог до її передачі.

Акуратність – риса характеру, що виражається в умінні пунктуально (точно, чітко, ретельно) виконувати умови тієї чи тієї діяльності. Охайність тісно пов'язана з відповідальністю, внутрішньою дисципліною, терпеливістю.

Кожен вид перекладу, як зауважують дослідники (М.І. Прозорова, А.Ф. Ширяєв, В.Н. Комісаров, U. Kautz, H. Risku), вимагає наявності певних індивідуально-психологічних особливостей фахівця. Наприклад, для успішного виконання письмового перекладу, перекладачеві потрібні: передбачливість та ретельність, виконавча дисципліна, охайність, терпіння, зосередженість, спостережливість, надійна довгострокова пам'ять. Усний послідовний переклад вимагає від перекладача: концентрації уваги, розвиненої логічної пам'яті, великого обсягу вербальної пам'яті, високого рівня аналітичного мислення, високої здатності самоконтролю, підвищеного відчуття відповідальності. Синхронний переклад вимагає таких якостей, як надійна короткострокова пам'ять, концентрація уваги, прогностичні вміння, швидкість реакції, вміння зосередитися, чітка дикція, психічна стійкість, гарна фізична форма.

Отже, нами було зроблено спробу описати індивідуально-психологічні особливості перекладача, що впливають на успішність його професійної придатності. При цьому не варто залишати поза увагою фізіологічні особливості перекладача (такі як чіткість дикції, самопочуття фахівця і т. ін.), а також мовленнєві компетенції.

Метою подальшого наукового пошуку може стати визначення рівнів та критеріїв сформованості професійної придатності перекладача, а також методологічного інструментарію для їхнього практичного застосування.

Література

1. Кретова О.І. До питання професійної етики перекладача [Електронний ресурс]: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N124/N124p064-070.pdf. **2.** Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: [учеб. пособие для вузов]/ В.А. Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511 с.

Oleksandr Bilous
Kirowohrad, Ukraine

Colloquial Lexis as the Means of Conveying the Author's and Character's Figurative Information

When we study interpersonal, particularly informal, communication closely, we will get to notice that recently colloquial lexis and phraseology has gained much prominence, especially among the youth. This 'mode of speech' peculiar of the so called non-standard embraces surprise categories of population such as women or school-girls who had been considered as most conservative social groups in this respect until recently. Thus one can claim the research that has been performed within this article is timely.

The processes denoted above are rather prominent in the language of books, printed mass media, motion pictures, online-mass media, and public speeches of various nature, postmodernist fiction, latest playwriting and theatrical releases.

The 'New Wave' writers express their argumentation as for the usage of the colloquialisms and claim this is the way to protest 'hypocrisy', 'concealment', and 'formalities' in the literature of recent years. The scholars also support this point of view [5, p. 50].

We can also see negative responses to such tendencies, though we shouldn't forget that any work of fiction, belles-lettres (moreover, the author's text which belongs to naturalism literary trend) is an important linguistic and cultural marker of times empowering the researcher of language to study linguistic phenomena pertaining to the characters' speech. In his/her turn a translator can study the ways to render relevant language units.

The scholars subdivide all the word-stock into standard and non-standard. The standard lexis comprises bookish words, standard colloquialisms, and neutral lexis. These word-groups are used either in literature or in formal oral speech. There is also non-standard word-stock subdivided into professional lexis, vulgar, jargon, argot and slang words all of which constitute the subject matter of research. The latter kind of word-stock has colloquial, informal nature and emotional colouring [2, p. 34].

Let's consider the definitions of the most widely used notions for the non-standard lexis groups. *Professional lexis* is the words used by small groups of people representing the same profession [9, p. 737]. *Jargon words* make the social dialect different from the literary standard in respect of the specific words and their pronunciation, but jargon has neither proper phonetic nor grammatical systems. Generally, this is the colloquial word-stock of people representing common interests [9, p. 297]. *Argot* is the

language of some limited social or professional group, artificially coined for the sake of lingual separatism and is mostly characterized by words which remain incomprehensible for the outsiders [9, p. 34]. In the English lexicology the secret jargons are usually called *cant*, in German they are *Rotwelsch*, and in French – *argot*. Argot is a professional jargon speech of thieves, gangsters, and other social groups (like street mongers). Vulgar words are represented by rude, pejorative lexemes usually not to be used by educated people, but otherwise employed by socially challenged classes: convicts, drug dealers, homeless pesons etc. [9, p. 28].

The most widespread use recently has been gained by the term slang. *Slang* is the jargon word-stock, any colloquial variant of various social / professional groups' speech [9, p. 810]. *Slang* words are the words usually seen as the deviation from the literary standard. They are expressive, somehow ironic and serve do denote phenomena of the everyday life [2, p. 34]. The term *slang* itself has several meanings: *1) language of the socially or professionally distinct group of people as opposed to the literary standard; 2) colloquial language variations (particularly, emotionally coloured units of language) that do not meet the literary standard* [2, p. 35]. The *slang* is made up of words and idioms (set expressions) which firstly appeared and were used only within some certain social groups. The slang made the life position of such groups outward. When such words get into the everyday usage they still keep their emotional and evaluative nature.

Slang as a term is used in two ways: either as a synonym for jargon, or as the whole stock of the jargon words and jargon meaning of the neutral lexis, jargon expressions etymologically belonging to various jargons, so that they get commonly used or understandable at least to a wide circle of certain language speakers.

Slangisms of the general slang as well as 'low' *colloquial words* (two lexical layers which have a blurred distinction between them) comprise the constituent of the common national word-stock called by the researchers an '*expressive vernacular*'. This constituent belongs to stylistically low constructs of the literary standard. It has a status of the functional and stylistic category which is defined by a certain amount of stylistic means of the colloquial variation of the national literary standard. Also it occupies the mid-position between literary standard word-stock and non-literary manifestations of the language.

One should point out that lexical means of ethical and stylistic marking as usually tend to evaluative and derogatory, general negative expressiveness though they are not considered as vulgar. Low-scaled lexis provide for language familiarity, although there are cases when much depends on the

field of the certain word usage complicated by social meanings, emotional and stylistic colouring, context.

Non-standard elements of the literary language have their certain communicative status and lingual value, first of all as the generally accepted expressive means for creation of the stylistically low speech which provide for the functional and stylistic variation of the national standard word-stock. Thus kind of variation is different from the argot and jargon word-stock variation because the main markers of the expressive lexis are the common usage and its 'low' ethic and stylistic nature aimed at creating of the certain stylistic effect.

So, in our times when literary translation faces no censorship requirements a translator needs to resolve several problematic issues of the non-standard lexis rendering. On the one hand, translators often deal the source text in the manner described by Korney Chukovsky in his *Vysokoye iskusstvo* [The High Art]: "… The fear to be understood as awkwardly vulgar prevents our translators from using of colloquial word-stock in the target texts" [10, p. 136-137]. On the other hand, there are numerous cases when such kind of words are really "awkward and irreflective" in translations which do not count for a number of aspects characterizing the words under consideration: 1) semantics, 2) field of usage, 3) how much 'low' it could be seen in the source language, 4) degree of expressiveness in precise context [10, p. 136-137]. The researcher points out that prior to translating such words the translator should define the foreign author's style and the system of his/her imagery. Only in case if the choice of the way of translation is right, if it is based on the source text, author's stylistic devices detailed analysis as opposed to the possible ways of translation in the target text, it will be possible to render the degree of the source text reader's impact precisely. That's the only criterion for the qualified translation [10, p. 146].

By no means occasional was the researcher's choice of the object to study, i.e. works by the young Austrian writer Astrid Hornby in which the characters speak in teenagers' vernacular rich in jargon, colloquial and taboo words having little in common with bookish language.

The usage of the non-standard lexis in the works of fiction by no means can be considered as such contradicting to its literary value. Such a word-stock is aesthetically and communicatively motivated because the criminal jargon and its phraseology as well as teenagers' slang are widely used in the texts of various fields, in both formal and informal speech of people representing different social groups, of different age and cultural background. One cannot imagine contemporary human environment devoid of such lexis no matter how much negative it may seem to the conservative recipients.

Numerous slangisms bring negative perception of life into contemporary communicative environment as well as rude, naturalistic nominations and evaluations, primitive, low means of expressing thoughts and emotions, although the most often reason for their usage in youth speech, slang is *pragmatic*: i.e. necessity to express some idea quickly and precisely, to render the information in minimum number of words and to be understood correctly and instantly. Hence tendencies toward abbreviations, acronyms, shorter jargon and regional alternative words drifting from idiolect into the standard can be observed: ***die Bühü*** instead of ***Büffelhüpfe (sehr breite Hüpfe, dicke Person), fjen (auf jeden Fall), telen (telefonieren), voll nich (auf gar keinen Fall), nix (nichts), Koks (Kokain), X-Man*** instead of ***Mathelehrer, Akne-X (eine Person mit vielen Pickeln im Gesicht); ABM (arbeiten bis Mittag), AIJ (Bin ich Jesus?), BD (bekloppt, blöd), BMW (Bemme mit Wurst, Wurstbrot), DVD (Depp vom Dienst, gutmütiger, naiver Mensch), KA (keine Ahnung), KDS-Diät (Kack-Dich-Schlank-Diät, Durchfall), KP (kein Plan), MOF (Mensch ohne Freunde), PP (persönliches Pech)*** [13]. So, the ***task*** of this research paper is to analyze the source text pragmatic aspect rendering by the translators.

Let us have a look at some examples of the non-standard word-stock translation taken from the Astrid Hornby's collection *Zwielichtgedämmere* [11] in Ukrainian [4]. In the sentence "*Sein Gesicht war zur Tanzfläche geneigt, und er beobachtete die* ***Party-Meute***" [11, p. 31] the compound noun ***Party-Meute*** has the following meaning "*Party – zwanglose Gesellschaft, geselliges Beisammensein*" [12, p. 959] and "***Meute*** *– (fig.) Schar zügelloser Menschen, wilde Horde, Bande*." [12, p. 871].

The Ukrainian translation contains the following words respectively: *вечірка* and *суматоха*. Cf. "*Його обличчя було повернуто до танц-майданчика, і він спостерігав за запальною* ***вечіркою***" [4, p. 35], "*Його погляд був спрямований на танцювальний майданчик, на* ***суматоху*** *на ньому*" [4, p. 41]. The word ***вечірка*** is used in the meaning "*1. вечірнє зібрання, гулянка з частуванням у вузькому колі*" [3, p. 85], the word ***суматоха*** is a calque of the Russian one and it means "*беспорядочная беготня, беспокойная торопливость в действиях*" [8, p. 693].

As we see the semantic features of the German word ***Party*** – "*free-and-easy / informal meeting with friends*" is almost a complete equivalent in its relation to the Ukrainian word *вечірка*, but it is quite contrary to the semantic features of the German word ***Meute*** – "a crowd of unrestrained (spoiled) people", "wild crowd (people)", "a gang" which are not equivalent to the Ukrainian lexeme *вечірка* and the Russian-based calque *суматоха*.

One can claim that a well-known Ukrainian and Russian youth slang word *тусовка* – «*(coll.) a company of friends, a social network*» derived

from the verb *тусуватися* – «*(coll.) to constantly appear in some place, at some meetings* » [3, p. 1277].

There are some explication cases in the translation as well: "*Trotzdem, die Party war ein riesengroßer Erfolg. Und das, obwohl er so ein* ***Freak*** *war. Ein richtig* ***seltsamer Kerl***" [11, p. 31], with nouns ***Freak*** [fri:k] and ***seltsamer Kerl*** which are used to denote: ***Freak*** – *(umg.) 1) unangepasster, verrückter Mensch; 2) jemand, der eine bestimmte Sache intensiv, fanatisch betreibt; 3) (Jargon) jemand, der in maßloser und gefährlicher Weise Drogen konsumiert* [12, p. 497], it is derived from the adjective ***freakig*** – *(Jugendsprache) in der Art eines Freaks, unangepasst, verrückt a* ***seltsamer Kerl*** *– (umg.) 1. Mensch, Mann, Bursche, Junge (oft abwertend in Verbindung mit Adj.)* [12, p. 727].

The Ukrainian translation expressed the same message in the following way: "*Та все ж, вечірка мала величезний успіх. І це, незважаючи на те, що* ***він був не таким, як усі****. А був справжнім диваком*" [4, p. 60], the word combination ***бути не таким, як усі (бути дивним)*** means – *1) який викликає подив // незвичайний якими-небудь якостями; чудний, незрозумілий // який не має подібних собі; рідкісний, кумедний, а* ***дивак*** *– той, хто своєю поведінкою і вчинками викликає здивування* [3, p. 220].

The German text has an informal word ***Freak*** with the semantic features *"an unadapted, crazy person", "the one who solves the problem in a phrenetic way", (jargon) "a drug-addict who dangerously overdoses drugs"* which is missed from the target text. The semantic features of the word ***дивак*** do not correlate with the semantic features of the word ***Freak*** which leads to the considerable loss of the source text imagery. To support this claim as for the target text irreparable loss one can deliver the following source text fragment: "*Was ihm aber den Ruf* ***eines seltsamen Vogels*** *eingebracht hatte, war die Tatsache, dass er Käfer und Schmetterlinge sammelte und sie dann an einer Nadel aufspießte und sie in einen Glaskasten gab. Zum Anschauen. Außerdem kletterte er gerne auf Bäume und saß dort lange. Wie ein kleines Kind. In den Augen der anderen wohl schon ungewöhnlich*" [11, p. 13] in which ***eines seltsamen Vogels*** means the same with the ***eines seltsamen Kerl***, particularly *розм. дивак, чудна людина* [1, p. 289].

The context clearly states the protagonist of the novella as being ***freak***, so the author uses such stylistically marked lexical units as ***Freak, seltsamer Kerl, ein seltsamer Vogel*** not without a purpose. So, they are to be rendered in the target language by all means: "*А славу дивака йому принесло те, що він ловив жуків і метеликів, наколював їх на голки і складав у скляний ящик. На показ. Крім того, йому подобалося залазити на дерева і довго там сидіти, як роблять це малі діти. В очах інших це було досить незвично*" [4, p. 86].

Instead of the author's synonymic chain ***Freak, seltsamer Kerl, ein seltsamer Vogel*** the translator uses just one word ***дивак*** which is responsible for the biased losses in the translation, although Ukrainian youth language avails of a good number of relevant synonyms such as ***лівий*** *– (молод., сленг) не такий, як усі;* ***біла ворона*** *– перен. розм. людина, яка різко відрізняється від інших (****нім. ein weißer Rabe, ein weißes Schaf****)* [1, p. 119]; ***чудак / чудило*** *– те саме, що* ***дивак*** [3, p. 1384]; ***оригінал*** *– 2) розм. людина, що вирізняється своєю незвичайною вдачею, поведінкою; дивак* [3, 680]; ***витівник / химерник*** *– людина, схильна до витівок* [3, p. 115]; ***кумедник*** *– розм. те саме, що* ***жартівник*** *// те саме, що* ***дивак*** [3, p. 472] etc.

So, to deliver the meaning of the slang word ***Freak*** the translator applies the descriptive method – ***бути не таким, як усі (бути дивним)***. Vilen Komissarov believes that explication method ("*4) стислий письмовий супровід чого-небудь, що містить пояснення, оцінку і т. ін.* [3, p. 257]") can be used to render any meaning of the source text non-equivalent lexical unit, though its basic drawback remains to be some clumsiness and verbosity of the target text equivalent. That's why the most useful way to apply this method coincides with the cases when one could avail of a relatively short explication or the absence of any other alternative way out. [6, p. 185].

The substandard vocabulary can perform different functions in the youth speech. The language users define the functional bearing of the lexemes on a subconscious level when participating in communication. The intention (*the affect to be achieved by the speaker as defined by him- or herself in oral or written communication*) can be various from the extremely offensive one to the friendly one. So the translator (***in prospect***) should very careful to define the functional bearing of the lexeme in a correct way and to find its adequate counterpart without any adding or losing its emotional colouring and expressiveness in the source text. Only context or the situation linguistic analysis can help the translator in decoding the expressive components, imagery, and message of the expressively marked lexemes in the source text. The youth speech rendering can cause a number of difficulties in the work of a translator. It is next to impossible to achieve adequate translation without any translator's transformations.

In respect of the analyzed translations it is possible to claim that lexical and semantic substitution as well as explication or descriptive translation are most widely applied in the slang word-stock translation. At the same time the inability to define it and find the relevant counterpart in the target text constitute the basic translator's mistake when dealing with youth slang register of the target language.

References

1. Гаврись В.І., Пророченко О.П. Німецько-український фразеологічний словник, Т. ІІ. – К.: Радянська школа, 1981. – 382 с. **2.** Грачев М.А. Механизм перехода арготизмов в общенародный язик // Русский язык в школе. – 1996. – № 5. – С. 34–37. **3.** Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с. **4.** Збірка перекладів творів Астрід Хорнбі українською мовою // Перекладачі – магістранти факультету іноземних мов КДПУ. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2006. – 98 с. **5.** Клименко Е.И. Чужая речь в английском романе.– М.: Иностранные языки, 1968.– 63 с. **6.** Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М.: Международные отношения, 1973.– 273 с. **7.** Мюллер В. Великий німецько-український словник – Близько 170 000 слів та словосполучень. – К.: Чумацький Шлях, 2005. – 792 с. **8.** Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1983. – 816 с. **9.** Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред. В.В.Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с. **10.** Чуковский К.И. Высокое искусство: О принципах художественного перевода. – М.: Искусство, 1964. – 355 с. **11.** Astrid Hornby. Zwielichtgedämmere. Gedichte und Kurzgeschichten.– Wien: novumVerlag, Horitschon, 2003.– 79 S. **12.** Gerhard Wahrig. Deutsches Wörterbuch. Neu herausgegeben von Dr. Renate Wahrig–Burfeind.– Gütersloh / München, 2002. – 1451 S. **13.** PONS.Wörterbuch der Jugendsprache. Deutsch–Englisch/Französisch/ Spanisch. – Stuttgart: Ernst Klett Sprachen GmbH, 2006. – 142 S.

Георгий Богданов
г. Эрланген, Германия

Переводоведение как наука

В течение веков переводчики, лингвисты, литературоведы, философы и т.д. занимались определёнными аспектами перевода, в результате чего на протяжении отдельной эпохи возникало множество эстетических, поэтологических и языковедческих воззрений. Заданием истории перевода как отдельного направления является обработка и дальнейшее систематическое представление этих теорий с учётом актуальных концепций, принципов и методов перевода.

«Исследования перевода представляют собой совокупность «полей», которые «…имеют свою [...] систему, свою историю, свой способ заполнения, а также развивают свой вид специального капитала» [2, с. 187], различных и друг друга дополняющих теорий. В структуре Descriptive Translation Studies (DTS) перевод рассматривается «...как факт культуры страны – как результат и как процесс» [11, с. 149].

Непосредственным основателем переводоведения как учения междисциплинарного характера считается Е. Нида (Nida). В рамках описания проблем семантики Нида рассматривает перспективы переводоведения, объединяющего позиции общей семантики, изучение поведения, истории культуры, антропологии, филологии, теории коммуникации, философии языка, лингвистики и семиотики [1, с. 12]. Изданные ещё в 70-е годы базовые тексты по вопросам переводоведения очень скептически относились к междисциплинарному аспекту деятельности. В 80-х годах возникла дисциплина, названная „Translationswissenschaft“, целью которой стало, наоборот, объединение различных моделей других дисциплин.

Что представляет собой переводоведение сегодня, и каким оно должно быть согласно современным теориям, можно нормативно определить, исходя из определённых научных концепций, причём профильными направлениями деятельности могут стать описание эквивалентных отношений, анализ эстетической трансформации литературного перевода или разработка новых средств перевода [4, с. 121-122].

Сегодня переводоведение представляет собой «...эмпирическую науку, состоящую из различных, друг друга дополняющих теорий» [10, с. 149], „discussing translation, switching from examples to generalizations and back to examples, and in the course of the discussion firing inspiring students to continue, to collect examples and learn for themselves“ [7, с. 19; 10, с. 77]. По мнению В. Коллера, переводоведение – это «наука, которая рассматривает (процесс) перевода и перевод (как таковой) и целью которой является описание, анализ и объяснение перевода путём применения методов различных дисциплин» [5, с. 113].

Задачами переводоведения как науки являются «[...] анализ, описание, систематизация [...] вариантов, предлагаемых переводчиками [...]» [5, с. 16-17; 10, с. 96], «…поиск возможной формально-эстетической эквивалентности с учётом таких категорий, как рифма, стих, ритм, особые стилистические [...] формы выражения с точки зрения синтаксиса и лексики, языковой игры, метафорики и т.д. » [5, с. 253; 10, с. 100] и др.

Немецкий переводовед В Коллер выделяет 9 направлений современного переводоведения, в частности следующие [4, с. 122-125]:

1. Общая теория перевода, которая рассматривает процесс перевода как явление, абстрагируясь от трудностей перевода в каждом отдельном случае. Среди проблем общей теории перевода можно назвать следующие: Что представляет собой перевод в целом? Почему возможен перевод? Какие языковые и неязыковые факторы определяют перевод как таковой? Какие регулярности лежат в основе перевода? Какие пределы существуют при переводе? Какие методы и

способы используются при переводах текстов разной сложности в целом? Какие требования предъявляются к переводам текстов различных жанров и как воспримут эти переводы читатели и/ или их группы на различных языках перевода? В чём смысл эквивалентности? [4, с. 122-123].

2. Лингвистическое переводоведение, которое описывает теоретические варианты (эквиваленты), факторы и критерии выбора.

3. Переводоведение, объектом исследования которого являются непосредственно тексты. Выделяют следующие аспекты в структуре данного направления:

- разработка теоретических основ и методологии описания эквивалентности текста и его жанров;

- разработка методики соответствующего анализа текстов и их типологии, а также анализ и описание проблем перевода в зависимости от специфики жанра и методов;

- анализ и сравнение оригинальных текстов и их переводов с целью переработки, систематизации и корреляции языка, стилистики и др. оригинала и поиска эквивалентов в языке перевода на микро- и макроуровне (языково-стилистическом и текстуальном соответственно);

- описание и противоставление языковых, стилистических и текстовых норм в разных языках, исходя из структуры оригинальных текстов, их переводов, а также параллельных текстов;

- анализ и описание условий восприятия текстов / их жанров на языке оригинала отдельными группами читателей;

- анализ отдельных переводов с целью разработки языковых, стилистических и эстетических критериев и их сравнения.

- разработка теорий перевода отдельных жанров.

4. Переводоведение, изучающее ментальные аспекты перевода, в особенности методику действий профессионального переводчика в процессе понимания текста оригинала, анализа его проблематики, формулирования текста на языке перевода.

5. Научная критика перевода, которая основывается на базе направлений (1), (2) и (3) и задачей которой является объяснение эквивалентности, а главной проблемой – объективность и критерии оценки перевода.

6. Прикладное переводоведение. Прикладное переводоведение описывает те лингвистические и когнитивные категории, которые могли бы способствовать процессу перевода в каждом отдельном случае. Выделяют такие формы прикладного переводоведения:

a) дескриптивное переводоведение, объектом которого являются непосредственно условия и процесс возникновения перевода как текста [11, с.26];

b) переводоведение как исследовательский процесс – отрасль науки, которая «…фиксирует процесс перевода как таковой и исследует стратегию перевода в целом» (В. Виллс);

c) психолингвистическое переводоведение, которое ставит вопрос: «Что происходит в головах переводчиков во время работы?» [6].

Литература

1. Apel F., Kopetzki F. Literarische Übersetzung/ Vorw. v. A. Kopetzki. – 2., vollst. neu bearb. Aufl. – Stuttgart; Weimar: Metzler, 2003. – 148, (VIII) S. – (Sammlung Metzler; Bd. 206). **2**. Barlösius E. Pierre Bourdieu/ E. Barlösius. – Frankfurt-am-Main; New York: Campus, 2006. – 195 S.: Zeichn. – (Campus „Einführungen“). **3**. Gerzymisch-Arbogast H. Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum/ H. Gerzymisch-Arbogast. **–** Tübingen [u.a.], Francke, 1994. – 190 S. : Ill., graph. Darst. **4.** Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft/ W. Koller. – 8., neubearb. Aufl. – Tübingen: Francke, 2011. – 349, (VIII) S.: Tab., Zeichn. – (UTB; Bd. 3520). **5**. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft/ W. Koller. –4., völlig neu bearb. Aufl. – Heidelberg [u.a.], Quelle & Meyer, 1992. – 343 S. **6**. Krings H. P. Was in den Köpfer von Übersetzern vorgeht: Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlehrern/ H. P. Krings. – Tübingen: Narr, 1986. – 570, (XI) S. **7**. Newmark P. Approaches to translation/ P. Newmark. – Oxford, Pergamon Pr., 1981**. –** 200, (XIII) p. **8**. Reiß K., Vermeer H.J. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie/ K. Reiß, H.J. Vermeer**. –**Tübingen: Niemeyer, 1984. – 245, (VIII) S. **9**. Risku H. Translatorische Kompetenz: kognitive Grundlagen des Übersetzens als Expertentätigkeit/ H. Risku. – Tübingen: Stauffenburg-Verl., 1998. – 294 S.: Ill. **10**. Stolze P. Hermeneutik und Translation. **–** Tübingen, Narr, 2003. – 349 S. **11**. Toury G. Descriptive translation studies and beyond/ G. Toury. – Amsterdam [u.a.], Benjamins, 1995. – 311, (VIII) S.: graph. Darst. **12**. Wills W. Kognition und Übersetzen:Zu Theorie und Praxis der menschlichen und der maschinellen Übersetzung/ W. Wills. – Tübingen: Niemeyer, 1988. – 306, (X) S.: graph. Darst.

Аліна Брюховець, Наталія Борисенко
м. Київ, Україна

Використання евфемізмів як вияв політкоректності в друкованих англомовних ЗМІ та їхній переклад українською

Протягом останніх кількох десятиліть призначення перекладача як фахівця суттєво змінилося. Він подолав дуже довгий і складний шлях від звичайного посередника до розумного, добре інформованого майстра своєї справи. Але протягом всієї історії професії перекладача одна річ ніколи не змінювалась − він все ж виступав у якості посередника між культурами. У наш час значення цієї посередницької діяльності все більше зростає, головним чином, у зв'язку з тим, що обмін інформацією між культурами виступає як головний стимул для спілкування та співпраці. У суспільстві, що проходить процес активної глобалізації, знати «все про всіх», з точки зору культури, стало життєвою потребою.

Розбіжності та непорозуміння між расами та релігіями, які часто призводять до «війн» культур, наштовхують на те, що потрібно найближчим часом знайти шляхи до розв'язання цієї проблеми. Саме в такий момент, коли виникає потреба у правильному, коректному спілкуванні, і з'являється термін *political correctness – політична коректність*.

Оскільки поняття політичної коректності досить богатоаспектне і неоднозначне, його трактування викликає багато суперечок серед сучасних науковців. У представленому дослідженні автори дотримуються визначення терміну *political correctness* С.Г. Тер-Минасової: «Політична коректність мови виражається в прагненні знайти нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідності індивідуума, порушують його людські права звичайною мовною безтактністю і/або прямолінійністю щодо расової та статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо» [1, с. 230]. Підвалинами терміну політкоректності вважають вимоги виконання всякого роду неписаних правил, що існували в багатьох, якщо не в усіх, товариствах. Появу терміну *political correctness – політична коректність* можна віднести до 1793 р., коли його вперше використали у Верховному Суді США [2]. За останні два десятиріччя політкоректність перетворилася на відпрацьований механізм поведінки в різних ситуаціях, що добре відображає широко декларованe дотримання інституту прав людини [3].

Політкоректність англомовних засобів масової інформації (ЗМІ) передбачає практику прямої або опосередкованої заборони у ЗМІ

вживати слова або вирази, що вважаються образливими для певних соціальних груп, які вирізняються за ознакою раси, статі, віку, віросповідання, сексуальної орієнтації тощо. Для правильного та коректного вираження власних думок, а також для уникнення незручних ситуацій використовують евфемізми [3].

Динамічність і багатоаспектна природа евфемізмів є причиною великої різноманітності їхніх лексико-граматичних форм, емоційної нейтральності або стилістичної забарвленості, варіативності їхнього евфемістичного потенціалу. Евфемізм − це комплекс мовних засобів, спрямованих на усунення емоційної домінанти висловлювання з метою приховати, завуалювати стигматизовані певним колом людей поняття. Багато сучасних евфемізмів є результатом появи та закарбування в суспільній свідомості нових соціально-політичних доктрин (перш за все доктрини політичної коректності) [4].

Евфемізм є наслідком лексичного табу (заборони), який завдяки різного роду упередженням, марновірствам, релігійним віруванням накладається на вживання назв певних предметів і явищ навколишнього світу, внаслідок чого людина удається до виразів іносказань. Характерно, що нові позначення «непристойних» предметів і явищ з часом втрачають характер евфемізмів, і починають сприйматися як пряма вказівка на «непристойний» предмет і, у свою чергу, стають «непристойними». Оскільки евфемізми широко використовуються у мовленні, то з часом вони втрачають свою функцію «прикрашення» істинної суті висловлювання і тому потребують чергового евфемізму, який надасть нове значення для вуалювання та пом'якшення грубого, різкого та/або неприємного висловлювання, наприклад: *американець* замість *афроамериканець*, *людина* ***іншої*** *орієнтації замість людина* ***нетрадиційної*** *орієнтації* [2].

В основі утворення евфемізму лежать:

− глибоко архаїчні пережитки мовних «табу» (заборон вимовляти прямі найменування таких небезпечних предметів і явищ, як, наприклад, богів, хвороб або мертвих, оскільки акт назви, згідно з мисленням первісної людини, може викликати саме явище) − такі евфемізми типу: *нечистий* замість *чорт*, *покійник*, *небіжчик*; *the Prince of Darkness, dickens, Harry, Old Nick, Evil One* замість *Devil*;

− чинники соціальної діалектології (евфемізми зумовлені соціальними, моральними та етичними нормами поведінки, так звані етичні і моральні евфемізми, наприклад: *повненький, ширококостий, пишний, з надлишковою вагою* замість *товстий, жирний; overweight, in flash, full-bodied* замість *fat* [2].

Саме етичні і моральні евфемізми найчастіше зустрічаються в сучасних засобах масової інформації. Наприклад:

*Trying to get closer to the modern-day notions of beauty, **full-bodied** men and women torture themselves with different diets* [5].

У наведеному прикладі автором статті використано евфемізм *full-bodied – схильні до повноти* замість лексеми *fat − товстий*, що пом'якшило опис людей з надлишковою вагою на відміну від слова *fat − товстий,* яке є досить грубим і нечемним для людей і некоректним для вживання в сучасних засобах масової інформації. Тому в українському перекладі маємо повністю зберегти політкоректність англійської лексеми *full-bodied*:

*Намагаючись наблизитись до сучасного поняття краси, **схильні до повноти** чоловіки та жінки катують себе різними дієтами* [5].

За семантикою, евфемізми традиційно поділяються на:

1. Евфемізми, пов'язані з дискримінацією (расовою, культурною, релігійною, сексуальною). Наприклад:

*The unemployment rate for this age group actually reached 7.1 percent in May. **African Americans** and Hispanics have been hit especially hard* [6].

У зазначеному прикладі автор статті використав евфемізм *African Americans* замість грубого та нетактовного слова *Nigger*, що звучить різко та образливо для людей цієї раси, або, навіть, *blacks*, що ще кілька десятиліть тому вважалося доречним для використання в засобах масової інформації, а сьогодні вважається неприйнятним навіть для розмовної англійської. В українському перекладі англомовного речення політкоректність словосполучення *African Americans* повністю зберігається за допомогою лексеми *афроамериканець*.

*У травні рівень безробіття серед людей цієї вікової категорії фактично досяг 7,1 відсотка. **Афроамериканці** і латиноамериканці постраждали найбільше* [6].

2. Евфемізми, що вуалюють лексеми, які викликають болючі, неприємні та відразливі почуття (смерть, тяжкі або/та невиліковні хвороби, природні потреби, фізичні вади тощо).

В англомовних засобах масової інформації завжди простежується політкоректність стосовно осіб, які мають певні фізичні вади, оскільки в розвинених країнах приниження гідності людини, а особливо тієї, яка має певні фізичні вади, вважається не лише огидним і брудним вчинком, а також переслідується законом.

***Mental health professionals** speculate that a popular culture increasingly focused on such external things as wealth, looks and status has contributed to the uptick in mental health issues* [7].

В українському варіанті наведеного прикладу перекладач на певному рівні зберіг політкоректний вираз англійською мовою *mental health professionals* замість *psychiatrists*, що звучить образливо і нетактовно у відношенні до осіб, які проходять лікування психічних розладів.

Лікарі, які працюють з ***душевнохворими пацієнтами*** *вважають, що поп-культура, яка все більше орієнтується на такі зовнішні речі, як багатство, зовнішність та статус, посприяла зростанню питань стосовно психічного здоров'я* [7].

Проте вважаємо, що український переклад мав би більш політкоректне звучання, якщо б лексема *лікарі* була замінена на лексему *фахівці* з метою не підкреслювати зайвий раз хворобу людини. Крім того, лексема *фахівці* також відобразила б більш точний переклад англомовного тексту.

3. Евфемізми, пов'язані з соціальним станом людей у державі (алкоголізм, наркоманія, проституція, злочинність, бідність, непрестижність професій, тощо). Наведемо приклади:

In a move to improve security at Maryland ***correctional institutions***, ***inmates*** *serving life terms who have an escape history have been transferred to more secure* ***facilities****"* [8].

Автор статті використав в одному реченні три евфемізми – *correctional institutions – виправні установи* замість *prison – тюрма, в'язниця*, *inmate –ув'язнений, особа, яка утримується у спеціальному закладі* замість *prisoner – в'язень,* а також ***facility*** *– об'єкт, установа*.

В українському перекладі політкоректність висловлювання повністю збережена.

Для підвищення безпеки ***виправних установ*** *в Меріленді,* ***ув'язнених****, що відбувають довічні терміни покарання, і які за історію свого ув'язнення намагались втекти, були перевезені до більш безпечних* ***об'єктів*** [8].

Нижче наведено приклад політкоректного опису особи, яка перебувала п'яною за кермом. Автором статті використано евфемізм *state of intoxication* замість *drunk*, що значно пом'якшило опис автора особи, про яку йдеться. Автор використав вираз *state of intoxication* з метою підкреслення, що ця особа вживала алкоголь перед тим, як сісти за кермо, проте невідомо, наскільки випитий алкоголь уразив її здатність до адекватного сприйняття дійсності.

Cadillac Escalade knocked traffic lights and drove into the office at the intersection of Gagarin Prospect and Televisionna Street. According to preliminary information the driver was in a ***state of intoxication*** [9].

В українській версії зазначеного речення, на нашу думку, варто зберегти політкоректність виразу *state of intoxication* за допомогою словосполучення *стан алкогольного сп'яніння*.

Каділак Ескалейд збив дорожній світлофор та в'їхав в офіс на перехресті проспекту Гагаріна та вулиці Телевізіонна. Згідно з попередньою інформацією водій каділаку знаходився в ***стані алкогольного сп'яніння*** [9].

У наступному прикладі для виявлення політкоректності як в англійському варіанті, так і в українському автором статті використано евфемізм *building cleaning services (служби прибирання будівель)* замість *janitor (двірник),* що у гарному світлі представляє непрестижні професії, пов'язані з клінінгом, та не є грубим і нетактовним виразом у відношенні до людей цієї професії.

Building cleaning *and building maintenance services provide and perform building or facility cleaning and maintenance or repair on a daily, weekly, or ad hoc basis [10].*

Служби прибирання *та обслуговування* ***будівель*** *забезпечують та пропонують послуги прибирання будівель та споруд, а також технічне обслуговування або ремонт на щоденній, щотижневій або разовій основі* [10].

4. Евфемізми, що пов'язані з віком і зовнішністю людини.

Коректне використання евфемізмів, що вказують на вік людини можна простежити у наступному прикладі, де використано лексему пом'якшувальної дії *seniors* замість нетактовного й неприйнятного для використання в засобах масової інформації словосполучення *old people.*

Many ***seniors*** *have been loyal to a corporation and they were working only to discover the corporation has no loyalty to them. They are right to feel betrayed [6].*

Багато ***літніх людей*** *лояльно ставились до корпорації та працювали лише для того, щоб дізнатися, що корпорація не виявляє жодної лояльності до них. Вони мають право відчувати себе ображеними [6].*

Отже, вживання евфемізмів як знаряддя політкоректності позитивно впливає на процес комунікації, нівелює можливі конфлікти в суспільстві, демонструє ввічливість і прагнення до порозуміння та надає позитивно забарвлену емоційну характеристику словами під час спілкування.

Література

1. Тер-Мінасова С.Г. Мова і міжкультурна комунікація. − М.: Слово, 2000. – 624 с. **2.** Евфемізм. [Електронний ресурс] // Вікіпедія. − Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Евфемізм – Заголовок з екрану. **3.** Провоторова Е.С. Политкорректность, влияние на современный английский язык [Электронний ресурс]. − Режим доступа: http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=560980 – Заглавие с экрана. **4.** Шумайлова Е.С.

Эвфемия как проявление вежливости в общении людей [Электронний ресурс] // Сибирская ассоциация консультантов. − Режим доступа: sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/2741-2012-05-25-10-42-27. – Заглавие с экрана. **5.** A colorful diet menu [Electronic Resource] // Kyiv Weekly. September 11, 2009. – Mode of access: http://kyivweekly.com.ua/style/health/2009/09/11/ 141758.html − Title from the screen. **6.** Ross Sh. Financial Depression Spreads Among Seniors [Electronic Resource] // BlacklistedNews. – September 1, 2010. – Mode of access: http://www.blacklistednews. com/?news_id=10384 – Title from the screen. **7**. Study: U.S. youth now have more mental health issues [Electronic Resource] // Kyiv Post. – Mode of access: http://www.kyivpost.com/content/world/study-us-youth-now-have-more-mental-health-issues-56678.html − Title from the screen. **8.** Life-term inmates are transferred to more secure prisons [Text] // Kyiv Post. − Vol. 14, issue 48. − 2009. – 31 p. **9.** Cadillac driver drove into opposition office in Dnipropetrovsk [Electronic Resource] // Kyiv Weekly – October 10, 2012. – Mode of access: http://kyivweekly.com.ua/accent/vlast/2012/10/10/162636.html. − Title from the screen. **10.** Building Cleaning and Maintenance Services Information [Electronic Resource] // Globalspec. – Mode of access: http://www.globalspec.com/learnmore/building_construction_services/building_cleaning_maintenance_services − Title from the screen.

Тетяна Введенська
м. Дніпропетровськ, Україна

Прагматичні аспекти науково-технічного перекладу

Основні ідеї прагматики були закладені Ч.С. Пірсом, а сам термін «прагматика» у науковому значенні запровадив Ч.У. Морріс, один із засновників семіотики. Він розділив семіотику на семантику – вчення про відношення між знаками та об'єктами дійсності, синтактику – вчення про відношення між знаками, і прагматику – вчення про відношення знаків до їх інтерпретаторів. Отже, на думку Ч.У. Моріса, прагматика вивчає поведінку знаків в реальних процесах комунікації та має справу з усіма психологічними, біологічними та соціологічними явищами, які спостерігаються при функціонуванні знаків. [1, с. 3]

Важливість передачі прагматичного аспекту висловлювання у перекладі важко переоцінити, оскільки мова йде про збереження наміру автора тексту, здійснення запланованого комунікативного ефекту (або прагматичного впливу). Згідно визначення В.Н. Комиссарова, прагматичний аспект тексту (або прагматичний потенціал тексту) – це «способность текста производить подобный коммуникативный эффект, вызывать у Рецептора прагматические отношения к сообща-

емому, иначе говоря, осуществлять прагматическое воздействие на получателя информации» [2, с. 209].

Прагматичний потенціал тексту визначається трьома факторами: формою, змістом повідомлення та рецептором, що сприймає його, і вже не залежить від відправника тексту. Можлива навіть така ситуація, коли прагматичний потенціал не співпадає або не повністю співпадає із комунікативним наміром відправника, оскільки він не зміг висловити саме те, що хотів сказати. Крім того, прагматичний вплив може не реалізуватися або не повністю реалізуватися по відношенню до конкретного рецептора. Перекладачу необхідно забезпечити бажаний вплив перекладу на рецептора в залежності від мети перекладу. Досить вдало вдається зберегти прагматичний потенціал текстів, які власне були створені для перекладу (інформаційні та інші матеріали, орієнтовані на іноземного читача). Можливо, хоча й із значними обмеженнями, передати прагматичний потенціал художньої літератури, яка створювалася для іноземного читача, але може викликати інтерес і у рецепторів інших культур. Неможливо прагматично адекватно передати оригінали, які були створені виключно для членів певного мовного колективу (законодавчі документи, суспільно-політична та економічна періодика, об'яви).

Перекладач виступає в якості посередника між автором оригіналу і одержувачем тексту перекладу, а отже при початку роботи над перекладом він сам стає рецептором оригіналу. Для того, щоб правильно передати прагматичний потенціал тексту, перекладач повинен його правильно сприйняти, зрозуміти. Саме тому для перекладача настільки важливі фонові знання, відомості про іншомовну культуру, особливості та звичаї, історію, літературу та інші сфери. Можна сказати, що робота перекладача проходить в два етапи: перший – правильно зрозуміти прагматичний потенціал тексту, другий – правильно його передати. Він повинен також слідкувати за тим, щоб його власне ставлення до тексту, тобто прагматичний ефект, який справив на нього текст, не вплинув на переклад та не викривив намір автора.

На другому етапі перекладач намагається забезпечити розуміння рецептором перекладу. На цьому етапі еквівалентний переклад не завжди є задовільним, оскільки належність рецептора перекладу до іншої культури ніж у одержувачів оригіналу часто призводить до того, що переклад виявляється прагматично неадекватним. Отже, перекладач має враховувати, що одержувач перекладу належить до іншої культури, має інший досвід та знання, тому у випадку, коли, на його думку, вихідне повідомлення автора може бути не зрозумілим для

одержувача, перекладач вносить до нього зміни, тобто здійснює адаптацію перекладу.

Оскільки основною функцією науково-технічної літератури є опис, пояснення або вказівка на маніпулювання об'єктами оточуючого світу, прагматичний вплив на рецептора такого тексту полягає у наданні йому необхідної інформації для здіснення певної діяльності наукового або технічного характеру. Якщо одержувач повідомлення може на його основі провести експеримент, або виконати інші операції з пристроєм чи станком, що були зображені в тексті повідомлення, то можна вважати, що текст справив необхідний комунікативний ефект. Отже, прагматична задача перекладу науково-технічних текстів полягає у тому, щоб дати рецептору перекладу можливість виконати дії, про які говорить автор оригіналу.

А.Д. Олійник, поряд з інформативною функцією науково-технічного тексту, виділяє також і іншу задачу – переконати адресата у правильності позиції автора з того чи іншого питання, авторитетності та обґрунтованості його поглядів. Виконання цієї задачі тісно пов'язане з прагматичним аспектом перекладу, оскільки перекладачу безумовно доводиться вдаватися до прагматичних адаптацій для того, щоб досягнути необхідного комунікативного ефекту та переконати рецептора перекладу у вірності точки зору автору [3, с. 2].

Науково-технічний стиль як англійської, так і української мови, характеризується чіткістю та строгістю викладу, точним вживанням термінів, відмовою від непрямих, описових позначень об'єктів, широким використанням штампів і стереотипів спеціальної лексики. Однак, суворість у вживанні термінів і формулювань більш властива для українського науково-технічного стилю, ніж для англійського. Тому перекладач часто вимушений вносити стилістичні зміни до тексту перекладу, замість парафрази використовувати точний термін, пояснювати думку автора, замінювати авторський зворот більш звичним штампом. Це можна побачити на наступному прикладі:

It was discovered, however, that X-rays scattered by atoms exhibited not only the frequency V_0 of the incident X-rays but also a new frequency V_1 not present in the original X-rays. – Однак, було виявлено, що рентгенівське випромінювання, розсіяне на атомах, містить не тільки частоту V_0 випромінювання, що падає, але також нову частоту V_1, якої не було у спектрі первісного рентгенівського випромінювання.

І переклад, і оригінал виконані у науковому стилі, але у перекладі бажана більша термінологічна точність. Тому нова частота виявляється не просто *«у рентгенівських променях»*, а *«у спектрі рентгенівського випромінювання»*.

Для функціонального стилю наукової прози англійської мови властивий більш високий ступінь образності, ніж для української, а також більш частотне використання стилістичних прийомів. У зв'язку з цим виникає питання стосовно прагматичної адаптації при перекладі наукових текстів, що містять образні елементи. Збереження образності може привести до неадекватного перекладу, викликати у одержувача недовіру до тексту із-за недостатньої «науковості» викладу та сумніви у якості перекладу. Для того, щоб текст перекладу справляв необхідний комунікативний ефект на читача, необхідно знижувати його образність, відмовитись від передачі деяких стилістичних прийомів. В рамках зниження образності при перекладі науково-технічних текстів необхідно стилістично нейтралізувати гіперболи та слова, що більш властиві стилю художньої літератури. Це можна зробити за допомогою лексичних засобів, типових для української наукової прози, які повинні передати основний інформаційний зміст гіперболи: *plain as a pikestaff – абсолютно зрозумілий, acid test – точне випробовування.*

Р. Штольц у своєму дослідженні звертає увагу на наявність в текстах науково-технічної тематики культурних елементів, які необхідно мати на увазі при перекладі [4, с. 141]. До культурних елементів, що функціонують у науково-технічних текстах, вчений відносить порівнювані терміни, що не є еквівалентними у різних мовах, оскільки поняття, що вони позначають, різні через культурні відмінності. Прагматичні проблеми у перекладі термінів можуть виникнути також тоді, коли терміни містять метафору, що не є ідентичною в різних мовах, а перекладач про це не знає і тому випускає цей факт із уваги. Наприклад, *male plug* перекладається як *штепсельні ріжки*, *female mould - негативна форма, cable sleeve - кабельна муфта*, а у терміні *head light (лобовий прожектор)* метафора частково зберігається: *head - лобовий*. Р. Штольц також зазначає, що культурні елементи у тексті наукової статті можуть бути пов'язані з синтаксисом. Так, в німецькій мові помітна тенденція представляти інформацію в реченні синтаксично більш експліцитно, ніж в англійській.

До прагматичних аспектів наукового тексту, які важливо передати при перекладі, належать також особливості вживання цифр та конвертація одиниць вимірювання в англійському тексті. В англійській мові, на відміну від української, де градуси можна позначати як прописом, так і символом °, градуси звичайно позначають символом, який пишеться після числа без пробілу і позначкою шкали, за якою вимірюється температура:

The boiling point is 212 ℉ (100 ℃ or 80 ℜ). – Точка кипіння становить 100 градусів (або 100 °Ц).

До прагматичного аспекту науково-технічного перекладу належить також переклад сталих необразних фраз або кліше. Такі сталі фрази зазвичай перекладаються існуючими в мові перекладними відповідниками:

They are in a sense the deepest and most fundamental of all properties. – Вони в певному сенсі є найглибшими і найфундаментальнішими з усіх властивостей.

In the course of time the opposite view began increasingly to assert itself. – З часом все більше став стверджуватися протилежний погляд.

У багатьох випадках необхідність прагматичних адаптацій викликана діалогічним характером деяких науково-технічних текстів. Діалогічність проявляється у частому звертанні до читачів за допомогою займенників *you, yourself, we*, наказового способу або питань, адресованих читачам з використанням вказаних займенників. Три основні способи прагматичної адаптації при перекладі особистісних звертань включають заміну особистісних висловлювань на невизначено-особисті, заміну особистих звертань вказівкою на умовних суб'єктів-діячів, опущення прямих звертань до читача. Важливим моментом при передачі прагматичного потенціалу науково-технічного тексту з англійської мови на українську є правильний переклад англійського особового займенника *I*. В англійських науково-технічних статтях часто припускається вживання цього займенника, в той час як в українських текстах його використання не дозволяється жанрово-мовленнєвими нормами. Звичайно, англійський займенник *I* перекладається українським ввічливим «ми», замість «я»:

I would like to stress the difference between the notions «component» and «module». – Ми хотіли б підкреслити різницю між поняттями «компонент» та «модуль».

В англійському науковому тексті зустрічаються такі елементи прагматичного значення, як прояви експресивності, емотивності, образності, приклади вживання фразеологічних одиниць, розмовної та побутової лексики, діалогічність, кліше та сталі фрази, а також елементи культури. Однак, кількість таких прагматичних елементів в українському науковому тексті нижче, оскільки для нього менш характерні образність та експресивність. Це викликає необхідність врахування прагматичного потенціалу оригінального науково-технічного тексту та застосування прагматичних адаптацій при перекладі.

Література

1. Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категории прагматики. // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 16. Лингвистическая прагматика.– М.: Прогресс, 1985. – С. 3-42.

2. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с. **3.** Олійник А.Д. Прагмалінгвістичні аспекти науково-технічного дискурсу [Електронний ресурс] // Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування. – Режим доступу до журн.: http://www.rusnauka.com/25_SSN_2009/Philologia/51704.doc.htm. **4.** Stolze R. Dealing with cultural elements in technical texts for translation [Електронний ресурс] // The Journal of Specialised Translation: Issue 11. – Darmstadt University of Technology. – 2009, 124-142. – Режим доступу до журн.: http://www.jostrans.org/issue11/art_stolze.pdf.

Алексей Вдовичев
г. Минск, Республика Беларусь

Лексическая проблема перевода терминов-синонимов в специальном тексте

В курсе перевода обязательно обсуждаются лексические проблемы перевода. В зависимости от специфики перевода, а точнее от жанрово-стилистической классификации перевода, мы указываем на определенные черты, характерные для того или иного текста, а иногда понятие расширяется, и мы уже говорим о дискурсе. В первую очередь, уже на этапе предпереводческого анализа, переводчик определяет принадлежность текста к тому или иному стилю. Зачастую это не так легко сделать, т.к. многие современные публикации, которые раньше можно было сразу отнести к научно-техническому стилю и, соответственно, к научно-техническому переводу, стали носить научно-популярный характер, который преобразует научно-технических стиль в публицистический. Во многих изданиях появились рубрики *«Наука»*, *«Технологии»*, *«Здоровье/ Медицина»* и т.п. Авторы статьи не намерены «перегружать» своих читателей наукообразностью, научным стилем изложения передаваемой информации. Но о какой статье не шла бы речь, мы сталкиваемся с теми терминами, которые присущи той или иной области науки и знаний. Само использование терминов, хотя иногда становится все сложнее определить статус термина и общеупотребительного слова, указывает переводчику на то, что он столкнулся со специальным переводом (термин в переводоведении сравнительно современный, но удачно заменяет термин «научно-технический перевод» в силу вышеуказанных причин: не каждого переводчика, работающего с газетными статьями в рубрике *«Наука»* или *«Наука и техника»* мы готовы назвать *«научно-техническим переводчиком»*). Для перевода терминов

переводчик сразу определяет область знаний, в которой он переводит, а соответственно, и лексикографические источники, которые он будет использовать в письменном или устном переводе. И если в переводоведении выделяются общие группы переводческих проблем, приемов по принципу: лексические, грамматические и стилистические, то в специальном переводе основной проблемой для переводчика является группа лексических трудностей.

Часто в русский язык проникает такое большое количество иностранных заимствований, в том числе и в специальных текстах, что это вызывает даже общественную реакцию, и мы периодически слышим призывы на законодательном уровне бороться за чистоту языка. Государственная Дума Российской Федерации не раз предлагала законопроекты по замене отдельных заимствований на слова, которые давно существуют в русском языке, являются исконно русскими (или укоренившимися заимствованиями, не воспринимаемыми как ксенонимы). Такая борьба с заимствованиями могла бы быть похвальной, если бы не приходилось привлекать переводчиков для работы с текстами, в которых описываются совершенно уникальные явления, понятия, инновационные технологии, которые в настоящее время не могут найти свое языковое отображение некоего денотата, существующего в реальной действительности. Нельзя согласиться с теми, кто спешит обвинить переводчиков в том, что они не способны найти достойный эквивалент в русском языке (если русский язык является переводящим языком, или языком перевода). Собственно переводчики, как указывает Б.Н. Климзо, играют в специальном дискурсе огромную роль, «ибо они первыми стакиваются с новыми понятиями, появляющимися в НТЛ» [2, с. 20].

При подготовке переводчиков специальной литературы большое внимание уделяется тому лексическому минимуму, который позволит им в своей профессиональной карьере быстрее ориентироваться в приемах, используемых для перевода отдельных терминов, быстрее находить эквиваленты, используя прием аналога, переводческих соответствий. Но, говоря о подготовке переводчиков в языковом вузе, например, на переводческом факультете, очень сложно сконцентрироваться на отдельной теме, т.к. никто не может уверенно сказать, какие именно переводчики и в какой области будут востребованы в определенный период времени. Именно поэтому часто одной из основных целей подготовки переводчиков специальных текстов становится расширение их вербальной сети [1, с. 144-146].

Вербальная сеть (на родном языке) начинает формироваться уже с раннего возраста, постоянно развивается, наполняется новыми компо-

нентами, в зависимости от образовательного уровня, сферы общения и занятости. Но когда речь идет об иностранном языке, который мы начинаем изучать еще в школе, мы искусственно формируем эту сеть, и здесь большое внимание нужно уделять именно способам ее формирования и ее структурирования. Студенты переводческого факультета обладают достаточно широким запасом слов иностранного языка, но для профессиональной деятельности им необходимо расширять свою вербальную сеть с тем, чтобы быть готовыми к любой ситуации перевода на любую тему.

На занятиях преподаватель перевода должен выработать навык правильного выбора слова из синонимического ряда. Студенты должны знать все устойчивые сочетания с этими словами, употребление этих слов в составе фразеологических единиц. Впоследствии на занятиях по устному переводу они быстро находят необходимый эквивалент и правильно осуществляют трансформации с учетом сочетаемости отдельных слов. К тому же, большую проблему при переводе часто представляет собой подбор правильного предлога или предложного сочетания. Развитие вербальной сети студента по синонимическому признаку с учетом сочетаемости (комбинаторики) позволяет избежать грамматических ошибок, связанных с правильным употреблением предлога, а также артикля, неличных форм глагола.

Вербальная сеть по синонимическому признаку тесно связана с признаком антонимии, а в переводческой деятельности знание антонимов и их сочетаемости позволяет широко использовать прием антонимического перевода, который нечасто используется студентами, но, например, в художественных текстах играет очень важную роль.

Именно здесь возникает лексическая проблема перевода. С одной стороны, термин – это эмоционально нейтральное слово или словосочетание, которое употребляется для точного определения понятия или названия предметов. Термин, точно определяющий понятие или название того или иного предмета, не должен быть многозначным или иметь синонимы, потому что это ставит под вопрос само определение понятия, предмета внеязыковой действительности. Но даже в курсе научно-технического (специального) перевода студенты изучают синонимы для расширения своей вербальной сети. Необходимо отметить, что указание Б.Н. Климзо [2, с. 22] не на синонимы, а на так называемые дублеты, позволяет решить некоторые лексические проблемы терминов в специальном тексте. Такие дублеты часто изучаются по следующей модели: *«слово языка оригинала – заимствование – международное заимствование (чаще всего, слово греческого или латинского происхождения)– аббревиатура/ акроним»*.

Применяя указанную схему изучения синонимов для термина можно сразу определить частотность употребления, которая проверяется, в том числе, при помощи поисковых механизмов в сети Интернет. Также знание соответствующих аббревиатур или акронимов (если таковые имеются для определенного термина) позволяет переводчику применять прием компрессии в устном переводе, в первую очередь, когда речь идет о синхронном переводе. Студенты должны четко представлять область использования того или иного термина, критически анализируя словарные статьи в некоторых лексикографических источниках, в частности, в электронных ресурсах. Появление новых терминов в любом языке в специальной литературе всегда связано с «веяниями», которые преобладают в той или иной культуре. Слово *«гаджет»* в настоящее время широко используется многими молодыми людьми, специалистами в области информационных технологий, но оно легко заменяется на слово *«устройство, приспособление, прибор и т.п.»* в зависимости от специфики описываемого предмета. Не всегда словарь деловой лексики предлагает правильное соответствие для финансового термина, принимая во внимание, что бухгалтерская и финансовая отчетность переходит на новый международный уровень, где преимущественно используются международные термины, признаваемые в международных организациях, например, в Европейском банке реконструкции и развития и в Международной финансовой корпорации.

Синоним, т.е. слово одной части речи, различное по написанию и звучанию, но имеющее одинаковое или близкое лексическое значение, встречается в разных стилях. Научно-технический стиль не является исключением. Но студентам языковых и неязыковых специальностей нужно четко проводить границу между терминами-синонимами. Преподавателю сложно прогнозировать, какую именно терминологию потребуют будущие заказчики переводов у будущих специалистов, а потому он должен расширить вербальную сеть студента в той мере, чтобы студент чувствовал разницу в использовании терминов, чтобы студент чувствовал контекст, в котором используется тот или иной термин. Постоянная работа с разными лексикографическими источниками, корпусами параллельных текстов, терминобазами разных организаций, бюро и корпораций позволяет минимизировать трудности, возникающие при переводе специальных текстов.

Литература

1. Вдовичев А. В. Расширение вербальной сети студентов переводческого факультета / А. В. Вдовичев // Материалы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 21-22 апреля

2009 г. : в 5 ч. / Минский гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Н. П. Баранова (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2009. – Ч. 2. – С. 144 -146. **2.** Климзо Б.Н. Роль переводчиков в построении эквивалентов для заимствуемых иноязычных терминов / Б.Н. Климзо // Мосты № 4 (12). – М, 2006. – С. 20-27.

Алексей Вдовичев, Сергей Ковальчук
г. Минск, Республика Беларусь

Факторы межкультурной коммуникации в переводческой деятельности

В настоящее время в мире процесс глобализации является тем явлением, которое, вне зависимости от того, какие чувства он вызывает у сторонников или противников, которое неотъемлемо влечет за собой необходимость межкультурной коммуникации. А в межкультурной коммуникации одну из ведущих ролей играют посредники такого общения, т.е. переводчики. Нельзя сказать, что без переводчиков коммуникация между представителями разных культур не состоится: для общения нам достаточно говорить на одном и том же языке. Но языковая политика, проводимая государствами, не всегда может преодолеть барьеры в коммуникации, разрушить стереотипы, которые складывались столетиями, заставить людей изучать иностранные языки. В теории перевода межкультурная компетенция переводчика редко упоминается. В многочисленных стандартах для первой ступени высшего образования (бакалавриат) или второй (магистратура) факторы межкультурной коммуникации отражены в рамках прагматической, социальной, профессиональной компетенции. При этом особое внимание основам межкультурной коммуникации уже давно уделяют учебные заведения Европы и США, которые готовят профессиональных переводчиков.

Переводчик должен в совершенстве владеть иностранным языком. Но помимо этого он должен знать особенности той или иной культуры. Важную роль здесь играют лингвострановедческие знания, которые, в принципе, являются первым шагом к успешному общению между представителями разных культур, говорящих на разных языках. Очень часто знание особенностей речевого этикета, которое приобретается на первых этапах изучения иностранного языка, не помогает коммуникантам найти общий язык. Переводчик, анализируя исторически сложившиеся традиции в речевом этикете, отлично понимает, где, как и в какое время нужно обращаться, с кем и как

нужно общаться. Он учитывает факторы сразу двух видов коммуникации:

1. *Вербальная коммуникация*. Знание языка, реалий языка и культуры позволяет переводчику достичь профессионального мастерства. При этом речь идет как о письменных, так и об устных переводчиках. Но устные переводчики должны также учитывать те особенности, которые несет второй вид коммуникации.

2. *Невербальная коммуникация*. Для представителей некоторых культур особое значение имеют символы, знаки, жесты, мимика и т.п. Устный переводчик должен учитывать такую информацию, чтобы обеспечить не столько профессиональный перевод, сколько успешное общение.

Некоторые ученые (например, Садохин А.П.) отдельно выделяют паравербальную коммуникацию, т.е. просодику (темп речи, тембр, высоту и громкость голоса) и экстралингвистику (паузы, кашель, вздохи, смех, плач и т.п.) [2, с. 179]. В связи с тем, что паравербальная коммуникация, в частности, просодика, напрямую связана с вербальной, мы не выделяем ее в отдельный вид коммуникации или в отдельный фактор межкультурной коммуникации, хотя, несомненно, ее необходимо учитывать и обращать на нее особое внимание. Что касается экстралингвистики, то в переводоведении под экстралингвистикой или экстралингвистическими знаниями (часто термин заменяется на *«фоновые знания»*) понимается тот объем дополнительной информации о ситуации общения, который позволяет переводчику без труда определять контекст сообщения, передаваемого коммуникантом. Фоновые знания очень важны в профессии переводчика и не раз выделялись переводоведами в ряду приоритетных в формировании профессиональной переводческой компетенции. В когнитивной лингвистике проводятся исследования концептов, концептосфер (например, *«любовь и ненависть»* в русской культуре). Если переводчик знает, какие концепты существуют в стране изучаемого иностранного языка, причины их формирования, он лучше понимает контекст общения, а это, в свою очередь, позволяет ему достичь адекватности перевода (с учетом коммуникативной установки говорящих), которая является его первоочередной задачей. Зачастую, в современных условиях, хотя объем получаемой информации велик, приходится отмечать, что у переводчиков не хватает элементарных общих знаний о предмете, явлении внеязыковой действительности. Для межкультурной коммуникации, а тем более, для перевода важным элементом является знание культуры, для представителей которой работает переводчик. При этом понятие *«культура»* употребляется в

самом широком значении, то есть включает литературу, историю, традиции, фольклор, изобразительное искусство и т.д.

В вербальной межкультурной коммуникации переводчик должен соответствовать всем переводческим аксиомам, которые подчеркивают важность отличного знания родного и иностранного языков, а также всех норм общения. Эти нормы часто сводят к понятию *«культура речи»*. Такое название часто предполагает использование норм литературного языка, хотя не всегда сообщение должно переводиться переводчиком с учетом этих норм. Большое значение имеет вербальная ситуация перевода, контекст. Иногда вызывает улыбку перевод *«Пока, крокодильчик!»*, когда мы наблюдаем, как американская мама отправляет ребенка в школу. Говоря *"Bye-bye, crocodile"*, она никак не затрагивает чувства ребенка, потому что он воспринимает это как стишок, считалочку, песенку. Совсем по-другому это звучит на русском языке, потому что не все дети захотят стать *«маленькими крокодилами»*. Еще интереснее звучит (хоть и нечасто) на русском языке перевод реплики из англоязычного фильма: *"See you later, alligator!"*

Зачастую представители разных культур не доверяют словам или уделяют больше внимания ситуации общения, которая предполагает использование средств невербальной коммуникации. Понимая, что практически невозможно изучить все аспекты невербальной коммуникации в течение нескольких занятий на переводческом факультете, в силу того, что на это иногда просто не отводится времени, все же необходимо, возможно, в рамках самостоятельной работы, обратить внимание студентов на некоторые особенности жестов и поз в той или иной культуре *(кинесика)*, способы рукопожатия, дружеские жесты или официальные приветствия *(такесика)*, запахи, цвета, слуховые предпочтения *(сенсорика)*, расстояние между людьми и особенности определения социального статуса в зависимости от такого расстояния *(проксемика)*, особенности восприятия времени, понятие пунктуальности в той или иной культуре *(хронемика)* [2, с.156].

Знание таких факторов межкультурной коммуникации позволяет переводчику выступать в роли посредника, при этом он начинает выполнять дополнительную функцию модератора общения, то есть он может направлять коммуникантов на достижение результата, в котором они заинтересованы. Не всегда переводчик должен выполнять эту функцию, и, более того, многие могут сразу возразить, сказав, что переводчик должен переводить, а коммуниканты сами определят стратегию своего общения. Но именно в этом «направлении» часто и состоит «посредничество» переводчика, который является не только знатоком двух языков, но и «мостом» между культурами.

Неуспешная коммуникация не станет результатом неумения коммуниканта выбрать тактику ведения переговоров, хотя иногда это очевидно, а будет списана на счет неадекватного переводчика, который «забыл рассказать» о том, что в этой стране нельзя так близко приближаться к собеседнику или не стоит рассказывать шутки для привлечения (или концентрации) внимания аудитории.

К факторам, которые ведут к успешной межкультурной коммуникации, относится и стирание переводчиком стереотипов, которые существуют в отношении того или иного этноса. Переводчики часто знают стереотипы, которые сложились в отношении народа страны, язык которой они изучали. Но сами специалисты уже испытывают некую привязанность к культуре, языку, народу, а потому у них не будет стереотипного мышления. Оно может проявиться, возможно, только в анекдотах или исторических легендах, которые высмеивают отдельные черты, присущие этносу. Но зачастую переводчики становятся заложниками коммуникации, когда они вынуждены переводить информацию, результатом которой может стать формирование стереотипа. Достаточно проанализировать перевод информационных сообщений в СМИ в условиях так называемой «информационной войны». В данном случае переводчик не думает о межкультурной коммуникации, потому что информацию он переводит для той аудитории, которая психологически готова принять создаваемый стереотип, которая будет распространять предрассудки. Но в процессе диалога культур специалист по переводу стремится уничтожить или скорректировать стереотипы и предрассудки. Такое положение входит в категорию социокультурных компетенций переводчика и заложено в стандарт высшего образования по подготовке переводчиков.

Таким образом, при создании всех условий, необходимых для развития иноязычной коммуникативной компетенции, в работе переводчика одной из самых важных функций является межкультурное посредничество, что подчеркивает необходимость формирования межкультурной компетенции на всех этапах подготовки специалиста [1, с. 40-42].

Литература

1. Вдовичев А.В. Условия развития иноязычной коммуникативной компетенции / А.В. Вдовичев // Интерактивные инновационные методы обучения студентов иностранным языкам : материалы международной научно-практической конференции, проводимой в рамках Программы Темпус IV. – Витебск: УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2010. – с. 40-42. **2.** Садохин А.П. Межкультурная коммуникация : учебное пособие / А.П. Садохин. – М. : Альфа-М : ИНФРА-М, 2010. – 288 с.

Tomasz Wiech
Kielce, Poland

Typology of Barriers and Disturbances in Simultaneous Interpreting

On the basis of the definition of *communication* proposed by Jastrzębowska [1, p. 30] who claims that it is a human interaction of exchanging ideas, thoughts, feelings or information, as well as the model of communication system introduced by Shannon and Weaver [2, p. 5], it is firmly believed that the abovementioned process occurs in simultaneous interpreting. That thesis has been proved by comprehensive studies conducted by many authors such as Shveitser [3, p. 60], Zimnyaya [4, p. 10] or Shernov [5, p. 1], therefore, if we make an assumption that the processes of interpretation and communication are characterised by the same regularities, it allows us to claim that similar barriers and interferences occur in both cases.

In the literature one may find a statement that the barriers and disturbances are caused by various factors, for example, Nęcki [6, p. 136-138] points out determinants like the efficiency of the speech and hearing organs, perception, motivation, social, cultural, emotional and environmental, Grimshaw [7, p. 29] – the knowledge of the same language, attention and correct interpretation, whereas Jaspers [8, p. 237-238] – verbosity, ambiguity, empty names and language degradation.

Before proceeding any further it must be stressed that according to Kaczmarek [9, p. 19-20] the typical act of communication consists of two main stages – initial and final. In the former one a speaker encodes information and sends it to a listener, whereas in the latter the message is received and decoded. On that basis it can be claimed that interferences arise due to the fault of the speaker or listener. In contrast to above, Shernov [5, p. 8-9] openly contends that the act of communication in the rendering is more complicated because the message is sent to the audience from two sources - the speaker and interpreter; therefore, it can be briefly stated that the disturbances occur between:

1. the speaker and audience (S-A);
2. the speaker and interpreter (S-I);
3. the interpreter and audience (I-A).

The table below shows the appearance of different barriers and interferences between individual participants in the simultaneous communication:

Type of barriers/disturbances in simultaneous interpreting		S-I	S-A	I-A
	language barrier		+	
	'unclear' words	+		+
	natural disfluencies	+		+
	sentence structure	+		+
	memory	+		
	prosodic features	+		
	stress	+	+	+
	perception	+	+	+
	psychoactive substances	+	+	+

The meticulous analysis of the communication acts in rendering shows the appearance of the language barrier. Although it seems completely obvious that the problem concerns S-A because both participants do not share the same linguistic code, it is worth stressing that the current issue may also occur between S-I and I-A when unclear or ambiguous words and phrases are used. It is likely to happen if the listeners do not recognise the speaker's intended meaning. According to Baldick et al. [10, p. 12], such situations are commonly observed in economics or political speeches.

Another factor is disfluencies regarded as a natural part of speech. Among them Graham [11, p. 206-208] points out the following: anticipation, perseveration, omission, omission (haplology), addition, exchange, substitution, substitution (malapropism), substitution (derivation error) and blend. In turns, Celce-Murcia [12, p. 195] adds: blends (contaminations), spoonerisms and maskings. It should be stressed that those disfluencies, which may appear between S-I and I-A, differ across the languages, personalities and circumstances.

In addition to the aforementioned, some researches pay attention to the structure of a sentence. Kautz [13, p. 341-345] claims that the syntax is rendered easier if its linear structure is regular. In irregular ones the whole sentence must be heard before the word order is changed. In such a case the words are stored in short-term memory, however, the memory has its limits because the target and source language differ. Golka [14, p. 19] adds that in the diplomacy speeches there are also deliberately encoded clauses, although their structure is 'regular', for example, although the speaker says *'I did not understand correctly'*, he means *'I do not agree.'*

Many modern publications devote attention to some prosodic features of the speech such as pauses, speech rate and intonation. Frequency studies show that they enable the interpreter to:

- understand the semantic organisation of a sentence,

- distinguish new or important information in the utterance, questions and turns in the discourse,
- plan the discourse if longer silent moments are made.

It must be stressed that those advantages occur under certain conditions. Firstly, the length of pauses must be at least 200-270 msec. Secondly, the rate of speech must stand between 100-120 words per minute because the average short-term memory storages only 7 ± 2 non-related chunks. Thirdly, the speech should not be monotonous. According to Pichler [15, p. 56], such a situation is not common and it can be sometimes observed in read texts mainly. The source texts are usually full of hesitation pauses, they are read rapidly or/and deprived of full spectrum of intonation patterns. Those factors lead to many kinds of mistranslation, loss of information and comprehension difficulties between I-A.

The studies show that the process of communication between S-I, S-A and I-A is also constantly influenced by stress. The research communities distinguish three main forms of stress:

- psychological – internal factors (e.g.: discomforts, biases and assumptions) which, according to Kurz [16, p. 201-206], have positive impact;
- physical – external factors (e.g.: temperature, humidity, air quality, etc.) which distract from receiving the message;
- physiological – physical responses to a stressor (e.g.: the increment of heart rate, blood pressure, respiration rate, digestion problems, etc.) which mobilise the body for a short period of time.

Grimshaw [6, p.178], on the other hand, claims that all interferences result of the perception. A comprehensive description of the problem is presented below.

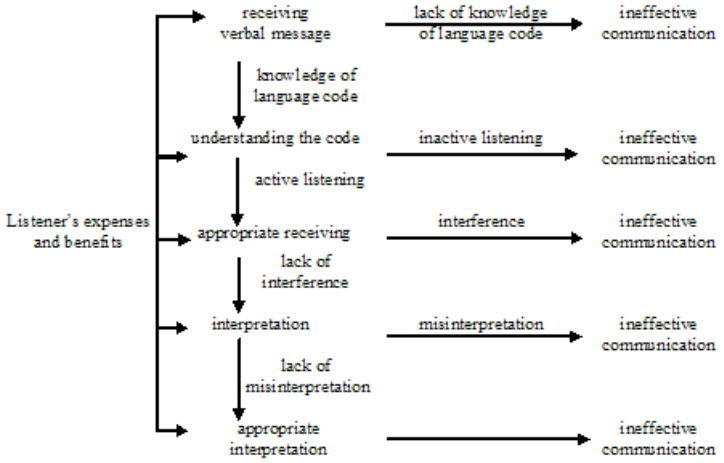

A considerable number of clinical studies proved that process of communication is disturbed by psychoactive substances. A research conducted by the experts from the Bundescriminalamt in Wiesbaden [17, p. 117-118] shows that alcohol and drugs cause linguistic errors (e. g.: insertions, repetitions, substitutions and omissions), impaired prosody (e.g.: slow/fast rate of speech, long pauses, incorrect intonation and nosalisation), semantic errors (e.g.: ungrammatical sentences or unclear words/phrases) and impaired comprehension.

It should be stressed that other hypothesis of the factors may be found in the literature of the subject. Nevertheless, the presented barriers and disturbances can be divided into three main categories:

- linguistic – improper message decoding as a result of different codes (i.e. language, words and phrases) and speech disfluencies;
- individual – improper message decoding as a result of internal and external factors like memory, prosodic features, perception, stress and psychoactive substances;
- textual – improper message decoding as a result of the sentence structure.

It should be also added that the speaker and interpreter take the tremendous responsibility for all kind of barriers, except for physical ones.

A careful reader may observe that there is still a limited number of information about barriers and disturbances in simultaneous interpreting. There are two main reasons for such a situation. Firstly, many modern publications which actually do touch on the issue focus on the relation between the speaker and interpreter only, and secondly, it is difficult to propose comprehensive typology because the process of rendering consists of many inseparable elements. Therefore, the outlined typology is only initial.

References

1. Jastrzębowska G.: Podstawy logopedii dla studentów logopedii, pedagogiki, psychologii i filologii, Wydawnictwo Uniwersytety Opoloskiego, Opole 1995. **2**. Shannon C., Weaver W.: The Mathematical Theory of Communication, The University of Illinois Press, Urbana 1848. **3**. Shevitser A.: Pervod i linguistika, Voenizdat, Moscov 1973. **4.** Zimnyaya I.S.: The psychology of listening and speaking, Dissertation for a Doctorate of Psychology, Moscow 1973 (unpublished). **5**. Shernov G.: Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting, John Benjamins B.V., Amsterdam 2004. **6**. Nęcki Z.: Komunikacja międzyludzka, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Bizensu, Kraków 1996. **7**. Grimshaw A.: Comprehensive Discourse Analysis: An Instance of Profesional Peer Interaction [in:] Language and Society **8**, Cambridge University Press, Cambridge 1982. Jaspers K.: Język, PIW, Warszawa 1990. **9**. Kaczmarek L.: Nasze dziecko

uczy się mowy, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1977. **10**. Baldick R., Brown A., Bushnell J., Tierney S., Winter T.: A National Perspective on Allocating the Costs of New Transmission Investment: Practice and Principles, WIRES, Washington 2007. **11**. Garnham A.: Psycholingusitics. Central Topics. Methuen, London 1985. **12**. Speech Errors as Linguistic Evidence, (ed.) Fromkin V., The Hague Mouton, Los Angels 1973. **13**. Kautz U.: Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens, Iudicium, München 2000. **14**. Bariery w komunikowania, ed. Golka M., Wydawnictwo Naukowe Uniwersetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2000. **15**. Pichler D.: Analisi vocale durante prove di interpretazione simultanea: un confronto tra due situazioni stressogene, Università degli Studi di Trieste, Trieste 1995 (unpublished dissertation). **16**. Kurz I.: Interpreters: Stress and Situation-Dependent Control of Anxiety, [in:] Transferre Necesse Est. Proceedings of the 2nd International Conference on Current Trends in Studies of Translation and Interpreting, ed. K. Klaudy, J. Kohn, Scholastica, Budapest 1997. **17**. Rzeszotarski J.: Speech disorders and linguistic errors in voice and audio analysis, [in:] Problems of Forensic Sciences, vol. LIII, Instytut Ekpertyz Sądowych, Kraków 2003.

Леся Вікторова
м. Київ, Україна

Формування вмінь іншомовного професійного спілкування перекладачів

Підготовка майбутніх перекладачів до іншомовного спілкування особливого значення набуває в контексті Болонського процесу, оскільки володіння нормами міжкультурної професійно орієнтованої комунікації є важливою умовою налагодження міжнародних ділових контактів, мобільності студентів, викладачів та дослідників з метою доступу до можливості здобуття освіти, організації досліджень, викладання та стажування в Європейському регіоні. Практичний досвід європейських освітніх кіл щодо розвитку проекту формування мовного портфеля (European Language Portfolio), над яким працювали експерти Відділу мовної політики Ради Європи, дає ефективні результати, а апробування запропонованих технологій показує сьогодні, що завдяки цим пропозиціям можливо забезпечити умови для послідовного й поетапного набуття студентами необхідних компетентностей. Зокрема, підходи до впровадження Концепції Європейського мовного портфеля передбачають: поглиблення взаєморозуміння і толерантності; підтримку та впровадження мовного й культурного різноманіття; упровадження мовних компетентностей та інтеркультурного навчання; чітке та прозоре запровадження компетентностей і

кваліфікацій для полегшення мовного навчання та мобільності в Європі. Причому європейські дослідники відносять компетентність у розрізі мовлення до функціональних її видів (лінгвістична, технічна), методологічних чи інструментальних, компетентності для ефективного набуття нових здібностей та вмінь, які обумовлюють встановлення взаємовідносин типу «людина-людина», дозволяють моделювати та регулювати процес спілкування залежно від мети та умов.

Професійна мовна підготовка перекладачів є складною за своєю структурою, багатоаспектною та багатофункціональною системою дидактичного впливу на особистість з метою формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів, цілого комплексу складних комунікативних вмінь знаходити семантико-смислові, стильові, граматичні та інші відповідності у мовах використання, генерування цілісного продукту в мові перекладу з урахуванням специфічних умов функціонування професійної сфери. Тому, навчання іноземної мови для професійної комунікації перекладачів принципово відрізняється від навчання мови взагалі. Для оволодіння спілкуванням на професійні теми, уміння здійснювати свої комунікативні наміри перекладачі повинні мати не тільки певні вміння та навички, а й знати мовленнєві кліше та штампи, спеціальну термінологію тощо.

Загальним закономірностям та механізмам спілкування присвячені праці Л. Виготського, Б. Ломова, Б. Паригіна, С. Рубінштейна. Дослідженням сутності окремих комунікативних умінь займались А. Валантінас, Т. Гаврилова, В. Зав'ялова, Л. Рувинський. До проблеми комунікативних умінь також звертається в своїх працях І. Бруслова, Ф. Гоноболін, Н. Плешкова, С. Бондаренко, Н. Кузьміна. Дидактичний аспект розвитку комунікативних умінь розробляли Ю. Бабанський, С. Єрмоленко, Г. Ващенко, О. Піскунов, Л. Мацько, М. Пентилюк, Л. Паламар та ін. Заслуговують на увагу спроби класифікувати комунікативні вміння, які належать В. Кручек, Л. Савенковій, Н. Никандрову, В. Наумову. Питання формування вмінь іншомовного професійного спілкування перекладачів також отримало широке визнання і розробку серед науковців, однак їм ще не вдалося виробити однозначну загальноприйняту позицію, що свідчить про складність та значні труднощі в дослідженні даного феномена.

Ознайомлення з доробком багатьох вчених дало можливість дійти висновку про різні підходи у визначенні сутності поняття «вмінь іншомовного професійного спілкування», їх змісту та складових. Наявна індивідуальна варіативність системи представлених у дослідженнях комунікативних умінь, що обумовлена реальною складністю іншомовної комунікативної діяльності перекладачів та існуванням

різних ознак, виділених авторами як найбільш суттєвих і покладених в основу класифікації.

До проблеми володіння словом як професійним вмінням звертались А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Швацький. В. Гаркуша до складу мовленнєвих умінь уводить *вміння висловлювати свою думку, вміння брати участь у диспуті, вміння вислухати іншого, вміння не відхиляти, а спростовувати протилежну думку, вміння дати емоційну оцінку, вміння співвіднести своє мовлення з комунікативним контекстом висловлювання* [1].

В. Кручек виділяє інформативні уміння, в структурі вмінь іншомовного спілкування, які передбачають бездоганне оволодіння нормами літературної мови, вміння користуватись багатством мови та її виразними засобами (рис. 1).

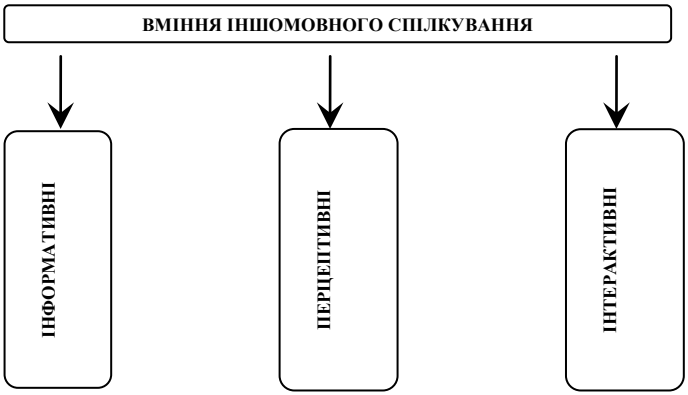

Рис.1. Система вмінь іншомовного спілкування

Дослідниця наголошує [2], що вміння бути конкретним у висловлюваннях іноземною мовою пов'язане з інформативністю та точністю повідомлень. Інформативність залежить від новизни, важливості та цінності для слухача фактів, що повідомляються, повноти розкриття основної думки, її ілюстрації необхідними фактичними даними, прикладами. Вона суттєво підвищується з підсиленням здібності промовця до аналізу та узагальнення, знижується при наявності в мовленні зайвої інформації. Точність вимагає вживання слів та виразів у відповідності з їх значенням, тобто знання та використання точних значень слів, словосполучень, вміння висловлювати свої думки так, щоб вони однозначно сприймались співрозмовником, вміння орієнтувати власну промову на систему значень мовних знаків, тезаурус понять співрозмовника.

Перекладача з розвиненими інформаційними вміннями відрізняє багатство словникового запасу, різноманітність граматичних конструкцій. Вчені зазначають [2], що точніше зрозуміти сказане дозволяє розвинене *вміння ставити уточнювальні питання*. А збільшити шанси вплинути на партнера дозволяє також сформоване *вміння ініціювати спілкування, вміння встановлювати діловий контакт.*

Деякі дослідники (Ф. Гоноболін, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, І. Страхов) виділяють *вміння генерувати ідею*, кодувати її за допомогою символів, конструювати зміст інформації.

Досягнення розуміння іншомовного мовлення неможливе без достатнього володіння мовою, *вміння логічно та доступно висловлювати свої думки, вміння бути конкретним, вміння говорити переконливо, справляти за допомогою мови максимальний вплив на учасників спілкування, вміння залучати їх до активної мовленнєвої взаємодії.* Вміння висловлюватись правильно полягає в дотриманні правил граматики, лексичних, фразеологічних, стилістичних та інших норм мови, відсутності слів-паразитів, жаргону, професіоналізмів та доречному вживанні фахової термінології.

Важливою рисою професійно спрямованої мови є обмежена вибірковість лексики. Якщо під час навчання говоріння на побутові теми студенту надається можливість, як правило, самому обирати активний словник, яким він має продуктивно володіти, то спілкування на професійні теми потребує володіння певним набором лексичних засобів, без яких воно стає неможливим. Вивчення професійної лексики передбачає оволодіння перекладачами професійно-термінологічною компетентністю та відповідними вміннями та навичками використовувати з точністю і лінгвістичною правильністю терміни в усному і писемному професійному мовленні відповідно до нормативних вимог.

Вченими зроблені також численні спроби описати комунікативні вміння перекладачів, виділити головні, класифікувати. Врахування здобутків науковців щодо загальної структури комунікативних вмінь, їх узагальнення та систематизація є необхідною умовою побудови цілісної картини формування іншомовної комунікативної компетентності перекладачів, під якою розуміємо складну інтегративну властивість особистості, що характеризується її теоретичною, практичною та психологічною здатністю до здійснення комунікативної діяльності.

Практичну цінність стосовно вирішення завдань дослідження мають психолого-педагогічні умови формування вмінь іншомовного професійного спілкування. Т. Брик визначила [3], що формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів буде ефективним, якщо в процесі професійної підготовки забезпечити:

1) позитивну мотивацію оволодіння курсантами вміннями іншомовного спілкування (професійно-пізнавальний інтерес, позитивне ставлення до навчання, потреба в професійному самовдосконаленні) на основі формування усвідомлення їх значущості для професії офіцера та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності; 2) організацію діалогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу з обміну інформацією професійного характеру шляхом застосування інтерактивних форм і методів навчання. Дослідниця розділяє вміння іншомовного професійного спілкування на *суто комунікативні, уміннями говорити, сприймати мову на слух, вміння читання та письма.* А також домовленнєві уміння як здатність студентів (курсантів) виконувати впевнено і безпомилково різноманітні мовленнєві дії за допомогою мовленнєвих (питання, текст), мовних (слова та вирази) та зображувальних (предметна та картинна наочність) опор, концентруючи при цьому увагу на змістові мовлення.

Визнаючи значення *вміння виконавсько-мовленнєвої діяльності*, А. Капська вважає його одним з основних комунікативних умінь.

Л. Савенкова систему комунікативних умінь розподіляє на три блоки: проектування спілкування (*вміння вибрати та композиційно побудувати зміст спілкування, налаштуватись на спілкування з певною аудиторією, вміння створити творче самопочуття в спілкуванні*); організація спілкування (*вміння самопрезентації, вміння здійснювати «комунікативну атаку», здійснювати орієнтування в ситуації спілкування, вміння керувати своєю поведінкою в процесі спілкування, вміння встановлювати емоційний контакт*); регулювання спілкування (*вміння використовувати паралінгвістичну систему знаків, вміння розподіляти увагу, вміння соціальної перцепції, вміння адекватно моделювати особистість співрозмовника, прогнозувати реакції партнера, вміння знаходити адекватний засіб для передачі змісту, захопити ініціативу в спілкуванні, вміння використовувати систему пристосувань, вміння здійснити непідготовлену комунікацію, вміння переносити відомі знання, навички, варіанти рішень, прийоми спілкування в нові ситуації, знаходити нові способи розв'язання комунікативних ситуацій на основі вже відомих*) [4].

Отже, вченими запропонований дещо подібний, але не тотожний перелік вмінь іншомовного спілкування. Та, зазначені вміння не взаємовиключають, а доповнюють один одного. Для визначення найважливіших умінь іншомовного спілкування можна застосувати метод рангової кореляції та емпіричним шляхом визначити найважливіші вміння, що стосуються сформованості іншомовної комунікативної компетентності перекладачів. Але, володіння вміннями іншомовного

спілкування не обмежується знаннями лексики, граматики, фонетики, адже передбачає також оволодіння іншомовною культурою. Це особливо важливо для успішного іншомовного професійного спілкування, в процесі якого слід враховувати не тільки інформацію, яку необхідно донести до співрозмовника, але і культурні цінності в контексті міжетнічної комунікації.

Перспективними напрямами подальших наукових розвідок є дослідження та розробка чіткої системи вимірювання вмінь іншомовного спілкування перекладачів, виявлення критеріїв та показників для визначення рівнів їх сформованості та порівняння рівнів розвитку вмінь іншомовного спілкування студентів різних навчальних закладів.

Література

1. Гаркуша В. В. Формирование навыков общения и коммуникативных способностей в процессе личностно-ориентированного обучения: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / В. В. Гаркуша. – Днепропетровск , 1992. – 17 с. **2.** Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. А. Кручек. – К., 2004. – 18 с. **3.** Брик Т. О. Формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. О. Брик. – Харків, 2009. – 22 с. **4.** Савенкова Л.О. Педагогічне спілкування : навчальний посібник / Л. О. Савенкова. – К.: КДЕУ, 1997. – 226 с.

Марина Возна, Олександр Гапонів
м.Київ, Україна

Прагматичне адаптування в перекладі ідеологічно-забарвленої лексики

Загальновизнаним є той факт, що перекладач повинен проявляти в процесі перекладу свою культурну компетенцію, тобто знання чужої культури, з мови якої здійснюється переклад. Така культурна компетенція має включати не тільки знання культурної спадщини народу вихідної мови, але й історію, традиції, звички, загальні уподобання та цінності, притаманні такому народу. Такі цінності, серед іншого, спостерігаємо на соціальному рівні: до якого суспільного класу чи

групи відносить себе індивід, як бачить індивід своє місце в системі суспільного керування, як ставиться до держави як апарату такого керування тощо. Соціальна свідомість представників певних націй є частиною їх менталітету, який виявляється в мові. Тому соціолінгвістичні та лінгвокультурологічні студії повинні бути в центрі уваги як підготовки майбутніх перекладачів, так і практичної перекладацької діяльності.

Можна сперечатися про те, який компонент в ментальності певного індивіда сильніший: статевий, соціальний, чи національно-етнічний. Але не можна не погодитися з точкої зору Т.Р. Кияка, який стверджує, що «оскільки формування ментальності все ж відбувається на рівні групи, то національні (етнічні) особливості виходять при цьому на перший план» [1, с. 22]. Тому соціально-ідеологічні уподобання та настрої представників певної національної спільноти завжди матимуть національно-етнічне забарвлення, не в останню чергу пов'язане з їх національної історією та традиціями. Перекладач повинен завжди тримати таку ментальність, яка складається з певних концептів, в полі свого зору, так само як і її мовне вираження, тобто лексикалізовані концепти.

Зв'язок між лексикалізованим концептом та соціокультурною ситуацією (контекстом) його вживання часто називають прагматичним значенням. Дослідження таких значень повинно проводитися із застосуванням концептуального аналізу, який вбачається багатьма дослідниками продовженням лексико-семантичного. Так, дослідниця дискурсу О.С. Сергеєва пише: «Безумовно, вивчення концептів вимагає метода, адекватного самим об'єктам, і розширює рамки дослідження за межі власне лексикологічного аналізу, маючи на увазі застосування методів когнитивної семантики, оскільки в когнитивістиці звертається особлива увага на ментальну репрезентацію мовних явищ і на вплив культури на мовну особистість. Сучасні лінгвісти вивчають не тільки мовленнєво-розумову діяльність в цілому, але і втілення в мовних одиницях та категоріях світосприйняття та світогляду носіїв мови, визначають зв'язок мовних категорій та одиниць із сприйняттям та пізнанням світу» [2, с. 3]. Тому концептуальний та лексико-семантичний аналіз повинні бути обов'язковим знаряддям перекладача в подоланні проблем, пов'язаних з передачею саме прагматичних значень лексикалізованих концептів.

Складнощі виникають не тільки в тих ситуаціях, коли концепт мови оригіналу відсутній в мові перекладу, але й в тих ситуаціях, коли прагматичний компонент в структурі значення мовної одиниці набирає значної ваги порівняно з понятійним змістом або навіть переважає над ним. Відбуватися це якище може на різних мовних рівнях, зокрема на

лексичному. Лексичні одиниці такого плану вже привернули увагу перекладознавців. Так, зокрема, І. В. Малиновська пропонує вирізняти етнічно-забарвлені лексичні одиниці та ідеологічно-забарвлені лексичні одиниці, які вона називає ідеологемами [3]. До ідеологем вона відносить, насамперед, лексикалізовані політико-філософські концепти, як то "individual, civil state, human rights, citizenship, power, social institute, democracy" тощо [4, с. 156]. Всі ці одиниці зявилися в європейських мовах в процесі осмислення взаємовідносин між людиною, суспільством і державою і є одночасно як політико-філософськими термінами, так і одиницями загальної мови, актуальними для мовлення широкого загалу носіів англійської мови.

До таких одиниць належить і лексікалізований концепт "state", переклад якого є об'єктом нашого дослідження. В нашій роботі ми спробуємо довести, що прагматичне навантаження цієї лексичної одиниці наближає її до ідеологем, а переклад українською в багатьох контекстах потребує виходу за межі словникових еквівалентів. Проведемо спочатку компонентний аналіз лексико-семантичного значення англійського слова "state". Відкидаючи значення адміністративно-територіальної одиниці в рамках федерального утворення, яке перекладається словами «штат» (для США) або «земля» (для Австрії та Германії), основні значення слова "state" за «Оксфордським тлумачним словником» та їх переклад за двомовними словниками включатимуть: 1) a legal sovereign entity (суверенне політичне утворення, держава), 2) the political organization or management which forms the government of a country or nation (державний апарат), 3) the ruling power of a country, which forms its supreme political administration (державна влада) [5, с. 3008]. Ми бачимо, що словниковим еквівалентом є слово «держава», яке до речі в українській мові згідно з «Великим тлумачним словником української мови» має лише друге значення, і як варіативне вживання – перше, і не має третього значення, що вказує на вужчий семантичний об'єм [6, с. 215]. Крім того, названий словник вважає це слово стилістично нейтральним, що узгоджується з нашими особистими спостереженнями.

Дослідження ж вживання лінгвістичного концепту "state" в сучасній англійській мові, особливо в газетно-публіцистичному дискурсі, вказує на відверто негативне ставлення промовців до всього, що позначається концептом "state", а тому спостерігається цілеспрямоване уникання цього концепту в нейтральному чи позитивному контексті. Звичайно, прагматичне навантаження коливатиметься залежно від політичних поглядів та настроїв індивіда, від того, чи є промовець преставником «правих», зокрема у Великій Британії, з їх

більшою вірою в державне управління нацією, чи «лівих», для яких «держава» – це завжди контроль, придушення, зловживання владою. Але, незалежно від політичних вподобань, загальною тенденцією є негативне прагматичне значення цього концепту, яке можна продемонструвати на прикладах, взятих з виступу консерватора Дейвіда Камерона в 2009 році: traditional suspicion of state power, to increase state power and thereby diminish personal freedom, the tentacles of the state, a marked imbalance of power between the citizen and the state (де бачимо пряме протиставлення громадянина державі), stopping the state of exerting too much power, a control state, a surveillance state, a police state. Ми бачимо, що промовець активно використовує негативні асоціації, які існують у широкого загалу по відношенню до концепта "state" в своєму намаганні переконати виборців, що його права політична партія підтримує інтереси народу в боротьбі з тим, що позначається концептом "state".

Ще більший негатив пов'язується з цим концептом в Сполучених Штатах, особливо після відомих трагічних подій 11 вересня, які призвели до посилення контролю держави над усіма сферами життя американців з огляду на терористичну загрозу, а отже до скорочення їх особистих прав та свобод. Але і до цих подій в формулюванні міссії Держдепартаменту США (the US Department of State), яке є дуже позитивним і складається приблизно з 2500 слів, саме слово "state" не вживається жодного разу для уникнення негативної прагматики цього концепту.

Концептуальний аналіз англійського "state" з його негативною складовою неможливий без розуміння історії та традицій британської та американської націй та їх порівняння з українською історією та ментальністю.

Англія з огляду на тяглість її існування як держави та нації, яка не зазнала серйозної загрози своєму існуванню з боку інших держав аж від норманського завоювання 1066 року, завжди мала сильні демократичні традиції: це і англійський парламент, створений ще в 1266 році, що суттєво обмежував права монарха, це і Magna Charta з прописаними в ній особистими правами і свободами ще з 1215 року. І хоча після страти Чарлза I інститут монархії був відновлений, монарх з того часу і дотепер вважається главою держави (Head of State), її символом, лише формально. На ці особливі стосунки між індивідом і державою, в яких роль і значення особистості і народу в цілому була набагато вагомішою, а роль держави як апарату управління і придушення слабкішою, ніж в інших європейських країнах, вказує дослідник англійського етносу Джеремі Паксман, порінюючи англійців, зокрема, з французами [7, с. 133].

В Сполучених Штатах після отримання незалежності від Британії завжди народ (The People) вважався вищим від держави. Американська конституція наголошує на тому, що влада належить народові, а не державі. Тому в американській англійській терміни, які містять в собі концепт "state", є здебільшого негативними і розглядаються як такі, що обмежують свободу, вибір, втручаються в ринкову економіку (останнє є позитивним концептом).

Тому в західній ментальності держава – це завжди погано, це ворог. «Це чудисько, яке ховається в тіні і втручається в наше життя, щоб його зіпсувати» [7, с. 120].

В Україні після 1917 року панувала ідеологія, згідно з якою держава мала робітничо-селянський характер, держава значить ми, народ, тканина суспільства, а не його ворог. Звідсіля широке вживання прикметника «державний» в різних словосполученнях, зокрема, в назвах установ, комісій, комітетів. Хоча з настанням незалежності в Україні слово «державний» було в ряді випадків замінено на «національний», наприклад, в назвах університетів. З формуванням не залежної нації саме концепт «нація», а не «держава» набирає для українців більшої ваги. В розглянутих же західних суспільствах нація історично була важливішої від держави.

Тому з огляду на негативну прагматику англійського "state", чи буде в усіх контекстах дійсно еквівалентним переклад цього лінгвістичного концепта словами «держава», «державний»? «Саме по собі врахування соціокультурних факторів допускає більш широке трактування еквівалентності, в рамках якого можливий різний ступінь варіативності перекладу," - пише Т. Крилова [8, с. 221]. В перекладацькій практиці, особливо, в перекладах газетно-публіцистичних текстів, панує орієнтація на культуру, що приймає. Такий підхід вимагає від перекладача використання «перекладацьких прийомів натуралізації та адаптації для уникнення так званого дискурсивного акценту» [там же]. Перекладач повинен правильно добирати мовні засоби для передачі того самого прагматичного потенціалу.

Тому в багатьох контекстах в україно-англійських перекладах ідеологічно-забарвлену лексему "state" слід перекладати як «національний», який є кращим контекстним відповідником із синонімічного ряду, що виходить за рамки пропонованих словниками варіантів: «державний гімн» буде завжди "national anthem", «державний прапор» - "national flag", державні стандарти – "national standards". Інколи "national" можна замінити на "government", наприклад: «державний комітет» можна перекладати як "national committee" або "government committee", «державний бюджет» як "national budget" або "government

budget" тощо. Іншим варіантним перекладом для «державний» є "public", наприклад: «державні закупівлі» краще перекладати як "public procurement" тощо. Такі варіантні відповідники завжди повинні бути у перекладача так би мовити під рукою, особливо в усному перекладі.

Крім підбору кращого відповідника із синонімічного ряду, що виходить за межі, пропоновані словниками, прагматична адаптація може послуговуватися і іншими перекладацькими прийомами: запозичення, калькування, пояснення, опис тощо. Соціокультурна прагматична адаптація перекладів повинна завжди залишатися в центрі уваги перекладачів і охоплювати не лише лексичний, а і всі інші рівні мови. Ідеологічно-забарвлена лексика, як бачимо, створює особливі проблеми для перекладача, адже не завжди розпізнається як така при зчитуванні і може призводити до помилкових буквальних перекладів, що не враховують її прагматичне навантаження.

Література

1. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с. **2.** Сергеева Е.С. Русский религиозный философский дискурс «школы всеединства»: лексический аспект. Автореф. дис. ... док. филол. наук. – СПб, 2002. – 34 с. **3.** Малиновська І.В. Ідеологема як категорія дискурсології // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць / Ред. О.І. Чередниченко. – Вип. 10. – К.: Вид-во Київ. нац. університету ім. Т. Шевченка, 2002. – С. 83-88. **4.** Малиновська І.В., Трусов С.С. Світоформуючий дискурс в аспекті інтердискурсивності // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи / НАН України: Голов. ред. А.Д. Белова. – К.: Логос, 2010. – С. 154-166. **5.** Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles (Volumes 1, 2). – Oxford University Press, 2002. – 3750 p. **6.** Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440с. **7.** Paxman, Jeremy. The English. A Portrait of a People. – London: Penguin Books, 1999. – 309 p. **8.** Крилова Т. Культурно-прагматична натуралізація перекладу // Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 2-3 квітня 2010 р. / за заг.ред. А.Д. Гудманяна, С.І. Сидоренка. – К., 2010. – С. 220-224.

Святомира Возняк
м. Івано-Франківськ, Україна

Феномен антиномій та протиріч як субстантивних форм буття у тексті та його перекладах: на матеріалі сонетів В. Шекспіра

Для лінгвістичних досліджень останніх десятиліть характерним є зростаючий інтерес до зближення з художньою літературою, з художньо-функціональною особливістю мовного знака, дискурсом. Сьогодні у процесі вивчення мови та мовної картини світу розвивається новий напрямок, в епіцентрі якого є художньо-образне мислення, текстова реальність, образно-ідейна прагматика та ін., тобто згусток антропоцентричних та лінгвоетнокультурних феноменів. Зростання уваги до синергетики тексту, в тому числі художнього, формує у сучасній науці про мову нові тенденції. Проте моделювання текстового простору та основних категорій діалектики поки що залишаються недостатньо вивченими, адже «скільки б не намагалися членувати мову на окремі елементи, в ній завжди залишається дещо непояснене, в чому полягає єдність і дихання живого» [9, с. 308].

Тому метою запропонованої публікації є дослідження феномену антиномій та протиріч у механізмах текстотворення, що є обов'язковою умовою формування текстового простору, дискурсу, літературно-творчого та перекладацького процесу загалом. Після спроби проектування проблеми синергетики тексту на площину художньої літератури (а саме англійської поезії), можемо стверджувати, що текст і його переклад, як складові й незамінні частини дійсності, твориться з урахуванням законів діалектики. Саме це скерування допомагає пізнати дійсність, принципи природи, суспільства, мислення шляхом зіткнення антиномійних категорій. Одним з таких законів, що був сформований ще в епоху античності є закон протиріч, або ж антиномій [1, с. 62]. Саме він підтверджує полярність та цілісність, самотворення та самовідновлення, самоорганізацію світу. Дійсність (матеріальна і нематеріальна, духовна) експлікує ці механізми, які однаковою мірою реалізуються і в перекладах текстів.

Спершу антиномії та протиріччя розглядалися спеціалістами у галузі філософії, і тільки у XIX – XX століттях вони вийшли за межі класичної методології і сформували нову наукову парадигму, залишаючись при цьому у форматі класичних (філософських та діалектичних) термінів і понять.

Для того, щоб повною мірою змалювати цілісність та повноту антиномій, представлених широким спектром у середовищі

філософських термінопонять і відображення їх у значній кількості опозицій, розглянемо різні варіанти та проекції реалізації досліджуваних категорій.

Головною та ключовою формою опозицій є антиномії. Саме вони є передумовою реалізації протиріч у найрізноманітніших формах, чий розвиток є не просто станом та динамікою, а зміною, результатом якої стає перехід від одного стану в інший, від простого до складного, йому протилежного, першоосновою буття [8].

Загальними рисами протиріч, які сприймаються як логічне продовження антиномій, є їхня єдність, взаємозумовленість, взаємопроникнення та боротьба, взаємовиключення. Вони стають рушійною силою розвитку об'єкта, якому ці протиріччя властиві [9].

Якщо спроектувати дані з царин філософії, логіки та діалектики на площину іноземної мови та художньої літератури, то можна зіткнутися з комплексом багатофункціональних та різнорівневих опозицій, які визначають сутність мовного буття. Твір словесного мистецтва і його переклади найкраще доводять те, що жоден сегмент твору не може існувати без системи антиномій та протиріч, які впливають на єдність тексту. Адже «неможливо сказати щось про світ як про цілісність; усе, що можна сказати про нього, пов'язане з його частинами» [3, с. 16].

Саме протиріччя визначають синергетичну першопричину, субстантивну основу тексту. Проте залежно від стилю, естетичної концепції автора та перекладача, інших суб'єктивних чи об'єктивних факторів рівні відкритості, експліцитності протиріч відрізняються [9]. Для підтвердження чи відхилення запропонованих положень розгляднемо поетичну спадщину В.Шекспіра.

Так, у поезіях Вільяма Шекспіра та їх перекладах чітко простежується специфічна мовна картина світу Британії і епохи великого митця та особлива художньо-образна та ідейно-естетична реальність, яка є суб'єктивно-авторською моделлю світу. Сонети, на відміну від поетичної драматургії, наділені певною «компресією» або здатністю голографувати дійсність, де у малий за обсягом текст укладається як світогляд, ментальність, досвід народу, так і досвід автора у художньо-образному переосмисленні та обробці картин дійсності, що виключає розширене пояснення [2]. Жанровою особливістю у цьому контексті увиразнюються основні спрямування, концепти та субстантиви буття, що ними можна назвати зведення в абсолют категорій любові і краси, життя, досконалості тощо, а також фатальної залежності людини від законів Всесвіту. У цьому положенні знаходимо перші ознаки протиріч та антиномій, що приводять до ідей Платона, котрий стверджував, що саме на основі аналізу й синтезу понять можна пізнати істинно

суще, ідеї, рух думок, понять від нижчих до вищих, адже природа удосконалює форму шляхом нових народжень [6]. У контексті зазначеного розглянемо деякі сонети відомого поета та драматурга.

Читаємо рядки «Сонета №1»:

From fairest creatures we desire increase,
That thereby beauty's rose might never die,
But as the riper should by time decease,
His tender heir might bear his memory…

Відповідний дослівний переклад українською мовою є таким:

Від найпрекрасніших створінь ми бажаємо нащадків,
Щоб, таким чином, троянда краси ніколи не помирала,
Але, коли більш зріла (троянда) *з часом загине,*
Її ніжний нащадок залишить пам'ять про неї.

Як бачимо, коли сонет ще не повністю «перевдягнений» іншою мовою, він не втрачає первинних твірних антиномій (*людина – світ*, *людина – час*) та реалізованих ними протиріч (*перервність* (тлінна троянда краси) – *безперервність* (продовження у нащадках), *краса – потворність*, *пам'ять – забуття*), проте після інтерпретації перекладачами з'являються увиразнення, нові відтінки, породжені словами-антиномія, що властиві іншим мовам (у нашому випадку українській та російській), адже «тексти мають тенденцію ставати організаторами наших асоціацій» за рахунок «втягання» у повідомлення поза текстових асоціацій різних рівнів – від найбільш загальних до особистих [6, с. 35].

Дмитро Павличко подає такий варіант перекладу:

Ми прагнем, щоб краса потомство мала,
Щоб цвіт її ніколи не зачах,
Щоб квітнула троянда нетривала,
Все наново постаючи в бруньках.

Для порівняння розглянемо переклад Віри Якушкіної:

Прекрасным существам желаем повторенья,
Все лучшее в тебе потомок отразит,
После кончины будет продолженье,
Наследник чуткий память освежит…

На цьому етапі контраст між українським та російським перекладом незначний: живий світ протиставляється неживому, безперевний життєвий цикл (*После кончины будет продолженье*) реалізують антиномії *людина – вічність*, *істота* (здатна зберігати і передавати генетичний код) – *неістота* (у якої генетичний код відсутній).

Очевидно, що задані межі сонета як віршової форми у перекладі відкривають широкі можливості для змагання за досконалість

мистецької думки, що, на жаль, не завжди сприяє збереженню первинної антиномічної структури тексту [9]. Тому на основі розгляду первинного тексту англійською мовою, дослівного, українського та російського перекладів пропонуємо з'ясувати ступінь та міру збереженості антимоній і протиріч.

Так, ключова антиномія, котра визначає наступні подібні складові, реалізується у перших двох катренах за допомогою займенників «ти» і «ми», що протиставляються як множина та однина, турбота і байдужість. Сам поет виступає як частина зовнішнього світу з його поглядами і переконаннями. Крім того, антиномія «ти» і «ми» формує протиріччя бінарного типу – з одного боку світ людей, оточуюча реальність, з іншого – хтось, хто не згоден з чужими правилами [8, с. 23]. Але крім основних антиномій та протиріч у тексті прослідковуються інші. Так, у першому рядку лексеми «прагнем» і «желаем» засвідчують діалектичне протиріччя, яке відбиває світ людини – людина завжди знаходиться у лещатах **бажаного** та **дійсного, реального** та **ідеального**. Власне рух від реального у напрямку більш досконалого, що є ідеалом буття, формує лінію творчої долі автора чи персонажа: *Все лучшее в тебе потомок отразит*.

Лексема «ніколи» виступає формою темпорального параметру – «завжди; часово неосяжно», «безконечно», що є нелогічним, оскільки людське буття в усіх вимірах обмежене у часовому просторі. Тобто обмеженість, граничність людського буття вступає у протиріччя з бажанням позиціонувати своє почуття у площині вічності [5]: *Наследник чуткий память освежит*. Проте складно заперечити постійну циклічність, повторюваність буття: *Прекрасным существам желаем повторенья.*

Наступна форма реалізації антиномій – це «квітнула» та «брунькаx» (якщо в оригіналі мається на увазі троянда краси, краса, репрезентована одним зі своїх символів – трояндою, тобто маємо протиріччя *краса – потворність,* то в перекладі ця сполука розщеплюється, реалізуючись як антиномія *людина – світ природи: краса людини – краса квітки*). Очевидною антиномічною опозицією є ці дві субстанції, які визначають два стани у відповідності до хронологічних вимірів. Між ними є беззаперечний зв'язок і взаємодетермінація, але вони залишаються виокремлено-різними фазами буття. Ця антиномія формує протиріччя, у полі якого позиціонуються буття людини, яке в свою чергу може бути інтерпретоване як «людина та час», а точніше його невпинний плин [8]. Наступна строфа виступає у ролі художньообразного паралелізму, в основі якого є буття людини як аналог життю та оновленню природи (тут – троянди). Такий паралелізм, в свою

чергу, висвітлює антиномію буття – **матеріальне – духовне, матеріальне – ідеальне, світ оточуючої дійсності – внутрішній світ людини** і т.п.

Тому у контексті сказаного вище можемо виокремити нові антиномії: **досвід тілесний – досвід духовний, нице – возвишене, вічне – тлінне**, а звідси - **початок** і **кінець, народження** і **смерть.** Ніщо не є вічним, а з іншого боку, саме нетривалість одного увіковічнює буття всього наступного [5]: троянда в'яне, щоб відновитися у пуп'янках, цвіт чахне і знову розквітає, короткочасність передує тривалості, потворність «провокує» до збереження краси, прагнення її увіковічнити, передати нащадкам.

Наступний катрен Шекспірового сонета звучить в оригіналі так:

But you, contracted to thine own bright eyes,
Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel,
Making a famine where abundance lies,
Thyself thy foe, to thy sweet self too cruel.

Наводимо дослівний переклад:

Але ти, заручений із власними ясними очима,
Підживлюєш своє яскраве полум'я допливом своєї сутності,
Створюючи голод (там)*, де є достаток,*
Сам собі ворог, надто жорстокий до власної милої персони.

Так реалізується протиріччя *те, що належить усім* (створене для всіх) – *те, що належить одній людині* (привласнене нею), яке породжує антиномії *людина – її діяльність у світі* (звідси духовний голод або ж достаток), *людина – людина, чоловік – жінка,* а звідси похідне протиріччя *любов до когось – любов до себе (…ти, заручений із власними ясними очима…).* В. Шекспір акцентує увагу на значенні ролі людини у світі, її внутрішньому горінні, яке, залежно від спрямування, може обігрівати інших (самопожертва) або ж спопеляти саме джерело тепла (саморуйнація): *Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel.*

Проте не завжди вдається легко знайти відповідник до шекспірових зворотів, ігор словами, та інших характерних для нього мовно-поетичних засобів. Іноді переклад відтворює оригінал частково, видозмінюючи або навіть посилюючи його, розкриваючи форму думки інтенсивніше. Але варто звернути увагу на те, що текстова система (навіть у перекладі) формується «не шляхом складання цілого з частин, а шляхом конструювання цілим своїх власних частин на базі певних передумов» [11, с. 322].

Пропонуємо другий чотиривірш «Сонета №1» у перекладі Д. Павличка:

А ти, закоханий у власну вроду,
Її годуєш полум'ям своїм,
Розвалюєш – скажи, кому на шкоду? –

Душі своєї багатющий дім.

Протиріччя *те, що належить усім – те, що належить одній людині* в українському перекладі творить антиномію *краса зовнішня – краса внутрішня, тіло* (знецінене, тлінне) – *душа* (безсмертна), *самопожертва – саморуйнація.* Своєрідне продовження ряду антиномій можемо простежити у російському перекладі цього уривка В. Якушкіною:

Но ты, лишь в самого себя влюбленный,
Как та свеча, что пламенем питаясь,
Сгорая, исчезает обреченно,
Самосожжением бессмертия лишаясь.

У російському перекладі зберігається опозиція саморуйнації – самопожертви, що реалізується в порівнянні *как та свеча.*

Яскраво реалізується у тексті В. Якушкіної антиномія *любові***,** яка возвишує, і *самозакоханості,* яка повільно вбиває (*Її годуєш полум'ям своїм; Самосожжением бессмертия лишаясь*)**:** *ти, закоханий у власну вроду; ты, лишь в самого себя влюбленный.* З'являється також часова антиномія *вічність (безсмертя) – минущість (тлінність).*

У наступній частині сонета поглиблюється межа між оригіналом і перекладом, збільшується контраст опозицій, які визначають текстобуття. В оригіналі читаємо:

Thou that art now the world's fresh ornament
And only herald to the gaudy spring,
Within thine own bud buriest thy content,
And, tender churl, mak'st waste in niggarding.

Українською мовою ці рядки прозвучать так:

Ти, що є тепер свіжою окрасою світу
І єдиним вісником барвистої весни,
У власному бутоні ховаєш свій вміст
І, ніжний скупець, тратиш (себе) *у жадібності.*

Дослівний переклад дозволяє вловити думку «в стані відчуття», що допомагає розкрити ключові антиномії тексту оригіналу: *людина – світ*, сенс надається світові автором через буття людини (антиномія *буття – небуття*), через протиставлення *молодості* (свіжість) і *старості, краси – потворності.* У поданих рядках реалізується твердження «Краса врятує світ», адже за словами О. Нікіфорова, «людство має три найвищі духовні цінності, які тією чи іншою мірою входять у духовний світ кожної людини, – істина, добро і краса. Відсутність будь-якої з них робить людину ущербною…» [12, с. 330-331].

Людський погляд на світ через власні «окуляри» переданий вбачанням / невбачанням, продовженням / непродовженням у природі

самих себе, відсутність знань про світ призводить до єдиного наслідку – знецінення життя:

У власному бутоні ховаєш свій вміст
І, ніжний скупець, тратиш (себе) *у скупості.*

Нехтування красою (даром природи) не пробачається, як і «закопування таланту». Краса, що не дає нових паростків, не має потомства (*Від найпрекрасніших створінь ми бажаємо нащадків; Ми прагнем, щоб краса потомство мала; Прекрасным существам желаем повторенья*) – неповноцінна.

Наступні рядки добре відображають процес, пов'язаний з мовленнєвою реалізацією кількох мов через добір потенційних варіантів відповідників між цими мовами, адже, на думку Ю. М. Лотмана, «елементарний механізм перекладу є діалогом» [6, с. 204]. Тому подаємо трактування перекладу «Сонету №1» В. Шекспіра стосовно свого часу Д. Павличком:

Ти, хто весні сьогодні пишна пара,
Пригноблюєш весняне почуття,
Як той багатий, та нещасний скнара,
Змарновуєш на вбогості життя.

Багатство – не лише радість, а й відповідальність, невміння ним розпоряджатися перетворює великий дар на причину нещасть (*Як той багатий, та нещасний скнара, / Змарновуєш на вбогості життя*).

Зараз пропонуємо порівняти перекладацький «діалог» Д. Паличка з інтерпретацією В. Якушкіної:

Ты древний мир собою украшаешь,
Весенней свежести и юности глашатай,
Но красоту бездарно расточаешь,
И скупость обернется грубой тратой.

Тут маємо уже не приховування, бездарне втрачання «природного ресурсу краси», яке підсилює часова антиномія *древний мир – весенняя свежесть, юность.*

Лексеми «пригноблюєш», «змарновуєш» / «расточаешь» як і «прагнем», «годуєш» / «питаешь», «розвалюєш», а також сценарії буття природи та фрейми людського буття пов’язують події, описані автором, з дійсністю, реалізуючись в антиномія **кончина – народження нового життя**.

«Людина – виконавець ролі-функції», за межі якої вона не має права виходити, інакше порушується встановлений порядок, рівновага [12,с.191].

Таку дійсність формують і антиномії часу, що реалізуються як протиставлення **сьогодення і вічності**, плинності буття, які відбиті у порах року і нетривалості людського життя [8], що показане автором

двояко: життя бідного багача (марнує життя на себе самого) і багатого бідняка (не егоїста і не самолюба):

Pity the world, or else this glutton be,

To eat the world's due, by the grave and thee.

Переклавши уривок дослівно, отримуємо такі рядки:

Пожалій світ, або стань ненажерою,

Котрий поглине те, що належить світові на пару з могилою.

У людини два варіанти виконання своєї «ролі-функції»: бути жертвою (самої себе) – принести у жертву (саму себе).

Переклад Д. Павличка звучить так:

Світ пожалій, не зводь красу до гробу,

Віддай природі борг – свою подобу!

І російський варіант:

Мир пожалей, ведь любишь лишь себя,

Поглотит мир потомков и тебя.

У останніх рядках чітко простежується антиномія **людина – світ**, при чому саме людина виступає і складовою світу, без якої його існування малоймовірне, і результатом «світової» діяльності. А людське життя – це не подарунок, це виплата «під заставу», усе що взяв – мусиш віддати (*Поглотит мир потомков и тебя*), наша подоба – позика в борг, який треба повернути природі. У такий спосіб автором недвозначно виокремлюються антиномія: **людина – її буття та буття природи,** а також **буття та небуття.**

Крім того, автори-перекладачі поглибили аналітичний розклад шекспірівської людини, зводячи її до єдиної абсолютно домінуючої риси-протиріччя, «ролі-функції»: бути жертвою краси – принести красу в жертву, вони налаштовані на «бачення суперечностей в об'єктивній дійсності, відгук на них у поетичній творчості» [9, с. 57]. Це добре відображено у перекладацькій інтерпретації рядків оригіналу *Pity the world, or else this glutton be, / To eat the world's due, by the grave and thee:* те, що належить світові – краса і подоба людини – реалізована у нащадках людина; сенс життя – у народженні нового життя.

Досліджуючи феномен антиномій та протиріч, можна зробити висновок, що саме вони стають **першопричиною** та **першоосновою** буття поетичного тексту-оригіналу і реалізуються у перекладі, **схемою**, за якою вибудовується складна та ажурна структура текстового полотна, **чинником,** що підвищує його естетичну цінність. Для перекладача одним із ключових завдань є виявлення та збереження цих складових чинників. Тільки за таких умов текст-переклад, вторинна текстова структура буде адекватною та тотожною у стосунку до первинного тексту. Вони є основою «цілих комплексів різнорівневих,

різноструктурних та різнофункціональних опозицій, що визначають сутність мовного буття» [2, с. 58].

Розглянувши таким чином переклади одного з поетичних текстів епохи Відродження, можна зробити висновок, що в ньому наявні динамічні конструкції, в основі яких закладений синергетичний принцип – принцип антиномій та протиріч, які моделюють текстовий простір, є матеріалом для нього, як і для будь-яких культурних форм загалом (нас цікавили засоби висловлювання не на рівні загального плану змісту, а на рівні текстотворення). Тому апеляція до цих категорій дає змогу вирахувати та гіпотетично реконструювати механізм структурування, синергетичну динаміку естетичного простору, методологію та парадигму естетико-філософської думки автора, його епохи («В історії однієї людини – історія всього людства» [7, с. 101]), а також підтверджує гіпотезу про те, що головні протиріччя та домінуючі антиномії залишаються незмінними у всіх варіантах перекладу, а фонові – варіюються в залежності від перекладача, його манери, стилю тощо.

Запропонований погляд на інтерпретацію поетичного тексту і його перекладу розкриває новий горизонт для розвідок та вивчення першооснов естетичної свідомості, художнього переосмислення дійсності, нову епістемологію гуманітарного знання.

Література

1. Аристотель. Сочинения в четырех томах. – Т. 3 / Аристотель. – М. : Мысль, 1981. – 613 с. **2.** Бацевич Ф. С. Духовна синергетика рідної мови // Лінгвофілософські нариси: [монографія] / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2009. – 192 с. **3.** Вітгенштайн Л. Tractatus logico-philosophicus; Філософські дослідження / Л. Вітгенштайн. – К. : Основи, 1995. – 311 с. **4.** Гачечиладзе Г. Художній переклад і літературні взаємозв'язки / Г. Гачечиладзе. – М., 2006. – 170 с. **5.** Злотникова Т. С. Человек. Хронотоп. Культура. Введение в культурологию: [учебное пособие] / Т. С. Злотникова. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2011.–332 с. **6.** Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Ю. М. Лотман. – М. : «Языки русской культуры», 1996. – 464 с. **7.** Маковский М. М. Системность и асистемность в языке. Опит исследования антиномий в лексике и семантике. – М.: Наука, 1980.– 210с. **8**. Мельник Я. Г. Антиномии и противоречия контекстной синергетики текстового пространства: на материале русской поэзии XX века / Я. Г. Мельник // Функциональная лингвистика. – 2012. - №4. – С. 22-24. **9**. Семенець О. О. Синергетика поетичного слова / О. О. Семенець. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2004. – 338 с. **10.** Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – Москва: «Высшая школа», 1968. – 400 с. **11.** Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – Изд. 6-е, перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 815 с. **12.** Язык – знание – реальность; отв. ред. И. Т. Касавин, П. С. Куслий. – М.: Альфа-М, 2011. – 352 с.

Олександра Войтова, Тетяна Крилова
м. Київ, Україна

Синтаксичні перетворення атрибутивних словосполучень під час перекладу газетно-інформаційних текстів

У рамках кожного функціонального стилю мови можна відзначити деякі мовні особливості, вплив яких на хід і результат процесу перекладу дуже значний. Специфічними особливостями, що впливають на процес перекладу, характеризується, зокрема, газетно-інформаційний стиль. Однією з таких особливостей є наявність в текстах газетно-інформаційного стилю великої кількості атрибутивних словосполучень. Атрибутивні сполучення, тобто словосполучення, в яких називається предмет і його постійна чи змінна ознака, представляють собою найбільш розповсюджений тип вільних словосполучень в сучасній англійській мові. В газетно-інформаційних текстах дані словосполучення слугують засобом мовної компресії, тобто стратегії економного вираження певного змісту, що сприяє перетворенню розгорнутих синтаксичних конструкцій на меш складні види, здатних в той же час передавати той же об'єм інформації, що і повні синтаксичні структури [3, с. 4].

Атрибутивні словосполучення та поняття атрибутивності давно привертають увагу лінгвістів. Великий вклад у дослідження цієї проблеми зробили такі лінгвісти, як Виноградов В.В., Сухотин В.Л., Ярцева В.Н., Смирницький А.Н., Бархударов Л.С., Тер-Мінасова С.Г., Мелікова Л.М., Латипов Ч.Ю., Остапенко Л.А., Кауль М.Р., Свердлова Г.І., Шелонцева Л.Н., Утургаури Н.Ю. Атрибутивні словосполучення мають низку лінгвістичних особливостей: 1. Між членами атрибутивного словосполучення можуть бути дуже широкі семантичні зв'язки. Це досягається за рахунок розширення комбінаційних меж мовних одиниць, що обумовлює збільшення їхнього смислового навантаження і експресивності, напр., *western skin*. Дуже часто в газетно-інформаційних текстах у функції означення атрибутивних словосполучень зустрічаються елементи дуже незвичні по дистрибуції і місткі по значенню. Представляючи цілі ситуації вони не мають аналогів в українській мові, напр., *a cut throat razor* 2. Існування так званих багаточленних атрибутивних груп із складними семантичними зв'язками всередині групи. Так, у словосполученні *Green Building Council* перших два компоненти утворюють єдність, до якої відноситься третій. Слід пам'ятати, що головним словом в багаточленній атрибутивній групі є останній іменник. 3. Існування

атрибутивних груп з внутрішньою предикацією, коли в якості означення виступає ціле речення, наприклад: *The manager's face wore the I-know-you-didn`t -perform-your-duties expression.* 4. Здатність атрибутивних груп приймати суфікс, який формально прикріплюється до останнього іменника, а фактично відноситься до всієї атрибутивної групи. Суфікс може відноситися як до постійної характеристики, так і до тимчасової якості, наприклад: *fanatic rightist, best-selling writer, heavy eaters.*

Оскільки конденсованість вираження несе значні труднощі під час перекладу з англійської мови українською, у цій статті робиться спроба систематизувати деякі найбільш типові трансформації при перекладі компресованих іменних структур, тобто атрибутивних словосполучень, на матеріалі газетно-інформаційних текстів останніх років.

Існує декілька основних класифікацій перекладацьких трансформацій: класифікації Бархударова Л.С., Рецкера Я.І., Комісарова В.Н., Фітермана А.М. та Левицької Т.Р. Для даного дослідження ми взяли за основу зведені класифікації трансформацій – граматичних і лексичних, які ми вивели проаналізувавши вже існуючі класифікації.

Як показав аналіз фактичного матеріалу, до найбільш частотних граматичних трансформацій, які застосовуються при перекладі атрибутивних словосполучень, належать перестановка, заміна та дослівний переклад.

1. Перестановка – трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Застосування цієї трансформації викликане, насамперед, відмінністю в будові речення в англійській і українській мовах. Наведемо такий приклад застосування перестановки, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні: *The brilliance of the colleganza was that it opened the economy to new entrants, allowing risk-taking entrepreneurs to share in the financial upside with the established businessmen who financed their merchant voyages. – Геніальність colleganza полягала у тому, що вона створювала економічні можливості для нових учасників, даючи змогу підприємцям, готовим ризикувати, отримати свою частку прибутку, на який також претендували багаті купці, що фінансували їхні торговельні експедиції.*

2. Заміна – трансформація, в наслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ, частин мови, членів речення та речень [1, с. 25] має різновидності:

а) заміна форм слова: *Stock markets give up early gains. – Фондові біржі більше не сподіваються на швидкий прибуток.* б) заміна частин мови: *Extractive states are controlled by ruling elites whose objective is to extract as much wealth as they can from the rest of society. – Держави, що вилучають багатства, перебувають під контролем правлячих еліт,*

метою яких є вилучення якомога більшого обсягу багатства у решти суспільства. в) заміна членів речення: *Madonna kicks off comeback tour. – Стартувало турне Мадонни, присвячене її поверненню на сцену.* г) синтаксична заміна: *Even as the winner-take-all economy has enriched those at the very top, their tax burden has lightened. – Попри те, що нинішня економічна система винагороджує лише переможців на верхівці, їхній податковий тягар став легшим.*

3. Дослівний переклад (синтаксичне уподібнення) – трансформація, в наслідок якої синтаксична структура оригіналу передається аналогічною структурою в мові перекладу [5, с. 6]. Напр.: *Economists point out that the woes of the middle class are in large part a consequence of globalization and technological change. – Економісти зазначають, що проблеми середнього класу є, значною мірою, наслідком глобалізації та технологічних змін.*

Лексичні трансформації, які застосовуються при перекладі атрибутивних словосполучень:

1. Конкретизація – заміна слова або словосполучення мови оригіналу з більш широким значенням словом або словосполученням цільової мови з більш вузьким значенням. Застосування цієї трансформації зумовлене по-перше, відсутністю у мові перекладу лексичної одиниці, яка має настільки ж широке значення, що і одиниця мови оригіналу, по-друге, розбіжностями в їх стилістичних характеритиках, по-третє, вимогами граматичної будови. Наприклад: *The upper class acted to lock in its privileges, putting a formal stop to social mobility with the publication of the Libro d'Oro, or Book of Gold, an official register of the nobility. – Аристократія вдалася до фіксації своїх привілеїв, поклавши формальний кінець соціальної мобільності разом з виданням Libro d'Oro ("Золотої книги") - офіційного реєстру осіб шляхетного походження.*

2. Генералізація – заміна слова або словосполучення мови оригіналу з більш вузьким значенням словом або словосполученням цільової мови з більш широким значенням. При перекладі з англійської мови на українську ця трансформація застосовується досить рідко, оскільки слова в англійській мові мають більш абстрактний характер, ніж в українській. Наприклад: *The second manifestation of crony capitalism is more direct: the tax perks, trade protections and government subsidies.– По-друге, капіталізм на державному рівні проявляє себе у більш прямий спосіб: податковими пільгами, торговими бар'єрами та державними субсидіями.*

3. Лексичне додавання – трансформація, в наслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення. Застосування цієї трансформації зумовлене низкою причин:

відмінностями в структурі речення; тим, що більш стислі англійські речення вимагають в українській мові більш розгорнутого вираження думки; відсутністю відповідного слова чи лексико-семантичного варіанта даного слова у мові перекладу [1, с. 27]. Наприклад: *Even Apple, a huge beneficiary of the open-platform economy, couldn't resist trying to impose its own inferior map app on buyers of the iPhone 5.– Навіть Apple, що отримала величезні вигоди від відкритої економіки, не змогла чинити опір спокусі нав'язати свій додаток з низькоякісними картами покупцям iPhone 5.*

4. Опущення. Під час перекладу опущенню підлягають слова, які є семантично надлишковими, з точки зору їхнього смислового змісту. Наприклад: *The factory workers ask for just and equitable treatment. – Працівники фабрики вимагають справедливого ставлення.*

5. Смисловий розвиток. Ця трансформація полягає в заміні словникового відповідника контекстуальним, який пов'язаний з ним лексично. Наприклад: *In 1315, when the Venetian city-state was at the height of its economic powers… – У 1315 році, коли Венеційська республіка досягла піку своєї економічної могутності…*

6. Компенсація втрат, що виникають в процесі перекладу. Компенсація – заміна непередаваного елемента мови оригіналу іншим засобом, який передає ту ж саму інформацію, причому необов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі [1, с. 29]. Наприклад: *Corporate pork is a truly bipartisan dish: green energy companies and the health insurers have been winners in this administration, as oil and steel companies were under George W. Bush's. – Корпоративні привілеї є явищем, що процвітає за підтримки обох партій у США: компанії, що розвивають зелену енергетику, та медичні страховики виграли від політики цієї адміністрації, так само як нафтові та металургійні компанії виграли від політики адміністрації Джорджа Буша-молодшого.*

7. Цілісне перетворення – перетворення окремого слова, а інколи і цілого речення. Цілісне перетворення є різновидом смислового розвитку [1, с. 31]. Наприклад: *Even the most perfunctory account of the plain facts would blow the myths sky-high . – Навіть поверховий розгляд фактів не залишить каменя на камені від створеного істориками міфу.*

В ході дослідження було виявлено, що, в зв'язку зі специфікою газетно-інформаційного стилю та особливостями атрибутивних словосполучень, в процесі перекладу газетно-інформаційних текстів частіше всього застосовуються наступні трансформації: перестановка, заміна, синтаксичне уподібнення, конкретизація, генералізація, лексичне додавання, опущення, смисловий розвиток, компенсація втрат і цілісне перетворення. Серед основних способів перекладу атрибутивних груп

можна назвати такі: переклад англійської атрибутивної групи українською атрибутивною групою; переклад англійської атрибутивної групи прийменниковим словосполученням; переклад дієслівно-прислівниковим словосполученням; переклад із заміною означення на іменник; переклад з переносом означення; переклад англійської атрибутивної групи з перестановкою членів; описовий спосіб.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що точність перекладу атрибутивних словосполучень у газетно-інформаційних текстах досягається за рахунок правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами сполучення, синтаксичної перебудови речень та структурних замін.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Высшая школа, 1975. – 190 с.
2. Виноградов В.В. Вопросы изучения словосочетаний (на материале русского языка). – Вопросы языкознания, 1954, № 3. – С. 3–24.
3. Овчинникова Н. Д. Актуализация компрессии при жанровой трансформации в английском публицистическом тексте: Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / Н.Д. Овчинникова. – М., 2006. – 18 с.
4. Єрмоленко Є. Я. Категорія предикативності. Загальна і власне синтаксична семантика речення // Синтаксис словосполучення і простого речення. − К.: Наукова думка, 1975. − С. 5–11.**5.** Ханаху Д. Р. Атрибутивные словосочетания в русском и английском языках: сопоставительно-типологический анализ: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01, 10.02.20 "Германские языки" / Д. Р. Ханаху. – Майкоп, 2007. – 29 с.

Любов Гастинщикова, Оксана Полякова
м. Київ, Україна

Передперекладацький етап у дубляжі англомовних анімаційних фільмів українською

Дублювання являє собою як особливу техніку запису, яка дозволяє замінити оригінальну звукову доріжку фільму із записом діалогу діалогом мовою перекладу, так і один з видів кіноперекладу [1, с. 41]. Незважаючи на те, що дублювання є широко вживаним в Україні, проте цей вид кіноперекладу є недостатньо дослідженим. Проблематикою різних видів кіноперекладу, зокрема дублювання, займаються Матасов Р. А., Горшкова В. Є., Снєткова М. С., Назмутдинова С. С., Х. Диас Синтас, Дж. Д. Сендерсон, Ф. Чаум та ін. Проте, предметом

аналізу вчених є художні фільми, в той час як особливості дублювання анімаційних фільмів не були вивчені, тому мета статті полягає у виокремленні принципів дублювання на прикладі анімаційних фільмів.

Особливість дублювання як виду кіноперекладу полягає в необхідності підготовки адекватного тексту мовою перекладу, який забезпечує досягнення синхронізму складової артикуляції акторів з відеорядом при одночасному дотриманні темпу мовлення та тривалості окремих реплік [1, с. 41].

Дублювання як вид кіноперекладу складається з двох етапів: переклад монтажних листів [2; 3] та подальше укладання перекладу [2; 3], що означає синхронізацію складової артикуляції, тобто переклад здійснюється відповідно до артикуляції актора на екрані та укладається «губи в губи» [3].

Оскільки предметом нашого дослідження є анімаційний фільм, який містить аудіо та відеоряди, варто окремо розглянути анімаційний кінотекст, з яким безпосередньо працює кіноперекладач.

Анімаційний кінотекст є креолізованим текстом, тобто містить дві принципово відмінні семіотичні системи (лінгвістичну та нелінівістичну) [4, с. 59]. Перекладачеві важливо оцінити ступінь участі лінгвістичних та нелінгвістичних систем для того, щоб забезпечити вплив, адекватний тому, який мав оригінал на глядача, зважаючи на те, що переклад – це вторинна комунікація, яка відбувається в новому соціокультурному контексті [5, с. 12].

Необхідною умовою досягнення адекватного перекладу анімаційного фільму є переклад лінгвістичної системи анімаційного кінотексту з урахуванням нелінгвістичної. Аналіз нелінгвістичних складових анімаційного кінотексту варто здійснювати як під час попереднього перегляду анімаційного фільму.

Попередній перегляд анімаційного фільму становить передперекладацький етап у дубляжі. Під час передперекладацького етапу у дубляжі анімаційних фільмів перекладач повинен проаналізувати відеоряд за певними принципами, які в подальшому повинен враховувати під час виконання власне перекладацького етапу.

Під час проведення передперекладацького етапу у дубляжі англомовного анімаційного фільму ми виокремлюємо наступні принципи аналізу відеоряду (нелінгвістичної системи), на яких має базуватись в подальшому перекладацький етап:

1. Принцип серійності, який полягає у ознайомленні з перекладами попередніх серій англомовного анімаційного фільму українською, за їх наявності. Ця стратегія відіграє важливе значення для правильного відтворення мовленнєвих портретів персонажів у наступних серіях

анімаційного фільму. Перекладачеві варто передивитись попередні серії анімаційного фільму та визначити особливості головних персонажів. Персонажів анімаційного фільму варто умовно поділити на позитивні, нейтральні та негативні, та відповідно до цього поділу використовувати під час перекладацького етапу відповідний регістр слів та лексичні групи слів.

2. Принцип градації масштабу плану зйомки об'єктів у кадрі.

Під кадром в кінематографії розуміють окремий фотографічний знімок на кіноплівці, який фіксує одну з послідовних фаз руху об'єкта, що знімається, чи його статичного положення [6, с. 10].

Принцип градації масштабу плану зйомки об'єктів у кадрі полягає у детекції та позначені на монтажних листах під час попереднього перегляду анімаційних фільмів кадрів, в яких глядач може оцінити ступінь фонетичного синхронізму тексту перекладу та тексту оригіналу. Визначення кадрів, в яких чітко видно артикуляцію персонажів, допоможе досягти повного чи відносно повного фонетичного синхронізму під час перекладацького етапу дубляжу. Розглянемо градацію масштабу плану зйомки об'єктів у кадрі [7, ст. 12-13]:

Градація масштабу плана зйомки	Проміжні градації плана зйомки	Зображення анімаційного персонажу в кадрі
Загальний	Наддалекий загальний план	Розмір тіла персонажу в декілька разів менше розмірів кадру, індивідуальні особливості непомітні
	Широкий загальний план	Розмір тіла персонажу на чверть менше розмірів кадру, індивідуальні особливості персонажу непомітні
	Дальній/загальний план	Розмір тіла персонажу відповідає розміру кадру, індивідуальні особливості персонажу помітні
Середній	Середньодалекий план	Частина тіла персонажу від голови по коліна (за наявності)
	Середній план	Частина тіла персонажу від голови по пояс
	Середній крупний план	Частина тіла персонажу від голови по грудну клітку
Крупний	Крупний план	Голова та шия персонажу(за наявності)
	Портретний план	Обличчя персонажу
	Гранично крупний план	Частина обличчя персонажу

Візуально у скороченому вигляді градація масштабу плану зйомки на прикладі персонажу англомовного анімаційного фільму «Мадагаскар» виглядає наступним чином:

Загальний	Середній	Крупний
	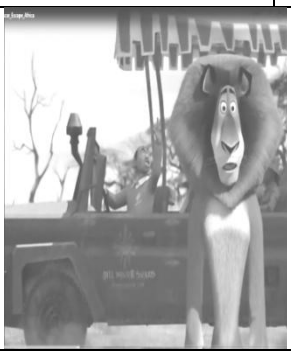	

Як видно з візуального представлення градації масштабу плану зйомки, артикуляцію персонажів добре помітно лише в крупних кадрах, тому під час попереднього перегляду анімаційного фільму перекладачеві варто помітити їх на монтажних листах, адже ці репліки вимагають максимально можливого рівня фонетичного синхронізму при перекладі.

3. За типом ротової порожнини анімаційних персонажів. Ця стратегія полягає в аналізі персонажів за типом їх ротової порожнини. Чим більша схожість ротової порожнини персонажу до людської ротової порожнини, тим більше вимог до фонетичного синхронізму при перекладі реплік таких персонажів, адже глядач може оцінити візуальне співпадіння перекладу з рухами губ анімаційних персонажів.

Пропонуємо наступну класифікацію персонажів анімаційного фільму за типом їх ротової порожнини:

1. Персонаж-людина.

2. Персонаж-нелюдина (машина, казкова істота, тварина і т.п.), ротова порожнина якої промальована таким чином, що анатомічно схожа на ротову порожнину людини.

3. Персонаж-нелюдина (рослина, машина, казкова істота, тварина і т.п.), ротова порожнина якої промальована таким чином, що анатомічно відрізняється від ротової порожнини людини.

Візуально ця класифікація виглядає наступним чином:

Класифікація персонажів та типом ротової порожнини		
Персонаж-людина	Персонаж-нелюдина з анатомічно схожою до людини будовою ротової порожнини	Персонаж-нелюдина з анатомічно відмінною від людини будовою ротової порожнини

Завдяки візуальному представленню класифікації персонажів англомовних анімаційних фільмів «Мадагаскар» та «Шрек» за типом ротової порожнини, можна помітити, що глядачеві легко визначити точність візуального співпадіння перекладу з артикуляцією персонажів-людей та персонажів-нелюдей, ротова порожнина яких промальована таким чином, що анатомічно схожа на ротову порожнину людини, тому перекладачеві дубляжу варто звертати першочергову увагу на переклад реплік цих персонажів з метою досягнення максимально можливого рівня фонетичного синхронізму, особливо в крупних кадрах. Натомість у дубляжі вимоги до фонетичного синхронізму є мінімальними при перекладі реплік персонажів, ротова порожнина яких промальована таким чином, що анатомічно відрізняється від ротової порожнини людини, адже глядач навіть у крупних кадрах не може визначити точність візуального співпадіння перекладу з артикуляцією таких персонажів.

4. За принципом статичності/динамічності сцен, який полягає у детекції під час попереднього перегляду анімаційного фільму динамічних сцен з метою мінімізації витрат часу на досягнення фонетичного синхронізму у дубляжі англомовних анімаційних фільмів українською.

Під сценою в кінематографії розуміють окрему частину фільму, коли склад діючих осіб на екрані залишається незмінним [6, с. 10].

В залежності від способу репрезентації інформації (відеоряд/аудіоряд) сцени фільму диференціюються на статичні та динамічні [6, с. 5].

Статичні сцени характеризуються тим, що їх об'єкти мають фіксоване положення, орієнтації та структури, які не змінюють своє положення протягом певного періоду часу [8, с. 6]. В статичних сценах фільму навантаження по передачі осьової інформації фільму відбувається через вербальний компонент фільму – аудіо ряд, а відеоряд несе лише додаткове значення [6, с. 5].

В динамічних сценах об'єкти змінюють положення, повертаються, деформуються від кадра до кадру [8, с. 6]. В динамічних сценах фокус значимості при передачі інформації зміщується з вербального ряду на невербальний [6, с. 10].

Таким чином, в динамічних сценах увага глядача відволікається від ротової порожнини персонажу на рухи тіла та інші події, які відбуваються на екрані. Глядачеві важко розгледіти артикуляцію персонажу на екрані, тому вимоги до фонетичного синхронізму при перекладі реплік персонажів, які перебувають у динамічних сценах є низькими. В статичних сценах персонаж перебуває у стані спокою і глядач може розглянути артикуляцію персонажу, тому вимоги до фонетичного синхронізму при перекладі реплік у таких сценах є високими.

Після завершення передперекладацького етапу у дублюванні англомовних анімаційних фільмів українською, тобто аналізу відеоряду за чотирма вищезазначеними принципами, починається власне перекладацький етап, який відбувається з урахуванням результатів передперекладацього етапу. Перспектива подальших досліджень у сфері міжмовного дублювання англомовних анімаційних фільмів українською мовою полягає у виокремленні та аналізі принципів, за якими повинен відбуватись перекладацький та постперекладацький етапи.

Література

1. Горшкова В.Е. Теоретические основы процессориентированного похода к переводу кинодиалога (на материале современного французького кино): дисс. … докт. филол. наук : 10.02.20, 10.02.05 / Горшкова Вера Евгеньевна. – Иркутск, 2006. – 367 с. **2.** LeDoyen Studio. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ledoyen.com.ua/. – Назва з екрана. **3.** Tretyakoff Production. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dub.tretyakoff.com/ – Назва з екрана. **4.** Слышкин Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – 153 с. **5.** Снеткова М. С. Лингвостилистические аспекты перевода испанских кинотекстов (на материале русских переводов художественных фильмов Л. Бунюэля «Виридиана» и П. Альмодовара «Женщины на грани нервного срыва»: автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.05, 10.02.20 / Марина

Сергеевна Снеткова. – М., 2009 – 29 с. **6.** Муха И. П. Категория информативности кинодиалога: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.19 / Ирина Петровна Муха. – Иркутск, 2011. – 22 с. **7.** Roy Thompson. Grammar of the Shot, Second Edition // Roy Thompson, Christopher J. Bowen. – Oxford.: Focal Press, 2009. – p. 12-13. **8.** Мальцев А. В. Методы и алгоритмы эффективного вычисления освещенности трехмерных виртуальных сцен в реальном режиме времени: автореф. дис. … канд. физико-математ. наук: 05.13.01 / Андрей Васильевич Мальцев. – Москва, 2011. – 18 с.

Михайло Гінзбург
м. Харків, Україна

Як перекладати англомовні фахові тексти українською з погляду ґендерної толерантності

Задекларувавши себе демократичною, соціальною і правовою державою, Україна мусить керуватися основними міжнародно-правовими документами з прав людини Організації Об'єднаних Націй (ООН) [1] та Ради Європи, зокрема поданими у табл. 1, та запроваджувати їхні положення у своє національне законодавство. Через це вельми актуальним стає адекватний переклад цих англомовних текстів українською мовою.

Таблиця 1 – Основні міжнародні та європейські документи з прав людини

Назва документа мовою оригіналу	Ухвалення та набрання чинності	Український переклад та його юридичний статус	Чинність для України
1. The Universal Declaration of Human Rights [2].	Прийнято резолюцією Генеральної Асамблеї 217 А (ІІІ) від 10.12.1948.	Загальна декларація прав людини. Неофіційний переклад [3].	Є завданням, «до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави»[1] [3, преамбула].

[1] Декларація не є договором, що має обов'язковий юридичний характер. Деякі з її норм закріплено в міжнародних договорах, що мають безпосередньо обов'язковий характер для тих держав, що погодилися з їхніми положеннями. Інші є нормами міжнародного звичаєвого права [1, с. 7, 9, 10].

Назва документа мовою оригіналу	Ухвалення та набрання чинності	Український переклад та його юридичний статус	Чинність для України
2. International Covenant on Civil and Political Rights [4].	Прийнято і відкрито для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією Генеральної Асамблеї 2200 А (XXI) від 16.12.1966. Чинний від 23.03.1976 [1, с. 63].	Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Неофіційний переклад [5].	Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19.10.73 № 2148-VIII [6]. Чинний для України від 23.03.1976.
3. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [7].	Ухвалила Рада Європи 04.11.1950, м. Рим	Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Переклад Є. М. Вишневського [8]. Офіційний переклад [9] затвердило МЗС України 27.01.2006.	Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 із заявами та застере-женнями. Чинний для України від 11.09.1997 [10].

Суб'єктом прав людини та фундаментальних свобод є *будь-яка людина, незалежно від статі,* але в зазначених документах її позначено трьома близькими за значеннями та не тотожними термінами (табл. 2).

Таблиця 2 – Переклади англійських термінів, що стосуються людини

Англійський термін	Російський переклад	Український переклад
human being [2, преамбула, ст. 1; 4, преамбула, ст. 6]	(у множині) *люди* [11, преамбула, ст. 1],	(у множині) *люди* [3, преамбула, ст. 1],
	(у однині) *человеческая личность* [12, преамбула],	(у однині) *людська особа* [5, преамбула],
	человек [12, ст. 6]	*людина* [5, ст. 6]
		Наша пропозиція: *людська істота*
human person [2, преамбула; 4,	*человеческая личность*	*людська особа* [3, преамбула; 5, преамбула,

Англійський термін	Російський переклад	Український переклад
преамбула, ст.10]	[11, преамбула; 12, преамбула, ст. 10],	ст. 10] **Наша пропозиція: *людська особистість***
individual [2, преамбула; 4, преамбула, ст. 2]	*человек* [11, преамбула]	*людина* [3, преамбула]
	отдельный человек [12, преамбула]	*окрема людина* [5, преамбула]
	лицо [12, ст. 2]	*особа* [5, ст. 2]
		Наша пропозиція: (*окрема*) *особа*
everyone (у багатьох статтях [2; 4; 7])	*каждый человек* [11; 12, переважно]	*кожна людина* [3; 5, переважно; 8]
	каждый [12, преамбула, ст. 6, 9, 14; 13]	*кожний* [5, преамбула, ст. 6, 9, 14; 9]
		Наша пропозиція: *кожне*

На наш погляд, для адекватності перекладу треба кожному англійському терміну поставити у відповідність окремий український термін (що чітко зреалізовано в наших пропозиціях) і дотримувати цього по всьому тексту.

Особливу увагу приділимо перекладанню займенника *everyone*, який в англійській мові не має категорії роду [14, с. 68], і ним позначають будь-яку особу незалежно від статі з усього загалу людей або з певної групи. Як видно з таблиці 2 у російських [11; 12] та українських [3; 5; 8] перекладах перевагу надавали словосполукам *каждый человек / кожна людина*, тоді як у [9; 13], щоб забезпечити адекватність оригіналу, уживають субстантивованого займенника *каждый* і займенникового іменника *кожний.* Проте, треба зважати, що в російській та українській мовах вони мають категорію роду [14, с. 68; 15, т. 5, с. 652].

Згідно з нормами російської мови субстантивованого займенника *каждый* стосовно людей уживають або **у чоловічому**, або у **жіночому** роді. Отже, російський переклад абсолютно правильний, оскільки саме чоловічим родом позначають не лише чоловіків, а й людину взагалі незалежно від статі, наприклад: *Я нужен всем и каждому, И **каждый** нужен мне*. (Лебедев-Кумач. «Моя страна»), тоді як жіночим – лише жінок [15, т. 5, с. 652].

Українська мова має інші ґендерні норми. Олена Курило писала: «Де нема потреби визначити певний рід, чоловічий чи жіночий, а мова взагалі про людину мовиться в її збірному значінні, або коли невідомо, за кого говориться, за чоловіка чи за жінку, то прикметник або

займенник-прикметник, правлячи за підмет або прямий предмет[2], стоїть у формі ніякого (сучасною термінологією – середнього – М. Г.) роду» [16, с. 155]. Таку саму рекомендацію дає проф. Микола Суліма: «Ніяким родом ще характеризують якийсь загал, збірність, де просто немає й потреби або можливости визначати рід осіб чи речей (ті бо особи чи речі, напр., різних родів)» [17, с. 15]. У [18] наведено численні приклади такого слововживання, підібрані з авторитетних джерел.

З огляду на це в табл. 3 запропоновано наш переклад основних конструкцій, ужитих в зазначених міжнародних та європейських документах з прав людини. У другому та третьому рядках показано, що, оскільки займенник ***хто*** формально сполучається лише із займенниковими іменниками чоловічого роду, у реченнях із займенником середнього роду ***кожне*** треба ставити займенника ***що***, якого можна сполучати зі словами всіх родів.

Дехто вважає, що форма середнього роду надає текстові емоційної забарвленості (пестливості або зневаги чи презирливості), що не допустимо в нормативних документах. Проте це лише один (сьомий) із 11 зафіксованих у Миколи Суліми значеннєвих варіантів уживання ніякого роду. Як зазначає О. Пономарів: «підкреслено негативного (іронічного, сатиричного) забарвлення набувають форми середнього роду, коли вони контрастують з одночасно застосовуваними до тієї самої особи категоріями чоловічого або жіночого роду» [19, с. 147]. Те саме стосується і підкреслювання середнім (ніяким) родом почуттів симпатії (ніжності, пестливості) до малих дітей певної статі. Проте такого контрасту ми не спостерігаємо стосовно займенникового іменника ***кожне***, бо його уживають не стосовно однієї особи певної статі, а щоб указати на те, що вирізнювана з певної сукупності особа незалежно від її статі виявляє спільність з іншими особами цієї сукупності.

Таблиця 3 – Переклад основних конструкцій зазначених документів.

Англійська конструкція	Російська конструкція	Українська конструкція
1. *Everyone* has the right [2, ст. 3, 8, 12-15, 17-21, 23-27; 4, ст. 9, 17; 7, ст. 5, 8-10].	*Каждый человек* имеет право [11, ст. 3, 8, 13-15, 17-21, 23-27; 12, ст. 9, 17]. *Каждый* имеет право [13, ст. 5, 8-10].	*Кожна людина* має право [3, ст. 3, 8, 13-15, 17-21, 23-27; 5, ст. 9, 17; 8, ст. 5, 8-10], *Кожен* має право [9, ст. 5, 8-10]. **Наша пропозиція: *Кожне*** має право

[2] Сучасною термінологією – прямий додаток.

Англійська конструкція	Російська конструкція	Українська конструкція
2. *Everyone* who has been the victim of arrest or detention [7, ст. 5]	*Каждый*, кто стал жертвой ареста или заключения под стражу, … [13, ст. 5]	*Кожна людина*, яка стала жертвою арешту або затримання, …[8, ст. 5]. *Кожен*, хто є потерпілим від арешту або затримання, … [9, ст. 5]. **Наша пропозиція: *Кожне***, що стало жертвою арешту або затримання, …
3. *Everyone* who is deprived of his liberty by arrest or detention [7, ст. 5]	*Каждый*, кто лишен свободы в результате ареста или заключения под стражу, [13, ст. 5]	*Кожна людина*, позбавлена волі внаслідок арешту або затримання, … [8, ст. 5]. *Кожен*, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, …[9, ст. 5]. **Наша пропозиція: *Кожне***, що його позбавлено волі внаслідок арешту або затримання, …

Висновки.

1. Для адекватності перекладу треба кожному англійському терміну поставити у відповідність окремий український термін і дотримувати цього по всьому тексту.

2. В українських перекладах фахових текстів, зокрема у перекладах міжнародних та європейських документів з прав людини, треба зважати на гендерні особливості української мови та вживати займенникового іменника *кожне* у формі середнього роду, коли йдеться про осіб незалежно від статі [16, с. 155-156; 17, с. 15-16; 18**].** Таке слововживання не змінює стилістичної нейтральності тексту.

Література

1. Система договорів Організації Об'єднаних Націй в області прав людини / Орг. Об'єдн. Націй ; переклад Харк. правозахисна група. – Харків, 2006. – 63 с. **2**. The Universal Declaration of Human Rights / Adopted by General Assembly resolution 217 A (III) of 10.12.1948. – Офіційний текст ООН. – Режим доступу : http://www.un.org/en/documents/udhr/ **3**. Загальна декларація прав людини / Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 // Офіційний вісник України, 2008. – № 93. – Ст. 3103. – С. 93-97. – Неофіційний переклад. **4**. International Covenant on Civil and Political Rights // Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16.12.1966, entry into force 23.03.1976, in accordance with Article 49. – Офіційний текст ООН. – Режим доступу : http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm. **5**. Міжнародний

пакт про громадянські і політичні права / Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII від 19.10.73 // Відомості Верховної Ради УРСР, 1976. – № 25. – Ст. 198. – С. 256-272. – Неофіційний переклад.
6. Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» від 19.10.73 № 2148-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР, 1973. – № 45. – Ст. 401. – С. 483. **7.** Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms // Done at Rome this 4th day of November 1950. – Офіційний текст Ради Європи. – Режим доступу : http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm. **8**. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 // Офіційний вісник України, 1998. – № 13. – С. 270-302. – Переклад Є. М. Вишневського.
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 // Офіційний вісник України, 2006. – № 93. – С. 437-469. – Офіційний переклад, що його затвердило МЗС України 27.01.2006. **10**. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.08.1997 № 475/97-ВР (з останніми змінами згідно із Законом України від 09.02.2006 № 3436-IV). – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80. **11**. Всеобщая декларация прав человека / Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10.12.1948. – Офіційний текст ООН. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/udhr/index.shtml. **12**. Международный пакт о гражданских и политических правах / Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16.12.1966. – Офіційний текст ООН. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml. **13**. Конвенция о защите прав человека и основных свобод // Принята в Риме, 04.11.1950. – Неофициальный перевод. – Режим доступа : http://conventions.coe.int/treaty/rus/treaties/html/005.htm
14. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматика української та англійської мов : посібник для вчителів / Ю. О. Жлуктенко. – К. : Радянська школа, 1960. – 160 с. **15**. Словарь современного русского литературного языка: в 17-ти т. / АН СССР. Ин-т рус. яз. – М. ; Ленинград, Наука, 1950-1965. – Т. 1-17. **16**. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с. (передрук видання 1925 р.). **17**. Сулима М. Українська фраза : коротенькі начерки : Посібник та підручник для профшкіл і педвузів, держкурсів українознавства і роб. бібліотек учителя установ Соцвиху / М. Сулима ; Укрлікнеп при УПО НКО УСРР. – Харків : Рух, [1928]. – 97 с. – Режим доступу : http://r2u.org.ua/node/186. **18**. Гінзбург М. Гендерні особливості української мови, на які треба зважати / Михайло Гінзбург // Українознавчий альманах. – Випуск 9. – Київ ; Мелітополь, 2012. – С. 75-83. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2012_9/ginzburh.pdf.
19. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови : Підручник / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1992. – 248 с.

Ігор Гонта
м. Київ, Україна

Переклад полікомпонентних термінів з агентивними формантами в авіаційній галузі

Актуальність дослідження зумовлюється його спрямованістю на інтеграцію структурно-семантичного, функціонального підходів до аналізу агентивних номінативних одиниць із формантами *-er, or, -ant, -ist,* як найпоширеніших агентивних суфіксів в англійській мові. Це в свою чергу дозволить визначити шляхи перекладу цього об'ємного пласту лексики.

Об'єктом дослідження є термінологічні номінативні одиниці з формантами *-er, or, -ant, -ist* на рівні складних та складнопохідних утворень та сталих словосполучень. Предметом дослідження є особливості їх перекладу українською мовою. Фактичний матеріал дослідження – це 494 терміни з агентивним суфіксами *-er, or, -ant, -ist*, вибрані методом суцільної вибірки із англо-українських термінологічних словників фахової лексики.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати становлять внесок у розвиток теоретичних аспектів перекладознавства, зокрема способів перекладу термінів з агентивними суфіксами *-er, or, -ant, -ist.*

Наявність в авіаційній термінологічних системах англійської та української мов великої кількості полікомпонентних номінативних одиниць зумовлена екстралінгвістичними чинниками, а саме, складною та розвинутою інфраструктурою авіаційної галузі та складністю самих літальних апаратів.

Теоретичною базою дослідження є роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, що працювали в галузі утворення та функціонування термінів: Н.Ф. Клименко [4], Е.Ф. Скороходька [8], В.М. Лейчика [6], В.І. Карабана [3], С.В. Гріньова [2], І.С. Квитко [4], А.В. Суперанської [9], Р.І. Кобріна [1], Д.С. Лотте [1] та інших. Властивості терміна чітко були С.В. Гріньовим: це «специфічність вживання» і «змістовна точність» [2, с. 29].

Під час дослідження було виявлено, що найбільш численною перекладацькою трансформацією (95 одиниць, тобто 42,3% від загального корпусу проаналізованих складних, сладнопохідних та термінів-словосполучень з формантами *-er, -or, -ant, -ist)* є трансформація, що передбачає *<u>перестановку компонентів</u>* словосполучення: *drop generat**or** – генератор крапель, useful load fact**or** – коефіцієнт корисного*

*навантаження, pressure recovery fact**or** – коефіцієнт відновлення тиску, turbulent stress tens**or** – тензор турбулентних напруг, aircraft icing indicat**or** – індикатор обмерзання повітряного судна, direct drive propell**er** – гвинт прямої тяги, wind direction indicat**or** – індикатор напряму вітру, visibility range mark**er** – маркер дальності видимості, cable tension adjust**er** – регулятор натягнення троса (керування).*

Переклад англійської авіаційної науково-технічної термінології з формантами *-er, -or, -ant, -ist* характеризується також такими прийомами, як *компресія:* (88 одиниць, 25,2 % від загального корпусу проаналізованих номінативних одиниць). Компресія передбачає переклад англійського багатокомпонентного терміна українським терміном з меншою кількістю компонентів, тобто компресія призводить до зменшення кількості елементів у складі українського терміна: *auxiliary landing gear – допоміжне шасі, pressure control indicat**or** – контрольний манометр, telescopic shock absorb**er** – телескопічний амортизатор, tricycle type landing gear – трьохопорне шасі, direct injection burn**er** – прямоточний пальник, dust collect**or** – пиловловлювач, flow restrict**or** – рестріктор (обмежувач), cation exchang**er** – катіонообмінник, anion exchang**er** – аніонообмінник, acoustic absorb**er** – звукопоглинач, шумоглушник, acoustic underwat**er** – гідроакустика, action trigg**er** – запуск, adjustment cent**er** – центрування, air-crew memb**er** – льотчик, bonding plast**er** –штукатурка, booster convert**er** – ретранслятор, booster transform**er** – бустер, трансформатор, brash chopp**er** – мет. подрібнювач, electric boil**er** – електрокотел, audio operat**or** – звукооператор, звукорежисер, bridge resist**or** – шунт, cable locat**or** – кабелешукач, compound compress**or** – компресор, компаунд, current distribut**or** – струмопровід, frequency indicat**or** – хвилемір, герцметр, частомір.*

Досить поширеним способом перекладу англійських полікомпонентних номінативних одиниць з агентивними суфіксами є *декомпресія,* (49 одиниць, 14,1% від загального корпусу проаналізованих номінативних одиниць). Це зворотній процес, при якому в українському перекладі кількість компонентів більша ніж в англійському терміні: *test chamb**er** – замкнена робоча сила, radar control**er** – диспетчер радіолокаційного контролю, plot extract**or** – перетворювач радіолокаційних даних у цифровий код, compass adjust**er** – коректор девіації компаса, fluid pow**er** – струминний гідравлічний підсилювач, strut diffus**er** – дифузор амортизаційної опори шасі, basic instrument flight train**er** – тренажер для основної підготовки до польотів за приладами.*

Морфологічні трансформації в перекладі полікомпонентних термінів з формантами *-er, -or, -ant, -ist* використовуються у 16 одиницях (4,4% від загального корпусу проаналізованих номінативних

одиниць), наприклад: *arm stirr**er** – крильчаста мішалка*, бачимо заміну іменника «arm» – прикметником «крильчаста», *pulse repeat**er** – імпульсний повторювач*, *monitor receiv**er** – контрольний приймач*.

Прийом перекладу полі компонентної номінативної лексеми за допомогою *прийменниково-іменникового сполучення* виявлено у 28 одиницях (8,1% прикладів перекладу від загального корпусу номінативних одиниць), наприклад: *adjustable pitch propell**er** – повітряний гвинт з переставними лопатями*, *aircraft radio engine**er** – інженер з бортового радіообладнання*, *intermodal contain**er** – контейнер для змішаного перевезення*, *printing keyboard perforat**or** – перфоратор з букводрукувальною клавіатурою*, *jet fuel start**er** – акумулятор тиску газотурбостартера на реактивному паливі*.

Науково-технічній термінології властивий також прийом відтворення термінологічних сполучень *шляхом калькування* – 35 одиниць (10,2% від загального корпусу номінативних одиниць): *anchor mix**er** – якірна мішалка*, *bronze powd**er** – бронзовий порошок*, *butadiene rubb**er** – бутадієновий каучук*, *acoustical altimet**er** – акустичний висотомір*, *adsorption indicat**or** – адсорбційний індикатор*, *adjustable diffus**er** – розсувний дифузор*, *coaxial propell**er** – співвісний гвинт*, *free propell**er** – вільний гвинт*, *laminar sublay**er** – ламінарний підшар*, *main rotor – головний ротор*, *pusher propell**er** – штовхальний гвинт*, *subsonic propell**er** – дозвуковий гвинт*, *cockpit voice record**er** – бортовий мовний самопис*, *flight train**er** – пілотажний тренажер*, *electro-optical pow**er** – електронно-оптичний підсилювач*.

За неможливості вживання інших прийомів перекладу може використовуватися й *описовий переклад* – 25 одиниць, (7,1% від загального корпусу одиниць): *accepting controller – диспетчер, який приймає керування*, *hot-air deic**er** – пристрій проти заледеніння поверхні з вико ристанням нагрітого повітря*, *bearing lin**er** – елемент, що встановлюється під внутрішнє кільце підшипника*, *two-position controlled propell**er** – повітряний гвинт змінного кроку з установкою у двох положеннях* .

Також серед видів перекладу полікомпонентних термінів ми зустріли метод *заміни українським словом-відподником* – 4 одиниці (1,2% від загального корпусу проаналізованих одиниць з формантами *-er, -or, -ant, -ist*). Наприклад, *gate-crash**er** – безбілетник, airblow**er** – нагнітач, cantilev**er** – консоль, кронштейн , horse-pow**er** – потужність.*

Отже, відтворення полікомпонентних термінів з агентивними суфіксами становить труднощі, зумовлені надзвичайною складністю їх синтаксичної структури та інтеркомпонентних зв'язків. Як підсумок, слід зазначити, що вибір способу, а зазвичай комбінації способів перекладу залежить від декількох чинників: уміння перекладача

ідентифікувати термін-словосполучення, уміння аналізувати структурно-семантичні характеристики даної групи, визначаючи смислові зв'язки між її компонентами та враховуючи контекст. Способами перекладу англійських полікомпонентних термінів з агентивними суфіксами є компресія, декомпресія, так звані морфологічні трансформації, калькування і описовий переклад.

Література

1. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М.: Высш. шк., 1987. – 105 с. **2.** Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. – 309 с. **3.** Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 574 с. **4.** Квитко И.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – М.: Вища школа, 1975. – 125 с. **5.** Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н.Ф. Клименко. – К.: Наук. думка, 1984. – 251 с. **6.** Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 4.— М.: Либроком, 2009. – 256 с. **7.** Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядчения иноязычных терминов и терминоэлементов / Д.С. Лотте. – М.: Наука, 1982. – 150 с. **8.** Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті / Е.Ф. Скороходько. – К.: Логос, 2006. – 99 с. **9.** Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология. Вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.Ф. Подольская, Н.В. Васильева. – М., 2003. – 405 с. **10.** Циткина Ф.А. Терминология и перевод (К основам сопоставительного терминоведения) / Ф.А. Циткина. – Львов: Вища школа, 1988. – 156 с. **11.** Гільченко Р.О. Англо-український навчальний словник авіаційних термінів / Р.О. Гільченко. – К.: Київ, 2005. – 220 с.

Вера Горшкова
г. Иркутск, Российская Федерация

Типология юридических текстов и терминотворчество

Специфика юридических текстов обусловлена тем, что они относятся к совершенно различным правовым системам [1], что объясняется различием психолого-этических, философских, культурных и религиозных устоев каждого государства. Так, сопоставление английского и французского права показывает, что первое опирается, главным образом, на судебную практику, правовой обычай, в то время как в основе французского права лежат такие основополагающие тексты, как Конституция, что характерно также и для американского права,

систематически обращающегося к тексту Конституции и поправкам к нему при отправлении правосудия.

Еще римские юристы отмечали неразрывную связь социальной жизни общества и права: *Ubi societas, ibi jus* (где есть общество, там есть право). Не являются исключением и наши дни: *le droit échappe à beaucoup d'individus alors qu'aucun individu n'échappe au droit* (право многим непонятно, но ни один человек не может обойтись без него) [2, с. 7] (*здесь и далее перевод наш – В.Г.*). Означенную «непонятность» права, некий барьер в его понимании создают как язык юридических текстов и документов, не имеющий ничего общего с языком повседневного общения, так и типы этих текстов и их структурное оформление.

Вопрос отнесения того или иного текста к области права отличается неоднозначностью. Но, «коль скоро право является феноменом наблюдаемым, существует и дискурс, способный служить для его описания» [2, с. 10]. В качестве примера можно привести две типологии текстов права. Наиболее известной для «посвященных» франкофонов является лингвистическая типология Жерара Корню, одного из создателей французского Гражданского кодекса, различающего законодательный дискурс (discours législatif), дискурс судебной практики (discours juridictionnel) и дискурс правовых максим (discours coutumier) [3].

Несколько иная классификация предложена Клодом Боке, выделяющим нормативные тексты (textes normatifs), тексты судебных решений, применяющих означенные нормы (textes des décisions), и тексты, излагающие содержание правовых норм (doctrines) [2, с. 10-11].

К нормативным текстам К. Боке относит тексты законов, а также Конституции, ордонансов, постановлений и декретов. В эту же группу входят тексты, занимающие самую нижнюю ступеньку иерархии юридических текстов, такие как правила пользования бассейном или раздевалкой в этом бассейне, а также страховые и банковские контракты.

Во вторую категорию входят тексты, относящиеся к сфере общей юрисдикции (гражданской и уголовной): судебные решения, решения судебных приставов и полиции. Такие тексты носят несколько конфронтационный характер как соединяющие реальные факты и нормативную сторону вопроса.

И, наконец, третья категория включает тексты, авторами которых являются юристы, пишущие о праве. Может сложиться впечатление, что такие тексты априорно проще, поскольку не претендуют на строгое и неукоснительное применение. В действительности по своему характеру они отличаются очень большой сложностью как в плане языка, так и в силу своей размытости с содержательной точки зрения. В соответствии с предлагаемой типологией К. Боке предлагает

различать три вида дискурса: дискурс законодателя, дискурс судьи и доктринальный дискурс.

Сравнение двух приведенных типологий показывает, что первая не включает доктринальные тексты, хотя именно они являются предметом рассмотрения в 80-90% изданий в библиотеках юридических факультетов. Причина кроется в том, что последние представляют собой переложения собственно юридических текстов, не демонстрирующие при этом никакой особой специфики. Вместо них в типологии Ж. Корню присутствуют правовые максимы (discours coutumier), к переводу которых переводчики обращаются нечасто. Разумеется, каждый из этих типов текстов имеет свои особенности, подробное изложение которых могло бы стать предметом отдельного разговора, учитывая важность юридических документов, а особенно правовых последствий неверно переведенного текста для его пользователей, будь то контракт о приеме на работу, вызов в суд или судебное решение.

Что касается переводческого аспекта проблемы, называют пять основных трудностей перевода означенных текстов, обусловленных их лингвистическим оформлением [4, с. 155-156]:

1) номинация / терминология;

2) морфологические формы: количественный анализ показывает, например, значительное преобладание в юридическом тексте существительных мужского рода;

3) синтаксические конструкции: а) изменение значения отдельного слова в составе связного словосочетания (*réputé / être réputé + attribut*); б) требования узуса (например, *être tenu de + infinitif*; *être tenu à + groupe nominal*); с) использование специфических архаических конструкций, характерных для юридического языка;

4) семантическая сочетаемость отдельных слов: термин *abrogation = отмена, упразднение*, как правило, используется, когда речь идет о норме закона, но может также иметь значение *прекращение действия договора по соглашению сторон*, что говорит о его нормотворческом характере; слова обыденного языка, такие как *taux* и *plancher*, становятся юридическими терминами в сочетании *taux-plancher*;

5) переформулирование: как правильнее сказать – *Le consentement se présume* или *Le consentement est présumé*?

Как видим, на первом месте в приведенном выше перечне переводческих проблем, как, собственно, и в любом другом профессионально-ориентированном тексте, стоит терминология. Однако в последнее время специалисты все чаще говорят о важной функции сопоставительного права в целях юридического перевода [5]. Этот вопрос получил подробное освещение, в частности, на международном

коллоквиуме с символическим названием «Перевод права и право перевода» (Франция, Пуатье, 2009 г.), в котором, наряду с переводчиками, активное участие приняли и профессиональные юристы. Соответственно, именно сопоставление правовых систем позволит переводчику осуществить адекватный перевод столь сложного с прагматической точки зрения текста права, не устраняя при этом возможной двусмысленности исходного текста. В противном случае это может привести к возникновению неких правовых норм, не имеющих ничего общего с текстом оригинала, со всеми вытекающими отсюда последствиями.

Осуществляя перевод конкретных юридических текстов, например, в рамках производства по делу, переводчик встречает в тексте названия незнакомых социальных феноменов, ведомств и служб, ему приходится подыскивать на переводящем языке термины, эквивалентные используемым в исходном тексте, избегая использования оригинальных терминов с переводческим комментарием внизу страницы, поскольку подобные комментарии, во-первых, совершенно неуместны в ряде документов, во-вторых, значительно затрудняют восприятие содержания последних. Специалисты советуют в таких случаях сохранять означенный термин в кавычках на языке оригинала, сопровождая его объяснением в скобках, что позволит использовать в дальнейшем тексте либо закавыченный термин, либо выбранный переводчиком эквивалент, приведенный в скобках [6]. Соответственно, переводчик становится активным участником терминотворческого процесса, возлагая на себя ответственность за адекватность понимания незнакомых терминов принимающей стороной.

Особую остроту этот процесс приобретает в наши дни, когда мы присутствуем при активном законотворчестве, охватывающем все более широкий круг социально-политических проблем, нуждающихся в законодательном закреплении и поддержке. Учитывая их социальный характер, обсуждение означенных проблем выплескивается в средства массовой информации, и даже непосвященные становятся невольными участниками процесса. Именно в таком положении находятся сейчас россияне, ставшие свидетелями формирования, обсуждения и принятия Закона об однополых браках и Закона о курении (2012-2013 гг.).

В подтверждение сказанному, приведем лишь некоторые публикации об однополых браках в сети Интернет за период с ноября 2012 г. по февраль 2013 г. Сравните: *Mariage homosexuel : le projet de loi sera présenté mercredi* (Elle, 3.11.2012) ; *Projet de loi ouvrant le mariage aux personnes de même sexe* (www.justice.gouv.fr, 7.11.2012) ;

Усыновление детей гей-парами раскололо Францию (Вести.ру, 14.01.2013); *Le texte sur le mariage gay adopté en commission des Lois* (Reuters, 17.01.2013) ; *Le parlement russe adopte une loi anti-gays* (Reuters, 26.01.2013) ; *«Антигейский» закон* (Вести.ру 28.01.2013) ; *L'Assemblée vote l'article clé du mariage pour tous* (Reuters, 2.02.2013); *Парламент Франции одобрил однополые браки* (Вести.ру, 2.02.2013); *Le mariage gay approuvé en première lecture en Grande-Bretagne* (Reuters, 6.02.2013); *Британская Палата общин проголосовала в поддержку однополых браков* (ria.ru, 6.02.2013).

Как видим, в ряду информационных сообщений на первом месте стоит обсуждение достаточно специфического законопроекта, касающегося вопроса, еще недавно входящего в разряд табуированных в России. Соответственно, переводчик должен определиться с эквивалентами ключевой лексики, относящейся к данной области, что представляется не совсем очевидным, учитывая, что во французском языке, например, существует целый ряд синонимов, обозначающих подобный тип брака: *mariage pour tous, mariage gay, mariage homosexuel, mariage des personnes de même sexe*. Как показывает анализ отечественной прессы, русский язык в подавляющем большинстве использует достаточно нейтральный эквивалент последнего синонима из приведенного выше ряда – *однополые браки*, что представляется вполне оправданным, поскольку данный термин позволяет избежать оценочности и тяготеет к объективности и нейтральности, столь характерным для юридического языка. Это не мешает применению таких терминологических комплексов как *пары, живущие совместно; гей-пары; однополые пары; гражданские союзы однополых пар; однополые партнерства* и акронима *ЛГБТ* (от англ. ***LGBT*** – ***L****esbian*, ***G****ay*, ***B****isexual*, ***T****ransgender*).

Претворение в жизнь обсуждаемых законов после их одобрения обеими палатами парламента, позволит использовать упомянутую выше функцию сопоставительного права в переводческих целях и будет способствовать расширению переводческого глоссария по указанной тематике.

Литература

1. Горшкова В.Е. Двойственный статус «ложных друзей переводчика» в юридическом дискурсе // Специальный и художественный перевод: теория, методология, практика: мат. докл. V Межд. науч.-практ. конф. 6-7 апреля 2012 г. / под общ. ред. А.Г. Гудманяна, С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Груп, 2012. – С.88-92. **2.** Bocquet C. La traduction juridique. Fondements et méthode. – Bruxelles : De Boeck, 2008. – 122 p.

3. Cornu G. Linguistique juridique. – Paris : Editions Montchrestien, 2005. – 440 p. **4**. Lerat P. Vocabulaire juridique et schémas d'arguments juridiques. – http://id.erudit.org/iderudit/008005ar. **5**. Monjean-Decaudin S. Approche juridique de la traduction du droit. – http://www.tradonline.fr/blog/wp-content/uploads/2010/01/sylvie-monjean-decaudin-traduction-juridique-2010.pdf **6**. Pelage J. La traductologie face au droit. – URL de référence : /cache/9601/www.tradulex.org/Actes2000/sommaire.htm

Артур Гудманян, Сергій Сидоренко
м. Київ, Україна

Чи правильно перекладена Європейська хартія регіональних мов або мов меншин?

Останнім часом, у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України закону «Про засади державної мовної політики» та низкою рішень місцевих рад щодо надання російській мові статусу регіональної на їхній території, знову можна почути заяви про неякісний український переклад Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Критика перекладу Хартії не є новою. Ще у 2006 році голова Верховного Суду України 2002-2006 років, доктор юридичних наук, професор Василь Маляренко писав: «Аналогічна проблема з перекладом Європейської хартії, яка регулює мовні проблеми. … В Україні ця хартія ратифікована під назвою «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин». Читачу відомі проблеми, які виникли із застосуванням цієї Хартії в Україні. Під впливом так званого параду мовного суверенітету Національна комісія із зміцнення демократії та утвердження верховенства права на восьмому пленарному засіданні 11 липня 2006 року взяла на себе право ухвалити нову редакцію офіційного перекладу на українську мову цієї Хартії і назвала її «Європейська хартія регіональних або міноритарних мов». Час покаже, наскільки правомірно і грамотно діяла ця комісія, але сам факт свідчить про те, що навіть найважливіші офіційні міжнародні документи в Україні перекладаються неякісно.» [1].

Незважаючи на існування нібито офіційного перекладу Хартії під назвою «Європейська хартія регіональних або міноритарних мов», єдиний офіційний переклад, який знаходимо на сайті Верховної Ради України, має назву «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин» [2].

Мета нашого дослідження – суто філологічна: здійснити порівняльний аналіз оригіналу Хартії англійською мовою [3] та її

офіційного українського перекладу, щоб з'ясувати їхню текстологічну відповідність та виявити можливі перекладацькі помилки та прорахунки. Підкреслимо, що ми утримувалися від будь-яких суджень щодо тексту перекладу в контексті українських правових реалій.

Відомий експертний висновок щодо відповідності Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» оригінальному тексту, підготовлений доцентом Київського національного університету імені Тараса Шевченка Віталієм Радчуком [4]. У своєму висновку В. Радчук дає досить радикальну оцінку ратифікованому українському перекладу: «В цілому він не є правдивим, адекватним і автентичним англійському та французькому джерелам, що їх прийняла і ними послуговується Рада Європи» [4, с. 100]. Розуміючи аргументацію автора, який розглядає український переклад з точки зору його прагматичної адекватності в контексті українських соціально-політичних реалій та його концептуальної відповідності Конституції України, ми, разом з тим, не поділяємо його точки зору щодо можливості досить вільного трактування тексту оригіналу з метою гармонізації його змісту з українським правом та буттям. Адже «дух» правового документу, про необхідність розуміння та відтворення якого пише В. Радчук, є субстанцією, що може досить відмінно інтерпретуватися залежно від політичних смаків. Зокрема, вважаємо запропоновані В. Радчуком варіанти перекладу назви документу «Європейська хартія загрожених мов», «Хартія захисту місцевих рідкісних мов Європи», «Хартія збереження мовного розмаїття Європи» [4, с. 101] неприпустимо вільним для правового документу поводженням з оригінальною назвою "European Charter for Regional or Minority Languages".

Поглянемо на переклад Європейської хартії, не намагаючись її «одомашнити» – як на переклад міжнародного документу, створеного для всіх націй Європи, отже, універсального за змістом. Очевидно, що положення цього документу. адресовані усім європейцям, повинні знаходити відповідне відображення та тлумачення у законах конкретних країн під час ратифікації Хартії, але, на нашу думку, це не означає, що кожна країна повинна «переписувати» Хартію «під себе».

Проаналізувавши офіційний український переклад Хартії порівняно з її текстом англійською мовою, ми дійшли висновку, що в цілому переклад виконаний достатньо точно, проте, не можна проігнорувати низку зауважень, до яких хотілося б привернути увагу.

Головне зауваження, безумовно, стосується перекладу назви, а саме терміну "regional or minority languages". Не можна не погодитися з критиками офіційного перекладу в тому, що варіант перекладу

«регіональні або міноритарні мови» дозволив би уникнути суперечок, дискусій та неправильних тлумачень, що ми їх спостерігаємо протягом останнього десятиліття. Володимир Яворівський цілком слушно зазначає, що термін “minority” «вживається для означення меншої кількості людей, які розмовляють тією чи іншою мовою, а не для означення етнічної одиниці. Таким чином, слово "minority" прийнято вживати у сенсі кількості, а не етнічної приналежності.» [5]. Авторів українського перекладу не повинно було турбувати використання іншомовного запозичення «міноритарний», оскільки стаття 1 Хартії містить тлумачення цього ключового терміну, яке, до речі, перекладено українською абсолютно вірно. До того ж, навіть з син таксичної точки зору переклад іменникового словосполучення з двома однорідними означеннями “regional or minority languages” двома словосполученнями з різною будовою («регіональні мови або мови меншин») є незручним для використання у тексті і необґрунтовано ускладнює структуру речень.

Інші недоліки перекладу можна об’єднати у декілька груп:

1. смислові відхилення від оригіналу на рівні слів та словосполучень;
2. необґрунтоване додавання у тексті перекладу;
3. необґрунтована перекладацька конкретизація;
4. необґрунтовані морфологічні зміни тексту оригіналу;
5. нечіткість синтаксичної будови речень перекладного тексту або спотворення синтаксису оригіналу.

До недоліків першої групи можна віднести, в першу чергу, неправильне тлумачення семантики лексем оригіналу, що впливає на смисл положень документу. Так, у преамбулі вислів “encouragement of regional or minority languages” перекладено як «розвиток регіональних мов або мов меншин», тоді як *encouragement* слід було перекласти «підтримка». Це є грубою помилкою, адже підтримка передбачає відповідні дії держави та суспільства, тоді як розвиток мов може відбуватися без таких дій або навіть всупереч ним.

У статті 7 незрозуміло перекладено слово *practice*:

… the Parties shall base their policies, legislation and *practice* on the following objectives and principles … – … Сторони будують свою політику, законодавство та *практику* на таких цілях та принципах …

Можливо, варто було б перекласти «практичні дії»?

Далі у статті 7 словосполучення *in favour of* замість «на користь», «на підтримку» перекладено «у галузі», що у цьому випадку є необґрунтованою генералізацією значення:

The adoption of special measures *in favour* of regional or minority languages … – Вжиття спеціальних заходів *у галузі* регіональних мов або мов меншин …

У наведеному нижче реченні спостерігаємо, навпаки, необґрунтоване звуження семантики слова *public,* яке варто було б перекласти «громадяни, громадськість»:

…to ensure that such of their officers as are in contact with *the public* –… забезпечити, щоб їхні посадові особи, які працюють з *відвідувачами* …

Такий варіант перекладу добре віддзеркалює сутність українського чиновника, який звик «працювати з відвідувачами», і звучить зовсім не по-європейському.

Спотворення смислу спостерігаємо у наступному реченні статті 11:

… to encourage and/or facilitate the creation and/or maintenance of at least one newspaper *in the regional or minority languages* … – … заохочувати створення і/або функціонування якнайменш однієї газети, *яка друкуватиме свої матеріали регіональними мовами або мовами меншин*, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню …

У цьому випадку спотворення смислу є результатом невизначеності вислову «друкуватиме свої матеріали», який можна розуміти і як друк окремих матеріалів, тоді як в оригіналі йдеться про видання газети регіональною або міноритарною мовою.

Фраза у статті 13 “to prohibit the *insertion* in internal regulations of companies and private documents of any clauses …” недолуго перекладена «заборонити *застосування* у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень …», хоча зрозуміло, що застосування може стосуватися й тих положень, що вже прописані у правилах і документах, тоді як оригінал вимагає заборони внесення таких положень до правил і документів.

Прагматичний потенціал словосполучення “*to oppose* practices designed to” (стаття 13) у перекладі значно послаблено: «*запобігати* практиці, спрямованій на». Більш адекватним перекладом було б «чинити опір, протистояти, боротися з». Вислів “where appropriate” у статті 13 перекладено як «у міру можливості», що зміщує смисловий акцент з доцільності, яка залежить від обставин, на можливості виконавців.

У пункті 1 статті 9 спостерігаємо необґрунтоване додавання: словосполучення “according to the situation of each of these languages” перекладено «відповідно до стану *розвитку* кожної з цих мов». Вислів «стан розвитку мови» може сприйматися як дискримінаційний, як такий, що натякає на відсутність у мови певних ознак повноцінної, розвинутої мови. Оригінальна фраза “situation of each of these languages” має досить загальний зміст і не несе в собі небажаних

імплікацій. Цікаво, що в інших випадках (у статтях 7, 10, 11) ту ж саму фразу перекладено «відповідно до стану кожної мови (кожної з цих мов». Чому у статті 9 було додано слово «розвитку», є незрозумілим.

В останньому положенні статті 9 додавання слова «складених» принципово змінює смисл речення: The Parties undertake *to make available in the regional or minority languages* the most important national statutory texts … – Сторони зобов'язуються *забезпечити наявність складених регіональними мовами або мовами меншин* найбільш важливих національних законодавчих актів … .

В оригіналі йдеться про забезпечення наявності (доступності) законодавчих актів регіональними та міноритарними мовами (тобто, у перекладі цими мовами), а не про наявність документів, складених регіональними та міноритарними мовами.

Визначення терміну "non-territorial languages" (стаття 1) перекладено із застосуванням смислової конкретизації, для якої оригінальний текст не дає підстав. Порівняймо:

… "non-territorial languages" means languages used by nationals of the State which differ from the language or languages used by the rest of the State's population but which, although traditionally used within the territory of the State, *cannot be identified with a particular area thereof.* – … термін «нетериторіальні мови» означає мови, якими користуються громадяни держави і які відрізняються від мови (мов), що використовується рештою населення держави, але які, незважаючи на їхнє традиційне використання в межах території держави, *не можуть вважатися найбільш поширеними в межах конкретної місцевості цієї держави.*

Очевидно, що в оригінальному тексті про «найбільшу поширеність» не йдеться.

Український текст Хартії містить також декілька неточностей, спричинених спотворенням морфологічних форм оригіналу. Так, у пункті 1 статті 2 іменник «визначення» стоїть у множині, хоча Хартія містить лише одне визначення терміну "regional or minority languages":

Each Party undertakes to apply the provisions of Part II to all the regional or minority languages … which comply with *the definition* in Article 1. – Кожна Сторона зобов'язується застосовувати положення частини II до всіх регіональних мов або мов меншин, … які відповідають *визначенням, наведеним* у статті 1.

У пункті 2 статті 7 у перекладі порушено узгодження підмета з присудком, що наводить на думку про неякісне редагування українського тексту:

The adoption of special measures in favour of regional or minority languages … *is not considered* to be an act of discrimination against the

users of more widely-used languages. – Вжиття спеціальних заходів у галузі регіональних мов або мов меншин, … *не розглядаються* як акт дискримінації проти тих осіб, що вживають більш поширені мови.

Смислове спотворення оригіналу може бути результатом невірного відтворення семантичних відношень між частинами речення, що є неприпустимим для перекладу міжнародних правових документів. Коннектор *to the extent that*, що вводить підрядне речення, декілька разів перекладено «якщо» (п. 1 статті 11, п. 1 статті 12), що суттєво змінює смисл речень. Порівняємо:

The Parties undertake, … *to the extent that* the public authorities, directly or indirectly, are competent, have power or play a role in this field … – Сторони зобов'язуються, … *якщо* органи державної влади, безпосередньо чи опосередковано, мають компетенцію, повноваження або відіграють певну роль у цій сфері … . (пункт 1 статті 11)

… *to the extent that* radio and television carry out a public service mission … – … *якщо* радіо і телебачення здійснюють функції громадських засобів масової інформації … (пункт 1 статті 1)

Як бачимо, оригінальний текст має на увазі міру, ступінь компетенції, повноважень, залучення тощо, а в українському перекладі, натомість, йдеться про умову, що, до речі, в юридичному дискурсі дає підстави для зовсім інших інтерпретацій змісту.

Так само помилково перекладається сполучник *in so far as* у пункті 2 статті 13: the Parties undertake, *in so far as* the public authorities are competent … – Сторони зобов'язуються, *якщо* державні органи мають таку компетенцію … . Значення умови тут взагалі позбавлено смислу, оскільки в цьому пункті йдеться про державний сектор, соціальні установи, тобто сфери, де державні органи обов’язково мають компетенцію.

Пункт 3 статті 3 у перекладі містить просто синтаксичну «незграбність»:

The undertakings referred to in the foregoing paragraph … will have the same effect as from *their date of notification*. – Зобов'язання, зазначені у попередньому пункті,…мають таку ж силу від *дати їхнього повідомлення*.

Звісно, правильно було перекласти «дати повідомлення про них».

У межах короткої публікації, звісно, неможливо, викласти детальний аналіз офіційного українського перекладу Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, проте й наведені зауваження свідчать про те, що він дійсно вимагає удосконалення і нової редакції.

Література

1. Маляренко В. Про державну мову та перекладача у кримінальному процесі України // Голос України. – 2006.09.21. – № 175. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/

1D141B574FD9BE5 CC22571F100318413. **2**. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Міжнародний документ від 05.11.1992. Офіційний переклад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_014. **3**. European Charter for Regional or Minority Languages. – Strasbourg, 5.XI.1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conventions.coe.int/Treaty/en/ Treaties/Html/148.htm. **4**. Радчук В. Експертний висновок про відповідність Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15 травня 2003 року № 802-IV та проекту альтернативного Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» оригінальному тексту // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 11 – Донецьк: Український культурологічний центр, 2006. – С. 100-107. **5**. Володимир Яворівський пропонує внести зміни до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин». – 15.06.2012, 09:59 – Прес-служба. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yavorivskyi.org.ua/news-item.uk/items/volodimir-javorivskij-proponuje-vnesti-zmin-do-zakonu-ukrajini-pro-ratifikaciju-jevropejskoji-xartiji-regionalnix-mov-abo-mov-me.html.

Анжела Гузь
м. Київ, Україна

Відтворення професійного мовлення доктора Хауса в українському дубляжі

Мова професійного спілкування (професійна, фахова мова) – це функціональний різновид літературної мови, яким послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у певній галузі виробництва, професії. Професійна мова характеризується насамперед специфічною термінологією та характерним для певної галузі функціонуванням загальновживаної лексики. Особливості її зумовлюють мета, ситуація професійного спілкування, особистісні риси комуніканта і реципієнта (мовна компетенція, вік, освіта, рівень інтелектуального розвитку). Залежно від ситуації і мети спілкування доречно й правильно добираються різноманітні мовні засоби висловлення думки: лексичні, граматичні, фразеологічні тощо [1, с. 4].

Усі лексичні одиниці фахових текстів переділяються на чотири різновиди: 1) терміни певної галузі, що мають власну дефініцію; 2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці (терміни філософії, політології, математики, філології тощо); 3) професіоналізми; 4) професійні жаргонізми [2, с. 49].

Терміни – це цілком офіційні, прийняті й узаконені в певній галузі науки чи техніки позначення, назви понять. Специфіка термінів зумовлена сферою функціонування термінологічних одиниць, а саме тим, що терміни є номінативними одиницями мови науки й техніки, а не одиницями природної мови загалом. Саме в науковій сфері мови терміни виконують свої основні функції: номінативну – назви класу спеціальних об'єктів чи їх ознак; сигніфікативну – позначення загального поняття, яке належить до системи спеціальних понять цієї галузі знання; комунікативну – передавання в часі і просторі спеціального знання та ін. [3, с. 38–39].

Професіоналізми – це напівофіційні слова чи словосполуки, які частіше поширені в розмовному мовленні серед людей певної професії, спеціальності, але, по суті, не є строгими науковими позначеннями понять. Звичайно професіоналізмами називають емоційно забарвлені елементи, що виступають як розмовні синоніми-еквіваленти до стилістично індивідуальної професійної номенклатури чи слів-термінів і часто виходять за межі літературної норми [4, с. 20].

Жаргон – різновид мови, що її використовує переважно в усному спілкуванні окрема, порівняно стійка, соціальна група, яка об'єднує людей за ознакою професії, місця в суспільстві, зацікавлень або віку. Від загальнонародної мови жаргон відрізняється специфічною лексикою й фразеологією та особливим використанням словотворчих засобів. Професійні жаргонізми розглядаються як емоційно забарвлені слова та характеризуються обмеженим функціонуванням у розмовному професійному мовленні [5, с. 27].

Медична розмовна мова – різновид медичної професійної мови, що обслуговує сферу усного діалогічного спілкування працівників медичної галузі і використовує такі засоби номінації, як (1) офіційні, повні, стандартні медичні терміни, (2) «напівофіційні» терміни (скорочені терміни, додаткові, нестандартні терміни-назви, застарілі терміни, терміни-неологізми), (3) «неофіційні» терміни (професіоналізми, професійні жаргонізми, арготизми, суржикові, просторічні форми). Співвідношення цих мовних одиниць може суттєво відрізнятися під час використання медичної розмовної мови в інтрапрофесійній та інтерпрофесійній усній комунікації [6, с. 283].

Фахова мова медика – це діалоги фармацевта з покупцем в аптеці або лікаря з хворим у поліклініці чи лікарні, комунікація фахівців медичної галузі між собою, написання різних довідок, протоколу операції, історії хвороби чи реферату. Обов'язковим для будь-якої фахової мови є вживання специфічних термінів високого рівня стандартизації, зваженість і точність формулювань [7, с. 11].

Професійне мовлення доктора Хауса в однойменному американському телевізійному серіалі дещо виходить за рамки загальновизнаної культури мовлення медика. Звісно, воно включає кодифіковані мовні засоби, такі як спеціальні терміни повної та скороченої форми. Однак, здебільшого професійне мовлення доктора Хауса можна охарактеризувати як «некодифіковане», оскільки у ньому переважають професіоналізми, жаргонізми, просторічні форми тощо. Крім того, візитівкою видатного лікаря-діагноста став його власний стиль професійного спілкування, який характеризується значною метафоричністю, сарказмом, іронічністю та подекуди навіть цинізмом.

Саме з огляду на специфічну особистість мовця в особі доктора Хауса, його професійне мовлення необхідно розглядати як унікальне явище в медичному дискурсі, оскільки воно характеризується власним неповторним колоритом та стилем, хоча й іде всупереч встановленим етичним та мовленнєвим нормам.

Такий рівень «некодифікованості» й образності професійного мовлення, безперечно, становить значну складність під час англо-українського перекладу «Доктора Хауса», адже перекладачеві необхідно поєднувати точність та логічність фахового перекладу із образністю та багатозначністю художнього.

У нашій роботі ми виділяємо такі основні одиниці, які можуть становити проблему під час перекладу професійного мовлення доктора Хауса українською мовою: 1) професійна лексика (термінологія, професіоналізми, жаргон); 2) ідіоматика; 3) стилістичні засоби (метафори, засоби комічного); 4) синтаксичні структури.

Під час перекладу професійної лексики, яка, як уже було зазначено, включає загальні та специфічні терміни, професійні слова та жаргон, використовуються такі способи перекладу:

− словниковий відповідник *(eosinophilic granulomas – еозинофільні гранульоми, Acute Respiratory Distress Syndrome – респіраторний дистрес-синдром)*;

− варіантний відповідник *(deposit – наліт, panel – результати групи аналізів)*;

− транскодування *(immunoglobulin – імуноглобулін, symptom – симптом)*;

− калькування *(struvite stones – струвітні камені, Mirror syndrome – дзеркальний синдром)*;

− контекстуальна заміна *(We gotta <u>nuke</u> his thyroid. – Треба <u>опромінювати</u> щитовидну [4 сезон, 14 серія])*;

− описовий переклад *(e.g. PFO – порок серця, STD – венеричне)*.

Ідіоми та метафори можуть перекладатись трьома способами:

1) зі збереженням характеру образності:

The kidney's like a chandelier. It's attached to a ceiling of intestines and blood vessels. But your contractor – think you know who he is - he hung it with a cheap chain. It's been hanging sloppy. – Нирка – мов люстра. Кріпиться до стелі кишками і кровоносними судинами. Підрядник, ну ви розумієте, про кого я, підвісив вам люстру на дешевий ланцюг. І висіла вона на чесному слові [4 сезон,12 серія].

2) із заміною образності:

MRS. BRADBERRY: What's the treatment? HOUSE: Hair of the dog, IV alcohol. – МІСІС БРЕДБЕРІ: Яке лікування? ХАУС: Клин клином. Алкоголь внутрішньовенно [4 сезон,1 серія].

3) відповідником, що передає лише денотативний зміст ідіоми або метафори, а не їх образність:

Mushrooms weren't the only thing that got people stoned to death. – Галюциногенами були не лише гриби [4 сезон,4 серія].

Визначною рисою мовлення легендарного доктора Хауса без сумнівів можна вважати вживання, а інколи й зловживання, засобами комічного, що включають гумор, сатиру, каламбур тощо.

CUDDY: How advanced is the pneumonia?HOUSE: It's taking college courses. – КАДДІ: Наскільки сильно розвинулась пневмонія?ХАУС: Вже пішла до коледжу [4 сезон, 3 серія].

За відсутності у мові оригіналу повного аналога елемента комічного, перекладач створює свій власний аналог, використовуючи трансформацію компенсації.

Таким чином, можна зробити висновок, що відтворення професійного мовлення доктора Хауса в українському дубляжі є складним багатокроковим процесом прийняття перекладацьких рішень, що залучає усе спеціальне та фонове знання перекладача, з метою адекватної передачі усіх лексичних, граматичних та стилістичних тонкощів мови та мовлення легендарного лікаря-діагноста.

Література

1. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник. За програмою МОНУ. 3-тє видання. – К: Алерта, 2012. – 696 с. **2.** Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – К.: «Київський університет», 2008. – 543 с. **3.** Лейчик В.М. Предмет, методы и структура терминоведения: Автореф. дис. докт. филол. наук. – М., 1989. – 46 с. **4.** Сложеникина Ю.В. Терминологическая лексика в общеязыковой системе. – Самара: Изд-во СамГУ, 2003. – 160 с. **5.** Суперанская А.В. Общая терминология: вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – 2-е изд., стер. – М.: Наука, 1989. – 246 с. **6.** Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 1999. – 431 с.

7. Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Фахова мова медика: Підручник. – К.: Здоров'я, 2002. – 392 с. **8.** Script VO – Dr. House [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dr-house.hypnoweb.net/episodes-/saison-4/episode-401/script-vo.97.654/.**9.** Доктор Хаус (House M.D.) [Електронний ресурс] – Переклад телеканалу СТБ – Режим доступу (український дубляж): http://kinovonline.net/load/83-1-0-4584.

Эра Гукасова
г. Краснодар, Российская Федерация

Прагматическая адаптация художественного текста в процессе перевода (на материале русского, английского, новогреческого языков)

Перевод – это вид языкового посредничества, при котором содержание иноязычного текста (оригинала) передается на другой язык путем создания на этом языке коммуникативно равноценного текста. Под коммуникативной равноценностью понимается способность текста выступать в качестве полноправной замены (в функциональном, содержательном и структурном отношении) другого текста. Коммуниканты рассматривают такие тексты в качестве двух разных форм существования одного и того же текста, как бы объединяя их в процессе общения в единое целое. Текст перевода обычно публикуется под именем автора оригинала (как бы приписывается ему), по тексту перевода оригинал оценивается, цитируется и критикуется, перевод используется так, как будто он и есть оригинал [1, с. 15]. Те, кто пользуются переводом, считают себя полноценными участниками межкультурной коммуникации, получившими точную информацию о содержании, структуре иноязычного оригинала.

Коммуникативная равноценность (эквивалентность) текстов перевода и оригинала является отличительной чертой переводческого посредничества в соответствии с его ролью в межкультурной коммуникации. Любой перевод предназначается для полноправной замены оригинала, что ещё не говорит о том, насколько успешно он выполняет своё предназначение.

Перевод воспроизводит оригинал с разной степенью точности (близости содержания и структуры). Абсолютно одинаковых текстов на разных языках быть не может. В переводе подлинник нельзя произвести со стопроцентной точностью. Расхождения между переводом и оригиналом могут быть вызваны особенностями исходного языка (ИЯ) и языка перевода (ПЯ) или связаны с решением переводчика.

Такие расхождения могут либо не отражаться на успехе межкультурной коммуникации (то есть могут быть коммуникативно нерелевантными), либо наоборот. В последнем случае коммуникант перевода (языка перевода) получает неполную или неточную информацию, или общения вообще не происходит.

Стратегия переводчика и характер эквивалентности (идентичности) перевода во многом зависят от принадлежности текста оригинала к определенному стилю или жанру, а также от вида письменного или устного перевода, в котором работает переводчик. Так, например, переводчик может опустить некоторые слова и словосочетания при устном переводе данные элементы могут иметь важное значение для передачи смысла текста, наиболее приближенного к оригиналу.

При переводе широко используются соответствия, существующие между единицами и структурами языков, участвующих в процессе перевода, и целый ряд приёмов, выработанных переводческой практикой.

Важным представляется вопрос о подходе к исследованию переводимого произведения как единому целому, ибо в переводе отдельное, частное неразрывно связано связано с целым, все элементы произведения слова глубоко взаимосвязаны и взаимообусловлены, поэтому понятие полноценного перевода применимо только по отношению к целому. Полноценный перевод – это возможно полное тождество между оригиналом и переводом, возможно полное воспроизведение идеологии и эстетики автора оригинала.

Художественное произведение представляет целостно-системное явление, в котором все составляющие его компоненты – язык, образы и идейное содержание – находятся в неразрывном единстве. По определению Л.И. Тимофеева, «…язык есть формы по отношению к образу, как образ есть форма по отношению к идейному содержанию произведения» [2, с. 193]. В соответствии с этим в любом художественном тексте различаются три уровня: языковой уровень текста (это низший уровень текста, словесная «ткань» произведения, но он создаётся из художественных образов, которые «сотканы» из словесной «ткани»); идеологический, или идейно-эстетический, уровень текста (этот уровень образуется синтезом предыдущих уровней). Таким образом, идейное содержание и система образов воплощены в тексте с помощью языкового уровня.

Переводчик имеет дело прежде всего с этим уровнем, речевой эстетической системой – первоэлементом художественного произведения. Для того чтобы верно воспроизвести два высших уровня, переводчик должен очень точно и полно воссоздать этот уровень. Ему

необходимо предельно внимательно отнестись к каждому слову, каждой строчке, строю фразы, изобразительным средствам оригинала. Нужно учитывать не только отдельные слова, но даже тонкие оттенки и нюансы слов.

При переводе художественных текстов стратегия переводчика будет определяться стремлением создать полноценное литературное произведение на переводящем языке, воспроизвести эмоционально – эстетическое воздействие оригинала. При переводе информативных текстов главным образом будет передача исходного сообщения. Будет учитываться основная функция перевода, связанная с характером оригинала. Здесь будут различаться ориентированность текста и перевода на форму (художественные тексты), на содержание (деловые, технические и др.) и на воздействие (пропагандистские, рекламные и др.). Учитывается также качество языка и всего исходного текста: чем важнее и индивидуальнее язык оригинала, тем большее внимание уделяется передаче его языковых особенностей; чем лучше написан оригинал, тем более он заслуживает максимум точного воспроизведения и тем менее допустимы отклонения и «исправления».

Художественному переводу принадлежит огромная роль в процессе взаимодействия и взаимообогащения литератур разных народов. Эта область искусства слова, в которой непосредственно осуществляется обмен духовными ценностями, привлекает все больше внимания критиков и литературоведов, историков и теоретиков литературы, писателей и самих переводчиков. Каждое переведенное на другой язык произведение, будь то стихи или проза, должно сохранить все свои высокие художественные достоинства, должно звучать на другом языке с такой же силой, с какой оно звучало в подлиннике. Литературы оригинальная и переводная – две дополняющие друг друга и переходящие одна в другую сферы духовной деятельности.

Признавая трудности перевода, Вильям Купер ещё в 1928 году призывал сохранить по крайней мере дух оригинала и одеть его в ткань языка и образов, свободных от неудобств речи от затмения мысли и изображения. Леонард Фостер в 1958 году хорошим переводом назвал тот, который «служит той же цели на новом языке, что и подлинник на своём языке» [3, с. 104].

Переводить литературное произведение – значит создавать новую художественную ценность на другом языке, отражая в своём создании художественную действительность первоисточника по собственному творческому методу. Если признать, что художественный перевод – акт творчества (создание новой художественной ценности), то нельзя

отрицать применение общелитературных критериев к нему. Однако, у перевода есть своя специфика: он возникает в результате отражения уже созданной автором художественной действительности, отразившей в своё время живую действительность, и переводчик ограничен в своём выборе в большей степени, чем автор. И другое: перевод – результат столкновения в процессе творчества двух систем языковых средств выражения художественной мысли, и переводчик не может пренебрегать преимуществом адекватных лингво-стилистических способов перед неадекватными. Но последнее практически отсутствует именно в лучших переводах: если цель перевода – достижение художественного соответствия подлиннику, все языковые средства хороши для этой цели. На практике так и бывает. Хорошие переводы зачастую отходят от текстуальной близости, дабы приблизиться к оригиналу в художественном отношении [3, с. 111-112].

Целый ряд причин может вызвать необходимость прагматической адаптации при переводе произведений художественной литературы. Это может быть несовпадение литературных жанров или господствующих тенденций в одном и том же жанре (например, разная роль рифмы в английской, греческой и русской поэзии), различные культурные особенности, имеющие символическое значение (русская *березка,* английское *mistletoe,* греческая *ελιά* и др.), разная степень допустимости использования в художественных произведениях нецензурной лексики, натуралистических и порнографических описаний и т.д. В связи с многочисленностью подобных факторов они плохо поддаются обобщениям, и следует решить, нужно ли сохранить в переводе особенности культуры оригинала, связанные со специфическими для этой культуры ассоциациями (возможно сопровождая их необходимыми пояснениями), заменить элементы культуры оригинала на факты, более знакомые представителями той культуры, на языке которой выполняется перевод. Так, переводя английское "*As white as snow"*на язык племени, живущего в тропическом лесу и никогда не видевшего снега, переводчик может выбрать для подчеркивания белизны совершенно иной образ, например, *«белый, как перо цапли»* [1, с. 108-109].

Процесс восприятия художественного текста можно представить в виде следующей схемы:

А – Та – Р – Тр, где

А – автор художественного текста

Та – авторский текст

Р - реципиент (читатель)

Тр – проекция авторского текста (текст воспринятый и понятый реципиентом).

Однако нужно заметить, что при появлении в данной ситуации языкового посредника, то есть переводчика, схема несколько меняется:

А – Та – П – Тп – Р – Тр, где

А – автор художественного текста

Та – авторский текст

П – переводчик

Тп – реципиент

Тр – проекция текста перевода (текст воспринятый и понятый реципиентом как авторский.

При переводе художественных текстов учитывается наиболее точная передача Та на другом языке, для того, чтобы Тр был адекватно воспринят реципиентом и не сложил ложного мнения о самом авторе и его стиле. Так, его «чувственные жилки» должны восприниматься реципиентами с той силой, с которой автор хотел их передать. Но зачастую при неправильном подборе слов и выражений во время перевода меняется весь смысл сообщения автора, весь эмоциональный характер произведения, что подчеркивает нарушения в процессе перевода и некомпетентность переводчика. Очень важным является культурный аспект подобного рода перевода, то есть этноспецифическое соответствие каких-либо единиц исходного языка единицам языка перевода.

Достижение переводческой эквивалентности («адекватности перевода»), вопреки расхождениям в формальных и семантических системах нескольких языков, требует от переводчика прежде всего умения произвести многочисленные и качественно разнообразные межъязыковые преобразования – переводческие трансформации – с тем, чтобы текст перевода с максимально возможной полнотой передавал всю информацию, заключенную в исходном тексте, при строгом соблюдении норм ПЯ.

Переводческие трансформации, как известно, осуществляются при помощи следующих приёмов: перестановки, замены, конкретизация, генерализация, замена следствия причиной, антонимический перевод, компенсация, добавления, опущения, целостное преобразование.

С целью выявления закономерностей эквивалентного перевода и избежания смысловых ошибок при переводе нами была предпринята попытка произвести сопоставительный анализ художественного произведения Дж. Остина «Гордость и предубеждение» на материале русского, английского и новогреческого языков.

Поскольку русский и новогреческий относятся к языкам одного строя (флективные языки), о чем свидетельствует ряд факторов: падежные окончания, спряжение глаголов по лицам, возвратные

глаголы и др., то сходство при переводе с английского на эти два языка очевидно. Свободный порядок слов, делающий и русский и новогреческий языки схожими, наглядно представлен и отличает их от английского с его твёрдо установленным порядком слов в предложении. Для английского варианта данного произведения характерны развёрнутые предложения, используется большое количество разного рода оборотов, что подвергает английский текст компрессии (сжатию). Напротив, в русском и новогреческом языках преобладает деление одного большого предложения на несколько более мелких, содержащих, как правило, только одно сообщение. В данных языках большинство предложений начинается не с подлежащего, а с дополнения и главная мысль выражена в конце предложения. В английском же языке предложения начинаются с подлежащего и главная мысль сосредоточена в начале предложения. Русский текст, как правило, объёмнее новогреческого и английского. Учитывая все вышеперечисленные особенности, можно сделать вывод, что русский и новогреческий языки более сходны между собой, нежели каждый из них с английским.

Рассмотрим различного рода преобразования, встречающиеся при переводе романа Дж.Остина «Гордость и предубеждение» на русский, английский и новогреческий языки. Анализируя абзацы из данного произведения, мы отметили следующие переводческие трансформации:

Переводческая транскрипция и транслитерация, наблюдаемые при переводе имен и фамилий главных героев и географических названий. Например, *Elizabeth- Ελιζαμπέθ-Элизабет, Bingley – Μπίγκλεϋ – Бингли* и пр.

Elizabeth Bennet *had been obliged, by the scarcity of the gentlemen, to sit down for two dances; and during part of that time, Mr. Darcy had been standing near enough for her to overhear a conversation between him and* ***Mr.Bingley****, who came from the dance for a new minutes,* ***to press his friend to join it*** [5, с. 11].

Из-за недостатка кавалеров ***Элизабет Беннет*** *была вынуждена в течение двух танцев просидеть у стены. При этом ей невольно пришлось подслушать разговор между мистером Дарси, который стоял неподалёку, и мистером* ***Бингли****, на минуту покинувшим танцующих для того,* ***чтобы уговорить своего друга последовать их примеру*** [4, с. 375].

Η έλλειψη καβαλιέρων ανάγκασε την ***Ελιζαμπεθ Μπέννετ*** *να μείνει μόνη της για δύο χορούς.*

Στο διάστημα αυτό, ο κύριος Ντάρσυ στεκόταν κάποιες στιγμές αρκετά κοντά της, κι έτσι έτυχε ν΄ακούσει μια συζήτηση ανάμεσα σ΄αυτόν και τον κύριο ***Μπίγκλεϋ,*** *ο οποίος σταμάτησε για λίγο να χορεύει και προσπάθησε* ***να πείσει το φίλο του να χορέψει κι*** **αυτός [**6, с. 21**].**

Английская фраза *to press his friend to join it* была переведена на русский язык как *чтобы уговорить своего друга последовать их примеру* и на новогреческий *να πείσει το φίλο του να χορέψει κι αυτός*. Здесь использовался приём трансформационного перевода. Наиболее полный смысл приобретает новогреческий вариант перевода.

Mr Bingley followed his advice. Mr Darcy walked off; and Elizabeth remained ***with not very cordial fellings towards him.*** *She told the story, however, with great spirit among her friends; for she had a lively, playful disposition, which delighted in anything ridiculoys.*

Элизабет осталась на месте, ***питая не слишком добрые чувства по отношению к Дарси.*** *Впрочем, она с удовольствием рассказала об этом в случае в кругу своих друзей, так как обладала весёлым нравом и была не прочь посмеяться.*

Ο κύριος Μπίγκλευ ακολούθησε τη συμβουλή του. Ο κύριος Ντάρσυ απομακρύνθηκε και η Ελίζαμπέθ έμεινε εκεί που ήταν, ***με όχι πολύ εγκάρδια αισθήματα απέναντί του.*** *Διηγήθηκε πάντως το περιστατικό με μεγάλη όρεξη στις φίλες της – ήταν χαρακτήρας ζωηρός και παιγνιώδης, και απολάμβανε οτιδήποτε γελοίο συνέβαινε στη ζωή της.*

Английское *with not very cordial fellings towards him* переведено на русский как *питая не слишком добрые чувства по отношению к Дарси* и на новогреческий, *με όχι πολύ εγκάρδια αισθήματα απέναντί του.* В данном примере имеют место добавление (слово «питая» в русском переводе) и замена английского и греческого местоимений русским именем собственным.

Lade Lucas was a very good kind of woman, not too clever to be a valuable neighbour to Mrs Bennet. ***They had several children.*** *The eldest of them, a sensible, intelligent, young woman, about twenty seven, was Elizabeth'w intimate friend* [5, с.16].

Леди Лукас была добродушной женщиной, в меру недалекой, чтобы стать подходящей соседкой для миссис Беннет. ***У неё было несколько детей*** [4,с.389].

Η λαίδη Λούκας ήταν ένας πολύ καλός τύπος γυναίκας,όχι τόσο έξυπνη ώστε να μην ***παίδια***[6, с. 29].

Английская фраза *her performance was pleasing* переведена на русский язык *пела она приятно* и на греческий *η ερμηνεία της ήταν ευχάριστη.* В русском языке применяется трансформационный перевод. Английский и греческий варианты сходны по структуре.

Her performance was pleasing *trough by no means capital.*

Пела она приятно, *хоть и не особенно мастерски.*

Η ερμηνεία της ήταν ευχάριστη, *αλλά επ'ουδενί εξαιρετική*

Наблюдается и антонимический перевод между английским и русским вариантами. Английская фраза *she liked him too little* переведена на русский язык *он был ей настолько неприятен* и *τον συμπαθύσε πολύ λίγο*.

She liked him too littie *to care for his approbation*

Он был ей настолько неприятен, *что с его мнением о себе она не собиралась считаться.*

Τον συμπαθούσε πολύ λίγο *για την ενδιάερει η καλή του γνώμη.*

Представленные выше примеры переводческих трансформаций подтверждают мысль, что все они облегчают процесс перевода и помогают адекватно отразить реальность, описываемую в произведениях художественной литературы.

Литература

1. Комиссаров В.Н. Теоретические основы методики обучения переводу. М.: Рема, 1997 – 250 с. **2.** Тимофеев Л.И. Основы теории литературы – М.: Просвещение, 1976 – 448 с. **3.** Ганиев В. Х. Художественный перевод. Взаимодействие и взаимообогащение литератур. – Ереван: Эпоха, 1973. – 389 с. **4.** Остин Д. Собрание сочинений. – Т. 1. М.: Художественная литература, 1988 – 319 с. **5.** Jane Austen. Pride and Prejudice. London. – Ldn., 1965 – 292 p. 6. Τζέην Ώστεν Υπερηφάνεια και προκατάληψη. Αθήνα : Λιβάνης - Το Κλειδί, 1996 - 468σ.

Анна Даниленко
м. Київ, Україна

Переклад ненормативної лексики в літературі (на матеріалі роману Стівена Кінга «Історія Лізі»)

Ненормативна лексика (також нецензурна лексика, обсценна лексика, лихослів'я) – табуйована (неприпустима) лексика, яку носії мови сприймають як відразливу, непристойну [3]. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка. Така мова перебуває поза нормативним стилем спілкування. Ненормативна лексика є сегментом лайливої лексики різних мов, що включає неввічливі, непристойні, вульгарні та лайливі вирази. Використання ненормативної лексики має чіткі національні, культурні та соціальні ознаки і суттєво відрізняється в різних культурах та соціальних групах. Кожне суспільство визначає окремо, що належить до ненормативної лексики, або лайки, і формулює своє ставлення до неї. В багатьох країнах світу існують закони, які обмежують використання такої

лексики у публічному житті, у ЗМІ тощо. Ненормативна лексика частіше вживається у розмовній мові, ніж у літературній.

Сучасна література насичена творами «письменників», в яких ті безмірно вживають ненормативну лексику. Психолог Наталя Мухітдінова переконана, що у літературі сьогодні чимало, так званих, графоманів, робота яких, в основному, полягає в писанні творів аби писати, і, таким чином, відриватися від реальності. «Це беззмістовна писанина, нецензурна лексика тут виступає лише як спосіб привернути увагу читача», – каже психолог [5]. На думку експерта, в літературі може вживатися цілком адекватна лайка, як от для підсилення емоційного ефекту чи змалювання образу героя. Ненормативна лексика у літературних творах має місце лише тоді, коли сама творчість того чи іншого автора має цінність. "В іншому випадку – це піар-хід з метою заманити читача", – каже психолог [5].

Матеріалом дослідження послужив роман Стівена Кінга «Історія Лізі» і його переклад, виконаний Віктором Шовкуном. Вибір автора й твору невипадковий. Стівен Едвін Кінг безперечно є знаковою фігурою в англомовній натуралістичній літературі XX століття. Автор низки гучних, часто культових романів і новел, більшість з яких було екранізовано («Безсоння», «Мертва зона», «Темна вежа»), відомий у всьому світі. Його твори перекладені більш ніж на сто мов світу. При цьому люди мало знайомі з творчістю С. Кінга – бачать в ньому лише комерційного «майстра страшилок», в чому несвідомо їм допомагають самі шанувальники автора, навісивши на нього ярлик «короля жахів».

Розвіяти подібні думки може роман «Історія Лізі», який побачив світ 24 жовтня 2006 року. Твір автор присвятив своїй дружині Табіті. Герої роману живуть у двох світах: реальному й нереальному. Удова відомого письменника Лізі, наважившись через деякий час після смерті палко коханого чоловіка впорядкувати його літературну спадщину, поринає у спогади. З цієї миті починаються дивовижні несподіванки, неочікувані, небезпечні зустрічі, які уводять у нереальність, у чарівний світ, населений «сміюнами» та потворами, де шукає своїх жертв Довгий хлопець, а в таємничому озері чатують якісь химери. Органічно вписуються у цей світ й інші герої твору, «психодіоти»: батько й брат чоловіка Лізі, її сестра Аменда і жахливий мисливець, що переслідує головну героїню. Усе це створює у читачів моторошну напруженість, до того ж перейти з одного, світу до іншого дуже складно [6].

Існують декілька підходів до методики перекладу ненормативної лексики. Так, А.В. Федоров у своєму лінгвістичному нарисі «Основы общей теории перевода» розглядає два основні напрямки у вирішенні проблем перекладознавства, такі як загально-лексикологічні та

граматичні питання перекладу [4]. Також він розглядає особливості перекладу різних стилів мови, де досить детально подає лінгвістичні питання, пов'язані з інтерпретацією текстів художньої літератури. Цікавою для нас виявилася та думка, що при перекладі арготизмів та просторіччя (а ненормативну лексику можна умовно віднести до цієї категорії) перекладач повинен відтворити їх на такому ж стилістичному рівні, не вдаючись до заміни на більш літературні, книжкові слова та вирази. Автор зазначає: «… если в переводе, воссоздающем диалектизмы, арготизмы или обще просторечные элементы оригинала, в нарушение авторского замысла допускаются сугубо литературные слова или словосочетания, то последнее сводит на нет все усилия по воспроизведению стилистической окраски подлинника, разрушают впечатление о целостности» [4]. Також А.В. Федоров вважає, що хоча як на практиці, так і в теорії при перекладі особлива увага приділяється лексиці, не меншого значення можуть набувати граматичні засоби, що здатні відтворити стилістичне забарвлення просторіччя, зокрема, суфікси суб'єктивної оцінки, синтаксичні зсуви тощо [4]. І це підтверджує наші гіпотези щодо ненормативної лексики в першій частині роботи.

В. Н. Комісаров у праці «Слово о переводе» пропонує інший підхід до проблем перекладу і наводить декілька теорій, які, на нашу думку, більш повно охоплюють ряд проблем, що виникають при перекладі [4]. Перевагою є те, що автор розглядає питання перекладознавства не лише у мовному аспекті, а й висуває теорії, пов'язані з комунікативною функцією. Корисним є те, що останній підхід можна застосовувати і по відношенню до ненормативної лексики, оскільки вона часто з'являється у прямій мові і виконує безпосередньо комунікативну функцію.

Прагматичні аспекти перекладу також висвітлює О. Д. Швейцер у книзі «Теория перевода: статус, проблемы, аспекты» [4]. Цікаві його дослідження щодо еквівалентності та адекватності перекладу, що пояснюють процес перекладу та можливі критерії його оцінки як результату.

Досить вдалий підхід до класифікації моделей перекладу, на нашу думку, пропонує З.Д. Львовська у праці «Теоретические проблемы перевода». Керуючись принципом зв'язку між мовними значеннями та змістом мовленнєвої діяльності, всі існуючі теорії перекладу автор поділяє на два основні типи: мовні та комунікативні, припускаючи при цьому належність деяких теорій до так званих перехідних випадків [4].

Оскільки лайка є тим прошарком лексики, що безпосередньо пов'язаний з людським спілкуванням, ми хотіли б детальніше зупинитись, в першу чергу, на комунікативних моделях перекладу. До цієї категорії З. Д. Львовська відносить теорію динамічної еквівалентності

та теорію рівнів еквівалентності [4]. Зважаючи на те, що ненормативна лексика має чіткий експресивно-емотивний характер, теорія динамічної еквівалентності видається нам досить вдалою для застосування її при перекладі текстів, які містять лайливі слова та вирази. Адже, як зазначає З. Д. Львовська, динамічна модель перекладу включає ряд структурних, семантичних і функціонально-стилістичних обмежень, що звужують вибір і визначають напрямок перекладацьких перетворень [4]. І серед цих обмежень, в першу чергу, слід зазначити експресивні та металінгвістичні характеристики тексту оригіналу, його жанрово-стилістичні особливості, частотність вживання тої чи іншої лексичної одиниці в мові перекладу у межах відповідного стилю тощо.

Іншою теорією комунікативних моделей перекладу є теорія рівнів еквівалентності, запропонована В. Н. Комісаровим [4]. З.Д. Львовська, опрацювавши цю теорію на матеріалі іспанської мови, дає більш стислий її опис. Наведемо основні положення та спробуємо визначити доцільність застосування вказаної теорії для перекладу текстів англійською мовою, де вживається ненормативна лексика.

Теорія рівнів еквівалентності ґрунтується на ідеї про те, що план змісту мовленнєвого твору має свою «багатошарову» структуру. У ньому можна виділити певні рівні та встановити між ними ієрархічні зв'язки. Верхній рівень – 1) мета комунікації, тобто інтенція, яка вкладається автором в мовленнєвий твір. Слідом ідуть чотири рівні, що підпорядковуються один одному та меті комунікації: 2) рівень опису ситуації (інформація про матеріальні та ідеальні об'єкти дійсності та зв'язки між ними); 3) рівень (структури) повідомлення (тобто вибір одного з можливих синонімічних способів опису ситуації дійсності); 4) рівень висловлювання (лінійна низка в особливий спосіб відібраних знаків, що об'єднуються за будь-якими правилами та розташовуються в певному порядку) та 5) рівень мовних знаків (слів) [4].

Процес перекладацької діяльності у відповідності до даної теорії відбувається наступним чином. На етапі аналізу висловлювання оригіналу перекладач проходить шлях знизу вгору (від знаків до мети комунікації, послідовно з'ясовуючи всі рівні змісту). На етапі синтезу висловлювання на мові перекладу «перекладач проходить всю ієрархію рівнів у зворотному порядку, послідовно перевіряючи, чи не визначає однозначно кожний рівень змісту остаточний варіант перекладу» [4]. Якщо виявляється, що якийсь рівень вимагає обов'язкового вжитку певних форм, перекладач обирає варіант на мові перекладу, так би мовити, незалежно від оригіналу: “Amanda had been acting **nutty”/** «Аменда поводилась **по-ідіотському**»[1, с. 17] “ had

dashed like **a smucking track-star**"/ «драпонув, як **довбаний чемпіон трекових гонок**»[1, с. 29], "you could easily write Manda off as just another **gonzo-bonkie old maid"/ «**ви легко могли б списати Менду як ще одну **пришелепувати стару діву**»[1, с. 30] "that southern-fried **chickenshit coward**"/ «цього спеченого на південному сонці **паскудного боягуза**» [1, с. 31] "Lisey, you **nit**" / «Яка ж ти **дурепа**, Лізі!» [1, с. 34].

Проте ми вважаємо, що у деяких випадках ця теорія може бути не зовсім доцільною. Метою вживання лайки, зазвичай, є висловлення негативного ставлення відправника до адресата або спонукання його до якихось дій, що само по собі не становить проблему для осмислення. Треба лише максимально адекватно вибрати лексичну форму передання цієї мети в тексті перекладу. Зважаючи на те, що у такому випадку ця проблема скоріше носить семантичний характер, ми вражаємо, що досягти цього можна, виконавши не такі складні перекладацькі перетворення. Наприклад, застосування перекладацьких лексичних змін загального типу може бути достатньо ефективним у такому випадку.

Отже, як бачимо, при перекладі ненормативної лексики можна застосовувати як лінгвістичні, так і комунікативні методи перекладу, але слід користуватися найбільш раціональними методами. Якщо на рівні осмислення мети висловлювання не виникає проблем, ми вражаємо не обов'язковим застосування таких складних методів, як метод рівнів еквівалентності. Достатньо застосувати прості перекладацькі прийоми, наприклад, такі, як заміна.

Література

1. Кінг С. Історія Лізі. (пер. В.Шовкуна) //Кінг С. Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля» – Харків. – 2007. – 620 с. **2.** King Stephen. Lisey's story. – New York: Scribner, 2006. – 672 p. **3.** Ненормативна лексика. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki. **4.** Перекладацький аспект лайливої лексики. – Режим доступу: http://edu.meta.ua/?id=13845**. 5.** Психолог: Нецензурна лайка в літературі – це спосіб привернути увагу читача. – Режим доступу: http://malakava.com/articles/9856. **6.** Творчість Стівена Кінга. – Режим доступу: http://www.stephenking.ru/ sk_biogr.html.

Ніна Дюканова
м. Київ, Україна

Граматичні особливості перекладу англійської науково-технічної прози

До науково-технічних текстів належать монографії, наукові статті, тези, доповіді та інші види спеціальної літератури з різних галузей науки і техніки. Саме через зростання важливості науково-технічного перекладу та його тісний зв'язок із фінансовими питаннями проблема його якості набуває особливої актуальності [1].

Стиль наукової прози, виділений ще Іллею Гальперіним, характеризуються інформативністю (змістовністю), логічністю (строгою послідовністю викладення матеріалу, відокремленням основного від другорядного), об'єктивністю, насиченістю термінами, наявністю мовних штампів, аргументів, цитат, абревіатур і графічного матеріалу. Визначальним фактором цього жанру є насиченість термінологією відповідної галузі.

Термін має бути точним, однозначним, позбавленим емоційності і логічно пов'язаним з контекстом. Заміна терміну іншими, близькими за значенням словами неприпустима. Якщо перекладач є добре обізнаним з предметом і його термінологією і знає граматичні особливості цього стилю, то переклад не буде становити для нього особливих труднощів [2, 3].

Автор наукових робіт завжди відомий, проте він позбавлений індивідуальності. Різні автори пишуть наукову прозу приблизно однаковим стилем, використовуючи одні й ті ж самі звороти, син таксичні й морфологічні структури. Серед важливих характеристик науково-технічного стилю є прагнення авторів до стислого, ком пактного викладення матеріалу, що знаходить своє вираження у вживанні еліптичних конструкцій [4].

Серед граматичних особливостей науково-технічної прози є широке вживання дієслів-операторів типу effect – діяти, впливати, perform – виконувати, provide – забезпечувати тощо [5].

Артикль при назвах наукових галузей часто відсутній і взагалі у текстах спостерігається економне вживання артиклів [6].

Розглянемо основні граматичні особливості перекладу науково-технічних текстів та наведемо приклади [3, 6], які класифіковані у низхідному порядку за ступенем значимості (жирний, курсив, нижнє підкреслювання):

I. **Пасивна конструкція**:

1. This phenomenon may be given a very simple economic interpretation.

– Цьому явищу можна дати дуже просте економічне тлумачення.

2. This artiicle is often referred to. – На цю статтю часто посилаються.

II. **Передача запитань непрямою мовою за допомогою сполучників whether чи if**:

It is perhaps of interest to speculate whether writing, as we know it, would ever have been invented if it had been possible first to invent a simple means for sound recording. – Було б цікаво поміркувати на тему, чи можливо було винайти письмо, якщо б не існували прості засоби звукозапису.

III. **Умовний спосіб:**

1. To summarize the findings of this tremendous work would require many pages. – Потрібно багато сторінок, щоб узагальнити результати цієї величезної роботи.

2. The USA regarded the technical assistance given to democratic countries as a complex of measures designed to ensure that in future each recipient country would be able to develop its own research on the peaceful uses of atomic energy, independently of any other country. – США розглядала технічну допомогу, яку ця країна надавала демократичним державам, як низку заходів, призначених для розвитку їх власних досліджень щодо мирного і незалежного від інших країн використання атомної енергії.

IV. **Безособові форми дієслова (Інфінітив)**

Інфінітив у функції означення

A party to investigate the local materials available for the construction is expected to submit its report by the first of March. – Сторони мають дослідити наявні для будівництва місцеві матеріали і представити свій звіт до першого березня.

Оборот «Об'єктний відмінок з інфінітивом»

Many proposals for changing the traditional methods of storing and searching of information have been made in the last decade, and some of these have been already proved to be of considerable commercial value. – Протягом останнього десятиріччя було зроблено багато пропозицій щодо зміни традиційних методів збереження і пошуку інформації, і було доведено, що деякі з них мають значну комерційну цінність.

Оборот «For + іменник + інфінітив»

For a country to be capable of independence, it must possess economic autonomy, and for this it is essential that the economic system should be largely in native hands. – Країна, яка прагне бути незалежною, повинна мати економічну автономію, а для цього необхідно, щоб її економічна система перебувала у переважно націоналізованому стані.

Perfect Infinitive після модальних дієслів

The discussion of the previous section must have made it clear that in order to understand the economic problems in the region; we must look for the solution in its infrastructure. – Після обговорення попереднього розділу стає зрозумілим, що для того щоб зрозуміти економічні проблеми даного регіону, ми повинні шукати їх рішення у регіональній інфраструктурі.

Герундій

Belfast, besides being the capital of Northern Ireland, is the center of the linen industry, and also a great ship-building center and port. – Окрім того, що Белфаст є столицею Північної Ірландії, він також є центром кораблебудування і великим портом.

Прислівник

Прислівник, який виконує функції означення

Words have the common property of changing their meaning with use, and the terms used are no exceptions. – Слова мають загальні властивості змінювати своє значення в процесі їх використання, і терміни не є виключенням з цього правила.

Незалежний прислівниковий оборот

Power is the basis of civilization, all industry and transport being dependent upon power is some forms. – Енергія становить основу цивілізації, тому всі галузі промисловості і транспорт є залежними від тієї чи іншої її форми.

Безособові форми дієслова

An analysis is said to be complete or partial depending on whether all or only a part of the constituents are determined. – Аналіз вважається повним чи частковим залежно від того, чи є визначеними всі, чи тільки частка його складових.

V. Емфатичні конструкції

We can and do increase the productivity of labor by introducing new machines and methods of work. – Ми вміємо і дійсно підвищуємо продуктивність робочої сили, впроваджуючи новітні техніку і методи роботи.

VI. **Безсполучникове приєднання підрядних речень**

One can find many of the Indian's habits of dress and work have not changed in centuries. – Можна побачити, що ряд традицій щодо стилю одягу і характеру праці в Індії не мінялися протягом сторіч.

VII. **Неповні підрядні речення**

1. Whenever feasible, the illustrations have been taken from technical literature. – Ілюстрації були взяті з доступної технічної літератури.

2. Southern Asia, though possessing patches of overpopulation, has vast areas of sparsely settled land. If anything, an increase rather than a lessening of Chinese population is to be expected. – Південна Азія, хоча й

демонструє ознаки перенаселеності, має великі території з малою щільністю населення. Тому слід очікувати скоріше зростання, ніж зменшення частки китайців в загальній структурі населення регіону.

Парні сполучники the …the з прикметниками чи прислівниками в порівняльному ступені

1. The larger the screen of a television receiver, the more light must it emit if the picture on it is to appear satisfactorily light. – Чим більше екран телевізора, тим більше світла він має пропускати з тим, щоб зображення на ньому здавалося достатньо світлим.

2. When you look at the object with two eyes, you automatically focus them both on the object. The closer the object, the more you have to turn your eyes toward each other, and the muscular feeling arising from such adjustment gives you a pretty good idea about the distance. – Якщо ви дивитеся на об'єкт обома очима, то ви автоматично фокусуєте їх на об'єкті. Чим ближчим є об'єкт, тим ближче ви маєте зсувати очі, і це дає вашим м'язам чітке відчуття щодо відстані між об'єктами.

That (of) і those (of) як замісники іменника

Between 1838 and 1848 the first national workers movement, that of the English Chartists, reached its height. – Перший національний рух робочих, відомий під назвою «англійські чартисти», досяг свого апогею в період часу між 1838 і 1848 рр.

Деякі функції one, to be, to have

1. In this presentation one should follow a logical rather than a historical order, though referring to the historical aspects where they are of interest. – Автор цієї презентації дотримується логічного, а не історичного порядку викладення матеріалу, хоча він і посилається на історичні аспекти там, де вони становлять певний інтерес.

2. A scientist must have the gift of looking into the future if he is to plan his work properly. – Вчений повинен мати хист передбачати майбутнє, якщо йому потрібно належним чином планувати свою роботу.

3. As is true of every author, we have had to be a little arbitrary in deciding what to include and what to omit. – Дійсно, кожен автор має певну ступінь свободи при вирішенні питань, які матеріали слів включати, а які опускати.

Переклад науково-технічної прози потребує ретельної вичитки. Найбільш результативний вид підвищення якості перекладу є редагування, яке передбачає:

- контрольне редагування;
- літературну правку;
- наукове редагування перегладу.

Література

1. Вейзе А.А. Перевод технической литературы : учеб. пособие / А.А. Вейзе, Н.Б.Киреев, И.К.Мирошников. – Минск : [б.в.], 1997. – 112 с. **2.** Білозерська Л.П.Термінологія та переклад : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.Н. – Вінниця : Нова кн., 2010. – 232 с. **3.** Дюканова Н.М. Навчальна програма дисципліни «Переклад науково-технічних текстів» (для бакалаврів філол. спеціальностей). – К.: МАУП, 2003. – 11 с. **4.** Жулінська М.О. Переклад текстів різних функціональних стилів : Навч. посіб. з дисципліни «Практикум перекладу» для студ. V курсу фту міжнар. віднос. / М.О.Жулінська, Н.М.Петрівська. – Луцьк: Вежа-Друк, 2012. – 328 с. **5.** Волощук І.П., Усик Г.М., Пагурець О.І. Лексико-семантичні особливості перекладу патентних текстів / Науковий вісник ВНУ ім. Л.Українки (Філологічні науки) - № 6 (Частина 2), 2011. – С. 20–25. **6.** Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі / В.І. Карабан Вінниця: Нова кн., 2001. – 303 с.

Галина Єнчева, Євгенія Безсонова
м. Київ, Україна

Лінгвокультурний аспект асиметрії у перекладі художнього тексту

Художній переклад давно став ключовим чинником взаємодії різних літератур і культур. На різних етапах формування перекладацької думки на проблему перекладу художнього тексту звертали свою увагу дослідники в галузі перекладознавства, серед яких слід зазначити Л.С. Бархударова, Є.В. Бреус, В.В. Виноградова, Г. Гачечиладзе, Д.І. Єрмоловича, Т.О. Казакову, В.І. Карабана, В.Н. Комісарова, Л.Л. Нелюбіна, Я.Й. Рецкера, О.В. Федорова, О.О. Фірсова, О.Д. Швейцера та ін. Надзвичайно вагомий внесок у теорію художнього перекладу зроблено українськими вченими Р.П. Зорівчак, М.О. Новиковою, Л.В. Коломієць, В.В. Коптиловим, І.В. Корунцем, О.М. Фінкелем, О.І. Чередниченком. Їхні дослідження разом із розвідками перекладознавців інших країн – С. Басснет, С. Влахова, І. Лєвого, А. Лефевра, А. Поповича, А. Федорова, С. Флоріна, К. Чуковського та ін. – є міцним фундаментом для подальшого розвитку цієї науки.

Унікальність художнього перекладу полягає в тому, що оригінал може бути перекладений безліч разів і кожен наступний переклад відрізнятиметься від попереднього. Оцінювання адекватності, образно-художньої та мовно естетичної цінності перекладу має відбуватися не спонтанно, а за визначеними, теоретично обґрунтованими критеріями та методиками. Їх засади продуктивно розроблені у перекладознавчих

працях М. Зерова, Р. Зорівчак, В. Коптілова, М. Новикової, М. Рильського, О. Фінкеля, О. Чередниченка. Однак перекладацька практика свідчить про те, що застосування однотипних підходів до аналізу перекладу творів різних жанрів є не завжди виправданим.

Когнітивістика значною мірою вплинула на розвиток науки про переклад, як в теоретичному, так і в практичному аспекті. Формування понять «картина світу» і «концепт» співпали в часі з культурним поворотом у перекладознавстві (А. Лефевр, С. Басснет).

Ці поняття в художньому перекладі значно чіткіше висвітлили перекладачеві художнього тексту коло його завдань, а саме на рівні переходу від культури до культури. Переклад художнього тексту – це відтворення максимально наближеної до вихідної картини світу, яка виражає етнокультурну специфіку соціуму. Здійснюючи переклад тексту, який створювався автором в іншому соціумі і представляє іншу картину світу, перекладач має дослідити особливості, що відрізняють картину світу автора оригінального тексту від його власної, і визначити, як саме такі особливості виражені у тексті твору [5].

Адекватний переклад передбачає, в ідеалі, симетричність картин світу оригіналу і перекладеного твору. На практиці це навряд чи можливо, тому що художній твір є відображенням колективної картини світу певної етнокультурної спільноти, пропущеної крізь призму індивідуального сприйняття автора. Хоча, у перекладі необхідно реалізувати як колективну, так і індивідуальну картини світу першотвору через повне відображення усіх ключових концептів, реально неможливо досягти відтворення усіх цих концептів, тому М.К. Гарбовський вводить поняття «асиметрія картин світу» відправника та одержувача тексту [2, с. 404].

Поняття симетрії було знайоме ще мислителям античності у зв'язку з вченням про гармонію світу. Симетрія існує у природі, що оточує нас є основою різних форм і проявів інтелектуального та духовного життя людини. У науку поняття симетрії увійшло лише у XIX столітті. І наразі без загального принципу симетрії неможливий розгляд усіх фундаментальних проблем науки та мистецтва (архітектури, живопису, музики, поезіяї тощо). Це дозволяє дослідникам говорити про універсальність цих принципів.

Категорія симетрії є парною категорією: виділяється протилежна їй – асиметрія. Першим скористався термінами *симетрія*/*асиметрія* щодо мови С. Карцевський, виділивши у 1929 році характерний тип лінгвістичної асиметрії – багатозначність / синонімія мовних явищ [3].

За подальших 80 років терміни *симетрія*/*асиметрія* не лише міцно укорінилися в мовознавстві, але й набули подальшого розвитку у

працях таких російських теоретиків перекладу як Г.Г. Аврамов, К.О. Воронцова, В.Г. Гак, М.К. Гарбовський, Н.Г. Гончар, І.М. Пономаренко. На теренах українського перекладознавства Т. Некряч у праці «Види асиметрії при перекладі драматичного діалогу» (2005) вводить в активний перекладознавчий обіг поняття асиметрії у перекладі драматичних творів. Дослідниця зауважує, що неспівмірність систем різних мов (на рівні фонетики, граматики, лексики, семантики, стилістики) у перекладі призводить до так званої асиметрії – розбіжності мовних знаків. Це зумовлює необхідність пошуку такого відповідника, який найповніше розкриває авторський задум. Термін «асиметрія» є зараз доволі продуктивним і вживається в роботах Л. Венуті, Н. Гарбовського, Б. Хатіма, що свідчить про його актуальність.

На наш погляд, саме асиметрія під час перекладу художніх творів як засіб збереження адекватності авторського задуму в перекладі може стати основою методики аналізу та практики перекладу прозових творів цього напряму.

Міжмовна асиметрія при перекладі може проявлятися в трьох планах: синтагматичному, парадигматичному та семіотичному [1].

У ***синтагматичному плані*** асиметрія виявляється у невідповідності числа позначуваних та позначаючих у мові. При перекладі це може бути відповідність слова словосполученню в контексті або навпаки. Деякі приклади синтагматичної асиметрії, при якій взаємозалежність вибору форми двох елементів перебуває у синтагматичних зв'язках, Ш. Баллі називав самовільним взаємним обумовленням.

Парадигматична асиметрія характеризується такою закономірністю: перекладацькі трансформації не обов'язкові, якщо елементи мови використовуються в своїй первинній функції найменувань; якщо ж мовні елементи в тексті оригіналу або перекладу виступають у компонентному складі усталених мовних одиниць (фразеологічних одиниць), то в цих випадках перекладацькі трансформації стають можливими чи обов'язковими.

Семіотична асиметрія проявляється в тому випадку, коли позначуване в тексті однієї мови неможе бути вираженим аналогічними засобами в іншій мові. Ця розбіжність можлива при редундантності лексем чи граматичних форм у контексті.

Отже, міжмовна асиметрія передбачає різні перекладацькі трансформації, які насамперед здійснюються за допомогою ізоморфних та аломорфних засобів мови оригіналу й перекладу. Досягнення перекладацької еквівалентності попри всі розбіжності у формальних та семантичних системах двох мов вимагає від перекладача насамперед уміння проводити різноманітні міжмовні перетворення, тобто

перекладацькі трансформації, які мають комплексний характер і характеризують переклад як складний процес [4, с. 16]. Перекладач, у свою чергу, повинен усвідомити всю глибину авторського задуму, ознайомитися з естетичними принципами і творчою особистістю самого автора та особливостями авторського часопростору. Перекладач зважає на ці аспекти, намагаючись адаптувати текст перекладу для сприйняття одержувачем – носієм певної мовної культури. Звідси ймовірність розширення тексту перекладу порівняно з оригіналом, поява описових (перифрастичних) відповідників, синонімічні та гіперонімічні заміни, антонімічний переклад, різноманітні граматичні та стилістичні трансформації [6, с. 164].

Література

1. Гак В.Г. Семантическая структура слова как компонент семантической структуры высказывания / В.Г. Гак // Семантическая структура слова. Психолингвистические исследования. – М. : Наука, 1971. **2.** Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский : учебник. – 2-е изд. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с. **3.** Карцевский С. Об асимметричном дуализме лингвистического знака // История языкознания 19-20 веков в очерках и извлечениях, Ч.2. – М., – 1965. – С. 85-90. **4.** Матюша В.І. Асиметрія в українських перекладах сучасної англомовної драми : автореф. дис. … канд. філол. наук / В. І. Матюша. − К., 2008. – 23 с. **5.** Чала Ю.П. Реалія і культурно маркований знак: термінологічні аспекти перекладознавства / Ю. Чала // Наукові записки Серія: філологічні науки – Випуск 89 (1). – Київ, – С. 122-126. **6.** Чередниченко О. І. Про мову і переклад. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.

Оксана Журавльова, Ольга Романенко
м. Київ, Україна

Транспонування іррадіювального смислу в процесі перекладу

Смисл – це багатовимірне й багаторівневе утворення, яке перебуває в постійному розвитку, русі, зміні й проявляється в різних текстових вимірах. Згідно з концепцією перекладацького простору Л. Кушніної, передтекст – це такий імпліцитний текстовий вимір, який здатний продукувати смисл адресанта; підтекст співвідноситься з образом тексту та індивідуально-образним смислом; контекст – імпліцитний текстовий вимір, який здатний продукувати смисл адресата; затекст – імпліцитний текстовий вимір, пов’язаний із семіотично ускладненими характеристиками тексту: сугестивність, креолізованість, супрасегментні характеристики тощо і це іррадіювальний

смисл, що формується в енергетичному полі; нарешті, інтертекст – імпліцитний текстовий вимір, який співвідноситься з загальнокультурною детермінованістю, міжособистісною та міжмовною поліфонією, феноменами дискурсивності, прецедентності тощо, і фатичне поле формує асоціативно-семіологічний смисл, є кульмінацією взаємодії мов та культур [1, с. 15]. В рамках цієї статті нас цікавить імпліцитний текстовий вимір затексту, який характеризується сугестивністю, креолізованістю, а також супрасегментними особливостями: ритмом, фонетичним аранжуванням тощо. Ці характеристики визначають енергетичне напруження та емоційно-експресивну насиченість текстів, вони іррадіюють свій компонент смислу, який в рамках концепції Л. Кушніної названо іррадіювальним і який формується в енергетикному полі тексту.

Категорія затексту недостатньо досліджена не тільки в аспекті перекладу, а й в мовознавчому плані. На думку Л. Кушніної, цей імпліцитний текстовий вимір проявляється в перекладацькому просторі у вигляді енергетичного поля – носія іррадіювального смислу [1, с. 250]. Текст має енергетику, і як довела Н. Мишкіна, «… сам текст є проявленою формою енергії; він має власну – текстову – енергію, в якій «оживає» енергія слова» [2, с. 33]. Отже, енергожиття тексту існує об'єктивно і незалежно від того, розуміємо ми текст чи не розуміємо, інтерпретує його перекладач достатньою мірою чи ні.

Затекст можна розцінювати як «ірраціональний підтекст» [1, с. 251]. Ідеться про такий компонент смислу, за якого форма стає значущою. Текст як фізичний (матеріальний) об'єкт має безпосередній вплив на формування, динамічний розвиток та транспонування всіх диференційних смислів в рамках перекладацького простору. Для опису компоненту іррадіювального смислу потрібно згадати, що в тексті виокремлюються: 1) маса словесного й граматичного матеріалу, що безсумнівно впливає на реципієнта; 2) розмір тексту та його складових компонентів, що дозволяють ставити проблему співвідношення частин в цілому, їхньої узгодженої (кооперативної) дії в рамках цілісного об'єкту; 3) протяжність тексту, пов'язана із спрямованістю руху матерії мови. Спрямованість руху самої матерії мови в тексті детермінована незворотністю фізичного часу. В тексті, що відображає в мовних знаках людське бачення світу, розвиваються специфічні риси, здатні, тією чи іншою мірою, компенсувати непорушний фізикний закон, тобто ніби уповільнювати або прискорювати хід суб'єктивного часу. Сучасні фізичні та філософські уявлення не відокремлюють простір від часу, а тому припустимо розглядати текст як природний об'єкт, в якому присутня й просторова координата: «Структура

об'єктів є упросторованим часом, з одного боку, закарбованою енергією та інформацією – з другого» [3, с. 16]. Одним з подібних засобів є мотивований повтор елементів форми та змісту. Саме розмір складових компонентів тексту (ритм структури), елементи повтору та емоційне наповнювання лексичних одиниць є елементами, що відображують енергожиття прозового твору, яким, зокрема, є текст сучасної християнської протестантської літератури.

Тексти релігійної літератури загалом є сугестивно спрямованими. Їм притаманні такі характеристики, як ірраціональний, неаргументований вплив одного суб'єкта на іншого, некритичне сприйняття повідомлення, подекуди відсутність логічного аналізу. Енергія слова в сугестивних текстах більш насичена, отже, зростає роль затексту та іррадіювального смислу, що формується в енергетичному полі. Специфіка такого типу літератури не передбачає й не дозволяє переобтяження процесу транспонування смислу, зокрема іррадіювального, перекладацькими інтерпретаціями. Однак трапляються поодинокі випадки відхилення від традиційної практики перекладу релігійної літератури. Наприклад, у книзі Генрі Ноуена «Адам: Возлюблений Богом» [4] (Henry Nouwen "Adam. God's Beloved" [5]) знаходимо такі приклади:

Adam was weaker and more vulnerable than anyone else at Daybreak, and Adam was given to me, the least capable of all, to care for…but not just to care for [5, с. 16]. – *Адам був слабший і раниміший, ніж будь-хто у Дейбрейку, і його доручили мені – найменш вправному з усіх, щоб я піклувався про нього, проте, як виявилося, не лише, щоб просто піклуватися про нього!* [4, с. 41].

Як бачимо, ритмічну структуру речення порушено, вона доповнюється додатковими лексичними одиницями, які відсутні в тексті оригіналу – це робить текст перекладу довшим. Також відсутній один з елементів повтору, в цьому прикладі імені Адам. Знакове наповнення – три крапки – відсутнє, проте з'являється знак тире в інший частині тексту, там, де в оригіналі текст виділено комами. І, нарешті, розповідний тип речення замінено на окличний. Однак, на нашу думку, транспонування іррадіювального смислу вдалося, оскільки певне порушення ритмічної композиції сприяло відтворенню емоційного напруження тексту. Заміна трьох крапок словами «як виявилося» може бути пояснена тяжінням до безперервності розповіді, протяжності емоційного переживання. Заміна ком на тире – вияв бажання зробити більший наголос на сприйнятті автора себе як помічника для значно слабшого від нього хлопця. Зміна типу речення є, на наш погляд, особистісним проявом емоцій перекладача, яка, можливо, таким чином передала власне ставлення до переживань

автора. Деякі з зазначених вище невідповідностей спостерігаємо й у наступному прикладі:

Adam was a true teacher and a true healer. Most of his healing was inner healing that announced peace, courage, joy, and freedom to those who often were hardly able to acknowledge their wounds. Adam, by his eyes and by his presence, said to us, "Don't be afraid. You don't have to run away from your pain. Look at me, be close to me, and you will discover that you are God's beloved child, just as I am" [5, с. 64-65]. – *Адам був правдивим учителем і цілителем. Те, що він найбільше робив, – це внутрішнє зцілення, що проголошувало мир, відвагу, радість і свободу тим, які часто були майже неспроможні визнати власні рани. Своїми очима й присутністю Адам промовляв до нас: «Не бійтеся! Не втікайте від болю. Подивіться на мене, будьте зі мною близькі й побачите, що ви є Божою возлюбленою дитиною, так, як і я є»* [4, с. 58-59].

І знову можемо побачити порушення ритмічної композиції, відсутність елементів повтору, заміну типу речення. Проте не можна сказати, що зазначені відхилення призвели до дисгармонії в перекладі, адже емоційна складова, що, безумовно, є втіленням енергетичного поля тексту, була відтворена практично бездоганно.

Транспонування іррадіювального смислу є перекладацькою проблемою, навколо якої, безсумнівно, точитимуться суперечки. Адже ідентифікація затексту набагато складніша, позбавлена стійких асоціацій, найменш прогнозована та контрольована, тому «виявлення» енергетичного поля й транспонування іррадіювального смислу, що формується в ньому, є самоцінним явищем в процесі створення гармонійного тексту перекладу.

Література

1. Кушнина Л. В. Взаимодействие языков и культур в переводческом пространстве : дисс… д-ра.филол.н : 10.02.19 / Кушнина Людмила Вениаминовна. – Пермь, 2004. – 440 с. **2.** Мышкина Н. Л. Внутренняя жизнь текста: механизмы, формы, характеристики : Монография / Нелли Леонидовна Мышкина. – Пермь : Изд-во Пермского ун-та,1998 – 152 с. **3.** Москальчук Г. Г. Структура текста как синергетический процесс / Галина Григорьевна Москальчук. – [2-е изд.]. – М. : Едиториал УРСС, 2010. – 296 с. (Синергетика в гуманитарных науках). **4**. Ноуен Г. Дж. М. Адам : Возлюблений Богом / Генрі Дж. М. Ноуен; [пер. з англ. І. Ленишин-Бричук]. – Львів : Свічадо, 2005. – 117 с. **5.** Nouwen H. J. M. Adam. God's Beloved / Henry J. M. Nouwen. – Orbis Books, New York, 1997. – 128 с.

Людмила Зенина
г. Москва, Российская Федерация

Некоторые вопросы использования транскрипции как способа передачи реалий в процессе обучения переводу экономической безэквивалентной лексики

Особенность обучения специальному переводу заключается в развитии у студентов навыков и умений преодолевать различные трудности, возникающие при переводе текстов, относящихся к сфере основной профессиональной деятельности. Роль преподавателя – предупреждение и возможное уменьшение трудностей, с которыми сталкиваются студенты, приступающие к практическому овладению переводческими навыками и умениями, на основе выявления существенных характеристик текстов экономического содержания.

Одной из характерных особенностей экономических текстов является наличие в них аббревиатур, названий (*WTO, IMF, The Alliance machine, Science Application Inc.*), безэквивалентной лексики, уникальных культурных реалий (*a drive-in bank, stop-go-stop policy, Great Depression, Four Freedoms*). Знакомство с подобными явлениями при переводе следует сопровождать комментариями, аргументацией правильности выбора того или иного решения, последовательно и целенаправленно формируя у студентов устойчивый навык нахождения адекватных переводческих средств.

Факторы, обусловленные объективной действительностью, не многочисленны, так как реальность в целом одинакова и не зависит от языка. Трудности в поиске соответствий часто возникают в результате того, что представления о предметной ситуации автора и получателя информации на ином языке не всегда являются тождественными. В процессе перевода экономических текстов студенты сталкиваются с лексикой, называющей специфичные культурные элементы – реалии. Реалии экономической сферы человеческой деятельности можно отнести к более широкой группе – общественно-политическим реалиям, отражающим особенности общественной жизни, политики, государственного устройства и т.д.

Реалии относят к разряду безэквивалентной лексики, поскольку они не имеют ни полных, ни частичных эквивалентов среди единиц другого языка. В понятие безэквивалентная лексика включается аспект восприятия лексических единиц, отражающих реалии с позиции языка перевода. В языке перевода возникает лакуна – явление зеркальное явлению реалий в языке оригинала. В настоящее время в условиях

стремительного ускорения информационного обмена все большее количество лакун получает устойчивое заполнение[1].

Можно сказать, что к разряду безэквивалентной лексики, с которой сталкиваются студенты в процессе перевода экономических текстов в настоящее время, относятся имена собственные и названия, либо вновь появившиеся (названия новых корпораций), либо малоизвестные в силу различия экономических систем.

Как известно, одним из способов передачи реалий является транскрипция. Данный способ является достаточно распространенным в настоящее время, так как он исходит из подлинного звучания иностранных слов. Но если правила переводческой транскрипции англоязычных имен отражены в целом ряде публикаций и словарей, то с правилами переводческой транскрипции при переводе с русского языка дело обстоит сложнее. Например, аббревиатура российской компании «*CTMX*», в которой присутствует звук [*x*], передается с помощью транскрипции и может выглядеть как *STKhM*. Избыточное использование букв *Y* или *J* для передачи йотированных гласных очень часто создает утяжеленный облик русского имени или в английском тексте. По этой причине, в некоторых случаях точное воссоздание фонетических особенностей можно не использовать.

Помимо имен собственных, в группу единиц, переводимых студентами посредством переводческой транскрипции, входят также наименования банков, компаний, периодических изданий. Например: *Washington Group International (WGI) – Вашингтон Групп Интернешнл* (американская компания). Сокращение *WGI* российская сторона чаще передает как *ВэГэИ* вместо *Дабл-ю Джи Ай*. *Ratheon – Ратеон* (американская компания). В данном случае английский звук *[Ɵ]* передается русским *[т]*.

Следует помнить о некоторых нетрадиционных фактах употребления транскрипций в том случае, когда характер переводимых реалий хорошо знаком специалистам и не нуждается в понимании. В данном случае может складываться особый язык перевода, основанный преимущественно на транскрипции. Например *ТЭЦ* (тепловая электроцентраль) произносится на русский манер *TETs* вместо имеющегося в английском языке аналога *power plant*, протокол (документ, фиксирующий ход совещания) произносится *['proutokol]* вместо английского слова *minutes*[2].

Студенты должны знать, что названия зарубежных фирм никогда не переводятся, а передаются способом транскрипции или транслитерации, даже если в состав словосочетания входят общеупотребительные слова (*The Alliance Machine* (англ.) – компания *«Элайенс*

Мэшин»). Никогда не переводятся названия газет и журналов. При письменном переводе название транскрибируется, причем, как правило, добавляется слово, определяющее вид издания (*The Times* (англ.) – газета *«Таймс», Iron and Steel Engineer* (англ.) – ежемесячник *«Айрен энд стил энжинир»*)[2].

Когда в названии иностранных компаний встречаются сокращенные элементы *Ltd., Inc*., означающие «акционерное общество с ограниченной ответственностью» и «зарегистрированный в качестве юридического лица», они, как правило, не переводятся, а передаются с помощью транскрипции (*«лимитид», «инкорпорейтид»*).

Термины также являются особым типом языковых единиц, подвергающихся транскрипции. Некоторые английские термины были в свое время введены в различные языки способами транскрипции. Например: *computer, file, modem, interface.*

В целях улучшения качества перевода студентов экономических специальностей следует знакомить с основными особенностями переводческой транскрипции.

1. В процессе перевода студенты должны придерживаться систем международной транскрипции, межалфавитного соответствия, которые отражаются в большинстве двуязычных словарей.

2. Перед применением транскрипции следует провести анализ для выявления возможных традиционно принятых форм передачи данной реалии (термина), которые уже утвердились в мировой практике перевода.

3.Следует помнить, что транскрипция может применяться как компонент смешанного перевода параллельно с другими приемами, такими как калькирование, семантический перевод или комментарий.

Литература

1. Велединская С.Б. Курс общей теории перевода: учебное пособие. – Томск: Изд-во Томского политех. ун-та, 2010. – 230 с. **2.** Томахин Г.Д. США. Лингвострановедческий словарь. – М.:Русский язык 1999. – 576 с.

Виктор Кабакчи
г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Переводчик и английский язык вторичной культурной ориентации в эпоху «глобанглизации»

KING How, madam! Russians?
PRINCESS Ay, in truth, my lord; trim gallants, full of courtship and of state.
(W. Shakespeare, *Love's Labour Lost,* Act V, Sc.II)

Русский язык в опасности

Общественность бьёт тревогу: русский язык в опасности. С распадом Советского Союза русскоязычный государственный регион сократился на 20%. Страны т.н. «соцлагеря» и «союзники СССР», в которых широко использовался русский язык, политически переориентировались. Там, где ещё четверть века назад можно было свободно общаться с местным населением на русском языке, для молодёжи он стал языком иностранным и вытесняется английским.

С падением «железного занавеса» англицизмы беспрепятственно хлынули в русский язык, не без основания давая повод защитникам чистоты языковой идентичности говорить о его перерождении. Западные авторы не без злорадства окрестили такую англо-русскую смесь-суржик термином Russlish, приводя примеры типа:

Demokratiya, konstitutsiya, parlament and *Prezident* are all foreign additions to the Russian vocabulary (*Time* 27.05.1996)

Repeatedly heard in political discussions are words like *konsensus, privatizatsia, korruptsia, plyuralizm* and *konsolidatsia.* (Gallagher. "English Words Are Talk of Russia," *Chicago Tribune* 4 Oct 1992)

Экспансия английского языка («глобанглизация»)

В начале XX века с чисто американской категоричностью Henry Ford кинул лозунг: *Make everybody speak English*! («Пусть все говорят по-английски», см.: [18, с. 158]). В последней четверти этого века эта цель была достигнута: впервые в истории земная цивилизация получила *глобальный* язык межкультурного общения. Английский язык распространился по всей планете. Лингвист США индийского происхождения Б. Качру выдвинул удобную схему деления распространения английского языка на земном шаре. Это три круга, три региона: **внутренний круг (**Native Language English – **Inner Circle**); **расширяющийся круг (**Second Language English – **Expanding Circle**) и **внешний круг** (Foreign Language English – **Outer Circle**) [4, с. 48-74; 5, с. 11-30]. Если исходить из этой схемы, Россия находится на

периферии англоязычного мира: у нас нет «континуума» говорящих на английском языке, и этот язык является для россиян не вторым, а иностранным.

В отличие от своих предшественников (древнегреческого, латинского и французского) английский язык охватывает практически все сферы современного межкультурного общения, в том числе являясь для народов мира ключом к иноязычным культурам, поскольку все народы основную информацию об окружающем мире получают посредством либо родного, либо знакомого им другого языка.

Англоязычное цунами: активное сопротивление языковой эрозии

У народов мира двойственное отношение к английскому языку. С одной стороны, очевидно, что в эпоху «глобанглизации» невозможно обойтись без всеобщего международного языка. Вместе с тем возникает опасение за сохранность своих языков. Ещё в разгар холодной войны (1976 г.) на международном семинаре в Токио *Communicating Across Cultures for What?*, посвященном англоязычной межкультурной коммуникации, японский лингвист Jun Nishikava выступает с докладом с характерным заглавием «The Language of Oppression», в котором подвергает критике экспансию английского языка. Сейчас, почти полвека спустя, эта угроза стала реальной.

Опыт первой (русско-французской) волны билингвизма показывает, что русская культура достойно выдерживает нашествие иностранного языка: язык тщательно фильтрует пришельцев, русифицирует их и оставляет лишь тот минимум, который нужен для межкультурного общения. Вместе с тем, не следует недооценивать специфику новой языковой ситуации. Фактически это уже не волна, а **англоязычное цунами**: теперь в распоряжении английского языка глобального общения имеются новейшие технологии языкового общения, в том числе совершенно новый фактор коммуникации – Интернет. Не случайно возникновение движения в России за сбережение русского языка, которое вылилось в образование фонда «Русский мир». В идущей бескомпромиссной борьбе языков за влияние и выживание все языковые средства хороши.

Как показывает мировой опыт, парадоксальным образом успешным средством борьбы с англоязычной экспансией оказывается сам английский язык. Словом, как говорят сами англичане «If you can’t beat them, join them» («бей врага его же оружием»). «Второязычные» писатели в поисках выхода на широкую читательскую аудиторию стали всё более активно прибегать к английскому языку в своих художественных произведениях [14], что и фиксирует Pico Iyer в журнале *Time* (8 Feb 1993) в своей статье с характерным названием "The Empire Writes Back".

Лингводвуликий Янус

Принципиальная возможность английского языка выступать в качестве *вторичного средства общения иноязычного общества* возможна благодаря двойственности его культурной ориентации («функциональный дуализм языка»: [8]). В условиях мультилингвизма земной цивилизации язык по необходимости используется не только в ориентации на свою («внутреннюю») культуру, но и в приложении к миру иноязычных («внешних») культур, т.е. в своей вторичной культурной ориентации [7, с. 9]. Более всего это относится к языку глобального общения.

Таким образом, «английский язык межкультурного общения», ориентированный в область иноязычной культуры (**АЯМО**), и его потенциальная ориентация на русскую культуру – это лишь частный случай его выхода во внешний мир – **АЯМО (РК)**. Так возникла новая лингвистическая дисциплина – *лингвистика языка вторичной культурной ориентации*, которую мы назвали ***интерлингвокультурология*** [13; 15].

Многолетние исследования

Приступая в начале 1980-х гг. к исследованию АЯМО (РК), мы исходили из гипотезы: *использование английского языка в приложении к иноязычной культуре неизбежно ведёт к формированию специализированной разновидности этого языка*, поскольку любая внешняя культура по отношению к внутренней культуре выступает как специальная область знаний. Мы поставили перед собой задачу установить закономерности **нормативного** АЯМО (РК) – Standard English, т.е. такого языка, который бы смог обеспечить глобальное взаимопонимание межкультурного общения.

Мы полагали, что добиться достоверных результатов можно только на материале **оригинальных** («аутентичных») текстов англоязычного описания русской культуры, т.е. с привлечением корпуса текстов, созданных квалифицированными специалистами в сфере русской культуры, для которых английский язык является родным (В.В. Набоков, к сожалению, редкое исключение «второязычного» русско-английского писателя).

Банк данных: только аутентичные тексты и авторитетные словари

Изучению текстов англоязычного описания русской культуры способствует тот факт, что в англоязычном мире существует большой интерес к нашей культуре. Современная англоязычная Rossica насчитывает тысячи крупных произведений, бесчисленное количество газетных и журнальных газет разнообразных жанров [9; 15, с. 16-19].

В ходе исследований нами был накоплен большой Банк данных, включающий более 100 англоязычных книг различных жанров,

посвящённых русской культуре, просматривались периодические издания (*Time, Times, Newsweek, National Geographic, Christian Science Monitor, Moscow Times, St Petersburg Times,* etc.) и лексикографические работы. Наибольший интерес в этом отношении, на наш взгляд, по крайней мере, для лингвистического исследования, представляет капитальный труд *The Cambridge Encyclopedia of Russia and the Former Soviet Union* 142 ведущих «русологов» Соединённого королевства и США (впервые – 1982, второе издание: 1994), составленный под общей редакцией.

Появление русизмов в англоязычных текстах проверялось по наиболее авторитетным словарям: 26 толковых словарей (в том числе *Oxford English Dictionary, Random House Dictionary, Merriam-Webster*), по словарям иностранных слов и некоторым специализированным словарям.

Изучение этих текстов позволило нам сделать важные наблюдения в области АЯМО вообще, а главное – в приложении к АЯМО (РК). Накопленные материалы дали нам возможность создать пособия по англоязычному описанию русской культуры (в том числе: [7; 11; 15]) и англо-английский словарь (*The Dictionary of Russia*) русской культурной лексики, богато иллюстрированный примерами из указанных оригинальных источников [3].

Базовые закономерности английского языка, ориентированного на русскую культуру – АЯМО (РК)

Проведённые исследования позволили установить закономерности англоязычного описания русской культуры. Основная трудность англоязычного описания русской культуры – это потребность определения англоязычных наименований специфических элементов этой культуры, т.н. безэквивалентной лексики (в нашей терминологии – «идионимы»: *казак, царь, боярин*), для которых необходимо создать адекватные англоязычные наименования («ксенонимы»: Cossack, tsar, boyar) [7, с. 19-20; 15, с. 27]. Было установлено, что максимальная **точность** образования ксенонимов достигается посредством **заимствования** этих русизмов, поскольку они наилучшим образом обеспечивают однозначную межъязыковую *обратимость* иноязычных наименований идионимов [7, с. 48-52]:

Pirozhki are wonderful as a ***zakuski***, with bouillon, **borshch**, or ***shchi***, and make fabulous snacks for any time (Craig, Novgorodsev 1990: 35).

Впрочем, не менее продуктивно и **калькирование**:

From the last third of the 19th century onward, the history of Russian art is the history of a series of school struggles: the **Slavophiles** against the **Westerners**; the Academy against the ***Peredvizhniki*** ("**Wanderers**"); and

later the joint effort of the last two against a new movement, born in the 1890s and directed by the art review ***Mir Iskusstva*** (***The World of Art***) [21].

Для *академических* статей, рассчитанных на специалистов, характерен тяжелый стиль, поскольку здесь мы часто сталкиваемся с иноязычными реалиями – ксенонимами, например:

The gentry or middle service class (***dvoryane***) also figure in numerous graveside inscriptions. A 1677 **Pskov** memorial, for example, recalls the **"Moscow *dvoryanin*" Evsegneii Nikitin *syn* Neelov**, while a 1679 inscription remembers another ***dvoryanin***, **Grigorii Grigor'ev *syn* Chirikov**. Numerous memorial plates from the **Pskov Caves** monastery identify the deceased as "***pomeshchik***," confirming the fact that the middle class level of **Muscovite** servitors became accustomed to adding social rank to grave markers. Soon ***zhiltsy*** and others who inhabited the middle levels of the **Muscovite** social order also had their rank recalled in commemorative tablets. Seventeenth-century ceramic memorials commemorate a musketeer (***strelets***), artilleryman (***pushkar'***), and others from the lower reaches of the military service classes [22, c. 446].

Подобные тексты могут быть буквально переполнены русизмами и доступны разве что специалистам:

There were three principle sorts of conveyance: the ***telega***, a springless, one-horse cart, which had a leather hood and curtain for bad weather; the ***kibitka***, which was similarly equipped but could also be converted into a horse-drawn sleigh; and the ***tarantass***, a sort of hooded and seatless basket about seven feet long ... The ***tarantass*** was drawn by a ***troika***, a team of three shaggy Siberian horses. ... the ***tarantass*** was the most popular. Both ***kibitkas*** and ***tarantass*** could be bought or hired in Perm ... All these sorts of vehicles were driven by a ***yamshchik*** (driver) who was invariably at least partially drunk [25, c. 77].

Впрочем, изучающие русский язык и, следовательно, русскую культуру именно такими специалистами в конечном итоге и должны стать. А следующий пример может просто служить образцом пояснения русского слова:

Places like this one, home to perhaps a quarter of Russian population, are popularly known as the ***glubinka*** – the depths of the countryside. (*Time* 01 July 1996)

Авторы англоязычных описаний русской культуры нередко прибегают к разнообразным **стилистическим** приёмам с целью отразить идентичность иноязычной культуры. Так, в текст вводятся заимствованные русизмы, которые выполняют исключительно функцию стилизации описания:

[***Kulebyaka***] is the **Tsar** of Russian pies [20, c. 42].

Like most Moscow ***taksisty***, he doubles as paid listener and anonymous confessor (*Time* 15.12.1993)

Also, I am not speaking of those great Russian words like ***toska*** (anguish) or ***remont*** (repairs) that so concisely sum up a wealth of associations that their English equivalents cannot. (*St. Petersburg Times* 23.05.1997)

Порою в текст вводятся заимствованные отрывки русской речи:

'*Avtomobil', kostym – nu pryamo amerikanets* (a veritable American), ***pryamo Ayzenhauer***!' said **Varvara** … [24, с. 454]

Особенно часто иностранцы любят прибегать к нашим пословицам:

Reagan quoted his favourite **Russian** proverb, ***Doveryai, no proveryai*** (**Trust, but verify**)... (*Newsweek* 21.12.1990).

Lying there in the snow, that old **Russian** proverb began swirling around my head: **"However you meet the New Year, so shall you spend it"** (*St. Petersburg Times* 10.01.1997)

As the saying goes, ***ot sud'by ne uidyosh'*** **(you can't run away from your fate)**. (*Moscow Times* 14.01.1997)

As a **Russian** proverb puts it, **"You never value what you have until you lose it."** (*Time* 06.01.1992)

В. Набоков даже прибегает к двуязычной поэзии:

'How would you say "delightful talk" in Russian?

'How would you say "good night?" '

Oh, that would be:

Bessonitza, tvoy vzor oonyl I strashen;

lubov' moya, outsoopnika prostee.

(Insomnia, your stare is dull and ashen,

my love, forgive me this apostasy.) [23]

Путеводители – новое в АЯМО (РК)

Большой интерес для нашей темы представляют англоязычные путеводители по России, которые претерпели радикальные изменения с падением «железного занавеса» [10]. Появилось множество малобюджетных туристов (т.н. «budget tourists») и такое новое явление как «экспатрианты» (обычно просто – экспаты), т.е. иностранцы, которые по различным причинам длительное время проживают за рубежом. Именно такие гости нашей страны чаще всего реально сталкиваются с проблемой общения с теми, кто либо плохо знает английский язык, либо вообще его не знает. Поскольку путеводитель готовит читателя к этой ситуации, мы находим многочисленные примеры вторжения русизмов в англоязычный текст, в том числе и в виде кириллицы.

В реальных условиях контакта с иноязычной культурой туристу обычно требуется точное наименование элемента русской культуры. Как уже отмечалось выше, точность в этом случае наилучшим образом

обеспечивается использованием заимствования. К нему часто и прибегают составители путеводителей:

Russian beer (***pivo***) is good stuff; try locally brewed **Nevskoe** or **Baltika** [27 Oct-Nov 2012, c. 6].

Повышенной точности требует адресная информация:

Getting to the airport by Public Transport: buses N113, N213 and fixed-route mini-buses (***marshrutky***) K13, T113 go from **Moskovskaya metro** every 15 min (19-28 Rb) to **Pulkovo**-2. Mini-buses K3 and K213 go from **Moskovskaya** and also the more central **Sennaya Pl**. [27 Oct-Nov 2012, c. 7]

Обратите внимание на аббревиатуру «Pl.» (т.е. «площадь»): современные путеводители используют все наши аббревиатуры наименований улиц (Ul.), проспектов (Pr.), переулков (Per.) и т.д. Обычно они приводятся отдельным списком.

Для путеводителей характерно сочетание серьёзного описания с юмором и различными стилистическими приёмами:

Na Zdorovie! Bolshoy pr. 13/4, Petrograd Side, M **Sportivnaya.** This cheerful, cosy restaurant called **Na Zdorovie** (Russian for 'to your health!') serves excellent Russian and **Soviet** cuisine. It is a good restaurant for tourists looking for a taste of typical Russian food. Take our word for it, everything we tried here tasted really fresh - as if a Russian ***babushka*** (grandmother) prepared it herself. Don't forget to try the typical Russian drinks ***kvas*** and ***mors*** [27 Oct-Nov 2012, c. 27].

Здесь название ресторана «На здоровье» (т.н. «говорящее собственное имя») поясняется, идионимы «квас» и «морс» заимствуются, а русизм ***babushka***, ставший чрезвычайно популярным в последнее время, используется исключительно в стилистической функции.

Иногда эти тексты достаточно забавны. Автор приводимого ниже текста из рубрики **Word of the month**, получает явное удовольствие от описание русского идиоматического выражения. Впрочем, не меньшее удовольствие получает и читатель:

Word of the month: *Vsyo v shokolade*

Vsyo v shokolade (everything in chocolate) – that's the real way to live! If you're living ***v shokolade*** it means that everything in your life is, like the best chocolates, luxurious and tasty. You've got the ***klassnaya mashina*** (cool car), the ***shikarny*** (chic* and stylish) clothes** and the ***klyovy*** date on your arm. You eat in ***glamurny*** (glamorous) restaurants which are ***ochen dorogie*** (very expensive) and drink with VIPs at the most ***eksklyuzivny*** (exclusive) bars in the city. Even Russia's It-girl, the ***blondinka v shokolade***, Kseniya Sobchak could be jealous of you. Ah!*** The power of dreams … [27 March 2009]

Современные путеводители приводят списки **ключевых слов,** которые могут понадобиться в межкультурном общении, например, *A glossary of Russian words and terms* из путеводителя по Москве, в котором 38 слов, в том числе такие как «**баня, касса, кремль, лавра, монастырь, переулок, площадь, проспект, ресторан, рынок, шоссе, собор, улица, вокзал**» [26, с. 461].

Другой путеводитель приводит небольшой список речевых клише «Useful Phrases» в трёх вариантах: **кириллица, транслитерация** и **перевод**. Вот пара примеров: «No/Yes – Net/da – Нет/Да», «Hello – Zdravstvuite –Здравствуйте» [27 Oct-Nov 2012, с. 10].

Готовя читателя к самостоятельным контактам с местным населением, путеводители дают модели общения с использованием речевых клише. В первом примере путеводитель учит туриста занимать очередь:

The *modus operandi* involves fronting up to the dispersed group and asking **'*Kto pasledny*?**' (Who's last?), to which someone will answer **'*Ya*'** (meaning me). Now all you need to do is wait for your turn. [27 Oct-Nov 2012, с.7]

Во втором отрывке путеводитель объясняет, как нужно попросить водителя остановить маршрутку:

The ***marshrutka*** is a mini bus taxi which follows a set route. When you see the number you want, hail it down like a taxi. When you want to get off, yell out, ***'astanavites pazhalusta***,' and the driver will, hopefully, come to a screeching halt [27 Oct-Nov 2012, с.9].

Иными словами, современный англоязычный путеводитель по России стране фактически становится и элементарным учебником русского языка.

Сохранит ли русский язык кириллицу?

Узким местом АЯМО (РК) остаётся латинизация русизмов в англоязычном тексте, т.е. проблема *транслитерации*. Мы очень строго относимся к грамотности человека на родном русском языке, и тот, кто в своём резюме напишет «"свабодно" влодею английским языком», вряд ли может рассчитывать на хорошую должность. Между тем, разнобой написания русизмов в англоязычных текстах поразителен. В июне 2007 года я плыл на круизе «Академик Глушков» в качестве лектора туристов США. Там были переводчицы с «бэджами» на груди: Yul**ia**, Kat**ya** и Gal**ja**. Несмотря на мой длительный опыт изучения данной темы, что касается «правильной» транслитерации русской буквы «Я» в англоязычном тексте, ответа ни у меня, ни у кого-либо другого нет: его просто не существует.

Между тем, в условиях «глобанглизации» и всеобщей компьютеризации перед народами мира стоит задача стандартизировать англоязычную передачу иноязычных культуронимов. Мы уже убеди-

лись, что без транслитерации русизмов в межкультурном общении сейчас не обойтись. Если освоенные русизмы обычно даются в традиционной, как правило, ассимилированной, форме (Crimea, Siberia, Cossack, steppe и др.; впрочем, их меньшинство), то низкочастотные русизмы неизменно транслитерируются:

From a literary point of view, the best work of Old Russian literature is the *Slovo o polku Igoreve* (*The Song of Igor's Campaign*) … [21]

Particularly noteworthy is Valentin Rasputin's elegiac novel *Proshchaniye s Matyoroy* (1976; *Farewell to Matyora*) … [21]

К сожалению, несмотря на то, что сосуществует более дюжины различных проектов транслитерации русизмов (в зарубежных публикациях предпочтение отдаётся британской системе British Standard и системе США Library of Congress), ни один из них не был принят на государственном уровне. И здесь мы отстали от многих зарубежных стран, которые предложили свой способ латинизировать свою письменность в англоязычном тексте, например, система латинизации китайских иероглифов Пиньин (см. подробнее: [7, с. 72-84; 16]). Любопытно, что латинизированное наименование нашей страны на почтовых марках (ROSSIJA) дано в архаичной системе ИЯ АН СССР, о существовании которой не знает даже большинство преподавателей английского языка.

Впрочем, есть предложения радикально решить эту проблему посредством перехода на латинский алфавит: *«По моим прогнозам, в течение этого столетия русский язык перейдет на латиницу. Декретов не будет – жизнь все определит. Сначала на латиницу перейдет компьютерная переписка, потом печать на принтере, малотиражная и техническая литература. Родная кириллица сохранится как памятник истории. Ей будут пользоваться поэты, на ней будут писаться церковные тексты»* (Сергей Арутюнов, чл.-корр. РАН; «Известия», Битва вокруг алфавита, 25.08.2001). Будем надеяться, что это мнение останется в числе несбывшихся прогнозов, поскольку попытка отказаться от кирилловского алфавита могла бы разделить общество.

Представляется, что оптимальным выходом из создавшейся ситуации было бы принятие системы транслитерации, наилучшим образом удовлетворяющей переводу кириллицы в латиницу на базе английского языка, в качестве «**Вспомогательного латинского алфавита** русского языка» (ВЛАРЯ) на государственном уровне с тем, чтобы унифицировать англоязычное выражение русизмов [7, с. 72-84]. Кириллица оставалась бы основной системой письменности, в то время как ВЛАРЯ использовалась бы исключительно в рамках англоязычной

межкультурной коммуникации. Ну а пока за рубежом сетуют на то, что из России не исходит никаких рекомендаций на этот счет.

Предвосхищая современную реальность, Л.В. Щерба еще в середине XX века указывал на необходимость подготовки широкого круга специалистов, в том числе публицистов, способных писать на иностранных языках [19, с. 30]. Сейчас проблема перехода на английский язык специалистов, нуждающихся в этом языке, в качестве второго, а не иностранного языка, стала как никогда актуальной. Чужой язык, каким бы совершенным он ни был, не может заменить родной язык, однако в качестве одного из способов популяризации русского языка и русской культуры в зарубежном мире и этот способ может и должен использоваться. Нам нужен «креативный английский язык», нужно поколение новых Набоковых, которые могли бы поставить английский язык на службу русской культуре.

Следует отметить универсальность АЯМО, потенциал которого неисчерпаем, и он может быть обращен в область любой иноязычной культуры. Вот, в частности, несколько примеров на материале англоязычного описания украинской культуры:

Pagan ritual songs were subsequently much modified by association with various church feasts (*e.g.*, ***kolyadky*** with the Christmas cycle). The heroic epics (***byliny***) of the early medieval period may have survived in **Ukraine** until the 16th century, but they were then wholly superseded by historical songs (***dumy***) based on events in the 16th and 17th centuries in **Cossack Ukraine** [21].

The earliest works of the **Kievan** period (10th century and following) were the historical annals: ***Povist vremennykh lit*** (**"Tale of Bygone Years"**), the **Hypatian** (**Kievan**) chronicle, and the **Galician-Volhynian** chronicle. The 12th-century ***Slovo o polku Ihorevi*** (**"The Song of Igor's Campaign"**) is a unique historical epic written in the ornamental style [21].

Indigenous opposition to the Communist Party crystallized in an organization called the **People's Front of Ukraine for Reconstruction**, or **Rukh**, in 1989. […] **Rukh** is the most prominent of a large group of moderate nationalist and centrist parties [21].

Чужой язык, каким бы совершенным он ни был, не может заменить родной язык, однако в качестве одного из способов популяризации русского языка и русской культуры в зарубежном мире и этот способ может и должен использоваться. В условиях «глобанглизации» нужен «креативный английский язык», ориентированный на родную культуру. Необходимо поставить английский язык глобального общения на службу родной культуре, а для этого необходимо воспитать поколение новых молодых Набоковых.

Литература

1. Cambridge Encyclopedia of Russia and the Former Soviet Union, The (1994). **2**. A.Brown, M.Kaser, G.Smith (eds.): Cambridge University Press. Iyer, Pico "The Empire Writes Back", Time, 8 Feb 1993, pp.50-55. **3**. Kabakchi V.V. The Dictionary of Russia (2500 Cultural Terms). – СПб: Издательство СОЮЗ, 2002. **4**. Kachru B. (ed.). The Other Tongue. English Across Cultures. Oxford-New York, 1983. **5**. Kachru B. B. Standards, codification and sociolinguistic realism. The English language in the outer circle // R. Quirk and H.G.Widdowson (eds.). English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. – Pp.11-30. **6**. Nishikava, Jun. The Language of Oppression. B: Communicating Across Cultures for What? A Symposium on humane responsibility in intercultural communication. – Tokyo, 1976. **7.** Кабакчи В.В. Основы англоязычной межкультурной коммуникации. – СПб: РГПУ им. А.И.Герцена - ИВЭСЭП, 1998. **8**. Кабакчи В.В. Функциональный дуализм языка и языковая конвергенция (опыт моделирования языковой картины земной цивилизации) / Когнитивная лингвистика: ментальные основы и языковая реализация. Ч.2 Текст и перевод в когнитивном аспекте. Сб. статей к юбилею профессора Н.А. Кобриной. Отв. ред. Н.А. Абиева, Е.А. Беличенко. – СПб: Тригон, 2005, с.164-175. **9**. Кабакчи В.В. Типология текста иноязычного описания культуры и инолингвокультурный субстрат \ Лингвистика текста и дискурсивный анализ: традиции и перспективы. – СПб: СПбГУЭФ, 2007, с.51-70. **10.** Кабакчи В.В. (а) Англоязычное описание русского города (на материале западных путеводителей) / XI международная научно-практическая конференция «Лингвистика, перевод, дискурс межкультурной коммуникации». – Екатеринбург: ИМС, УГУ им. А.М. Горького, Бизнес-бюро Ассоциации переводчиков, 2009, 112-126. **11.** Кабакчи В.В. (б) Англоязычное описание русского города (на материале западных путеводителей) / XI международная научно-практическая конференция «Лингвистика, перевод, дискурс межкультурной коммуникации». – Екатеринбург: ИМС, УГУ им. А.М. Горького, Бизнес-бюро Ассоциации переводчиков, 2009, 112-126. **12.** Кабакчи В.В. (в) Англоязычное описание русской культуры. Russian Culture Through English: учеб. пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: «Изд. центр «Академия», 2009. **13.** Кабакчи В.В. (а) Введение в интерлингвокультурологию / Язык и межкультурная коммуникация: материалы Второй Международной науч.-практ. конф., Великий Новгород, 19-20 мая 2011 г.: в 2 т., Т.1 (отв. ред. О.А.Александрова, Е.Ф.Жукова, НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2011. – 403 с. – с.11-19. **14.** Кабакчи В.В. (б) «Инокультурная литература» как объект лингвистического исследования Studia Linguistica XX, Язык в логике времени: наследие, традиции, СПб, Политехника-сервис, 2011. **15.** Кабакчи В.В., Белоглазова Е.В. Введение в интерлингвокультурологию. – СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2012. **16.** Кабакчи В.В., Юзефович Н.Г. Транслитерация русизмов в англоязычном описании русской культуры (к столетию поисков системы транслитерации русизмов) // Социаль-

ные и гуманитарные науки на Дальнем Востоке. – 2007. – № 3 (15). – С. 115-124. **17**. Прошина З.Г. Основные положения и спорные проблемы теории вариантности английского языка. Уч. Пособие. – Хабаровск: Дальневосточный институт иностранных языков, 2007. **18**. Свадост Э. Как возникнет всеобщий язык? – М., Наука, 1968. **19**. Щерба Л.В. Преподавание иностранных языков в средней школе. М., 1974.

Источники примеров

20. Craig K., Novgorodsev S. The Cooking of Russia. – A Sainsbury Cookbook, London, 1990. **21**. EncBr = Encyclopœdia Britannica 2001 Standard Ed. CD-ROM. (Copyright © 1994-2001 Encyclopedia Britannica) **22**. Kaiser, Daniel. Discovering Individualism Among the Deceased: Gravestones in Early Modern Russia. – Kotilaine, Jarmo & Poe, Marshall (ed.). Modernizing Muscovy. London & NY: Routledge Curzon, 2004, pp. 433-59. **23**. Nabokov V. An Evening of Russian Poetry [First publication in The New Yorker. Vol. 21 (1945), N 3]. **24**. Nabokov. Pnin — Nabokov V. Selected Prose and Verse. - Moscow: Raduga, 1990. **25**. Newby E. Big Red Train Ride. – Penguin, 1978. **26**. Richardson D. Moscow. NY, L, Delhi: Rough Guides, 4th ed., 2005. **27**. SPbIYP (periodical) = St. Petersburg. In Your Pocket. Essential City Guides. BCB Tourism And Publishing BV.

Наталия Каменева
г. Москва, Российская Федерация

Социокультурные аспекты ведения беседы в традициях англоязычных культур

В отличие от русскоязычной культуры, ведение англоязычной беседы подчинено жестко установленным правилам и состоит из четко очерченных фраз и порядка участия в них. Выделяются основные пять этапов:

Opening – начальный этап, подразумевающий обращение, приветствие, представление, small talk;

Feedforward – вводный этап, вводящий в курс дела;

Business – основная часть беседы;

Feedback – выяснение ответной реакции собеседника на представленную информацию;

Closing – заключительная стадия общения.

В русскоязычной речи официальный стиль не столь четко регламентирован.

Существуют различные стили речи: formal, informal, neutral languages, употребляемые в соответствующих ситуациях общения. Знание стилей речи позволяет учитывать статус собеседника и использовать речевые обороты, адекватные ситуации общения (см. Табл.1).

Табл. 1

Addressing	**Answering**	**Language style**
How do you do?	How do you do?	formal
How are you?	Fine, thanks	neutral
How are things?	Fine, thanks. What about you?	informal
How is everything? How is it going?	So-so. Not so well, thank you.	informal
Good day! (Have a good day!)	All the best	formal
Hello!	Hello! Pleased to meet you.	informal
Shall I make the introduction? My name is…	Yes, …	neutral
Let me introduce Mr. Smith to you.	How do you do?	formal
I wonder if you could tell me where the office is. I should be interested…	Yes, it is on the second floor.	formal
Could you tell me, what the weather is going for tomorrow? Excuse me, do you know? Do you happen to know? I'd like to know, please…	Yes, it will be warm and sunny.	Neutral
Got any idea what time the film starts? Happen to know …?	No, let's see the Internet site.	informal
See you sometime soon.	Take care.	informal
Thank you.	Don't mention	formal
Thank you.	Not at all. You are welcome. That is right.	neutral
I beg your pardon.		formal

Искусство поддержания разговора основано на знании определенных правил и установок, позволяющих направлять нить беседы в нужное русло, не выходя при этом за грань вежливости.

Для британцев и американцев характерно четкое разграничение сфер общения и весьма строгое закрепление тематики за определенными ситуациями – small talk и big talk. Недопустимыми признаются смешение повседневно-бытового, профессионально-научного,

делового общения и выход за рамки характерной для конкретной сферы тематики. Не принято обсуждать на работе домашние проблемы, а дома – рабочие. Принцип невмешательства лежит в основе коммуникативного взаимодействия и является определяющим фактором при выборе тематики общения. В ходе легкой светской беседы – в неформальной обстановке в гостях или во время официального мероприятия принято избегать разговоров как о чем-то серьезном, так и о чем-нибудь личном, придерживаясь распространенных шаблонов.

Для деловых американцев вопрос “What do you do (for your living)?”, заданный им при встрече с незнакомыми людьми, является весьма приемлемыми и распространенным, тогда как британцы стараются избегать расспросов подобного рода о профессиональной деятельности человека. Обстоятельный разговор о профессиональной деятельности одного из собеседников в большой компании не приветствуется, поскольку отсутствие общей коммуникативной базы может нарушить равенство в общении.

В русскоязычной и англоязычной культуре смысл сказанных фраз воспринимается по-разному. В отличие от русского языка, на приглашение англичанина посетить кого-то нужно отвечать, если указаны конкретные данные – время, место, и т.д. Фраза “All the best” в отличие от русского варианта используют при прощании.

Англоязычная беседа имеет четко обозначенную формальную сторону. Доминантой при этом является ориентация на безупречность формы, и в основе правил коммуникативного поведения лежит пристальное внимание к соблюдению традиционного установленного регламента самого процесса общения, имеющего определенную последовательность и продолжительность этапов, и непосредственного участия, выстраивающегося по принципу равенства – в отношении чередования реплик и степени активности.

Характер взаимодействия участников в традициях англоязычных культур имеет жестко регламентированные правила, определяющие активность участия в разговоре, частоту включения в него, очередность и продолжительность участия. Так, реплики всех собеседников должны быть соразмерными и относительно короткими, эстафета высказывания переходит от одного собеседника к другому, говорить одновременно и перебивать не принято. Паузы при передаче эстафеты принято заполнять, оказывая коммуникативную поддержку при помощи формальных знаков внимания – “attention signals”, которые распространяются в виде приглашения и комплименты.

Основная характеристика типичной англоязычной беседы – относительная непрерывность коммуникативного контакта для

создания комфортной среды общения, что достигается на основе адекватного реагирования, при помощи тактики построения ответных реплик и тактики заполнения пауз.

Например, для смягчения смысла высказывания и сглаживания ответов используются выражения субъективной модальности с verbs of thinking (глаголами мышления) – believe, think, expect, hope, accept, agree, explain, suppose. Оговорки и допущения: “in most cases”, “in principle”, “to a certain extent”, “I agree, except…”; “I’m afraid, but…” незаменимы в случае вежливого отказа, извинения, несовпадения мнений, объяснений, жалоб и пр.

Тактика построения ответных реплик часто сводится к использованию ряда речевых формул и приемов, помогающих разнообразить краткие ответы: “Yes” и “No”, которые, в отличие от русского языка, не считаются достаточно вежливыми. Сосредоточенность на одном предмете или теме беседы в традициях англоязычных культур не предполагает возможности отвлекать внимание собеседника. А вступление в разговор в середине фразы даже с целью помочь ее сформулировать, выразить одобрение или продолжить мысль расценивается как проявление дурного тона. В отличие от русскоязычных традиций, в силу поверхностных контактов, длительные откровенные разговоры считаются неуместными и вызывают недоуменную или защитную реакцию, поскольку они воспринимаются как попытки сократить дистанцию.

Основное требование британцев при поддержании общего разговора small talk – это поддержание непрерывности и гладкости коммуникативных контактов – “keep-the-conversation-going”. Определенные реплики должны обеспечить непрерывность разговора. Это относится к светскому общению и общебытовым ситуациям, а не деловым переговорам или научным дискуссиям.

Формальные фразы для поддержания беседы (keep-the-conversation-going) указаны в Табл.2.

Табл.2

Основные приемы и средства поддержания коммуникации.

Приемы поддержания непрерывности беседы	**Языковые средства поддержки собеседника**
Attention signals (вербальные костыли)	1. Exclamations: How exiting! That is great! You can’t be serious! You must be joking! What a surprise! Surely, not! I can’t believe it! You must be kidding me! 2. Short questions: Oh, yes? And so? Is it really so?

	And what happened then? 3.Echo- questions 4.Tag questions
Verbs of thinking (модальные модификаторы с глаголами мышления)	Think, believe, suppose, hope, expect
Phrases of reservations (disclaimers – оговорки и допущения)	In most cases; in principle; to a certain extent; I agree.. only; I am sorry… but; My opinion is; I may be wrong here … but; On the contrary; By all means; In my opinion…; To my mind… ; Looks like that; Far from it.; In a way; Hardly.
Tag questions	You don't like me, do you? *Same way tags:* So you think you are right, do you? *The tag repeated:* Yes, I think so. Yes, it is, isn't it?
Fillers (вводные выражения, дежурные фразы)	All purpose nouns: thing, fact, point Hesitation devices: Well, you know; I see, let me think for a moment. Now you see; I dare say…; It is difficult to say.

В русском языке существуют почти полноценные речевые модели – аналоги предложенных англоязычных вариантов, помогающие собеседникам заполнить паузы в разговоре, а также смягчить смысл высказываемого мнения, новости или выдвигаемой идеи.

Перефразировать вопросы и ответы можно, используя тактику развертывания односложных вопросов и заполнения пауз. Для этого используются интенсификаторы – наречия как усилители – very, definitely, alright, которые переводятся на русский язык как «конечно», «разумеется», «определенно». Например: "They didn't believe, it was the truth. – No, definitely not".

Поведение россиян резко отличаются от представителей англоязычных наций: отсутствием пунктуальности, непосредственностью, прямой постановкой вопросов. Россияне часто интересуются тем, какие впечатления получили иностранцы в России, и ожидают прямых, откровенных и непосредственных ответов на свои вопросы.

Для иностранцев, ведущих бизнес в России, становится неожиданным, что назначенные встречи и визиты в России обычно длятся дольше, чем у них на Родине. Иностранцы бывают часто удивлены тем, что не всегда получают визитные карточки партнеров в ответ на

вручение своих. Общепринятые темы для беседы в России – политика, экономика, недавно произошедшие изменения (politics, piece, economy, positive and negative changes in Russia, international relations, problems), тогда как англичане куда более сдержанны в суждениях и удерживаются от прямой критики и непосредственного высказывания своих суждений и впечатлений. Обсуждение спорных вопросов и частных тем (controversial subjects – money, religion, politics, discrimination) следует избегать при беседе с малознакомыми иностранцами. Рекомендуется придерживаться общепринятых тем (common topics of conversation – travel, food, sports, music, movies, animals etc.)

Лучший способ начать беседу с иностранцем – это сделать ему (ей) ненавязчивый комплимент.

При ведении бизнеса в России следует отметить, что для нашей страны типичны достаточно длинные переговоры. Условия, достигнутые в результанте этих переговоров, к полной неожиданности иностранцев, могут еще не раз уточняться в дальнейшем. Возможно, сложные условия бизнеса и проведения переговоров часто объясняются бюрократическими препонами, неприятием нового и сложностью законодательной базы (nebulous laws) в нашей стране.

Литература

1. Адамьянц Т. З. Социальные коммуникации. Учеб. пособие для студентов вузов. М.: Дрофа, 2009. – 206 с. **2.** Каменева Н.А. Commercial Documentation in English: Учебно-метод. комплекс – М.: Изд. Центр ЕАОИ, 2011. – 128 с. **3.** Каменева Н.А. Учебное моделирование иноязычной речевой коммуникации в ситуативно-контекстном аспекте. // Ученые записки: сб. науч. трудов. Выпуск 6 – М.: Московский финансово-промышленный ун-т «Синергия», ООО «Синергия ЭКСПО», 2011. С.167-168. **4.** Турук И.Ф., Гулая Т.М. Communicate in English – М.: Евразийский открытый ин-т, 2010. – 112 с.

Наталья Камовникова
г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Пространственные модификации в переводах стихотворений Редьярда Киплинга, или Где заходит солнце Британской Империи

Художественный перевод в большинстве случаев подразумевает пространственные модификации. Создаваемое в художественном произведении пространство часто имеет признаки, которые с трудом декодируются иноязычной аудиторией, или вовсе не поддаются декодированию ею без дополнительных пояснений. Художественное пространство при этом вовсе не ограничивается предметными реалиями, но представляет собой более широкое явление и включает в себя

также географическое положение описываемой местности, ее климатические особенности, традиции, ритуалы, символику и т.п. Маркеры художественного пространства подвергаются модификациям в переводах, во-первых, вследствие их кажущейся факультативности и зависимости от сюжета, и, во-вторых, в пояснительных целях по причине существенных отличий в условиях существования культур оригинала и перевода. При этом подобные модификации менее выражены в переводах художественной прозы, формат которой позволяет внести в текст необходимые пояснения – ведущие, однако, к увеличению объема перевода в сравнении с оригиналом [1, с. 289-290]. Поэзия допускает гораздо меньший объем дополнений и пояснений в переводе в силу необходимости сохранения в переводе формальных признаков оригинала. Эта необходимость налагает ограничения на использование лексико-грамматических средств, что делает замены и пропуски в переводах поэтических текстов гораздо более ощутимыми.

Следует отметить, что выраженность художественного пространства в разных произведениях, в том числе поэтических, различна, что может быть продиктовано особенностями поэтического жанра или авторским замыслом. В сонетах или любовных элегиях, к примеру, художественное пространство характеризуется большей размытостью по сравнению с гражданской лирикой или балладами. В творчестве Редьярда Киплинга художественное пространство в большинстве случаев маркировано, оно выполняет не только фоновую роль, но является активным, изменяющимся текстовым параметром. Художественное пространство у Киплинга подчас является необходимым условием развития сюжета: британские колониальные войны и торговые пути, о которых повествует Киплинг, проходили в разных частях света в разных климатических и географических условиях, диктовавших разное поведение и образ жизни. Эта особенность произведений Киплинга немало усложняет перевод маркеров художественного пространства: следствием модификации пространственных характеристик иногда становится перенос действия произведения в другую точку земного шара или противоречивость повествования.

Так, противоречия возникли в переводе стихотворения «Молитва МакЭндрю», выполненном В. Топоровым. В стихотворении, в частности, повествуется о морских путях, которые приходилось преодолевать герою на судне в качестве инженера-механика. При этом Мак Эндрю вспоминает, что именно он отвечал за закупку угля для паровых машин, и уголь он выбирал лучший: *Welsh – Wangarti at the worst* [2, с. 244]. Валлийский уголь считался в конце XIX века наилучшим и широко экспортировался по всему свету. Уголь из угольных шахт

Вангарти западного побережья Новой Зеландии также пользовался хорошей репутацией. Как упоминалось ранее, пароход Мак Эндрю делал остановку в Новой Зеландии, и покупка местного угля была экономически оправдана. Однако в переводе Топорова пароход по прежнему делает остановку в Веллингтоне, но уголь Мак Эндрю покупает *валлийский – тот не подведет – и австралийский тоже* [2, с. 247]. Австралийские угольные шахты известны большой выработкой, и замена была бы оправдана, если бы пароход Мак Эндрю заходил в Австралию. Но и перевод, и оригинал при этом четко указывают маршрут следования: Кейптаун – Веллингтон, поэтому другой переводчик стихотворения Э. Ермаков в своем переводе придерживается реалий оригинала – *«Вельш»* и *«Вангарти»* [3, с. 111].

Расстояние между Новой Зеландией и Австралией, однако, не столь велико, как расстояние между Пакистаном и Шотландией. Так, в переводе знаменитой «Баллады о Востоке и Западе» Е. Полонской в момент примирения двух соперников происходит странная пространственная метаморфоза. Действие баллады разворачивается в ущелье Джагай, что в Хайберском проходе между Афганистаном и современным Пакистаном. Ущелье Джагай – скалистая местность, что подтверждает и текст стихотворения: *There is rock to the left, and rock to the right, and low lean thorn between* [2, с. 148]. Тем более неожидан перевод строки *He trod the ling like a buck in spring* [2, с. 154] как *Сбежал его сын на вереск долин* [2, с. 155]. Несмотря на то, что одним из значений слова *ling* является *вереск*, это растение никак не может встретиться в засушливом Пакистане на песчаной каменистой почве; Киплинг, скорее всего, имеет в виду камыш у реки, который также иногда обозначается этим словом. К тому же упоминание долины дезориентирует читателя, который еще страницу назад следил тем, как полковничий сын преследует Камала в горах. Другие переводчики вовсе избегают упоминания растительности в данной строке: В. Бетаки переводит ее как *тут же предстал его единственный сын* [3, с. 68], а В. Потапова – как *с гребня скалы обрушился тот стремглав* [4, с. 223]. Использование слова *вереск* не просто ошибочно: оно переносит действие стихотворения в иной географический ареал, сильно удаленный от Пакистана: прежде всего, вереск ассоциируется с Шотландией, но произрастает также и в Северной Африке, Северной Америке, на европейской части России и в Сибири.

Перенос места действия стихотворения в иную часть света произошел и в переводе «Баллады о царской шутке», выполненном известным переводчиком поэзии Киплинга Адой Оношкович-Яцына [5, с. 102-105]. Здесь следует отметить, что допущенные переводчиком

пространственные нарушения не повлияли на популярность перевода среди русскоязычных читателей; перевод разошелся на афоризмы, среди которых две знаменитейших цитаты Киплинга: «Великие вещи, две, как одна: во-первых – Любовь, во-вторых – Война» и «Прилично ли, мудро ли, так повторю, о врагах Царя говорить Царю?» Тем не менее, пространственные модификации затрудняют восприятие текста, изначально осложненного многочисленными стилистическими фигурами, нерегулярным стихотворным размером и незнакомыми реалиями. Стихотворение начинается описанием движения караванов через Хайберский проход к рынкам города Пешавар. Таким образом, Киплинг предлагает читателям точно определить место действия баллады: горная граница современного северного Пакистана, в XIX веке подконтрольная Британской Империи, и Афганистана, контроля над которым добивались одновременно Британская и Российская короны, чье соперничество получило названия Турнир теней и Большая игра. Об этой исторической эпохе Киплинг говорит далее, упоминая бескровное противостояние двух империй:

We spake of them all, but the last the most,
For I sought a word of a Russian post,
Of a shifty promise, an unsheathed sword
And a grey-coat guard on the Helmund ford. [6, с. 196]

В процитированных строках упоминается река Гильменд, протекающая в Афганистане и берущая начало в горных хребтах. Однако в переводе Оношкович-Яцына упоминание реки подвергается замене:

О войне мы сказали немало слов,
Я слышал вести с русских постов:
Наточенный меч, а речи что мед,
Часовой в шинели средь тихих болот. [5, с. 103]

Замена реки на болото затрудняет читательское восприятие: даже неискушенным в ближневосточной географии читателям факт наличия болот в гористой местности представляется сомнительным. Немногочисленные болота Афганистана расположены на равнинной местности ближе к южной границе, максимально удаленной от территории России. Подобная пространственная модификация затрудняет не только идентификацию художественного места, но и самой исторической эпохи. Если у Киплинга эпоха Турнира теней выражена эксплицитно, то в переводе она проявляется гораздо слабее вследствие потери маркеров художественного пространства.

Данный пример наглядно демонстрирует, что переводческие модификации художественного пространства неизбежно приводят к к явлению, которое здесь будет определено как ***хронотопический сдвиг***.

Под хронотопическим сдвигом здесь понимаются происходящие в переводе качественные изменения в описании художественного пространства, влияющие на идентификацию художественного времени.

Действительно, в любом художественном произведении художественное время создается опосредованно за счет маркеров художественного пространства. Этот феномен является следствием неконструированности концепта времени в человеческом сознании [7, с. 32], что естественным образом ведет к языковой метафоризации описаний времени [8, с. 54] и функционировании пространства в языке в качестве его естественного субститута.

Термин «хронотопический сдвиг» является производным от термина «хронотоп», предложенного к филологическому использованию М.М. Бахтиным для обозначения единства пространственно-временных параметров художественного текста [9, с. 234]. Интерпретация художественного хронотопа во многом определяется хронотопом читателя художественного текста [9, с. 402, 406]. При этом необходимо помнить, что переводчик художественного текста, являясь, прежде всего, читателем, а потом и создателем текста перевода, примиряет два разных, порой контрастных хронотопа между собой. И поскольку правила коммуникации принимающего языка играют в переводе доминирующую роль, текстовый хронотоп как формально-содержательный аспект текста также становится объектом переводческой модификации.

В частично рассмотренном выше переводе «Баллады о царской шутке» есть еще один пример серьезной пространственной модификации, вызвавшей хронотопический сдвиг. В тексте Киплинга правитель помещает принесшего весть о надвигающемся наступлении Вали Дада на персиковое дерево, чтобы с его высоты тот мог нести дозор. В переводе цветущее персиковое дерево было заменено на цветущую айву [5, с. 104], что автоматически перенесло действие баллады с Ближнего Востока на Кавказ. Айва в Пакистане не растет, зато часто встречается в средней Азии, Закавказье и на самом Кавказе, который также стал местом столкновения российских и британских интересов. В 1817 – 1864 годах Россия вела на Кавказе войну с целью захвата новых территорий. Российской империи противостояло движение хазавата, поддерживаемое Османской империей. В период Крымской войны хазават во главе с имамом Шамилем поддержала и Великобритания, хотя в вооруженных столкновениях с Россией на Кавказе напрямую не участвовала, и противостояние здесь также стало для двух империй бескровным. Вызываемый упоминанием айвового дерева ассоциативный ряд отвлекает читателя от повествования

баллады, переключая его на иной хронотоп. Излишне упоминать также, что в отличие от персикового дерева, которое является довольно высоким и крепким, айва сравнительно невысока и неустойчива. Корни айвы тонкие и расположены ближе к поверхности земли, а крона достаточно хрупкая, поэтому несчастный Вали Дад никак не смог бы просидеть на айве целую неделю, в то время как переводчик утверждает, что тот не только провел там семь дней, но и «прыгал медведем среди ветвей» [5, с. 105].

Хронотопический сдвиг имеет место и в переводе стихотворения «Норманн и сакс» В. Топоров [10, с. 332], где умирающий норманн, завещая сыну свои земли, наставляет его и объясняет, как следует поддерживать мир с местным населением. В частности, он говорит сыну о необходимости прощать саксам браконьерство. В оригинале ни разу не говорится о любви саксов к выпивке; не упоминаются и питейные заведения [6, с. 587]. В переводе, однако, выпивка упоминается дважды: в первый раз – эксплицитно во второй строфе, и второй – имплицитно в предпоследней, где как раз и говорится о браконьерстве. При этом в предпоследней строфе налицо хронотопический сдвиг, поскольку используемое переводчиком название питейного заведения относится к славянскому ареалу иной исторической эпохи. *А ты не лови их, не трогай,* – читаем в переводе Топорова, – *ни в темном лесу, ни в корчме.* У славянских народов корчмы возникли в XI веке – приблизительно в то же время, когда произошло нормандское завоевание Англии, однако для русскоязычного читателя корчма ассоциируется, прежде всего, с периодом правления Ивана Грозного, а потом и со смутным временем и драмой Пушкина «Борис Годунов». Если бы упоминание питейного заведения было необходимо, то возможным аналогом могло бы выступить слово *трактир* (аналог английского *inn*). Однако очевидно, что слово *корчма* было использовано исключительно с целью сохранения рифмы (ср. *dark – park* в оригинале и *тьме – корчме* в переводе), что является недостаточной причиной для допуска в переводе хронотопического сдвига.

Хронотопический сдвиг в переводе во многом является естественным следствием хронотопического отклонения в восприятии читателя, удаленного от текстового хронотопа во времени и пространстве. Хронотопическое отклонение является объективным явлением, обусловленным постоянным изменением пространства и необратимостью времени. Это вызывает убеждение автора статьи в том, что хронотопический сдвиг имеет место во всех переводах текстов с выраженным художественным хронотопом. Однако эффект естественного хронотопического сдвига может быть усугублен в случаях

некорректной интерпретации маркеров художественного пространства, при которой художественный хронотоп в переводе может приобрести признаки иного географического пункта или иной исторической эпохи.

Литература

1. Berman, A. Translation and the Trials of the Foreign / Translated by L. Venuti. – The Translation Studies Reader / Ed. by L. Venuti. – London: Routledge, 2003. – P. 284-297. **2**. Киплинг Р. Стихотворения / Пер. с англ. – СПб.: Северо-Запад, 1994. – 477 с. **3**. Киплинг Р. Избранные стихи из всех книг / Сост., ред. новых переводов, послесл. и прим. В. Бетаки. – Б.м.: Salamandra P.V.V., 2011. – 311 с. **4.** Воздушный корабль: Литературные баллады / Сост. А. Мурик и А. Парин. – М.: Правда, 1986. – 480 с. **5**. Киплинг Р. Сочинения в трех томах. Т. I / Сост. К. Атарова. – М.: Радуга, 2000. – 528 с. **6**. Kipling R. The Complete Verse / Foreword by M.M. Kaye. – London: Kyle Cathie Limited, 2006. – 702 p. **7**. Evans, V. The Structure of Time. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin's Publishing Company, 2004. – 287 p. **8.** Popova, Y. The Figure in the Carpet: Discovery or Re-cognition // Cognitive Stylistics: language and Cognition in Text Analysis / Ed. by E. Semino & J. Culpeper. - Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2002. – P. 49-71. **9**. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе: Очерки по исторической поэтике // Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Художественная литература, 1975. – С. 234-407. **10**. Киплинг Р. Рассказы. Стихотворения. – Л.: Художественная литература, 1989. – 368 с.

Марина Капитонова
г. Красноярск, Российская Федерация

Культурная информация в аспекте межъязыковой симметрии в художественном переводе поэтического текста

В рамках получившего сегодня широкое распространения процесса межкультурного общения важным критерием успешной межкультурной коммуникации стало знание особенностей иностранной культуры в целом. Многими учеными был признан тот факт, что наиболее доступным инструментом познания культуры является ее язык: неслучайно изучение многих культур, в том числе, давно исчезнувших, начинается с восстановления литературных и текстовых памятников – в них отражены элементы как материального, так и духовного мира народа. Язык, являясь оружием создания данных текстов, таким образом, является не просто системным кодом, используемым для межкультурной и внутрикультурной коммуникации

но, в более широком смысле, хранилищем запасов культурной информации. Таким образом, тексты, созданные на каком-либо языке и относящиеся (характеризующие) определенную культуру, являются тем самым «связным» элементом в процессе межкультурного общения и обмена знаниями.

При изучении текстов важным составляющим является определение типов информации его наполняющих. В связи с рассмотрением нами художественного текста, среди прочих типов информации основными можно назвать когнитивную, культурную и эстетическую. Сочетание последних типов помогает художественным текстам как прозаическим, так и поэтическим, выполнять главнейшую функцию – функцию эстетического воздействия на реципиента. С понятием культурной информации тесно связывается понятие культурной памяти, т.е. информации, которая является уже переработанной культурой и отложившейся в историческом срезе развития той или иной культуры. По определению Ю.М. Лотмана «культура представляет собой коллективный интеллект и коллективную память, т.е. надиндивидуальный механизм хранения и передачи некоторых сообщений (текстов) и выработки новых […] Общая для пространства культур память обеспечивается, во-первых, наличием некоторых константных текстов и, во-вторых, или единством кодов, или их инвариантностью, или непрерывностью и закономерным характером их трансформации» [1, с.200].

Любой созданный текст потенциально может стать объектом перевода. В рамках вышеупомянутого процесса сближения культур перевод можно рассматривать как механизм действия данного процесса. Учитывая тот факт, что в мире не существует две или более совершенно одинаковых культур, и, соответственно, не существует абсолютно идентичных элементов культурной информации и памяти, то можно утверждать, что перевод текстов-оригиналов зачастую является, так называемой, относительной копией оригинала. Параметры и критерии такого рода относительности удобнее всего рассмотреть через призму переводческой категории симметрии / асимметрии.

Принцип симметрии прослеживается во всех сферах нашей жизни: в природе, произведениях искусства, архитектуры, скульптуры, музыки, в науке и технике. Тенденция к сближению сфер науки и искусства позволяет нам рассматривать точную категорию симметрии в лингвистике, а, соответственно, и в переводоведении, называя ее критерием успешности перевода. Среди прочих работ, посвященных теории симметрии, наиболее известными считаются работы ученых А.В. Шубникова и В.А. Копцика. В контексте современной науки симметрия представляется как общенаучная категория, характери-

зующая структуру системы. Значимым свойством симметрии является стремление к сохранению тех или иных свойств системы по отношению к определенным преобразованиям. В природе нет и не может быть предметов, обладающих идеальной математической симметрией. Таким образом, для определения относительного или реального равенства предметов, необходимо ввести критерий равенства – принцип относительного равенства. «Вводя меру равенства для каждого из признаков, мы вместе с тем вводим и представление о более или менее широком равенстве двух предметов. Соответственно, установление равенства предполагает операцию сравнения, которая заключается в сопоставлении качественных и количественных параметров и характеристик. Таким образом, равенство двух сравниваемых объектов нельзя назвать абсолютным» [2, с.15].

В науке и искусстве понятие симметрии рассматривается через понятие структуры. Произведения искусства обладают достаточно сложной художественной структурой, представляют собой органическое переплетение и взаимопроникновение различных подструктур – отдельных компонентов художественной выразительности [3, с.31]. Одним из примеров структуры в языке и лингвистике является, безусловно, текст. При этом стоит отметить, что структуру текста составляют высокоорганизованные языковые уровни. Это объясняет тот факт, что симметрия в данном рассмотрении будет тоже являться разноуровневой. При переводе текста успешность результата будет оцениваться с точки зрения степени симметричности текста-перевода к тексту-оригиналу. Учитывая тот факт, что как в процессе перевода, так и при его анализе переводчик имеет дело с текстами, то отношения симметрии между текстом-оригиналом и текстом-переводом будут устанавливаться на основе существования симметричных отношений языковых единиц каждого из уровней.

В уже упомянутой выше работе А.В. Шубников и В.А. Копцик отмечают, что между симметричными объектами существует изоморфизм [4, с. 307]. Создание симметрических объектов является результатом симметрических трансформаций – процессов, приводящих к соответствию фигур при их отражении [4, с. 13]. Таким образом, одним из важнейших критериев существования симметрии являются явления изоморфизма и трансформации, которые уже давно применимы в теории и практике переводоведения.

В ситуации художественного перевода, как правило, подразумевается использование параметров межъязыкового изоморфизма или межъязыковой симметрии. При этом типе трансформаций прослеживается непосредственная динамика процесса перевода, направленная

на достижение конкретного результата [5, с. 140]. Межъязыковой изоморфизм и межъязыковая симметрия базируются на процессах выявления и расшифровки элементов культурной информации в тексте-оригинале, их понимании переводчиком и создании симметричных или относительно симметричных элементов культурной информации в тексте-переводе. К подобным единицам относятся культуронимы – имена собственные, аллюзии, предметы материального и духовного мира, традиции, реалии, «говорящие имена и фамилии». В целом же, изучение межкультурного изоморфизма и межкультурной симметрии является новым направлением в переводоведении, рассматривающим вопросы как чисто лингвистического, так и психолингвистического характера.

В рамках сложившегося исследования интересен подход к рассматриваемой теме с точки зрения анализа поэтического перевода. В поэтических текстах эстетический и культурный типы информаций являются a priori доминирующими, т.е., как замечает в своей работе С.Ф. Гончаренко, оригинальные поэтические тексты существуют для того, чтобы «обеспечить духовное общение между автором и его соплеменниками – пусть они даже разделены толщей столетий»[6]. Следовательно, переводные поэтические тексты существуют для того, чтобы «осуществить еще более сложный коммуникативный процесс – духовное общение между автором и его читателями, которые воспитаны в лоне другого языка и другой культуры» [6]. Перевод поэтического текста – всегда вызов для переводчика. Автор оригинального произведения наполняет свою работу особыми аспектами, которые можно классифицировать следующим образом:

а) субъективные аспекты – психологическое состояние автора, его вдохновение, социальное положение, историческая эпоха/время, в которое жил и творил автор;

б) объективные аспекты – образы, символы (как символы-пределы, так и символы-образы), набор типов информации, стихотворная семантика;

в) структурные аспекты – «внешняя» оболочка стихотворного произведения, т.е. ритм, размер, тип рифмы, строфы, мелодика стихотворения и т.д.

Инструментом выражения вышеперечисленных аспектов является поэтический язык, определяемый многими лингвистами как особая форма существования естественного языка, любые языковые элементы которого могут наделяться смыслом и впоследствии становиться материалом для построения эстетически и семантически значимых языковых объектов. Иными словами, элементам поэтического языка в

произведении автор придает форму и предлагает реципиенту (читателю) осознать или ощутить причины выбора именно данной формы. Следовательно, при неизбежном использовании поэтического языка, прослеживается ряд особенностей, непосредственно влияющих на состав культурной информации в поэтическом тексте:

а) в поэтическом языке пропадает однозначная связь между знаком и предметом: каждый элемент в нем стремится к новизне, одноразовости использования. Так, создаются новые языковые конструкции, а знаки, используемые в поэтическом языке, становятся знаками-иконами;

б) в то время как в обычном языке многозначное слово выдвигает на первый план нужное значение исходя из контекста и текстового окружения, то в поэтическом языке многозначность слова используется для раскрытия нового смысла при комбинировании некоторого количества значений слова;

в) поэтический язык отличается свободным словообразованием, которое в своей сущности связано не только со словообразовательной мотивацией, но и с совмещением грамматических категорий – в некоторых случаях может прослеживаться наложение полярных категорий (*напр. «одушевленности» – «неодушевленности», «собственности» – «нарицательности» и т.д*).

С учетом использования переводческой категории симметрии общими задачами для переводчика поэзии является, с одной стороны, стремление к максимально симметричному отражению структурно-организационного компонента оригинального стихотворного произведения и стремление к максимально симметричному отображению культурно-информационного комплекса стихотворного произведения, куда входит декодирование и последующая передача образов, символов, идей, культурной и эстетической информации, заложенной в поэтическом произведении. При выполнении данных задач переводчик должен, прежде всего, выступая в роли первичного реципиента поэтического текста, расшифровать информацию текста-оригинала, переложить ее в сферу своего восприятия, аргументировано интерпретировать каждый заложенный информационный код и, наконец, используя переводческую категорию симметрии, вербально оформить результат данной рефлексии.

Литература

1. Лотман Ю.М. Память в культурологическом освещении / Избранные статьи. Таллинн, 1992. Т. 1. С. 200-202. **2.** Шубников А.В., Копцик В.А. Симметрия в науке и искусстве, М.; 1972. 380 с. **3.** Белозерова Н.Н. Законы симметрии и перевод // Университетское переводоведение: Материалы 1 Всероссийской научной конференции «Федоровские

чтения», СПб.; 2000. С.29-34. **4**. Shubnikov A.V., Koptsik V.A. Symmetry in Science and Art. New York and London: Plenum Press; 1974. 380 p. **5**. Разумовская В.А. Русский поэтический текст в переводах: звуковая симметрия и асимметрия / Вестник Иркутского государственного ун-та. Иркутск, 2010. № 4. С. 142-149. **6**. Гончаренко С.Ф. Поэтический перевод и перевод поэзии: константы и вариативность [электронный ресурс]: Художественный перевод как межкультурная коммуникация. 2011. URL: http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/poetic-transl.shtml

Каринэ Кардаш
г. Красноярск, Российская Федерация

К вопросу о единице художественного перевода: лингвистический аспект

Перевод – это сложное многогранное явление, отдельные аспекты которого могут быть предметом исследования разных наук. В рамках переводоведения изучаются психологические, литературоведческие, этнографические и другие стороны переводческой деятельности, а также история переводческой деятельности в определенной стране и других странах. В зависимости от предмета исследования можно выделить психологическое переводоведение (психологию перевода), литературное переводоведение (теорию художественного или литературного перевода), этнографическое переводоведение, историческое переводоведение и т.д. Ведущее место в современном переводоведении и прежде всего в российском переводоведении принадлежит лингвистическому переводоведению (лингвистике перевода), изучающему перевод как лингвистическое явление [2, с. 34]. В данном исследовании нас интересует художественный перевод, передача художественного стиля и выделение единицы художественного перевода.

Художественный перевод – это перевод поэтических и художественных произведений, который очень сильно отличается от других видов перевода, так как предполагает речевое творчество переводчика, обладание не только литературным талантом, но и владение культурными особенностями переводящего языка. Перевод любого художественного текста у разных переводчиков будет представлен совершенно разными языковыми средствами, так как художественный перевод – настоящее искусство, где эстетический эффект достигается такими языковыми средствами, чтобы язык оригинала не потерял своей особенности и информационно-культурной направленности. Данный вид перевода не только требует мыслительной деятельности, облада-

ния художественным вкусом, но и помогает расширить переводческий кругозор, где необходимы навыки и знания как иностранного, так и родного языков, включая культурные особенности двух разных лингвокультур.

Основной задачей художественного перевода является передача художественного стиля. Художественный стиль самый подвижный, творчески развивающийся, не имеющий строгих рамок и правил, поэтому считается наименее изученным из всех существующих стилей. В рамках этого функционального стиля происходит коммуникация между автором и читателем посредством переводчика, точнее, посредством его мироощущения и знаний культуры и языка. В художественных произведениях в основном описывается повседневная жизнь главных героев, их быт, характер героев, внутренний мир, однако количество художественных средств, используемых для описания этих тем практически безгранично. Более того, каждый автор своего уникального произведения стремится к своему индивидуальному стилю, чтобы иметь свою стилевую «изюминку», не похожую на других, тем самым заинтересовав читателя. Поэтому задача переводчика не просто сохранить содержание произведения, но и выдержать особый стиль автора, жанровый характер произведения, эстетику автора, средства художественного выражения. То есть переводчик сам должен стать писателем. Не всегда это возможно, поэтому и остаются до сих пор непознанными в полной мере представителями других народов такие великие поэты, как А.С. Пушкин, Дж. Байрон или В. Гюго, но к этому следует стремиться. [5, с. 26]

В художественных текстах используется значительное количество тропов и фигур речи, что и отличает данный стиль от других. Переводчик должен создать текст, максимально полно представляющий оригинал в иноязычной культуре. Среди критериев такого перевода, конечно, следует назвать сохранение по возможности большого количества тропов и фигур речи, как важную составляющую художественной стилистики того или иного произведения. Кроме того, перевод должен указывать на эпоху создания оригинала.

В нашей работе вслед за Т.А. Казаковой под художественным переводом мы понимаем «вид интеллектуальной деятельности, в процессе которой переводчик устанавливает информационное соответствие между языковыми единицами исходного и переводящего языков, позволяющее создать иноязычный аналог исходного художественного текста в виде вторичной знаковой системы, отвечающей литературно-коммуникативным требованиям и языковым привычкам общества на определённом историческом этапе» [1, с. 25]. Основная задача пере-

водчика художественного текста – экспликация и реконструкция системы смыслов, участвующих в создании художественного образа, задуманного автором. С другой стороны, несмотря на то, что «…художественный перевод есть не что иное, как маскировка зон несогласий, возникающих в результате столкновения двух самодостаточных креативных установок, стремящихся ассимилировать друг друга» [9, с. 46].

Группа факторов, препятствующих процессу перевода, детерминирована различиями культур. Как указывает А.Л Семёнов, «качество перевода чаще всего определяется глубиной знания переводчиком соответствий, совпадений и несовпадений при восприятии контекста. Но, тем не менее, контекст часто становится продуктом смешения некоторых понятий в различных языковых культурах [7, с. 32]. Т.А. Казакова считает, что любопытным полем для наблюдений над культурологическим аспектом перевода можно считать наиболее национально «привязанные» контексты, фольклорно-мифологические. «Здесь часто возникает необходимость культурной адаптации, то есть приспосабливания переводящего языка и культуры к передаче сугубо иноязычной и инокультурной информации» [1, с. 123].

Поэтому набор компетентности переводчика не ограничивается языковой и речевой компетенциями. Перевод будет полноценным, если переводчику удалось познать глубины культуры того народа, на знание языка которого он претендует. Язык отражает национальное видение окружающего мира, его своеобразие, связанное с географическим положением страны, ее историей, религией, традициями и обычаями [5, с. 9].

Минимальной единицей художественного перевода, несомненно, является слово, ибо сам процесс художественного перевода начинается с осознания переводчиком роли слов, включенных в текст оригинала, в выражении идейно-тематического содержания произведения и основных интенций автора [8, с. 44]. Единицей художественного перевода может быть единица любого языкового уровня. Поэтому необходимо, прежде всего, выяснить, какие уровни языковых единиц выделяются в структуре языка вообще.

В современном языкознании принято различать следующие уровни языковой иерархии: уровень фонем (для письменной речи — графем); уровень морфем; уровень слов; уровень словосочетаний; уровень предложений; уровень текста. В зависимости от того, к какому уровню относится единица перевода (то есть минимальная единица в исходном языке, которой может быть найдено соответствие в тексте на языке перевода), соответственно: перевод на уровне фонем (графем), на

уровне морфем, на уровне слов, на уровне словосочетаний, на уровне предложений, на уровне текста.

При переводе художественного текста актуальным является вопрос о выделении подходящей единицы перевода. Одной из вероятных регулярных единиц перевода художественного текста может стать семантическая ситуация. Под ситуацией мы понимаем, во-первых, ситуацию общения, то есть ту обстановку, в которой совершается коммуникативный акт; во-вторых, предмет сообщения, то есть обстановку (совокупность фактов), описываемую в тексте; в-третьих, это участники коммуникации (актанты и сирконстанты), то есть совокупность элементов, присутствующих в сознании говорящего в объективной действительности в момент высказывания и обусловливающих в определенной мере отбор элементов при формировании самого высказывания.

По мнению В.А. Разумовской: «До сих пор остаётся нерешённым вечный вопрос о том, что переводит переводчик и как он это переводит. Несмотря на долгие и мучительные рассуждения теоретиков над данными вопросами, практики перевода достаточно хорошо справляются с поставленными перед ними задачами, подтверждением чего может служить существование огромного количества переведённых художественных текстов, активно участвующих в межкультурном обмене и взаимодействии» [6, с. 55].

М.Л.Лозинский писал: «функция переводных произведений двоякая: 1) эстетическая – как произведений художественных и 2) познавательная – как памятников, которые знакомят нас с другой страной, с другой эпохой, с другой культурой, с новым для нас строем мысли и чувств. [4, с. 93].

Перевод текстов неродственных культур, таких как китайская и русская языковая пара, отличается наличием эстетической составляющей, которая заложена в графике иероглифа, то есть в китайском тексте данная эстетическая информация визуализируется в иероглифе, что представляет трудность передачи художественного стиля оригинала на язык перевода. Поэтому уникальной единицей перевода художественного текста может стать семантическая ситуация, отражающая в языке перевода «картину» текста, не только ее информационную, но культурную и эстетическую составляющие.

По мнению Н.И. Конрада переводчик, пользуясь китайским текстом всего лишь как вратами для входа, должен проникнуть в то общечеловеческое, что кроется за специфически-китайской оболочкой; проникнуть путём своей художественной интуиции — этого единственного мостика в «потусторонний» для нас китайский мир;

воспринять общечеловеческую наполненность текста и затем, совершив обратный ход, выразить результат своего интуитивного познания в оболочке своего национального языка [3].

Исходя из вышеизложенного материала, можно сделать следующий вывод, что для перевода художественного текста за единицу перевода мы предлагаем рассмотреть семантическую ситуацию, которая, по нашему мнению, наиболее четко «скопирует» характер оригинала и представит на языке перевода именно ту «картинку», которую рисовал автор оригинала, максимально сохранив все смысловые и культурно-исторические особенности оригинала.

Литература

1. Казакова, Т.А. Художественный перевод. Теория и практика [Текст]: учебное пособие / Т.А. Казакова. – СПб.: ООО «ИнЪязиздат», 2006. – 544 с. **2.** Комиссаров, В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) [Текст]: Учеб.для ин-тов и фак. иностр. яз. / В.Н. Комиссаров – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с. **3.** Конрад, Н.И. Синология. Сборник статей [Текст] // Об «Антологии китайской лирики» / Н.И. Конрад. – М.: Наука, 1977. – С. 588-589 – [Электронный ресурс] – http://www.china-voyage.com/2010/06/statya-recenziya-akad-n-i-konrada-o-problematike-perevoda-kitajskoj-poezii/. **4.** Лозинский, М.Л. Искусство поэтического перевода [Текст] // Перевод – средство взаимного сближения народов. – М.: Прогресс, 1987. – 132 с. **5.** Миньяр-Белоручев, Р.К. Как стать переводчиком? [Текст] / Миньяр-Белоручев Р.К. – М.: Готика, 1999. – 176 с. **6.** Разумовская, В.А. Изоморфизм поэтического текста в аспектах поэтики и перевода [Текст] / В.А. Разумовская // Вестник КрасГУ. – Красноярск: Изд-во КрасГУ, 2006. №6/2. – С. 55-58. **7.** Семёнов, А.Л. Основные положения общей теории перевода [Текст]: учебное пособие / А.Л. Семёнов. – М.: Изд-во РУДН, 2005. – 99 с. **8.** Солодуб, Ю.П. Теория и практика художественного перевода [Текст]: учеб. пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений / Ю.П. Солодуб, Ф.Б. Альбрехт, А.Ю. Кузнецов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с. **9.** Сорокин, Ю.С. Переводоведение: статус переводчика и психогерменевтические процедуры [Текст] / Ю.С. Сорокин. – М.: Гнозис, 2003. – 160 с.

Лідія Каушанська
м.Київ, Україна

Граматичні особливості перекладу німецьких технічних текстів в космічній галузі українською мовою

Сьогодні, у період стрімкого розвитку науки і техніки, спостерігається гостра потреба у передачі великої кількості фахової інформації з інших мов, а, отже, й у дослідженнях прийомів перекладу граматичних явищ науково-технічної літератури українською. Головною рисою сучасної німецької підмови науки є прагнення до стислості та мовної економії [1]. Проте, головну небезпеку, що випливає із вживання таких економних форм, науковці вбачають у тому, що у таких структурах розпливчатими стають семантичні розбіжності, зникає вираження власного ставлення. Під час перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою виникають труднощі, пов'язані із значними розбіжностями у будові обох мов. Вирішальним під час перекладу є врахування жанрових особливостей та знаходження відповідників у цільовій мові.

Іноді автори німецьких оригіналів вдаються навіть до вилучення таких повнозначних і самостійних частин мови, як іменник чи прикметник, тоді в українському перекладі необхідно вдаватися до певних граматичних трансформацій, зумовлених нормами цільової мови. Головним критерієм, що відрізняє один жанр науково-технічної літератури від іншого, є функціональне призначення тексту. На основі функціонального підходу до змістовної характеристики текстів науково-технічної літератури вирізняють такі жанри: описи технічних приладів, агрегатів, технології і виробничих процесів, засобів праці, патентна література, реферативні видання, рекламні матеріали, описи креслень. Насиченість термінами є однією з визначальних характеристик науково-технічного тексту.

Значні труднощі під час перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою можуть виникнути під час перекладу багатозначних граматичних форм і багатозначних службових слів. Для їх адекватної передачі необхідно враховувати низку чинників, які допомагають визначити граматичну функцію слова і правильно перекласти його українською мовою. Особливо це стосується таких слів, як *„damit"* (сурядний сполучник, підрядний сполучник, займенниковий прислівник); *„während, bis"* (сполучники і прийменники); *„als"* (сполучник самостійний, частина ряду парних і складних сполучників, вживання після порівняльного ступеню прикметників та

прислівників); займенник *„es“* (особовий, безособовий, вставне слово); *„der“* (артикль, відносний займенник, вказівний займенник – замінник); *„haben, sein“* (самостійні дієслова, допоміжні дієслова, дієслова з модальним значенням) тощо. [2; 3]

Німецькі іменники у множині, що позначають фізичні та хімічні величини, одиниці виміру, речовини або матеріали – типове явище для науково-технічної літератури, яке отримало останнім часом стрімкий розвиток. З'ясувати лексичне значення цих іменників в однині не складно, проте перекладач стикається з проблемою адаптації цього значення до контексту. Під час перекладу з'ясовуються причини вживання іменника саме у множині (чи не відбулася зміна значення або вилучення якогось члена речення, залежно від цього іменника), що й призвело до вживання словоформи множини, а не однини.

Залежно від причин вживання іменників у множині обираються прийоми їх перекладу. Точність, притаманна науково-технічним текстам, вимагатиме детального аналізу таких іменників, з'ясування, що має на увазі автор, вживаючи іменник саме у множині, наприклад:

Nach Einschätzungen, Befragungen und Studien der Tourismuswirtschaft besteht grundsätzlich bei vielen Menschen ein ausgeprägter Wunsch, in den Weltraum zu fliegen – За опитуванням і оцінкою туристичної діяльності, все більше людей мають виражене бажання полетіти в космос. [2]

Якщо у німецькому тексті йдеться про ступені чи види певного фізичного стану, то іменник, що позначає цей стан, вживається зазвичай у множині. Перекладачеві важливо з'ясувати, які саме ступені чи різновиди мав на увазі автор, і тільки після того починати переклад, адже відомо, що саме такі поняття передаються українською мовою за допомогою іменників в однині, наприклад: *Im Verlauf der weiteren Verarbeitung werden die Werkstoffe für Raumflugzeuge in drei unterschiedlichen Festigkeiten hergestellt, welche jeweils spezifische Vorteile für die Verarbeitung bieten ... – У процесі подальшої переробки матеріали для космічних кораблів виготовляють у трьох різних ступенях твердості, що надалі має особливі переваги використання.*

Іменник *„Festigkeitsstufen“* з метою досягнення мовної економії було замінено на „*Festigkeiten*“, що перекладається українською мовою за допомогою словосполучення *«ступені твердості»*. Задля забезпечення адекватності перекладу довелося пожертвувати економією лексичних елементів.

При перекладі німецьких дієприкметникових зворотів слід мати на увазі, що, як і звороти з Partizip I, звороти з Partizip II найчастіше починаються з присудкової групи, а саме Partizip II замикає зворот, проте, можливе іноді й початкове розташування Partizip II. У цьому

випадку для перекладу Partizip II обраний дієприкметник минулого часу, наприклад: *Ein Raumfahrer (auch Weltraumfahrer) ist ein Teilnehmer an einer bemannten Expedition in den Weltraum. – Астронавт (також космонавт) є учасником пілотованої експедиції в космос.*

Відносно новою семантичною групою можна вважати терміни, пов'язані з космонавтикою. Так як пріоритет в освоєнні космосу належав СРСР, в німецькій мові першими лексичними одиницями в даній сфері були запозичення з російської мови, наприклад: *Sputnik, Kosmos, Kosmonaut, Lunochod* та інші. З розвитком космонавтики з'явились неологізми, в яких часто використовується морфема Raum-, наприклад: *Raumschiff, Raumfahrzeug – космічний корабель; Raumfahrt – політ в космос (за аналогом Seefahrt).* З'явилися і такі неологізми, як: *Satellit – штучний супутник.*

Для наукової і технічної літератури характерною є орієнтація на книжково-писемні елементи з перевагою складних (складносурядних і складно підрядних) речень і майже повна відсутність фразеологічних одиниць стилю усного мовлення. Для синтаксису цієї літератури характерною є повноскладність речень, і лише у деяких, більш спеціальних різновидах текстів, закономірним є застосування односкладних речень.

Синтаксичні проблеми перекладу німецької науково-технічної літератури пов'язані насамперед із тяжінням німецького писемного літературного мовлення до стислості висловлювання та економії мовленнєвих зусиль. Таким чином утворюються еліптичні речення з вилученими членами речення, речення з неповною рамкою та без рамки, речення з винесеними членами за межі рамки, вилучаються не тільки службові, а й самостійні частини мови тощо. У німецькій мові особливо часто спостерігається скупчення службових слів та прийменників, розпізнати та перекласти які іноді досить нелегко, особливо у разі їх розміщення не за правилами граматики.

Вибір граматичних відповідників у перекладі науково-технічних текстів здійснюється за протиставленнями двох тенденцій:

1) пошук оптимального варіанту вираження, що вдало відповідає завданням форми викладу і змісту стилю науково-технічної підмови та

2) прагнення автора до досягнення «краси» і повноти стилю, різноманітності форми вираження завдяки залученню граматичних синонімів тощо.

Важливо під час перекладу обрати саме ту структуру цільової мови, що найточніше їй відповідає, враховуючи при цьому вимоги функціонального стилю та інші норми мови перекладу. У випадку нерозуміння перекладачем глибинної та поверхневої структури повідомлення можливі помилки подвійного характеру: неадекватність

поверхневої структури може призвести до перекручення глибинної структури і смислу вихідного тексту або ж, не перекручуючи зміст повідомлення, спричинити порушення норм цільової мови.

Нерідко труднощі німецько-українського науково-технічного перекладу зумовлені порушеннями граматичної норми німецької мови: дієслово-присудок може стояти не в кінці підрядного речення; означальне підрядне речення – не одразу після означального слова; порушена «рамкова» конструкція (відокремлюваний префікс стоїть не в кінці речення, а після дієслова, незмінювана дієслівна форма займає не останнє місце в реченні тощо). Під час перекладу необхідно правильно встановити глибинну структуру речення і перекладати його так, ніби цих відхилень у тексті оригіналу не існує.

Якісна своєрідність науково-технічної літератури виражається у тому, що у різних мовах для передачі одних і тих же відносин або характеристик вживаються неідентичні засоби мовного вираження, іноді лексичні засоби передаються граматичними і навпаки, а кількісна оригінальність втілюється у різній частотності вживання тих чи інших лексичних, граматичних і стилістичних засобів.

Література

1. Вулферт И.И. Пособие по переводу немецкого научно-технического текста. – М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1959. – 260 с. **2.** Думенко Г.И. Пособие по переводу немецкой научно-технической литературы. – М.: Высшая школа, 1977. – 192 с. **3.** Кур'янова М.О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – К., 2006. – 19 с. **4.** Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Manheim: Dudenverlag, 2003.

Zaal Kikvidze
Kutaisi-Tbilisi, Georgia

Lost and Acquired in Translation: Shades of Meaning in Language Names

Truly enough, so far systemically rather insufficient attitudes have been observed in terms of the reference to languages (as well as to their varieties). Hence, language names seem to be a certain residual issue, albeit they are essential for linguists (and not only for them). It should be specified that terms and labels do exist; however, their formation, classification, usage, translation are still associated with unsolved problems and even

confusions. What I have to initially clarify is that, in the present paper, I am going to deal with both names of individual languages and labels for language as such. Latter ones are available but they occur rarely and are underdeveloped from a systemic point of view.

I think that an illustrative example of the case in point and associated problems is the term *languoid*: "a cover term for any type of lingual entity: language, dialect, family, language area, etc. It is roughly similar to the term *taxon* from biological taxonomy, except it is agnostic as to whether the relevant linguistic grouping is considered to be genealogical or areal (or based on some other possible criteria for grouping languages)" [1, p. 5, ft. 7]. It is not difficult to understand that this is a comfortable label, coined in order to avoid confusions associated with the language/dialect distinction problem. However, it may not seem that successful when used in some other languages as far as its notional constituent is the root *langu-* (< Eng. *language*), taking on the Greek suffix *-oid* ('resembling; X-like entity'). With a view to the internationalized character of linguistic terminology, a better version should be based on the Latin word *lingua*; hence, *linguoid*. The next label of the kind is the term *glossonym* (< Gr. *glossa* 'name,' + *onym* 'name'), referring to a language name. The following belong to glossonyms: 1) names of language phyla, families, groups, and subgroups; 2) names of individual languages; 3) names of language varieties and dialect groups. It sometimes occurs as *glottonym***.** The notion in question has some hyponyms: *autoglossonym (autoglottonym)* – the name of a language in that language; *alloglossonym (alloglottonym)* – the name of a language in another language. Same meanings are conveyed by *endoglossonym* and *exoglossonym*. There also occurs *subglottonym*. Another term *biblio-glossonym* has appeared recently [2, p. 857]. There is also the form *glossonymy* (language-naming). These are all the derivatives of *glossonym*. It should be pointed out that there is another term, referring to a language name: *linguonym* (< Lat. *lingua* 'language' + Gr. *onym* 'name') (some authors have *linguanym*). The latter one is a more recent coinage. This can be evidenced by what D. Gold said: "I had originally coined linguonym and linguonymy, which appeared in print for the first time in Gold 1977" [3, p. 29]. Irrespective of the fact that quite a long period of time has passed after their (viz. *glossonym*||*glottonym* and *linguonym*||*linguanym*) appearance in print, they still are perceived as neologisms**.** And yet, almost no complications can be anticipated with the translation of these terms.

The overwhelming majority of language names have been associated with (more precisely, originate from) corresponding toponyms, ethnonyms, and/or politonyms. However, there are items which originally are glossonyms proper, other onyms being derived from them. The most

illustrative example of the aforementioned is the word *barbarian*. The Greek *βάρβαρος* is of the onomapoetic origin and referred to non-Greek speaking foreigners (*bar-bar* 'to stammer' > *barbarian* 'stammerer,' from PIE root **barbar-* echoic of unintelligible speech of foreigners (cf. Skt. *barbara-* 'stammering,' also 'non-Aryan')). The following passage demonstrates the ethno/linguo)-centric character of this (and similar) labels: "For Hellenistic Greeks, the *barbaros* was merely a babbler, someone who could not speak Greek. But an inability to speak Greek was regarded not merely as a linguistic shortcoming, for a close association for a Greek mind between intelligible speech and reason made it possible to take the view that those who were devoid of *logos* in one sense might also be devoid of it in another" [4, p. 16]. I should mention another well-known onym, the Slavonic *ньмьць*, which does not originate from an ethnonym, but rather is a glossonym proper, referring to "a person, speaking an unknown, unintelligible language." It referred to all non-Slavonic speaking foreigners; among them, there were Germans, Swedes, Danes, Norwegians, English, Scots, Brabantians, Venetians, Dutch, Prussians, and other Europeans. Hence, initially it was used as a glossonym, and, only later, it took on a function of an ethnonym. It is noteworthy that a similar scenario seems to have been associated with the Arabic word عجم (ajam), originally referring to non-Arabic speakers, that is, it was a glossonym proper. The word was borrowed by Georgian: "1 stupid, blockhead; 2 (sb) behind the times." Based on some approaches, the ethnonym *tatar* has been of the similar descent, that is, originally, it might have referred to foreigners' unintelligible speech. These are vivid illustrations of what was said earlier about the ethno/linguo-centric character of many glossonyms, that is, in translation, they lose and acquire culturally specific shades of meaning, thus, becoming somewhat deictic; specifically, what one considers as "babbling, stupid, and even savage" is another individual's mother tongue.

Much more complications are caused by the fact that, in most languages, glossonyms coincide with both ethnonyms and corresponding adjectives; e.g. *English*, *Japanese*, etc. However, there are languages with special suffixes for language names; e.g.

Welsh

Cymraeg 'Welsh language' – Cymreig '*adj*. Welsh'

Saesneg 'English language' – Saesnig '*adj*. English'

Ffrangeg 'French language' – Ffrengig '*adj*. French'

The occurrence of both formal and conceptual differences between and among language names has caused a number of misunderstandings both in linguistics and beyond. Therefore, the efforts of the International Standardization Organization (ISO) to create unique codes for language names have

been rather timely. Its initial version was later abolished, and presently, there is a new, more appropriate system of standards called ISO 639. Initially, 2-letter codes were introduced. The name of the standard is ISO 639-1 (it is a substandard of ISO 639). It was established in 1967. In 1998, the ISO published its updated version. Quantitatively, it was rather limited: only 676 ($=26^2$) codes were available, due to which very few languages were assigned a code. In order to cope with the said problem, ISO 649-2 and the ISO 639-3 (3-letter substandards) were introduced. The latter presents a wider spectrum of languages, albeit failing to conceal its very obvious deficient character. The occurrence of an individual code of uncoded languages (**mis**) seems to be a certain confession of the aforementioned shortcoming. Besides, one should keep in mind that the substandard presents Georgian (**kat**) and Judeo-Georgian (**jge**) as different languages, which is totally absurd. Problems persist with respect to representativeness (as one of the basic principles of language documentation) despite of the fact that the said substandard (ISO 639-3) no longer faced quantitative limitations (26^3=17576); it has a total of 6900 codes.

The 3-letter codes are the following for the Kartvelian (South Caucasian) languages:

Georgian – **kat** or **geo**

Svan -- **sva**

Megrelian – **xmf**

Laz – **lzz**

As is seen, there is no code for Zan. This is due to the fact that some linguists consider Megrelian and Laz as individual languages and not dialect varieties of Zan (Zan is a glossonym comprising the two). Thus, the substandard is no longer a neutral nomenclature of codes as long as it is based on assumptions of certain individuals and/or groups of individuals.

The next substandard was designed for language families and groups (ISO 639-5); it provides the following codes for Caucasian languages:

Caucasian languages – **cau**

South Caucasian languages – **ccs**

North Caucasian languages – **ccn**

As a rule, languages are grouped into families based on a genetic principle (common origin); in the given case, only a geographic principle has been in effect.

Another substandard (ISO 639-6) was initiated recently. As different from other substandards of ISO 639, it is not just a listing of codes, rather it provides information about interdependancies between language varieties. The system consists of 4-letter codes (26^4=456976); it is quite comprehensive. The substandard presents a host of inconsistencies within

the ISO 639 coding system of language names. It is in no way crucial which language variety is presented with which code, but rather the fact that the ISO 639-6 frequently provides irrelevant classifications. I would not state that this inconsistency has yielded as an outcome of the implementation of some theoretical postulates of a certain school or trend; I mean the situation is point seems to be an outcome of a misunderstanding (moderately speaking) rather than of bias; and yet, irrespective of the background, the mistakes must be corrected, and it should also be born in mind that language names (that is, glossonyms) have frequently been used as a means of political speculations. Terminological confusion has been a fertile soil for that. Unfortunately, Caucasian languages have been no exception with respect to the above said. The correction process must not spare the fact that language names may have distinct ethnic and cultural implications in various languages and that these implications are either lost or acquired in translation.

References

1. Good, J. & Hendryx-Parker, C. Modeling Contested Categorization in Linguistic Databases. Proceedings of the EMELD '06 Workshop on Digital Language Documentation: Tools and Standards: The State of the Art. Lansing, Michigan. June 20–22, 2006. **2**. Barrett, D. B. & Johnson, T. M. World Christian Trends, Ad 30-Ad 2200: Interpreting the Annual Christian Megacensus. Pasadena: William Carey Library, 2001. **3**. Gold, D. L. The Spanish, Portuguese and Hebrew Names for Yiddish and the Yiddish Names for Hebrew. International Journal of the Sociology of Language, no. 24. Hague: Mouton, 1980: 29-42. **4**. Pagden, A. The fall of natural man: the American Indian and the origins of comparative ethnology. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

Наталья Климович
г. Красноярск, Российская Федерация

Интертекстуальность и перевод

Большое количество лингвистических исследований, выполненных в эпоху постмодернизма, посвящены изучению интертекстуальности, поскольку *интертекстуальность* является онтологическим свойством любого текста, а прежде всего – художественного. Именно интертекстуальность определяет вписанность художественного текста в процесс литературной эволюции. То есть художественное произведение становится текстом тогда, когда актуализируется его интертекстуальность. Однако актуализация текста невозможна без участия человека (автора или читателя), таким образом, Н.А. Кузьмина [5]

высказывает гипотезу о том, что интертекстуальность является критерием эстетической ценности текста, а если произведение не обладает этим свойством, то оно не имеет шансов войти в литературу. *Интертекстуальность*, таким образом, *является качеством художественного текста* и представляет собой способность текста накапливать информацию не только за счет непосредственного опыта, но и опосредованно, извлекая ее из других текстов.

Существует также тенденция рассмотрения связи между интертекстуальностью и теорией перевода. И. Эвен-Зохар [9], П.Х. Тороп [7], Н.А. Кузьмина [6], Г.В. Денисова [4] связывают понятия «перевод» и «интертекстуальность». Г.В. Денисова [4], в частности, говорит о том, что «произошел переход от рассмотрения перевода как интерлингвистического феномена к его пониманию как феномена интертекстуального» [4, с. 207]. И. Эвен-Зохар [9] описывает смещение акцентов, произошедшее в теории перевода с дихотомии «исходный текст/переводной текст» на «перевод/принимающая культура», и на изучение роли, которую переводной текст начинает играть, вводя формальные и тематические новшества в принимающую культуру. Таким образом, основываясь на гипотезе о влиянии текстов друг на друга, также стоит отметить тот факт, что большинство художественных текстов, ставшие прецедентными[3], являются переводами с различных языков («Илиада» и «Одиссея» Гомера, Библия и т. д.), и впоследствии, именно данные переводы становятся прототекстами[4] оказывая влияние на другие тексты данного языка (метатексты[5]).

Одним из актуальных направлений современных исследований является проблема перевода интертекстуальных элементов, а именно – элементов прототекста (или прецедентного текста), присутствующих в художественном произведении. Особенности перевода интертекстуальных элементов освещены в работах П.Х. Торопа [7], Г.В. Денисовой [4], Н.А. Кузьминой [6], И.С. Алексеевой [1], М.В. Вербицкой и А.А. Гусевой [2].

При переводе интертекстуальных элементов наблюдается тенденция ориентации на свойства исходного текста. Однако, в последнее время, внимание ученых сосредоточено на социальной и

[3] Прецедентный текст – «всякое крупное явление данной национальной культуры, которое известно абсолютному большинству ее носителей, и отсылки, апеллирование к которому относительно часто осуществляется в речи носителей, которые являются понятными, легко дешифруются адресатами речи» [4, с. 219].

[4] Прототекст – базовый текст, опора для создания других текстов, первичный / базисный текст.

[5] Метатекст – вторичный/производный текст.

культурологической функции переводческой деятельности [4]. В работе Г. Тури [10] перевод рассматривается как интертекстуальный феномен, состоящий в том, что отдельные фразы и выражения оцениваются не в плане эквивалентности, а с точки зрения интертекстуальных связей относительно принимающей языковой / культурной системы. Смещение акцента с «исходного текста / переводного текста» на принимающую культуру отмечено также в работе И. Эвен-Зохара [9].

Поскольку большинство художественных текстов представляют собой культурное достояние, имеют ярко выраженную национальную специфику и стали доступны читателям из других стран через переводы, представляется необходимым рассмотреть особенности перевода интертекстуальных элементов в художественных произведениях.

Включение уже существующих текстов в новые формы и их культурно-художественная трансформация на разных уровнях позволяют рассматривать проблему перевода интертекстуальных элементов как важнейшую составляющую интертекстуальности, которая заключается в соотнесении определенных текстовых элементов с прецедентным фактом. С одной стороны, интертекстуальность связана со способами сигнификации и маркирования на структурном уровне, а с другой – с созданием направленных ассоциаций на текстовом и дискурсивном уровне.

Речь, в которой присутствуют интертекстуальные элементы, всегда маркирована стилистически, поскольку интертекстуальные элементы вследствие частого использования «теряют актуальную связь с источником, превращаясь, таким образом, в речевые стереотипы» [4, с. 222]. Интертекстуальные элементы, таким образом, отвечают критерию оценки по перцептивной и продуктивной маркированности, т. е.:

1) являются необязательными в употреблении;

2) существуют исключительно на фоне «нейтральных» высказываний;

3) сообщают высказыванию дополнительный смысл (обладают интенсивностью информационного воздействия);

4) требуют адекватного восприятия со стороны адресата.

В процессе перевода художественного текста одной из единиц перевода будет выступать интертекстуальный элемент. При переводе интертекстуальных элементов следует опираться на предложенный Н.К. Гарбовским [3] ономасиологический (от знака к значению) подход к определению единицы перевода. Данный подход, согласно автору, выражается в том, что единица перевода определяется как единица смысла. «Процесс перевода – это не процесс преобразования знаков одного языка в знаки другого языка, а процесс сохранения и частичного, но неизбежного преобразования системы смыслов,

заключенной в знаках исходного языка при ее передаче знаками языка перевода» [3, с. 257]. При этом, по мнению Н.К. Гарбовского, категория смысла оказывается наиболее важной. Переводчик оперирует смыслами, и единица перевода в данном случае выступает как некий квант информации, единица смысла. В этом случае, по мнению автора, не важно, заключен ли этот элемент в морфему, слово или словосочетание.

Единицей перевода может также выступать интертекстуальный элемент. Думается, что при переводе интертекстуальных элементов необходимо опираться на ономасиологический подход, т. к. самым важным фактором является сохранение смысла интертекстуального элемента в тексте перевода. Кроме того, интертекстуальные элементы являются особыми единицами перевода, поскольку выступают «стилистически окрашенным средством речи, отложившимся в коллективном сознании носителей языка как «готовый к употреблению» и поэтому наиболее «удобный» знак для выражения определенного языкового содержания, имеющего экспрессивную и образную нагрузку» [8, с. 588]. При переводе интертекстуального элемента с одного языка на другой переводчику необходимо идентифицировать интертекстуальный элемент в тексте художественного произведения. Данное условие представляются необходимыми для того, чтобы интертекстуальный элемент в тексте переводного произведения сохранил свой смысл, поскольку интертекстуальный элемент как единица перевода требует отдельного переводческого решения. Если интертекстуальный элемент не будет идентифицирован в тексте оригинала, то это приведет к тому, что переводчик ошибется в выборе единицы перевода, что вызовет нарушение эквивалентности текста перевода.

Говоря о возможностях и способах перевода интертекстуальных элементов на другой язык/культуру, необходимо исходить из того, что сама культура интертекстуальна, и перевод (в широком понимании этого слова) является постоянным признаком межтекстовых отношений как в рамках одной культуры, так и в межкультурном общении.

Перевод любого интертекстуального элемента, «задача, бесспорно, сложная, так как требует от переводчика изучения различных слоев «ядерных» текстов принимающей и передающей культур наиболее энергетически сильных – как межкультурных и вневременных; текстов, общих для нескольких культур; и национально специфичных текстов» [6, с. 106].

При переводе интертекстуальных элементов, согласно И.С. Алексеевой [1], возможны: 1) полная или частичная утрата интертекстуальности; 2) замена интертекстуального элемента, содержащегося в оригинальном тексте на интертекстуальный элемент, вызывающий аналогичные ассоциации в тексте перевода.

Кроме того, не стоит забывать о том, что оригинал и перевод художественного произведения зачастую разъединяют несколько веков. По мнению Н.А. Кузьминой [5], насыщение текста перевода имплицитной энергией должно происходить в рамках принимающей культуры и другого времени (более или менее удаленного от времени текста оригинала), ибо именно там существует преемник энергии – читатель текста. Принимая во внимание эти обстоятельства, стратегия переводчика при передаче интертекстуальных элементов сводится к тому, чтобы воспроизвести прототексты, общие для двух культур, и создать мнимые прототексты, сохранив то напряжение между ними и текстом перевода, которое характерно для соотношения реальных прототекстов с текстом оригинала.

Таким образом, в свете теории интертекстуальности, переводной текст – это текст, который, с одной стороны, удовлетворяет эстетическим критериям оценки литературы на языке перевода (т. е. оценивается по той же аксиологической шкале, что и оригинальные художественные произведения), с другой – включает знаки, индексы «материнской» культуры, создающие напряжение своего\чужого в тексте перевода.

Переводческие стратегии при переводе интертекстуальных элементов не могут быть абстрактно зафиксированы или «предписаны», но определяются в каждом конкретном случае в зависимости от переводческой ситуации, состоящей из прагматической цели перевода, типа исходного текста и характера предполагаемого адресата перевода. Исходя из этого переводчик – это, прежде всего, исследователь, в основе работы которого лежит строгий научный метод. И это, согласно Г.В. Денисовой [4], единственное требование, которое должно применяться к переводческой деятельности, чтобы переводной текст в результате столкновения с другими семиотическими системами порождал «третье» интертекстуальное пространство, принципиально новое и непредсказуемое, и также становился в рамках иноязычной культурной общности «генератором новых смыслов».

Литература

1. Алексеева, И.С. Апофеоз интертекстуальности (о переводе поэмы Тимура Кибирова «Когда Ленин был маленьким» на немецкий язык и об интертекстуальном барьере в переводе) [Текст] / И.С. Алексеева // Третьи Федоровские Чтения: материалы III Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения», 26-28 окт. 2001. – Вып. 3. – С. 13–19. **2**. Вербицкая, М.В. Проблема перевода интертекстуальных элементов: категориальный подход [Текст] / М.В. Вербицкая, А.А. Гусева // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 2. – С. 9–18. **3.** Гарбовский, Н.К. Теория перевода [Текст] / Н.К. Гарбовский. –

М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 554 с. **4**. Денисова, Г.В. В мире интертекста: язык, память, перевод [Текст] / Г.В. Денисова. – М.: Азбуковник, 2003. – 298 с. **5**. Кузьмина, Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка [Текст]: монография / Н.А. Кузьмина. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та; – Омск: Омск. гос. ун-т, 1999. – 268 с. **6**. Кузьмина, Н.А. Феномен художественного перевода в свете теории интертекста [Текст] / Н.А. Кузьмина // Текст. Интертекст. Культура: сборник докладов международной научной конференции (Москва, 4-7 апреля 2001г.) / Российская академия наук. Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова; Ред.-сост.: В.П. Григорьев, Н.А. Фатеева. – М.: Азбуковник, 2001. – С. 97–111. **7**. Тороп, П.Х. Тотальный перевод [Текст] / П.Х. Тороп. – Тарту: ТГУ, 1995. – 220 с.
8. Языкознание. Большой энциклопедический словарь [Текст] / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 688 с.
9. Even-Zohar, I. The Position of the Translated Literature Within the Literary Polysystem [Text] / I. Even-Zohar // In James Holmes, Jose Lambert and Raymond van den Broek (eds): Literature and Translation. – Leoven: ACCO, 1978. – P. 117–127. **10**. Toury, G. Comunicazione e tradizione. Un approccio semiotico [Text] / G. Toury // Teorie contemproranee della tradizione / Ed. Nergaard, S. – Milano: Bompiani, 1995. – P. 103–119.

Олена Ковтун
м. Київ, Україна

Авіаційна терміносистема англійської мови та її переклад українською

Важливою складовою авіаційної підмови англійської мови є авіаційна термінологія. І. Асмукович відзначає, що формування авіаційної термінології англійської мови відбувається протягом більше, ніж двох століть і відображає весь складний процес розвитку авіаційної науки і техніки, починаючи від запуску перших повітряних куль і до польотів космічних кораблів [1]. Виникнення авіаційних термінів – процес, зумовлений чинниками історії розвитку аеронавтики. Походження і семантичний склад англійських авіаційних термінів зумовлені виникненням і розвитком відповідних предметів, процесів і явищ авіаційної науки і техніки. Отже, семантичну структуру авіаційних термінів потрібно розглядати на стику двох наук – лінгвістики та авіації.

Семантичні зміни, що відбулися в авіаційній термінології упродовж усієї історії існування авіаційної терміносистеми можна поділити на два основні типи: 1) семантичні зміни, викликані новими відкриттями. Прикладом може слугувати термін *aeronaut*, первинне значення якого «*повітроплавець*». З появою апаратів, важчих за повітря, він набув

значення «*льотчик*», а з польотом людини в космос – значення «*космонавт*»; 2) семантичні зміни, викликані змінами в самих предметах і явищах. Так, термін *aeroplane* вже не має того значення, який він мав на початку XX ст., коли літак був конструкцією з дерев'яних стійок і парусини. Сьогодні термін *aeroplane* позначає апарат досконалої та складної конструкції, зовнішній вигляд якого навіть не нагадує літаки початку XX ст. Так значення наповнилося новим змістом, оскільки тут воно пов'язано з реальним об'єктом, а не з поняттям.

Англійська авіаційна термінологія формувалася на базі франкомовних запозичень і власного мовного матеріалу. З-поміж термінів французького походження відзначимо: *aeroplane*, *aerobatics*, *aileron*, *avion*, *biplane*, *fuselage*, *hangar*, *hydroplane*, *longeron*, *monoplane*, *nacelle*, *pique*, *quadriplane*, *virage*.

На початку XX ст. паралельно з проникненням термінів, запозичених із французької та німецької мов, в англійській мові внаслідок активного розвитку авіації в Англії і США відбувається термінотворення власними засобами англійської мови. Оскільки до того часу вже визначилися основні частини літака, в авіаційному словнику А.Шломана 1910 р. зафіксовано такі авіаційні терміни: *balancers, body, cabin, deck, fin, nose, spar, tail* [3]. З'являються і широко використовуються терміни зі сфери допоміжного обладнання та обслуговування літаків: *aeroplane shed, aircrew, airfield, airman, airway* [3].

Як і в українській мові, основними способами термінотворення авіаційних термінів в англійській мові є: лексико-семантичний, морфологічний, лексико-синтетичний. Завдяки лексико-семантичному термінотворенню до терміносистеми увійшли одиниці з переосмисленим значенням (*jacket – куртка* і *кожух*, *jar – глечик* і *конденсатор, to load – навантажувати* і *заряджати);* морфологічний спосіб термінотворення наситив авіаційну термінологію похідними термінами (*bear-ing, circl-ing, controll-er, safe-ty)*; словоскладання дало терміни (*accident-free, air-craft, auto-throttle, gyro-plane*), специфічним для англійської мови є використання у структурі термінів прийменників (англ. *leveling-off, check-in, circle-to-land, lock-on, noising-over, take-off*). За допомогою лексико-синтетичного способу утворені дво- чи багаточленні термінологічні сполучення (*radio communication equipment, snow clearing equipment* тощо). Частина термінів утворюється шляхом поєднання кількох способів термінотворення.

Компонентний аналіз англійської авіаційної термінології засвідчив наявність як однокомпонентних, так і багатокомпонентних одиниць, значну кількість абревіатур і скорочень [2]. Проаналізуємо основні

моделі англомовних багатокомпонентних термінів та способи їх відтворення українською мовою.

Терміни моделі N_1+N_2

Складні терміни, побудовані за моделлю N_1+N_2 (сполучення іменника з іменником), перекладаються переважно такими способами:

1) складним терміном, де український відповідник N_2 виступає у формі родового відмінка постпозитивним означенням до відповідника N_1: *airplane structure – конструкція літака; aircrew boss – корінь гвинта; control valve – клапан керування; cabin heating – обігрівання кабіни; diffuser vane – лопатка дифузора;*

2) складним терміном, де відповідником N_1 виступає прикметник: *air navigation – повітряний рух; air throttle – дросельний клапан; blast cooling – форсоване охолодження; compression coupling – затискувальна муфта; distribution valve – розподільчий клапан;*

3) складним терміном, де український відповідник іменника N_1, трансформується у прийменниково-іменникове словосполучення: *departure controller – диспетчер зі зльотів; engine stand – станок для двигуна;*

4) складним терміном, де N_1 трансформується в підрядне означальне речення: *fan draft – потік, що створюється вентилятором;*

5) складним терміном, де N_1 трансформується у словосполучення, що містить безпосередній відповідник іменника N_2: *fine wire – дріт з малим перетином.*

Терміни моделі (N+Part. I)+N

Другий компонент цих складних термінів (N – іменник) перекладається українським іменником, а перший компонент (N+Part. I, де Part. I – дієприкметник теперіш. часу) перекладається переважно так:

1) підрядним означальним реченням, де дієприкметник трансформовано в присудок, а іменник – у додаток: *air-retaining – такий, що утримує повітря; efficiency-decreasing – такий, що зменшує ефективність;*

2) простим прикметником, основою якого є відповідник англійського іменника або дієприкметника теперішнього часу: *plane-boarding – посадковий;*

3) складним прикметником: *aluminium-smelting – алюміній-плавильний, armour-piercing – бронебійний.*

Терміни моделі (N+Part. II)+N

Другий компонент (N – іменник) означених термінів перекладається українською мовою іменником, а перший компонент (N+Part II, де Part II – дієприкметник минулого часу) зазвичай перекладається такими способами:

1) підрядним означальним реченням, де дієприкметник трансформовано у присудок, а іменник – у додаток: *engine-powered – такий, що вводиться в рух двигуном; carrier-based – такий, що базується на авіаносці;*

2) означальним словосполученням, де англійському діє прикметнику відповідає український прикметник або дієприкметник: *air-cooled – охолоджуваний повітрям;*

3) означальним прийменниково-іменниковим словосполученням: *torpedo-shaped – у формі торпеди.*

Терміни моделі (Adj.+Part. I)+N

Друга частина таких термінів (N – іменник) перекладається українським іменником, а перша частина (Adj.+Part. I – сполучення прикметника і дієприкметника теперішнього часу) перекладається звичайно такими способами:

1) складним прикметником із двох основ – прислівника, числівника або прикметникової основи (відповідника англійського прикметника) та прикметника (відповідника англійського дієприкметника): *quick-acting – швидкодіючий, far-reaching – далекосяжний, short-acting – короткодіючий, single-acting – однотактовий;*

2) простим прикметником, що нерідко відповідає англійському прикметнику: *long-standing – тривалий, easy-flowing – плавний*;

3) підрядним означальним реченням, де перший компонент англійського слова трансформовано в обставину, а другий компонент (дієприкметник теперішнього часу) – у присудок*: clean-burning – такий, що згорає без забруднення повітря.*

Терміни моделі (Adj.+Part. II)+N

Другий компонент цих термінів (N – іменник) перекладається українською мовою іменником, а перший компонент – (Adj.+Part. II – сполучення прикметника і дієприкметника минулого часу) переважно такими способами:

1) простим прикметником: *double-sided valve – двобічний клапан*;

2) складним прикметником: *double-entry – двовихідний;*

3) означальним словосполученням, де відповідником англійського дієприкметника минулого часу є прикметник або дієприкметник, а англійського прикметника – іменник чи прислівник: *gas-shielded – захищений від газу*;

4) підрядним реченням, де англійський дієприкметник минулого часу трансформовано в присудок: *human-powered – такий, що вводиться в рух людиною, longest-used – такий, що використовується найдавніше.*

Терміни моделі (Num.+Part. II)+N

Другий компонент (N – іменник) таких термінів перекладається українським іменником, а перший (Num.+Part. II – сполучення числівника

з дієприкметником минулого часу) – переважно такими способами:

1) складним прикметником, що складається з основи числівника та прикметника: *four-sided – чотирибічний;*

2) означальним прийменниково-іменниковим словосполученням: *ten-sided – з десятьма боками*.

Аналіз багатокомпонетних англійських авіаційних термінів засвідчив, що найбільш уживаними є терміносполучення моделі N_1+N_2. Українською мовою ця модель відтворюється поєднанням іменника з іменником у функції постпозитивного означення або поєднанням прикметника й іменника.

Здійснений аналіз дозволяє дійти висновку, що авіаційна підмова англійської мови є добре розвинутою. Вона охоплює термінологічне макрополе «Радіообмін цивільної авіації», яке на сучасному етапі відсутнє в українській мові, та багату авіаційну терміносистему. За способами термінотворення українські та англійські терміни подібні, виникають нові термінологічні одиниці в обох мовах на основі лексико-семантичного, морфологічного та лексико-синтетичного способів термінотворення. На початкових етапах становлення авіаційних терміносистем обидві мови запозичували термінологічні одиниці з інших мов (переважно з французької, оскільки франкомовні країни значний проміжок часу були лідером у розвитку авіаційних технологій). На початку ХХ ст. така ситуація змінилася, сьогодні таким лідером є англомовні країни, тому англійські авіаційні терміни утворюються з рідномовного матеріалу, українські – продовжують запозичуватися, переважно з англійської, та в той чи той спосіб адаптуються до норм української мови.

Література

1. Асмукович І.В. Формування та розвиток англійської авіаційної термінології / І.В.Асмукович // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. – 2011. – № 6. – С. 112-117. 2. Єнчева Г.Г. Лінгвокогнітивне моделювання процесу перекладу авіаційних термінів (на матеріалі англо-українських версій нормативно-технічної документації ІСАО) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Г.Г.Єнчева; ДЗ Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – О., 2011. – 243 с. 3. Шломан А. Иллюстрированный технический словарь на шести языках: нем., англ., фр., рус., исп. Автомобили, моторные лодки, аэросани, аэропланы / А.Шломан. – СПб. : Культура, 1910. − 1036 с.

Андрій Козачук
м. Київ, Україна

Прочитання українських історизмів у художніх англомовних перекладах межі XX-XXI ст.

Сучасні дослідження у галузі перекладознавства сприяють всебічному вивченню способів реалізації міжкультурних зв'язків, одним із яких є переклад художньої літератури. З огляду на те, що переклад художнього твору іншою мовою часто відбувається не відразу після його опублікування, а через досить великий проміжок часу, міжкультурний контакт характеризується більшою комплексністю, що дає можливість представникам однієї культури (зокрема англомовної) ознайомитися не лише з сучасним станом, але й з історією іншої культури (наприклад, української). Це додає актуальності перекладознавчим студіям, матеріалом для яких є пари текстів, написаних у різні епохи.

Матеріалом дослідження цієї розвідки є тексти англомовних перекладів Роми Франко малої прози Б. Д. Грінченка ("Brother Against Brother" («Брат на брата»), "A Dearth of Grain" («Без хліба»), "Little Sister Halya" («Сестриця Галя»), "The Hut in the Valley" («Хатка в балці»), Г. М. Хоткевича ("From Days Gone By" («З давнини»), "The Hunger Strike" («Голодовка»), "In a Free Country" («У свобідній країні») та М. М. Коцюбинського ("The Unknown One" («Невідомий»), "On the Road" («В дорозі»).

Метою розвідки є класифікація способів передачі українських історизмів у текстах малої прози в процесі їх сучасного перекладу англійською мовою.

Для представлення результатів дослідження визначимо сутність терміну «історизм», звернувшись до наукових та довідково-лексикографічних джерел.

Так, у словнику лінгвістичних термінів М. І. Голянич історизмом називається застаріле слово, яке не має синоніма у сучасній літературній мові і вийшло з ужитку через зникнення реалії, яку воно позначає [1, с. 94]. Практично така сама дефініція міститься у словнику О.С. Ахманової – причиною виходу слова з ужитку вважається невідомість позначуваного предмета як реальної частини повсякденного побуту мовців [2, с. 185].

У монографії Р.П. Зорівчак «Реалія і переклад» зокрема зазначається, що реалія має не лише національне, але й історичне забарвлення [3, с. 39].

Взявши до уваги трикомпонентну структуру реалії за Н. Фененко, яка, на нашу думку, є подібною до структури мовного знаку за Г. Фреге та Р. Огденом, де виокремлюються предмет дійсності (фрагмент світу) та концепт (значення) [4, с. 17; 5, с. 163], а також зіставивши наведені вище дефініції, можемо зазначити, що реалія, як перекладознавче поняття, включає в себе історизми, як клас лексичної системи мови; у випадку дослідження перекладу художнього тексту йдеться про мову-джерело.

Наведемо також дефініцію зі «Словника тропів та стилістичних фігур» (2011) за редакцією В.Ф. Святовця. Так, історизм – це «лексема, вжита у творі з метою відображення колориту певної епохи, … індивідуалізації мови персонажів» [цит. за 6, с. 89]. Тобто суто лінгвістична дефініція з точки зору прагматики характеризується більшою об'єктивністю, в той час як із точки зору стилістики така сама лексема подається як художній засіб, вжитий автором з певним наміром.

Таким чином, якщо історизм є реалією, то загальні способи передачі реалій іншою мовою можуть бути цілком застосовані зокрема до історизмів. У цій розвідці ми спробуємо застосувати до історизмів уже розглянуту нами раніше класифікацію способів передачі реалій за І. Лівицькою, первинно розроблену С. Влаховим та Р. Флориним, а саме: транскрипція (транслітерація), переклад (заміна), неологізм, приблизний переклад, контекстуальний переклад [7, с. 176]. Також важливим є твердження Г. Тихоновської про те, що перекладач для передачі реалії часто вдається до так званого «перекладацького коментаря», винесеного окремо у зноску або список приміток у кінці тексту [8, с. 30].

Оскільки у багатьох сучасних перекладознавчих працях ідеться про те, що перекладач є автором нового тексту, який сприймається як текст перекладу художнього твору, то здійснене тут зіставлення дефініцій історизму дає підстави вважати, що, у нашому випадку, теоретично перекладач для передачі історизму в українському тексті може в англійському тексті вжити лексему на позначення реалії, знайомої англомовному читачу, вдатися до звичайного опису, навіть придумати абсолютно нове слово або спробувати якнайточніше передати його звуковий образ засобами англійської мови, за потреби помістивши у кінці сторінки чи тексту власний коментар щодо вжитої лексеми.

Водночас ми припускаємо, що передача реалії (а відповідно й історизму) способом транслітерування або транскрибування може призвести до перетворення цієї лексеми на неологізм, що свого часу, наприклад, сталося з російським словом космонавт (англ. – cosmonaut) [9, p. 112], хоча для англомовного реципієнта у свій час дуже скоро це поняття перестало бути реалією. У контексті ж нашої теми можемо

зазначити, що не завжди можна провести чітку межу між способами передачі історизмів іншою мовою.

Якщо для передачі українського історизму перекладач використовує англійський історизм, то це може трактуватися як стилістичний прийом, навмисне стилістичне маркування лексичної одиниці.

Розглянемо способи передачі історизмів, вживаних у текстах української малої прози межі XIX-XX ст. на конкретних прикладах. Для відбору лексичних одиниць ми використовували лексикографічні джерела і такі критерії: а) маркування слова як «застаріле»; б) маркування слова як «історизм»; в) пряма вказівка у тлумаченні на конкретну історичну епоху; г) пряма вказівка у тлумаченні на історичну належність позначуваної реалії.

Так, у вибірці з українських текстів вжито 51 історизм, котрі передаються англійською мовою різними способами (тут ми беремо до уваги саме кількість різних лексем, а не кількість випадків їх вживання, зокрема у текстах різних творів).

Наприклад, одним з найчастіше вживаних історизмів є слово *пан*, яке у всіх випадках передається як *lord*:

(1.у) Панові сподобалася дуже ця балка, то він і почав заводити там хутір [10, с. 343-344].

(1.а) The lord took a great liking to this valley, and he starting setting up a hamlet in it [11, p. 126].

В обох мовах лексеми *пан* і *lord* є маркованими як історизми. Незважаючи на те, що такий спосіб передачі лексичного значення є звичайним перекладом, у цьому випадку ми можемо говорити про цілеспрямоване використання перекладачем історизму в англійському тексті, проте таких випадків у вибірці лише 9.

Серед випадків вживання перекладачем історизмів є і такий:

(2.у) Він … добре вивчив приказку: «хто шага не береже, той сам шага не вартий» [10, с. 344].

(2.а) He … had taken to heart the saying “If you don’t take care of your pennies, you’re not worth a penny yourself” [11, p. 127].

У цьому прикладі історизм *шаг* замінений на інший історизм *penny* (який є історизмом для перекладачки, проте не завжди сприймається як історизм мешканцями Великої Британії); на нашу думку, цей спосіб є контекстуальним перекладом. Так, з одного боку, в обох культурах ця грошова одиниця на цей час не перебуває в обігу, з іншого – в обох мовах лексема позначає найменшу грошову одиницю, набувши відповідного конотативного значення [12; 13, p. 1011].

У більшості випадків (38 з 51) перекладачка вдається до перекладу українського історизму з використанням англійської лексеми, яка історизмом не є:

(3.у) Петро тихо йшов до волости [14, с. 23].

(3.а) Petro walked quietly to the village office [15, p. 114].

(4.у) Галя миттю кинулась, знайшла юпчину й кожух, вдягла брата і сестру [16, с. 46].

(4.а) Halya darted off, found a small jacket and a sheepskin coat, and dressed her brother and sister [17, p. 120].

З одного боку, на межі XIX-XX століть лексеми *волость* та *юпчина* не були історизмами, оскільки позначали реалії повсякденного життя, і не мали історичного забарвлення для автора українського тексту. Спосіб перекладу в прикладах 3 і 4 призводить до того, що рецепція тексту англомовним читачем подібна до рецепції сучасників письменника, але водночас вона відрізняється від рецепції вихідного тексту сучасним українським читачем.

Існують випадки перекладу запозичення, яке в англійській мові також є запозиченням, при цьому маркування лексичної одиниці у словниках може не збігатися:

(5.у) Чиєсь боа лоскоче щоки… [18, с. 200]

(5.а) A feather boa tickles my cheeks… [19, p. 320]

Так, у відомому академічному «Словнику української мови» в 11 томах слово *боа* позначене як застаріле і являє собою історизм; у той час як слово *boa* у словнику англійської мови видавництва університету Оксфорда не має відповідної позначки [12; 13, p. 142].

У прикладі 6 спостерігаємо неточність, допущену перекладачем при передачі історизму:

(6.у) Копу заробиш за тиждень…[14, с. 11]

(6.а) So you earn sixty kopiyky in a week… [15, p. 104]

Так, згідно з академічним словником української мови, *копа* дорівнювала 50 копійкам, а не 60, як подається у тексті перекладу [12].

Іще одним досить поширеним способом передачі реалій Ромою Франко є транслітерація:

(7.у) Громада дала до школи величенький двір – десятини з півтори… [20, с. 318]

(7.а) The community had given the school quite a large plot of land – about one and a half desyatyny… [21, p. 187]

У 83,3% від усіх випадків використання способу транслітерації для передачі історизму перекладачка використовує також коментар, який поміщений у глосарій у кінці кожного тому збірки. Так, наведена у прикладі 7.а лексема *desyatyny* пояснюється як “desyatyna [pl.

desyatyny] land measure, 2.7 acres" [цит. за 22, p. 400]. У цьому контексті варто навести приклад передачі лексем *козак* та *козацький* у перекладах творів різних авторів:

(8.у) Колись і їх тільки козацькі коні топтали та стрепети [23, с. 460].

(8.а) At one time only kozak horses and bustards trampled on them [24, p. 165].

(9.у) Селом їздять козаки й шукають вас скрізь… [20, с. 327]

(9.а) Kozaks on horseback are riding around the village and looking everywhere for you… [21, p. 201]

Хоч у прикладах 8 і 9 у тексті перекладу вживається лексема *kozak*, статті глосарію до кожного тому дещо відрізняються. Так, у глосарії до прикладу 8 наводиться таке пояснення, як "Ukrainian equivalent of "Cossack" [цит. за 25, p. 402]. З прикладу 9 лексема *kozak* пояснюється повніше: "Ukrainian for "Cossack"; by this period the famous Zaporozhian Host that defended a free Ukraine had lost its independence and been incorporated into the Russian army" [цит. за 22, p. 401]. А словник англійської мови видавництва університету Оксфорда зокрема подає слово *Cossack* як історизм [13, p. 302]. Таким чином, передача історизму у прикладах 8 і 9 здійснюється за допомогою комплексного способу транслітерації та авторського коментаря з використанням історизму у мові перекладу.

Отже, найпоширенішими способами передачі Ромою Франко українських історизмів у текстах сучасних англомовних перекладів є переклад з підбором еквівалента-неісторизма (74,5% випадків), транслітерація з коментарем у глосарії (9,8% випадків), переклад із використанням історизмів (17,6% випадків). Таке співвідношення способів робить рецепцію тексту англомовним читачем з одного боку ближчою до рецепції сучасників авторів українських текстів, а з іншого – тексти перекладів сприймаються власне як тексти, що містять велику кількість іншомовних слів з коментарями, що може уповільнити процес прочитання тексту. Подальші дослідження теми перекладу та рецепції історизмів сприятимуть розвитку перекладознавства у галузі художнього перекладу та вирішення питання про способи передачі реалій.

Література

1. Голянич М.І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія [Текст] / М.Голянич, Р.Стефурак, І.Бабій ; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, Ін-т філол., Каф. укр. мови. – Івано-Франківськ : Сімик, 2011. – 272 с. **2**. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов [Текст] – Изд. 4-е, стер. – М. : КомКнига, 2007. – 570 с. **3.** Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с. **4**. Фененко Н.А. Язык реалий и реалии языка / Воронежский межрегиональный ин-т общественных наук,

Воронежский гос. ун-т. – Воронеж, 2001. – 140 с. **5**. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів: Афіша, 2008 – 224 с. **6**. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В. Ф. Святовець. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 176 с. **7**. Лівицька І.М. Проблема дефініції та перекладу реалій в художньому тексті // Наукові записки. – Випуск 81 (4). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 4 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2009. – С.173-178. **8**. Тихоновська Г.С. Українські реалії на позначення людини та її побуту та способи їх перекладу російською та англійською мовами // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. - №14 (201), Ч. II, 2010. – С. 28-33. **9**. The New Collins Compact Dictionary of the English Language / William T. McLeod (manag. ed.). – London & Glasgow: Collins, 1990. – 566 p. **10**. Грінченко Б.Д. Хатка в балці // Грінченко Б. Писання. У 2-х т. – К.: Вік, 1905. – Т.2 – С. 343-385. **11**. Hrinchenko, B. The Hut in the Valley / Transl. by R. Franko // From days gone by : selected prose fiction / by Yuriy Fedkovych … [et al.] / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. – P. 126-160. **12**. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс] / Webmezha, 2012. – Режим доступу: http://sum.in.ua/s. **13**. The Concise Oxford Dictionary of Current English: Ninth Edition / edited by Della Thompson. – Oxford: Clarendon Press; Oxford University Press, 1995. – 1674 p. **14**. Грінченко Б.Д. Без хліба // Грінченко Б. Писання. У 2-х т. – К.: Вік, 1905. – Т.2 – С. 7-24. **15**. Hrinchenko, B. A Dearth of Grain / Transl. by R. Franko // From days gone by : selected prose fiction / by Yuriy Fedkovych … [et al.] / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. – P. 100-115. **16**. Грінченко Б.Д. Сестриця Галя // Грінченко Б. Писання. У 2-х т. – К.: Вік, 1905. – Т.2 – С. 41-52. **17**. Hrinchenko, B. Little Sister Halya / Transl. by R. Franko // From days gone by : selected prose fiction / by Yuriy Fedkovych … [et al.] / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. – P. 116-125. **18**. Коцюбинський М.М. Невідомий // Коцюбинський М.М. Твори в трьох т. Том II. – К.: Дніпро, 1979. – С. 194-201. **19**. Kotsyubynsky, M. The Unknown One / Transl. by R. Franko // Desperate Times: A Trilogy / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2010. – Volume I: Brother against brother: selected prose fiction / by Mykola Chernyavsky … [et al.]. – 2010. – P. 311-321. **20**. Грінченко Б.Д. Брат на брата // Грінченко Б.Д. Твори: В 2 т. – К.: Наукова думка, 1991. – Т.2. Повісті. Драматичні твори / Упоряд. В.В.Яременка; Ред. тому А.Г.Погрібний. – С. 300-339. **21**. Hrinchenko, B. Brother against Brother / Transl. by R. Franko // Desperate Times: A Trilogy / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2010. – Volume I: Brother against brother: selected prose fiction / by Mykola Chernyavsky … [et al.]. – 2010. – P. 162-216. **22**. Glossary / Compiled by R. Franko // Desperate Times: A Trilogy / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2010. – Volume I: Brother against brother: selected prose fiction / by Mykola Chernyavsky … [et al.]. – 2010. – P. 400-404. **23**. Хоткевич Г. З давнини // Хоткевич Г.М. Авірон; Довбуш: Повісті. Оповідання / Упоряд., авт. післямови Ф.П. Погребенник. – К.: Дніпро, 1990. – С. 458-482. **24**. Khotkevych Hnat. From Days Gone By / Transl. by R. Franko // From days gone by : selected prose fiction / by Yuriy Fedkovych … [et al.] / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. – P. 161-192. **25**. Glossary /

Compiled by R. Franko // From days gone by : selected prose fiction / by Yuriy Fedkovych … [et al.] / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). – Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. – P. 400-405.

Оксана Кондратьєва, Ольга Бернацька
м. Київ, Україна

Місце когезії у тексті художнього перекладу

Один із фундаментальних підходів до перекладу полягає в тому, що повідомлення у формі письмового тексту не засновується лише на використанні мови на рівні мікроодиниць; слід, наприклад, згадати праці Т. А. Казакової [1], Я. Й. Рецкера [2], А. В. Федорова [3], О. І. Чередниченка [4]. Успішність перекладу також залежить від його сприймання та певної відповідності очікуванням адресата. У межах цього підходу процес прийняття рішення є перспективним, оскільки перекладач має на меті відтворення оригінального тексту в формі, прийнятній цільовій аудиторії. У цьому плані важливе значення має аналіз ролі такої категорії тексту, як когезія, в перекладі. Це й зумовлює актуальність нашого дослідження. Мета дослідження полягає у встановленні меж адекватності відтворення українською мовою засобів когезії англомовної художньої прози С.Кінга на прикладі роману «Мертва зона».

До недавнього часу теорія перекладу приділяла недостатню увагу зв'язності тексту, видам зв'язності в межах цілого тексту або його частин. Більший акцент робився на трансформації лексичних та синтаксичних одиниць у межах одного або кількох речень. В останні роки низка робіт з теорії перекладу як вітчизняних вчених (С.Є. Максімов), так і зарубіжних перекладознавців (Р. Арбоґаст) розглядають роль когезії як на стадії інтерпретації тексту, так і в перекладі твору [5; 6].

Когезія – це відкриті зв'язки між частинами тексту, наявні в його поверхневій структурі та відтворення яких є обов'язковим для адекватного перекладу на формально-текстовому рівні. Когезія допомагає зрозуміти текст у цілому, принципи єдності частин тексту, що сприяє інтерпретації і перекладу твору. Когезія повинна відображати когерентність, що лежить у її основі. Когерентність – це приховані змістові зв'язки між частинами тексту, які відкриває реципієнт за допомогою процесу інтерпретації тексту. Завдяки когезії когерентність стає лінгвістично очевидною. Але їхня складна взаємозалежність може призводити до плутанини навіть серед науковців, адже концептуальні обмеження, що створюють когерентність, розглядаються в тексті лише

в аспекті їхнього лінгвістичного виявлення, у той час як когезія є цілком лінгвістичним фактором.

Відношення когезії, так само як і когерентність тексту, визначаються референцією. Це може бути: 1) відношення мовної одиниці до позамовного об'єкту або 2) відношення мовної одиниці до іншої одиниці у тому ж самому тексті, вважає Б. Фоссестел [7, с. 82]. Схожої думки дотримуються М.А.К. Галлідей і Р. Газан, наголошуючи, що «когезія з'являється тоді, коли інтерпретація певного елементу тексту залежить від інтерпретації іншого елементу. Один елемент містить у собі інший, у тому сенсі, що другий не може бути ефективно розшифрований без посилання на перший. Коли наявна така ситуація, створюється відношення когезії, і ці два елементи – зовнішній і внутрішній – таким чином, хоча б потенційно, інтегруються до тексту» [8, с. 4].

У спрощеному вигляді когезія здійснюється між послідовними реченнями: Mary likes ice-cream. She bought one. Послідовність пропозицій поєднана за допомогою виділених когезивних засобів. Інтерпретація she у другому реченні повертає читача назад до першого (є анафорою), так само як слово one пояснюється словом ice-cream з першого речення. Утворюється анафоричний зв'язок між семантичним значенням лексичних одиниць: she – Mary; one – ice-cream. У секвенції He opened the door. A few pieces of clothing were strewn about. She caught the fish in her net в поверхневій структурі тексу не знаходимо жодних когезивних маркерів для встановлення зв'язку між реченнями, однак текст є цілком зрозумілим завдяки позатекстовим знанням або похідним знанням. Адекватне розуміння пропозитивної інформації в тексті залежить від пресупозиції, фонових знань і спільного епістемічного фонду комунікантів, а міжреченнєва когезія виявляється важливим засобом структурування думки і репрезентації знання [8, с. 127]. Це означає, що механізми когезії не завжди є очевидними. Когезійний зв'язок – це не тільки зв'язок між двома мовними засобами в тексті, але й інтеграція знань, маніфестованих когезивним засобом у тексті, модифікація вже наявно пропозитивної інформації, її подальший розвиток.

Розуміння перекладачем когезії у тексті вихідного твору має відповідати розумінню того, як створювати когезію у цільовому тексті. Перекладач не повинен залучати читачів до інтерференції когезії. Така ситуація викликається втручанням когезивних схем вихідного тексту в цільовий. Вона може також виникати від нездатності перекладача оцінити засоби когезії, що діють у тексті вихідного твору. Ці два джерела інтерференції когезії досить складно розрізнити. Деякі когезивні зв'язки, характерні саме для вихідного тексту, повинні опускатися, щоб вони не з'являлися у цільовому тексті. Однак якщо когезивні

засоби вихідного тексту цілком ігноруються, і перекладач не компенсує їх, створюючи незалежну, але паралельну когезію, цільовий текст може втратити свою семантичну цілісність.

Звичайним результатом інтерференції когезивних засобів є лексично неадекватні переклади, оскільки вони призводять до лексичних псевдосполучень. Це комбінації лексичних одиниць цільової мови, що походять із словосполучень вихідної мови, але не трапляються у цільовій мові. Слова в оригінальному тексті розміщені за смисловими групами. Смислова група оформлюється з поєднання семантичних рис, які кожне слово приносить до групи. Індивідуальні смисли слів можуть бути розшифровані лише за допомогою дослідження їхніх зв'язків зі словами, що знаходяться перед і після них. Між суміжними одиницями у смисловій групі можуть існувати локальні семантичні зв'язки. Крім того, між одиницями у більш віддалених частинах тексту вірогідна наявність глобальних зв'язків. Як локальні, так і глобальні зв'язки між словами базуються на лексичній семантиці відповідної мовної системи. Це означає, що певні лексичні одиниці, незважаючи на конкретний текст, у якому вони трапляються, є семантично ближчими одна до одної, ніж до інших одиниць. Відповідна семантична близькість походить із лінгвістичних та когнітивних систем, але не збігається із когезією. Семантична близькість – це культурно вмотивоване визнання спорідненості речей. Вона може слугувати основою для когезії, оскільки направляє потенціал для створення дійсних зв'язків між словами в тексті [9, с. 97]. Так, прикметники scholarly та abnormal є учасниками відношень когезії лише в поєднанні з членами інших лексичних полів у текстовому середовищу. Лексичні одиниці inquiry та steel позначають концепції, що мають зазначені властивості scholarly inquiry та abnormal steel. Якщо наукове дослідження є паралельним еквівалентним словосполученням у перекладному тексті, то аномальна сталь таким еквівалентом не є. Ця комбінація не актуалізована в україномовному мовленні, хоча й може існувати в якості потенційної комбінації. Отже, перекладацькі стратегії у такому випадку часто вдаються до реструктуризації, яка зазвичай усуває незначні когезивні зв'язки, які були б недоречними в тексті перекладу. Але іноді втрачаються і важливі когезивні зв'язки, що може створити недоперекладений текст, чого потрібно уникати, оскільки в такому випадку не можна говорити про адекватне відтворення когезії.

Когезію відтворено у перекладі відповідним чином, коли ця текстова поверхня впізнається читачами як подібна до поверхні інших текстів їхньою рідною мовою. Наведемо приклад із роману С. Кінга «Мертва зона» [10], де модифікації поверхневої структури

перекладного тексту зумовлені відмінностями в правилах когезії вихідної та цільової мов і не впливають на відтворення смислової структури оригіналу. Ось уривок із роману та його український переклад: And still her days were a constant struggle with that freshman teacher demon, Discipline [10, p. 14]. – Та все одно її робота в школі являла собою повсякденну боротьбу з демоном, що вселяється майже в кожного вчителя-початківця – з демоном Дисципліни [11, с. 16].

Під час перекладу вищезазначеного фрагменту відбувається експлікація, що супроводжується розгортанням простого речення в атрибутивне підрядне речення. Перекладач відмовився від форми компресиву, яка є неприродною для поверхневої структури українського тексту і при її використанні привертала б забагато читацької уваги. Зрозуміло, що в цьому випадку когезію у перекладі необхідно трансформувати для отримання відповідної у тексті перекладного твору. Вважаємо, що такий переклад можна розглядати як адекватне відтворення когезії за нормами мови перекладу.

Іноді перекладачеві доводиться зазнавати певних втрат при відтворенні когезії, оскільки використання еквівалентних чи хоча б аналогічних понять може не викликати у читача необхідного впізнання. Розглянемо наступний приклад із роману: Every time his mind turned to the boy, he felt a panic-rat inside his mind, ready to burst free of the flimsy cage that held it and start gnawing anything it could get at with its sharp little teeth [10, p. 132]. – Щоразу, подумки повертаючись до свого хлопчика, він відчував, як у голові ворушиться щур-паніка, готовий будь-якої миті вискочити зі своєї ненадійної клітки і вп'ястися маленькими гострими зубками в те, що трапиться йому на шляху [11, с. 147].

У цьому уривку автор візуалізує відчуття паніки як маленького щура, який гризе персонажа зсередини. На жаль, при відтворенні когезії перекладач відтворює цей вислів згідно з нормами текстів вихідної мови, у результаті чого він виглядає досить неприродно для цільового читача. На нашу думку, вираз panic-rat доцільніше було б відтворити, використовуючи норми когезії для текстів цільової мови, наприклад щур паніки або ж паніка, схожа на щура.

Розглянувши відтворення когезії в перекладі, ми дійшли висновку, що реструктуризації поверхні тексту під час перекладу неминучі, оскільки правила когезії в різних мовах не збігаються. Розуміння перекладачем когезії у ВТ має відповідати розумінню того, як створювати когезію у перекладному тексті. Деякі когезивні зв'язки, характерні саме для вихідного тексту, повинні опускатися. Однак якщо когезивні засоби вихідного тексту цілком ігноруються, і перекладач не

компенсує їх, створюючи незалежну, але паралельну когезію, перекладний текст може втратити свою семантичну цілісність.

Література

1. Казакова Т. А. Теория перевода – лингвистические аспекты / Т. А. Казакова. – М. : Флинта, 2003. –235 с. **2**. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 2004. – 216 с. **3**. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Лингвистические проблемы / А. В. Федоров. – СПб : Филол. ф-т Санкт- Петербургского ГУ, 2002. – 416 с. **4**. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с. **5**. Максімов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мова) : Навч. посібник / С.Є. Максімов. – К. : Ленвіт, 2006. – 157 с. **6.** Gerzymisch-Arbogast R. Discourse Analysis and Text Perspectives in Translation / H. Gerzymisch-Arbogast. – Workshop Discourse Analysis, 15 June 2007. – P. 1-9. **7.** Фоссестел Б. Текст и его структура / Б. Фоссестел // Исследования по теории текста : реферативный сборник. – М. : ИНИОН АН СССР, 1979. – С. 81-91. **8**. Halliday M. A. K. Cohesion in English / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – London : Longman, 1976. – 374 p. **9**. Neubert A. Translation as Text / A. Neubert, G. Shreve. – The Kent State Univ. Press, 1992. – 184 p. **10**. King S. The Dead Zone [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://gpnp.net/backshelves.gpnp.net/the%20shelves/authors/Stephen%20King/The%20Dead%20Zone%20-%20Stephen%20King.pdf **11**. Кінг С. Мертва зона : [роман] / [пер. з англ. В. Митрофанова]. – К.: Дніпро, 1988. – 555 с.

Оксана Кондратьєва, Ірина Шахновська
м. Київ, Україна

Способи перекладу метафори в романах Д. Брауна українською мовою

Один із фундаментальних підходів до перекладу полягає в тому, що повідомлення у формі письмового тексту не засновується лише на використанні мови на рівні мікроодиниць [1; 2; 3]. Успішність перекладу також залежить від його сприймання та певної відповідності очікуванням адресата. У межах цього підходу процес прийняття рішення є перспективним, оскільки перекладач має на меті відтворення оригінального тексту в формі, прийнятній цільовій аудиторії. Так, перекладачеві необхідно постійно балансувати між зорієнтованістю на мову-джерело та мову переклад [4, с. 23–24], а також максимально точно відтворити картину світу, закладену автором у творі [5, с. 14]. Саме метафорика художнього твору дозволяє

реконструювати таку картину світу, зрозуміти особливості світосприйняття та світовідчуття письменника чи поета, а отже, адекватно перекласти художній твір. Власне тому неабиякого значення набуває адекватний художній переклад метафор оригінального твору [6, с. 217].

Переклад метафори багато в чому залежить від того, наскільки близькі одна від одної культурно-мовні традиції вихідної мови, та як здійснюється переклад. Метафоричну семантику складають кілька взаємопов'язаних елементів: початкове значення слова, образ, який створюється в результаті співставлення та новий понятійний зміст, нова номінація, яка виникає в результаті осмислення метафори [6, с. 30]. Свідченням розуміння метафори перекладачем може слугувати очевидна осмисленість асоціативного змісту лексичної або фразеологічної одиниці, коли перекладач ідентифікує в мові оригіналу і адекватно відтворює засобами цільової мови метафоричне висловлювання, уникаючи помилкових зв'язків значення та хибних асоціацій. Перекладач відштовхується від семантики слів в метафоричному сполученні оригіналу та співставляє лексичне значення слів мови оригіналу та мови перекладу. В багатьох випадках мовні образи метафоричних словосполучень мови оригіналу вдається передати метафоричними образами, що мають еквівалентну семантичну основу та є рівними по номінативній функції. Проте, для подолання труднощів передачі метафори рідною мовою, особа, яка здійснює переклад, може також вдаватися до вербальної заміни елементів метафори, заміни або зміни образу, вилучення переносного значення та перекладу повним еквівалентом [7, с. 56].

На сьогодні найвичерпнішими практичними порадами щодо перекладу метафорики вважаємо класифікації прийомів перекладу метафор, запропоновані Т.А. Казаковою [1] та П. Ньюмарком [7]. За класифікацією Пітера Ньюмарка, основні способи перекладу метафори такі: 1) збереження образу у мові перекладу; 2) заміна образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить культурі мови перекладу; 3) відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу (але з можливою зміною експресії); 4) переклад метафори (або образного порівняння) за допомогою образного порівняння (або, інколи, метафори) з тлумаченням значення; 5) відтворення семантики метафори описово; 6) вилучення метафори, якщо вона є надлишковою (необов'язковою); 7) збереження метафори з конкретизацією значення з метою підсилити образ [7, с. 87–91]. Т.А. Казакова, з власних спостережень, рекомендує такі способи перекладу метафори: 1) повний переклад; 2) додавання / опущення; 3) заміна; 4) структурне перетворення; 5) традиційний відповідник;

6) паралельне іменування метафоричної основи (структура може видозмінюватися, але зберігається запропонований образ) [1, с. 245–246].

Розглядаючи детальніше україномовні переклади романів Д. Брауна (“The Da Vinci Code”, “The Lost Symbol” “Angels and Demons”), послугуємося запропонованою П. Ньюмарком та Т.А. Казаковою класифікаціями способів перекладу метафори, уточнивши окремі позиції даних класифікацій в застосуванні до творів письменника. В українських перекладах простежується кілька способів відтворення метафори.

1) Повний переклад метафоричних одиниць застосовують у тому випадку, якщо у вихідній та цільовій мовах співпадають як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі, як-от: *Their dim glow was aided only by a pale shaft of moonlight that filtered down through the expansive oculus in the ceiling <…> [8, p. 28]. – Їхнє тьмяне мерехтіння, до якого додавався лише блідий стовп місячного сяйва з широкого круглого вікна у стелі <…> [11, с. 30]*. Передусім у такий спосіб відтворюються клішовані метафори з прозорою семантикою.

2) Той самий образ у двох мовах може мати різний ступінь експлікації, що призводить до необхідності додавати або вилучати слова, які створюють його. Цікаво відзначити, що при перекладі українською мовою переважає додавання слів, що підтверджує думку про те, що українська мова більш експліцитна, ніж англійська. Наприклад: *“For me?” Langdon’s blue eyes looked anxious and uncertain. [8, p. 69] – Мені? – У блакитних очах Ленґдона з’явився розгублений та занепокоєний вираз. [11, с. 72]*.

3) Заміщення образу вихідної мови стандартним образом цільової мови. Вибір такої стратегії перекладу здійснюється за наявності розбіжностей у метафоричних картинах світу двох мов, тобто за відсутності в цільовій мові метафоричної моделі, що збігається за складом концептів з мовою вихідною. У романі «Код да Вінчі» (“The Da Vinci Code”) загальновживану метафору “*the sun sank”* перекладено її нейтральним відповідником, як-от: *Outside the window the sun sank, but Langdon could still make out the slender silhouette of the world’s largest obelisk, <…> [9, p. 46] – Сонце за вікном літака вже сіло, та професор і досі міг розгледіти в сутінках тендітний обрис найбільшого у світі обеліска, <…> [12, с. 47]*. У Д. Брауна сонце зображено як корабель, що потонув (sank), проте в українському варіанті маємо вже зовсім інший образ, де сонце зображено як живу істоту (сісти).

4) Зустрічається в україномовних перекладах і досить рідкісний спосіб відтворення метафори за допомогою іншої (близької за значенням) метафори, як-от: *Bellamy’s gaze shot back up to Sato, whose*

soul from their first meeting, burned with fires it had never before [8, p. 62]. – Беламі стрільнув очима на Сато; в душі її спалахнуло невідане доти полум'я [11, p. 62]. В основі авторської метафори *"whose soul from their first meeting, burned with fires it had never before known"* лежить концепт «душа – це щось, що горить». Під час перекладу «*в душі її спалахнуло невідане доти полум'я»* з'являється абсолютно нова метафора «почуття – це полум'я». Отже, перекладач змінив не лише вербальну сторону образу, але і сприйняття метафори.

5) Переклад метафори за допомогою порівняння зі збереженням образу наочно показано у наступному прикладі, де метафора *simmering black eyes* трансформувалась у порівняння, як-от: *<…> but the director was still glaring at him with simmering black eyes [8, p. 86]. –<…> директор і досі не спускала з нього суворого погляду, з її чорних очей неначе іскри сипалися [11, с. 89]*.

6) Відтворення метафоричного образу шляхом вилучення переносного значення. Вилучатися може лише образний компонент – і тоді метафора перекладається необразним ситуативним відповідником. Як бачимо, образність оригіналу втрачено шляхом вилучення лексеми "*locked", "departed*" і заміни їх на нейтральні дієслова «*зустрілися», «зникли». "Dad!" Their eyes locked for one terrifying second. [8, p. 76]. – Татку! На якусь швидкоплинну лячну мить їхні погляди зустрілися. [11, с. 78]. Tonight <…> the sounds of the song departed <…>, [8, p. 143]. – Однак цього вечора <…> зникли пісенні звуки <…> [11, с. 145]*.

7) Згортання метафори до пояснення її значення; при цьому в перекладі неминуче редукується емотивний компонент метафоричного образу, зникає «перебільшення» (an element of exaggeration), властиве метафорі. Цікаво простежити «загасання» метафоричного образу на наступному прикладі: *Despite Langdon's six-foot frame and athletic build, Anderson saw none of the cold, hardened edge <…> [8, p. 165] . – Попри височенний зріст Ленґдона та атлетичну статуру, Андерсон не побачив у ньому нічого жорсткого та «крутого» <…> [11, с. 168]*. У цьому випадку утрата метафоричного образу є наслідком об'єктивних розбіжностей у граматичних структурах української та англійської мов.

8) Заміна на рівні лексичного оформлення. До цієї групи прикладів увійшли випадки, коли одна і та сама метафора (метафорична взаємодія одних і тих самих концептів) реалізована за допомогою слів різної семантики, як-от: *A blanket of white fog crept across the runway <…> [10, p. 26]. – Понад смугою повзли пасма зимового туману <…> [13, с. 27]*. Очевидно, такий результат дослідження можна пояснити тим, що перекладач має адаптувати використані автором оригіналу засоби

створення оригінального образу до умов іншої мови з метою відтворення художності даного образу.

9) Заміна на рівні морфологічного оформлення, тобто використання слів, які мають подібне лексичне значення, але відносяться до іншого лексико-граматичному класу або мають інші граматичні значення: *The chamber had fallen deathly silent <...> [8, с. 30]. – У кімнаті запала мертва тиша <...> [11, с. 33].*

10) Заміна на рівні синтаксичного оформлення, тобто зміна синтаксичного типу речення, пов'язана з перекладом метафори, наприклад: *The man was currently in a heated discussion with the guards [10, p. 49]. – Він саме про щось жваво сперечався з охоронцями [13, с. 51].*

Результати проведеного дослідження показали, що під час перекладу метафор перекладачі у більшості випадків вдаються до збереження образу (76,6%). Це можна пояснити тим, що схема думки, котра породжує метафоричні значення, концептуальна складова процесів метафоризації має схожі риси в двох мовах, тобто метафоричні картини двох мов частково збігаються. У низці випадків перекладач обирає принципово іншу стратегію перекладу художньої метафори – відмова від збереження авторського образу. До цієї групи ми віднесли випадки, в яких перекладач використовує зовсім інший образ (реметафоризація) – 13,7% або відтворює авторський образ «за змістом» (деметафоризація) – 9,7%. З точки зору наявності/відсутності семантичних та структурних перетворень під час перекладу метафори збереження образу здійснюється кількома способами. З одного боку, перекладач часто в цілому зберігає як лексичне, так і граматичне (морфологічне і синтаксичне) оформлення вихідної метафори, тобто вдається до так званого повного перекладу. З іншого боку, образ в перекладі можна зберегти й при розбіжностях в його лексичному оформленні. Так, найпоширенішим прийомом перекладу метафори є заміна на рівні лексичного оформлення (62,8%) та часткова зміна семантики метафоричного виразу за рахунок додавання до його складу лексичних елементів або їх вилучення (27,7%). Найменш поширеними прийомами перекладу метафори є заміни на рівні граматичного (морфологічного або синтаксичного) оформлення (9,5%). Вважаємо, що зазначені класифікації прийомів перекладу метафорики з рекомендаціями про збереження, додавання чи пропущення метафори, зорієнтовані на текстовий рівень, де перекладач має враховувати картину подій, свідком і учасником яких був автор та, у разі необхідності, домальовувати за автора пояснювальні штрихи, вводити в текст підказки читачеві.

Література

1. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian = Translation techniques. EnglishRussian [обл. загл.] / Тамара Анатольевна Казакова. – СПб. : СОЮЗ, 2000. – 319 с. **2.** Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 2004. – 216 с. **3.** Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Лингвистические проблемы / А. В. Федоров. – СПб : філол. ф-т Санкт- Петербургского ГУ, 2002. – 416 с. **4.** Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник / Корунець І. В. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 448 с. **5.** Некряч Т. Є. Через терни до зірок : труднощі перекладу художніх творів: навч. посіб. для студ. переклад. ф-тів ВНЗ / Т.Є. Некряч, Ю.П. Чала. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 195 с. **6.** Романюга Н. В. Відтворення метафоричної образності при перекладі української прози англійською мовою (на матеріалі оповідання В. Винниченка «Голод») / Романюга Н. В. // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (38). – Житомир, 2008. – С. 217-220. **7.** Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. – Oxford : Prentice Hall, 1981. – 200 p. **8.** Brown D. The Lost Symbol / D. Brown. – New York : Doubleday, 2009. – 538 p. **9.** Brown D. The Da Vinci Code / D. Brown. – London : Penguin Books, 2004. – 478 p. **10.** Brown D. Angels and Demons / D. Brown. – New York: Popular Library, 2006. – 527 p. **11.** Браун Д. Втрачений символ / Д. Браун; [пер. з. англ. В. Горбатька]. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 608 с. **12.** Браун Д. Код да Вінчі / Д. Браун; [пер. з. англ. А. Камянець]. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2006. – 542 с. **13.** Браун Д. Ангели і Демони / Д. Браун; [пер. з. англ. А. Камянець]. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2006. – 542 с.

Анастасия Корж
г. Красноярск, Российская Федерация

Структурный подход к изучению семантической ситуации «извинение»

Социально-поведенческие и семантические ситуации «обвинение», «извинение», «сожаление» и другие, возникающие в ходе речевого общения между людьми и формируемые при помощи глаголов-перформативов, все чаще становятся объектом актуальных исследований многих лингвистов-ученых. Анализ данных ситуаций как сложных прагма-семантических структур предполагает комплексное использование и междисциплинароное взаимодействие разных теорий, относящихся к разделам лингвистической науки, а именно: прагматике,

синтактике и семантике. Последние десятилетия характеризуются значительным интересом к проблемам изучения синтаксической семантики, которая является особой областью теории синтаксиса, рассматривающей структуры смысла целого предложения и семантические ситуации, которые формируются на основании этих смыслов.

В данном исследовании мы рассматриваем семантическую ситуацию «извинение» как отдельную семантическую единицу, обладающую сложной прагма-семантической структурой, которая может быть описана через разные типологии. Другими словами, семантическая ситуация «извинение» представляет собой интегрированную единицу, состоящую из семантических структур отдельных слов, организующих высказывание, высказываний, формирующих предложения, и предложений, объединенных в единый смысл. Поэтому семантическая структура отдельного слова, а также семантическая структура высказываний и предложений, входящих в состав семантической ситуации, требуют отдельного изучения.

Семантическая ситуация является одним из ключевых понятий семантического синтаксиса. Осознание того, что «смысл предложения не есть сумма значений составляющих его слов, это некое особое образование, имеющее собственную организацию, диктующее свои требования лексике и морфологическим формам, заставляя их выступать в тех или иных значениях, а иногда «навязывая» как будто бы им не свойственные», расценивается как наиболее важное достижение семантического синтаксиса [1, с. 4]. В поле интереса большинства лингвистов семантическая ситуация попала в середине XX столетия сразу после публикации работ Ш. Балли о диктуме и модусе как об объективном и субъективном в предложении. Ш. Балли говорил о том, что высказывание имеет смысл, когда в нем есть информация о мире, объективной действительности, которая может соединяться с информацией, идущей от говорящего – субъективной [2]. Интересная трактовка семантической ситуации предложена В.С. Храковским, который считает что «смысловая структура предложения представляет собой вырезанный и обработанный мыслью и языком фрагмент действительности, который принято называть индивидуальной денотативной ситуацией или событием» [3, с. 5]. Понятие семантической ситуации, таким образом, затрагивает три аспекта: экстралингвистическую действительность, мышление и язык.

Проблеме систематизации определения семантической ситуации посвящены также работы В.Б. Касевича, который делит семантические ситуации на денотативные и сигнификативные. Первые он определяет как некие элементы экстралингвистической действительности,

которые описываются отдельным высказыванием; вторые определяются им как содержание высказывания, которое выделяет некоторую «сцену» описываемой реальности и является семантическим соответствием денотативной ситуации [4]. Новым аспектом является изучение семантической ситуации в аспекте художественного перевода, впервые предложенное В.А. Разумовской [5].

Изучение семантической ситуации в ее непосредственном функционировании в живой речи обязывает обратиться к изучению семантической структуры предложений в составе ситуации, в основе которой лежит лексико-грамматическая сочетаемость членов этих предложений. Например, структура английского предложения, как известно, имеет ряд особенностей, связанный с употреблением артиклей, местоимений, порядком слов, выбором правильного глагольного времени. Все эти особенности должны быть учтены при рассмотрении семантической структуры предложения.

Различные грамматические и лексические средства языка, выражающие и определяющие общие значения, как правило, связаны между собой определенными отношениями, которые позволяют установить некие закономерности. Совокупность взаимодействующих средств образует грамматико-лексическое, или функционально-семантическое, поле. В российском языкознании полевым структурированием занимался ученый С.К. Шаумян. Именно он определил трансформационные поля (описание ситуации с помощью синонимичных фраз данного языка) [6]. Ученые Е.В. Гулыга и Е.И. Шендельс работали над теорией функционально-семантических полей, в основе которой лежит признание того, что различные языковые средства, или средства языка различных уровней, могут выражать одно смысловое значение или, другими словами, образовывать одну семантическую ситуацию [7].

Интересно описание функционально-семантических полей, предложенное А.В. Бондарко. Согласно мнению ученого, которое опирается на теорию «понятийных категорий» И.И. Мещанинова, структура функционально-семантического поля формируется как результат взаимодействия микрополей в пределах общей категории [8]. А.В. Бондарко описывает функционально-семантическое поле как комплекс средств разного уровня в пределах одного языка. Эти разноуровневые средства взаимодействуют на основе схожих семантических функций, представляя варианты той или иной семантической категории [9].

Среди основных характеристик структуры функционально-семантического поля можно выделить следующие: 1) в структуре поля выделяется ядро / центр; другие компоненты поля располагаются относительно ядра / центра, образовывая его периферию; 2) элементы

поля часто перекрещиваются; разные поля также частично могут накладываться друг на друга; как следствие, образуются общие сегменты, некие цепочки последовательных переходов; 3) в поле можно обнаружить семантические связи как однородных, так и разнородных языковых средств; взаимодействие грамматических и лексических единиц внутри поля осуществляется благодаря их возможности объединяться в одном семантическом комплексе [10].

Итак, семантическое поле обладает неоднородной и сложной структурой, которую можно представить в виде ядра или центра и периферии, на которой расположены семантические участки – микрополя. Поле «извинение» предположительно может состоять из таких микрополей, как «осознание», «стыд», «повинность», «вынужденное извинение» и других. Набор микрополей может меняться в зависимости от типа ситуации «извинение». Например, в ситуации «вынужденное извинение» чаще всего отсутствует такая составляющая, как «стыд» [11, с. 182]. Таким образом, благодаря безусловному интересу к семантическому синтаксису со стороны научного сообщества и значительным достижениям в этой области лингвистики семантическая ситуация «извинение» может анализироваться при помощи разных подходов. Мы рассматриваем семантическую ситуацию «извинение» как семантическую единицу, выражаемую предложением/ями и состоящую из некоторого количества семантических позиций, синтагматически связанных между собой и имеющих заполнение в виде соответствующих лексических значений.

Литература

1. Шмелева Т.В. Семантический синтаксис. Текст лекций / Т.В. Шмелева. – Красноярск: Изд-во Красноярского гос. ун-та, 1994. – 48 с. **2.** Балли Ш. Общая лингвистика и общие вопросы французского языка / Ш. Балли. М: Наука, 1955. – 416 с. **3.** Храковский В.С. Проблемы деривационной синтаксической теории. Тбилиси, 1972. – 51 с. **4.** Касевич В.Б. Семантика. Синтаксис. Морфология. М.: Наука, 1988. – 218 с. **5.** Разумовская В.А. Семантическая ситуация и семантическая симметрия / асимметрия в переводе // Материалы XL Международной филологической конференции 14-19 марта 2011 г. Актуальные проблемы переводоведения. СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2011. – С. 122- 127. **6.** Шаумян С.К. Структурная лингвистика. М., 1965. – 314 с. **7.** Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке. М., «Просвещение», 1969. – 184 с. **8.** Бондарко А.В. Функциональная грамматика. Л.: Наука, 1984. 134 с. **9.** Бондарко А.В. Основы функциональной грамматики. Языковая интерпретация идеи времени. С.-Пб., 2001. – 260 с. **10.** Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А.В. Бондарко. Л., 1976. – 161 с.

11. Корж А.С. Семантические поля «обвинение» и «извинение»: теория ядра и периферии // Специальный и художественный перевод: теория, методология, практика: материалы докладов V Международной научно-практической конференции 6-7 апреля 2012 г./под общ. ред. А.Г. Гудманяна, С.И. Сидоренко. Киев: Аграр Медиа Груп, 2012. – С. 179-184**.**

Наталья Корнаухова
г. Иркутск, Российская Федерация

Теория перевода после «постмодернистского переворота»

Среди наиболее продуктивных идей философии постмодерна традиционно отмечаются «деконструкция» (Ж. Деррида), «смерть автора» (Р. Барт), «откладывание значения», подмена реальности гиперреальностью, т.е. «симулякр» (Ж. Бодрийяр) и др. Ниже мы попытаемся кратко рассмотреть то преломление, которое некоторые из этих идей получили в теории перевода.

Как отмечает П. Бандиа, постмодернисткие тенденции в переводе можно проследить начиная с 1980-х гг., когда зарождался манипулятивный подход к переводу, который ввел в сферу исследования переводоведения вопросы власти и идеологии. Однако лишь в 1990-х гг. переводоведение «пережило мощное интеллектуальное обновление, которое можно назвать «постмодернистким переворотом» [1, с. 54]. Новые подходы к изучению переводческих явлений, появившиеся в результате этого переворота, «обнаружили ограничения методов, используемых ранее» и вывели на первый план такие традиционно маргинальные для теории перевода вопросы как гендер, этика, постколониальное мироустройство, глобализация, проблема меньшинств [там же, с. 54].

Новые подходы также поставили под сомнение традиционные взгляды на проблему верности, похожести, бинарных оппозиций. В это время начали активно разрабатываться новые исследовательские парадигмы, такие как проблема доминирования (power relations), идеологии, идентичности. В результате этого, понятие перевода стало толковаться шире, оно стало включать такие явления, как манипулятивное написание заново, субверсия, каннибализация, карнавализация и др. [2]. При этом новые подходы к определению перевода указывали на «гендерные, региональные, этнокультурные и евроцентричные предрассудки традиционной теории перевода» [1, с. 55]. Все упомянутое выше свидетельствует о том, что в переводоведении стала активно применяться деконструкция.

Центральное для постмодерна понятие – «деконструкция» – рассматривает текстуальность не как систему зафиксированных значений, но как систему, открытую для интерпретации. Интерпретация в рамках деконструкции всегда стремится обнаружить несоответствие, апории, неразрешимость, и, таким образом, ограниченность любой конкретной точки зрения: «Деконструкция действует как постоянное напоминание о том, что любой подход имеет обратную сторону, любое видение ограничено» [2, с. 27].

В рамках переводоведения деконструкция используется для «переосмысления роли текстов и культур языка оригинала и перевода, а также отношений между автором и переводчиком» [там же, с. 34]. Таким образом, можно выделить две основные разновидности деконструкции, условно назовем их внешней (перевод является инструментом деконструкции) и внутренней (перевод является объектом деконструкции).

Говоря о внешней деконструкции в переводе, в первую очередь в качестве примера можно привести феминистскую и постколониальную теории перевода, поскольку их главной целью является развенчание устоявшихся иерархических оппозиций. Манипуляция проявляется в таких переводах особенно отчетливо, и более того, является совершенно осознанной переводческой установкой.

Так, например, в феминисткой теории перевода существует понятие «субверсия» (subversion). Ее цель состоит в том, чтобы сделать очевидным имплицитный подтекст оригинала, способствуя пропаганде феминистких идей, это «феминисткое вмешательство в текст, которое подразумевает намеренное, очевидное манипулирование текстом для того, чтобы «деконструировать» патриархальный язык и продемонстрировать женский голос» [3]. Возникновение этого явления ничуть не случайно, ведь «типичным признаком постмодернизма является глобальное утверждение изначальных, более важных, чем любые интересы государства, прав человека» [4, с. 135].

Так, например, по мнению С. де Лотбиньер-Харвуд, перевод должен быть выполнен «демонстративно в феминистском ключе, так как это действие политическое, возвращающее женщинам право голоса» [5, с. 100]. Перевод воспринимается ею как акт репарации, насилия, однако, по ее мнению, в мире, где царит дисбаланс политических сил, насилие, имеющее целью сопротивление патриархальному давлению, в корне отличается от насилия, исходящего от самой системы.

Не только феминисткие переводы пытаются пересмотреть и изменить привычную расстановку сил в мире. Так, например, постколониальные теории перевода пересматривают взаимоотношения не полов, а контактирующих культур. С точки зрения постколониальных

переводческих теорий перевод в руках тех или иных социальных сил, обладающих властью, является орудием, позволяющим им достигать своих целей.

В широком смысле под постколониализмом в рамках теории перевода понимается «культурный подход к исследованию отношений власти (power relations) между разными группами культурами или народами, в которых определенную роль могут играть язык, литература и перевод» [6, с. 106]. В рамках теории перевода, в частности, исследователями доказывается, что колонизаторы, навязывая свой язык и используя перевод для создания искаженного восприятия колонизированного народа, укрепляют иерархическую структуру взаимоотношений империи и колонии.

В эпоху постмодерна в странах, бывших когда-то колониями, естественно, возникает сопротивление сложившимся иерархическим конструкциям, которое проявляется, в том числе, и в переводческих стратегиях. Так, например, актуальной задачей перевода является попытка «низвергнуть устоявшиеся взгляды и развенчать мифы, сформированные колониальными странами посредством «прозападных» переводов» [6, с. 106]. Осознание дисбаланса сил является чертой объединяющей феминистские исследования в переводе с постколониальными. В рамках обоих направлений перевод является проявлением либо подчинения, либо сопротивления. Также оба подхода занимаются проблемами социальной включенности и исключенности (social inclusion and exclusion) тех или иных групп.

Внутренняя деконструкция в рамках переводоведения затрагивает экзистенциальные основы перевода как деятельности, пересматривает отношения автора и переводчика. Традиционно, в теории перевода, особенно художественного перевода, личность автора была неприкосновенна. Переводчик же занимал подчиненную позицию, более того, в своей речи в 1996 г. Т. Германс заметил, что «функция переводчика является не более чем «идеологическим и историческим конструктом», которое служит единственной цели – поддерживать устоявшийся «иерархический порядок» [7].

В контексте постмодерна сущность этих отношений также пересматривается. Так, например, авторство подвергается сомнению в рамках манипулятивного подхода к переводу, когда перевод считается одним из видов манипулирования текстами, и когда концепция плюрализма приходит на смену догмам верности тексту оригинала. В русле такого подхода «самой идее оригинала бросается вызов с множества разных точек зрения» [2, с. 34].

Одной из таких точек зрения можно считать постструктуралисткую концепцию интертекстуальности, которая является категориальным признаком любого текста. Как отмечает Ю. Кристева «любой текст строится как мозаика цитаций, любой текст — это впитывание и трансформация какого-нибудь другого текста» [8, с. 167]. Попробуем сравнить это с другим высказыванием: переводы «трансформируют «оригиналы», которые сами являются трансформациями других текстов, которые также в свою очередь трансформации и т.д.» [7]. Следовательно, не существует принципиальной разницы между текстом оригинала и текстом перевода, разница эта заключается лишь в мере интертекстуальности.

Г.Д. Воскобойник в своей статье справедливо задается вопросом «Где, за какими – лингвистическими и нелингвистическими – пределами вольный перевод становится самостоятельным произведением? Существует ли мера интертекстуальности, способная служить критерием разграничения?» [9, с. 4]. Приходится констатировать, что ответ на этот вопрос едва ли будет найден, из-за того, что и текст, и перевод – категории прототипические.

Как отмечает Б. Каруби: «Одним из основных достижений постструктуралистких подходов является сбрасывание с пьедестала и автора, и его авторских интенций, а также подчеркивание роли переводчика как независимого читателя текста ИЯ» [10]. Попытки ответить на вопрос «что хотел сказать автор?» в рамках постмодерна более не предпринимаются, так как автор сказал все, что хотел. И если более не представляется возможным читать оригинальный текст с установкой «что хотел сказать автор?», то вполне логично предположить, что и переводить с подобной установкой, по крайней мере, художественную литературу, не представляется возможным.

Кроме того, как отмечает Р. Барт, авторы пишут в рамках системы языка, следовательно, тексты могут пониматься только с позиции интертекстуальности. И, поскольку интенции автора не являются более сколько-нибудь четкими ориентирами, читатель (к коим относится и переводчик) в процессе чтения «интерпретирует его с позиций своего знания, которое идеологично», таким образом «значение текста – это то, что из него извлекает читатель, а не то, что вкладывает автор» [10]. Здесь нами усматривается тот самый «Переход от знаков, которые что-то скрывают, к знакам, которые скрывают, что ничего нет» [11], переход от герменевтических попыток толкования текста к осознанию того, что за знаками нет ничего, кроме того, что читатель сам в них вкладывает.

Поскольку перевод – явление по сути интертекстуальное, а интертекстуальность – это категориальный признак любого текста, то любое художественное произведение является в известной степени подражанием, репликой, переводом чужих мыслей во внутреннем времени ego.

Литература

1. Bandia, P. F. The impact of postmodern discourse on the history of translation [Text] / Charting the future of translation history / ed. by G. L. Bastin and P. F. Bandia. – Ottawa: University of Ottawa Press, 2006. – P. 45-59. **2**. Koskinen, K. Beyond Ambivalence. Postmodernity and the Ethics of Translation [Text] / K. Koskinen. – Tampere: University of Tampere, 2000. – 128 p. **3.** Modrea, A. Ideology, Subversion and the Translator's Voice: A Comparative Analysis of the French & English Translations of Guillermo Cabrera Infante's Tres tristes tigres [Электронный ресурс]/ Internet journal for cultural science// ed. by Nitsa Ben-Ari – 2005. – № 16. – Режим доступа: www.inst.at/trans/16Nr/09_4/modrea16.htm. **4**. Маньковская Н. Б.Эстетика постмодернизма [Text]/ Т.Б. Маньковская. — СПб.: Алетейя, 2000 – 347 с. **5**. Hermans, T. Translation, ethics, politics [Text] / T. Hermans// The Routledge companion to translation/ ed. by J.Munday. – Oxon: Routledge, 2009. – P. 93-106. **6**. Hatim, B. Translation: an advanced resource book [Text] / B .Hatim, J. Munday – Oxon: Routledge, 2004. – 373 p. **7**. Hermans, T. Translation's other: Inaugural Lecture [Text]/ T. Hermans. – London: University College London, 1996. – 16 p. **8**. Кристева Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики [Text] / Ю. Кристева, пер. с франц. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 656 с.
9. Воскобойник, Г.Д. Тождество и когнитивный диссонанс в переводческой теории и практике [Текст] / Г.Д. Воскобойник. – М.: МГЛУ, 2004. – 181 с. **10**. Karoubi, B. Ideology and translation [Электронный ресурс]/ B. Karoubi. – 2010. – Режим доступа: www.appliedlanguage.com /translation_resources/translation_articles/ideology_and_translation.aspx.
11. Бодрийяр, Ж. Симулякры и симуляция [Электронный ресурс]/ Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: http://exsistencia.livejournal.com.

Тетяна Крилова, Яна Цибулько
м. Київ, Україна

Трансформації при перекладі агентивного неживого підмета

Дослідження проблеми перекладацької адекватності, співвідношення змісту оригіналу та перекладу, а також мовних засобів, за допомогою яких цей зміст може бути виражений є одним із ключових аспектів сучасної теорії перекладу . У межах цієї проблеми значний інтерес становить проблема передачі граматичних і, зокрема, синтаксичних значень у тексті оригіналу.

Вивченням необхідності трансформування структури речення у процесі перекладу з метою досягнення його адекватності займалися такі перекладознавці як Л.С. Бархударов, В.Г. Гак, М.К. Грабовський, В.І. Карабан, І.В. Нешумаєв та С.С. Толстой, Л. Теньєр. Проте, на сучасному етапі розвитку перекладознавства ще не було вироблено принципів систематизації синтаксичних трансформацій та їх аналізу. Таким чином, місце суб'єктних трансформацій серед інших синтаксичних трансформацій лишається невизначеним, а їх детальна класифікація також не була розроблена. Так, реальне співвідношення синтаксичних одиниць у мовах оригіналу та перекладу, зокрема співвідношення підмета мови оригіналу з іншими членами речення мови перекладу, а також значення кожного типу синтаксичних передумов, що зумовлюють перебудову структури речення з точки зору синтаксису під час перекладу постають невирішеними проблемами перекладознавства.

При англо-українському перекладі досить часто звертаються до поверхневих структур, що відмінні від вихідних. Аби досягти адекватності перекладу слід замінити поверхневу структуру. З цією метою при перекладі використовують поверхневу структуру, синонімічну або не синонімічну вихідній. Подібні заміни – досить поширене явище, оскільки синтаксис у багатьох випадках постає найрухливішою частиною побудови висловлювання в перекладі, і варіювання синтаксичних характеристик речення є одним із основних способів вирішення багатьох перекладацьких завдань [2, с. 451]. При цьому слід зазначити, що за умов здійснення адекватного перекладу, глибинна структура висловлювання ні за яких умов не може змінюватися, оскільки в такому разі зміст висловлювання буде спотвореним. Отже синтаксичні трансформації є різновидом перекладацьких трансформацій, описуваних у працях з теорії перекладу, та полягають в заміні вихідних синтаксичних структур синонімічними поверхневими структурами в перекладі за інваріантності глибинної структури. Виходячи з цього, трансформації, які відбуваються при перекладі агентивних неживих підметів (іменників, які не належать до лексико-семантичного розряду Nomina Agentis, проте, незважаючи на це, позначають агента дії) можна описати як частковий випадок синтаксичних трансформацій, які змінюють характер або розташування суб'єкта, іншими словами, як заміну поверхневої структури вихідного речення синонімічною поверхневою структурою у цільовому реченні при збереженні інваріантності глибинної структури.

В англійській мові речення з агентивним підметом, вираженим неживим іменником, та дієсловом присудком, що позначає дії, які

звичайно виконуються живою істотою (людиною) використовуються досить широко. Завищена семантична функціональність неживих іменників обумовлена прагненням компенсувати обмежені можливості аналітичної мови з її жорсткими рамками, якими є фіксованість синтаксичної структури речення та обов'язкове заповнення правосторонньої позиції дієслова. Тому даний синтаксичний прийом застосовується при необхідності елімінації суб'єкта з поверхневої структури речення, тобто імпліцитного, а не експліцитного вираження агенту (суб'єкта дії у структурі пропозиції) за умов його семантичної надмірності чи очевидності. В українській мові, навпаки, такої необхідності не існує, оскільки суб'єкт не обов'язково має бути представлений синтаксично, вислів може бути безособовим або невизначено-особовим. Отже в українській мові такі речення вживаються значно рідше, тому при їх перекладі застосовуються певні трансформації синтаксичної структури речення, в результаті якої підметом англійського речення стає інший член українського речення [3].

Метою даної роботи є описати найбільш частотні лексико-граматичні трансформації під час перекладу українською мовою речень, що містять неагентивний підмет на матеріалі газетно-інформаційних текстів. Створюючи можливість елімінації суб'єкта без порушення двочленної схеми англійського речення, вживання неживого підмета в газетно-інформаційному тексті є ефективним чинником економії засобів вираження, компресії компонентів, тематизації та рематизації різних елементів семантичної пропозиції, забезпечуючи таким чином лаконізм, місткість, чіткість висловлювання та зв'язність тексту.

Найбільш частотними при перекладі даного типу речень є трансформації заміни:

(1) Підмет англійського речення при перекладі українською мовою замінюється обставиною: *It's a simplistic question, since every year sees many things happen and for each of us a different one might be important. – Це, звичайно, спрощення, оскільки щороку стається безліч подій, і для кожного з нас важливою може бути інша.*

(2) Підмет англійського речення трансформується в непрямий додаток: *Then there is the problem of whether different departments are legally allowed to exchange data. – А ще є проблема того, чи різним міністерствам законодавство дозволяє обмінюватися даними.*

(3) Підмет англійського речення трансформується в прямий додаток: *The European Union has been so focused on the financial crisis that it is not clear to me that the unemployment reality has reached Europe's officials and bureaucrats. – Європейська Унія настільки зосереджена на фінансовій кризі, що для мене не ясно, чи реальність щодо рівня*

безробіття справді усвідомлюють європейські урядовці та бюрократи.

(4) Підмет англійського речення трансформується в частину присудку*: The result has been constant attempts to compromise that have never quite worked out. –Наслідком були постійні спроби дійти до компромісу, які до кінця так і не вдалися.*

Нерідкою також є трансформація вилучення, тобто опущення семантично надлишкових елементів поверхневої структури англійського речення. Значення підмету англійського речення при цьому імпліцитно передається присудком українського речення. Наприклад: *The European Union has been so focused on the financial crisis that it is not clear to me that the unemployment reality has reached Europe's officials and bureaucrats, partly because of a growing split in the worldview of the European elites and those whose experience of Europe has turned bitter. – Європейська Унія настільки зосереджена на фінансовій кризі, що для мене не ясно, чи реальність щодо рівня безробіття справді усвідомлюють європейські урядовці та бюрократи, частково через дедалі глибшу прірву між світоглядом європейських еліт та тими, хто глибоко розчарувався у Європі.*

Можливі також комбіновані трансформації, наприклад, заміна та додавання: *Efforts are under way to improve macroeconomic models. – Вчені працюють над вдосконаленням макроекономічних моделей*. В даному випадку підмет трансформується в присудок одночасно з додаванням агентивного підмета *вчені.*

Речення з неагентивним підметом можуть перекладатися і без зміни поверхневої структури, якщо це не суперечить нормам української мови. В таких випадках має місце синтаксичне уподібнення, тобто неживий підмет залишається і в українському реченні, наприклад: *Easy lending terms allow speculators with little cash to bid up prices far above their fundamental value. – Доступні умови кредитування дають змогу спекулянтам з невеликим власним капіталом підіймати ціни набагато вище їхньої фундаментальної вартості.* Синтаксичне уподібнення можливе, якщо неагентивний підмет вживається з такими дієсловами як *allow* давати змогу, *contain* містити, *spark* викликати, *show* показувати, *produce* генерувати.

Таким чином, переклад речень з неагентивним підметом вимагає синтаксичних трансформацій з урахуванням семантики синтаксичного суб'єкту. Трансформація пояснюється різною лексико-семантичною сполучуваністю іменників-неістот в англійській та українській мовах та більшою поширеністю метафоричних дієслів-присудків в англійській мові, у порівнянні з українською, що призводить до необхідності зняття цього явища при перекладі.

Література
1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). –М.: "Междунар. отношения", 1975. – 240 с. **2.** Гак В.Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Школа «Языки рус. культуры», 1998. – 768 с. **3.** Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову [ч. 1] (1997). Режим доступа: http://npu.edu.ua/!e-book/book/djvu/A/ iif_kgpm_karaban.pdf.

Олена Крушинська
м. Київ, Україна

Перші українські переклади поезії французького модернізму

Традиція перекладання поезії французького модернізму українською мовою розпочинається у 90-ті роки XIX століття, складний, насичений важливими історичними подіями період розвитку української культури. Посилення суспільного руху в Російській та Австро-Угорській імперіях, боротьба народів за свої економічні та культурні інтереси сприяли зростанню національної свідомості не лише у середовищі української інтелігенції, все ширші верстви суспільства приходять до розуміння необхідності відродження української культури, мови – найважливіших факторів об'єднання всієї нації. Відбувається значне пожвавлення перекладацької діяльності, адже необхідно було ліквідувати величезну прогалину, що існувала в українській перекладній літературі. Зростає роль перекладу у розвитку мови і літератури, які відповідали б внутрішнім потребам національного життя.

Для освічених українських читачів поезія французького модернізму є одним із джерел нового європейського світовідчуття. Західноєвропейські модерні течії, які поширювали межі й можливості мистецького виразу і, водночас, естетизували здобутки національної духовності, на межі XIX і XX ст. відігравали вирішальну роль у створенні нових форм, виробленні нових ресурсів лінгвопоетики української літератури. Поступово засвоюючи естетику західноєвропейського модернізму, поети вибирали найбільш органічне й придатне, вкладаючи власний зміст у загальні формули. Рецепція ідей європейського модернізму стає одним із шляхів переборення певного ізоляціонізму української культури, введення української інтелігенції, української нації в єдиний загальноєвропейський культурний простір. Ідеї та форми нового західноєвропейського мистецтва сприймаються українським письменством, українськими читачами спочатку в

Західноукраїнських, а дещо пізніше у Наддніпрянських землях безпосередньо з польських, німецьких, французьких оригіналів, критичних статей, рецензій в іншомовних виданнях. Поява наприкінці XIX ст. на початку XX ст. перекладів поезій Поля Верлена, Шарля Бодлера, Стефана Малларме, Жана Мореаса, драм Моріса Метерлінка та Еміля Вергарна є одним із свідчень зміни ставлення до нової західноєвропейської літератури, до власне української читацької аудиторії та до можливостей української мови, взагалі, «там, де починаються переспіви і переклади з західних літератур, відкривається естетичний простір для формування художніх принципів і систем іншого, ненародницького спрямування, й, відповідно, ненародницького дискурсу» [1; с. 37-38]. Літературний переклад отримує визнання як одна з частин літературної творчості, твори іншомовних літератур стають частиною національної. Перекладені твори західноєвропейського модернізму мають задовольнити духовні потреби нового покоління українських читачів, сприяти певному «добудовуванню» неповної національної літератури, «повороту в бік західного інтелектуального та художнього модерну» [2; с. 39].

Першими перекладами поезії французького модернізму варто вважати переклади, які зробив Іван Франко. Як видавець та редактор літературно-критичних журналів «Життя і слово» та «Літературно-науковий вісник» Іван Франко не міг ігнорувати прагнення частини своїх читачів знайомитись в українських перекладах з творчістю західноєвропейських модерністів. В листі до М.Драгоманова від 18.05.1895 р. І.Франко посилається на точку зору молодих читачів, частини «радикалів», які чекають, щоб редактор журналів «печатав переклади з Ібсена, Метерлінка та інших модерністів» [3; с. 49]. З 1882 і до початку 1900-х років він переклав твори французької літератури, серед яких були вірші Жана Мореаса, Поля Верлена, Жана Рішпена.

Декларованe неприйняття ідеологічних засад модерністської літератури, не завадило Іванові Франку створити справжні взірці перекладацького мистецтва, цінність яких не зменшилась до нашого часу. У своїх критичних розвідках, дослідженнях з перекладознавства, поет завжди наголошував на необхідності відтворювати адекватно образність, особливості стилю, віршову форму оригіналу засобами мови перекладу. Найважливішим критерієм вдалого перекладу, на думку Івана Франка, є враження, яке переклад справляє на читача, це враження повинно бути однаковим у читача перекладу і оригіналу. Тільки глибокий лінгвістичний аналіз особливостей першотвору, порівняння версифікаційних оригіналу та перкладу дає можливість створення вірних і точних перекладів, необхідність яких для

української літератури незаперечна. У передмові до власних перекладів творів Г.Гейне Іван Франко зауважував: «я дбав про те, щоби передати якомога вірно не тільки думку, але також форму, тон, розмір першотвору» [3; с. 73].

Проведені дослідження дають можливість стверджувати, що саме у перекладах поезій Поля Верлена ці перекладацькі принципи українського поета отримали своє повне втілення. Перекладаючи вірші Верлена «Сентиментальна розмова» (“Colloque sentimental ”) та «Покутна псальма» (“Ô mon Dieu, vous m’avez blessé d’amour”) українському поетові вдалося передати фонологічні особливості першотвору як одну із домінант верленової лінгвопоетики. Перекладач значною мірою відтворив систему алітерацій та асонансів, що створюють звукову ілюзію шелесту трави, промерзлого гілля дерев, шепоту примар в старезному парку у перекладі «Сентиментальна розмова» (*«У парку старезнім, самотнім, холоднім / Дві постаті поруч ідуть.// Їх очі завмерлі, уста їх безкровні,/ Розмови їх мало що й чуть»*), чи передають за допомогою паралельних звукоповторів враження молитовного заклинання у католицькій літанії в перекладі «Покутна псальма» (*«Мій Боже, ти зранив мене любовою, / І досі рана та тремтить, болить! // Мій Боже ти зранив мене любовою.// Мій Боже, страх твій поразив мене./ І ще пече удар твойого грому,// Мій Боже, страх твій поразив мене»*). У перекладах простежується прагнення передати індивідуальні лексико-семантичні засоби першотворів, їхньої образності. Відтворюючи містичне зображення сумної зустрічі колишніх коханців після смерті, у перекладі «Сентиментальна розмова» (P.Verlaine, “Colloque sentimental”), І.Франко звертається до розвинутої на час створення перекладу романтичної традиції української поезії у пошуках ресурсів для перекладання, що призводить до надмірної пісенності у звучанні перекладу. Поет знаходить епітети, будує розгорнуті метафори, експресивно-емоційне забарвлення яких дещо перевищує нейтральну, загальновживану лексику першотвору: “*le vieux parc, solitaire et glacé” – «у парку старезнім, самотнім, холоднім», ”leurs yeux sont morts, et leurs lèvres sont molles” – «їх очі завмерлі, уста їх безкровні», “deux spectres ont évoqué le passé” – «двом тіням тим сниться колишнього тінь».* Тенденція до надмірної поетизації простежується і в перекладі «Мій Боже, ти зранив мене любовою». Вірш “Ô mon Dieu, vous m’avez blessé d’amour” Верлен написав у формі літанії, католицької молитви, що співається під час релігійних свят. Прагнення до підкресленої простоти вираження є домінуючим принципом у відборі лексико-семантичних засобів усієї збірки “Sagesse”, частиною якої є цей вірш. Переклад Івана Франка

передав образно-смислову структуру першотвору, відтінки каяття, страждання, надії на прощення, втілені Верленом. У перекладі посилено емоційно-експресивне забарвлення лексичних та тропеїчних засобів, за допомогою яких Верлен створює враження небуденності, піднесеності, що є характерним для релігійного гімну: "*vos pieds adorables" – «ніг святих твоїх», "mes pieds, frivoles voyageurs" – «ногі ті, що бігли до розпусти», "bruit maussade et menteur" – «гук брудний, брехливий»*. Франко вдало перевтілює, зберігши ключові образи, розгорнуті метафори Верлена. "*Noyez mon âme aux flots de votre Vin" – «Скупай мій дух в вина твойого хвилях", "Quel est le puits de mon ingratitude" – «Яка ж то я невдячності криниця»*.

Павло Грабовський переклав цілу низку французьких поезій. Перекладацька діяльність П. Грабовського визначалась ідеологією народництва, перевага надавалась поезіям гостросоціальним. Особливу увагу П.Грабовського привертали поети, чия творчість була близькою народній, етнографічній традиції – поезія Р. Бернса, Ж.-П. Беранже, О. Барб'є, Ф. Коппе та ін. Так в листі до Івана Франка від 15 листопада 1896 р. Павло Грабовський писав про творчість Роберта Бернса: «А слід би перекласти його прозу і пісні, для нас вони цікаві двічі: яко річі щиро-народолюбні, а вдруге – яко поезія з національно-країнною заквaскою, дарма на свій загальнолюдський зміст»[4; с. 70].

Модерністська поезія не належала до пріоритетних у перекладацькій творчості Павла Грабовського. Доречно зазначити, що його ставлення до модерністського мистецтва взагалі було досить негативним: «Штуки для штуки нема і не може бути в дійсності, це пустопорожня фраза, не більше» [4; с. 54]. Проте, П.Грабовський перекладає вірші П. Верлена, К. Мендеса, М. Метерлінка, Ж. Рішпена, П. Дюпона, А. Сільвестра для ознайомлення української читацької аудиторії з найрізноманітнішими зразками світової поезії. В прагненні відтворити засобами рідної мови оригінальність першотвору, зробити його надбанням рідної літератури вбачав П. Грабовський найголовніше завдання поета-перекладача: «Всякий добрий переклад, на моїй думці, повинен віддавати правдиво цілий дух і художницьку красу першотвору, вибрати все, що надає останньому вартості та оригінальності, бути не менш характерним, як він» [4; с. 8]. Проте П. Грабовський у перекладі «Осіння пісня» (P.Verlaine, "Chanson d'automne") не повною мірою втілив домінуючу музикальність у звуковому оформленні вірша, яка досягається П. Верленом чітким розрахунком у системі алітерацій та асонансів. Перекладач вдався лише до повтору шумних та сонантів, що мали створити звукове враження шуму осіннього вітру (*зворушає, втішне, дишу, спогадавши,*

колишне, швиря), але йому не вдалося створити у читача жодного враження про мелодійну вишуканість верленового вірша: "*Les sanglots longs/Des violons/ De l'automne,/Blesse mon coeur/ D'une langueure// Monotone/*" — « *Хмура осінь. Голосіння // Безвідрадне світове // Зворушає знов боління // Моє серце бідне рве»*. Перекладач вірно оцінив домінантні риси лексико-семантичної будови першотвору, властиву Верлену просторову невизначеність зорових образів, створення розпливчатих, неясних напівтонів. Він прагне передати відчуття беззахисності перед злою стихією, загубленості у просторі самотньої людини: *«голосіння / Безвідрадне світове», «серце бідне рве», «вітер лютий дме в кістки», «мов те листя мене крутить»*. Однак у перекладі надто проявилась прихильність П. Грабовського до народної пісенної традиції. Перекладач використовує лексику української народної пісні, насичуючи переклад епітетами (*«бідне серце», «життя втішне», «вітер лютий», «гірко плачу»*), що не є органічним для поетики Верлена (у першотворі тільки "*vent mauvais"*), і не відповідає існуючій французькій лінгвопоетичній традиції. Не знаходить свого відтворення символістська сутність Верленівського першотвору, з перекладу зникає важлива реалія – "*violon"*, адже навколо звуку скрипки розгортається образ тужливої пісні пізньої осені, одного із символів першотвору, не знайдено відповідників і до звуків биття годинника, що є символом прожитого життя.

Василь Щурат одним із перших серед українських письменників намагався проаналізувати естетику модерністського європейського мистецтва, її вплив на українську літературу з літературознавчих, а не ідеологічних позицій. У статтях «З літературних базарів», «Французький декадентизм у польській і великоруській літературах», «Поезія зів'ялого листя в виду суспільних задач штуки» та ін., він подає в цілому схвальну характеристику французької модерністської поезії. Його погляд на неї, як на «розумне і артистичним змислом ведене змагання до витвору свіжих оригінальних помислів, образів, зворотів мови і форми» [5; с. 216] становить певне підгрунтя у виборі поезій для перекладання. У збірці перекладів В. Щурата «Поезія XIX віка» 1903 року видання опубліковано переклади віршів С.Малларме, А. де Реньє, П.Верлена.

Переклад В.Щурата «Псалом» (P. Verlaine, "Je ne veux plus aimer que ma mère Marie") – одна з небагатьох в українській перекладній поезії спроб відтворення складної символіки католицьких віршів Верлена. У першотворі створено пристрасну молитву до Діви Марії, що одна лиш може зцілити страждання грішної душі. "*Je ne veux plus aimer que ma mère Marie./ Tous les autres amours sont de commandement./Nécessairs qu'ils sont, ma mère seulement/ Pourra les allumer aux*

coeurs qui l'ont chérie//". Перекладачеві вдається донести до читача пафосність вірша, знайдені ним відповідники лексичних, контекстуально-синонімічних засобів увиразнення поетичного мовлення викликають потрібне враження молитовного звертання до Пречистої, збережено у перекладі ключові образи першотвору. *«Нікого не люблю вже нині крім Марії,/ на інші всі любові маю заборону;/ сама Вона в потребі жар дасть моєму лону/ й душі, що лиш для Неї все в любові тліє//»*. Проте частково перекладач замінює католицькі символи Верлена на власні, джерелом яких є православна релігійна символіка: "*Aux mains lâches, les yeux éblouis des ennemis" – « підвівши очі й руки на житейські злуди», "j'ai voué ce sacrifice" – «приніс я жертву власного життя в обіті», "source des pardons" – «джерело любові», "Mère de France" – «Франції покрове»*. Варто зазначити, що вжиті перекладачем старослов'янскі слова православної молитви, архаїзми: *«жар дасть моєму лону й душі», «на житейські злуди», «приніс я в жертву власного життя в обіті», «до мольб», «що боговійним трепетом тремтіли»* не є обумовленими стилістикою першотвору, сприйняття перекладу значно утруднюють особливості галицького діалекту у лексиці та наголосах.

Перші переклади поезії французького модернізму мають певні відмінності щодо відтворення особливостей модерністського дис.-курсу. Переклади П. Грабовського є тільки репрезентацією для українського читача окремих творів французької поезії, особливості поетики модернізму залишаються поза перекладом. Тяжіння перекладача до народно-етнографічної традиції української поезії визначає вибір певних літературних моделей та мовних ресурсів, невідповідність яких до лінгвопоетики першотворів не дає можливості його адекватного відтворення.

У перекладах В. Щурата простежується спроба часткового перевтілення особливостей модернізму на різних рівнях організації поетичного образу. Задекларованe у літературознавчих дослідженнях В. Щурата розуміння дискурсу модернізму, не отримує, однак, свого втілення у перекладі через невідповідність літературних дискурсів першотворів і перекладів, лінгвопоетичні засоби яких закорінено у народнопоетичній і романтичній традиціях української поезії.

Переклади поезії французького модернізму І.Франка, за його власним твердженням, мають виконувати лише репрезентативну функцію. Проте вплив лінгвопоетики, виробленої поетами-модерністами на його власну поетичну творчість, уважне ставлення І.Франка до модерністської сутності першотворів можуть служити ще одним свідченням змін в українському поетичному дискурсі, початку створення дискурсу модернізму в української поезії. Переклади

І.Франка, попри всі обмеження, накладені невідповідностями літературних дискурсів, відсутністю вироблених лінгвопоетичних засобів поезії модернізму, варто вважати найближчими щодо адекватності вітворення поетичної образності модернізму.

Отже, вибір перекладацьких стратегій у різні історичні періоди визначався, окрім власних домінант кожного перекладача, розвитком ресурсів цільової мови та наявністю усталених літературних моделей відповідного дискурсу. Перекладацькі стратегії перших перекладів поезій французького модернізму, зроблені П.Грабовським, В.Щуратом та І.Франком можна назвати за означеними критеріями стратегіями перекладу-переспіву.

Література

1.Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К.: Либідь, 1999. — 447 с. **2**. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпритація. – Львів., 1997. — 534 с. **3**. Франко І. З чужих літератур.//Літературно-критичні статті. К., 1930. – 144 с. 4. Грабовський П.А. Про літературу. К.: Держлітвидав України.,1954. – 70 с. **5**. Щурат В.Г. Вибрані праці з історії літератури.,К.:Вид.АН УРСР,1963. – 374с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1.Грабовський П. Зібрання творів у 3-х т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. т.2.– 217 с. **2**.Франко І. Зібрання творів: в 50 т – К.: Вид-во АН УРСР, 1976. т.12. – 277 с. **3.**Французская поезия XIX– XX веков: Сборник – М.:Прогресс,1982. – На франц. яз. – 672 с. **4**.Щурат В.Г. Поезія XIX. віка. – Львів.1903. – 119 с.

Оксана Куца
м. Тернопіль, Україна

Толерантність майбутнього перекладача як складова перекладацької професійної компетентності

Актуальність досліджуваної проблеми полягає у тому, що аналіз наукової та методичної літератури свідчить про недостатнє висвітлення полікультурної та морально-етичної складових перекладацької компетентності. Метою нашої розвідки є розкриття сутності толерантності майбутнього перекладача як невід'ємної складової перекладацької професійної компетентності. Для досягнення поставленої мети було визначені такі основні завдання:

- узагальнити значення поняття «толерантність»;

- дати визначення поняттям «перекладацька професійна компетентність» та «толерантність майбутніх перекладачів»;
- з'ясувати особливості професії перекладача;
- обґрунтувати необхідність формування толерантності майбутнього перекладача у процесі професійної підготовки.

Предмет дослідження – перекладацька професійна компетентність в контексті фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – толерантність майбутніх перекладачів.

Наукова новизна нашого дослідження полягає в тому, що вперше сформульовано визначення поняття «толерантність майбутніх перекладачів», а також описано його сутність у контексті перекладацької професійної компетентності.

Окремі аспекти фахової підготовки майбутніх перекладачів описані у працях Є. Долинського, В. Комісарова, З. Підручної, Л. Латишева, Л. Черноватого та інших. Поняття «компетентність» та «компетенція» були предметом дослідження І. Зимньої, О. Овчарук, З. Підручної, О. Пометун, Т. Свірчук, Н. Хомського, А. Хуторського та ін. Вивченням феномену толерантності займалися такі науковці, як А. Асмолов, Р. Бернс, О. Виноградова, О. Грива, О. Зарівна, Л. Звікер, О. Клепцова, П. Ніколсон, Г. Солдатова, О. Столяренко та інші.

Тенденції сучасної професійної підготовки свідчать про необхідність та ефективність застосування компетентнісного підходу.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [1, с. 64].

В рамках запровадження компетентнісного підходу оперують поняттями «компетентність» та «компетенція». Зауважимо, що над визначенням та розмежуванням цих понять працює багато вчених з різних країн світу та наукових сфер.

О. Пометун стверджує, що під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності [1, с. 17].

А. Хуторський компетентністю вважає володіння людиною певною компетенцією, що вимагає особистісного ставлення до неї і до предмета діяльності [2]. Тому можна стверджувати, що компетентність є результатом набуття компетенцій.

У руслі досліджуваної проблеми вагомий внесок зробила Т. Свірчук, яка, узагальнюючи погляди різних науковців, розглядає

компетентність як: характеристику особистості; здатність до чогось; процес; поєднання, набір знань, умінь, навичок і т. д.; спроможність; характеристику місця; досвід; мету і результат навчання [3].

Крім цього, І. П'янковська визначає основні елементи компетентності фахівця, а саме:

- професійні знання, вміння, навички, досвід;
- готовність до діяльності;
- ставлення до компетенції та предмету діяльності;
- особисті якості фахівця;
- прийняття рішення та відповідальність за нього [4, с. 156].

Звернемо увагу на те, що компетентність – це поняття дуже загальне; в ньому не виражені конкретні пізнавально-практичні якості, які повинні бути сформовані в процесі навчання. Це пов'язано з тим, що у різних сферах професійної діяльності компетентність буде розкриватися за допомогою різних пізнавально-практичних понять [5, с. 10]. Відповідно вважаємо за доцільне дати визначення поняттю «перекладацька професійна компетентність». Відтак, під **перекладацькою професійною компетентністю** ми розуміємо сукупність соціальних, когнітивних, інформаційно-технологічних, психологічних, полікультурних, морально-етичних, особистісних та комунікативних компетенцій майбутніх перекладачів, яка формує здатність та вміння перекладати на фаховому рівні.

Ми вже певною мірою торкнулися проблеми визначення поняття «компетенція», все ж розглянемо його ґрунтовніше.

Щодо визначення цієї складової понятійно-категоріального апарату, то слід зазначити, що погляди вчених є різними. Таким чином компетенцію розглядають як сукупність знань, умінь, навичок, способів дії та ставлень особистості у ракурсі певного предмета, галузі знань; те, на що претендують; рівень знань, умінь і навичок; здатність; «готовність до»; коло питань чи повноважень [3].

У рамках нашого дослідження компетентністю можна вважати професійність перекладача, компетенціями – полікультурний та морально-етичний компоненти перекладацької професійної компетентності, а толерантність – однією зі складових згаданих компонентів.

Видається доцільним розкрити сутність феномену *толерантність*. Вдале визначення толерантності, на нашу думку, дає Є. Ю. Клепцова. Під толерантністю дослідниця розуміє властивість особистості, в якій виражається її відношення до світу в цілому, речей, предметів, інших людей, їх поглядів, до себе, яка активізується в ситуаціях неспівпадіння поглядів, точок зору, оцінок, вірувань, поведінки людей і т.п. і проявляється в пониженні сензитивності до об'єкту за рахунок

задіювання механізму терпіння (витримка, самовладання, самоконтроль) [6, с. 38].

У свою чергу ми визначаємо **толерантність майбутніх перекладачів** як невід'ємну складову перекладацької професійної компетентності, яка проявляється у готовності сприймати, а також здійснювати точний, адекватний та еквівалентний переклад з вихідної на цільову мову висловлювань інших людей, незалежно від їхнього кольору шкіри, походження, статі, орієнтації, віку, рівня освіти, ментальності, соціального статусу, політичних поглядів, релігійної та культурної приналежності, навіть якщо сказане ними не співпадає, або й конфронтує з поглядами перекладачів.

Щоб краще зрозуміти значущість та необхідність формування толерантності майбутніх перекладачів, розглянемо специфіку професії перекладача. Професія перекладача має свої особливості, насамперед, це уміння переключатися з однієї мови на іншу; здатність утримувати в пам'яті різного обсягу мовленнєві продукти; уміння використовувати фразеологічний ряд для висловлювання певної думки; швидкість формування і формулювання висловлювання; толерантне ставлення до співрозмовників з різним соціальним статусом і рівнем володіння мовою; усвідомлення гуманістичної цінності перекладацької професії; налаштованість на співробітництво і діалог [7, с. 1].

Наостанок зазначимо, що підготовка компетентних фахівців є дуже важливою, адже компетентність:

- сприяє досягненню успіхів у житті;
- сприяє підвищенню якості суспільних інститутів;
- відповідає багатоманітним сферам життя [1, с. 7].

Підсумовуючи викладені вище факти і міркування, можна дійти висновку, що толерантність майбутніх перекладачів має вагоме значення для професійного становлення майбутніх фахівців в галузі перекладу. Досліджуване нами поняття є складовою компонентів перекладацької професійної компетентності і потребує ґрунтовного вивчення та впровадження способів його формування на практиці. Адже вияв толерантності майбутніми перекладачами допоможе дотримуватися професійної етики і сприятиме успіху та конкурентоспроможності.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо у дослідженні компонентів та рівнів сформованості толерантності майбутніх перекладачів.

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с. **2.** Хуторской А. В.

Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. Режим доступа: http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm. **3.** Свірчук Т. Поняття компетентності та компетенції у працях сучасних педагогів та лінгводидактів [Електронний ресурс] / Т. Свірчук. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf/2008_16/articles/article26.pdf **4.** П'янковська І. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / І. В. П'янковська // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Вип. 95. Т. 105. Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 172 с. – С. 155-160. **5.** Садовская Е. А. Профессиональная компетентность будущих преподавателей-исследователей университета: Метод. указания к практическим занятиям по дисциплине «Педагогика вістей школы» / Е. А. Садовская. – Оренбург: РИК ГОУ ОГУ, 2004. – 50 с. **6.** Клепцова Е.Ю. Индивидуально-типические особенности педагогов и их влияние на личностное развитие ребенка / Е. Ю. Клепцова // Наука и школа. – М.: МПГУ, 2007. – № 5. – С. 37 – 40. **7.** Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здоб. наук. ст. канд. пед. наук.: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 22 с.

Альбина Ладыненко
г. Одесса, Украина

Авторский перевод как разновидность интерпретации иноязычных вкраплений в художественном тексте

В ряде лингвистических работ [1; 2; 3; 4; 5] рассматривались вопросы билингвизма, а также взаимодействие различных языковых кодов в рамках одного текстового образования. Вместе с тем вопросы интерпретации иноязычных вкраплений, в том числе и их перевод, пока ещё не получили должного освещения, хотя и затрагивались в различных исследованиях [6].

Для изучения материалов перевода были выбраны иноязычные вкрапления, которые встречаются в англоязычных художественных текстах, в частности в произведениях Эрнеста Хемингуэя. Целью данной работы является исследование особенностей авторского перевода иноязычных элементов в тексте-реципиенте. Предметом лингвистического анализа послужили механизмы перевода иноязычных вкраплений, сделанного самим автором.

В процессе исследования были также использованы некоторые двуязычные словари [7; 8; 9].

Авторский перевод подразумевает, что автор в самом тексте или в затекстовой части дает перевод на язык-реципиент (т.е. язык, на котором написано произведение) иноязычных слов и словосочетаний, которые встраиваются в основной текстовый массив произведения. Как показало исследование, Хемингуэй, как правило, включает перевод иноязычных слов в основное текстовое пространство, используя различные способы подобной интеграции, а именно:

1) перевод ИВ на язык-реципиент в пределах ближайшего контекста, например,

"You hear? *Muerto*. Dead. He's dead. With a horn through him. All for morning fun" [10, c. 225].

В данном случае автор использует английский эквивалент-прилагательное *dead*, которое следует непосредственно за испанским прилагательным *muerto*. ИВ и его англоязычный эквивалент находятся в рамках одной и той же реплики. Оба слова в качестве первого, основного ЛСВ имеют значение "мёртвый". Мы видим, что официант применяет англоязычный эквивалент дважды, чтобы сделать информацию о смерти тореро еще более доходчивой для рецепиента-американца, хотя вначале невольно использует слово на родном для него испанском языке;

2) дистанцированный перевод. Так, в произведении "The Undefeated" автор представляет необходимое значение испанского слова англоязычному читателю только в самом конце произведения. Испанское слово *coleta* и его перевод – *pigtail* отделены друг от друга текстом более чем в 20 страниц:

Manuel sat down; his cap off, his face was changed. He looked pale, and his *coleta* pinned forward on his head, so that it would not show under the cap, gave him a strange look [11, c.118]. <…> They were going to cut off his pigtail. [11, c.140].

Объяснение иноязычного слова *aficionado* в романе «Fiesta» дается автором в постпозиции также дистанцированно, после того как был представлен целый фрагмент диалогического текста, в котором данное ключевое слово повторяется 4 раза в репликах обоих коммуникантов. При этом автор объясняет не только слово-дериват, но и существительное, от которого оно было образовано, - *aficion*:

Aficion means passion. An *aficionado* is one who is passionate about the bull-fights [10, c. 147].

Хемингуэй в данном случае дает пояснение в авторском повествовании, прибегая к традиционным формам дефиниции с помощью глаголов эквивалентности *to mean* и *to be*, при этом он представляет не

общее значение слова *aficionado* – “любитель”, которое зарегистрировано в ИРСе, а контекстуальное – “любитель боя быков”.

Возможна и обратная ситуация, когда иноязычное вкрапление следует за выражением на базовом языке:

“Drunk,” I said. “*Borracho*! *Muy borracho*!” [10, с. 198].

В данном случае автор изначально использует базовый язык (*drunk* – пьяный), что вполне оправдано с психологической точки зрения: англоязычный собеседник сначала дает пояснение на своем родном языке, а затем, как бы вспоминая о том, что разговаривает с испанцем, дает уточнение на родном языке собеседника. И в этой же реплике, но в постпозиции, персонаж употребляет иноязычный эквивалент *borracho,* что в переводе с испанского означает “пьяный”.

Помимо собственно перевода ИВ автор нередко дает развернутую дефиницию на базовом языке. Такой способ с некоторой натяжкой можно назвать косвенным описательным переводом:

In the evening was the *paseo*. For an hour after dinner every one, all the good-looking girls, the officers from the garrison, all the fashionable people of the town, walked in the street on one side of the square while the café tables filled with the regular after-dinner crowd [9, с. 169].

В данном случае речь идет об испанской реалии, которая не имеет аналога в США или Великобритании. Соответственно нет и соответствующего однословного англоязычного эквивалента. Испанское *paseo* расшифровывается автором с помощью глагола передвижения в пространстве *walked (in the street).* Затем читателю становится ясно, что речь идет не просто о прогулке, а о каком-то торжественном праздничном шествии, индикаторами чего являются такие атрибутивные слова, как *fashionable* и *good-looking (girls).* О том, что речь идет о массовом “мероприятии”, свидетельствует и перечислительный ряд антропоморфных ЛЕ: *girls, officers, people*. Таким образом, автор фактически дает развернутую экспликацию ИВ *paseo* с помощью динамического описания события на английском языке. Отметим, что англоязычный читатель в принципе может догадаться о приблизительном значении слова *paseo* – “шествие” без помощи автора благодаря сравнительному анализу (ср. корни испанского и английских слов *paseo* и *pass*; *passage*), но автор, как можно было убедиться, конкретизирует смысл реалии.

Аналогичная схема экспликации иноязычного вкрапления просматривается и в случае использования французского вкрапления:

“<…>, and the *poules* going by. Singly and in pairs, looking for the evening meal. I watched a good-looking girl walk past the table and watched her go up the street and lost sight of her, and watched another, and

then saw the first one coming back again. She went by once more and I caught her eye, and she came over and sat down at the table" [10, с. 15].

В данном случае французское *poule* расшифровывается в последующем англоязычном предложении благодаря синониму из базового языка *girl* – девушка. Однако лексемы *poule* и *girl* не совпадают стилистически. Лексема *girl* является стилистически нейтральной, в то время как слово *poule* во французском языке применяется чаще всего по отношению к женщинам легкого поведения, т.е. несет отрицательную оценочную коннотацию [7, с. 626]. Однако описание ситуации и поведения подобных девушек позволяет англоязычному читателю самому восстановить указанные коннотации.

Авторский перевод, как уже было отмечено, может осуществляться и с помощью затекстовых элементов, – в сносках или глоссарии. Однако Э. Хемингуэй к этому вспомогательному интерпретационному средству в анализируемых произведениях не прибегает.

Нередко Хемингуэй вообще отказаться от собственной экспликации ИВ, если он считает, а) что читатель может сам идентифицировать значение ИВ; б) что данные иностранные слова не являются существенными для понимания сюжета и основной смысловой канвы произведения. В подобных случаях можно говорить о нулевой авторской интерпретации, что заставляет читателя искать другие пути идентификации и интерпретации ИВ.

Литература

1. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // Новое в лингвистике. – Вып. 6. Языковые контакты. – М., 1972. – С. 25-60. **2.** Табуре-Келлер А. К изучению двуязычия в социологическом плане // Новое в лингвистике. – Вып. 6. Языковые контакты. – М., 1972. – С. 170-182. **3.** Фёдорова К.С. Лингостилистические стратегии в ситуации обучения с иностранцем: АКД. – СПб, 2002. – 16 с. **4.** Хэгболдт П. Изучение иностранных языков. – М.: ГУч-пдю Мин-ва просвещения РСФСР, 1963. – 159 с. **5.** Myers-Scotton C. Social Motivation for Code – Switching. – Oxford: Ox. Unis. Press, 1993. – 271 с. **6.** Appel R., Muysken P. Language Contact and Bilinguism. – L.: Arnold, 1987. – P. 59-71. **7.** Ганшина К.А. Французско-русский словарь (ФРС). – М.: Гос. изд-во иностр. нац словарей, 1960. – 902 с**. 8.** Гальперин И.Р. Большой англо-русский словарь (БАРС). В 2-х томах. − М.: Советская энциклопедия. – 1972. – 1685 с. **9.** Испано-русский словарь (ИРС) / Под ред. Б.П. Нарумова. – М.: РУССО, Рус. яз., 1995. – 832 с. **10.** Hemingway E. Fiesta, and The Sun Also Rises. – С-Пб.: Антология, КАРО, 2009. – 288 с. **11.** Сохань А.М., Антонова Т.Д. Хрестоматия по американской литературе / Под общ. ред. проф. Н.П. Михальской. – М: Просвещение, 1972. – с. 116-141.

Ольга Легка
м. Львів, Україна

Shakespeare's Sonnets in Ukrainian Literary Polysystem: Translation Multiplicity. Ivan Franko's Pioneering Role

Ivan Franko was one of those enlighteners of our people who managed to bring our native Word to the heights of both national and world literary Olympus and, more importantly, raise the level of national identification and culture among common folks. Not only did he manage to achieve this by means of his substantial original literary contribution, but also by means of the translations of world masterpieces. William Shakespeare as the national icon of United Kingdom, the literary genius of all times and the contributor to the development of Modern English vocabulary, was to be translated for the Ukrainian readership. Ivan Franko felt this enlightening necessity and addressed our hearts with the great Shakespearean Word, particularly revealing its strength in the powerful form of the sonnets.

The history of the Ukrainian translations of Shakespeare's sonnets covers more than one century starting from the first and rather non-systematic attempts by Ivan Franko and finishing with the last modern all-embracing and professionally edited version of Natalya Butuk. Thus, the present research is topical and important in terms of the scope of works that we are dealing with and the diachronic perspective of their appearance. The previous literary and translation studies analyses of M. Shapovalova, R.Zorivchak, O. Prokopiw, H.Kochur, M. Hablevych, L. Kolomiyets and other respectable scholars were mostly dedicated to the translations of I. Franko, D.Palamarchuk, I.Kostetskyi, O. Tarnawskyi and D. Pavlychko, whereas here we are also including the 21-st century translations of Shakespeare's sonnets by H.Pylypenko, O. Dudyn and N. Butuk. Therefore, such a vast range of translations directly leads to the implementation of multiplicity theory.

The theory was elaborated and studied at the end of the 20th century by such scholars as P.Newmark, S. Bassnet-McGuire, A. Neubert, M. Novikova, Yu. Levin and A. Fiodorov. It implies that no translation is ever perfect; it is only one of the possible variants of the translator's individual interpretations of the original. We believe that the multiplicity theory should be viewed within the scope of deconstruction ideas discussed by J. Derrida, M. Foucault, R. Barthes and others. They claimed that each text has the ability to deconstruct itself, implying that translation equals deconstruction in this case. It breaks the presupposed set of expectations and suggests a new look at the original writing. This idea is very topical as far as the translation of

Shakespeare's sonnets is concerned and accounts for different interpretations of the same sonnet. Moreover, the gap between the original and its Ukrainian translations covers almost four centuries, widened even more by the historical and cultural divergences between the two nations. Another reason for the multiple interpretations of Shakespeare's sonnets is the language of his writings, which serves as a ground for numerous linguistic researches and intralingual translations of his works. Shakespeare is a famous master of puns and a very specific sense of humour, which also contributes to the ambiguity and multiple meanings of his expressions.

We are presently dealing with the vivid sample of diachronic multiplicity, which is in its broad sense typical of the Ukrainian translations due to various political and social restrictions imposed on our tongue and people. It is worth noticing that the Ukrainian translations of Shakespeare's sonnets were appearing most productively in the 60s of the 20th century during the revival of Ukrainian poetry and language on the whole because of the famous period of 'Khrushchev thaw', and then at the beginning of the 21st century, after Ukraine gained its independence and all the rights for our mother tongue were renewed.

Ivan Franko was the first to approach Shakespeare's works in as much complex way as it was only possible – writing prefaces and critical reviews, introducing some changes into P. Kulish's translations and, last but not least, translating Shakespeare's works. In fact, I. Franko was the initiator of the literary translation and Translation Studies based insights into the problems of Shakespeare's literary heritage in the Ukrainian polysystem, approaching the texts of original and translations from both critical and scholarly viewpoints. The all-embracing character of his creative talent and his powerful intellect was once accurately described by M. Rylskyi: *«Нема тих струн, яких би не торкала його рука, вся в чесних мозолях…» / 'There are no chords untouched by his hand, all in righteous corns'.* [*translated by O. L.*] [2, p. 265] His mind was always open to new, progressive and very often rebel ideas, without actually following certain cultural trends or standards, but setting the trends himself. Notably, Ivan Franko launched Ukrainian translations of Shakespeare's sonnets that were not so much popular with both literary scholars and translators until the nineteenth century, and canonized the sonnet genre in the Ukrainian literature. Not only did he try to approach the sonnets through translations, but also wrote his own sonnets, widening the thematic versatility typical of the genre.

W. Shakespeare is known for his masterly composed images, sometimes lofty and sophisticated, and sometimes stern, daring and even abrupt. Shakespeare was and still remains the king of cunning puns and vivid expressive syntax representing lexical and syntactic levels respectively. His

controversial literary personality was embodied in controversial and very often ambiguous images that later became set expressions and proverbs common and widely used by English people who are sometimes unaware of their origin. Therefore, the analysis of such a bright feature of Shakespeare's style as images holds the central position on the scale of importance.

Most of the sonnets presented in this analysis belong to the first part of Shakespeare's lyrical masterpiece with only two sonnets addressing 'a dark lady'. This could be accounted for by the fact that the verses applying to the poet's friend are filled with caring and inspiring love, which is more characteristic of Franko's own style of writing. Intelligence, admiration and gentle attitude towards women were typical in Franko's lyrics, though his 'woman' was not weak, but her strength was in her weakness. Franko could touch upon some philosophical issues while describing his feelings, but in comparison with Shakespeare, his poetic style was deeper, more spiritual and feelings-oriented. Shakespeare, in his turn, was perfect at creating images that were on the verge of low materialistic and high-flown spiritual matters.

W. Shakespeare's sonnets are thematically divided into two groups, the first one being dedicated to the author's beloved male friend and the second – to the 'dark lady', Shakespeare's Love. Only two of the sonnets out of all twelve translated by I. Franko belong to the latter group, No. 130 and No. 131.

The sonnets complement each other: the first one describes the lady's appearance, while the second one dwells upon her character and its faults. Shakespeare admits and, moreover, emphasizes the fact that his beloved is an average woman with no special virtues, neither inner nor outer. This type of prosaic, down-to-earth description of the beloved woman is peculiar to Shakespeare, while Franko was rather traditional in this respect, building vivid images based on similes and sophisticated metaphors in a romantic manner. This could be also accounted for by the different epochs to which Shakespeare and Franko belonged, since the former was one of the representatives of English Renaissance with romantic trends at the end of his literary career, and the latter belonged to the dawn of Ukrainian realism with enlightening features in his works. Moreover, Franko never hesitated to include some purely Ukrainian symbols of female beauty whenever it was possible both in his original and translated works.

However, when analyzing the key ideas of Franko's own most famous intimate poetry collection, *'Zivjale lystia' / 'Weathering Leaves'*, one may notice the author's accusations of his beloved woman concerning such negative features of her character as arrogance and vanity. Nonetheless, Franko did not blame her for this directly, putting an emphasis on the unilateral essence of their relationships, the lyrical hero being in love and the woman playing with his feelings. Similar to Shakespeare, Franko depicted his

woman walking in the crowd, at the funeral and during some other everyday occasions, but her romantic idealized personality remained something divine and inaccessible to the poet. Contrary to this idea, Shakespeare's 'dark lady' seemed totally real and was not granted with any special features, either inner or outer, her only virtue being the author's love to her.

Romantic concept of woman in Franko's original poems and Shakespeare's realistic one – these are the major distinctions between the two men of letters' approaches to the description of their intimate feelings.

Thus, to cast at least a humble shade at Shakespeare's playful stylistics we would like to analyze the similes presented in sonnet No. 130, famous for its 'false comparisons' hyperbolic in their nature. Stephen Booth, the author of critical commentaries in the edition of Shakespeare's sonnets as of 2000, wrote: '*The poem does gently mock the thoughtless, mechanical application of the standard Petrarchan metaphors, but the speaker's clown act in taking hyperbolic metaphors literally appears to have no target and no aim but to be funny.*' [7, p. 454]. Moreover, Booth goes further and provides the mock literal portrait of Shakespeare's beauty by John Davies, '*The Extravagant Shepherd*' (1654), based on the 'false' comparisons suggested by the author in this sonnet. However, we may disagree with Booth's statement suggesting that Shakespeare's hyperbolic metaphors appearing in this sonnet are not meaningful apart from having humorous effect. This would not make sense considering the particular structure of a sonnet applied by the poet with two last lines summarizing the idea and producing the didactic impact upon the readers. They were intentionally used to show contrast between the usual description of a woman in poetry that was inherent to Petrarch and the followers of his lyrical manner, and the real woman, the 'dark lady', whom Shakespeare loved and whom he tried to depict just as she was in real life. Ivan Franko grasped Shakespeare's idea very well. An interesting observation is drawn on the basis of one of the comparisons centered around *lips* and *coral*. In fact, this simile is known and quite often used in the Ukrainian literature and in I. Franko's own poetry in particular. Verse XVIII from the second part of the collection *'Zivjale lystia' / 'Weathering Leaves'* features the following lines: *«...Твою красу я переллю в пісні, / Огонь очей в дзвінкії хвилі мови, / **Коралі уст** у ритми голосні...»*. The collocation used in the translation of the sonnet is the same as the one appearing in his own verse, which testifies to the fact that Shakespeare's image corresponds to Franko's one, and moreover, it is understandable and natural to the readers. It is also interesting and worth mentioning that corals as a piece of jewelry is typically Ukrainian. I. Franko himself stated this in his preface to the translation of A. Pushkin's *'Rusalka'*, claiming that pearls as a present to a young girl (which was

actually the original image) would not be eagerly accepted by the Ukrainian lady. Instead, the common and most highly welcomed gift would be corals as a symbol of health and beauty. [6, p. 153]

The task of analyzing Franko's translation strategy as based on his translations of the world literature is rather substantial and all-embracing in its scope and provides a fruitful field for further investigations.

References

1. Габлевич М. Шекспірів Ерос життя і творчості // William Shakespeare. Sonnets – Вільям Шекспір. Сонети / Переклав Дмитро Павличко / Марія Габлевич. – Львів: Літопис, 1998. – С. 192-193. **2.** Зорівчак Р. П. Шекспірові сонети в інтерпретації Івана Франка // Іван Франко і світова культура: Матеріали міжнар. симпоз. ЮНЕСКО (Львів, 11 – 15 верес. 1986 р.): У 3 кн. / Упоряд. Б.З.Якимович. / Роксоляна Петрівна Зорівчак. – К.: Наук. думка, 1990.– Кн.2. – С.265-268. **3.** Косів Г. Віра Річ. Творчий портрет перекладача / Ганна Косів. – Львів: Піраміда, 2011. – 264 с. **4.** Кочур Г. Шекспир на Украине / Григорій Кочур // Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю / Упоряд. А.Кочур, М. Кочур; Передм. І. Дзюби, Р.Зорівчак. – К.: Смолоскип, 2008. – Т. 2. – С.704-730. **5.** Лукаш М. Український сонетарій Шекспіра // Жовтень / Микола Лукаш.– 1967.– № 1.– С.149-151. **6**. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 11: Поетичні переклади та переспіви / Іван Якович Франко/ Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 1978. – 528 с. **7.** Sonnets / Ed. with analytic commentary by Stephen Booth. – New Heaven: Yale Nota Bene, Yale Univ. Press, 2000. – 583 p.

Наталія Лєпухова
м. Київ, Україна

Особливості перекладу літературної казки

Питаннями дослідження жанру казки займалися такі мовознавці як М.О. Акименко, В.П. Анікін, В.Я. Пропп, Н.І.Кушина, Г.В. Давиденко, Л.Ф. Дунаєвська, С.Д. Карпенко, Т.В. Ковтун, К.П.Єсипович, О.Ф. Леонтьєва, Є.Ю. Ласкавцева, Є.М. Мелетинський, В.В.Мастилко, О.Д. Огуй, О.О. Морозов, В.Вундт, Е.В. Померанцева, О.В. Сорокотенко, Г.-Й. Утер, А.-Б. Хірш, Х. Ерхардт та багато інших. Велика кількість наукових робіт присвячена питанням перекладу казок та їх інтерпретації перекладачами, проте дана проблематика залишається невичерпаною, а тому актуальною й сьогодні. Метою даної статті є аналіз проблем перекладу літературної казки на матеріалі перекладів казок Ганса Хрістіана Андерсена «Соловей» і «Русалочка» українською мовою, що раніше не використовувалися у зазначеному контексті дослідження.

Розглянемо детальніше питання перекладу казки загалом та авторської казки зокрема. Як відомо, літературна казка виникла на основі народної, тому увібрала в себе найкращі риси народної казки (традиції, звичаї, побут, вірування) та своєрідність викладу тексту автором, всі його світовідчуття, переживання, враження, зрештою його життєвий досвід. На відміну від фольклорної казки, мова якої проста, форма передачі якої є усною із покоління в покоління, в якій часто відсутня вказівка на місце і час дії, сама дія, місце дії і персонажі є стереотипними (позитивними та негативними), шаблонний початок і кінець (завжди щасливий кінець), представлена проста картина світу, авторська казка написана літературною мовою, має конкретного автора, місце і час дії конкретизовані, дія є оригінальною, персонажам притаманна певна психологізація, вони наділені позитивними та негативними рисами, характеризується відсутністю шаблонних виразів, кінець літературної казки – частково нещасливий, а картина світу – складна [2, с. 28-29].

Загальновідомо, що підходи до перекладу дитячої літератури дещо відрізняються від підходів до перекладів художнього тексту загалом. Кожен перекладач залежно від його відчуття світу автора у казці може обирати серед двох стратегій перекладу казок: «очуження» казки, тобто наближення її до мови і культури оригіналу чи, навпаки, «одомашнення» казки, тобто її адаптація, наближення до мови і культури країни перекладу.

До того як в Україні у 1868 році з'явився перший переклад казки Г.Х. Андерсена «Гречка» українською мовою, виконаний відомим поетом і літературним критиком Іваном Біликом (Рудченком), наш читач знайомився із цими неповторними казками через французькі, німецькі та російські переклади. Через деякий час світ побачили українські переклади казок Андерсена багатьох відомих письменників і перекладачів: Михайла Старицького, Юрія Федьковича, Ганни Барвінок, Данила Мордовця, Павла Грабовського, Агатангела Кримського, Олени Пчілки, Марії Загірньої (Грінченко), Івана Верхратського, Юрія Шкрумеляка, Максима Рильського та ін. За радянських часів значно зменшилася загалом кількість перекладів літературних творів українською мовою. Винятком не були й казки Г.Х. Андерсена, які друкувалися у перекладі українською тільки у виконанні Оксани Іваненко.

Розглядаючи переклади казок Г.Х. Андерсена українською мовою з точки зору обраної перекладачем стратегії перекладу – очуження чи адаптації, як досить влучний приклад, на наш погляд, можна навести переклад казки «Соловей», оскільки дія казки відбувається в Китаї –

країні не відомій дітям. Звернемося не до сучасного перекладу цієї казки, а до більш раннього її перекладу, виконаного Марією Грінченко.

Дитина – це особливий читач і, перекладаючи дитячі казки, треба враховувати, що багатьох речей дитина може не знати, не бути знайомою з багатьма реаліями, проте кожна дитина має багату уяву і фантазію, що допомагає їй збагнути незрозуміле, а перекладачеві не нагромаджувати у тексті казки складні поширені пояснення, а, можливо, у процесі адаптації казки зробити лише невеликий натяк на те, як має бути, зробити коротке пояснення тієї чи іншої реалії. Саме так у своїх перекладах і діє Марія Грінченко. Аналізуючи її переклад казки Г.Х. Андерсена, слід, перш за все, зауважити, що свій переклад вона дещо адаптує, як до своєї культури, так і до дитячої аудиторії. Сама назва казки у її перекладі свідчить про це – «Соловейко» (тоді як у Оксани Іваненко казка має назву «Соловей»). Перекладач використовує зменшено-пестливу форму слова і тим самим адаптує казку до її сприйняття дитиною, оскільки в мові дорослих при їх звертанні до дітей переважають зменшено-пестливі слова і дитина налаштовується на позитивне сприйняття головного героя. І в подальшому тексті зустрічаються також слова із зменшено-пестливими суфіксами, які сприяють розвитку емоційної сфери дитини, її оцінних суджень та естетичного світогляду, наприклад: «– Господи! Та як же не знати *соловейка*?» [1, с. 4], «...і так радісно мені стане, ніби *мамуся* цілує мене...» [Там само, с. 5] (у перекладі О.Іваненко: «і стає так хороше, ніби мене цілує мама.» [5]), «...в пекарні знайшли одну вбогу *дівчинку»* [1, с. 4], «дано йому (соловейкові) *окрему світличку»* [Там само, с. 8].

Як уже відзначалося, дія казки відбувається у Китаї, де правителем є грізний і могутній імператор. Звісно, для європейського читача реалії Китаю є екзотичними і малознайомими, якщо й зовсім невідомими. Вже на початку казки дитина отримує перші відомості про країну: «У Китаї … імператор - китаєць і всі круг його – китайці» [Там само, с. 1]. Виходячи з того, що дитина, яка вперше знайомиться з цією країною, може не знати китайських традицій і звичаїв, Марія Грінченко вводить у текст невелике пояснення: *«Народ послухав і був з того дуже радий, так ніби він до схочу напився чаю, – це ж зовсім таки по китайському»* [Там само, с. 11]. Цей же прийом використовує у своєму перекладі і О. Іваненко: «Народ послухав і був такий задоволений, ніби аж сп'янів від чаю: а це ж зовсім по-китайськи!» [5]. Таким чином і Марія Грінченко, і Оксана Іваненко використовують прийом адаптації, проте не перетинають межі дозволеного при перекладі реалій, тому імператор у їхніх перекладах так і залишається імператором, а не перетворюється, скажімо, на царя чи короля. Казка при цьому виконує, крім

виховної, ще й пізнавальну функцію, розширює кругозір дитини, вводить до системи її знань нові поняття.

Яскравого емоційно-експресивного забарвлення надає перекладу Марії Грінченко вживання нею контекстуальних синонімів, наприклад: «У саду росли *дивно гарні* квіти...», «З саду можна було перейти просто в *густий* ліс...» [1, с. 1], «...лежав імператор на своєму *пишному* ліжкові» [Там само, с. 13].

У своєму перекладі Марія Грінченко використовує все багатство української мови, влучно добирає слова (наприклад, *придворний лікар*, а у перекладі О.Іваненко – *придворний медик*; *невдячна тварина*, у перекладі О.Іваненко – *невдячна тварюка*, що, на наш погляд, не дуже вдало вписується у загальну мовну картину) та складає відповідні синтаксичні конструкції (які часто є складними і поширеними), щоб уникнути «штучності» звучання та досягти ефекту «казковості», максимального зближення між автором і читачем і відтворення авторської манери.

При перекладі іншої казки Г.Х. Андерсена «Русалочка» українські перекладачі не використовують прийом адаптації для передачі міфологічного образу, а, навпаки, відтворюють його таким, яким його зображує автор і яким він представлений у європейській міфології. Саме завдяки перекладам цієї казки слов'янська культура переймає чужий для неї міфологічний образ, що цілком відрізняється від образу русалки, притаманного слов'янській міфології.

У книзі Д.К. Зеленіна «Очерки русской мифологии» у визначенні цього образу і опису зовнішності і поведінки русалок знаходимо, що русалками називали водяних, лісових або польових істот, на які перетворювалися, передусім, утопленици та молоді жінки, що померли неприродною смертю. Русалки мають подобу молодих дівчат із розпущеним волоссям та зеленими очима. Вони не мають риб'ячого хвоста на відміну від русалок у західній міфології [4, с. 142, 148, 176].

Казка Г.Х. Андерсена «Русалочка» на теренах України та Росії мала такий успіх, що образ русалки західної традиції надзвичайно міцно вкоренився у слов'янській традиції і сьогодні при згадці про русалку всі уявляють її такою, якою її змалював видатний казкар.

Звернемося до перекладу цієї казки, виконаного Оксаною Іваненко. Ось якою у її перекладі постає перед нами Русалочка: «Вона була ніжна і прозора, немов пелюстка троянди, з очима синіми, ніби глибоке море; але, як і інші русалочки, не мала ніг, і тіло її закінчувалося риб'ячим хвостом». Хоча у своєму перекладі перекладачка не адаптує сам міфологічний образ русалки, проте часткова культурологічна адаптація все ж має місце, так, володаря моря вона називає

морським царем, а його доньок *царівнами*. Разом з тим володіння принца називаються у перекладі *королівство* (а не царство), а дружина – *королівна* (а не царівна). Звідси, дитина знайомиться з новими реаліями. Ще один приклад культурологічної адаптації – *чар-зілля*, яке русалоньці готує морська відьма [6].

Слід відзначити у перекладі О. Іваненко особливо вдалий добір слів та словосполучень на позначення кольорів і різних барв – *червоногарячі квіти, пурпурова квітка, палаючі червоні квіти, сліпучо-білий сніг, рожево-червона плакуча верба, фіалкова тінь, сріблясто-білий серпанок, трав'янисто-зелені черепашки* тощо [Там само]. Такі назви пробуджують уяву читача і малюють різнобарвний світ, у який він поринає з головою.

У перекладі також майстерно відтворюється ритміка цього прозового твору. Поширені синтаксичні конструкції, що використовуються для опису спокійного життя на морському дні, прекрасних картин природи або зовнішності русалоньки, межують із короткими реченнями, з допомогою яких відтворюються тривожні картини і переживання.

Таким чином, розглянувши деякі питання перекладу авторської казки, ми можемо зробити висновок про те, що літературна казка, побудована на основі фольклорної казки, відрізняється від неї авторським світосприйняттям та авторськими інтенціями, що в процесі перекладу відтворюються перекладачем з допомогою обраної ним стратегії – «очуження» чи адаптації казки, важливу роль при цьому відіграє майстерність перекладача, його вміння побачити світ очима автора й відтворити його так, щоб читач теж зміг його відчути. У перекладах казок Г.Х. Андерсена «Соловей» і «Русалочка» перекладачі частково використовують прийом адаптації казки, проте, в основному, передають реалії і образи такими, якими їх зобразив автор.

У перспективі подальших досліджень необхідно розглянути питання перекладу казок Г.Х. Андерсена російською, німецькою та англійською мовами, провести зіставний аналіз перекладів з метою визначення загальних тенденцій у виборі стратегій перекладу казок Г.Х. Андерсена.

Література

1. Андерсен Г.К. Казки / Поперекл. М. Загірня. – К., 1906. – 245 с. **2.** Давиденко Г.В. Німецька народна побутова казка: тематичні, структурно-композиційні та лінгвокультурні характеристики : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 / Г.В. Давиденко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2008. – 208 с. **3.** Домашнев А.И., Шишкин *И.И.*, Гончарова Е.А. Интерпретация художественного текста. – М.: Просвещение, 1989. – 208 с. **4.** Зеленин Д.К. Избранные

труды. Очерки русской мифологии: Умершие неестественною смертью и русалки. – М., 1916. – 430 с. **5.** Соловей : Андерсен, Ханс Крістіан. Казки. – Донецьк: Донбас, 1992. – 190 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до казки: http://www.ae-lib.org.ua/texts/andersen_eventyr og_historier ua.htm#04. **6.** Русалочка : Андерсен, Ханс Крістіан. Казки. – Донецьк: Донбас, 1992. – 190 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до казки: http://www.ae-lib.org.ua/texts/andersen_eventyr_og_historier ua.htm#11

Ольга Линтвар
м. Київ, Україна

Екранізація як мистецька аналогія художнього твору

Кіно справедливо називають наймасовішим видом мистецтва. Воно народилося наприкінці XIX ст., коли 28 грудня 1895 р. на бульварі Капуцинів у Парижі брати Люм'єр продемонстрували свій перший фільм «Прибуття поїзда». У 1908 р. був знятий перший російський фільм «Понизька вольниця» (режисер Дранков). Перший вітчизняний документальний фільм відбивав святкування 80-річчя від дня народження графа Л.М. Толстого. Але незначний, у порівнянні з іншими видами мистецтва, вік кіно не завадив йому виробити свою систему художніх прийомів: монтаж, ракурс, план (загальний, середній, широкий), зйомки, наплив тощо.

Пізніше стали опановувати виражальні можливості звуку та кольору. Усе це зумовило силу впливу кіно на глядача. Кіно справедливо вважають найбільш дієвим видом мистецтва, бо та реальність, що її створює кіно, за своєю якістю не відрізняється від реальності буття.

Кіно має багато спільного з театром, визначаючись як мистецтво синтетичне, видовищне та колективне. Але з винаходом монтажу кіномитці здобули можливість створювати свій кіно-час та кіно-простір тоді, коли у театрі ці можливості обмежені сценою та реальним часом.

У створенні кінофільму беруть участь люди багатьох професій: сценарист, режисер, актор, оператор, художник, композитор, монтажер, піротехнік, каскадер тощо.

Розрізняють такі жанри кіно:

художнє, або ігрове, де обов'язкова акторська гра, яка втілює задум сценариста та режисера. У кіносценарії все: ідея, характери, драматичні конфлікти, вибір місця та часу дії, деталі підвладне кінозаконам та складає особливий вид літератури — кінодраматургію. Режисер за допомогою інших діячів кіновиробництва втілює задум сценариста.

Художнє кіно завжди було живою історією народу та втіленням його соціального, історичного та морального досвіду;

документальне, де вигадка та гра неможливі. Роль актора зводиться до читання коментаря. Дотримуючись історичних подій, історичного вигляду людей, відображається життя таким, яким воно було того часу. Головний виражальний засіб — вірогідність. Кінокамера документаліста — «кінооко» самої реальної дійсності;

науково-популярне, де також неможливі вигадка та гра. Актор читає авторський текст, а сам фільм знайомить з досягненнями новаторів виробництва, винаходами у галузях науки, техніки, культури в цілому, навчає розуміти природу та твори мистецтва. Різновид — учбові фільми;

мультиплікаційний, або анімалістичний (мальований), фільм відрізняється від художнього тим, що актор залишається за кадром [1].

Зосередимося на висвітленні поняття *екранізація* в контексті жанру художнього кіно. З цією метою представляємо такі тлумачення цього терміну з деяких вузькоспеціальних джерел та загально-наукової кіно-літератури. Так, електронна енциклопедія Wikipedia надає таке тлумачення цього поняття: Екранізація літературного твору – відтворення засобами кіно і телебачення творів літератури. Звертаючись також до Інтернет джерел, знаходимо таке тлумачення: екранізація – інтерпретація засобами кіно творів прози драматургії, поезії, а також оперних і балетних лібрето [2]. Решетникова В. пропонує вузькоспеціалізоване визначення екранізації: екранізація – художня інтерпретація літературного твору, що полягає у перекладі його на екранну мову шляхом створення різноманітних зображувально-звукових образів (слово, музика, шуми у різному поєднанні з відеорядом) [3, с. 5].

Екранізація завжди передбачає певну трансформацію художнього змісту першоджерела, адже втілює наміри режисера, сценариста, а також інших учасників процесу створення кінострічки, сформовані в процесі суб'єктивного сприйняття і індивідуального розуміння художнього твору. Ступінь трансформації зростає зі збільшенням часової відстані між написанням твору і створенням його кіноверсії. Отже, кінематографічне прочитання класики «постає специфічною інтерпретацією твору минулої епохи, з точки зору сучасності, навмисно чи мимоволі реалізуючи нові естетичні критерії, ідеологеми, сучасні погляди на людину й суспільство тощо» [4, с. 7]

Екранне втілення твору письменства «як переведення словесного тексту в аудіовізуальний неминуче тягне за собою інтерсеміотичне залучення кодів з інших знакових систем» [5, с. 29-33], тобто використання кіномови, зображально-виражальні засоби якої – побудова кадру, його предметно-духовне наповнення, акторська гра, монтаж,

музичний супровід тощо – суттєво відрізняються від художніх засобів мистецтва слова. Ю Лотман характеризує сутність художньої мови кіно як «синтез двох оповідних тенденцій зображальної (рухомий живопис) та словесної [6, с. 3]. В екранізації нові нюанси з'являються на двох рівнях: на рівні словесної оповіді – через відбір і трансформацію тексту першоджерела, який мають озвучити актори, через розподіл тексту між дійовими особами і закадровим голосом, роль якого можуть виконувати і титри, а також на рівні кіномови – через візуалізацію та невербальні моменти озвучення словесних образів літературного твору (інтонація, шуми, музичний супровід).

Зводячись довгий час до ілюстрації, «живих картин», навіяних сюжетом відомих творів, екранізація поступово набуває все більшої глибини інтерпретації літератури та художньої самостійності. Витлумачення стає незрідка полемічним (фільм «Євангеліє від Матвія» П. Пазоліні строго дотримується тексту Святого Письма і водночас наскрізь перейнятий полемікою з традиційним християнством), супроводжується зміною історичного і національного колориту, місця дії (фільм А. Куросави, де дія «Ідіота» Ф. Достоєвського перенесена в японське місто після Другої світової війни).

«Оптимальною» екранізацію вважають здебільшого тоді, коли метою кінематографістів стає створення мистецької аналогії екранізованого твору, переклад його на мову кіно із збереженням головних особливостей змісту і стилю першоджерела. При цьому цілком природним стає факт відмови від «буквалізму перекладу», скорочення супутніх сюжетних ліній, більша концентрація дії чи духовного сенсу зображуваного. Прикладом саме такого, небуквального наближення до художніх глибин екранізованого твору може слугувати всесвітньо відомий фільм «Тіні забутих предків» С. Параджанова.

В контексті екранізації художнього твору зарубіжної класики нас цікавить і його переклад. Переклад будь-якого тексту необхідно здійснювати з огляду на тип тексту. Основою типології текстів може бути й функція, яку мова виконує в тексті. Виходячи з класифікації функцій, які мова виконує в тексті, К. Райс вважає, що існують три основні типи текстів. В одному типі текстів на першому місці знаходиться функція опису (повідомлення інформації), у другому типі головна роль відводиться функції вираження (емоційних чи естетичних переживань), а в третьому домінує функція звернення (заклик до дії чи реакції). Перший тип орієнтовано на зміст, другий – на форму, а третій – на звернення. Ці три типи текстів можуть бути доповнені четвертою групою текстів, які можна назвати аудіомедіальними. Мова

йде про тексти, зафіксовані на письмі, але сприймаються реципієнтом в усній формі, на слух [7, с. 202-228].

Різні види інформації існують і в аудіомедіальних текстах (тексти радіо- та телепередач, тексти музичних творів, сценічні твори і т.п.), які не можуть обходитися без позамовного (технічного) середовища та немовних графічних акустичних та візуальних форм вислову. До певної міри до такої групи текстів належать всі художні тексти, які підлягають екранізації, або ж можуть, як художні шедеври, викликати інтерес у сценаристів, маючи високий потенціал до екранізації.

На останок хотілося б зупинитися на деяких відмінностях кіномови від мови художнього тексту. Всі дієслова в монтажній мові існують лише у теперішньому часі. Тому це найкращий варіант їх вживання й у сценарії. На екрані існує тільки «тут і зараз». Адже почуттям і емоціям глядача не важливо, чи матеріал знімався вчора чи століття тому. Він бачить це зараз, а для почуттів поняття вчора не існує. Ми не можемо радіти, любити чи плакати «вчора» чи «завтра».

Ще одна відмінність – на екрані не може бути абстрактних понять, загальних суджень, лише конкретика: це не довгий опис життя та смерті, це зображення самого життя чи самої смерті. Характеристики та риси об'єкту зображуються у порівнянні з іншим об'єктом. Тому, якщо потрібно продемонструвати велич палацу, для підкреслення його неординарності, може з'явитися картинка із маленькою хатинкою. На письмі це порівняння втілюється за допомогою стилістичних засобів.

Мова монтажу існує вже століття. Це ніщо порівняно з часом існування літератури, але й за цей час було накопичено чимало монтажних засобів, аналогічних стилістичним засобам у літературі.

Література

1. http: //osvita.ua/vnz/reports/culture/10555/. **2.** www.culturalstudies.in.ua/knigi_15 16.php. **3.** Решетникова В. Телеэкранизация: ключевые аспекты интерпретации литературных произведений: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. искусствоведения: спец. 17.00.03 – «Кино-, теле- и другие экранные искусства» / Решетникова Валерия Вячеславовна. – М., 2009. – 25 с. **4.** Арутюнян С. Экранизация литературных призведений как специфический тип взаимодействия искусств: дис. на соискание ученой степени канд. филос. наук: спец. 09.00.04: спец. – «Эстетика» / Арутюнян Славик Мравович. – М., 2003. – 20 с. **5.** Лотман Ю. Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю.М. Лотман. – Таллин: Ээсти Раамат, 1973. – 124 с.**6.** Ткаченко А. Гоголь і кіно: інтертекстуальні та інтерсеміотичні моделі / А. О. Ткаченко // VII Міжнародні гоголівські читання: [зб. наукових праць]. – Полтава, 2004. – С. 29-33. **7.** Райс К. Классификация текстов и методы перевода (Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике). – М., 1978. – С. 202-228. **8.** http://biblioteka.teatr-obraz.ru/node/4584.

Гелена Лисенко, Зінаїда Чепурна
м. Київ, Україна

Термінологічні та структурні особливості текстів німецьких медичних інструкцій

Однією з основних стилістичних рис текстів є чітке та точне викладення змісту при практично повній відсутності тих елементів вираження, які надають мові емоційної наповненості. Тому майже неможливо зустріти такі засоби вираження як метафори, метонімії та інші стилістичні прийоми, які широко використовуються в художніх творах для надання мові живого, образного характеру [1, с. 81].

Особливістю текстів інструкцій є наявність в них спеціальної тематичної лексики та термінологічних словосполучень. Термінологічна лексика дає можливість найбільш точно, чітко та економно викладати зміст даного предмету та забезпечує вірне розуміння суті.

Оскільки в текстах інструкцій основною є об'єктивна інформація, то вони містять багато імперативних структур, які відображають різні ступені імперативності. При цьому частота вживання різних засобів імперативності залежить від традицій жанру інструкцій в кожній країні. Наприклад, імперативність в німецьких інструкціях виражається більш інтенсивно, ніж в українських чи російських. У німецькій мові імперативність виражається широким використанням інфінітивних конструкцій з дієсловами *haben* аб о*sein* з часткою *zu.* В рецептах, інструкціях частіше для вираження імперативності використовується неозначена форма дієслова.

Основним призначенням інструкції є повідомлення важливих об'єктивних відомостей та визначення пов'язаних з ними необхідних дій. Тобто, можна визначити, що комунікативним завданням інструкції є повідомлення інформації та розпорядження. У зв'язку з цим утворилась оптимальна система мовних засобів, за допомогою яких оформляється текст інструкції.

Щоб зробити якісний переклад, необхідно передусім визначити для кого призначений той чи інший текст, щоб правильно підібрати засоби передачі інформації. Більшість текстів інструкцій призначені для пересічної дорослої людини. Адже будь-хто може стати пацієнтом, клієнтом якогось відомства чи фірми, працівником певної сфери або споживачем товару. Відповідно, мова інструкції повинна бути зрозумілою для кожного і не потребувати спеціальної підготовки чи компетентності. В інструкціях не зустрічаються чисто спеціальні терміни, які зрозумілі лише фахівцям. Звичайно, існують деякі виключення.

Наприклад, не всі слова інструкції до медикаментів є зрозумілими для кожної людини. Але це пояснюється тим, що медична анотація призначена не лише для пересічного громадянина, а й для спеціаліста-професіонала.

Інструкція служить для передачі когнітивної інформації. Сюди відносяться всі відомості про те, з чого складається продукт, для лікування яких захворювань призначені ті чи інші ліки і т.д. Як і в інших текстах, де домінує когнітивна інформація, в інструкції фоном, на якому виступають терміни та спеціальна тематична лексика, є письмова літературна норма. Слід підкреслити, що використовується саме консервативний її варіант з рядом застарілих мовних зворотів. Канцелярський стиль традиційно використовується в інструкціях, ділових та юридичних документах. Варто наголосити, що інструкції як тексти, що мають юридичну силу, використовують деякі засоби юридичного спеціального тексту. В першу чергу це юридичні терміни, стійкі звороти, особливі синтаксичні структури [2, с. 83].

Головним комунікативним завданням кожної анотації до медикаментів є передача необхідної інформації пацієнту про те, що це за препарат, як він діє, для лікування яких захворювань він призначений, як його приймати, які він має протипоказання, побічні ефекти та інше. Вся згадана інформація дуже важлива,тому вона є як у німецьких, так і в українських інструкціях медичного застосування препарату[3, с. 127].

Кожна інструкція складається з невеликих розділів, які мають свою назву та містять певні відомості про лікарський засіб. Особливо радикальних відмінностей між українськомовними та німецькомовними медичними інструкціями не існує.

Першим компонентом інструкції є невеличкий текст-звертання до споживачів, пацієнтів, який характерний практично для всіх німецьких інструкцій до медикаментів. Як правило, це звертання розміщене зверху, перед назвою препарату. В українських анотаціях такі тексти зустрічаються рідко. Зазвичай це лише одне речення на упаковці: «Перед вживанням обов'язково ознайомтеся з інструкцією!» Для німецької інструкції характерним є те, що звертання звучить окремо для жінки та для чоловіка: *„LiebePatientin, lieberPatient!“* (іноді: *„Sehrgeehrte Patientin, sehrgeehrter Patient!“*). При перекладі українською мовою цей текст можна зберегти. Проте, звертання краще було б представити більш звичним і характерним для української мови словосполученням: «Шановні пацієнти!».

В українських медичних інструкціях першою ознакою є інформація про затвердження лікарського препарату Міністерством охорони здоров'я України та номер реєстраційного посвідчення. При перекладі

німецькою мовою цю інформацію можна опустити, оскільки ці дані в Німеччині не є актуальними. Проте при перекладі німецьких медичних анотацій українською мовою вони обов'язкові. Щодо інших структурних відмінностей між українськими та німецькими інструкціями, то вони незначні. Отже, *структура німецької анотації до медикаментів:*

- Текст-звертання
- Назва препарату та форма випуску
- Склад
- Форма застосування та упаковка
- Фармакологічна група
- Фармацевтичний дистриб'ютор
- Фармацевтичний виробник
- Показання для застосування
- Протипоказання
- Особливості застосування
- Взаємодія з іншими лікарськими засобами
- Спосіб застосування та дози
- Передозування
- Побічна дія
- Термін зберігання.

Структура української анотації до медикаментів:

- ✓ Затвердження МОЗУ
- ✓ Назва препарату
- ✓ Загальна характеристика
- ✓ Форма випуску
- ✓ Фармакологічна група
- ✓ Фармакологічні властивості
- ✓ Показання для застосування
- ✓ Спосіб застосування та дози
- ✓ Побічна дія
- ✓ Протипоказання
- ✓ Взаємодія з іншими лікарськими засобами
- ✓ Особливості застосування
- ✓ Умови та термін зберігання
- ✓ Умови відпуску
- ✓ Упаковка
- ✓ Виробник
- ✓ Адреса.

Відмінності полягають передусім у різній послідовності розміщення розділів інструкції. Є також і інші: наприклад, в німецьких медичних анотаціях завжди вказуються діючі та допоміжні речовини

окремими пунктами. При перекладі можна зберегти обидва підрозділи, а можна залишити існуючий варіант, при якому вказуються лише допоміжні речовини,оскільки зрозуміло,що вищезгадані і є основними, діючими. У німецьких інструкціях є розділи, які в українському варіанті розділені на два, наприклад, назва препарату та форма випуску. Як випливає з порівнюваних структур, у німецькомовних інструкціях до медикаментів відсутні описи основних фізико-хімічних та фармакологічних властивостей. Якщо така інформація не буде надана компетентним уповноваженим спеціалістом, то такі дані в українському перекладі інструкції будуть відсутні.

Кожна медична інструкція несе в собі важливу інформацію, яка повинна бути зрозумілою для кожного пацієнта. Тому при перекладі анотацій до медикаментів потрібно особливо уважно підбирати еквівалент до певного медичного терміна, оскільки багато з них мають кілька варіантів перекладу.

Наприклад: *die Schilddrüsenunterfunktion – гіпотиреоз, знижена функція щитовидної залози;die Ausscheidung – виділення, елімінація.*

Це також стосується і компонентів, які входять до складу лікарського засобу. Наприклад: *da sRibflavin – рибофлавін, лактофлавін, вітамін В2; das Rutin – 3-рамноглюкозид квертецина, вітамін Р.*

Зрозуміло, що для перекладу необхідно взяти варіанти *«знижена функція щитовидної залози», «виділення», «вітамін В2» та «вітамін Р»* оскільки такі назви цих понять і компонентів зрозумілі та відомі більш широкому колу споживачів, а не лише спеціалістам медичної галузі. Також при перекладі не слід забувати, що багато термінів мають нетермінологічні синоніми – зазвичай розмовні, застарілі, діалектні, жаргонні. Наприклад, *туберкульоз – чахотка, die Tuberkulöse – die Schwindsucht.*

Як відомо, існує чотири види інструкцій, кожна з них має свою назву. Німецькі анотації до медикаментів називаються *Gebrauchsinformation* (іноді: *Patienteninformation),* що відповідає українському варіанту *«Інструкція для медичного застосування препарату».* Кожна медична інструкція складається з окремих розділів, кожен з яких має свою назву. При перекладі цих назв не виникають труднощі, тому, що кожен розділ на німецькій мові має свій відповідник в українській:

1. Zusammensetzung – склад
2. Darreichungsform und Inhalt – упаковка
3. Stoff-bzw. Indikationsgruppe – фармакологічна група
4. Pharmazeutischer Unternehmer – дистриб'ютор
5. Pharmazeutischer Hersteller – виробник
6. Anwendungsgebiete – показання для застосування

7. Gegenanzeigen –протипоказання

8. Vorsichtsmaßnahmen für die Anwendung und Warnhinweise – особливості застосування

9. Wechselwirkung mit anderen Mitteln – взаємодія з іншими лікарськими препаратами

10. Dosierungsanleitung, Art und Dauer der Anwendung – спосіб застосування та дози

11. Überdosierung und andere Anwendungsfehler – передозування

12. Nebenwirkungen –побічна дія

13. Hinweise und Angaben zur Haltbarkeit des Arzneimittels – умови та термін зберігання.

Література

1.Герд А. С. Научно-техническая лексикография. Прикладное языкознание /А.С. Герд. – М: СПб., 1996. – 287 с. **2.** Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику: Учеб. пособие / А.Н. Баранов. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 360 с. **3**.Брандес М. П. Предпереводческий аналіз текста (для институтов и факультетов иностранных языков): Учеб. пособие / М. П. Брандес, В. В. Проворотов. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.

Алла Ляшина
м. Ужгород, Україна

Інтенсифікація процесу перекладу шляхом вивчення особливостей сполучуваності репрезентативних суфіксів системи англійського словотвору в науковій літературі

Будь-яке пізнання неможливе без перевірки теорії практикою. Це є однією з причин, чому сучасне мовознавство приділяє так багато уваги використанню мовних фактів в умовах їх функціонування.

У сучасній лінгвістиці на перший план все більше висуваються проблеми функціонального словотворення [7; 8; 9; 12; 13; 14; 15; 16; 17]. Серед найменше досліджених проблем, пов'язаних із суфіксацією в англійській мові, особливо виділяються проблеми опису функціональних особливостей моделей суфіксального типу. Огляд лінгвістичної літератури зі словотвору показує, що у більшості випадків лінгвісти обмежувалися висвітленням тих чи інших аспектів суфіксації [3; 10; 11], але не проводився аналіз цілої системи суфіксації англійської мови у тому вигляді, в якому вона реалізується у мовленні.

Метою нашого дослідження було висвітлити особливості сполучуваності словотвірних суфіксів з основами різних частин мови у текстах наукової літератури. Конкретним завданням для досягнення цієї мети було встановити основні закономірності сполучуваності основ різних частин мови і структурних типів з репрезентативними суфіксами у тому вигляді, в якому ці закономірності проявляються при аналізі текстів наукової літератури. На цьому етапі дослідження аналізові була піддана здатність основ 4 лексико-граматичних класів (дієслівних, субстантивних, ад'єктивних і адвербіальних) вступати у сполучення з репрезентативними суфіксами трьох різних текстів наукової літератури, а саме: юридичних, економічних та медичних. У центрі уваги дослідження були лінійні моделі суфіксальних похідних.

Проведена нами вибірка наочно демонструє функціонування системи суфіксації сучасної англійської мови уже не в тому вигляді, в якому вона зафіксована у лексикографічних джерелах, а в тому, в якому вона реалізована у текстах наукової літератури.

Кожна похідна була піддана словотворчому аналізу, а саме: вичленялась основа похідної і встановлювався її тип, визначався характер сполучуваності суфікса та основи [5; 6].

Оскільки мета нашого дослідження пов'язана в кінцевому рахунку з висвітленням проблеми розповсюджуваності моделей з репрезентативними суфіксами [7; 12], усі отримані результати аналізу піддані квантитативній обробці.

Обсяг суцільної текстової вибірки склала 1500 слововживань. Слід відмітити, що структурні типи основ зовсім не байдужі до функціонування моделей з репрезентативними суфіксами. Так, наприклад, з одного боку, існують типи основ, для яких сполучення з такими суфіксами нетипове. До них належать основи v_4, n_3, a_3. Самою незначною кількістю сполучуваних з репрезентативними суфіксами основ у сучасній науковій англійській мові характеризуються складні (корене-розкладні або афіксально-корене-розкладні) та основи моделі $<v_4+s>$. Інші основи (як прості, так і ті, що мають у своєму складі деривaційні та формотворчі елементи) часто сполучуються з репрезентативними суфіксами.

Детальний аналіз особливостей сполучуваності репрезентативних суфіксів з основами різних частин мови демонструє, що у кількісному відношенні перше місце за типом дійсно займають дієслівні основи у всіх досліджуваних текстах. На нашу думку, доцільно розглянути процентне співвідношення різних частин мови, що сполучуються з репрезентативними суфіксами, у різних текстах наукового стилю.

Як бачимо з результатів дослідження, найбільший відсоток у текстах наукової літератури виявлено дієслівних основ (46,9). Найменший відсоток (19) – ад'єктивних.

Отже, провівши порівняльно-зіставний аналіз сполучуваності основ різних частин мови із словотворчими репрезентативними суфіксами у текстах наукової літератури, бачимо, що розподіл моделей суфіксальних похідних за трьома класами (нерозповсюджені, розповсюджені, широко розповсюджені) не відзначається однорідністю.

Вивчення функціонування системи суфіксації сучасної англійської мови на матеріалі текстових даних уточнюють наше уявлення про те, як і на якому акті деривації була утворена та чи інша похідна. Словотворчий процес в таких випадках часто виступає вже не тільки як акт відтворення яких-небудь готових одиниць, а як акт творчий, як процес словотворчості. До процесу суфіксації сучасної англійської мови залучені основи всіх кардинальних частин мови. Щодо участі основ різних лексико-граматичних класів в утворенні похідних з репрезентативними суфіксами, відзначимо найбільшу сполучувальну здатність дієслівних основ.

Вивчення специфіки сполучуваності репрезентативних суфіксів словотворення в науковому стилі сучасної англійської мови має принципове значення для раціональнішого відбору інвентаря суфіксів і тих суфіксальних моделей, знання яких сприяє швидшому засвоєнню лексики іноземної мови тієї чи іншої галузі знань. Тому створення системи вправ, які можуть передбачати як роботу над ізольованими похідними словами, так і над словами у контексті, повинно бути спрямоване в першу чергу на засвоєння тих особливостей суфіксального словотворення, які характерні для текстів даної галузі науки.

Література

1. Беляева Т.М. Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке. – М., 1979. – 138 с. **2.** Вердиева З.Н. Семантические поля в современном английском языке. – М: Высшая школа, 1988. – 120 с. **3.** Винокурова В.Н. Заимствованные адъективообразующие суффиксы в системе современного английского языка.: Дисс. … канд. филол. наук. – Минск, 1985. – 182 с. **4.** Зятковская Р.Г. Суффиксальная система современного английского языка. – М., 1971. – 124 с. **5.** Іщенко В.Л. Продуктивні словотворчі моделі та мікромоделі англійських похідних прикметників// Філол. науки: Зб. наук. праць. – Суми, 1999. – с. 196-200 с. **6.** Кубрякова Е.С. Основы морфологического анализа. – М., 1974. – 133 с. **7.** Кубрякова Е.С. О понятии словообразовательного правила// Актуальные вопросы дериватологии и дериватографии. – Владивосток, 1986. – с. 67-85. **8.** Левицкий А.Е. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка. –

Киев: Киевский гос. лингв. ун-т. 1998. – 362 с. **9.** Малімон Л.К. Системні та функціональні характеристики іменників на позначення часу в сучасній англійській мові: Автореф. дис. …канд. філол. наук. – К., 1998. – 20 с. **10.** Маймакова А.Д. Словообразовательная семантика суффиксов относительных прилагательных и ее интерпретация носителями языка: дисс. … канд. филол. наук: 10.02.02 / Киевский ун-т им. Т.Г. Шевченко. – К.,1995 – 186 с. **11.** Нуруллова С.Ш. Прагматические аспекты функционирования словообразовательных аффиксов современного английского языка.: Дисс. … канд. филол. наук. – М., 1991. – 178 с. **12.** Полюжин М.М. Особенности функционирования системы суффиксации в современном английском языке: Дисс. …канд. филол. наук: – М., 1975. – 199 с. **13.** Полюжин М.М. Омельченко Л.Ф. Функциональное словосложение и префиксальные ономасиологиические категории в английском языке. – Ужгород, 1997. – 236 с. **14.** Полюжин М.М. Сучасні парадигми лінгвістичних досліджень // Проблеми германської філології. – Ужгород, 1998. – С. 3-15. **15.** Полюжин М.М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 236 с. **16.** Шелудько А.В. Труднощі словотвірного характеру в англо-українському та українсько-англійському художньому перекладі : Автореф. дис. … канд. філол. наук. – К., 2009. – 20 с. **17.**Jensen J.T. Morphology: Word structure in generative grammar. – Amsterdam, 1990. – 213 pp. – (Current iss. Ling. Theory; Vol. 70). **18.** Linguistics: The Cambridge survey. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. – Vol. 1: Linguistic theory: Foundations / Ed. By Newneyer F.J. – 500 pp. **19.** Longman Dictionary Of Contemporary English / New Edition / Longman Group Ltd 2003. – 1949pp.

Людмила Миклуха, Алла Сітко
м. Київ, Україна

Способи та прийоми перекладу загальних питальних речень

Проблема питальності є однією з важливих проблем сучасної лінгвістики. Важливість дослідження питальних речень визначається двома критеріями: по-перше, тим ключовим положенням, яке займає питання в процесі комунікації; по-друге, тісним зв'язком цієї проблеми з іншими мовознавчими питаннями, а саме: з асиметрією синтаксичної форми і семантичного значення, незбігу мовленнєвої і екстралінгвальної реакції у питально-відповідній єдності; поліфонією мовного знаку і т. ін., чим і визначається актуальність цієї розвідки. Метою статті є вивчення прийомів та способів перекладу англомовних загальних питальних речень. Загальні інтерогативні конструкції англійської мови у текстах визначаємо предметом дослідження, об'єктом – прийоми та способи відтворення цього типу речень

українською мовою. Вивчення інтерогативних конструкцій належить до актуальних проблем мовознавчої науки, що підтверджується наявністю численних досліджень (А. Л. Пумпянський, Г. Г. Почепцов, Н. Жинкин, Г. В. Валимова, Н. Н. Самсонова).

Загальне питання формально характеризується відсутністю займенникових питальних слів і специфічною питальною інтонацією [2, с. 178]. Загальне питання або загальнопитальне речення можна схарактеризувати як питання предикативного змісту. Воно містить запит щодо реальності зв'язку між носієм ознаки (у широкому сенсі слова) і предикованою йому ознакою.

Звертаючись до питання загального характеру, що є питальним реченням з інвертованим порядком слів, мовець очікує від спів розмовника лише підтвердження чи заперечення думки, до того ж стверджувальна або заперечна відповідь є для нього однаково ймовірною. Наприклад: *Do you lash out at others? Do you get depressed? Does the impulse arise to use unethical means to get your desires met?* [6, p. 63]. – *Ти кидаєшся на інших? Ти впадаєш у депресію? Чи виникає бажання використати неетичні засоби для досягнення своєї цілі?* [3, с. 59].

Задля вираження питальності та передачі різноманітних відтінків модальності при перекладі англійських загальних питальних речень науково-технічних текстів українською мовою вживають такі частки: *чи, хіба, невже, що, як* тощо, адже «загальною функцією усіх модальних часток є передача різноманітних відтінків суб'єктивної модальності, а також вираження волюнтативного та емоційно-оцінного забарвлення» [2, с. 22]. Наприклад: *Are there feelings with which you have avoided dealing?* [6, p. 208]. – *Чи пов'язані ці почуття якимсь чином з тими, яких ти позбувся?* [3, с. 201].

Як засвідчив матеріал дослідження, найбільш поширеним способом перекладу англійських загальних питальних речень (32,3 %) є спосіб *загальне питальне речення оригіналу – загальне питальне речення у мові перекладу*. Наприклад: *Do other people see positive qualities in him that you don't?* [6, p. 105]. – *Чи бачать інші люди якісь позитивні риси у ньому, яких ти не бачиш?* [3, с. 98].

Putting aside the theory for the origin of racial differences, are there any studies that have sufficiently controlled for environment and exposure, in order to credibly document a difference? [7, p. 214]. – *Відкидаючи в сторону теорію виникнення расових розбіжностей, чи існують такі дослідження, які б у достатній мірі приймали до уваги навколишнє середовище та вплив зовнішніх факторів для достовірного підтвердження цих відмінностей?* [4, с. 115].

Has the metabolomic analysis of tuberculosis actually started? [7, p. 144]. – *Чи почався метаболічний аналіз туберкульозу?* [4, с. 105].

Can a part of the exogenous re-infections be explained by the initial presence of more than one strain in diagnosed TB patients? [7, p. 319]. – *Чи можна пояснити появу повторних інфекцій першочерговою наявністю більше, ніж одного штамма у хворих на туберкульоз?* [4, с. 308].

Are we influencing the spread of particular genotypes of M. tuberculosis? [7, p. 319]. – *Хіба ми впливаємо на розповсюдження певного генотипу бактерії туберкульозу?* [4, с. 309].

Is it appropriate to factor in the regime's duration with the quantity of those murdered, in search of a vector of time and number? [5, p. 189]. – *Чи доцільно ділити тривалість режиму на кількість вбитих у пошуках вектора часу й числа?* [1, с. 194].

Аналіз перекладів даних речень свідчить про те, що перекладач застосував певні трансформації, зокрема такі як синтаксичне уподібнення, вилучення та додавання. У реченнях 1, 2, 4 та 6 застосовано прийом синтаксичного уподібнення, оскільки для науково-технічних текстів характерним є чіткий виклад матеріалу. У 3 реченні перекладач використав прийом вилучення, зокрема було вилучено слово *actually* задля того, щоб не порушити норм української мови. У 5 реченні перекладач тобто використав прийом додавання (*бактерії*) з метою адекватного відтворення змісту оригіналу. На наш погляд застосування даних трансформацій є вдалим.

Як показав матеріал дослідження, менш поширеним способом перекладу англійських загальних питальних речень (6,5 %) є спосіб *просте загальне питальне речення оригіналу – складне загальне питальне речення в мові перекладу,* що відповідає нормам української мови, оскільки для англійської мови характерне переважання простих речень, а для української мови – складних речень. Наприклад: *But did the turn of events on January 30 have any deep effect on Schmitt? Had his political principles been offended in some way?* [5, p. 23]. – *Чи вплинув якимсь чином поворот подій 30-го січня на Шмітта та чи зачіпались його політичні принципи?* [1, с. 26].

У поданому реченні перекладач застосував трансформації перестановки (*have any deep effect* з постпозиції в інтерпозицію в мові перекладу) та вилучення. Перекладач використав прийом перестановки, оскільки для англійської мови характерний усталений порядок слів, що не є характерним для мови української. Крім того, відбулось вилучення словосполучення *in some way* задля усунення тавтологічних лексичних елементів у тексті перекладу.

У той же час, іншим менш поширеним способом перекладу англійських загальних питальних речень (3,2 %) є спосіб *складне загальне речення оригіналу – просте загальне речення в мові перекладу,* що використовується задля дотримання норм мови перекладу. Наприклад: *Is there any way to explain the difficulty in conclusively identifying the genes that determine why not all those exposed to M. tuberculosis become infected, and why only 10 % of those infected develop the disease?* [7, p. 246]. – *Чи є якийсь спосіб визначити гени, які пояснюють те, чому не всі люди заразились? Чому лише у 10% інфікованих розвинулась ця хвороба?* [4, с. 223].

У цьому реченні перекладач застосував прийом конкретизації, зокрема словосполучення ширшої семантики *explain the difficulty in conclusively identifying the genes* замінюється словосполученням вужчої семантики *спосіб визначити гени* для того, щоб зробити уточнення з метою кращого розуміння тексту читачем.

Наші спостереження виявили, що спосіб перекладу *загальне питальне речення оригіналу – розповідне речення в мові перекладу* використовується у 3,2 % прикладів, оскільки розповідні речення – це основний вид речень, який використовується в науково-технічній літературі української мови. Тому застосування цього способу не суперечить нормам української мови. Наприклад: *Is there perhaps a person in the world who loves and adores him?* [6, p. 105]. – *Можливо, у світі знайдеться хоч одна людина, яка його любить та обожнює* [3, с. 98]. В цьому реченні перекладач застосував прийом перестановки (*perhaps* з постпозиції – в препозицію, *in the world* – з постпозиції – в інтерпозицію).

Таким чином, аналіз речень вибірки дає право стверджувати, що найбільш поширеним способом перекладу англійських загальних питальних речень є спосіб *загальне питальне речення оригіналу – загальне питальне речення в мові перекладу* (32,3 %), що використовується задля точного і чіткого викладу матеріалу. Крім того, переклад речень неможливий без застосування певних трансформацій. Судячи з результатів роботи, можемо стверджувати, що найпоширенішими прийомами перекладу є вилучення та перестановка, що використовуються задля адекватного відтворення англомовних речень українською мовою.

Література

1. Дінер Д. За межами можливого: вивчення Німеччини, фашизму та голокосту / Пер. з англ. С. А. Панів. – К. : Професіонал, 2008. – 303 с.
2. Бурлакова В. В. Теоретическая грамматика современного английского язика / И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – М. : Высшая школа, 1981. – 286 с. **3.** Ладнер Л. Втрачене мистецтво

співчуття / Пер. з англ. Н. Сняданко. – К. : Основи, 2009. – 324 с. **4**. Паломіно Д. К. Туберкульоз 2007 / Д. К. Паломіно, С. К. Ліо, В. Ритакко / Пер. з англ. П. І. Зондель. – К.: Наш час, 2010. – 633 с. **5**. Diner Dan. Beyond the Conceivable: Studies on Germany, Nazism, and the Holocaust (Weimar and Now: German Cultural Criticism) / Dan Diner. – University of California Press, 2000. – 290 p. **6**. Ladner Lorne. The Lost Art of Compassion. Discovering the Practice of Happiness in the Meeting of Buddhism and Psychology / Lorne Ladner . – Harper One, 2004. – 336 p. **7**. Palomino J. C. Tuberculosis 2007. From Basic Science to Patient Care / J. C. Palomino, S. C. Leao, V. Ritacco – Buenos Aires : Emma Raderschadt, 2007. – 700 p.

Світлана Мишко
м.Ужгород, Україна

Навчання перекладу як одному із засобів розвитку комунікативних навичок

За останні десятиріччя у зв'язку з розвитком міжнародного співробітництва, міжнародного туризму, процесами глобалізації та застосуванням новітніх технологій зростає потреба у висококваліфікованих перекладачах, причому, якщо раніше основна увага приділялася перекладам з іноземної мови на рідну, то тепер збільшилася потреба у перекладах з рідної мови на іноземну.

Багато людей вважають, що досконале знання мов ідентичне вмінню кваліфіковано перекладати. Ми не погоджуємося з цим твердженням і підтримуємо думку Дж. Деліля, відповідно до якої лінгвістична компетентність є необхідною умовою перекладу, але її недостатньо для професійної практики перекладу [2]. Саме тому на факультетах вищих навчальних закладів, які готують перекладачів, велике значення приділяється теорії та практиці перекладу.

Переклад сприяє розвитку основних мовленнєвих навичок. Так, А. Дафф підкреслює, що з точки зору комунікативної компетентності переклад вимагає гнучкості, точності та ясності – він навчає перекладача шукати (гнучкість) найбільш відповідного слова (точність) для передачі змісту(ясність) [3]. Ми підтримуємо точку зору К.Менк, яка, наголошуючи на важливості комунікативного аспекту вивчення мови, стверджує, що для того, щоб вправи на переклад стали корисними для вивчення мови, вони повинні перестати бути лише засобом тестування певних навичок і приблизним перекладом для професійних цілей. На її думку, переклад має стати п'ятою метою викладання іноземних мов нарівні з оволодінням основними чотирма мовленнєвими навичками [5].

Однак, слід зауважити, що надзвичайно мало підручників англійської мови містять завдання для перекладу, спрямовані на розвиток комунікативних навичок. Тому необхідно ретельно ставитися до підбору матеріалу для перекладу, який, зазвичай, робиться викладачами. Ми пропонуємо студентам самостійно підібрати тексти для перекладу, аргументуючи свій вибір. На нашу думку, викладачам іноземних мов слід систематично використовувати переклад під час проведення практичних занять, пояснюючи мету, завдання та спрямовуючи його на розвиток комунікативних навичок.

Останнім часом все більше людей звертаються до машинного перекладу, вважаючи його надійним засобом трансформації інформації з іноземної мови на рідну і навпаки. Одним із видів завдань при навчанні перекладу може бути порівняння машинного перекладу з перекладом, зробленим перекладачем, що, без сумніву, підкреслить переваги останнього та сприятиме усвідомленню необхідності оволодіння теоретичними знаннями та навичками перекладу.

Починаючи переклад, студенти мають бути впевненими, що вони повністю зрозуміли запропонований для перекладу матеріал, потрібно виділити складні для перекладу лексичні одиниці, особливо двозначні, та визначити, чи потребують вони адаптації, перефразування або додаткових пояснень.

Цікавими, на нашу думку, є рекомендації К. Норд, яка запропонувала методологію та дидактичне застосування текстового аналізу при перекладі, основою якого є серія wh-питань. При відповіді на ці питання перекладач отримує інформацію про автора тексту (who?), для кого призначений текст (to whom?), мету інформації (what for?), засіб комунікації (by which medium?), місце (where?), час (when?) та мету (why?) комунікації [6]. На нашу думку, з лінгвістичної точки зору велике значення має визначення місця, часу та засобу комунікації. Ми повинні навчити студентів враховувати при перекладі особливості англійської мови у Великій Британії, США, Австралії, Південній Африці та інших країнах. Що стосується засобу перекладу, то студенти мають бути підготовленими як до усного, так і до письмового перекладу, а також враховувати, наприклад, особливості письмового перекладу для усних промов.

Безсумнівною перевагою моделі текстового перекладу, запропонованої К. Норд є те, що wh-питання легко запам’ятовуються студентами і можуть бути застосовані до будь-якого тексту як при перекладі з іноземної мови, так і навпаки. Цю модель можна використовувати і при розробці вправ, які передують перекладу.

К. Норд також підкреслює необхідність враховувати при перекладі невербальні елементи, а саме: жести та вираз обличчя.

Дуже корисним є вид занять, при якому одні студенти роблять переклад на рідну мову, а інші здійснюють зворотній переклад. Далі ми порівнюємо і аналізуємо оригінальний текст та переклади студентів, залучаючи їх до активного обговорення.

На нашу думку, велике значення має оцінювання результатів перекладу, тобто вміння зіставити переклад з оригінальним текстом, оцінити те, що втрачено при перекладі і внести певні корективи для досягнення високої якості перекладу.

Ми вважаємо за доцільне залучати студентів до оцінювання перекладів. При проведенні усного перекладу вони можуть зупиняти своїх однокурсників, просити повторити певні речення, висловлювати пропозиції, робити нотатки, а автор перекладу має аргументовано захищати свій варіант перекладу та, якщо це доцільно, робити відповідні зміни. Такий вид роботи активізує студентів, залучає їх до дискусії щодо позитивних та негативних сторін перекладу. Ми підтримуємо чеського методиста Дж. Шавелову, яка вважає, що будь-який переклад повинен вести до дискусії, адже без цього використання перекладу в аудиторії – недоцільне [8].

Саме дискусії, в яких розглядаються мовні відмінності та аналогії, допомагають студентам краще зрозуміти взаємодію між мовами та з'ясувати причини проблем, які виникають при перекладі. Одне з завдань викладача – спрямовувати обговорення безпосередньо на оригінальний твір та сприяти тому, щоб дискусія велася іноземною мовою. При перекладі особливої уваги потребує звукове оформлення і якість перекладу, який має звучати так, ніби він був написаний мовою оригіналу.

Таким чином, переклад допомагає студентам пов'язати нові знання з набутими раніше, сприяє мовній обізнаності та розвитку комунікативних навичок. Викладачам необхідно ретельно підбирати матеріал для перекладу, враховуючи його потенціал для проведення дискусії і проводити навчання, спрямовуючи його на розвиток основних мовленнєвих вмінь та навичок. Особливу увагу слід звернути на усний переклад, який можна проводити як безпосередньо в аудиторії, так і при виконанні студентами самостійної роботи. Слід підкреслити, що навчання перекладу допомагає встановити та підтримувати хороші взаємовідносини між викладачем та студентами.

Література

1. Cook G. Translation in Language Teaching and Learning. October 2011. -[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://oupeltglobalblog.com/2011/10/20\. **2**. Delisle J. L'Enseignement de l'interprétation et de la

traduction. Editions de l'Université d'Ottawa. In: C.Gerding-Salas. Translation Problems and Solutions Volume 4, No. 3, July 2000. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bokorlang.com/ journal/13educ.htm. **3**. Duff A. Bringing Translation back into the Language Class (Practical English Teaching). – In: Articles by P. Kaye . – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www. teachingenglish.org.uk. **4**. Duff, A. 1994. Translation. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1994. – 160 p. **5**. Menck K. Current Trends in Translation Teaching. – 1991, pp.109-112 ,474-483. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uir.unisa.ac.za/ bitstream. **6**. Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. – Amsterdam:Rodopi, 1991. **7**. Nord C. Translation as a Process of Linguistic and Cultural Adaptation. In: Teaching Translation and Interpreting. Insights, Aims, Visions. – Amsterdam: John Benjamins, 1994. – pp. 59-67. **8.** Šavelová, J. Teaching Translation of Specialized Texts after the Accession to the EU. In: Ďuricova, A. Od textu k prekladu. – Prague : JTP, 2006. – pp. 95-98.

Тетяна Моісеєнко (Іваніна)
м. Запоріжжя, Україна

Специфіка перекладу онімів шекспірівської доби (на матеріалі комедії В. Шекспіра «Приборкання норовливої»)

Кожна мова відтворює особливості національної культури, історії, менталітету іншого народу, адже кожен літературний текст створюється в рамках певної культури, елементи якої можуть бути незнайомі та незрозумілі. Тому текст необхідно адаптувати для того, щоб він був зрозумілий читачеві. У зв'язку з цим у теорії перекладу виникає два питання: 1) чи має переклад справляти на читача таке ж враження, як і на читача оригіналу (стратегія одомашнення оригіналу), метою якої є створення такого трансляту, який відповідав би смакам більш широкого кола цільової аудиторії та чітко дотримувався норм мови перекладу і був би пристосованим до культурних традицій цільової сторони); 2) чи має переклад сприйматися як текст, написаний іншою мовою та такий, що відтворює іншу для нього культуру – стратегія очуження оригіналу, в рамках якої переклад розглядається як герменевтичний процес, тобто емфатична самопроекція перекладача на креативну діяльність автора [1, с. 163]. На його думку, об'єктивне і суб'єктивне в процесі перекладу необхідно поєднати так, щоб перекладач і читач відчули себе всередині автора.

У першому випадку зберігається авторська інтенція, яка досягається через стирання національно-культурної специфіки оригіналу. У другому випадку перекладач намагається відтворити всю національно-культурну специфіку оригіналу, при цьому зберігається вся інформація, закладена в тексті автором, хоча певна інформація може бути малоефективною для читача, якщо він не знайомий з культурою країни вихідної мови; текст нагромаджується незрозумілими для читача словами, тому зменшує, а інколи руйнує цілісний художній образ. Тому для збереження останнього та досягнення авторської інтенції необхідне поєднання певного обсягу фонової інформації для розуміння читачем перекладу та відчуття мови, що сприяє збереженню цілісного художнього образа та створенню колориту.

Вибір стратегії перекладу залежить, крім суб'єктивних уподобань перекладача та ґатунку тексту оригіналу, від багатьох об'єктивних факторів, до яких, на думку Л.В. Коломієць, належать:

– цільова аудиторія перекладу та стан цільової полісистеми;

– кількість існуючих перекладів певного твору в цільовій літературі, адже потреба у форенізуючому перекладі виникає особливо гостро, коли створюється велика кількість перекладів-одомашнень, які збільшують відстань між читачем та оригіналом;

– функція першотвору у цільовій літературній полісистемі. Головна функція перекладу одомашнення – розбудова вже існуючої в цільовій культурі літературної традиції, тоді як функція перекладу очуження полягає у введенні до цільової літератури нових стилів, висловів, засобів та прийомів [2, с. 27–33].

В рамках зазначених вище підходів розглядається проблема хронологічної адаптації художнього твору при перекладі. Теорія перекладу пропонує типологію основних підходів до врахування часового фак.-тору при відтворенні хронологічно віддаленого художнього твору (В. С. Виноградов, Є. Еткінд, В. Д. Івшин, Дж. Кетфорд, І. Лєвий, М. О. Новикова, А. Попович, А. В. Федоров, L. Venuti, F. R. Jones, A. Turner та ін.). Вивченню цієї проблематики присвятили свої роботи і О. М. Анурова, Ю. С. Бєлєнкова, Є. М. Мєшалкіна, Н. М. Рудницька та ін. Теоретики пропонують три рішення цієї проблеми:

1) зберегти лише комунікативний намір автора, відтворюючи переклад сучасною мовою для читача. Це може призвести до протиріч між сучасною мовою, з одного боку, и системою цінностей, з іншого;

2) зберегти мовну атмосферу оригіналу, який відтворюється у перекладі мовою відповідного історичного етапу;

3) відтворити текст хронологічно «іншим», тобто трохи архаїзувати, щоб читач відчув епоху оригіналу, що, на погляд В. Сдобнікова, не буде заважати розумінню тексту [3, с. 403-405].

Для створення колориту часто використовують власні назви, які зберігають національно-культурну специфіку оригіналу і тому асоціюються у читача з іншою культурою.

Розглянемо реалізацію концепції врахування часового фактору при відтворенні хронологічно віддаленого художнього твору на матеріалі комедії В. Шекспіра «Приборкання норовливої» (“The Taming of the Shrew”) [4] та її перекладів О. Островського (1899), П. Гнедича (1905), М. Кузьміна (1937), А. Курошевої (1950), П. Мєлкової (1958) та Ю. Лісняка (1986) [5 – 10].

У середні віки в російській мові було загально прийнятим вживати займенники після іменників, щоб виразити свою повагу до людини. Тому, переклад О. Островського влучно відтворює дух епохи, незванаючи на заміну власної назви загальною: “*Why, how now,* ***daughter Katharina!*** *in your dumps?”* [4]. – «*Съ чего же,* ***дочь моя,*** *ты такь печальна?*» [7, с. 484]. П. Мєлкова перекладає це звертання як *дочка*, через що втрачається не лише національно-культурна специфіка, але і дух епохи: «*Но,* ***дочка****, что же ты невесела?*» [6, с. 228].

О. Островський вдало використовує у перекладі слово *девица,* яке в його епоху вживалося стосовно благородних осіб: “*O, the kindest Kate!*” [11, с. 30]. – *«Нежная девица!*» [7, с. 484]. П. Мєлкова знову не дотримується принципу відтворення епохи відповідними засобами: *«О Кет моя!*» [6, с. 229].

“*I am Christophero Sly; call not me ‘honour’ …*” [4]. Власне ім’я Christophero’ вдало відтворюються у перекладах П. Мєлкової транскрипцією як Кристофер, але О. Островський передає його Христофор, замінюючи на культурологічний аналог, через що у сучасного читача може виникнути алюзія на історичну постать Христофора Колумба. Ця ж тенденція спостерігається і при перекладі власного імені Barthol’mew: “*Sirrah, go you to Barthol’mew my page…*” [4]. Всі перекладачі відтворили цю назву транскрипцією Бартоломью, але О. Островський замінює її на Варфоломей, що, на наш погляд, є неадекватною заміною, адже може слугувати алюзією на релігійний контекст, що авторською інтенцією не передбачалось.

“*Al’ce madam’ or Joan madam*?” [4]. У перекладах робиться спроба застосувати транслітерацію або транскрипцію при перекладі імен Al’ce та Joan: П. Гнедич – Эллис та відповідно Джейн, у П. Мелковой та А. Курошевої – Єлс та Джен, у О. Островського – Эллисъ та Джоэнъ, а Ю. Лісняк, застосовуючи стратегію одомашнення, адаптує перше ім’я

(Аліса) до слов'янської культури, та друге ім'я у перекладі замінює іншим – Дженет.

Розглянемо інший приклад:

"*You lie, in faith, for you are call'd plain Kate"* [ACT II, SCENE I] [4].

Ім'я *Kate* по-різному відтворюється у перекладах різних епох, так, Ю. Лісняк відтворює це ім'я за правилами перекладу власних назв – транскрипцією (1958): «*От і неправда. Звуть вас просто* ***Кет***» [10, с. 92]. Такого ж принципу дотримуються М. Кузьмін (1937) та П. Мєлкова (1958): «*Неправда. Попросту зовут вас* ***Кет***» [5, с.50] *або* «*Солгали вы; зовут вас просто* ***Кет*** *...*» [6, с. 224]. Проте, у А. Курошевої (1950) *Kate* стає *Киской, Кисанькой*, що в контексті наповнює переклад елементами сучасної епохи: «*Неправда, попросту зовут вас* ***Кискою*** *...*» [9, с. 39)]. Цікавим видається варіант перекладу оніма *Kate* П. Гнедичем (1905), у якого *це ім'я* перетворюється на *Котика*: «*Ты лжешь, тебя зовут – царапка-****Котик***» [8, с. 40]. О. Островський (1899) взагалі вдається до перекладу-одомашнення зазначеного власного імені, адаптуючи його до слов'янської культури (*Катя, Катенька*), через що відбувається стирання національно-культурної специфіки оригіналу: «*Ей-Богу, лжете вы! Зовутъ васъ* ***Катей****...* » [7, с. 483].

Отже, переклад імені Kate свідчить про два підходи до його відтворення: 1) збереження авторської інтенції через стирання національно-культурної специфіки оригіналу: Котик (П. Гнедич), Киска (А. Курошева), Катя (О. Островський); 2) збереження всієї національно-культурної специфіки оригіналу**,** при якому втрачається певний прагматичний ефект: Кет, Кэт (Ю. Лісняк, А. Кузьмін, П. Мєлкова).

Аналіз матеріалу свідчить, що при відтворенні онімів П. Гнедич, А. Курошева, О. Островський вдаються до стратегії одомашнення, а А. Кузьмін, Ю. Лісняк, П. Мєлкова – до стратегії очуження, яка лежить в основі як романтичної, так і неоромантичної перекладацької традиції, що ставить на меті не стільки ознайомлення читача з певним твором, скільки пізнання його глибше чи по-новому [11, с. 102].

Отже, відтворення хронологічно віддаленого художнього твору у перекладі потребує врахування не лише мовностилістичних характеристик оригіналу, але і його історичного, соціального та культурного контекстів за допомогою вживання мовних засобів мови перекладу (зокрема, власних назв), що відповідає епосі створення оригіналу.

Література

1. Коломієць Л. В. Тенденції розвитку поетичного перекладу / Л.В. Коломієць // Вісник "СумДУ". – 2006. – № 11(95), т. 1. – С. 162–168. **2**. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного

українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія / Л.В. Коломієць. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. – 522 с. **3**. Сдобников В.В. Теория перевода: [учебник для студентов лингв. вузов и фак-тов ин. языков] / В.В. Сдобников, О.В. Петрова. – М: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 448 с. **4.** Shakespeare W. The Taming of the Shrew / W.Shakespeare. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: //http://www.william-shakespeare.info/script-text- Подміногін В., Якимчук А. taming-of-the-shrew.htm **5**. Шекспир В. Укрощение строптивой. Перевод М. А. Кузмина / Вильям Шекспир // Полное собрание сочинений: В 8 т. / Под ред. А. А. Смирнова. – М. – Л.: Academia, 1937. – Т. 2. – С. 1-129. **6**. Шекспир У. Укрощение строптивой. Перевод П. Мелковой / Уильям Шекспир // Полное собрание сочинений в восьми томах / Под общей ред. А. Смирнова и А. Аникста. – М.: Искусство, 1958. – Т. 2. – С. 181-294. **7**. Шекспир В. Усмирение своенравной. Комедия в пяти действиях. Перевод А. Островского / Вильям Шекспир // Полное собрание сочинений В. Шекспира в переводе русских писателей: В 3 т. / Под ред. Д. Михаловского. – СПб.: 1899. – Т. 1. – С. 467-504. **8**. Шекспир В. Укрощение строптивой. Перевод с англ. Петра Гнедича, 1905 г. / Вильям Шекспир. – СПб.: Издательский Дом "Кристалл", 2001. – 150 с. **9**. Шекспир В. Укрощение строптивой. Перевод А. И. Курошевой / Вильям Шекспир // Избранные произведения. – М.-Л.: ГИХЛ, 1950. **10**. Шекспір В. Приборкання норовливої. Пер. Ю.Лісняка / Вільям Шекспір // Зібрання творів у 6-ти томах. – Том 2. – К.: Дніпро, 1986. – С. 67-148. **11**. Подміногін В., Якимчук А. Дихотомія перекладацьких стратегій очуження та одомашнення в історії європейського перекладу / В. Подміногін, А. Якимчук // Наукові Записки. – Серія: Філологічні науки. – Випуск 89 (1). – С. 98 – 102.

Massoud Seid Motahhari, Mehrnoush Norouzi
Tehran, Iran

Comparison between Field Dependent and Field Independent Cognitive Styles Concerning Translation of a Literary Text

Introduction. "Translation is a multidisciplinary process and that a multidisciplinary viewpoint is necessary for the understanding of the translation process" [1, p. 3]. From among various perspectives, new ideas have drawn from cognitive positions to deal with translation issues lately [2]. Translation process and product are particularly investigated through Cognitive Translation Studies [3]. From another perspective, Shreve [4] describes an individual needs to go through a certain organization and range of cognitive resources to translate a text and these multiple translation-relevant cognitive resources are referred to Translation Competence.

Nevertheless, what happens in a translator`s mind during translation process has been a drastic question. Hurtado-Albir [5] emphasizes the process of translation as a complex process, which requires processes of problem-solving, decision-making and the use of strategies.

However, a large number of particular problems may be said to be involved in literary translation comparing to the other types of translation and these problems mainly depend on who is translating and what he/ she knows. Literary translators tackle many problems to perform appropriately. Literary texts contain a great number of ambiguities, homonyms and arbitrariness, which are distinct from the texts written in administrative or scientific language [6]. Robinson [7] points outs that the sublimated intelligence that makes it possible for individuals to translate reliably, rapidly, and enjoyably is the product of learning, which is to say of experience stored in memory ; and the role of translator`s learning style like field independence and field dependence is as dominant as translator`s intelligence and memory. Cognitive style "is defined nowadays as one`s preferred way to think, perceive and recall, in short, to cognize. It reveals itself, for instance, in problem solving" [8, p. 3].

Participants. A total of 297 undergraduate students participated in this study and following a quantitative research procedure, the number was reduced to 128 later. The range of the participants` age was 20 to 46 and they were selected from among English translation students. The participants were both female and male senior students. It is worth mentioning the selected participants also were considered as *advanced students* in cognitive translation studies according to Munoz Martin`s [9] group categorization of possible participants for translation cognitive studies. Moreover, three raters contributed to assess and score the translations of participants. The raters were postgraduate students of English translation with bachelor degrees in the same major.

Instrumentation. Two sets of tests, an English literary text, and one scale for rating the translated texts were used as instrumentations in this study.

Language Proficiency Test. The participants were homogenized by application of a paper-based TOFEL [10] test .

Cognitive Styles Recognition Test. In order to recognize and measure the participants` cognitive style, and to separate FD, FI and field-mixed participants, Group Embedded Figures Test (GEFT) [11].The researcher used Portis , Simpson & Wieseman [12] coding system to score GEFT test. The total test score is ranging from 0 to 18.

Text to Translate. Three paragraphs were selected from an English literary text, to translate by the participants within specified time .The researcher selected the paragraphs from a novel, namely "*To the Lighthouse*",

written by Virginia Woolf [13] as a literary text. The chosen paragraphs were selected from a part of the book, which was not related to the rest in terms of meaning, context, and structure.The whole text, selected by the researcher, contained 1000 words, six paragraphs and 45 sentences of which 532 beginning words of the text, gave to the participants as Opening section [14], Its Flesch_Reading Ease number was 68.0, which was interpreted that the readability of the text was standard.

Rating Rubric. In order to assess the quality of translation, Christopher Waddington`s [15] rubric was applied. The rubric includes four methods to assess the quality of translation of which method D was applied by raters.

Procedure. To conduct this study some general phases using descriptive and inferential statistics were followed. In the beginning, TOEFL test was piloted. Then participants took the TOEFL test and in result of homo-genization process of English language proficiency, sufficient qualified participants took GEFT test in the next phase.

The researcher followed the sequential instruction presented in the manual to administer GEFT test and the cognitive style of participants was identified by scoring the test.

Following the procedure of the study, FD and FI students were supposed to translate the literary text. The participants answered a written question on top of the text primarily. In this way, the researcher ensured that none of the participants had read the novel and its Persian translation before of which the assessment text was chosen to translate. Therefore, the participants could not be aware of the other parts of the book and exposed to a separate piece of literary text, and they did not have any presupposition about the characters, content, even the writing style of the writer. Then, the participants translated the text within the time limit of 45 minutes in class environment. They were allowed to use any types of dictionary in addition to English to Persian glossary provided by test administrator. It is worth mentioning the proper time limit for rendering and the vocabulary glossary had been provided according to the performance of 15 undergraduate students with the same characteristics of the participants and their choices of unknown vocabulary of the text besides the researcher's supervision. Afterwards, the translated texts were supposed to score by the raters. In order to achieve a reliable assessment of the quality of translation, raters participated in a training session for 90 minutes and at the end of the session, three raters conducted a pilot assessment on 25 samples. Then, the raters scored the translations of FD and FI participants. In the final phase , in result of data analysis the difference between variables was indicated as it is illustrated in the following graph.

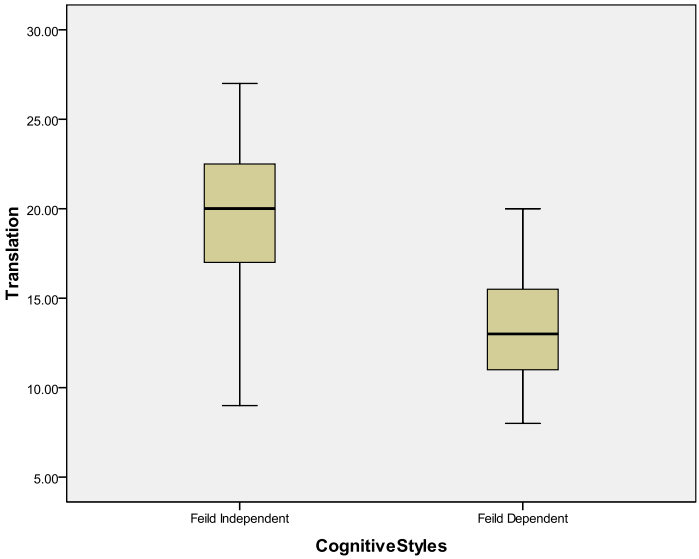

Conclusion. It was concluded that FI and FD English translation students performed differently in rendering a prose literary text and FI students outperformed FD ones.In addition to pedagogical and academic implications, since the participants of this study were the advanced students who were going to work as translators in the near future, FI students would be more successful in rendering literary texts comparing to FD students more specifically in translating Virginia Woolf`s works as well as knowng about their cognitive style types, they can develop them.

Acknowledgement. This article is based on an MA thesis at I.A.U. We are grateful to Islamic Azad University for providing required condition to write this article.

References

1. Willson, F.C. (2009). A Model For Translating Metaphors In Proverbs (French To English): A Cognitive Descriptive Approach. Unpublished Master thesis. University of British Columbia. **2**. Garcia-Peinada, M.A, Para-Membrives, E., & Calssen A. (Eds.).(2012). Aspects of Literary Translation Building Linguistic and Cultural Bridge in Past and Present. Deutsche Nationalbibliothek. **3**. Hurtado- Albir, A., & Alves, F. (2009).Translation as a cognitive activity.In J. Munday.(Eds.). The Routledge companion to translation studies, (pp. 54-74). London: Taylor and Francis Routledge. **4**. Shreve, G. (2006) .The Deliberate Practice: Translation and Expertise. Journal of Translation Studies, 9(1), 27-42. **5**. Hurtado- Albir, A. (2001).

Traducción y Traductología. Madrid: Catedra. **6.** Kolawole, S. O., & Salawu, A. (2008).The Literary Translator and the Concept of Fidelity. Retrieved on November 5, 2010 from. http:// translation journal .net /journal //46lit.htm. **7**. Robinson, D. (2003). Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation.(2nd ed.). New York: Rutledge. **8**. Soto-Andrade. J. (2007).Metaphors and Cognitive Modes in the Teaching-Learning of Mathematics. Retrieved on April 6.2012 from https://doc-0k-94-docsviewer.googleusercontent.com. **9.** Munoz-Martin, R. (2009). Expertise and Environment in Translation Mutatis Mutandis.2 (1). 24–37. **10**. EDUCATIONAL TESTING SERVICE (1991). Reading for TOEFL.ETS. **11**. Witkin, H., Oltman, P. K., Raskin, E., & Karp, S. A. (1971). Manual for embedded figures test, children's embedded figures test, and group embedded figures test. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press. **12**. Portis, S. C., Simpson, F., & Wieseman, R. A. (1993).Convergence or divergence? Perspectives on experience and cognitive styles of prospective teachers.Montgomery, AL: Auburn University Montgomery. (ERIC Document Reproduction Service No.ED 354 236). **13**. Woolf, V. (1927).To the lighthouse. In M. Drabble (Ed.),To the lighthouse. Canada: Oxford University Press. **14**. Conde-Ruano, T. J. (2005). It doesn't look bad: Behavior and results of students at evaluating translations. Unpublished monitored research. University of Granada. **15**. Waddington, C. (2001). Different methods of evaluating student translation: The question of validity.Meta: Translator`s Journal, 46(2), 311-325.

Юлія Надточій
м. Київ, Україна

Лексичні способи перекладу молодіжного ідеолексикону

Соціальна стратифікація словника є надзвичайно важливим мовним та соціальним явищем, оскільки жодне суспільство не є гомогенним. У будь-якому суспільстві існують строкаті соціальні групи: студентство, школярство, молодь взагалі, девіантні прошарки (декласовані елементи: повії, наркомани, засуджені і т. д.), професійні та фахові групи (моряки, військовослужбовці, лікарі, вчителі), групи, об'єднані за інтересами, віросповіданням або музичними вподобаннями (рокери, байкери, хакери, клакери, неформали або баптисти), представники різних регіонів, прихильники різних політичних течій, соціально незахищені групи (інваліди, пенсіонери, «чорнобильці», малозабезпечені, сироти) та ін.. Мова народу не існує незалежно від суспільства, а функціонує і пов'язана з ним взаємозв'язками взаємовпливами. Існування різних форм буття національної мови та стратифікація словника обумовлені такими чинниками як структура та ієрархія суспільства, суспільні ролі, комунікаційні ситуації та ін.

За відсутності відповідників або неможливості їх використання застосовують певні стандартні прийоми – трансформації. Розглянемо загальні трансформації, до яких перекладач може вдатися при вирішенні перекладацьких труднощів, пов'язаних з молодіжним сленгом (за Казаковою). До трансформацій належать лексичні (формальні та лексико-семантичні перетворення), граматичні та стилістичні прийоми перекладу.

Специфіка молодіжного сленгу, а також його зосередження на лексичному рівні та рівні словосполучень, обумовлюють важливість лексико-семантичних та стилістичних прийомів перекладу одиниць молодіжного сленгу.

До лексичних трансформацій відносяться формальні перетворення (транскрипція, транслітерація, калькування) та лексико – семантичні заміни (конкретизація / генералізація, нейтралізація / емфатизація, функціональна заміна та модуляція).

Прийом *смислової конкретизації* – заміна перекладачем слова в оригіналі з більш широким значенням на слово з більш конкретним значенням у мові перекладу. Конкретизація доцільна тоді, коли в мові перекладу словам з широким значенням у оригіналі відповідають декілька слів з більш конкретною семантикою. Наприклад, словосполученню breit, heigh sein = (berauscht) відповідають *бути готовим, синім, начуханим* (про алкогольне сп'яніння) бути убитим (про наркотичне сп'яніння). Перекладач обирає підходящий варіант залежно від контексту.

Генералізація – зворотній прийом, за допомогою якого перекладач вирішує проблему відсутності відповідника з конкретним значенням, обравши одиницю з загальним значенням. Іноді перекладач обирає такий спосіб перекладу з стилістичних міркувань.

У німецькому молодіжному сленгу іменник *Hartgas (das)* має значення «сильний алкогольний напій». У наступному реченні, однак, можлива заміна на загальне поняття «*бухло*», яке охоплює як легкі так і сильні алкогольні напої.

Schnick heute bei mir vorbei, hol aber irgendein Hartgas mit. – Заходь сьогодні до мене, але притащи якесь бухло.

У даному реченні міцність напою не відіграє важливої ролі.

Інший приклад: іменник das Brett (=дуже хороша популярна пісня)

Das Stück groovt hammermäßig, ein richtiges Brett! – Пісня ковбасить не по дитячому, классний музон!

Замість конкретного поняття *пісня* використовуємо загальне поняття *музика (музон)*

Прийом нейтралізації емоційно-оцінювального компонента доречний тоді, коли з контексту неясно, як трактується лексична одиниця.

У німецькому молодіжному сленгу як і в українському є велика кількість слів, які одночасно мають негативне та позитивне забарвлення у різних контекстах:

Молодіжне слово *Tussi* **у** позитивному значенні застосовується на позначення гарної дівчини, подруги, а у негативному – некрасивої дівчини (у цієї лексичної одиниці цікава етимологія: слово походить від германського імені Thusnelda, яке молодь сприймає як застаріле та використовує іронічно). Зазвичай, поза контекстом важко визначитися з характером емоційно-оцінювального компонента, у зв'язку з чим на допомогу приходить оцінювально нейтральне «дівка», «дівчина», «подруга» та ін..:

Neulich habe ich mir ne geile Tussi aufgerissen. – Нещодавно я зацiпив кльову подругу.

З аналогічними труднощами перекладач зіштовхується, якщо у тексті присутнє слово *Keule* (1. дівчина з примітивними манерами, бичка; 2. приваблива дівчина).

Функціональна заміна вважається однією з найскладніших трансформацій, яка застосовується у випадку відсутності відповідника, зафіксованого двомовним словником (неологізми, реалії). Перекладач створює підходящі функціональні відповідники, які можуть навіть увійти у словниковий склад мови перекладу. Одним з прикладів може бути зневажлива назва професійно –технічного училища – *бурса* або *бурситет.* При перекладі можна використати німецьке поняття *Fachschule*, яке є приблизно аналогом даної форми середньо-спеціального навчального закладу, зневажливу маркованість можна окремо: blöde Fachschule.

Наступний вид лексико-семантичних трансформацій – *модуляція,* або смисловий розвиток. Цей спосіб розуміє заміну лексичної одиниці або словосполучення у іноземній мові одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення одиниці оригіналу.

Dies ist eine hundertprozentige Aufrisszone. – Тут реально можна знайти дівчину.

Ihre Brust ist ein Igelschnäuzchen. – Вона плоска наче доска.

Перекладацький коментар – додатковий прийом, що застосовується до одиниці, перекладеної будь-яким іншим лексичним способом, але вимагає окремих зауважень та розширених пояснень перекладача, напр. у випадку безеквівалентного слова, у випадку гри слів або коли важливою є форма, або у випадку реалій [9, с.103-113]. Коментар виноситься за межі тексту (в кінці тексту чи сторінки у якості примітки). Прикладом застосування цього способу може бути реалія української мови *дідівщина. Явище* ієрархії та знущання над

молодшими солдатами у армії неможливо передати при перекладі без окремого коментаря. Вдаємося до описового способу – (*Erniedrigung und Verfolgung durch die älteren Soldaten*).

В. Н. Комісаров окремо виділяє лексико-граматичні трансформації: антонімічний переклад, описовий переклад, та метод компенсації [2, с. 163-172]. Антонімічний спосіб перекладу вимагає заміни стверджувальної форми оригіналу на заперечну форму у мові перекладу або навпаки та супроводжується заміною лексичної одиниці мови оригіналу на одиницю з протилежним значенням мови перекладу. Цей спосіб (згідно Казакової – граматичний) є доцільним, коли граматична структура оригіналу суперечить правилам лексичної поєднуваності мови перекладу, позбавляє переклад виразності, обтяжує його [1, с. 160-163].

Ich bin total verpeilt. – Я не роздупляюся / Я не вїжджаю. (= не розумію)

Ich bin sitt. – Я вже не хочу пити.

При описовому перекладі (Казакова відносить його до лексико-семантичних прийомів) лексична одиниця мови оригіналу замінюється на словосполучення, що розкриває її зміст [1, с. 160-163]. Опис супроводжує слово або замінює його. Метод застосовується, коли жоден з прийомів підбору відповідників не задовольняє перекладача, переважно при передачі реалій, термінів, унікальних об'єктів. У німецькому молодіжному сленгу перекладу таким способом (наприклад, у формі порівняння) підлягають оригінальні, образні метафори, монолексемні дієслова та ін.:

die Maulwüste – в роті сухо, наче в пустелі;

Das ist eine Schnittenschaukel – ця машина тільки толок катати;

Du bist ein echter Intelligenzallergiker – у тебе що, алергія на розум?

zugetackert – весь у пірсингу;

lass uns maccen gehen – пішли у Мак Дональдс!

simsen – переписуватися смс

Спосіб компенсації полягає у заміні неперекладного елемента оригіналу елементом іншого порядку у тексті перекладу у відповідності з загальним ідейно -стилістичним характером тексту оригіналу у будь-якій частині тексту, де це допускається нормами мови перекладу. Прийом використовується для заповнення прогалин, викликаних безеквівалентною лексикою [2, с. 160-172]. Проілюструвати використання цього прийому можна на прикладі метафоричних сленгових одиниць німецької мови зі значенням «солярій» (der Tussistrahler, Tussitoaster, Asitoaster). Структура цих іменників вказує на захоплення відвідуванням солярію дівчат. Можливо, через те, що засмага у солярії ще не встигла набути в Україні такої шаленої популярності, як у Німеччині, українська молодь ще не винайшла жодного іронічного

синоніму до слова «солярій». Однак, іронію та сленгову маркованість при перекладі необхідно зберегти:

Was isn die im Dezember so braun – Die hängt dauernd im Asitoaster ab!

Звідки це в неї така засмага посеред грудня? – Та вона ж постійно смажиться у солярії!

Метафору позбавляємо образності, однак використовуємо образне та експресивне дієслово «смажитися», яке передає зневажливе та гротескне ставлення до зловживання солярієм,

Вибір серед основних прийомів лексичних модифікацій є одним з основних професійних вмінь перекладача. Робота зі словником, виявлення ступені відмінності їх інформаційного потенціалу вимагають від перекладача уяви, інтуїції, почуття мови [1, с. 111-113].

Література

1. Казакова Т. А.: Практические основы перевода. – Санкт-Петербург: 2000. –280 с.. **2.** Комиссаров В.Н.: Современное переводоведение. Курс лекций. – Москва: ЭТС 2000. – 174 с.

Алина Находкина
г. Якутск, Российская Федерация

Классификация якутских лакун-глаголов в эпическом тексте и способы их перевода на английский язык

В последнее время лакуны и связанное с ними понятие лакунарности активно исследуются российскими лингвистами. Типология лакун и способы их элиминирования разрабатываются многими современными учеными: Ю.А. Сорокиным, Е.М. Верещагиным, С.Г. Тер-Минасовой, З.Д. Поповой, И.А. Стерниным, В.И. Жельвисом, И.Ю. Марковиной, Г.В. Быковой [1].

Язык якутского героического эпоса олонхо, в частности, эпоса *~Нюргун Боотур Стремительный~*, записанного и обработанного выдающимся якутским писателем, ученым и общественным деятелем П. А. Ойунским, представляет особый интерес в плане насыщенности национально-культурным компонентом, в частности, лакунами. Анализ синтаксических особенностей лакун по частеречному принципу позволяет отметить преобладание двух частей речи в их составе: около 63,6 % глаголов (например, чолой, уйадый, арылый, туналый, уруулас, ороһулаа, сэгэт, хабырын и т.д.) и около 36,4 % существительных (например, байаа, уолук, балыс, убай, хонук,

уолба, иэдьэгэй, бургунас, далбар и т.д). В своем исследовании мы сделали попытку разделить их на лексико-тематические подгруппы.

Лакуны-глаголы были условно разделены следующим образом на: звукоподражательные глаголы; глаголы поведения; глаголы описания природы и внешности; другие глаголы-лакуны, не вошедшие в вышеназванные подгруппы. Изучение случаев элиминирования лакун-глаголов при переводе показало, что в большинстве случаев был применен описательный перевод.

Глаголы из первой подгруппы (звукоподражательные) были в основном переданы при помощи экспликации и в ряде случаев при помощи аналога. Например: күлүгүрээ – to make a dull sound (экспликация), дырылаа – to tinkle quietly (экспликация), куугунаа – to sing softly (экспликация), чуҥкунаа – to ring (перевод с помощью аналога), дуораһый – to buzz (перевод с помощью аналога) и т.д.

Тоҥ мастары тоһута тэптэрбитэ –	As he ran by –
	The frozen trees
Тойон киһи курдук	Stood straight and proud
Дуодас гына тура түһэннэр	Like noble toyons
Лоҥкунаһа хааллылар,	Began to sway,
Ириэнэх мастары	*Producing low and long sounds*
Ибилитэ тэптэрбитэ –	*Like ringing bells*,
Иирээки киһи курдук	As he passed by –
Илгистэ хааллылар... [3, с. 100]	The melting trees
	Began to shake
	Like madmen

В этом отрывке значение звукоподражательного глагола *лоҥкунаа* (семный состав: ~издавать~, ~низкий протяжный звук~, ~как колокол~) выражено при помощи словосочетания *to produce low and long sounds like ringing bells*. Таким же образом передан и глагол чачыгыраа (семный состав: ~издавать~ ~резкие трескучие звуки~, *to creak loudly*)

Кырынаас барахсан (...)	The dear ermine ()
Улуу моҥол ураһа	Found the secret path
Улаҕа өттүнэн	Behind the great high uraha
Орох буолан	And *creaking loudly*
Таас омуһах баарыгар	Got into
Таҥнары *чачыгыраан* киирбитэ... [3, с. 106-107]	The stone cellar

Ниже приводится пример элиминирования лакуны при помощи аналога:

Убайа барахсан	Relieving voice
Уоскутар саҥата	Of her dear brother
Чуораан тыаһын курдук	*Had rung* around
Чугдаара *чуҥкунаан*	Like bells)
Дуораһыйан аастаҕа... [3, с. 165]	

В словаре якутско-русского языка Э.К. Пекарского приводится следующая дефиниция слова *чыҥкунаа*: звенеть более продолжительно чем *чуугунаа* «звенеть, шуметь, издавая неприятные звуки, дисгармонировать». Английское же слово ring в словаре Макмиллана определяется так to make bell produce sound, to make loud sound, to phone somebody, continue to hear sound, surround somebody, something. Таким образом, у них имеется общая сема « ~звенеть~», но в английском слове отсутствуют дополнительные семы «~продолжительно~» и «~издавать неприятные дисгармоничные звуки~».

Лакуна *дуораһый* «издавать раскатистый, громкий звук, далеко отдающийся; гудеть» в данном примере опущена, поскольку является семантически избыточной в английском языке.

Интересным примером передачи лакуны, по нашему мнению, является следующий перевод:

Киҥиниир киэҥ халлаан	... And flew
Килбиэннээх кэтит өрөһөтүн	To the dazzling wide top
Киэптии тэптэрэн... [3, с. 100]	Of the *hollow* high sky...

Якутский звукоподражательный глагол *киҥкинээ* (дефиниция: шуметь, гулко звенеть, гудеть, говорить громким басом; семный состав: ~звенеть~, ~гулко~), который часто используется при описании неба, передан при помощи субстантивации – замены глагола именем прилагательным: *hollow sky*.

Глаголы из второй подгруппы переданы при помощи экспликации: сытыымсый – to pretend to be clever, бэрдимсий – to pretend to be excellent, өрөһөлөн – to fly into a passion, и т.д.

Ким кэлэн	If you wonder,
Киэбирдиҥ диэтэргин,	Who is *putting on airs* in front
Туох соруктаах	of you,
Туһаайдыҥ диэтэргин...	If you wonder,
[3, с. 122]	Why I am speaking to you

Киэбир в якутско-русском словаре переводится следующим образом: выдаваться, отличаться, хвалиться, важничать, кичиться, бахвалиться, зазнаться, задаваться.

Лакуны-глаголы из третьей группы «описание природы и внешности» также передаются при помощи экспликации и субстантивации.

Тоҥус киһи дуолан улуута (...)	The great warrior of Tungus
Ньыхайыаҕынан ньыхайан,	*Hunched his shoulders,*
Ньылайыаҕынан ньылайан,	*Stretched his face,*
Хайа эмэ өттүбүттэн	With his right eye
Хаан өстөөҕүм кэлэн	Sleeping,
Хайыта охсуоҕа диэн	With his left eye
Хаҥас хараҕынан	Peering
Хатааһын чолбон курдук	Like Cholbon star in winter

Хаһылыччы көрөн кээспит,	time
Уҥуо хараҕынан	As though waiting
Утуйбахтаан ылар эбит...	For his blood enemy
[3, с. 109]	To attack him from somewhere

В данном отрывке приводится описание богатыря по имени Бохсоголлой Боотур, стерегущего похищенную им красавицу Айталын Куо. Примеры лакун – *ньыхай* и *ньылай*. В словаре Пекарского дается следующее определение глагола *ньыхай* – втягивать голову в плечи, сутулиться. Состав их семантических компонентов включает главный компонент лакуны *втягивать*, дифференциальный компонент *голова*, и дополнительный *в плечи*. Наиболее эквивалентным английским выражением этой лакуне является *to hunch one's shoulders*, где "to hunch" означает "to sit or stand with your back and shoulders curved forwards". Аналогично передается и второй глагол ¨иметь плоское, вытянутое лицо, делаться плоским": *to stretch one's face*. Так же переводятся и глаголы *кынталдьый* – to look up haughtily, *кэкэй* – to hold oneself up, и т.д.

К последней, четвертой, подгруппе относятся все остальные лакуны-глаголы, которые не попали в перечисленные лексико-тематические группы. Все они переданы при помощи экспликации.

Орто дойду улуу дуолана	When the great warrior
Ону көрөн баран	Of the Middle World saw that
Үөһүн туттаран	He uttered a wail,
Үөгүлүү түстэ,	Shouted,
Өрүтэ көттө,	Jumped,
Өттүгүн охсунна,	Hit his hips,
Хабырына-хабырына	And *gritting his teeth*
Хаһыытаамахтаан ылла.. .	Cried
[3, с. 98]	

Как видно из примера, значение лакуны передано при помощи приема экспликации (семный состав глагола *хабырын*: общий компонент – ~скрипеть, скрежетать~, дифференциальный компонент – ~зубами~).

Таким образом, самым распространенным способом передачи англо-якутских лакун является экспликация. Но, нетрудно заметить, что такой перевод, хотя и раскрывает значение исходной безэквивалентной лексики, в нашем случае лакуны, имеет тот серьезный недостаток, что он часто оказывается весьма громоздким и неэкономным. Также отметим возможность передачи лакун и при помощи аналога. Применяя в процессе перевода аналоги, следует иметь в виду, что они лишь приблизительно передают значение исходного слова и в некоторых случаях могут создать не вполне правильное представление о характере обозначаемого им предмета

или явления. В ряде случаев при передаче лакун приходится прибегать к гиперонимическому и гипонимическому переводам, и субстантивации. Разумеется, при таких переводах требуется обращение к широкому контексту или знание экстралингвистической ситуации.

Основываясь на результатах проведенного анализа, мы можем сказать, что чаще всего англо-якутские лакуны-глаголы передаются при помощи следующих средств: экспликация; аналог; субстантивация; опущение семантически избыточного элемента. Вероятность применения переводческой транскрипции и транслитерации, допустимых при переводе лакун-существительных, при передаче англо-якутских лакун-глаголов приближается к нулю. Выбор способа перевода той или иной лакуны зависит от множества факторов: от языковых, культурологических, психологических, от контекста, от роли и функции, которую выполняет лакуна в тексте, необходимости наряду со значением (семантикой) лакуны передать и колорит (коннотацию) – ее национальную и историческую окраску.и т.д.

Таким образом, мы видим, что отсутствие прямых эквивалентов определенным разрядам лексических единиц в словарном составе другого языка отнюдь не означает их «непереводимость» на этот язык. В распоряжении переводчика имеется, как было показано, не одно, а целый ряд средств, дающих возможность передать значение исходной словарной единицы в речи и в конкретном тексте.

Литература

1. Быкова, Г. В. Лакунарность как категория лексической системологии / Г. В. Быкова. – Благовещенск: изд-во БГПУ, 2003. – 276 с. **2.** О методологии языка / О. С. Ахманова, И. Е. Краснова // Вопр. языкознания. – 1974. – № 6. – С. 32-48. **3.** Ойуунускай, П. А. Дьулуруйар Ньургун Боотур : П. А. Ойуунускай. – Якутскай : Саха сиринээҕи кинигэ издательствота, 1959. – Бэһис том. – 287 с. **4.** Ойуунускай, П. А. Дьулуруйар Ньургун Боотур : П. А. Ойуунускай. – Якутскай : Саха сиринээҕи кинигэ издательствота, 1960. – Алтыс том. – 310 с. **5.** laton Oyunskyi. Nurgun Botur the Swift. Songs 5 and 6. Translated by the Department of Translation, Northeastern Federal University, 2011. – Unpublished / Неопубликованный перевод на английский язык 5 и 6 песен олонхо ~Нюргун Боотур Стремительный~, кафедра перевода ИЗФиР СВФУ, 2011. **6.** Словарь якутского языка / Э. К. Пекарский. – Якутск: Якутское книжное изд-во, 1958. – Т. 1. – 1281 с. **7.** Словарь якутского языка / Э. К. Пекарский. – Якутск: Якутское книжное изд-во, 1958. – Т. 2. – 1226 с. **8.** Словарь якутского языка / Э. К. Пекарский. – Якутск: Якутское книжное изд-во, 1958. – Т. 3. –1351 с. **9.** Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. International Student Edition. Bloomsbury Publishing Plc 2002, – 1692 p. **10.** Большой англо-русский и русско-английский словарь. 200 000 слов и выражений / В. К. Мюллер. – М.: Эксмо, 2009. – 1008 с.

Andriy Nikolenko
Kyiv, Ukraine

Alternative Forms of Language Use in Intercultural Communication

The importance that cultures attribute to language has been well established [1; 2; 3]. In fact, some would argue that the very heart of a culture is its language and that a culture dies if its language dies [4]. However, it is difficult to determine the exact degree of importance that language has for someone who identifies with a particular group because there are so many factors that affect the strength of that identification.

A language will remain vital and strong if groups of people who live near one another use the language regularly. The sheer number of people who identify with a particular language and their distribution within a particular country or region have a definite effect on the vigor of the language. For people who are rarely able to speak the language of their culture, the centrality of the language and the cultural or ethnic identity that goes with it are certainly diminished. Their inability to use the language results in lost opportunities to express their identification with the culture that it symbolizes.

Very high levels of perceived ethnolinguistic vitality [5, p. 223] mean that members of a culture will be unwilling to assimilate their linguistic behavior with other cultures that surround them [6; 7]. There are likely to be intense pressures on cultural members to adopt the language of the larger social group and to discontinue the use of their own language when 1) the members of a culture lack a strong political, social, and economic status; 2) there are few members of the culture compared to the number of people in other groups in the community; 3) institutional support to maintain their unique cultural heritage is weak [8].

Because language is such an integral part of most people's identities, a great deal of emotion is attached to political choices about language preferences. However, what is most central to intercultural competence is the way in which linguistic identification influences the interaction that occurs between members of different cultural groups. In interpersonal communication, language is used to discern ingroup and outgroup members. That is, language provides an obvious and highly accurate cue about whether people share each other's cultural background.

Many attempts were taken to explain why people in intercultural conversations may choose to *converge* or *diverge* their communication behaviors to that of others [9; 10; 11]. At times, interactants will converge their language use to that of their conversational partners by adapting their

speech patterns to the behaviors of others. They do so when they desire to identify with others, appear similar to them, gain their approval, and facilitate the development of smooth and harmonious relationships. At other times, interactants' language use will diverge from their conversational partners and will thus accentuate their own cultural memberships, maintain their individuality, and underscore the differences between themselves and others. The likelihood that people will adapt and accommodate to others depends on such factors as their knowledge of others' communication patterns, their motivations to converge or diverge, and their skills in altering their preferred repertoire of communication behaviors.

No language is spoken precisely the same way by all who use it. The sounds made when speaking English by someone from England, Australia, or Jamaica differ from the speech of English-speaking U.S. Americans. Even among those who share a similar language and reside in the same country, there are important variations in the way the language is spoken. These differences in language use include the way the words are pronounced, the meanings of particular words or phrases, and the patterns for arranging the words (grammar). Terms often associated with these alternative forms of a language include *dialect, accent, argot,* and *jargon.*

Dialects − versions of a language with distinctive vocabulary, grammar, and pronunciation that are spoken by particular groups of people or within particular regions − can play an important role in intercultural communication because they often trigger a judgment and evaluation of the speaker. Dialects are measured against a "standard" spoken version of the language. The term standard does not describe inherent or naturally occurring characteristics but, rather, historical circumstances. For example, among many U.S. Americans, Standard American English is often the preferred dialect and conveys power and dominance, but "as a dialect, there is nothing intrinsic, either linguistically or esthetically, which gives Standard English special status."[12, p. 22].

Occasionally, use of a nonstandard dialect may lead to more favorable evaluations of the speaker. Thus, a U.S. American may regard someone speaking English with a British accent as more "cultured" or "refined." However, most nonstandard dialects of English are frequently accorded less status and are often considered inappropriate or unacceptable in education, business, and government. For example, speakers of Spanish- or Appalachian-accented English, as well as those who speak Black Standard English, are sometimes unfairly assumed to be less reliable, less intelligent, and of lower status than those who speak Standard American English [13; 14].Linguists have estimated that about 90 percent of the African American community uses Ebonics (variously called Black Standard English, Black

English, African American Vernacular English)at least some of the time [*15]*.Like all dialects, Ebonics is not slang, sloppy speech, incorrect grammar, or broken English. Rather, it reflects an intersection of West African languages and European American English, which initially developed during the European slave trade and the enslavement of African peoples throughout the Americas and elsewhere.

Accents − distinguishable marks of pronunciation are closely related to dialects. Research studies repeatedly demonstrate that speakers' accents are used as a cue to form impressions of them. Studies repeatedly find that accented speech and dialects provoke stereotyped reactions in listeners, so that the speakers are usually perceived as having less status, prestige, and overall competence. Interestingly, these negative perceptions and stereotyped responses sometimes occur even when the listeners themselves use a nonstandard dialect [16]. If you are a speaker of Standard American English, you speak English with an "acceptable" accent. Negative judgments that are made about others simply on the basis of how they speak are obviously a formidable barrier to competence in intercultural communication.

Both jargon and argot are specialized forms of vocabulary. Jargon refers to a set of words or terms that are shared by those with a common profession or experience. For example, students at a particular university share a jargon related to general education requirements, registration techniques, add or drop procedures, activity fees, and so on. Members of a particular profession depend on a unique set of meanings for words that are understood only by other members of that profession. The shorthand code used by law-enforcement officers, lawyers, those in the medical profession, and even professors at colleges and universities are all instances of jargon. Unlike jargon, argot which refers to a specialized language that is used by a large group within a culture to define the boundaries of their group from others who are in a more powerful position in society is typically used to keep those who are not part of the group from understanding what members say to one another. The specialized language is used to keep those from the outside, usually seen as hostile, at bay.

Because of the many languages spoken in the United States, you will likely have many opportunities to hear and perhaps to participate in a form of language use called code switching which refers to the selection of the language to be used in a particular interaction by individuals who can speak multiple languages. The decision to use one language over another is often related to the setting in which the interaction occurs − a social, public, and formal setting versus a personal, private, and informal one.A person's conversational partner is another important factor in code-switching decisions. Many African Americans, for instance, switch their linguistic

codes based on the culture and gender of their conversational partners [17].The topic of conversation is another important influence on the choice of a linguistic code [18].

The link between knowledge of other verbal codes and intercultural competence is obvious. To speak another language proficiently requires an enormous amount of effort, energy, and time. Many English speakers have a false sense of security because English is studied and spoken by so many people around the world. There is arrogance in this position that should be obvious because it places all of the responsibility for learning another language on the non-English speaker. Furthermore, even if two people from different cultures are using the verbal code system of one of the interactants, significant influences on their communication arise from their initial languages.

The multicultural nature of the United States and the interdependence of world cultures means that multiple cultures and multiple languages will be a standard feature of people's lives. It is virtually impossible for anyone to be proficient in all of the verbal codes that might be encountered in intercultural communication.

Competence in intercultural communication can be assisted by behaviors that indicate interest in the other person's verbal code. Intercultural competence requires knowledge, motivation, and actions that recognize the critical role of verbal codes in human interaction. Although learning another language is a very important goal, it is inevitable that you will need to communicate with others with whom you do not share a common verbal code.

References

1. Cargile A. C., Giles H. Language Attitudes Toward Varieties of English: An American-Japanese Context. / A. C.Cargile, H. Giles.// Journal of Applied Communication Research. – 26, 1998. – pp. 336-356. **2**. Edwards J. R. Language and Identity: An introduction (Key Topics in Sociolinguistics). / J. R. Edwards − Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – 319 p. **3**. Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. Intercultural Communication: A Reader. / L. A Samovar, R. E. Porter, E. R. McDaniel. − Stamford: Wadsworth Publishing; 13 edition 2011. − 528 p. **4**. Fishman J. A. Language and Ethnicity. In Language, Ethnicity, and Intergroup Relations. / ed. Howard Giles. / J. A. Fishman.− London: Academic Press, 1977. – pp. 15-58. **5**. GudykunstW. B. Cultural Variability in Ethno-linguistic Identity. In Language, Communication, and Culture: Current Directions. /ed. S. Ting-Toomey, F.Korzenney. / W. B. Gudykunst.− Newbury Park, CA: Sage, 1989. – p. 223. **6**. Allard R., Landry R. Subjective Ethnolinguistic Vitality Viewed as a Belief System. / R. Allard, R. Landry. // Journal of Multilingual and Multicultural Development. – 7, 1986. –pp. 1-12. **7**. L. Harwood, H. Giles, R. Y. Bourhis. The Genesis of Vitality Theory: Historical Patterns and Discourse Dimensions. / L. Harwood, H. Giles, R. Y. Bourhis.// International Journal of the Sociology of Language. – 108, 1994. – pp. 167-206.

8. Giles H., Fianklyn-Stokes A. Communicator Characteristics. In Handbook of International and Intercultural Communication. /ed. M. K. Asante, W. B. Gudykunst. / H. Giles, A.Fianklyn-Stokes. − Newbury Park, CA: Sage, 1989. – pp. 117-144. **9.** Fortman J. Adolescent Language and Communication from an Intergroup Perspective. / J. Fortman // Journal of Language and Social Psychology. – 22, 2003.− pp.104-111. **10**. Giles H., Noels K. A. Communication Accommodation in Intercultural Encounters. In Readings in Cultural Contexts. / ed. J. N. Martin, T. K. Nakayama, L.A. Flores. / H. Giles, K. A. Noels. − (Mountain View,CA: Mayfield, 1998. – pp. 139-149. **11**. Giles H., Johnson P. Ethnolinguistic Identity Theory: A Social Psychological Approach to Language Maintenance. / H. Giles, P. Johnson. // International Journal of the Sociology of Language. – 68, 1987. – pp. 66-99. **12**. Edwards J. R. Language Attitudes and Their Implications Among English Speakers. / J. R. Edwards. − London: Arnold, 1982. − p. 22. **13**. Bock H., Pitts J. H. The Effect of Three Levels of Black Dialect on Perceived Speaker Image // Speech Teacher. – 24, 1975. – pp. 218-225. **14**. Bradac J. J. Language Attitudes and Impression Formation. In Handbook of Language and Social Psychology. / ed. Howard Giles and W. Peter Robinson. / J. J. Bradac − Chichester: Wiley, 1990. – pp. 387-412. **15**. Smitherman G. Talkin That Talk: Language, Culture, and Education in African America. / G. Smitherman − New York: Routledge, 2000. – pp. 21-22. **16**. Badzinski D. M. The Impact of Accent and Status on Information Recall and Perception Information. // Communication. – 5, 1992. − pp. 99-106. **17**. Scheu U. D. Cultural Constraints in Bilinguals. Codeswitching. / U. D. Scheu. // International Journal of Interadtural Relations. − 24, 2000. – pp. 131-150. **18**. Bentahila A. Language Attitudes among Arabic − French Bilinguals in Morocco. / A. Bentahila. − London: Multilingual Matters, 1983. – pp. 27-65.

Олександр Ніцу, Алла Головня
м. Київ, Україна

Концепція світу та людини і способи їх відображення у повісті Рея Бредбері «Кульбабове вино»

Концепція світу та людини завжди цікавила людство та знаходила своє відображення у філософських трактатах науковців, творчих працях письменників та інших митців, адже такі пошуки мають на меті допомогти людству знайти своє місце і призначення у суспільстві та світі загалом. Особливий інтерес викликають концепції світу та людини в контексті наукової фантастики, адже нестандартне відображення світу, яке притаманне цьому художньому жанру, відкриває нові можливості інтерпретації цієї концепції. І таким чином, важливою видається проблема відтворення образів світу та людини у перекладі,

для дослідження якої у цій статті розглядається повість одного із найвидатніших письменників-фантастів, Рея Дугласа Бредбері.

Вже з самого початку своєї творчої праці Бредбері ставить в основу проблему людського існування і звертається до питань, які домінуватимуть у всій його творчості. Цей мотив визначається наступним чином: «Дитина народжена світовим цілим, але кидає йому виклик. Вона ще зв'язана пуповиною з матеріальним світом, але вже збирається стати його паном, подумки перевершує його, мучиться гординею. Її тіло може померти, але вона уже прагне до безсмертя. Якщо ж людині вдається приборкати свою гординю, вона бачить в навколишньому світі не ворога, а партнера по буттю, об'єкт творчої любові» [4, с. 423]. Іншою провідною темою творчості американського фантаста є дегуманізація суспільства в епоху глобального наступу технологій; ця тема відображається практично в кожному творі письменника, в тому числі і в повісті "Кульбабове вино" в казково-притчовому сприйнятті [3, с. 3]. Як пише В. Джанібеков: «людина в світі Рея Бредбері зіштовхується не стільки з природою, яка породила її, скільки зі своїм власним відчуженим я»[3, с. 4].

На перший погляд «Кульбабове вино» здається скоріше твором реалістичним, аніж фантастичним, адже в повісті відсутні стандартні елементи науково-фантастичного жанру, як наприклад, футуристична техніка, космічні польоти до космосу, тощо. Проте саме визначення наукової фантастики зазначає, що в її основі знаходяться роздуми на теми науки та нових технологій. «Кульбабове вино» ж торкається питання створення «Машини щастя», існування «Машини часу» та небезпеки «Зеленої машини», а отже повість підпадає під цю характеристику. Більше того, дослідники Синдін І.М. та Назарець В.М. зазначають: «Фантастична література, оскільки вона фантастична, в якийсь момент відносить читача в сферу нереального, але потім, так як вона література, повертає його на Землю, в наш час, збагаченого новим розумінням того, що відбувається навколо» [5, с. 46]. Отже, фантастика – це не обов'язково далекі планети, казкові істоти, а й щось реальне, що сприймається таким чином, що воно здається чудом, чимось реальним і нереальним одночасно. Наприклад, освідомлення головного героя повісті, що кожна людина – це машина часу, адже вона може зазирнути у свої спогади і перенести себе й своїх слухачів у минуле. Вся повість сповнена спостереженнями за незначними деталями, які поступово розширюють свідомість і уявлення ліричних персонажів, органічно перетворюючись на символ загальнолюдських цінностей.

Повість постає у трьох планах. Перший базується на поглядах та враженнях головного героя книги, Дугласа, влітку 1928 р. Таким

чином, цей план додає повісті казковості, фантастичності та дитячого романтизму. Другий план – повсякденні картини життя провінційного містечка Грінтаун, який повертає читачів на Землю й представляє відправну точку для роздумів автора. Третій план – монолог оповідача-дорослого про героїв книги, про дитинство, про час і про природу. Якщо говорити точніше, то письменник малює тут не стільки внутрішній світ дитини, скільки світ, побачений його очима, несхожий на світ дорослих, в якому все чітко зафіксовано і однозначно. Це світ яскравий, рухливий, часом незрозумілий, непередбачуваний, який переливається, колишеться, змінюється разом із дитиною, яка зростає [3, с. 3]. В свою чергу, образ людини у повісті то перебуває у боротьбі з образом машини як технологічного прогресу, то стикається з життєвими захопленнями та розчаруваннями. Проте головним мотивом повісті є сприйняття та усвідомлення людиною оточуючого світу [3, с. 4].

Розуміючи концепцію світу та людини Рея Бредбері у його повісті «Кульбабове вино», можна перейти до проблеми відображення зазначеної концепції в україномовному перекладі. Оскільки світ та людина у повісті подаються через художні образи, які утворюються за допомогою лінгвостилістичних засобів, то й питання відображення концепції у перекладі буде в першу чергу стосуватись особливостей передачі англомовних лінгвостилістичних засобів українською мовою. Також варто зазначити, що найпоширенішим засобом у повісті видається концептуальна метафора. В основі концептуальних метафор знаходяться когнітивні моделі, тобто деякий стереотипний образ, за допомогою якого організовується досвід, знання про світ. Така модель визначає нашу концептуальну організацію досвіду, наше до нього відношення, а також те, що ми бажаємо висловити. Іншими словами, метафора може бути представлена у вигляді когнітивної, взаємопов'язаної схематизації досвіду, в якій фіксуються знання про дійсність, міститься основна (типова) інформація про той чи інший концепти» [8]. Також у повісті спостерігаються й інші семасіологічні, синтаксичні та лексичні стилістичні засоби, а саме: порівняння (the green depths, *like ghost whales*, unseen [7, с. 13] / зелені глибини, невидимі, *мов примарні кити* [2, с. 333]), еліпсис (*Lunch time, boys* [7, с. 14]/ *Хлопці, час підживитися* [2, с. 334]), інверсія (*Only one thing I'm sure of* [7, с. 89]/ *Тільки одне я знаю напевне* [2, с. 403]), історизми (*telegraph office* [7, с. 36]/ *телеграф* [2, с. 348]), сленгові слова (*Kick-the-can* [7, с. 103] / *поганяти м'яча* [2, с. 414]) та багато інших.

Кожний окремий лінгвостилістичний засіб піддається певним особливостям перекладу, проте, можна вивести й певне загальне правило – у перекладача є наступний вибір: або спробувати

скопіювати прийом оригіналу, або, якщо це неможливо, створити в перекладі власний стилістичний засіб, що має аналогічний емоційний ефект [1, с. 123]. Звідси й формуються специфічні способи перекладу того або іншого лінгвостилістичного засобу.

Основними способами перекладу метафори видаються калькування, підбирання відповідного образу в мові перекладу, описовий переклад та компенсація [1, с. 124]. Очевидно, що калькування застосовується у тому випадку, коли дослівна передача образу метафори в оригіналі українською мовою викличе у реципієнта таку ж реакцію як і в англомовного читача. Тобто, переклад має бути прагматично адекватним. Пошук нового образу використовується із тією ж метою, але у тому разі коли образна основа оригіналу не викликає бажаної реакції в реципієнта. Тобто, потрібно бачити, що, як зазначав Чуковський К.І., не завжди буква передається буквою, тоді як музику треба завжди передавати музикою, а посмішку – посмішкою [6, с. 110]. Проте, іноді не можливо передати метафору вищезазначеними споробами, тоді перекладач може вдатись до описового перекладу, але в такому разі втрачається художня цінність метафори. Тому часто за художнім перекладом слідує компенсація, тобто утворення метафори з подібною прагматичної метою на іншій ділянці тексту перекладу [1, с. 125].

Як вже було зазначено, основним лінгвостилістичним засобом у повісті «Кульбабове вино» видається концептуальна метафора, і з огляду на специфіку її образної основи, тобто стереотипної моделі, можна прийти до висновку, що під час відтворення таких образів українською мовою важливо підібрати правильний еквівалентний образ, який не завжди буде співпадати із оригіналом у формі та змісті.

Розглянемо деякі приклади перекладу концептуальної метафори у творі Бредбері: “This path led in a *great dusty snake* to the *ice house* where winter lived on the *yellow days”* [7, с. 25]/«Одна стежка *великою припалою порохом змією* повзла до *льодовні*, де в *золоті літні дні жила зима*» [2, с. 342]. Концептуальними метафорами тут виступають *велика припала порохом змія, льодовня,* а *золоті літні* – метафоричний епітет. В перших двох випадках перекладач застосовує ті ж образи, що і в оригіналі, а в третьому – вдається до невеликої заміни, адже дослівний переклад «жовті дні» не викликав би у реципієнта перекладу бажаної асоціації із літом, якої хотів досягти автор. Також у вищенаведеному прикладі використовується лінгвостилістичний засіб персоніфікації – «*жила зима»*. Перекладач не змінює образної основи оригіналу, адже такий переклад залишається прагматично адекватним.

У наступному прикладі: “*The thin lapping of the great continental sea of grass and flower, starting* far out in lonely farm country, *moved inward*

with the thrust of seasons" [7, с. 25]/«*Неозоре суходільне море трав і квітів розливалося* в далеких безлюдних полях, серед яких лише подекуди траплялися поодинокі ферми, і в пору літнього буяння *наринало* на місто» [2, с. 342], метафора базується на стереотипному образі, дослівно, «моря, в якому плескаються хвилі». Перекладач відмовився від такого перекладу, адже таким чином втрачається художня цінність метафори, тоді як новий образ неозорого моря викликає бажаний прагматичний ефект. Також перекладач називає море не «континентальним», а «*суходільним*», адже використання калькування при перекладі цієї метафори позбавляє її художнього забарвлення. Знов ж таки, у цьому прикладі присутній засіб персоніфікації, для перекладу якого перекладач вдався до більш емоційно забарвленого слова «*наринати*», яке покликано надати цьому засобу більш глибокий ефект.

У реченні: "The kitchen, without doubt, was *the center of creation*, all things revolved about it; it was the *pediment that sustained the temple*" [7, с. 243]. «Атож, саме кухня була *центром світобудови*, все оберталося навколо неї, вона являла собою той *наріжний камінь, на якому тримався весь храм*» [2, с. 521], переклад першої метафори, яка називає кухню «*центром світобудови*» виконується за допомогою калькування. А в метафорі, де автор називає кухню основою храму, перекладач вирішив використати подібний образ, але заснований на крилатому вислові з Біблії – «*наріжний камінь*», тим самим додавши важливості та емоційності цій метафорі.

Таким чином, можна прийти до висновку, що відображення концепції світу та людини в повісті Рея Бредбері «Кульбабове вино» під час перекладу залежить від розуміння намірів автора. Для цього потрібно досконало володіти екстралінгвістичними знаннями, які в цьому випадку, в пергу чергу, виражаються в обізнаності з творчими працями автора та основними мотивами його творчості, специфікою стилю та жанру, в якому пише автор. Сам же процес перекладу повинен керуватись стратегією, відповідно до якої перекладач повинен направляти свої зусилля на збереження прагматики у перекладі через підбір адекватних художніх образів.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – М.: Междунар. отношения, 1975. – 240 с. **2.** Бредбері Р. Кульбабове вино (пер. Вол. Митрофанова) // Бредбері Р. Марсіанські хроніки. – К.: Дніпро, 1988. – С.325-535. **3.** Джанибеков В. Верить будущему // Брэдбери Р. О скитаньях вечных и о Земле. – М.: Правда, 1987. – С. 3-4. **4.** Оганян А. Остров невезения // Брэдбери Р. Зеленые

тени, Белый кит. – М.: Домино, 2010. – С. 424-431. **5.** Сиднін І.М., Назарець В.М. З любов'ю до життя. Урок-дослідження за повістю Рея Бредбері "Кульбабове вино" // Зарубіжна література в навчальних закладах. – Львів, Відродження. – 1994. – № 5-6. – С. 43-48. **6**. Чуковский К.И. Высокое искусство. – М.: Советский писатель, 1968. – 384 с. **7**. Bradbury Ray. Dandelion Wine. – New York: Bantam, 1985. – 253 p. **8.** Концептуальная метафора как способ отражения действительности – Режим доступу: http://englishschool12.ru/publ/ interesno_kazhdomu/ konceptualnaja_metafora_kak_sposob_otrazhenija_dejstvitelnosti/57-1-0-3470.

Iryna Onushkanych
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Training Interpreting Using Video Materials

To be a good interpreter a person should not only be a talented speaker but should also possess certain skills and knowledge in the field of interpreting. In recent years, researchers have become increasingly interested in methods of teaching interpreting. However, little research has been undertaken to study the problem of teaching interpreting, using video materials. We consider students should practice interpreting based on video materials to help them perceive the native speakers' language.

The objective of our research is to show the practical usage of the exercises for teaching interpreting through video materials. There is a number of problems translators face while dealing with native speakers: perception of the text, unknown terms, the speed of the speakers' language, stylistic equivalence and other lexical problems.

When talking about the kinds of activities performed at the Interpreting classes we must admit that there is a huge variety of them. We would like to specify on video classes. Every teacher should realise that watching and listening to video materials is not an activity just for the sake of leisure; it is tough and enormous work, which demands special attention, but in the long run the results are incredible.

Scholar I.S. Alekseyeva states that it is vitally necessary for the interpreter to be skillful in perceiving the individual peculiarities of pronunciation, voice, defect of speech, temperament, and a number of other things. And out of these things you come across the most unexpected things, which complicate the process of perceiving the text, for instance specifics of male vs. female speech. A lot of interpreters noticed that it is much more difficult to interpret women, because their emotions are higher than those in men and

that makes them swallow the words and phrases endings or more often there comes the logical change in the construction of a phrase [1, p. 131].

Considering the ideas of different scholars such as I.S. Alekseyeva, R.K. Min'yar-Beloruchev, who suggested useful exercises for training both consecutive and simultaneous interpreting [2, p. 138-205], G.E. Miram, who apart from exercises also dwells on the classification of the equivalence in interpreting [3, p. 16], A.F. Shyriaev, who differentiates four useful stages of teaching simultaneous interpreting [4, p. 7-11], Zhong Weihe, who stated that interpreter needs a good short-term memory (STM) to retain what he or she has just heard and a good long-term memory (LTM) to put the information into context [5], we would like to dwell on exercises which are rather useful for training both consecutive and simultaneous interpreters. They may be interchangeable, depending on the level of students' knowledge, their age and skills.

1. For the 3^{d} year students, undergraduates and graduates, the first activity can be interpreting of short then long phrases (the students do not have the script). It depends on the kind of memory you want to train. As the Professor W. Zhong stated, the interpreter should posses both STM and LTM, that is why we may start with a number of short phrases and then go on with longer phrases.

2. Through this activity we are going to train bilateral interpreting. Bilateral interpreting can be done both consecutively and simultaneously. In both cases it needs the mobilisation of the skill of the constant switching from one language into another. The skill of switching can be consolidated only in the process of bilateral interpreting of the coherent text in the long period of time [1, p. 115-116]. According to I.S. Alekseyeva, this activity can be exemplified on the so-called "echo-translating" exercise. A student listens to the phrase, interprets it into the target language. The second student, basing him/herself on the interpretation of the group mate and, using what he/she has remembered from the initial text, interprets the same phrase into the initial language. Every student should perform this task for a certain period of time (from 5 to 20 minutes) [1, p. 116].

3. To perform this activity, the teacher should give the students the first type of the script with gaps, that is with some missing words. From the point of view of methodology of teaching English, the first two sentences should remain as they are in the original and starting from the third sentence every eighth word should be missed. I think that in our case it would be more beneficial to pick out not only words but interesting collocations or word combinations. The students do one page of the script and then they check it with the teacher. Then the procedure continues. Considering successfulness in performing this task the teacher decides how many pages

are to be dedicated to this task. It is advisable that the script for each page should be played twice.

4. Another exercise, which can be used, is sight interpreting. The student has the full script before his/her eyes and his/her task is to interpret it without reading the original. I.S. Alekseyeva says there are different types of preliminary preparation to this interpreting process: the translation is thought over at home; some time for preparation is provided in the classroom; a text is interpreted without the preparation.

During classes the text is of course interpreted consecutively. I.S. Alekseyeva also mentions that from the methodological point of view teaching sight interpreting has its pros and cons. The positive thing about the training of sight interpreting is the relative facilitation of the interpreting tasks: the interpreter does not have to strain his/her memory, the text is before his/her eyes in a fixed position. That is why the interpreter can concentrate his/her attention on the important goal – working out the skill to formulate the text quickly and grammatically correct in the Target Language (of course timing of the interpreting should be limited). But there is a danger in this facilitation – to get used to easy tasks because in practice the interpreter interprets by ear thus it is recommended to use this method in limited amount. From our point of view its part in teaching interpreting should be not so huge comparing with teaching interpreting by ear and also should be used during classes so to say for ears of the students to take a rest [1, p. 97-98].

5**.** We think that the following two activities can be combined, because the second activity is almost the same as the first one; it is rarely used in practice, but the scholar I.S. Alekseyeva describes it as a technique sometimes used in interpreting. The first activity is syntactic deployment. The interpreter who interprets consecutively always faces the same task – to interpret the phrase lexically, grammatically and pragmatically correct. And whatever level of his/her operative memory is it will not be enough. It is necessary to understand the sense of what has been said that is to classify the speech logically. Some methodologists recommend pointing out so-called semantic picks in the phrase. This method showed that the interpreting quality of separate phrases during classes increases but the speed of the interpreting falls and this is the negative thing in practice of interpreting. Probably, the reason is that besides different tasks the translator should fulfill he/she should solve one more logical problem. That is why it is necessary to count on helpful methods, which will not lead to the slowing down of the temp. These could be the methods, which the interpreter performs automatically [1, p. 86-87]. The exercise can be subdivided into two activities. At first, students should interpret only the necessary structure of the sentence, without some additional information that

is without the expanded information. Then learners should interpret the whole sentences with all the additional information, which is in the sentence.

Next activity is speech compression. Skills of speech compression which are the skills of interpreting of the original text in a more compact way are vitally necessary for the interpreter [1, p. 89]. The essence of this method is the simplifying of the syntactical structure of the text and the exclusion of the "elements, which bear secondary information" with the purpose of the diminution of "the number of syllables in the text" [1, p. 117]. In consecutive interpreting the task of the interpreter is to transmit the content of the message maximally in full as quickly as possible and at the same time to transmit the peculiarities of the individual style of the speaker. On the average, a professional interpreter interprets quicker than the speaker talks. But if he/she achieves this quick temp only due to the speech compression then first of all he/she does not interpret the secondary information (because he/she does not have time to judge how important these details are); secondly he/she runs a risk of distorting the speaker's style, making simple sentences out of the compound. The high temp of the work first of all should be achieved through the quick tempo of speech without unnecessary additions and the speech compression can serve as a helpful method [1, p. 90].

In simultaneous interpreting speech compression is used wider because of the specifics of this kind of interpreting. Here the needs of transmitting of the speaker's style and transmitting the information in full are not so high. Imagine the situation when the speaker talks slowly with pauses and the interpreter interprets his speech quickly and in a compressed way. There appear pauses in the process of interpreting and the audience may think the interpreter does not interpret everything that is why it is very important to fill in the pauses in the air and that is why the simultaneous interpreter should always remember about the descriptive interpretation because this method makes the text longer. Besides, a pause is a very convenient moment to fill in with the missing information and making some corrections in the course of interpreting [1, p. 90-91].

We should practice speech compression sometimes for the students to make it possible to use it in their future work.

6. A good task for training memory is learning by heart not only verses but also prose. Learning by heart activity may be performed in class on condition that the teacher chooses small passages. The students are asked to learn by heart at home the passage, which is bigger than the one they learned during the classes. You ask them to make the written translation of this passage at home and the next class you check this task.

7. The following activity can be done either in class or at home. You ask students to write the summary of the program both in English and Ukrainian. We suppose training native language is also necessary. This activity is very important because sometimes after big conferences a translator/interpreter should write a report, so writing should be also practiced. You may also ask the students to write a composition in English on one of the suggested topics, basing him/herself on a program.

The duration of each exercise depends upon a number of factors: the age of students, the level of their language knowledge, the fact whether they are beginners in interpreting or they have already had some experience in interpreting. The suggestion is to use first exercises for training short-term and long term memory, understanding and perception of a text, precision words and only after a certain level in these exercises has been reached go on with training interpreting.

In conclusion we may state that listening is a very important activity in teaching interpreting and cannot be omitted. Moreover, working with a script includes different activities: speaking and discussing the topic; discussing issues, which may pose a difficulty; different exercises connected with interpreting, translation and writing activity.

References

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. – Санкт-Петербург: Союз, 2001. – 288 с. **2.** Миньяр-Белоручев Р. К. Последовательний перевод. – М.: Воениздат, 1969. – 288 с. **3.** Мирам Г., Гон А. Профессиональный перевод. – Киев: Эльга, Ника-Центр. – 2003. – 136 с. **4.** Ширяев А. Ф. Пособие по синхронному переводу: Французкий язык. Для студентов курсов ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1982. – 192 с. **5.** Zhong Weihe. Memory Training in interpreting. – Vol. 7, No. 3, July 2003. – Available from http://accurapid.com/journal/25interpret.htm

Леван Пачулия
г. Тбилиси, Грузия

Переводимые и непереводимые формы обращения в мингрельском

Общеизвестно, что перевод дает широкую возможность для отражения ценных установок, особенностей мышления и мировоззрения той или иной этнокультурной общности. Однако, как это неоднократно отмечено в специальной лингвистической литературе, такого рода деятельность сталкивается с определенными трудностями, связанными с так называемой «непереводной лексикой», к которой,

как правило, относят термины, безэквивалентные лексические единицы, обращения, собственные имена, прозвища, фразеологизмы, диалекты, ломаный язык, просторечие, игру слов, наименования элементов быта, истории, культуры народов.

На сей раз нашей целью является выявление переводных и непереводных форм обращения в мингрельском диалекте занского (мингрело–лазского (чанского) или колхского) языка, который вместе с грузинским и сванским составляют родственную группу картвельских языков. Примеры переводных и непереводных форм обращения, приведенные в настоящей статье, взяты как из живой мингрельской речи, так и из опубликованных мингрельских текстов и лексикографичных источников, которые в свое время зафиксировали такие авторитетные картвелологи, какими являются И. Кипшидзе [1], М. Хубуа [2],К. Самушия [3] и другие.

Формы обращения, как грамматически независимые и интонационно обособленные компоненты предложения или более сложного синтаксического целого, обозначающие лицо или предмет, к которому адресована речь [4], вызывают интерес не только с точки зрения их структуры и речевого поведения, но и перевода, в которой ведущее место принадлежит лингвистике.

Лингвистика вносит большой вклад в теорию перевода, и перевод во многом способствует обогащению и развитию лингвистики. В настоящее время научно обоснована первостепенная роль языкознания в переводческой деятельности, так как оно владеет многими методами, позволяющими выявить те языковые факты, которые не только порождают трудности перевода, но и объясняют те условия, которые связаны с этими трудностями. Имеются в виду заимствования слов, кальки, неологизмы, разного рода семантические сдвиги и т. д. Они характерны не только для письменных, но и безписьменных языков, таких, каким является занский.

Формы обращения, используемые в картвельских языках, в нашем случае в мингрельской речи, наглядно свидетельствуют об универсальности и неповторимой индивидуальности каждого языка, о тех изоморфных и алломорфных фактах, которые прослеживаются в разных языках, ибо все языки обладают пакетом универсальных свойств, как общих, так и частных, которые связаны с лексикой, особенно с формами обращения.

Конкретно взятый данный язык является выражением тех общих законов и системности, которые присущи той или иной типологической группе или генетической общности. Лексика одназначно

выявляет самобытные языковые аспекты, которые характерны для многих языков мира.

Каждый народ, каждая нация владеет единством тех факторов, которые определяют национально–культурную специфику обращения. Алломорфные факты, которые обнаруживаются при употреблении форм обращения представителями разных языковых коллективов, определены многими факторами: культурно–ментальным, традицией, вероисповедением, социальными и политическими системами, а также географической местностью.

Формы обращения придают своеобразное очертание портрету социальных отношений членов данной языковой общности, разговаривающих на этих языках.

С этой точки зрения, богатый этнолингвистический материал дают картвельские языки, в часности, мингрельская речь, в которой формы обращения, как во многих языках мира, бывают трех видов: 1. Местоименные, 2. Именные и 3. Глагольные.

Из вышеупомянутых видов к переводимым формам обращения относятся следующие лексические единицы:

1. Местоименные формы обращения **si** (‘ты’) и **tkva** (‘вы’), которые выявляют дихотомию двух местоименных вариантов, соответствующих введенным в лингвистику Брауном и Гильманом [5] обозначениям *S* (‘ты’) и *V* (‘Вы’). Эти формы обращения соответственно выражают фамилярность и вежливость, почтительность: (1) **si jgiri koči rek** «ты хороший человек», букв. «ты есть хороший человек», (2) tkvajgirikočiret «вы хороший человек», букв. «вы есть хороший человек».

2. Нарицательные одушевленные и неодушевленные существительные: **osuri** «женщина», **boši** «мальчик», **ĵγabi** «девочка», **ja** «дерево», **ork’oli** «куншин», **γvini** «вино», термины, обозначающие близкие родственные отношения: **muma** «папа», **dida** «мама», **jima** «брат», сословные термины: **mapa** «царь», **dedupali** «царица», **q’azaxi** «мужик», абстрактные имена сушествительные: **q’oropa** «любовь», **jimaloba** «братство», слова, обозначающие професию, деятельность: **mečxome** «рибак», **mešxure** «пастух», диминютивные формы: **jimaia** «браток», **babaia** «батюшка«, **daia** «сестричка».

3. Императивные глагольные формы, которые не являются транс-семантемами, то есть, не подверглись семантическим сдвигам и сохранили изначальное значение : **doxodi** «садись», **c’ekitxi** «читай», **č’ari** «напиши».

К непереводным формам,по нашему мнению, можно отнести следующие формы обращения:

1. Собственные имена, прозвища: **bego** «Бего», **dut'u** «Дуту», **joɣoria** «Джогориа».

2. Виды табу, когда, по этнологическим материалам, считалось постыдним для супругов называть друг–друга поименно, и они поэтому прибегали к разным кличкам для называния своей супруги. Такимы формами обращения являются: **tolige, šurige.**

Позже эти табуированные заменные формы обращения в мингрельской речи используются как диминютивные лексические единицы. Их применение заметно расширилось. Табу стали применять в значении ласкательного обрашения.

3. Формы, посредством которых к адресату обращаются как родителю, супругу, дочери: **pačulxe, k'vašilxe**. Нужно отметить, что такие формы обращения при употреблении ограничены и используются только к представителям женского пола. Они соответственно обозначают дочку, девицу Пачулиевцев и т.п.

4. Из глагольных форм обращения непереводными являются те лексические единицы, которые подверглись транс-семантизации и получили дополнительную семантическую нагрузку.

Ярким примером можно назвать глагольную форму **brĵan**, которая изначально обозначала обращение старшего к младшему, расположение, приказ, а затем используется как форма вежливого обращения, так как в ее семантической структуре центр тяжести перешел на семантический компонент почтительности, который основывается на иерархических отношениях. Эта форма в мингрельской речи используется для обозначения варианта вежливости в разных оттенках значения [7] и является неотменной составляющей частью речевого репертуара мингрельской языковой общности

(1) **morti** «иди сюда» - **mozoji** «проходите»

(2) **doxodi** «садись» - **dozojit** «садитесь»

(3) **edirti** «встань» - **ezojit** «встаньте» [7]

Приведенные факты дают основание для выделения переводных и непереводных форм обращения в мингрельском диалекте занского языка, которые подчиняются определенным внутрилингвистическим правилам.

Литература

1. Кипшидзе, И. Грамматика мингрельского (иверского) языка с хрестоматиею и словарем. – С.-Петербург. Типография императорской академии наук,1914. **2.** Хубуа, М. Мингрельские тексты. – Тбилиси, 1937. **3**. Самушия, К. Материалы грузинской народной поэзии. – Тбилиси,1971. **4.** Лингвистический энциклопедический словарь. / Гл. ред. В.Н.Ярцева. – Москва: Советская энциклопедия,1990. **5**. Brown, R., Gilman, A. The Pronouns of Power and Solidarity. Style in Language, ed. by T. A. Sebeok.

– Cambridge: MIT Press, 1960. **6**. Kikvidze, Z. Grammatical Means Expressing Politeness (Sociolinguistic Approach). – Tbilisi: BJS, 1999. **7.** Пачулия Л. О двух глагольных формах вежливого обращения в грузинском и занском. / Languages and Cultures in the Caucasus. Papers from the International Conference "Current Advances in Caucasian Studies" ed. by V. S. Tomelleri, M. Topadze, A. Lukianowicz. – Munich: OttoSagner Verlag, 2011: 259-262.

Юлія Плетенецька
м. Київ, Україна

Синтаксичні перетворення на рівні словосполучень у художньому фільмі Тіма Бертона «Аліса в Країні Чудес»

Художній фільм «Аліса…» (за жанром сімейна казка, пригоди, фентезі) характеризується цікавою, барвистою, неоднорідною мовою частково завдяки тексту однойменної казки. Стилістично – це здебільшого книжний пласт і загальновживана та розмовна лексика. У кінотексті часто використовується поетична і зрідка застаріла лексика, що надає йому урочистості та піднесеного тону. Така стилістична забарвленість мови зумовлює почасти її структурну модель. Так, кількість складних словосполучень становить 56 % усього обсягу словосполучень фільму.

Отже, дослідивши переклад конструкцій малого синтаксису художнього фільму «Аліса…», ми з'ясували, що в 34 % випадків перекладачеві вдалося застосувати прийом повного перекладу. Зберегти елементи вихідного словосполучення вдалося, перекладаючи нарізноманітніші структури, здебільшого традиційні: A+N – *strange creatures – дивні істоти, ugly grandchildren – негарних онуків, Frabjous Day – Преварний день;* N+prep.+N – *a rabbit in a waistcoat – кролик у камзолі, the life of the party – душа компанії;* pron.+A+N – *this lovely creature – це чарівне створіння, my new favourite – моя нова фаворитка;* Numer.+A+N – *six impossible things – шість неможливих речей;* Adv.+A+N – *extremely delicate digestion – надзвичайно ніжний шлунок, a regrettably large head – непристойно велика голова;* V+N – *get a blockage – статися запор, unroll the Oraculum – розгорніть віщуваріум;* V+A – *swim naked – купаєтесь голі;* V+prep.+pron. – *to dance with you – потанцювати з тобою,* V+pron.+A – *ruin her marriage – руйнуватимеш її шлюб,* і менш традиційні, багатокомпонентні: V+pron.+N+prep.+pron. – *to keep your visions to yourself – тримай свої фантазії при собі;* N+prep.+N+conj.+N – *talk of blood and slaying – балачки про кров та вбивство.*

У решті випадків був застосований частковий переклад, з них – 27 % припадає на функціональну заміну. Проаналізуємо їх докладніше.

Відтворення словосполучення *his mad venture – ту мандрівку Чарльза* вимагало застосування функціональної заміни займенника *his* на іменник *Чарльза,* їх перестановку і скорочення компонента *mad* передусім через потребу укладання надто довгої репліки крупного плану. Розглянемо це на прикладі всієї репліки: *I was a fool for not investing in his mad venture when I had the chance – Який же я був дурень, що не вклав грошей у ту мандрівку Чарльза*. Як бачимо, збігається кількість складів, а також деякі відкриті голосні. Очевидною є й суголосність слів *chance* і *Чарльз* у кінці репліки. Що стосується вимушених синтаксичних перетворень при перекладі, то, на нашу думку, ця репліка втрачає менше від опущення підрядної частини *when I had the chance,* аніж від скорочення стилістично забарвленого компонента *mad* словосполучення *his mad venture.* Утрату змісту можна виправдати хіба що відсутністю подальшої інформації про ту втаємничену *mad venture.*

Переклад словосполучення *not much of a secret – не такий вже й секретний* характеризується функціональною заміною, тобто зміною морфологічного статусу іменника *secret* на прикметник *секретний.* Відтворення розгляданого словосполучення з погляду лексичної семантики краще простежити з усієї репліки: *If you are telling me, then it's not much of a secret – То мабуть, ваш секрет не такий вже й секретний.* Український переклад, на наш погляд, більш емоційний, що можна пояснити використанням модального слова *мабуть* з певним емоційно-експресивним відтінком, двох модальних часток *то* і *вже,* з їх підсилювально-видільними функціями, а також повторенням слова *секрет*, нехай і у формі *секретний*, задля посилення виразності репліки, її емоційності, та наголошення найважливішої думки.

У перекладі словосполучення *your engagement party* як *ваші заручини святкувати,* виправдана функціональна заміна іменника *party* дієсловом *святкувати*. Розглянемо в контексті: *It's why they've all come. This is your engagement party – Тому ж і зібрались. Ваші заручини святкувати.* У відповідь на уявне питання першої репліки *чому* або *навіщо всі зібрались* більш логічно й передбачувано почути саме інфінітивну форму дієслова, причому в обох мовах. Важливий артикуляційний збіг кінця репліки – другої частини дієслова *святкувати* та вихідного іменника *party,* оскільки репліка звучить у кадрі крупного плану. За кількістю складів друга українська репліка перевищує англійський варіант. Повною відповідністю й непоганим

адаптуванням було б щось на зразок: *Це свято ваших заручин* (однакова кількість складів – 8).

Функціональна заміна в словосполученні *an odd thing to say* і репліці – *What an odd thing to say – Ти щось дивне кажеш* визначається передусім необхідністю укладання. Варто зауважити, що така адаптація, на наш погляд, вдала: за кількістю складів – словосполучення однакові, збігається також артикуляція кінця репліки за голосними. У структурному плані відбувається заміна інфінітива *to say* особовою формою дієслова теперішнього часу, виправдана правилами граматики української мови, та заміна іменника *thing* займенником *щось*, співвідносним з іменником, і їх перестановка. Якщо оцінювати стилістичну відповідність, така заміна видається прийнятною, оскільки доповнюється неоднозначним поглядом та інтонацією, проте англійський варіант звучить експресивніше.

У словосполученні *a Vorpal sword – зрублав-меч* відбувається функціональна заміна морфологічного спрямування і звуження – вихідне прикметниково-іменникове словосполучення відтворюється складним іменником. Слід зазначити, що це словосполучення Льюіс Керрол уперше вживає у вірші «Jabberwocky» («Жербельковт» – у перекладі Сергія Ковальчука) до твору «Аліса в задзеркаллі». Саме цей вірш є його найвідомішою спробою ввести в мову неіснуючі слова, що, проте, підкоряються всім законам мови. А *Vorpal* є одним з таких вигаданих слів. Сам Керрол писав: «I am afraid I can't explain 'vorpal blade' for you—nor yet 'tulgey wood».[6] Отже, в англійській мові такого слова немає, це складене зі шматочків слово, яке в приблизному перекладі означає «кровожерний друг». Український метафоричний епітет *зрублав* є вдалим, на нашу думку, відтворенням з погляду дотримання правил лексико-семантичної і синтаксичної сполучуваності та дубляжу.

Під час перекладу словосполучення *three of my tarts – три мигдальні коржики* використано функціональну заміну присвійного займенника *my* на прикметник *мигдальні*, яка визначається оригінальною версією казки Льюіса Керрола «Аліса в Країні Чудес», де йдеться саме про мигдальне печиво. Якщо розглянути репліку повністю: *Someone has stolen three of my tarts! – Хтось у мене три мигдальні коржики вкрав*, якою верещить розгнівана червона королева на своїх підданих, стає зрозумілим використання ще й перестановки: перемістивши дієслово *вкрав* у кінець репліки, перекладач досягає

[6] Gardner, Martin, ed. (1971) [1960]. *The Annotated Alice.* New York: The World Publishing Company. Pp. 195–196.

його максимальної суголосності з іменником *tarts*, який так несамовито розтягує королева в кадрі крупного плану.

Відтворюючи словосполучення *tangled mess of hair* словосполученням *біляві патли,* перекладач користується функціональною заміною – зміною лексико-семантичного статусу прикметника *tangled* або й усього словосполучення, яка пояснюється відмінностями у способі вираження понять у двох мовах. На нашу думку, така заміна понять є рівноправною, адже семантика словосполучення *tangled mess of hair* повноцінно компенсується іменником *патли*, а прикметник *біляві* ще й уточнює вихідне словосполучення. Слід зауважити всім, здебільшого російськомовним, критикам розгляданого перекладу, що ця репліка закадрова а, сам кадр – дуже короткий, тому надто довгий переклад просто не поміститься в його хронометраж.

Під час перекладу словосполучення *funny in dreams – уві сні таке* застосовується функціональна заміна і перестановка. Щоб зрозуміти потребу перетворень, розглянемо репліку: *Time can be funny in dreams – час у ві сні таке виробляє.* Відтворення цієї репліки не вимагає артикуляційної синхронізації, адже початок репліки Аліса промовляє за кадром, а закінчує її перебуваючи в кадрі дрібного плану, отже, всі трансформації суто перекладацькі. Якщо говорити про синтаксичні перетворення, то прикметник *funny* замінює займенник *таке* зі зміною позицій для уточнення репліки, а також надання їй відповідної стилістичної забарвленості, чому також сприяє конкретизація дієслова *to be* в перекладі.

Словосполучення *to do the best Futterwacken – танцювати Брики-Дриги,* яке в оригіналі утворене поєднанням інфінітива, прикметника найвищого ступеня порівняння *the best,* а також неіснуючого слова у формі іменника, потребувало, однозначно, оригінального перекладацького підходу. І таки справді, переклад виявився не менш колоритним за оригінал. Структурно, крім функціональної заміни, відбувається звуження словосполучення за рахунок скорочення прикметника *the best*, який усе ж відтворюється у повній репліці за допомогою складеної форми вищого ступеня порівняння прикметників: *You used to do the best Futterwacken in all of Witzend – Танцював Брики-Дриги краще за всіх у Кмітляндії.*

Звуження як перекладацький прийом ми зафіксували в 21 % випадків. Скорочення компонентів було пов'язане зазвичай з відмінністю в традиційному вираженні понять та дій в обох мовах, з особливостями лексико-семантичної та синтаксичної сполучуваності компонентів, а також з необхідністю фонетичної синхронізації. Наприклад, словосполучення *most people – люди* є складовою

частиною репліки крупного плану: *Don't most people have different dreams – По-моєму, люди різні сни мають бачити,* яка в українському варіанті довша, а отже – перекладач не має можливості нагромаджувати її ще більше, та й чи є потреба в дослівному перекладі: скорочення кількості компонентів словосполучення не призвело до втрати змісту й було спричинене необхідністю укладання (зверніть також увагу на вдале додавання *по-моєму,* яке артикуляційно відтворює *Don't most*).

У дієслівному словосполученні *manage a smile – усміхнешся* в перекладі скорочено іменник, а його лексико-семантичне навантаження переноситься на українське дієслово майбутнього часу. Звуження, головно, визначається потребою укладання. Репліка: *Now, can you manage a smile – Ну, може, усміхнешся* характеризується однаковою кількістю складів з відтвореним варіантом. Удалий переклад досягається і завдяки дієвідмінюванню в українській мові.

Під час перекладу словосполучення *take a leisurely stroll – прогулятись* перекладач вдається до звуження, виправданого відмінностями в традиційному вираженні дії. В англійській мові немає єдиного дієслова, яке позначає дію *прогулятись* (окрім *to walk*, яке саме по собі майже не вживається), натомість є словосполучення: *take a walk, take the air, take a stroll, take a turn, take a wander, go for a turn, stretch legs, go for a walk* тощо. Скорочення прикметника *leisurely* можна пояснити, по-перше, необхідністю укладання: *Shall we take a leisurely stroll through the garden? – Не хочеш разом у саду прогулятись?* Маємо однакову кількість складів – 12. По-друге, усуненням тавтології – тлумачний словник української мови дає таке визначення дієслова *прогулюватися*: проходжуватися не поспішаючи для відпочинку, задоволення тощо [1, с. 163]. Отож, широка розгалуженість флексій української мови, а також семантичний обсяг вказаного поняття дозволяють коротше передати одну й ту ж думку.

Відтворюючи словосполучення *my darling Jabberwocky – моїм Жербельковтиком,* перекладач вдається до скорочення прикметника *darling*, який ніс основне лексико-семантичне навантаження, натомість наділяє грізного Жербельковта зменшувально-пестливим суфіксом – *ик*, мета якого не просто передати позитивну суб'єктивну оцінку, а відтінити всю ніжність і симпатію червоної королеви до свого вірного охоронця (так вона називає вигадану Керролом тварину, яка її захищає). Отже, у цьому прикладі зміна структури не впливає на зміст чи емоційне забарвлення словосполучення. Саме ім'я одного з головних героїв пригодницької казки, а також однойменного вірша, що входить до її складу, по-різному перекладали в різні часи: Курзу-Верзу (М. Лукаш, 1975 р.), Бурмозвій (І. Коваль, 2004 р.), Жабохряк

(Г. Висоцька, 2005 р.), Бурмоковт (Т. Тарабукіна, 2008 р.). В. Корнієнко скористався перекладом С. Ковальчука (Жербельковт), зробленим 2009 року для кінофільму «Аліса в Країні Чудес».

Розширення словосполучень відбулось у 8,5 % випадків. Зокрема у словополученні: *the size of a gerbil – така дрібна мов білка* розширення структури (N+prep.+N→pron.+A+conj.+N), яке перекладач застосовує задля кращого уявлення про зріст Аліси, досягається за допомогою використання стилістичного прийому порівняння. А піщанку, або пустельного щура (*gerbil*), для поліпшення фонетичної відповідності та чіткішого уявлення замінює в перекладі *білка*. Цікаво, що відтворення репліки заглом: *You're not rescuing anyone being the size of a gerbil – кого ти врятуєш, така дрібна, мов білка* характеризується застосуванням антонімічного перекладу, який як прийом синтаксичного перетворення притаманний реченням.

Під час перекладу словосполучення: *The nightmare again? –Знову кошмар наснився?* застосовано розширення структури, додавання дієслова минулого часу *наснився* та перестановку компонентів (N+Adv.→Adv.+N+V). Додавання обґрунтовується уточненням репліки, адже семантика слова *кошмар* така: а) важке, страшне, гнітюче видіння; б) що-небудь жахливе, огидне, гнітюче [1, с. 317]. І хоча наявність відеоряду (маленька Аліса виходить зі своєї кімнати в нічній сорочці) допомагає зрозуміти, про який кошмар йдеться, додавання не є зайвим, адже, як ми зрозуміли, в українських перекладах виявилося більше дієслівних конструкцій, аніж в оригінальних текстах художніх фільмів, що свідчить про високий рівень інформативності та комунікативної спрямованості українського дієслова. Позиція прислівника *знову* в перекладі пояснюється традиційним місцем прислівника часу в українському реченні, а також інтонаційним наголосом.

Застосування перестановки під час перекладу було простежено в 5,7 % випадків. Проаналізуємо деякі з них.

Відтворення словосполучення *a blue caterpillar – гусінь блакитна* у випадку перестановки компонентів у перекладі повністю задовольняє вимоги до укладання репліки (*And there's a blue caterpillar – А ще була гусінь блакитна)* крупного плану. Прикметник *блакитна* та іменник *caterpillar* мають практично однаковий набір відкритих та закритих голосних, тоді як використання звичного порядку слів (A+N) у перекладі призвело б до руйнування ілюзії правдоподібності.

Перестановку наступного словосполучення *to tell you – тобі відкриємо* краще простежити в репліці: *We have a secret to tell you – А ми тобі секрет відкриємо.* У розгляданому випадку майже однакова

вимова англійського *secret* та українського *секрет* (за винятком наголосу), а також його інтонаційне виділення зумовлює необхідність його розміщення в середині вихідного словосполучення. Отже, перестановка є обов'язковою умовою укладання.

Продемонструємо частотні співвідношення застосування перекладацьких прийомів синтаксичного перетворення на рівні словосполучення на прикладі художнього фільму «Аліса…» за допомогою діаграми.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980) в 11 томах. – т. 8. С. 163; т. 4 С. 317. Онлайн-версія. – [Режим доступу] sum.in.ua/. **2**. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : Підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с. **3.** Казакова Т. А. Практические основы перевода. English – Russian / Т. А. Казакова. – СПб.: «Изд-во Союз», 2001. – 320 с. **4.** Wikipedia. http://es.wikipedia.org /.

Вячеслав Плютов
г. Минск, Республика Беларусь

Пропуски и сокращение информации при синхронном переводе

Важным аспектом теории устного перевода, в том числе синхронного, является изучение эквивалентности, достигаемой в процессе такого перевода. Следует отметить, что эквивалентность оригинала и перевода предполагает, прежде всего, общность понимания содержащейся в тексте информации. Главное в переводе – это передача смысловой информации текста. Все остальные ее виды и характеристики, лексические, стилистические, эмоциональные, наслаиваются на

смысловую информацию, извлекаются из нее, подсказываются ею, трансформируются в релевантные ассоциации и т. п. *«Toute interprétation qui ne s'appuie pas sur le sens devient très vite incompréhensible»*[7], - справедливо подчеркивают Д. Селескович и М. Ледерер [1, с. 117].

Можно *a posteriori* утверждать, что синхронный перевод никогда не бывает абсолютно идентичен тексту оригинала. Однако следует учитывать, что эквивалентность перевода – понятие относительное. Степень сближения с оригиналом зависит от многих факторов: от мастерства переводчика, от особенностей языка источника, характера переводимой информации, личностных и речевых качеств оратора, осведомленности синхрониста по различной тематике и т. д. Последний из названных факторов весьма важен. Конечно, у профессиональных переводчиков могут быть конкретные излюбленные темы, по которым они неоднократно работали и приобрели обширный когнитивный опыт и знание терминологии, но на практике им приходится работать с весьма разнообразным материалом, поскольку в реальных ситуациях разброс тематики довольно широк. В последнем случае, естественно, потребуются дополнительные усилия для вхождения в тему и вначале оперативность и качество синхронного перевода могут быть ниже, чем по обкатанной тематике.

При синхронном переводе, особенно в том случае, когда синхронный переводчик только слушает оратора и не имеет перед собой переданного ему текста выступления, иногда происходит потеря информации и не достигается тот уровень эквивалентности, который устанавливается при письменном переводе. Сама сущность синхронного перевода не всегда позволяет добиться высокой степени эквивалентности. При синхронном переводе устная переводная речь порождается почти одновременно с восприятием устного сообщения на языке оригинала. Именно темпоральный (временной) фактор влияет, прежде всего, на снижение уровня эквивалентности. Синхронист запаздывает в передаче смысла по сравнению с речью оригинала, возникает так называемый фазовый сдвиг. С другой стороны, переводчик должен закончить перевод в тот же временной отрезок, что и оратор. Неизбежность фазового сдвига и темпоральных ограничений обязывает переводчика изыскивать возможности для синтаксических трансформаций, для спрессовывания и свертывания передаваемой информации, сокращения ее семантической избыточности, коль скоро она имеет место. Примерами синтаксических

[7] Всякий перевод, не опирающийся на смысл, весьма скоро становится невнятным.

трансформаций могут служить употребление отдельных слов вместо глагольных оборотов, превращение сложноподчиненных предложений в сложносочиненные или разделение их на самостоятельные предложения, устранение повторов и т. п. Все эти приемы позволяют получить резерв времени, весьма важный для синхрониста. Для этих же целей используется уплотнение информации, т. е. ее передача меньшим объемом лексических единиц. Переводчик-синхронист экономит время также с помощью вероятностного прогнозирования: путем предугадывания смысла предложений по их начальным лексическим единицам, ключевым словам, и часто благодаря увеличению темпа собственной речи по сравнению с речью оратора.

Отклонения от оригинала в синхронном переводе манифестируются в пропусках, добавлениях, ошибочных заменах информации, содержащейся в оригинале, ее сокращении в меньшей или большей степени и, наконец, в ее непередаче с добавлением некоторой импровизации. О возможности использования последней, в частности, упоминается в популярной книге венгерской синхронистки Като Ломб «Как я изучаю языки»: «Так что если ключевое слово еще не подоспело, то не молчите и не говорите околесицу, а, умно выжидая, вставляйте «набивочные выражения»… Таких выражений можно набрать на целый словарь. Этот международный прием переводчиков-синхронистов не «запрещенный прием», тем более что ораторские выступления, как правило, содержат подобных выражений куда больше, чем любая другая речь» [2, с. 72].

Каждый вид отклонений включает более мелкие категории, различающиеся по степени важности непереданной или добавленной информации. Часто речь может идти о пропуске малозначащих или менее информативных слов, например, так называемых filler words (слов-«паразитов»), таких как *“well”, “now”, “you see”* в английском языке или *“n’est-ce pas”, “eh bien”* во французском. Естественно, лица, часто выступающие на публике, стараются избегать слов-паразитов, но и у них бывают свои любимые словечки, к которым они все же прибегают. Гораздо чаще, люди, использующие в своей речи паразитические фразы и слова – это те, кто испытывает временные затруднения в выражении своих мыслей или нуждаются в небольшой передышке, чтобы собраться с мыслями и выразиться более ясно. Поэтому они нередко прерывают свой монолог такими выражениями, как *you know, er, basically, sort of, kind of, really, actually, you know how it is, you know, basically; скажем так* и пр. Эти слова не способны добавить в ваши предложения какой-либо значимой информации и,

если их попросту игнорировать, сказанное от этого скорее выиграет, нежели потеряет.

Причиной пропуска может быть непонимание услышанного слова или фразы. В этой связи английский язык, на котором говорят 375 миллионов человек и 1 миллиард использует его как второй язык, представляет дополнительные трудности. Слова выступающих на английском языке иногда могут изменяться до неузнаваемости ввиду их ошибочного или искаженного произношения. На одном из международных семинаров по таможенному законодательству докладчик от одной из прибалтийских стран упорствовал в произнесении слово *law* как «лав». Первый пропуск переводчиком данного слова, явно неуместного в данной ситуации, к счастью, не нашел своего продолжения, поскольку контекст помог ясно понять его реальное значение. Известный институт ОБСЕ, называемый Бюро по демократическим институтам и правам человека, как правило, произносится в английском языке по заглавным буквам сокращения ODIHR. Когда много лет назад нам впервые пришлось переводить это сокращение, произнесенное итальянцем как *oh dear,* пропусков было избежать трудно, пока сидевший рядом представитель МИДа не почувствовал трудность переводчика и не подсказал шепотом его неудобопроизносимый, но широко используемый эквивалент – БДИПЧ. Официальное название Македонии – *Former Yugoslav Republic of Macedonia* – часто устно передается сокращением FYROM, в котором звук М еле слышен и, следовательно, велик соблазн воспринять его как FIRE. Перевод ряда слов похожих по звучанию может также вызвать определенные затруднения и пропуски, если только больший контекст не прояснит значения этих слов: *access-excess, career-carrier, personal-personnel* и т.д. Поэтому роль широкого контекста в процессе перевода ни в коей мере нельзя недооценивать. «Значение высказываний обусловливается не только их фонологическими, синтаксическими (причем последние семантическая теория в прошлом почти совершенно игнорировала) и семантическими аспектами, но, в более широком и, возможно, более важном смысле, контекстом речи. Контекст служит весомым детерминантом того, как воспринимаются, анализируются и понимаются синтаксические и фонологические модели высказывания»[3].

В своей работе переводчик-синхронист сталкивается с такими случаями, когда, выбирая нужный эквивалент, он не может опереться даже на широкий контекст, тем более на словарь, в том числе отраслевой, и вынужден выйти за пределы языкового контекста. В таком случае он имеет дело с внелингвистическим контекстом, т. е. он переводит с учетом экстралингвистических факторов – обстановки,

обстоятельств, сферы деятельности, места-времени, к которым относится высказывание. Весьма важно воспользоваться временем, занятым переводом синхрониста-партнера, чтобы попытаться выяснить в ходе внимательного слушания, как сами специалисты в той или иной области интерпретируют конкретные слова и термины. На одном из международных семинаров, проводимых с активным участием агентства *Canada Pork International* (CPI), одной из задач которого являлась популяризация экспортных возможностей канадской свиной индустрии, канадские эксперты, опираясь на презентируемые слайды, часто использовали слово *weaners*. После ряда колебаний и попыток генерализировать его значение переводчик услышал в вопросах на русском языке к выступающему слово «поросята-отъёмыши», которое оказалось весьма кстати, и в последующих многократных повторениях слова *weaners* оно уже не вызывало трудностей и не замедляло взятый темп перевода. Такие случаи «непреднамеренной помощи» со стороны аудитории весьма нередки. *«As a general supposition…the speaker knows more about the context than the interpreter, and is thus better able to judge the distribution of communicative risk. Thus, when in doubt, the interpreter should trust the speaker rather than the interpreter's own intuition about what is new and what is redundant»*[8] [4, с. 13].

Количество пропусков, часто, но не всегда, находится в прямой зависимости от быстроты речи выступающего. В этом случае речь может идти о пропуске фрагментов текста «из-за задержки», т.е. в связи с необходимостью «догнать» быстроговорящего оратора. По нашему мнению, здесь, прежде всего, следует учитывать степень риска (малую или высокую) для достижения целей коммуникативного процесса.

Главная рекомендация, по мнению Г.Э. Мирама, заключается в том, чтобы не просить докладчиков говорить медленнее. «Просить выступающих говорить медленнее – бессмысленно. Они пообещают, но своего обещания не выполнят. Такая просьба лишь может сразу повредить вашей репутации» [5, с. 119].

Исследователи подсчитали, что пропуски и ошибки неизбежны, если синхронисту приходится говорить в ритме 150-200 слов в минуту. В процессе перевода быстроговорящих выступающих переводчики склонны удлинять время паузации для того, чтобы полнее понять смысл фрагментов и идеи, передаваемые докладчиками, суммировать

[8] По общему предположению… оратор знает больше о контексте, нежели переводчик и, следовательно, лучше может оценить распределение коммуникативного риска. Таким образом, если переводчик сомневается, он должен доверять скорее оратору, нежели собственной интуиции, в том, что касается нового или же избыточного.

их при переводе и тем самым сокращать время перевода. Паузы не должны быть длительными и не превышать, по мнению ряда исследователей, несколько секунд. В статистическом отношении количество пропусков разнится и зависит от тематики текстов и манеры произнесения выступающих. На основании наших наблюдений мы можем сделать вывод о том, что, в среднем, количество пропусков на сегментном уровне и уровне отдельных слов удваивается, если темп оратора превышает 130 слов минуту, и в процентом отношении может достигать 30%. Чтобы не потерять семантические и прагматические свойства переводимых сообщений синхронный переводчик вынужден применять стратегии компрессии. Стратегия компрессии приводит к выигрышу времени, дает возможность синхронному переводчику выразить мысль более идиоматично и помогает значительно сократить количество вероятных ошибок, прежде всего, при переводе на неродной язык. Важная роль принадлежит так называемым «домашним заготовкам». Их бывает довольно много, и синхронист всегда должен иметь их в запасе, потому что, например, если перевести «в рабочем порядке» как «*in the working order*», вас едва ли поймут.

Итак, качество синхронного перевода можно отчасти индицироваться отсутствием пропусков значимой информации. Нельзя не подчеркнуть, что идеальным решением при осуществлении синхронного перевода было бы отсутствие пропусков вообще. Практика показывает, что, когда переводчики-синхронисты могут позволить себе обойтись без пропусков, они не упускают такой возможности.

Литература

1. D. Seleskovitch et M. Lederer. Pédagogie raisonnée de l’interprétation. Didier Erudition, 1989. – 284 с. **2**. Като Ломб. Как я изучаю языки. М., Прогресс, 1978. **3**. Schweda-Nicholson N., 1987, Linguistic and Extralinguistic Aspects of Simultaneous Interpretation. Applied Linguistics, Vol.8, No2. Oxford University Press. **4.** Anthony Pym. On omission in simultaneous interpreting. Risk analysis of a hidden effort. [Online resource], 2008. On the web at: usuaris.tinet.cat/apym/on-line/translation/2008_omission.pdf. **5**. Г.Э. Мирам, В.В. Дайнеко, С.В. Иванова, П.В. Амплеев. Тренинг-курс по синхронному переводу. Киев, Арий, 2010. – 192 с. **6**. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. — 224 с.

Наталія Попович
м. Ужгород, Україна

Відтворення тринітарної термінології в українській богословській терміносистемі
(на прикладі семантичного аналізу форм та похідних давньогрецького дієслова ‘ὑφίστημι у “De Spiritu Sancto” св. Василія Великого)

Сучасними науковими дослідженнями дедалі більше підіймається питання адекватності галузевого перекладу та перекладу галузевої термінолексики. Дослідження в галузі філософсько-богословського перекладу набули важливого значення з часів відродження філософсько-богословської освіти в сучасній українській вищій школі.

Відомо, що з 2005 по 2010 рік тривав процес легалізації дисципліни «богослов’я» в законодавчому полі України. Першим кроком було внесення «богослов’я» в перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. В 2010 році ВАК України додала «богослов’я» до переліку спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань (09.00.14 - богослов’я) [10].

Вище вказані умови затвердження дисципліни «богослов’я» як на академічному, так і на науковому рівнях ще раз підтверджують актуальність обраної нами тематики та нагальну необхідність сучасних досліджень в галузях українського богословського перекладу та українського богословського термінознавства.

В різних аспектах торкнулися проблематики української богословської терміносистеми дослідження С. В. Бібли (церковна термінологія) [1], І. В. Грималовського (християнсько-релігійна термінологія) [2], Н. В. Пуряєвої (церковно-обрядова термінологія) [7], М. М. Скаб (богословська термінологія) [8], Ю. В. Осінчука (богослужбово-обрядова лексика), [6] Є. Г. Жерновея (релігійна термінологія на матеріалі сучасної французької мови) [4].

Слід виокремити науковий доробок Інституту української богословської термінології та перекладу Українського Католицького Університету (1998-2005) [11].

За цей незначний період часу Інститут видає «*Термінологічно-правописний порадник для богословів та редакторів богословських текстів для видань Українського Католицького Університету»*,

проводить неодноразово плідні галузеві конференції, про що свідчать матеріали результатів конференцій[11].

Наостанок слід згадати про дослідження Закриницької Л.А. *«Англійська християнсько-богословська терміносистема: генезис, структура, семантика»* [5], адже ця праця українською мовою є найбільш наближеною до об'єкту нашого дослідження.

Окрім лінгвістичних факторів на дослідження з галузевого перекладу впливають також екстралінгвістичні, зокрема такі, як історично-богословський контекст тексту оригіналу. Даним дослідженням розглянуто лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори [3, с. 6], які впливають на введення, або виникнення нових термінів в процесі відтворення мови оригіналу мовою перекладу.

Оскільки викласти в повному обсязі матеріал за вказаною темою в даній публікації не видається можливим, зупинимося на ключових моментах дослідження, а саме: на актуальності теми дослідження, її практичному застосуванні та теоретичному значенні.

Вибір дослідження зумовлений декількома чинниками, а саме:

1) виявленням неадекватності перекладу форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι в сучасних перекладах німецькою та російською мовами (на прикладі роботи св. Василія Великого "De Spiritu Sancto");

2) виявленням неадекватності перекладу тринітарних термінів, що походять від давньогрецького дієслова ὑφίστημι в сучасних перекладах німецькою та російською мовами (на прикладі роботи св. Василія Великого "De Spiritu Sancto");

3) відсутністю належних українських перекладів Святоотцівської літератури середини четвертого століття;

4) необхідністю удосконалення, унормування та систематизації богословської терміносистеми, зокрема тринітарної термінології;

5) важливістю лексикографічного закріплення української тринітарної термінолексики у конкретно галузевому словнику термінів.

Предметом нашого дослідження є прийоми перекладу та специфіка відтворення форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι у двох площинах: 1) як слів загального вживання в конкретному історичному контексті та 2) як тринітарних термінів у період свого становлення.

Метою даного дослідження є порівняння існуючих перекладів форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι сучасними мовами (німецькою та російською) та пропозиція українських відповідників форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι з метою уникнення двозначності та досягнення адекватності перекладу тринітарної термінології четвертого століття.

Для досягнення мети дослідження ми поставили перед собою наступні завдання:

а) висвітлення перекладацьких труднощів, які пов'язані з невеликою кількістю праць із перекладу форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι та праць, присвячених перекладу тринітарної термінології;

б) виявлення та докладний опис прийомів перекладу та специфіки відтворення форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι у двох площинах: 1) як мовних одиниць загального вживання в конкретному історичному контексті та 2) як тринітарних термінів в період свого становлення;

в) висвітлення адекватності перекладу форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι з використанням методу граматичної лінгвогерменевтики оригінального тексту а також на основі аналізу граматичних явищ (регулярних та нерегулярних) давньогрецького дієслова на рівні синтаксису;

г) визначення власних україномовних відповідників форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι Святоотцівської літератури періоду становлення тринітарної термінології.

В дослідженні було застосовано описовий та порівняльно-типологічний методи.

В якості ілюстративного матеріалу використано роботу св. Василія Великого «De Spiritu Sancto» та існуючі її переклади німецькою та російською мовами [9; 12; 13].

Відомо, що автором тринітарної формули Константинопольського Символу Віри (381) був саме св. Василій Великий. Його основними догматичними працями, в яких він висловлює свою антиаріанську позицію є праці «Проти Євномія» та «Про Святого Духа». Остання була написана наприкінці літературної діяльності визначного Отця Церкви.

З 13 випадків вживання форм та похідних давньогрецького дієслова «ὑφίστημι» в роботі «Про Святого Духа» 10 разів вживається віддієслівний іменник «ὑπόστασις» – «іпостась» у формі множини, як у прямих, так і в непрямих відмінках [13]. Саме на форму множини слід звернути увагу. Іменник жіночого роду вжито в роботі зі значенням «реальності індивідуального буття; реального, індивідуального існування». Св. Василій хотів підкреслити, що таких «реальностей існування» по кількості три. Це є чітке і суворе вживання тринітарного терміну з метою аргументації догматичної позиції. Згодом, ця позиція св. Василія буде зафіксована в Константинопольському Символі Віри у формулі «одна сутність (природа) і три іпостасі (реальні, індивідуальні існування)» 381 року.

В німецькому перекладі цей термін здебільшого відтворений іменником „Person“ [12], який, на нашу думку, не передає те значення іменника «ὑπόστασις», який вкладав в нього св. Василій. Термін „Person“ та термін «ὑπόστασις» не є термінами-відповідниками в силу їх семантичної невідповідності.

Російською давньогрецький термін відтворено іменником «Ипостась» [9]. В даному перекладі метод калькування є найкращим способом донести семантику тринітарного терміну «ὑπόστασις».

Неприйнятність в українській богословській терміносистемі латинського поняття «персона» в якості відповідника до «ὑπόστασις» зумовлена: 1) існуванням в 4 ст. давньогрецького терміну «πρόσωπον», який був відповідником терміну «персона»; 2) відмінністю у вживанні тринітарних термінів в західній та східній богословських традиціях. Оскільки мова йде про Східного Отця Церкви і давньогрецьку богословську традицію 4 сторіччя, то при перекладі такої термінології відтворення, яке опирається на західну традицію вживання термінів, не є доречним. Український відповідник терміну «ὑπόστασις», вжитий в роботі «Про Святого Духа», на нашу думку, слід передавати терміном «Іпостась» в значенні «реальності індивідуального буття; реального, індивідуального існування».

Література

1. Бібла С. В. Склад, джерела і шляхи формування української церковної термінології (назви церковних чинів та посад) [Текст]: дис... канд. філол. наук: 10.02.01; НАН України, Інститут української мови. – К., 1997. – 215 л. **2.** Грималовський І. С. Мова української духовної поезії XVIII – початку XIX століття [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.01; Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2006. – 197 арк. **3.** Д'яков А. С. та ін.,Основи термінотворення: Семант. та соціолінгвіст. аспекти /Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. – К.: Вид. дім «КМ Academia», 2000. – 218 с. **4.** Жерновей Є. Г. Релігійна термінологія сучасної французької мови: генеза, семантика, функціонування [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.05; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 258 с. **5.** Закреницька Л. А. Англійська християнсько-богословська терміносистема: генезис, структура, семантика: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 2011. – 20 с. **6.** Осінчук Ю.В. Історія богослужбово-обрядової лексики української мови: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01; НАН України. Ін-т укр. мови. -К., 2008. - 20 с. **7.** Пуряєва Н. В. Формування української церковно-обрядової термінології (назви богослужбових предметів) [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.01; НАН України, Інститут української мови. - К., 2001. – 234 с. **8.** Скаб М.В. Концептуалізація сакральної сфери в українській мові [Текст] : дис... д-ра філол. наук: 10.02.01; Чернівець-

кий нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2008. – 620 с. **9**. Творения. В 7 ч. — М., 1845—1848. переизд.: Сергиев Посад – 1900-1902. – Ч. 3. **10**. Інтернет-сторінка вищої атестаційної комісії: http://vak.org.ua **11**. Інтернет-сторінка Інституту української богословської термінології та перекладу Українського Католицького Університету: http://ucu.edu.ua. **12**. De Spiritu Sancto / Übers. und eingeleitet von Harmann Josef Sieben – Freiburg im Breisgau; Basel; Wien; Barcelona; Rom; New York: Herder, 1993. – 368 S. **13**. Migne J. P. Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca,1857 – V.32. **14**. Simonetti M. La crisi ariana nel IV. secolo, Roma, 1975 – 598 p. **15**. Witt R.E. Hypostasis: Amicitiae Corolla für J.R. Rendel Harris, London: University of London Press, Ltd 10 and 11 Warwick Lane, 1933. – P. 319-343.

Вероника Разумовская
г. Красноярск, Российская Федерация

Симметрия: общенаучная категория и понятие перевода

Одним из обязательных условий существования эквивалентности между двумя объектами или явлениями считается наличие между ними отношения симметричности. Симметричность традиционно определяется как свойство бинарных отношений (независимо от природы объектов и явлений, связанных такими отношениями) и выступает проявлением универсальной и «вечной» категории науки и искусства – категории симметрии. Как и эквивалентность, симметрия определяется через универсальные научные понятия совпадения, сходства, подобия, тождества. Рассматривая наиболее важные достижения научной мысли человечества, накопленные к началу XX века, академик В.И. Вернадский отмечал, что новым в современной науке явилось не выявление принципа симметрии, а выявление его всеобщности, поскольку данный принцип охватил многие отрасли науки [1]. В настоящее время идея всеобщности симметрии в ее различных формах и проявлениях не вызывает сомнения. Симметрия устанавливает внутренние связи между объектами и явлениями, которые внешне могут и не проявлять явных сходств и взаимосвязи. Крайне важным оказывается то очевидное обстоятельство, что без привлечения всеобщего принципа симметрии невозможно рассмотрение фундаментальных проблем науки и искусства.

Симметрия является универсальной категорией, унифицирующей и сближающей разнообразные и при первом восприятии непохожие явления, представленные в науке и искусстве [2]. Симметрия пронизывает мир человека гораздо глубже, чем это может показаться на

первый взгляд, и служит универсальной основой природы, неотъемлемой частью которой является и человек [3]. Осмысливание данного важного факта происходило в течение всей истории существования мировой цивилизации и претерпело существенную эволюцию: от использования идеи симметрии как частного понятия геометрии до универсального научного понятия, лежащего в основе фундаментальных законов природы и мироздания. В философской энциклопедии можно найти следующее известное определение симметрии: «Симметрия (с *греч*. соразмерность) – понятие, характеризующее переход объектов в самих себя или друг в друга при осуществлении над ними определенных преобразований; в широком смысле свойство неизменности (инвариантности) некоторых сторон, процессов и отношений объектов относительно некоторых преобразований… В философском плане симметрия выступает как особый вид структурной организации объектов» [4, с. 608]. В данном определении содержится два важных симметрийных понятия, делающих симметрию актуальным оператором для рассмотрения вопросов перевода вообще и художественного перевода в частности – преобразование и неизменность. В ситуации перевода оригинальный текст претерпевает определенные преобразования и становится вторичным переводным текстом, сохраняя при этом, в определенной степени, свою неизменность и обладая некой инвариантной частью с текстом переводным.

Понимание и осмысление универсального явления симметрии, как в разнообразных природных явлениях, так и в произведениях искусства, берет свое начало еще со времен классической античности. В XX веке симметрия из популярного научного понятия стала научным методом, который распространился на большинство научных областей и стал одним из наиболее используемых и эффективных инструментом теоретических исследований в различных научных сферах. В дальнейшем понятие симметрии очень быстро приобрело важное общеметодологическое значение. Применение понятия симметрии в физике, традиционно рассматривающей динамические процессы, позволило определить данный вид симметрии как динамическую симметрию, противоположную симметрии статической, которая была описана в науке несколько ранее. Однако очевидно, что достаточно часто применение идей симметрии к изучению явлений литературы и поэзии, теории музыкального искусства носило и все еще носит несколько метафорический, декларативный характер, как происходило ранее и с революционной идеей системности языка Ф. де Соссюра. Первыми русскими учеными, действительно применившими идеи классической симметрии к музыке и поэзии, были Г.Е. Кониус

(музыкант и педагог) и Г.В. Вульф (основатель русской кристаллографии). Г.В. Вульф в 1908 году писал, что дух музыки заключается (выражается) в ее ритме. Г.В. Вульф также подчеркивал, что если понятие симметрии применимо в музыке и поэзии, то еще более очевидно, что данное понятие применимо в искусстве и в архитектуре [5].

Одной из наиболее известных современных работ в области изучения симметрии как универсального научного и культурного понятия является исследование Г. Вейля. Исследователь высказал и обосновал важнейшую методологическую идею о том, что симметричным является такой объект, с которым можно сделать нечто, не изменяя этот объект [6]. Для системных объектов, состоящих из эквивалентных (в каком-то смысле) частей (элементов) таким нечто являются преобразования объема частей объекта, при которых сохраняется структура системы в целом, то есть полная совокупность элементов системы и отношений связи между ними, в которых они находились до выполнения преобразования. Группу преобразований (в математическом смысле) составляет полная совокупность преобразований, сохраняющая фиксированный объект. Такая совокупность предполагает, что любой паре последовательно выполняемых преобразований соответствует заменяющее их какое-то одно преобразование, также входящее в совокупность и приводящее к тому же самому результату. Для каждого преобразования обязательно имеется обратное преобразование, входящее в совокупность, возвращающее объект в исходное состояние, такое, что последовательное выполнение прямого и обратного преобразования эквивалентно отождествлению. Данное понимание явления симметрии, несомненно, может быть проецировано на интересующую нас ситуацию художественного перевода: оригинальный текст подвергается определенным действиям, но он (или его основные параметры) должен быть (и может быть) сохранен в тексте переводном. С другой стороны – переводной текст может быть возвращен в состояние текста оригинального путем обратного перевода. Ключевым вопросом в данном случае является вопрос о том, *что* сохраняется во вторичном (переводном тексте) тексте в процессе перевода. Полное сохранение всех свойств объекта при его симметричных преобразованиях вряд ли является возможным на практике. Однако наличие определенного сходство первичного и вторичного объектов не вызывает сомнения. Таким образом, симметричность объектов и явлений предполагает наличие общей, инвариантной части у объектов и явлений, связанных отношениями симметрии.

Логической противоположностью симметрии выступает асимметрия, предполагающая несовпадение, несходство и нетождественность

сопоставляемых объектов и явлений. Явление асимметрии рассматривается как полное нарушение и/или отсутствие всех известных элементов симметрии. Понятие асимметрии входит в научное сознание через понятие симметрии. Рассматривая симметрию и асимметрию как предельные точки всего понятийного пространства симметрии, необходимо отметить, что между симметрией и асимметрией лежат еще два очевидных симметрийных понятия: антисимметрия и диссимметрия. Антисимметрия предполагает сохранение одного свойства объекта и замена другого свойства на свойство противоположное. Асимметрию следует отличать и от диссимметрии, которая понимается как понижение симметрии, отсутствие лишь некоторых ее элементов. Диссимметрия – это частичное отсутствие симметрии, расстройство симметрии, выраженное в наличии одних симметрийных свойств и отсутствии других [7]. Симметрия и асимметрия в любом объекте или явлении представляют собой неразрывное диалектическое единство, а их отношение соответствует общему закону диалектики – закону единству и борьбы противоположностей. Симметрия и асимметрия – антиподы, формирующие неразрывное единство, категориальное пространство. Асимметрия – это категория, противоположная симметрии, которая отражает существующие в объективном мире нарушения равновесия, связанные с изменением, развитием, перестройкой частей целого. Симметрия и асимметрия – две обязательные полярные противоположности объективного мира. В реальной природе нет чистых проявлений симметрии и асимметрии. Таким образом, более правильным было бы говорить не о принципе и категории симметрии, о принципе единства симметрии и асимметрии и гетерогенной категории симметрии/асимметрии.

В лингвистике отдельные аспекты категорий симметрии и асимметрии не раз попадали в круг интересов исследователей языковой архитектоники. Системное изучение явлений языковой симметрии / асимметрии неразрывно связано с пониманием языка как системно-структурного образования и активно проводится с первой трети XX века. Симметрия и асимметрия находятся в языке в состоянии неустойчивого равновесия: симметричные языковые формы более мотивированы и вытесняют асимметричные формы, которые носят не классифицируюший, а индивидуализирующий характер [8]. Симметричная языковая структура в сочетании с ассиметричными явлениями обеспечивают динамическую устойчивость языковой системы. Р. Стоянова подчеркивает, что в диалектическом единстве симметрии и асимметрии ведущее место принадлежит симметрии, поскольку при изменении

системы языка константным остается определенный набор элементов, а динамичность и изменчивость структуры языка указывает на ее асимметрию.

Принцип асимметричного дуализма, сформулированный С.О. Карцевским, является важным семиотическим принципом коммуникации. Согласно данному принципу языковой знак имеет значение только в определенной временной точке при соединении плана выражения с планом содержания в конкретных ситуативно-контекстуальных условиях [9]. Такой подход к содержанию языкового знака, признание одномоментности содержания знака гипотетически сводит и перевод к принципу ad hoc: перевод может быть осуществлен только в конкретном месте и в конкретной ситуации межъязыкового взаимодействия. В ситуации языкового и культурного контраста (перевод, несомненно, относится к данной ситуации) противостояние плана выражения и плана содержания переходит в более широкую сферу и выступает как противостояние смыслового континуума (соотносимого с континуумом действительности) и репертуара формальных средств различных языков. В.Б. Кашкин отмечает, что двойственность языкового знака и межъязыковая асимметрия выявляют диалектическое отношение как необходимости перевода и возникающих при этом трудностей, так и возможности перевода путем «семантического развития», распространения семантики за пределы, зафиксированные в доступных словарных статьях. Трудности перевода и непереводимость сосуществуют вместе с принципиальной возможностью перевода, с принципиальной переводимостью. В продолжение рассуждений В.Б. Кашкина можно утверждать, что асимметрия языкового знака лежит в основе переводческой неоднозначности, неисчерпаемости оригинала (прежде всего оригинала художественного) и переводческой множественности. Наибольшей асимметричностью характеризуется художественный текст и особенно текст поэтический, что обусловлено доминированием коннотативности подобного рода текста над его денотативностью, а также неразрывным единством формы и содержания.

Неисчерпаемость оригинала художественного текста и его потенциальная полилингвальность позволяет прийти к выводу о том, что в каждом оригинале заложена возможность его перевода, каждый оригинал генерирует перевод. Неоднозначность и эстетизм художественного оригинала выступают своеобразным импульсом создания симметричного переводного текста. Переводной текст должен быть подобен оригиналу, поскольку оригинал стремится к самоподобию, к порождению. самоподобных структур. Известно, что самоподобная структура подобна себе во всех своих частях. Типичным примером самоподобной структуры служит фрактал. Данный термин был

изобретен В. Мандельбротом в 1975 году для обозначения ломаных геометрических фигур, пригодных для описания естественных форм. Фрактал – это структура, каждая часть которой является увеличенной или уменьшенной копией другой части, то есть копией структуры в целом. Простыми примерами таких копий могу быть матрешки, декоративные слоники различного размера и т.д. Появление фракталов стало поворотным пунктом в разработке новых форм выразительности в дизайне, искусстве и технике визуальных сообщений. Дж. Кальоти считает, что позволительно предположить, что с помощью фракталов или путей, которые они открывают, можно ощутить и понять динамику конструирования не только неодушевленных природных структур, но и таких структур, как творческий потенциал и гениальность в искусстве [2, с. 168]. В текстуальных фракталах представлений повторяющиеся элементы текста («рассказы в рассказе», «Дом, который построил Джек» и т.д.). В ситуации реального перевода текст-перевод никогда не будет полностью самоподобным тексту-оригиналу, но можно выдвинуть гипотезу о том, некоторые переводческие фракталы могут быть выявлены и описаны.

В лингвистике и поэтике неоднократно рассматривались элементы симметрии, ее экспрессивные, эстетические и прагматические функции при анализе организации поэтических и прозаических текстов. В.А. Пищальникова рассматривает текст как особую синергетическую систему и исследует проявления симметрии и асимметрии в тексте в аспекте синергетики [10]. Изучение видов языковых преобразований позволило В.Г. Гаку выделить три основных типа языковой симметрии: статический (в рамках отдельного объекта), динамический (при развитии одного объекта) и гомологический (предполагающий отношения между двумя объектами) [11]. Оригинальный и переводной тексты также обнаруживают между собой симметрийные и асимметрийные отношения. Текст-оригинал и текст-перевод, прежде всего, связаны отношениями гомологической симметрии и асимметрии. Однако при рассмотрении симметрийных / асимметрийных отношений между текстом-оригиналом и текстом-переводом необходимо учитывать все три типа симметрии.

Как уже неоднократно отмечалось, каждый художественный текст является потенциальным объектом художественного перевода. Сравнительно недавно явления и процессы перевода стали описываться и с позиции категории симметрии [12, 13, 14]. С учетом универсальной категории симметрии можно утверждать, что в случае успешности перевода оригинальный (первичный) текст всегда будет симметричен тексту переводному (вторичному). В контексте теории

перевода наибольшую значимость приобретает симметрийное строение входящих в текст языковых знаков и инвариантное содержание вторичных текстов. Поскольку в случае перевода мы имеем дело с языковыми объектами, то установление отношений симметрии между оригинальным и переводным (первичным и вторичным) текстами предполагает, прежде всего, обнаружение языковых симметрических элементов. Подобные элементы традиционно устанавливаются по принципу принадлежности к языковым ярусам, что позволяет исследователям выделять фонетическую, морфологическую, синтаксическую и лексическую (наиболее очевидную) симметрию оригинального и переводного текстов. К менее изученным видам симметрии в аспекте перевода можно отнести графическую, эстетическую, концептуальную, культурную симметрию оригинала и перевода.

Литература

1. Вернадский, В.И. Избранные труды по истории науки [Текст] / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1981.– 357 с. **2.** Кальоти, Дж. От восприятия к мысли. О динамике неоднозначного и нарушениях симметрии в науке и искусстве [Текст] / Дж. Кальоти. – М.: Мир, 1998. – 221 с. **3.** Урманцев, Ю.А. Симметрия природы и природа симметрии [Текст] / Ю.А. Урманцев. – М.: Мысль, 1974. – 232 с. **4.** Философский энциклопедический словарь [Текст]. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с. **5.** Вульф, Г. В. Симметрия и ее проявление в природе [Текст] / Г.В. Вульф. – М.: Изд-во Сытина, 1908. – 134 с. **6.** Вейль, Г. Симметрия [Текст] / Г. Вейль. – М.:Наука, 1968.–192 с. **7.**Пономаренко, И.Н. Лингвистическая аспектизация универсального принципа симметрии [Текст] / И.Н. Пономаренко // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Филология», т. 20 (59), № 3, 2007. – С. 283-287. **8.** Стоянова, Р. Категории симметрии и асимметрии в науке о языке (обзор основных идей) [Текст] / Р. Стоянова // Болгарская русистика, 2004. - № 3-4. – С. 86-95. **9.** Кашкин, В.Б. Асимметричность знака и межъязыковые различия [Текст] / В.Б. Кашкин // Теоретические проблемы современного языкознания. Сборник в честь проф. З.Д. Поповой. – Воронеж, 2009. – С. 32-37. **10.** Пищальникова, В.А. Симметрия и асимметрия текста как синергетической системы [Текст] / В.А. Пищальникова // Единицы языка и их функционирование. Вып. 5. – Саратов, 1999. – С. 3-12. **11.** Гак, В.Г. Языковые преобразования [Текст] / В.Г. Гак. – М: Школа «Языки русской культуры», 1998. – 768 с. **12.** Белозерова, Н.Н. Законы симметрии и перевод [Текст] / Н.Н. Белозерова // Университетское переводоведение: Материалы 1 Всероссийской науч. конференции «Федоровские чтения», 27-28 окт. 1999 года. – СПб: Филологический факультет СПбГУ, 2000. – С. 29-34. **13.** Разумовская, В.А. Симметрия художественных текстов и переводов [Текст] / В.А. Разумовская // Язык и культура, № 4, Томск: Изд-во Томского гос. ун-та, 2010. – С. 30-43. **14.** Razumovskaya, V.A. Sound

Symmetry in Poetic Text: Types and Translation Strategies // Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences 4 (2010 3). – P. 536- 545.

Андріана Раті
м. Київ, Україна

До питання відтворення жанру: теоретичний аспект

Художній текст як єдине завершене ціле являється результатом дій різних творчих сил, до яких відносять закони мови, на основі яких він створений, творчу інтенцію автора, стиль художньої мови, в рамках якого він створений, наявні жанрові норми. Роль кожного із згаданих феноменів в рамках конкретного тексту неоднакова: в одному доробку може яскраво виділятися творча індивідуальність автора, в іншому – жанрові вимоги, в третьому – стилістичні принципи. Однак, в процесі творення тексту всі ці сили взаємодіють одна з одною, при цьому об'єднуючись або розділяючись. В результаті складного переплетення взаємодіючих і розділяючих сил, що беруть участь в конструюванні художнього тексту і виникає його унікальність.

Загальновизнаною у сучасному перекладознавсті є теза про те, що основним завданням перекладача є цілісна і точна передача змісту оригінала засобами іншої мови, за умов збереження його стилістичних та експресивних особливостей. У процесі роботи, сучасний перекладач зіштовхується чи не з малою низкою проблем. Переклад текстів, що належать до різних жанрово-стильових утворень, викликає безліч проблем, через те, що кожен жанр має свою специфіку, яка безносередньо повинна бути врахована перекладачем. Як слушно зазначає В.Одинцов, «жодна галузь мовознавчих досліджень не має такої розбіжності суджень щодо об'єкта свого вивчення, як стилістика» [1, с. 11], що і породжує нерозривний потік проблем відтворення жанру та стилю.

Порушує питання відтворення жанру в перекладі у своїй праці «Профессиональный тренинг переводчика» І.Алексєєва, наголошуючи: визначення жанру, до якого належить текст і врахування його прикметних ознак є необхідною умовою для виконання доперекладацького аналізу тексту: всі характеристики тексту в сукупності складають систему мовленнєвого жанру, а задля того, аби виокремити ті особливості, на які слід звернути особливу увагу, потрібно володіти системою в цілому» [2, с. 104].

Поняття «жанру» в сучасній лінгвістиці черпає своє коріння з незакінченого дослідження М.Бахтіна «Проблемы речевых жанров»,

яке присвячене розумінню взаємовідношень літературного та повсякденного жанрів, виділення сутності жанру. Дослідник зазначав: «Тематичний зміст, стиль і композиційна побудова – нерозривно пов'язані в цілому висловленні й однаково визначаються специфікою сфери спілкування. Мовленнєві жанри – це відносно стійкі, тематичні, композиційні і стилістичні типи висловлень» [3, с. 255].

Дослідники виокремлюють різноманітні жанроутворюючі ознаки, наприклад Т.Шмельова визначає комунікативну мету, модель автора, концепцію адресованості, зміст події, чинники комунікативного минулого й майбутнього і мовне оформлення [4, с. 88]. О.Земська називає такі жанротвіні ознаки як характер комунікації, вид комунікації, мету, кількість учасників, типову концепцію адресата, звернення до адресата, активність / пасивність адресата [5, с. 134]. У доробку М.Новікової, О.Лебедь, М.Лукінової «Стиль автора і стиль перекладу» використовується поняття жанрово-стилістичної домінанти (ЖСД), родоначальником якої є Є.Макаренко, та яка вміщує в себе хронотоп, композицію, систему персонажів, способи вираження авторської позиції, образно-експресивні засоби, фонетичний, лексичний, морфологічний аспекти [6]. Н.Копистянська виділяє чотири сфери жанру:

- Сфера 1: Жанр як абстрактне, загальнотеоретичне поняття;
- Сфера 2. Жанр як історичне поняття, обмежене в часі і просторі;
- Сфера 3. Жанр як національно-культурне поняття;
- Сфера 4. Жанр як індивідуальне поняття [7, с. 113].

Ознайомившись з основними тлумаченнями жанру, доходимо висновку, що найбільш повне визначення жанру дає саме Н.Копистянська у своїй праці «Жанровые модификации в чешской литературе» розглядаючи жанр як поліструктурне та багатогранне утворення, що охоплює всі сфери життєдіяльності та є як стійким, так і змінюваним, а також вважаємо за належне розуміти жанр, як сукупність жанротвірних ознак, які включає в себе жанрово-стильова домінанта (ЖСД).

Розглянемо детально дві основні жанротвірні озники крізь призму літературознавчого, лінгвістичного та перекладацького аналізу.

Однією із основних ознак ЖСД є хронотоп. Термін «хронотоп» знаходимо у працях з психології О.Ухтомського, де він тлумачить хронотоп як поєднання минулого, сучасного та майбутнього у часі [8, с. 295], однак першою серйозною спробою окреслити основні риси хронотопу є доробкок М.Бахтіна, який запровадив у літературознавчий обіг поняття «хронотоп», окреслюючи його як «взаємозв'язок часових і просторових відношень, що художньо засвоєні у літературі», додаючи «жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом (часопростором), до того ж у літературі провідним початком у

хронотопі є час» [3, с. 233]. Проблема відтворення хронотопу як однієї із жанротвірних ознак породжує безліч перекладацьких покручів та відхилення від адекватнотності у зв'язку з такими чинниками:

1) література певних народів має в своїй основі яскраво виражений авторський початок, відтак твір насичений суб'єктивними поглядами, психологічними нюансами, а також є у постійному пошуку нових просторово-часових конструкцій;

2) геніальність або обмеженість автора подати художню тканину;

3) хронотоп організовує композиційні структури і сюжетні картини, виводячи перекладача за рамки окремого твору, пов'язуючи переклад як символічно так і прямо, з іншими галузями науки.

Наступною жанротвірною ознакою є композиція. Як зазначає літературознавчий словник-довідник, композиція – побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність, зумовлену логікою зображеного, представленого читачеві світу, світоглядною позицією, естетичним ідеалом, задумом письменника, каноном, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата [9, с. 361].

Вже Арістотель у своїй славнозвісній «Поетиці» звернув увагу на важливість композиції як засобу впорядкованої побудови художнього цілого [10]. Композицію Платон та Арістотель уявляли насамперед як гармонію співвідношення між цілим і його частинами. Визначаючи композицію як гармонійне розміщення матеріалу, рівновагу всіх частин, що складають художнє ціле твору, класики античної естетики виходили також із розуміння її як мистецтва відбору й поєднання окремих епізодів твору, логічного обґрунтування їхньої смислової єдності. В системі літературно-художнього твору, яка складається із сукупності засобів художнього оформлення певного ідейного змісту, композиція співвідноситься з одним із рівнів форми твору. Проте серед інших рівнів, що оформлюють і виражають зміст твору, а саме – відносно рівня предметної зображувальності й рівня словесної зображувальності, композиція посідає особливе місце. На відміну від останніх, вона не виступає як засіб безпосереднього зображення, тобто як та конкретна форма, словесна чи предметна, в якій постає перед читачем уявлення про зображуване. Простіше кажучи, композиція не може ***безпосередньо*** змалювати описувану людину або явище. Вона робить це не прямо, а ***опосередковано,*** тим, що взаємозв'язує, взаємоспіввідносить немовби окремо діючі елементи словесного й предметного зображення, усі ті окремі деталі, сукупність яких, розміщена в певній послідовності, власне, і є тим, що ми називаємо формою зображення. Розглянувши що таке композиція доходимо висновку, що перекладачеві надзвичайно важко досягти гармонії між

цілим і його частинами, адже це потребує логічного ти мистецького підходу до проблеми, опосередкованої передачі композиції твору, без втрати сюжетної лінії та гармонійного ланцюжка переходу подій.

Аналіз характерних рис жанру та жанротвірних ознак допоміг дійти висновку, що розглядаючи переклад з позицій жанру, дотримання норми жанру в текстах перекладу та оригіналу дає змогу дати оцінку його адекватності та еквівалентності, рівноцінно зіставити жанрово-стильову мову оригіналу та перекладу.

Література

1. Одинцов В.В. Стилистика текста / В.В. Одинцов. – М.: Наука, 1980. – 263 с. **2.** Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика / И.С. Алексеева. – СПб.: Изд-во «Союз», 2001. – 288 с. **3.** Бахтин М.М. Проблема речевых жанров / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 445 с. **4.** Шмелева Т.В. Модель речевого жанра /Т.В. Шмелева // Жанры речи. – Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 1997. – Вып. 1. – С. 88–99. **5.** Земская Е.А. Просторечие и жаргон в языке русского города / Е.А.Земская // Wielkie miasto: czynniki intergrujace . II. – Lodz , 1995. – С.134. **6.** Стиль автора и стиль перевода: учеб. пособие / под ред. М.А. Новикова, О.Н. Лебедь, М.Ю. Лукинова и др. – К.: УМКВО при Минвузе УССР, 1988. – 84 с. **7**. Копыстянская Н.Ф. Жанровые модификации в чешской литературе / Н.Ф. Копыстянская. – Львов: Высшая школа, 1978. – 258 с. **8**. Ухтомский А.А. Доминанта / А.А. Ухтомский. – СПб. : Питер, 2002. – 347 с. **9**. Літературознавчий словник-довідник / [уклад. Р.Т. Громяк, Ю.І. Ковалів, В.І. Теремко]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. **10.** Аристотель. Поэтика / Аристотель. – М.: Мысль, 1983. – 830 с.

Olga Romanova
Riga, Latvia

Application of Semantic Translation to Rendering English Advertising Slogans Promoting Domestic Appliances in Russian

In the globalised society, where world-wide manufacturers penetrate into local markets offering their products to a possibly larger number of potential customers, consumers' tastes tend to become more and more homogenous. Therefore, translation and adaptation of advertising slogans to the requirements of local markets becomes an issue of utmost importance. Being the first and most memorable advertising texts potential purchasers are exposed to, slogans form a significant source for linguistic analysis as

long as they summarise the visual material presented in an advertisement and convey the manufacturers' ideas through verbal images.

In order to be persuasive and achieve the goal of an advertising campaign, a slogan should be short and express an explicit idea simultaneously. Therefore, each word of the slogan should be revised and have a certain meaning and function within the message conveyed. It is necessary for the audience to understand clearly what kind of product is advertised. As well as that, words which convey abstract notions (e.g. *love, hope, freedom, desire,* etc.) should be possibly avoided, as they may be interpreted differently. Ishminetskaya claims that at least half of the words used in the slogan must be of a concrete nature as they are understood equally by everyone. In comparison to abstract words they are remembered better, as long as human memory tends to omit abstract ideas and remember facts only [1, p. 36-40].

Although the marketing goal may be achieved in the source language (SL), the problem may arise when rendering slogans in the target language (TL). The image created by a slogan is usually complicated and in some cases impossible to transfer into the TL without adaptation. Inversely, peculiarities and methods of translation may affect the result due to the fact that slogans are not simple words, but rather a part of an advertisement. Therefore, they should be rendered applying a variety of translation methods or adapting the text taking into account the target clients' mentality. Advertising slogans are very diverse; therefore each of them requires an individual approach, thus, methods of translation should be chosen very carefully.

Having analysed the classifications of translation methods offered by Newmark [2], Komissarov [3] and Nelyubin [4], we have hypothesised that not every method can be applicable for rendering slogans in the TL. The methods which are most likely to be applied are semantic, faithful and adaptation, as they take into account the structure of the ST and help preserve its connotative and denotative meaning. The methods of communicative translation and adaptation could be used with less likelihood, as their "fundamental goal is focus on the addressee/reader of the target text" [5, p. 4] (TT). At the same time word-for-word, literal, free, and idiomatic translation methods are unlikely to be used. The goal of word-for-word translation is "either to understand the mechanics of the SL or to construct a difficult text as a pre-translation process" [2, p. 45], whereas literal translation transfers solely semantic and formal components and lexical words are translated singly, not taking the context into consideration [3, p. 27]. Free translation transfers the basic content of what was said/written in the SL as the interpreter/translator understands it, without taking into

account different shades of opinion expressed by linguistic means of the source text (ST) [3, p. 187], and idiomatic translation will be rewriting the slogan effectively, distorting its original meaning.

The corpus of texts analysed within the research was formed by 39 pairs of equivalent domestic appliances advertising slogans offered by internationally famous brands aimed at an average consumer, which have been selected on the basis of their availability. The most commonly used translation methods applied to the slogans are semantic (22/39) and faithful (9/39). One slogan has been translated literally and five slogans were adapted. Two slogans remained untranslated into the TL. There are two possible reasons for that: 1) the impossibility of translating a slogan without losing its sense; 2) the words written in English can seem more attractive to the consumers as they create the image of imported goods.

The reason of frequent application of semantic translation may be explained by the fact that it is more flexible than faithful translation. It also helps preserve the structure of the ST, which in this case is an important aspect, as slogans usually consist of short phrases, and rewriting them (e.g. by using free translation method) may lead to the loss of its original form. For instance, in the slogan pairs *Seeing and hearing like never before / Видеть и слышать как никогда раньше (Pioneer kuro), LG. Life's good / Жизнь хороша (LG),* and *Extremely realistic sound / Экстремально реалистичное звучание (Loewe)* the structure and the word order in the ST and TT match. All the words have been translated literally, but not singly. Moreover, the translation reproduces the contextual meaning precisely and is semantically accurate, thus the denotative meaning of the ST is transferred to the TT.

Taking into account the aesthetic value of the SL and TL, semantic translation helps retain the original structure, improve the slogan without rewriting it and transfer the denotative meaning of the ST, complying with the norms of the TL. This may be illustrated by the slogan pair *Generation Future / Поколение будущего (Hoover)*, where the phrase *generation future* has been translated as *поколение будущего,* thus retaining the semantic meaning of ST and complying with the norms of the TL. In the other example, *Intelligent Beauty / Умная красота (Rowenta)*, the adjective *intelligent* has not been translated literally as *интеллигентная or образованная*, but by using its synonym – *умная*. Likewise, rendering the slogan *Living innovation (Delonghi) as Живая инновация* the adjective *живая* has substituted the participle *живущая* thus preserving the aesthetic value of the message and the denotative meaning of the ST.

Being a type of balanced approach to the ST, semantic translation allows for certain freedom in the choice of synonyms and parts of speech.

For instance, rendering the slogan *Invented for life (Bosch)* as *Разработано для жизни* the structure of the ST has been transferred into the TT, however, the verb has not been translated literally. The literal equivalent *изобретено* cannot be remembered easily, therefore, a partial synonym has been used. Besides, the stem *-раб-* implies the idea that the device will work. The other reason might be the consonance (repetition of the consonant [r]), which adds dynamics to the TT and makes it memorable.

The slogans *Sound. vision. soul / Звук. Изображение. Душа. (Panasonic)* are single-word statements of what the company does (*sound, vision)*. The word *vision* has not been rendered using its first meaning *зрение*, but as *изображение*, which stresses the fact that the slogan is created for advertising a television set. However, the ST structure is retained and the use of phonographic features also remains the same. Another example is the slogan *Imagination at work / Воображение в действии* (*General Electric)*. The original structure has been preserved in the TT. Literal translation of *Воображение на работе* has been excluded, as it sounds ambiguous and humorous in the TL. *At work* has been rendered by using a partial synonym *в действии* (*in action*). In order to preserve the aesthetic value of the message *We work, you play (Indesit)*, the verb *play* has been substituted for the verb *rela*x, which is a more commonly used binary opposition in the TL. Despite the substitution for a non-synonymic verb, the translation *Мы работаем - Вы отдыхаете!* is semantically accurate and transfers the denotative meaning of the ST.

The following three examples show the change of a part of speech. In the case of rendering the slogan *Perfect in form and function* as *Совершенство форм и функций (AEG)*, the translation transfers the original denotative meaning and complies with the norms of the TL retaining the structure of the slogan. The word *Perfect* in the English slogan is an adjective; the TT contains the noun *совершенство* (*perfection*). In the English slogan *Sense and simplicity (Philips)*, the words *sense* and *simplicity* are nouns, but in its translation they have been substituted for the adverbs *разумно* (*sensible*) and *просто* (*simple*). The TT *Дизайн навсегда* retains the structure of its source *Design that lasts (Gorenje)*. However, the verb *last* is substituted for the adverb *навсегда.* Despite the substitutions, both the denotative and connotative meanings of the STs have been retained offering semantically precise translation.

The next three slogan pairs represent the case of omission of unnecessary words in the TT. In the pair *The new classic for tomorrow's kitchen / Новая классика кухни будущего (Gorenje)* the TT retains the structure of the ST. The preposition *for* has not been transferred; however, it is semantically precise. In the pair *Smeg. Technology with style / Smeg.*

Технологии и стиль (Smeg) faithful translation could have been applied offering the variant *Технология со стилем.* However, the translator has taken into account the aesthetic value and preserved the denotative meaning of the ST by choosing the preposition *with* instead of the conjunction *and*. The brand name has not been transliterated; however, it does not affect the contextual meaning and the semantic value of the TT. Rendering the slogan *Let's make things better / Изменим жизнь к лучшему (Philips)*, the translator has not transferred the phrase *Let's make* literally. The literal translation *Давайте сделаем вещи лучше* would lead to the loss of the denotative meaning of the ST.

Semantic translation allows adding extra words in case they create a personal approach to the addressee without distorting the structure of the ST. For instance, in the slogan pair *You'll never go back to ordinary TV / Вы больше не вернетесь к своему старому телевизору (Philips)*, the adjective *ordinary* has been translated as *старому* (*old*) instead of *обычному*. The pronoun *своему* is added to specify to whose old TV one will never return. The other example is *Beyond reason / Сверх ваших ожиданий (Krups)*. The noun *reason* has been translated as *ожиданий,* which is its partial synonym. An extra pronoun *ваших* (*your*) is added to provide a personal approach to the customers. In both cases the TTs are semantically accurate as the changes help preserve the original denotative and connotative meaning.

Phonographic stylistic symbols (dots) may grant multiple meanings to a slogan. The translation of the slogan *like.no.other* as *Как никто другой (Sony)* has two options which differ dramatically: 1) *Как никто другой* (the meaning: Sony's products are unique); 2) *Никто другой не должен нравиться* (the meaning: you cannot like any other products except Sony). The chosen first option has helped render the original words literally, but not singly. Although the denotative meaning of the ST is retained in the TT the phonographic features of the ST have not been transferred.

In the case *Colour like.no.other – Цвет. Как никто другой (Bravia)* no additional meanings have been distinguished. The denotative meaning of the ST has been retained; however the use of phonographic features differs from the original as only one dot has been preserved. The pronoun *никто* instead of *никакой* grants 'life' to the *colour.* We can presume that the pronoun *никакой* has not been used, as the other Sony's slogan *like.no.other* has been rendered as *как никто другой*.

In Hitachi's slogan *Inspire the next*, despite semantic translation application, the change of the verb *inspire* has resulted in inaccurate translation. The imperative *inspire*, has been translated as *get inspired* (*вдохновись*), which changes the connotative and denotative meanings of the ST. *Inspire the next* does not mean being inspired by the future, but

rather that Hitachi with their ideas and products of today are inspiring new ideas and new coming products. This leads to a conclusion, that even when semantic translation is applied to render slogans, the translator has to be careful using the words which have the same stem, as it may affect the quality of translation.

In the translation of the slogan *Ideas You Can't Live Without / Тефаль. Без твоих идей не обойтись (Tefal)* the ST structure has been changed. The phrase *live without* has been substituted for *не обойтись* (*cannot do without*). The ST does not mention the brand name, whereas the TT contains its transliterated equivalent. We can assume that the brand name has been added as the slogan requires specification (Whose ideas cannot you do without?). Despite the minor changes, the translation retains the denotative meaning of the ST and is semantically precise.

In order to adapt domestic appliances advertising slogans for the target market and preserve the message the source slogans convey, methods of translation should be chosen very carefully. The research has shown that the most commonly used translation method applied to slogans is semantic due to the reason that the preserving contextual meaning of the ST is vital in slogan translation, otherwise, the unit may lose its meaning, and the advertising goal will not be reached. Semantic translation allows minor changes, such as using synonyms or partial synonyms, the change of a part of speech, adding extra words or omission. These changes have not affected the original denotative and connotative meanings apart from the case of Hitachi's slogan. This leads to the conclusion that even in case of the use of the semantic translation for rendering slogans, the choice of lexis requires particularly careful attention even when the words have the same stem, as it can affect the quality of translation.

References

1. Ишминецкая, И. Креатив в рекламе. М.: РИП-холдинг, 2005. – 172 с. **2**. Newmark, P. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988. – 311 с. **3.** Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. М.: Высшая школа, 2000. – 253 с. **4.** Нелюбин Л.Л. Толковый переводческий словарь. М.: Флинта, Наука, 2003. – 318 с. **5**. Andrews, E., Maksimova, E. Russian Translation: Theory and Practice. London, New York: Routledge, 2010. – 187 p.

Тетяна Смірнова
м. Київ, Україна

Відтворення соціокультурної складової при перекладі (на прикладі твору Д. Брауна «Янголи і демони»)

Дослідження проблеми соціокультурних цінностей не є чимось новим. На сьогодні існує багато робіт, які присвячені цій проблемі. Проте, в них не йшла мова про цінності початку цього століття, що значно відрізняються від цінностей попередніх століть. Багато невирішених питань залишається в теорії та практиці відтворення соціокультурного компоненту з англійської українською мовою.

Відтворюючи соціокультурний аспект різних країн при перекладі, перекладач повинен не лише дослівно перекласти текст, але й оптимально відтворити зміст оригіналу, стилістичні та граматичні характеристики мови, знайти правильний відповідник в українській мові. Це є надзвичайно актуальним на сучасному етапі розвитку перекладознавства, адже принцип цілісного сприйняття перекладеного речення, а потім і тексту, передбачає уміння правильно стилістично і змістовно відтворити головну ідею та зміст повідомлення.

Соціокультура – це складна гетерогенна система, що включає різноманітні за своєю предметною і соціальною природою елементи (матеріально-технічні об’єкти, засоби праці і комунікації, матеріальні та духовні продукти, послуги, ідеологічні, мистецькі цінності, зразки і норми, відносини між людьми), які об’єднанні людською діяльністю [1, с. 7].

У соціокультурі відображена міра володіння культурним надбанням суспільства і застосування його в соціальній діяльності окремого індивіда, конкретної соціально-професійної групи та суспільства в цілому. Тому, соціокультура – це не лише стан культури, але й процес діяльності, через який реалізуються соціальні сили суб’єктів.

Що стосується України, то, за висновками експертів, вона перебуває у стані соціокультурної невизначеності, що спричинено не лише економічними чи політичними негараздами, а й несумісністю українського та західного соціокультурних типів [2, с. 131].

Мова є носієм культури, а культури на цивілізаційному рівні мають різні понятійні системи. Переклад з мови одного товариства мовою іншого може бути адекватний, якщо ці товариства належать до однієї цивілізації. Переклад з мови однієї цивілізації мовою іншої не може бути адекватний через відмінності понятійних систем.

Переклад з однієї мови іншою можливий, якщо в мові оригіналу є поняття, що відповідають поняттям мови перекладу, і смисли понять

мови оригіналу та мови перекладу відповідають один одному. Тому відтворення культурологічного та соціального аспекту при перекладі є таким же важливим, як і передача змісту повідомлення.

У цій статті розглянемо відтворення соціокультурного аспекту на лексичному рівні. Серед численних лексичних одиниць, які виражають певні соціальні та культурні особливості, ми виділили реалії, антропоніми, топоніми, назви організацій та споруд, скорочення та фразеологізми.

Перейдемо до аналізу відтворення реалій як одиниць вираження історичних, релігійних, суспільних умов розвитку нації. Попри те, що реалія уже досить добре досліджена, певні труднощі під час перекладу все ще виникають. Не досліджено лінгвістичної сутності реалії, не створено чітких критеріїв її ідентифікації; експлікація реалій у вітчизняній і зарубіжній лексикографічній практиці здійснюється емпірично [3, с. 46].

Слова-реалії – це перекладознавчі категорії, які відіграють першорядну роль у відображенні соціально-історичного та культурного контексту, надають національного забарвлення [3]. Водночас реалія часто стає "каменем спотикання" для перекладача, оскільки її правильне витлумачення вимагає виходу за межі тексту в широкий контекст і за текст. Для того, щоб правильно перекласти реалії, необхідно також враховувати тип тексту, зміст реалій у контексті, тип реалій та їхню систематичну роль у культурах мови оригіналу та мови перекладу, ступінь сприйняття незвичних словосполучень та "екзотичних" виразів у культурі мови перекладу.

Назви деяких реалій є відомі всьому світу, наприклад, такі як :

Thus far, ***the Vatican*** *had remained silent, issuing no statement whatsoever* [4, с. 487]. – ***Ватикан*** *мовчав. Жодних офіційних заяв не зроблено* [5, с. 526].

У перекладі застосовувався метод транслітерації, оскільки ця назва добре відома не лише італійцям, а й іншим націям, зокрема українцям. Таким чином, при перекладі прикладу збережено соціокультурний компонент, пов'язаний з релігією. Ця реалія є добре відомою українському реципієнту, через те, що її часто можна зустріти в засобах масової інформації.

Але якщо розглянути назву *Lexington Avenue* (вулиця, що знаходиться у Нью Йорку і відома кожному американцю), то український реципієнт мало або зовсім не ознайомлений з цією реалією, тому автор вважає за правильне подати коротку додаткову інформацію. Наприклад: *Men enter the building through the main doors on* ***Lexington***

Avenue [4, с. 49]. – *Чоловіки заходять у будівлю крізь головний вхід на* ***Лексінгтон-авеню, Нью Йорк*** [5, с. 35].

У текстах оригіналу нам зустрілось дуже багато назв різних установ та організацій. Такі назви перекладались переважно способом утворення нового слова або словосполучення на основі елементів, що вже реально існують у мові.

У тексті також присутня велика кількість скорочень, які, по своїй суті, також є реаліями. Наприклад: назва організації *BBC* при перекладі транслітерується *Бі-бі-сі*. Деякі скорочення, наприклад *FBI*, уже мають свої загальновідомі у мові перекладу аналоги *ФБР*. Такі скорочення, як MP3, GPS, AKG служать у романі засобом локалізації у часі, тобто створюють атмосферу сучасного технологічного суспільства. Перекладач опускає подібні скорочення, що зберігає семантику контексту в цілому, але порушує авторський задум.

Отже, при перекладі скорочень застосовується описовий переклад, трансформація опущення, транскрипція, транслітерація та спосіб перекладу за допомогою відповідної абревіатури. При цьому зберігаються елементи розвитку культури та соціуму.

Повертаючись до перекладу реалій, варто зазначити, що існують такі способи відтворення реалій як транслітерація або транскрипція, калькування, використання аналога та інші.

Транслітерація або транскрипція (повна або часткова) – безносереднє використання слова, що означає реалію, або його кореня в написанні літерами мови перекладу або в поєднанні з суфіксами мови перекладу.

Only what I had time to read on your website. The word ***Illuminati*** *means 'the enlightened ones.' It is the name of some sort of ancient* [4, с. 27]. – *Тільки те, що є на вашому сайті.* ***Ілюмінати*** *означає "просвітлені". Так називалося одне давнє братство* [5, с. 41].

Прийом транслітерації можна використовувати в тих випадках, коли реалія в її англійському звучанні викликає в українського читача асоціації, що твердо зміцнилися, в іншому випадку повинна супроводжуватися відповідною приміткою, що розкриває сенс реалії. Наприклад: *Impossible.* ***Conclave*** *begins in forty minutes* [4, с. 123]. – *Це неможливо.* ***Конклав*** *починається за сорок хвилин* [5, с. 138].

У цьому випадку робиться посилання, в якому описується значення слова *конклав – збори, на яких кардинали-виборці, кожен з яких теоретично має шанси бути обраним, обирають папу Римського.*

Транслітерація доцільна тоді, коли бажано відтворити лаконізм оригіналу і зберегти специфічну характеристику даної реалії в іноземній мові.

Другий спосіб передачі реалій – це калькування. Калькування – це прийом перекладу нових слів, коли відповідником простого чи складного слова вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник [6, с. 286].

Цей спосіб дозволяє перенести у текст перекладсмисловий зміст реалії без збільшення її обсягу Проте можливості обмежені: вона може бути використана лише тоді, коли в одиниці, що перекладається, є складові й їхнє поєднання вмотивоване. Наприклад:

Here, the glistening ***Rose Line*** *took a ninety-degree vertical turn and continued directly up the face of the obelisk itself, ascending thirty-three feet to the very tip of the pyramidical apex, where it finally ceased* [4, с. 148]. – *Тут* ***лінія троянди*** *повертала під прямим кутом угору й піднімалася поверхнею обеліска на тридцять три фути аж до закінчення його пірамідальної верхівки* [5, с. 117].

Ще одним способом є використання аналога. Аналог – це готовий еквівалент реалії. Його перевага в тому, що він зазвичай короткий і не ускладнює розуміння, адже це знайоме слово, яке позначає звичне нам поняття. Недолік аналога в тому, що він стирає специфіку реалій і не доносить до нас всієї повноти їх значень. Наприклад: *The* ***Swiss Guard*** *will also provide you a live video feed of the antimatter canister as it counts down* [4, с. 346]. – *Я попросив* ***швейцарських гвардійців****, щоб зібрали для вас фотографії – фотографії кардиналів із травмами на грудях, а також фотографію покійного папи* [5, с. 372]. У цьому випадку ми перекладаємо слово *Guard* як *гвардія.* У нашому розумінні гвардія – це добірна привілейована частина військ. Але з контексту зрозуміло, що це не війська, а особиста охорона Папи Римського.

Реалії як лексичні одиниці, що найяскравіше відображають культуру та соціум певної нації, зазвичай, не становлять особливих проблем для перекладача, коли основними способами їхнього перекладу є транслітерація або транскрипція. Але для правильної передачі реалій досить часто перекладачу потрібно самому розуміти її прагматичне значення, традиції та звичаї, що криються за цими поняттями. Тому йому доводиться консультуватися з додатковою літературою, а іноді подавати в тексті посилання та пояснення.

Література

1. Азнаурова Э.С. Очерки по стилистике слова / Э.С. Азнаурова – Ташкент: ФАН, 1973. – 405 с. **2.** Рудакова Л.П. Поняття про соціокультурну інформацію / Л.П. Рудакова // Вісник Київ. держ. лінгв. ун-ту. Серія: Філологія. – К., 1997. – Вип. 2. – С. 131-137. **3.** Зорівчак Р. П. Реалія як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак – Львів, 1983. – 114 с. **4.** Dan Brown Angels and Demons – Great Britain: Georgi Books,

2001. – 620 р. **5.** Браун Д. Янголи і демони / Пер. з англ. – Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 544 с. **6.** Жлуктенко Ю.О. Проблеми адекватності перекладу / Ю.О. Жлуктенко // Теорія і практика перекладу. – Вип. 6. – К.: Вища школа, 1981. – 325 с.

Ярослав Соколовский
г. Красноярск, Российская Федерация

О некоторых концепциях переводческой эквивалентности

Более 30 лет назад В. Н. Комиссаров [1, с. 3] констатировал, что «система терминов, которыми оперируют исследователи перевода, ещё далеко не упорядочена. Это относится даже к таким фундаментальным понятиям теории перевода как «адекватность», «эквивалентность», «прагматика перевода», «переводческие трансформации», «модель перевода» и многие другие». Сегодня ситуация принципиально не изменилась, хотя наметились определённые тенденции в понимании терминов «адекватность» и «эквивалентность». Г. Д. Воскобойник [2, с. 28] указывает, что содержание этих и синонимичных им понятий формировалось и уточнялось сообразно с отношениями между результатами переводов и оригиналами, с оценкой процесса или стратегии перевода, с соответствием оригинала и перевода третьей инвариантной категории, например, смыслу и т.п.

Вероятно, в большинстве работ, изданных в конце XX – начале XXI вв., соотношение оригинала и перевода традиционно рассматривается через категорию эквивалентности [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24 и т.д.]. Ключевое внимание данной категории уделяется также в академических справочных изданиях [25; 26; 27]. Ли Хэцин и его коллеги среди наиболее значимых исследователей, внесших свой вклад в разработку данной переводческой категории, называет таких учёных, как Ю. Вине, Ж. Дарбельне, Р. Якобсон, Ю. Найда, Дж. Катфорд, Дж. Хуз, В. Н. Комиссаров, В. Коллер, П. Ньюмарк, М. Бэйкер, С. Боланос [28, с. 35-50]. Н. К. Гарбовский полагает [15, с. 264], что категорию эквивалентности в современную теорию перевода ввёл Р. О. Якобсон, использовав её в своей статье «On Linguistic Aspects of Translation» [10], впервые опубликованной в 1959 году.

Традиционная категория эквивалентности является скорее эмпирическим конструктом, а не собственно теоретическим [29, с. 71]. Теоретической опорой для переводческой категории эквивалентности выступает гносеологическая категория тождества. Переводческая

эпистемология тождества, описанная в обозначенной работе Г.Д. Воскобойника, постулирует принципиальный дуализм тождества, заключённый в антиномии «позитивистское тождество – феноменологическое тождество». Гносеологическое противоречие данной формулы гораздо шире собственно переводоведческой специфики, и представляет собой частный случай общефилософского противоречия «мышление vs. бытиё». Существующие концепции переводческой эквивалентности отражают данную проблему, склоняясь либо к соответствию действию (структуре) – позитивизм, либо к соответствию переживанию (реакции) – феноменология.

Классические работы лингвопереводоведов рассматривают эквивалентность, по крайней мере, в двух ракурсах:

- эквивалентность как отношение текста оригинала и текста перевода, устанавливаемое на уровне различных языковых ярусов (морфологическом, лексическом, фонетическом и т.д.);
- эквивалентность как отношение текста оригинала и текста перевода, устанавливаемое на уровне различных аспектов семиотического подхода (прагматический, семантический, синтаксический).

По сути, категория эквивалентности дифференцируется по типу переводческого основания. Д. Кенни пишет, что эквивалентность представляется некоторым исследователям «основным условием перевода» (Дж. Катфорд, Ю. Найда, Э. Пим), другие полагают, что само господство одной категории оказывает негативное воздействие на развитии общей теории перевода (Э. Гендзлер), в то время как третья группа исследователей придерживается середины (М. Бэйкер), считая, что эквивалентность – «полезная категория для описания отношения оригинала к переводу» [30, с. 77]. Укажем некоторые известные концепции эквивалентности.

- *Концепция уровней эквивалентности В. Н. Комиссарова* [3, с. 76]. Автор предлагает рассматривает эквивалентность 1) на уровне языковых знаков, 2) на уровне высказывания, 3) на уровне сообщения, 4) на уровне описания ситуации и 5) на уровне цели коммуникации.
- *Концепция динамической и формальной эквивалентности Ю. Найды* [11; 12]. В качестве критерия динамической эквивалентности автором избрана аналогичная реакция получателя переводного текста (феноменологическое тождество), а в качестве критерия формальной эквивалентности выступает структурно-семантическое подобие оригинала и перевода (позитивистское тождество).
- *Концепция коммуникативного и семантического перевода П. Ньюмарка* [31]. Данная концепция подробно рассмотрена в одной из работ Д. И. Ермолович [32]. П. Ньюмарк пишет: «Коммуникативный

перевод стремится произвести на читателя воздействие, как можно более близкое к тому, какое испытывают читатели оригинала. Семантический перевод стремится передать настолько близко, насколько позволяют семантические и синтаксические структуры второго языка, точное контекстуальное значение оригинала» [31, с. 39].

- *Концепция функциональной эквивалентности Г. Егера* [33, с. 153]. По замыслу учёного она включает в себя три составляющие: 1) «актуально-сигнификативное значение текста»[9] (совокупность актуализирующихся сигнификативных значений текста или его отрезка (предложения), 2) «актуальное членение текста» (тема-переход-рема), 3) «внутриязыковое прагматическое значение текста». Г. Егер считает, что функциональная эквивалентность имеет место быть, если у оригинала и перевода все три типа значений совпадают.
- *Концепция эквивалентности С. Боланос* [22]. Исследователь рассматривает эквивалентность как «отношение, между оригиналом и переводом, активация которого происходит в процессе перевода как коммуникативного события, и которое может быть установлено последовательно на пяти выделяемых уровнях»: стилистико-синтаксическом, стилистико-лексическом, семантическом, прагматическом и семиотическом. При этом сам процесс перевода предстаёт исследователю в виде динамической цепочки решения задач, обусловленных данными пятью уровнями.

Уровневый характер эквивалентности отмечается, например, в следующей дефиниции: «На наш взгляд, под **эквивалентностью в теории перевода следует понимать сохранение относительного равенства содержательной, смысловой, семантической, стилистической и функционально – коммуникативной информации** (выделено автором – Я.С.)» [14, с. 19]. В цитируемой работе В.С. Виноградов делает важное, на наш взгляд, примечание о том, что степень реализации данных параметров каждый раз будет разной в зависимости от текста, условий и способа перевода. Сходную точку зрения можно найти у А. Д. Швейцера: «…эквивалентность – это соотношение между первичным и вторичным текстами или их сегментами. При этом полная эквивалентность является идеализированным конструктом, далеко не всегда достижимым (хотя в принципе возможным) в реальной переводческой практике» [8, с. 34].

Стратификационный подход к эквивалентности обусловлен самой онтологией решаемой задачи. Относительность является определяющим

[9] Заслуживающим внимание является примечание Г. Егера о том, что «для актуального сигнификативного значения текста истинность или ложность высказывания несущественны» [33, с. 144].

фактором, детерминирующим категорию переводческой эквивалентности. Это прослеживается даже в бытовом употреблении слова: «эквивалентный – равносильный, равнозначный, полностью заменяющий что-либо *в каком-либо отношении* (курсив наш – Я.С.)» [34, с. 747]. Относительность понятия эквивалентности подчёркивается многими переводоведами, указывающими на принципиальную разницу в употреблении данной категории в математике и в теории перевода [15, с. 265]. Известно, что в математике и логике под *эквивалентностью* (лат. aequalis – равный и valentis – имеющий силу; равносильность) понимают операцию, позволяющую из двух высказываний A и B получить новое высказывание A ~ B, в котором операция эквивалентности обозначается знаком ~ («тильда») и которое истинно тогда и только тогда, когда A и B оба истинны или оба ложны [35, с. 677]. Таким образом, в математике и логике эквивалентность обладает свойствами рефлексивности, транзитивности и симметричности, которые «в чистом виде» не могут быть распространены на соотношение оригинала и перевода.

В принятой нами эпистемологической позиции эквивалентность функционирует в качестве переводческой категории соответствия, постулирующей позитивистское тождество, ориентированное на *структурно-семантическое соответствие* между оригиналом и переводом. Таким образом, мы разделяем точку зрения Г.Д. Воскобойника [36, с. 43], полагая, что характер соответствия перевода оригиналу реализует одну из двух интенций: 1) соответствие действию (структуре), 2) соответствие переживанию (реакции). Тип отношений между оригиналом и переводом, указывающий на преобладание первой интенции, мы примем за переводческую эквивалентность.

Литература

1. Комиссаров, В. Н. Перевод и интерпретация [Текст] / В. Н. Комиссаров // Тетради переводчика. / под ред. проф. Л.С. Бархударова. – М.: Высшая школа, 1982. №19. – С.3-19. **2.** Воскобойник, Г. Д. Об одной разновидности когнитивного диссонанса в переводческом дискурсе [Текст] / Г. Д. Воскобойник // Вопросы теории и практики перевода: Вестник ИГЛУ. Сер. Лингвистика – Иркутск: ИГЛУ, 2006. №7. – С.18-29. **3.** Комиссаров, В. Н. Слово о переводе [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1973. – 215 с. **4.** Комиссаров, В. Н. Теория перевода на современном этапе (по материалам всесоюзной науч. конф.) [Текст] / В.Н. Комиссаров // Тетради переводчика. – М.: Межд. отн.,1976. №13. –С.8-15. **5.** Комиссаров, В. Н. Лингвистика перевода [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1980. – 166 с. **6.** Егер, Г. Коммуникативная и функциональная эквивалентность [Текст] / Г. Егер // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: Сборник статей. – М.: Международные отношения, 1978. – С.137-155. **7.** Швейцер, А. Д. Теория перевода:

Статус, проблемы, аспекты. [Текст] А. Д. Швейцер. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 216 с. **8**. Швейцер, А. Д. Эквивалентность и адекватность перевода [Текст] / А. Д. Швейцер // Тетради переводчика: Научно-теоретический сборник. – М.: Высшая школа, 1989. – С.31-39. **9**. Koller, W. The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies [Text] / W. Koller // Target 7(2), 1995. – PP. 191-222. **10**. Jakobson, R. On Linguistic Aspects of Translation [Text] / R. Jakobson // The Translation Studies Reader. – London & New York: Routledge, 2000. – PP.113-118. **11**. Nida, E. Language and Culture: Contexts in Translating [Text] / E. Nida. – Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001 – 289 p. **12**. Nida, E. Towards a Science of Translating [Text] / E. Nida. – Shanghai, 2004. – 331 p. **13**. Катфорд, Дж. К. Лингвистическая теория перевода: Об одном аспекте прикладной лингвистики [Текст] / Дж. К. Катфорд. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 208 с. **14**. Виноградов, В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы [Текст]: учеб. пособие. – 3-е изд. / В. С. Виноградов – М.: КДУ, 2006. – 240 с. **15**. Гарбовский, Н. К. Теория перевода [Текст]: учеб. пособие / Н. К. Гарбовский. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 544 с. **16**. Щичко, В. Ф. Теория и практика перевода [Текст] : учеб. пособие / В. Ф. Щичко. – М.: Восток-Запад, 2004. – 224 с. **17**. Семёнов, А. Л. Основные положения общей теории перевода [Текст]: учеб. пособие / А. Л. Семёнов. – М.: Изд-во РУДН, 2005. – 99 с. **18**. Алексеева, И. С. Введение в переводоведение [Текст]: учеб. пособие / И. С. Алексеева. – СПб.: Филол. фак-т СПбГУ; М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 352 с. **19**. Fawcett, P. Translation and Language: Linguistic Theories Explained [Text] / P. Fawcett. – Beijing: New Press, 2007. – 160 p. **20**. Hatim, B. Discourse and the Translator [Text] / B. Hatim, I. Mason. – Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. – 258 p. **21**. Wilss, W. The Science of Translation. Problems and Methods [Text] / W. Wills. – Shanghai: New Foreign Press, 2001. – 292 p. **22**. Bolanos, S. Equivalence Revisited: A Key Concept in Modern Translation Theory. [Electronic resource] / S. Bolanos. – http://redalyc.uaemex.mx/redalyc/pdf/219/ 21901504.pdf (2013, February 9). **23**. Dan, Shen. Literalism: NON «formal-equivalence» [Text] / Dan Shen // Babel (International Journal of Translation), 2004. №35:4 – PP. 219-235. **24**. Di, Jin. The Great Sage in Literary Translation: Transformations for equivalent effect [Text] / Di Jin // Babel (International Journal of Translation) , 2003. №35:3. – PP. 156-174. **25**. Нелюбин, Л. Л. Толковый переводоведческий словарь [Текст] / Л. Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320 с. **26**. Routledge Encyclopedia of Translation Studies [Text] / – London and New-York: Routledge, 2001. – 655 p. **27**. 译学辞典[正文] / 上海: 上海外语教育出版社, 2003. – 502页. **28**. Li, Heqing. Methodology of Western Translation Studies: since the 1970s [Text] / Li Heqing, Huang Hao, Bo Zhenjie. – Beijing: Peking University Press, 2005. – 326 p. **29**. Воскобойник, Г. Д. Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода [Текст]: дис. д-ра филол. наук: 10.02.20 / Г. Д. Воскобойник. – Иркутск, 2004. – 296 с. **30**. Kenny, D. Equivalence [Text] / D. Kenny // Encyclopedia of Translation Studies. – London and New-York: Routledge, 2001. – PP.77-80. **31**. Newmark, P. Approaches to Translation [Text] / P. Newmark – Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. – 200 p. **32**. Ермолович, Д. И. В поиске критерия эквивалентности (о концепции Питера Ньюмарка) [Текст] / Д. И. Ермолович // Тетради переводчика: Научно-теоретический сборник. / Под ред. С. Ф. Гончаренко – М.:

Высшая школа, 1989. – С.15-23. **33.** Егер, Г. Коммуникативная и функциональная эквивалентность [Текст] / Г. Егер // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: Сборник статей. – М.: Международные отношения, 1978. – С.137-155. **34.** Словарь русского языка [Текст]: в 4т. – Т.4. / под ред. А. П. Евгеньевой и др. – М.: Изд-во Русский язык, 1988. – 800 с. **35.** Кондаков, Н. И. Логический словарь-справочник / отв. ред. Д. П. Горский – 2-е изд. [Текст] / Н. И. Кондаков. – М.: Наука, 1975. – 720 с. **36.** Воскобойник, Г. Д. Диалектика тождества и когнитивного диссонанса: к вопросу о становлении переводческой эпистемы [Текст] / Г. Д. Воскобойник // Азиатско-Тихоокеанский регион: диалог языков и культур: сб. науч. докладов междунар. конф. (20-31 января 2007 г.) / сост. О.М. Готлиб. – Иркутск: ИГЛУ, 2007. – С.43-48.

Ірина Солодовиченко
м. Київ, Україна

Відтворення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки

Метою дослідження є дослідження способів відтворення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки у англо-українському перекладі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення класифікації способів перекладу номінативних одиниць на позначення зорової поведінки та відтворення таких лексем у різних видах перекладу. Об'єктом дослідження є номінативні одиниці англійської мови на позначення зорової поведінки. Предметом дослідження є відтворення лексем на позначення зорової поведінки у перекладі та їх особливості, що з'являються при перекладі на українську мову.

Серед невербальних засобів спілкування першою слід назвати оптико-кінетичну систему, що складається з жестів, міміки і пантоміміки, рухів тіла (кінесики). Далі виокремлюють паралінгвістичну та екстралінгвістичну системи. Паралінгвістична система — це вокалізації, тобто якості голосу, його діапазон, тональність. Екстралінгвістична система — це темп, паузи, різні вкраплення в мову (плач, сміх, кашель тощо). Традиційно вважалось, що ці види засобів є навколомовними прийомами, які доповнюють семантично значущу інформацію. Зауважимо, що різні спеціалісти в термін «паралінгвістична та екстралінгвістична комунікація» вкладають різний зміст [6, с. 3]. Серед невербальних засобів особливою є система організації простору і часу спілкування — проксеміка. Ідеться про розміщення учасників зустрічі та доцільні, прийняті в різних ситуаціях і культурах часові

характеристики різних форм спілкування, зокрема монологу та діалогу. Нарешті, специфічною знаковою системою в невербальній комунікації є контакт очей, який є основним засобом візуального спілкування.

Слід зазначити, що зорова поведінка є частиною невербальної поведінки та комунікації, що вводить людський фактор у мову та цим самим навантажує текст відповідною прагматикою та семантикою.

Невербальна комунікація нерідко слугує як для підсилення, так і для ослаблення семантичного значення слів [7, с. 2].

Вивчення зорової поведінки як одного з аспектів невербальної комунікації узгоджується з проблематикою антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики та сприяє вивченню особливостей людської комунікативної поведінки як прояву людського фактору у мові. За допомогою очей передаються найточніші й найвідвертіші сигнали з усіх сигналів міжособистісної комунікації [7, с. 1].

Зорова комунікативна поведінка людини як функціональна підсистема невербальної комунікації останнім часом привертає увагу дослідників різних галузей гуманітарних наук. На сучасному етапі зорова експресія є об'єктом 1) психології: такі вчені як А. Меграбіан, К. Ізард, Ю. В. Гранська, В. А. Лабунська займаються цим напрямком дослідження, 2) психолінгвістики, якою займаються І. Н. Горєлов, А.А. Леонтьєв, 3) соціолінгвістики, яку досліджують Г. В. Степанов, С. Лабов, 4) теорії невербальної комунікації і невербальної семіотики, що досліджується закордонними вченими, такими як M. Argyle, R. Birdwhistel, M. Knapp, J. Hall, P. Ekman, T. K. Gamble, M. Gamble, Г. Крейдлін, 5) лінгвопрагматики й аналізу дискурсу, які вивчають G. Cook, І. І. Сєрякова, Л. В. Солощук [6, с. 5].

З різних номінацій зорової поведінки ми утворюємо лексико-семантичну групу (*ЛСГ "зорова поведінка"*), яка насамперед містить лексеми на позначення зору, органів зору та зорової діяльності, а саме іменники й дієслова, які слугують у мовній системі для позначення зору та зорової діяльності [7, с. 1], наприклад: *a look – to look, a stare – to stare, a gaze – to gaze, to see, to watch, observation –to observe, to regard, a glance – to glance, to examine, to frown, an eye – to eye, eyebrows, eyelids, to contemplate, to spot, to blink, to wink, to trace, to peer, to glare, to glaze, to squint, a glimpse – to glimpse, to notice, to overlook* та ін. [5, с. 40-296].

До цієї групи також відносяться номінативні одиниці–словосполучення різних типів, наприклад: дієслівні *(to avoid one 's glance, to look around intently, to move one 's eyes),* субстантивні *(a coy glance, an exasperated look, a glance of respect),* фразеологічні одиниці *(to make eyes at someone, to lay eyes on someone/something etc.).* До цієї ЛСГ

також належать словосполучення на кшталт *to have jokes in one's eyes* та речення різних типів і структури, як-от: *to look with a stare that only children can manage completely* [6, с. 3].

Лексеми цієї лексико-семантичної групи зазвичай мають словникові відповідники, тобто їх переклад неважко знайти у словнику. Отже, переклад номінативних одиниць на позначення зорової поведінки цієї лексико-семантичної групи можна здійснювати за допомогою двомовних словників або словників фразеологічних єдностей.

Дієслова на позначення зорової поведінки займають центральне місце у системі відтворення лексем на позначення ЗП в англо-українському напрямку перекладу [7, с. 1]. Дієслова зору поділяються на дві групи: 1) акціональні з прототипом to look, до групи яких належать *to stare, to peer, to gaze, to watch etc.* і позначають власне зорову дію; 2) статальні з прототипом to see, група яких включає т*o notice, to perceive, to spot* та ін., що позначають зорове сприйняття, його результат або відповідну фізіологічну реакцію на зовнішній подразник, що відбивається у поведінці очей мовця [6, с. 5].

Розглянемо декілька прикладів з цими лексемами з художньої літератури: *Potter* ***stared*** *before him. – Поттер* ***дивився*** *прямо перед собою* [4, с. 256]; *Jacob* ***noticed*** *the hint from Sem. – Джейк* ***зрозумів*** *натяк Сема* [2, с. 134].

У першому випадку семантику слова було трохи змінено, а саме послаблено, оскільки дієслово *to stare* перекладається як *пильно дивитися, витріщитися; поглядом привести в який-небудь стан* [3, с. 124], а у конкретному реченні перекладач відтворив це слово з більш слабкою семантикою – просто «дивитися».

У другому випадку семантика слова *to notice* підсилена у перекладі, оскільки у англійському контексті слово вживається у значенні *зауважувати, звертати увагу; приділяти увагу; помічати* [3, с. 236]. В українському перекладі слово перекладено як «розуміти», отже, семантичне значення змінено, а з ним так само й змінюється когнітивна функція речення, що тепер надає іншого забарвлення реченню і тим самим речення стає прагматично навантаженим.

Переважну більшість номінацій ЗП у сучасній англомовній художній прозі становлять вільні словосполучення, які складаються з двох частин, одна з яких є незмінною, а інша варіативною [7, с. 2]. Сюди можна віднести деякі сталі вирази, ідіоматичні словосполучення чи речення та фразеологічні єдності. Наприклад, *to appear to one's eyes.*

Розглянемо приклад з художньої літератури: *He was extremely fast; he* ***appeared to Bella's eyes*** *in a second. – Він був надзвичайно проворний. Вже за секунду він* ***стояв перед Беллою*** [1, с. 46].

Отже, як можна побачити на цьому прикладі, перекладач не вдавався до дослівного перекладу, він переклав дещо загально, використавши генералізацію, але речення не втратило своєї прагматики.

Ще одним прикладом можна назвати ідіоматичний вираз *to be / look the very picture of one's father / mother: Harry, you are* ***looking the very picture of*** *your father, but your eyes … – Гаррі, ти* ***так схожий на*** *свого батька, відмінні лише твої очі* …. [4, с. 473].

Як бачимо у перекладі застосовано відповідник, що є у словнику. Тобто перекладач не став експериментувати із семантикою ідіоматичного виразу та залишив його так як і в оригіналі. Тому можна сказати, що номінативні одиниці на позначення зорової поведінки можуть перекладатися як словниковим відповідником так і оказіональним, тобто авторським, коли це не руйнує змісту речення.

Отже, наше дослідження відкриває нові можливості для вивчення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки, їхнього відтворення в англо-українському напрямку перекладу – як окремих структурних елементів мови, так і у реченнях та текстах художньої літератури.

Як підсумок, слід зазначити, що вибір способу або способів перекладу залежить від багатьох чинників, серед яких часто можна зазначити: уміння перекладача зрозуміти та уніфікувати номінативну одиницю на позначення зорової поведінки, уміння розрізняти особливості контекстуального перекладу номінативних одиниць та їх характеристики, враховуючи людський фактор, що може вплинути на прагматику контексту та окремо на семантику номінативної одиниці при перекладі. Найчастіше для перекладу номінативних одиниць на позначення зорової поведінки використовується спосіб перекладу словниковим відповідником, тобто перекладач шукає слово або вираз у відповідних перекладних двомовних словниках та дає відповідник у перекладі.

Література

1. Майер С. Сутінки / Пер. з англ. О. Василенко. – М.: АСТ, 2006. – 568 с. **2.** Майер С. Повний місяць / Пер. з англ. А. Ахмерова. – М.: АСТ, 2008. – 543 с. **3.** Немировська Н. Г. Словник фразеологізмів та сталих виразів. К.: ДРУК-ПРЕС, 2011. – 319 с. **4.** Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер та смертні реліквії: роман / Пер. з англ. С. Іл'їна, М. Лахути, М. Сокольський. – К.: «Абабагуламага», 2007. – 640 с. **5**. Longman Dictionary of Contemporary English / Ed. by D.Summers. – Fourth edition. – Harlow, Essex: Pearson Education Limited, 2003. – 1950 p. **6**. Литвинов О. О. Номінації зорової поведінки у термінах відмінкової граматики. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2010_13_2/14.pdf. **7**. Литвинов О. О. Функціонально-прагматичний аспект номінацій зорової поведінки в сучасному англомовному художньому дискурсі. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvvnu/filolog_mov/2010_9/R1/Litvinov.pdf.

Юрій Стежко
м. Київ, Україна

Лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори неологізації мови

На тлі бурхливого розвитку міжнародного співробітництва, глобалізаційних процесів суттєво зростає роль перекладацької діяльності. Фахове оволодіння іноземними мовами істотно розширюють комунікативні можливості. Та й сама стратегія долучення до Болонських ініціатив з усією гостротою ставить завдання якісної підготовки перекладачів. Назагал, переклад, як особливий вид діяльності, є одним із основних і загальноприйнятих засобів міжнаціональної комунікації, за якої перекладач стає посередником в обміні не лише науковою інформацією, а й духовним надбанням націй і народів. Як зазначає В.фон Гумбольдт, "через многообразие языков для нас открывается багатство мира и многобразие того, что мы познаем в нем; и человеческое бытие становится для нас шире, поскольку языки в отчетливых и действенных чертах дают нам различные способы мышления и восприятия" [1, с. 349].

Чільне місце в лексичному складі будь-якої мови посідають неологізми – новоутворення, котрі формують лексичне поле мовлення та становлять особливі труднощі перекладу, обумовлені, передусім, відмінностями мовних культур. Наразі актуалізуються лексико-семантичні дослідження функціонування неологічних конструкцій в різних мовах.

Істотний внесок в розвиток неології зробили такі відомі вчені як А.Вежбицька, В.Карабан, М.Кочерган, В.Манакін, О.Суперанська та ін., одначе говорити про теоретико-методичне забезпечення підготовки перекладачів наразі не доводиться. Тож за мету нашої розвідки маємо окреслити соціокультурну обумовленість неологізмів та особливості їх перекладу.

Вихідним пунктом нашого дослідження є положення, що мова не є якоюсь історичною константою, вона динамічна, підвладна впливу як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників. Наприклад, лексичний аналіз німецької мови свідчить про глибокі корені, якими вона сягає ще в латину, про широке поле діалектів, які сформувалися під впливом інших мов – англійської, французької тощо.

Відомо, що в різних регіонах Німеччини мовлення разюче відрізняється своїми діалектами і навіть самим способом побудови речення. Скажімо, представник берлінського регіону скаже: "Ick jeh nu nach Schule", а бременець скаже: "Ich gehe mal eben bei zu". Однак діалекти не становлять таких труднощів в перекладацькій діяльності як сучасні

неологізми, позаяк діалекти характеризуються усталеністю лексики, яка увійшла у загальний вжиток, в той час як лексика неологізмів вкрай динамічна та надто чутлива до будь-яких соціокультурних трансформацій. В широкому розумінні під неологізмами маються на увазі слова, словосполучення, фразеологізми, сленгізми, жаргонізми, оказіоналізми, абревіації тощо, що перебувають в загальному вжитку, однак ще не включені до нормативної мови. З часом частина з них трансформується в нормативну лексику, а решта набуває статусу архаїзмів та вибуває із обігу.

Способи утворення неологізмів є відбитком історичної епохи, становлячи культуроспецифічну лексику нації. Виникнення, функціонування та трансформація мови є неперервним процесом і відбувається як за рахунок різного роду запозичень, так і, головно, за рахунок внутрішніх ресурсів мовної системи – словотворчих процесів та переосмислення уже існуючих значень. Наразі опанування фахом перекладача передбачає володіння не лише літературною мовою, а й "живим" народним словом, здатність точної передачі значення та значимості кожного слова та його емоційного навантаження. В наші дні близько семидесяти відсотків запозичень німецької мови – вживані переважно в молодіжному середовищі -- становлять англіцизми. Йдеться як про безпосередні запозичення, так і про морфологічну асиміляцію.

Серед сленгізмів істотний відсоток займають так звані "модні прикметники", котрі виражають почуття захоплення, задоволення тощо: famos, kolossal, super, grell, krass, allerliebst, fett. Або ж неологізми породжені музичною молодіжною культурою на кшталт утворень від джазового ритму der Beat: Beatkonzert, Beat-Gruppe, Beat-Mode, Musik-box, Fisch-Bar, Einbaumöbel Raumsparbett і т.д. Зазначене накладає на перекладача додаткові вимоги щодо знання молодіжної культури, останньої моди.

Широкий прошарок новоутворень становлять авторські неологізми, – так звані оказіоналізми (від лат. Occasionalis, що означає "випадковий" або вживаний незвично). Утворення цього типу спочатку функціонують лише в певному авторському контексті, а вже з часом більшість з них легімітизуються в нормативній мові. Наприклад, англійські слова consolidate, disregard, sensuous своїм походженням завдячують Спенсеру, Мору, Мільтону. Тож перекладач має розумітися і на літературних, публіцистичних творах та авторських новоутвореннях – оказіоналізмах.

Потрібно сказати, що масив неологізмів далеко не вичерпується вище перерахованими. Істотне поповнення лексичного масиву становлять біблійні теми та міфологія, а сьогодні ще й новоутворення,

покликані до життя інформаційними технологіями: Computer, Prisma, Teenager, Login; лексичні одиниці, безпосередньо пов'язані із комп'ютеризацією: BASIC, Fortran, liveware, computerman, computerize та безліч інших.

І, зрештою, не можемо оминути увагою обсяг новоутворень, які увійшли в мовленнєву практику як скорочення на кшталт Zoo замість Zoologischen (Garten), Auto замість das Automobil, Labor –Laboratorium і т.д.– нім.).

Можна було б говорити і про жаргонізми, котрими так насичене просторіччя певних соціальних груп, утворених, здебільшого, на професійній основі. Однак і вже наведеного матеріалу достатньо для певних узагальнень щодо теоретико-методичного аналізу змісту перекладацької діяльності.

Оволодіння мовно-мовленнєвою майстерністю перекладача – це здатність до передачі думки завдяки бездоганному володінню усім спектром засобів вербалізованої та невербалізованої її репрезентації. Це орієнтує перекладача, з одного боку, на семантичну точність перекладу настільки, наскільки це передає суб'єктивне відображення мовлянином дійсності, його думку та не спотворює зміст інформації, а з іншого – на комунікативну наближеність до емоційного наповнення автором неологізму – в загальному контексті його повідомлення. Наразі переклад становить свого роду рефлексію аудитора стосовно мовленнєвої ситуації мовця.

Для вірної та точної передачі думки мовника аудитор має не тільки знайти у мові перекладу найбільш схожі слова, але й надати їм оригінального оціночного та психоемоційного забарвлення, передати застосовану мовцем логічну форму. Мовлення здійснює дві ключові функції: інформативну (передачу думок) та емоційну (передачу почуттів). Саме остання і становить значну складність для перекладу, позаяк різні мови дають різні можливості для вираження емоцій, почуттів. Йдеться про те, що кожна нація бачить світ по-своєму, тому й досягнення його змістовної тотожності в різних мовах є неможливим, утім намагання наближення перекладу до оригінального змісту є неодмінною умовою лексичної компетентності перекладача. Перекладачу недостатньо знатися на сучасних неологізмах, володіти достатнім лексичним багажем, знати застосовані логічні форми, а ще треба розуміти спосіб репрезентації дійсності в іншомовній світоглядній та мовленнєвій культурі. Погодьмося з оцінкою Г. Гегеля в його рецензії на дослідження В. фон Гумбольдта в тому, що "природе вещей противоречит требование, чтобы слово языка какого-то народа... передавалось таким словом нашего, которое соответствовало

бы ему в его полной определенности. Слово нашего языка дает нам наше определенное представление о соответствующем предмете и именно поэтому не представление другого народа не только с иным языком, но и с иными представлениями" [2].

В проекції на німецьку мову культуроспецифічність проявляється в надзвичайно розвиненій синоніміці, тож віднайти відповідний іншомовний еквівалент, передати емоційне забарвлення, не спотворивши думки мовця, доволі складно. Яскравим прикладом є синоніміка дії "руху" в німецькій мові. Л.Маккензен наводить такі слова як eile, schlendere, laufe, bummle, pilgere, marschiere, schweife, stapfe, spaziere, ziene, tapere, schreite і, зрештою, gehe.

Наразі в спеціальній літературі існує визначення "безеквівалентність" як відбиток етнічно специфічної характеристики об'єктивної дійсності на понятійному та лінгвістичному рівнях, як позначення різних мовних рівнів. Безеквівалентна лексика, за визнанням О.Суперанської, головним чином виявляється серед "неологизмов, среди слов, называющих специфические понятия и реалии, и среди малоизвестных имен и названий, для которых нужно создавать окказиональные соответствия в процессе перевода" [4, с. 468]. Однак безеквівалентність жодним чином не означає принципової неможливості перекладу. Перекладознавством цілком виправдано пропонується застосування методу розчленування лексеми шляхом лінгвістичного аналізу на семантичні компоненти з наступним синтезом в описовому перекладі. "Переводчик вначале должен "освободить от языковой оболочки" обозначения, содержащиеся в исходном тексте, т.е. от значений исходного языка для того, чтобы затем "облечь их в языковую оболочку', т.е. заново оформить их с помощью значений языка перевода" [2].

Щоб достеменно перекласти зміст оригіналу, перекладач, окрім розуміння і емоційного забарвлення слова, ще має брати до уваги внутрішню форму слова як зв'язок мислення й мовлення. Через виділення внутрішньої форми слова О. Потебня пояснював, чому в одній і тій же мові може бути кілька слів для позначення одного й того ж предмета і, навпаки, одним слово можна позначати різні предмети.

Варто коротко зупинитися ще на одній складності перекладу неологізмів, яка стосується можливості застосування словників в будь-якій версії. Як ми уже зазначали, неологізми доволі динамічні, а неминучий консерватизм словників обумовлює запізнення щодо наповнення новими неологізмами або новими значеннями та смислами уже відомих. Та навіть якщо семантика слова й фіксується в словниках, то є лише найближчим його значенням, здебільшого

безвідносно до контексту. Однак можливим є контекстуально широке поле варіації перекладу слова, семантики, далекої від її "найближчого значення" (В.Манакін), наведеного у лінгвістичному словнику. Лінгвістичні словники лише алфавітно розміщують лексичні одиниці та перелічують значення слів, а не їхні смисли, а смисли, на відміну від значень, мають тонший прояв онтологічної основи лексеми, тож словник лише сприяє лінгвістичним розвідкам перекладача. Семантика слова, що фіксується у словнику, на думку В.Манакіна, "це лише своєрідний лінгвістичний гербарій, який надає тільки найнеобхіднішу інформацію про слово та потребує певного оживлення його смислу в реальному вигляді людського спілкування, в живих мовних текстах" [3, с.6]. Перекладач же має усю багатозначність оригіналу адекватно відтворити в іншій лексиці. Тож самий досконалий словник нездатен повною мірою задовольнити потреби щодо перекладу неологізмів.

Таким чином, перекладацька діяльність – це складний поліфункціональний процес, здійснення комунікації між джерелом мови оригіналу та перекладачем, з одного боку, та перекладачем і реципієнтом – споживачем мови перекладу – з іншого. Фаховість перекладача визначається не лише знанням нормативної мови, а й володінням просторіччям, побутовою мовою, знанням можливих значень слова в різних контекстах та його емоційного забарвлення, здатністю передбачати можливе психоемоційне сприйняття слова перекладу, а то й можливі асоціації, які воно викличе у реципієнта. Тож запропонована розвідка потребує свого розвитку. Таким перс пективним напрямом нами бачитися дослідження лінгвокультурного аспекту проблеми перекладу неологізмів.

Література

1 Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 451 с. **2**. Косериу Э. Контрастивная лингвистика и перевод: их соотношение [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.classes.ru/grammar/ 166.new-in-linguistics-25/source/worddocuments/4.htm: **3.** Манакін В. Лексичне значення і смисл слова // Наукові записки. – Вип.53. – Серія: Філологічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2004. – С. 3-9. **4**. Суперанская А. Принципы передачи безэквивалентной лексики // Великобритания: Лингвострановедческий словарь. М.: Русский язык. 1978. – С.467-480.

Василиса Тарасенко
г. Красноярск, Российская Федерация

Лексема ЧАЙ в китайском, русском и японском языках в аспекте перевода

Лексема ЧАЙ была заимствована из китайского языка русским и японским языком. Поэтому мы хотели рассмотреть судьбу этого феномена и слова, обозначающего его в разных культурах. ЧАЙ прошел в японской и русской культуре свой путь, создал неповторимое лингвокультурное пространство и поэтому относится к ярким и значимым фрагментам японской и русской концептосфер. Специфика «культурного пространства» ЧАЯ («cha» по-китайски; «ocha» по-японски) определена многими составляющими: *историей* (чай известен в Китае с рубежа новой эры и в качестве лекарства с VIII века). Согласно китайской легенде, открытие чая произошло около 2737 года до н.э. во времена правления императора Шен Нунга, написавшем в своем медицинском трактате: «Чай лучше, чем вино, так как не отравляет организм человека и не заставляет его говорить глупые вещи, о которых он потом, протрезвев, жалеет. Он лучше воды, так как в нем нет болезней, которые содержатся в гнилой и испорченной воде» [2]. Об этом говорят и китайские пословицы: *Лучше день без пищи, чем день без чая; После чашки чая не нужно вызывать врача*.

Япония заимствовала чай в качестве медицинского напитка из Китая во второй половине XII века. Чайная церемония, которая развилась вокруг него, является при этом чем-то уникальным для Японии. Она была изобретена в XV веке Мурата Дзюко, приверженцем жизни в гармонии с природой. В период Муромати политическая и военная элита, собираясь для дискуссий, часто пользовалась случаем для того, чтобы подать чай. Считалось утонченным удовольствием сидеть на досуге в тихой чайной комнате, огражденным от забот жизни, идущей снаружи, и внимать звукам воды, кипящей на жаровне.

В Россию чай пришел в XVII веке (об истории чая в России см. [3]).

Кроме этого специфика «культурного пространства» ЧАЯ определена традициями чаеводства и чаепроизводства; сортовой классификацией; медицинской ценностью чая как напитка у китайцев и японцев; самобытностью бытового аспекта чаепития.

«Чайный стол» в России, в Китае и Японии принципиально различны: богатство и разнообразие различных закусок и добавок к чаю в русском застолье и полное их отсутствие в китайском. В качестве легких закусок к чаю у японцев выступают кусочки сырой

рыбы, рис на пару и суп из растертой заквашенной сои, а «сладости» сделаны из соевой пасты, муки и крахмала, совершенно несладки. Значимостью ритуально составляющей культуры чаепития (гун-фу-ча – всемирно известная чайная церемония в Китае; чайная церемония в Японии); характером представленности в национальной литературе и многими другими.

Таким образом, лексема ЧАЙ в китайской, русской и японской культурах представляет собой уникальные конфигурации знаний агротехнического, технологического, кулинарного, медицинского, исторического, мифологического, эстетического, философского и литературного характера, отражая тем самым специфику бытового уклада нации и ценностные представления народа. Поэтому интересным представляется проанализировать лексему ЧАЙ в переводческом аспекте, лексико-семантическое поле ЧАЙ и его центр в русском, китайском и японском языках. Так, в китайском и японском языках лакунизировано русское значение «чай – чаепитие», а также отсутствуют словосочетания «*чай с..*» или «*к чаю*», например, *чай с медом*, т.к. чай в Китае пьют в процессе еды без каких-либо добавок. Носителям японского и китайского языков придется объяснять такие понятия, как *самовар*, *сахар*, *лимон*, *молоко*, *пироги*, *варенье; друзья и беседа*. Традиции китайского чайного застолья не связаны с долгими дружескими беседами, как это принято в России. Кстати, одна из марок чая, представленных на современном российском рынке, так и называется «Беседа».

В русском языке лакунизировано значения китайского и японского языков «чай – вечнозеленое дерево с длинными листьями…»; из китайского – «подарок невесте при помолвке», «чайное масло», «чайный цветок», в китайском и русском языках отсутствует значение «чайная комната» японского языка, а значение «чайный домик» в китайском и японском языках наполнены разными смыслами.

Не включены в словари и существительные с суффиксами субъективной оценки, например: *чаек, чаечек, чайничек*; на русский язык невозможно дословно перевести с китайского *chaqingse* (оливковый цвет, дословно: *чайный цвет*), *chajiyg* (темные очки, дословно: *чайные очки*), с японского *маття* – порошковообразный чай, который употребляется при чайной церемонии [1; 4].

При анализе лексемы ЧАЙ было выявлено четыре универсальных микрополя во всех трех языках: «растение», «высушенные листья чайного растения», «напиток» и «чаепитие». Если говорить о японском и китайском языках, то различия касаются чайной церемонии двух

культур: философия, церемония, чайная утварь и т.д., что находит свое отражение в лексики языков.

Сравнение китайского и русского языков дало следующие результаты:

1) в китайском языке микрополе «ЧАЙ – растение» имеет сложную и многоуровневую систему и включает в себя, кроме микрополя «растение», например, *чайное дерево*, *маленькие ворсинки на поверхности молодого листа зеленого чая*, еще и микрополя «место выращивание» и «человек» (сборщик чая). В русском языке микрополе «ЧАЙ – растение» отсутствует.

2) микрополе «ЧАЙ – высушенные листья чайного растения» в русском языке представлено словами *чай, заварка* и *чаинки*, в эту группу можно включить и подгруппу – «страна/регион-производитель»: *индийский, цейлонский, английский, китайский, грузинский*, которая отсутствует в китайском языке. В китайском языке микрополе «ЧАЙ - высушенные листья чайного растения» представлено несколькими группами: приготовление и обработка чайного листа (*сушка, обжаривание на сковороде, окисление, вяленье, накалывание* и т.п.); инвентарь для обработки чайного листа (корзина*, решетка, мельница, печь для поджаривания чайного листа*); сорта чая (*Пуэр, Кинмунг Оранж Пеко, улунский*); форма выпуска чая (*прессованный, в таблетках, в кирпичиках, плиточный, шариками* и т.д.); способ скручивания листа (*жемчужный, спиралевидный, плоский*); торговля чаем; место продажи (*рынок, лавка, лоток, магазин*). В китайском языке в данное микрополе попадает подгруппа со значением «свадебный подарок»: *дарить чай в честь помолвки, чайные подарки* (подарки семьи жениха при помолвке семье невесте).

3) микрополе «ЧАЙ-напиток» включает следующие подгруппы обоих языков, разные по объему и семантике: качество напитка; крепость; температура; аромат; цвет; приготовление напитка; утварь для чая; процесс; закуски к чаю; место процесса; человек, приготавливающий чай или его подающий; деньги. В русском языке отсутствует китайская подгруппа, условно которую можно назвать «напитки из чая, но не чай»: мучной кисель, миндальное молоко, чай и компот и т.д.

4) в русском и китайском языках выделяется и микрополе «чаепитие», которая отражает культуру и традиции двух народов: в китайском – чайная церемония, идущая от философии; в русском – чаепитие, отражающее важную способность чая для русского человека – согреть душу, как в стихотворении А.Блока: (…) *Давай-ка наколем лучины, Раздуем себе самовар! Авось, хоть за чайным похмельем Ворчливые речи мои Затеплят случайным весельем Сонливые очи твои. За верность старинному чину! За то, чтобы жить не спеша! Авось и*

распарит кручину Хлебнувшая чаю душа! Некоторые составляющие группы требуют особого развернутого страноведческого комментария, например, «купчиха», «беседка» или «баня».

Сопоставление данных фразеологических словарей, а также словарей пословиц и поговорок позволяет заключить, что идиоматические поля понятия «чай» в русском и китайском языках имеют значительные различия. Во «Фразеологическом словаре русского языка» под ред. А.И.Молоткова зафиксированы три единицы с лексемой ЧАЙ (*на чай, за чай, чай да сахар*), в то время как в китайском языке их насчитывается более 30. Фразеологизм *давать на чай* в значении «вознаграждать за мелкие услуги», чрезвычайно употребителен в русском языке (что подтверждается многочисленными примерами из русской литературы), не имеет соответствия в китайском языке.

Итак, можем сделать вывод. Ассоциативные поля понятия ЧАЙ у носителей русской, китайской и японской лингвокультур содержат определенную инвариантную составляющую. И подавляющее число реакций демонстрируют существенные различия в сознании представителей русской и восточных культур. Эти несовпадения в ассоциативном фоне понятий ЧАЙ во многом обусловлены различиями «культурных слоев». Например, типичными только для китайского и японского языка оказались следующие: «дерево», «желтый», «белый»; «рецепт», «лекарство» «медицина» «жизнь», «путь чая», «любовь», «душа» «церемония», «чайный мастер» и др.

Литература

1. Мещеряков А.Н. Книга японских символов. Книга японских обыкновений. – М.: Наталис, 2003. – 556 с. **2.** Павловская А.В. Англия и англичане. – М.: Издательство Московского университета, 2005. – 270 с. **3.** Похлебкин В.В. Чай и водка в истории России. – Красноярск; Новосибирск: Красноярское книжное изд-во, 1995. – 464 с. **4.** Цзоу Сюецян. Лингвокультурная специфика концепта «чай» и ее учет в обучении русскому языку китайских студентов: : Автореф. дис. … канд. пед. наук. – СПб., 2007.

Татьяна Тарасенко
г. Красноярск, Российская Федерация

Юмористический дискурс: переводческий аспект (на примере перевода турецких анекдотов)

Интерес к изучению языка с позиций лингвокультурологии в настоящее время можно объяснить следующим: язык, являясь частью культуры народа, не существует вне её пределов, поэтому исследовательский интерес лингвиста направлен и на юмор, который справедливо считается одним из наиболее ярких проявлений национально-культурной специфики языка, и, следовательно, способы его передачи с помощью средств другого языка, несомненно, заслуживают отдельного исследования [3].

Коммуникативная функция анекдота как текста проявляется в достижении комического эффекта; его недостаточно перевести, он должен быть включён в культурную среду языка перевода. При этом сохранение коммуникативной функции — основная задача перевода анекдотов. Таким образом, при переводе анекдотов целесообразным кажется использование такого вида преобразования как адаптация.

Понимание большинства анекдотов требует преимущественно культурологических или общечеловеческих знаний, вместе с тем в каждом языке существуют анекдоты, которые понять можно только при условии очень хорошего знания языка, а перевести их весьма сложно. В разных культурных общностях анекдоты рассказываются по-разному, в них встречается разный набор персонажей, обладающих разными характеристиками. Стремление переводчика не просто выразить содержание, заключенное в исходном речевом произведении, а обеспечить достижение заложенных в нём коммуникативных задач, требует от него глубокого анализа конкретных возможностей по использованию соответствующих лексических средств. Результатом анализа могут быть различные семантические, а также прагматические преобразования и трансформации, обеспечивающие выход за пределы системы лексических соответствий.

Таким образом, при переводе анекдотов целесообразно будет использовать такой вид преобразования как адаптация, в результате которой «происходит не только изменение в описании той или иной предметной ситуации, но и заменяется сама предметная ситуация» [2, с. 403]. Адаптация вызывается не столько межъязыковой ассиметрией, сколько межкультурной. Она встречается при переводе культурологических, либо языковых лакун. При переводе анекдотов, содержащих

компоненты «непереводимости», адаптация оказывается необходимой для того, чтобы сохранить целостною систему смыслов исходного речевого произведения, добиться аналогичного коммуникативного эффекта. Применение адаптации в этом случае продиктовано не тем, что получатели переводного текста не в состоянии понять какое-то явление чужой для них действительности, а ассиметрией языковых картин, неоднозначностью ассоциативных связей. При переводе анекдотов важно не передать культурную специфику текста оригинала, а достичь аналогичного эффекта, облегчить получателю переводного текста понимания смысла оригинального произведения.

В ходе работы была предпринята попытка классифицировать анекдоты по степени переводимости, т.е. «принципиальной возможности достижения эквивалентности относительно всего текста или какой–либо его части» [1, с. 78]: 1) анекдоты с «бродячими» сюжетами; 2) анекдоты с компонентами непереводимости; 3) анекдоты, отмеченные неполнотой передачи компонентов содержания.

В данной статье остановимся только на переводе анекдотов первой группы, на «бродячих» анекдотах, которые носят универсальный характер, в них отсутствуют компоненты «непереводимости» (лакуны языковые, культурные и т. п.) и отсутствует конфликт формы и содержания. При переводе анекдотов с «бродячим сюжетом» переводчик не сталкивается ни с языковой, ни с культурной непереводимостью. Понимание этого типа анекдотов, описывающих утилитарные и общепринятые нормы, не требует от слушателя каких-то определенных фоновых знаний, в них отсутствует упоминание какой-либо лингвокультурной специфики. В них есть общие этнокультурные ценности, понятные всем, что снимает необходимость культурно адаптировать текст. Тем не менее при переводе «бродячих» анекдотов неизбежны трансформации и модификации. Рассмотрим это подробнее на примере перевода турецкого анекдота на русский язык.

Аналогом русского понятия «анекдот» в турецком языке является слово «fıkra», которое переводится как «забавный рассказ», то есть рассказ о смешном событии, произошедшем как с известным человеком, так и с каким-нибудь фольклорным или выдуманным персонажем [6: 134]. Турецкий анекдот ближе к жанру рассказа, на что указывают использование преимущественно прошедшего времени, сложных грамматических конструкций, а также наличие названия у анекдота; русский же анекдот отличается простотой и, как правило, краткостью. Также как и русский анекдот, турецкий анекдот – это текст с жёсткой двучастной схемой: начало и концовка, соответствующий критерию как грамматической и синтаксической, так и

смысловой связанности. Но, если в русских анекдотах «исключительно используется настоящее время (а также, при определённых условиях, прошедшее время глаголов совершенного вида в результативном значении)», то в турецких забавных рассказах используются глаголы прошедшего времени и сложные времена, (Duyulan Geçmiş Zaman, Geniş Zaman, Geniş Zamanın Hikayesi и др.), имеющие значение «отсутствия рассказчика при непосредственном совершении того или иного действия» [5, с. 32]. Поэтому при переводе турецкого анекдота на русский язык применяются грамматические трансформации, а именно замена прошедшего времени на настоящее из-за несовпадения в структуре грамматического значения в его конвенциональном и функциональном диапазоне [4].

В турецком языке существует фиксированный порядок слов, при котором глагол всегда стоит в конце предложения, а определение перед определяемым. Для русского же анекдота характерен особый порядок слов начальных предложений: на первое место выносится глагол, далее идёт подлежащее и лишь затем второстепенные члены предложения, т.е. правила синтаксической сочетаемости компонентов не совпадают с правилами лексико-семантической сочетаемости в исходном и переводящем языках.

Лексические преобразования основываются на смысловом развитии содержания исходных лексических средств. Примерами лексико-семантических преобразований могут быть метафорические и метонимические замены, замены референтов и формантов действия.

Грамматические преобразования используются, когда благодаря изменению тех или иных формальных характеристик возможна адекватная передача конкретного содержательного компонента. Они представлены морфологическими и синтаксическими трансформациями. Для русского анекдота, в отличие от турецкого, характерны простые синтаксические конструкции без деепричастных, причастных оборотов, поэтому это вызывает необходимость при переводе и функциональной замены.

Таким образом, фактически во всех случаях при переводе турецких анекдотов на русский язык используются такие приёмы перевода как перестановка (изменение позиций компонентов словосочетания относительно друг друга), метафорические и метонимические замены, замены референтов и формантов действия, функциональные замены.

Рассмотрим пример, слева в таблице представлен забавный рассказ на турецком языке, справа дан его дословный перевод. Дословный перевод приведён без использования каких-либо синтаксических,

морфологических или лексических трансформаций для иллюстрации того факта, что турецкий анекдот ближе к жанру рассказа.

Sen işince azıyorsun	***Ты сильно бесишься***
Adamın biri bara girmiş. Garson, herkeze içki ver kendinede al demiş. İçkiler içilmiş garson hesap için gelince adam: Para yok demiş. Tabi garson bunu bir güzel dövüp dışarı atmış. Diğer akşam tekrar gelmiş ve yine garson herkeze içki kendinede al demiş ve sonuçta parası olmadığı icin yine dayak yemiş ve gitmiş. Bu üç akşam böyle devametmiş. Dördüncü gün yine gelmiş ve garson herkeze içki fakat bu sefer sen içme, içince sapıtıyor, sonrada kavga çıkarıyorsun.	*Один из мужиков зашёл в бар. «Официант, дай всем спиртного, и сам возьми», – сказал. Спиртное выпито, официант, принеся счёт, человек «Денег нет», – сказал. Конечно же, официант, хорошенько его отлупив, на улицу выбросил. Другим вечером вновь приходит и снова официанту «Дай всем спиртного, и сам возьми», – сказал, и в конце опять из-за того, что не оказалось денег, был побит и ушёл. Это продолжалось три вечера. На четвёртый день снова пришёл «Официанту, всем спиртное, но на этот раз сам не пей, ты становишься безумным, в конце начинаешь драться».*

Из этого примера видно, что анекдот не может быть переведён без необходимых модификаций, согласно жанровым особенностям русского анекдота. Поэтому, на наш взгляд, текст был подвергнут правке, были использованы следующие виды трансформаций:

– на морфологическом уровне: замена глаголов прошедшего времени Duyulan Geçmiş Zaman (girmiş, demiş, devametmiş) на глаголы настоящего времени (заходит, говорит, повторяется);

– на синтаксическом уровне: инверсия (Adamın biri bara **girmiş** → **Заходит** один мужик в бар);

– на лексическом уровне: эмфатизация (Adam (мужчина) → мужик), так как для русской традиции именно *мужик* является одним из основных действующих персонажей, особенно в анекдотах, обыгрывающих ситуацию винопития.

В итоге получился следующий текст: *Заходит один мужик в бар. И говорит официанту: налей всем и себя не забудь. Все выпили, и официант приносит счёт. Мужик: «А у меня денег нет». Официант вышвырнул его на улицу. На следующий вечер мужик снова приходит в бар, опять всех угощает, в том числе и официанта. Когда пришло время рассчитываться, мужик опять говорит, что у него нет денег; официант его поколотил и вышвырнул на улицу. На третий день*

опять всё повторяется. На четвёртый день мужик вновь приходит в бар и говорит официанту: налей всем, но сам не пей, а то ты как выпьешь, становишься буйным и в драку лезешь.

Исследование и анализ группы русских и турецких анекдотов показал, что только 32 % анекдотов можно перевести, не прибегая к каким-либо культурно-ситуативным или словесно-образным заменам. Как правило, это анекдоты, основанные на общекультурных или, по крайней мере, сопоставимых ценностях. 54 % всех анекдотов необходимо переводить с учётом стилистических, эмоциональных и оценочных компонентов исходной информации, которые чаще всего и создают проблемы, т.к. имеют различную манифестацию в разных национально-культурных традициях. 14% анекдотов оказываются лакунизированнами с точки зрения передачи юмора, базирующегося на глубинных ценностях соответствующей культуры, исторических событиях, требующих знаний культурного фонда, а также языковых особенностей персонажей (которые невозможно передать на письме). Основная функция анекдота – коммуникативная, поэтому главным объектом при переводе оказывается не столько языковой состав исходного текста, сколько его содержательное и эмоционально-эстетическое значение.

Литература

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. – СПб.: Союз, 2004. – 288 с. **2.** Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с. **3.** Кулинич, М.А. Лингвокультурология юмора. – Самара: Изд-во СамГПУ, 1999. – 180 с. **4.** Тарасенко Т.В., Шишкина В.Ю. Анекдот и языковая игра (переводческий аспект) // Речевое общение: специализ. вестник под ред. А.П. Сковородникова. Вып. 12 (20). – Красноярск: СФУ, 2011. – С. 124-134. **5.** Шмелёва Е.Я. Русский анекдот/ Е.Я. Шмелёва, А.Д. Шмелев. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 143 с. **6.** Щека Ю.В. Турецко-русский словарь. Türkçe-Rusça Sözlük. – М.: Цитадель, 2002. – 462 с.

Юлія Ткаченко
м. Київ, Україна

Когнітивні аспекти перекладу поетичних метафор у «Сонетах» В. Шекспіра

Протягом останніх десятиліть метафора залишається актуальним об’єктом різнопланових наукових досліджень. На сучасному етапі розвитку мовознавства найактивніше досліджуються когнітивні аспекти метафори, оскільки їх вивчення є необхідною передумовою розуміння основ мислення, конструювання образу світу, моделювання

структур репрезентації знань та внутрішнього лексикону, дослідження когнітивних аспектів мовної особистості. У зіставно-типологічному плані метафора надає цінний лінгвістичний матеріал для виявлення як загальних закономірностей людського мислення, так і специфіки конкретної мови на рівні конотативної та асоціативної складових її семантики. У цьому контексті когнітивні аспекти метафори набувають особливого значення для перекладознавства.

Переклад метафори багато в чому залежить від того, наскільки близькі одна від одної культурно-мовні традиції вихідної мови, та як здійснюється переклад. Перекладач відштовхується від семантики слів в метафоричному сполученні оригіналу та співставляє лексичне значення слів мови оригіналу та мови перекладу. В багатьох випадках мовні образи метафоричних словосполучень мови оригіналу вдається передати метафоричними образами, що мають еквівалентну семантичну основу та є рівними по номінативній функції. Проте, для подолання труднощів передачі метафори рідною мовою, особа, яка здійснює переклад, може також вдаватися до вербальної заміни елементів метафори, заміни або зміни образу, вилучення переносного значення та перекладу повним еквівалентом [2, с. 56]. Традиційно вважається, що, якщо семантична основа образу оригіналу передана точно, то результатом є адекватний мовний образ у мові перекладу.

Погоджуємося з С. Г. Шурмою, що аналіз лише вербальної та семантичної основи метафори для визначення адекватності перекладу є неповним без встановлення її концептуальної відповідності [4, с. 186].

У когнітології вважається, що світ предметів та ідей люди пізнають, передовсім, завдяки розумовій операції мапування, тобто осмислення одних об'єктів чи ділянок досвіду шляхом встановлення аналогії з іншими [1, с. 181]. Дослідження концептуальної сторони авторських метафор дає змогу зрозуміти, чому саме та чи інша послідовність словесних знаків була використана письменником у формуванні тканини художнього твору, а розгляд когнітивних механізмів, завдяки яким у тексті оповідань формується ця сукупність образів і кожний окремий функціонально значущий образ, є відповіддю на те, яким чином концептуалізуються важливі для автора явища дійсності. З позиції когнітивного підходу вивчення метафори в перекладі, визначення концептуальної метафори, з якої походить авторська словесна метафора, дозволяє побачити спільне і відмінне у тому, як в різних культурах структурується досвід людини, а також встановити, чи є концептуальна відповідність між оригінальним образом та його перекладом [4, с. 196].

Матеріалом для проведення дослідження слугували «Сонети» В. Шекспіра. Сонети В. Шекспіра – це твори, які потрібні різним народам і в різні часи. Їхні переклади поглиблюють знайомство кожного народу з геніальним поетом і вдосконалюють свої власні мовні можливості. В українській культурі до перекладу творів В. Шекспіра впродовж століть зверталося понад 30 перекладачів. Сонети В. Шекспіра перекладали: П. Куліш, І. Франко, П. Грабовський, Д. Паламарчук, Д. Павличко та ін. Перший повний сонетарій В. Шекспіра здійснив Д. Паламарчук. Книжка була високо оцінена критикою. Саме Д. Паламарчук зумів зберегти «бурхливий силует душі поета», правда, у мовному плані йому не завжди вдалося відтворити емоційну мову сонетарію В. Шекспіра. З перекладачів-емігрантів над перекладами сонетів В. Шекспіра працювали І. Костецький (Німеччина) та О. Тарнавський (США).

У поезії В. Шекспіра простежуються такі головні теми: тема любові, роздуму про швидкоплинність часу, тема в'янення краси й тема творчості. Більшість шекспірівських метафор можна концептуально визначити як ЛЮБОВ. Домінантне положення у «Сонетах» В. Шекспіра займають метафоричні моделі ЛЮБОВ – це ТОВАРНО-ГРОШОВІ ВІДНОСИНИ, ЛЮБОВ – це РАБСТВО, ЛЮБОВ – це ВАСАЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ, ЛЮДИНА – це РОСЛИНА, КРАСА – це РОСЛИНА. Провідне положення в «Сонетах» посідають метафоричні моделі ЧАС – це ФЕОДАЛ; ЧАС – це ВОРОГ, ЧАС – це ЗЛОЧИНЕЦЬ. Кожна із домінантних метафоричних моделей характеризується у сонетах В. Шекспіра розвиненою системою фреймів та слотів. Складні взаємини між ліричним героєм та його Смуглявою Пані в «Сонетах» В. Шекспіра призвели до виникнення у сонетах метафор. У результаті проведення підрахунку, встановлено, що використання лексичних одиниць, які належать до сфери соціально-політичної метафори складає 16,89%, мілітарної – 13,18%, економічної – 30,95%, юридичної – 10,84%, кримінальної – 14,42%, флористичної – 13,71%, саме вони є найбільш численними та систематично виявляються у всьому сонетному циклі.

Зарубіжний дослідник А. Алхаснаві у своїй роботі «A Cognitive Approach to Translating Metaphors» підтримує застосування когнітивного аналізу фреймової структури метафоричної моделі під час перекладу метафор. Узявши за основу автентичні приклади з англійської та арабської мов та їхні переклади, автор розглядає два типи когнітивної проекції («cognitive schemes of mapping»), перша з яких включає схожі для різних культур умови когнітивного проектування, що відображають універсальне уявлення людини про навколишній світ, а друга

містить відмінні умови когнітивного проектування, які відображають особливості сприйняття дійсності представниками різних культур. Дослідник висуває припущення, що чим більшою виявляється схожість концептуалізації людського досвіду в різних культурах, тим переклад метафори виявляється точнішим (Al-Hasnawi, 2007, http://accurapid.com/journal/41metaphor.htm).

Отже, аби провести когнітивне дослідження метафор у перекладах «Сонетів» В. Шекспіра українською мовою, заздалегідь необхідно представити модель аналізу метафор, яка включатиме такі етапи: визначення сфери джерела метафоричної моделі; характеристика сфери мети певної метафоричної моделі; виявлення фреймів, які належать до цієї моделі; означення типових слотів, що формують кожен фрейм, та входять до складу окремого фрейма; означення домінантних метафоричних моделей в україномовних перекладах. Далі для виконання порівняльного аналізу оригінальних сонетів В. Шекспіра та їх перекладів українською мовою, необхідно здійснити такі операції: прослідкувати, чи зберігається метафора оригіналу в перекладі; відстежити випадки появи метафор у перекладі за їхньої відсутності в оригіналі; встановити причину збереження або не збереження метафори оригіналу в перекладі; встановити відповідність метафори перекладного тексту метафорі оригіналу; зіставити домінантні моделі в «Сонетах» В. Шекспіра і їх українських перекладах, пояснити їх схожість або розбіжність; виявити особливості метафоризації, якими послуговувалися перекладачі при створенні перекладу сонетного циклу Шекспіра.

Проведення когнітивного аналізу концептуальних метафор у перекладах «Сонетів» згідно представленої моделі допоможе зрозуміти специфіку відтворення метафор першоджерела засобами іншої мови, а також розглянути відтворення метафори в перекладі як особливу ментальну операцію. Ретельне дослідження створюваних перекладачами метафоричних моделей має також на меті зобразити характеристику тієї епохи, в яку вони перекладали, та слугуватиме розкриванню їхньої творчої індивідуальності.

Література

1. Бєлєхова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Бєлєхова Лариса Іванівна. – К., 2002. – 476 с. **2.** Казакова Т.А. Практические основы перевода. English – Ukrainian / Казакова Т.А. – Серия : Изучаем иностранные языки. – СПб. : Из-во Союз, 2000. – 320 с. **3.** Русова И.А. социально-политическая метафора в сонетах В. Шекспира и их переводах на русский язык / И.А. Русова // Политическая лингвистика.

– Выпуск (2) 22. – Екатеринбург, 2007. – С. 120-124. **4.** Шурма С.Г. Адекватний переклад метафор українською мовою (на матеріалі оповідань Е. По) / С.Г. Шурма // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 9 (220), – Ч. ІІ, – Київ, 2011. – С. 186-192.

Марина Троссель
г. Красноярск, Российская Федерация

Синонимия и вариантные отношения как частная проблема перевода (на примере лексики лесопильной промышленности в русском и английском языках)

Глобализация экономических процессов стала причиной бурного роста рынка услуг по переводу, в том числе и в области различных подъязыков. Выбор подъязыка лесопильной промышленности (далее по тексту – ЛП) в качестве объекта исследования неслучаен. Дерево, как и тысячи лет назад, остается важнейшим материалом в жизни человека. Древесина, по-прежнему, широко используется в строительстве, отделочных работах, при производстве мебели и домашней утвари, а продукты переработки древесины находят самое широкое применение в промышленном производстве. Россия, обладая огромными запасами леса, которые составляют более половины всех мировых ресурсов, по многим показателям остается лидером в этой отрасли.

Выбор английского подъязыка ЛП в качестве объекта сравнения обусловлен тем, что, русская терминология ЛП в значительной степени состоит из английских заимствований. Так в результате количественного анализа специальных наименований подъязыка ЛП нами выявлено, что заимствованная лексика составляет 10% от общего числа, причем английский язык является источником пополнения 12,7% от общего числа зафиксированных специальных наименований. Кроме того, английский язык играет доминирующую роль в международной деловой коммуникации.

В данной статье хотелось бы затронуть одну из проблем, с которой, несомненно, сталкивается переводчик, работающий в области лесопиления, а именно – проблемой синонимии и вариантности специальных наименований. Для начала рассмотрим эти явления.

Синонимия специальных наименований (от греч. synonymia – одноименность) представляет собой тип семантических отношений, основанный на способности различных терминологических единиц обозначать одно специальное понятие, выражая различные дополнительные признаки понятия, эмоциональную или стилистическую

окраску, употребляемость и сочетаемость с другими терминологическими единицами. Явление синонимии в терминоведении рассматривается как проявление парадигматических отношений в лексике. Однако само понятие «синонимия», как и понятие «синоним», трактуется по-разному. Согласно общепринятому мнению, синонимами называются слова, относящиеся к одной части речи, имеющие разный фонетический облик, но сходное значение, дополняемое лишь различными семантическими оттенками.

В подъязыке ЛП нами выделены лишь абсолютные синонимы или дублеты – *squaring machine, slabber* (брусовочный станок); *bolter, disc saw, rackbench* (кромкосторгальный станок); *mortiser, sloter, hack machine, hagging machine* (дробильный станок); *planning machine, thinknesser, presurface* (строгальный станок); *crown saw, ripping saw, deal frame* (продольная пила); *deal saw, resaw* (делительная пила) и т.д. Количественный анализ числа наименований, входящих в синонимические ряды, показал, что минимальное количество дублетов составляет 2 наименования, в то время как максимальное доходит до 5, например: *cross cut machine, cutoff machine, jumper, butt trim machine* (торцовочный станок); *thicknesser, facer, jointing machine, head joint machine* (фуговальный станок); *frame, bow frame, cleaving, mill, web* (лесопильная рама); *ribbon saw, logband, drum saw, band saw, belt saw* (ленточная пила); *whip, buhl saw, buck saw, bow saw, sash saw* (лучковая пила); *swing saw, rock saw, pendulous saw, hing saw, jump saw* (маятниковая пила) и т.д. [7]

Другой разновидностью наименований с учетом совпадения содержания и разницы формы выражения являются специальные наименования-варианты. Однако что касается феномена вариантности, то в русистике до сих пор не сложилось общепринятого определения этого понятия. В связи с этим остро стоит проблема дифференцирования синонимов и вариантов. Тем не менее, ученые выделяют, по крайней мере, два подхода к пониманию этих явлений – формальный и функциональный [1, с. 117]. Согласно формальной концепции, вариантами считают лексические единицы, которые, обладая тождественным значением, различаются модификацией внешней формы. Сторонники функционального подхода расширяют границы варьирования, относя к вариантам все функционально эквивалентные или близкие по значению параллельные названия.

В соответствии с концептуальными взглядами на понятие «вариантность», одни ученые понимают синонимы как разновидность вариантов (Лейчик В.М., Кузьмин Н.П., Гак В.Г. и др.), другие, напротив, рассматривают варианты в составе синонимии (Гринев С.В.,

Новикова Л.А. и др.), третьи склонны разграничивать два эти явления (Татаринов В.А., Маринова Е.В., Иванникова Е.А., Фельде О.В. и др.). Мы полностью разделяем последнюю точку зрения и считаем, что эти два явления лингвистически не тождественны. Во-первых, синонимы фонетически разноплановы, в то время как варианты сохраняют сходство внешней формы. Во-вторых, синонимы, в отличие от вариантов, обладают высокой степенью терминологичности. По своему статусу варианты – это профессионализмы, предтермины, терминоиды. Синонимия же, как правило, затрагивает все стратификационные разряды специальной лексики, в том числе и термины. Кроме того, синонимы и варианты различаются по источникам и причинам появления в языке. Как известно, основными источниками синонимии являются:

- метадиалекты различных научных школ;
- идиолекты отдельных исследователей;
- использование в номинации различных аспектов, особенностей одного объекта;
- заимствование термина с последующим появлением семантического дублета на родном языке или одновременное заимствование двух равнозначных терминов;
- сосуществование официального и разговорного специального наименования,
- сосуществование современного и устаревшего термина [1, с. 121].

Среди причин появления вариантов ученые отмечают: действие фактора аналогии, неэквивалентность формы и содержания, многообразие структурных потенций языковой системы и ее перестройка в процессе развития языка, тенденцию к экономии, стремление к реализации дифференциальных признаков фонем в позиционных условиях ударных и заударных слогов и тенденцию к облегчению произношения [1, с. 123].

Так, в результате сравнения русских и английских терминологических полей в английском языке были обнаружены следующие разновидности вариантов:

- семантические варианты (стилистически нейтральные наименования, отличающиеся друг от друга оттенками основного, общего для каждого из них значения): *thicknesser* (фуговальный станок; строгальный станок); *gang saw* (многопильный станок; лесопильная рама); *sawing machine* (круглопильный станок; распиливающий станок); *cross-cut saw* (поперечная пила; торцовочная пила).
- стилистические варианты (наименования, тождественные по своему значению и различные по стилистической окраске): *bow saw* –

buck saw (лучковая пила); *pendulous saw – swing saw – jump saw* (маятниковая пила) [7].

- морфолого-синтаксические варианты (варианты, один из которых представляет собой термин-словосочетание, а другой – его краткий вариант, полученный путем синтаксических и морфологических преобразований): *sole timber – sole* (лежень); *round wood – rounds* (кряж); *plank wood – plank* (пиловочное бревно) [7].

В результате анализа количественного состава синонимических рядов подъязыка ЛП можно сделать вывод о том, что в английском языке он более многочислен и может варьироваться от двух до одиннадцати компонентов. Наиболее многочисленные синонимические ряды составляют наименования 'торцовочного станка': cross cut machine, cutoff machine, jumper, butt trim machine, trimmer; 'наименования лесопильной рамы': frame, bow frame, cleaving mill, web; наименования 'ленточной пилы': ribbon saw, logband, drum saw, band saw, belt saw [7]. Данные примеры еще раз подтверждают тот факт, что русский подъязык ЛП более упорядочен, причиной тому служит наличие ГОСТов отрасли.

В связи с описанной выше проблемой возникает вопрос – как быть переводчику, какой из вариантов выбрать для достижения точности перевода? Прежде всего, переводчик должен разбираться в той отрасли, в которой он осуществляет перевод. Только знание терминологической базы, толкование тех или иных терминов может помочь выбрать наиболее адекватный вариант перевода, соответствующий конкретной языковой ситуации. При этом в помощь специалисту должны выступить терминологические ГОСТы, толковые и переводные словари, словари синонимов, а кроме того не следует пренебрегать консультациями работников отрасли.

Литература

1. Русско-английский и англо-русский словарь лексики лесопильной промышленности [Текст] / Холодилова М. В.; Краснояр. гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева. – Красноярск, 2009. – 200 с. **2.** Борхвальд, О.В. Историческое терминоведение русского языка [Текст] / О.В. Борхвальд. – Красноярск, 2000. – 200 с. **3.** Лейчик, В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура [Текст] / В.М. Лейчик. Изд.2., 2006. – 256 с. **4.** Гак, В. Г. К проблеме состояния языка и действительности [Текст] / В. Г. Гак // ВЯ. – 1972. – № 5. – С. 12-22. **5.** Гринев, А.С. Сопоставительный анализ английской и русской архитектурной терминологии [Текст] – дисс. … канд. филол. наук. / А.С. Гринев – М., 2004. – 214 с. **6.** Новикова, Н.С. Многомирие в реалии и общая типология языковых картин мира [Текст] / Н.С. Новикова, Н.В. Черемисина // Филологические науки. – 2000. – №1. – с.40-49. **7.** Татаринов, В.А. История

отечественного терминоведения в 3-х томах [Текст] / В.А. Татаринов. – М.: Московский Лицей, 2003. **8.** Холодилова, М.В. Лексика русской лесопильной промышленности: полипарадигмальный подход [Текст] дисс. канд. … филол. наук / М.В.Холодилова. – Красноярск, 2009. – 344 с.

Інгрід Туріс
м. Мукачево, Україна

Німецькі запозичення суспільно-політичної лексики в угорських говірках Закарпаття

Задачею даної статті є: визначити репертуар запозиченої з німецької мови (говірок) суспільно-політичної лексики; дослідити її етимологію та семантику; час проникнення; знайти відповідники в українській мові (говірках); прослідити їх використання та поширення в угорських говірках Закарпаття. Дана проблема ще не розглядалася в повному своєму обсязі щодо вживання цієї лексики в угорських говірках Закарпаття.

Дослідження мовних контактів є одним із важливих завдань лінгвістичної науки. В окремих наукових працях, що з'явилися останнім часом і стосуються міжмовних контактів, йдеться насамперед про взаємодію літературних мов: Филдеш Чаба (Földes Csaba), Моллої Кароль (Mollai Károly) та ін., а міждіалектному контактуванню приділяється мало уваги. Німецькі запозичення суспільно-політичної лексики в угорських говірках Закарпаття до сьогодні досліджувалися небагатьма вченими: Гвоздяк Ольгою (Hvozdiák Olga), Капуш Аллою, Лизанцем Петром (Lizanec Péter), Мелікою Георгієм (Melika Georg) та ін. А вивчення їх дає дуже цікаві і важливі дані до кращого розуміння матеріальної і духовної культури двох народів – угорців та німців.

Відомо, що друга хвиля німецької колонізації на Закарпатті розпочалася у XVIII–XIX ст. Саме з цього часу відбулися ті німецько-угорські контакти, які залишили свій слід у говірках обох мов (говірках) до сьогоднішнього часу, збережено також спільні звичаї та традиції [5, с. 203-204].

У XVIII ст. було помітним на угорській території зростання кількості німецьких урядників, службовців, військовослужбовців, які значно вплинули на культуру та мову угорського населення. У німецьких вищих навчальних закладах навчалось багато угорців, а також немало їх проходили військову службу на німецькій території. З XVIII ст. на розвиток угорської культури великий вплив мав Відень (Австрія). Внаслідок панування династії Габсбургів німецькомовний

вплив після XVI ст. характеризувався переважно верхньонімецькими, точніше баварсько-австрійськими говірками [6, с. 290].

Німецька мова має досить сильне розчленування говірок, іноді окремі віддалені мовці ледве або взагалі не розуміють один одного. Розрізнюють три типи німецьких говірок: нижньонімецькі (північ Німеччини), середньо-німецькі (райони уздовж річки Рейн) та верхньонімецькі (південь Німеччини, Австрія) [9, с. 47-48]. Верхньонімецькі говірки мають також велике розчленування; сюди належать баварсько-австрійські говірки [14, с. 26]. Головним чином запозичувалися угорською мовою (говірками) німецькі назви із баварсько-австрійських та середньо-німецьких говірок [6, с. 289-290].

Лексичні германізми увійшли в угорські говірки Закарпаття двома шляхами: усним та писемним. Одні з них належать ще до періоду початкових безпосередніх контактів німецького та угорського населення Закарпаття (XII–XIII ст.), інші – пізнішого періоду (XVIII–XIX ст.) [1]. Проникнення германізмів проходило як безпосередньо, так і опосередковано через інші мови (латинську, англійську, французьку, італійську, румунську, сербсько-хорватську, словацьку).

Серед лексичних германізмів, що проникали в угорські говірки Закарпаття усним шляхом, виділяються два основних типи: 1. Ті, які увійшли в угорські говірки в результаті щоденних безпосередніх мовних, економічних та культурних відносин німців й угорців. 2. Ті, які також проникали усним шляхом, але не в такій безпосередній розмові простих людей між собою, а в результаті офіційного спілкування з чиновниками та службовцями різних державних установ, навчальних закладів, під час служби в армії тощо.

Німецькі запозичення проникали в угорські говірки Закарпаття в різний час. Одні з них належать ще до періоду початкових безносередніх контактів німецького та угорського населення Закарпаття (XII–XIV ст.), інші – пізнішого періоду.

При визначенні давності запозичень у лінгвістичному плані бралися до уваги такі моменти: 1) дані історичної фонетики німецької та угорської мов; 2) семантико-історичний критерій; 3) дані як німецьких, так і угорських писемних пам’яток.

Через державні установи проникали перш за все назви, пов’язані з соціально-політичним упорядкуванням, а також слова ділового стилю, бо, як відомо, німецька мова довгий час була на Закарпатті панівною в окремих селах. У складі цієї групи лексики можна назвати такі німецькі запозичення: *bakter* (*wachter*), *hantellér* (*handeler*), *porkoláb* (*purcrāve*), *portéka* (*parteke*), *saccol* (*schatzen*), *seftel* (*gscheftn*), *soltész* (*schulteß*), *spicli* (*spizl*), *svindler* (*svindler*) та ін.

Через шкільну сферу також проникали німецькі запозичення. Сюди належать: *cetli* (*zettel*), *kopíroz* (*kopieren*), *krikszkraksz* (*kribskrabs*), *pakundekli* (*packendeckl*), *plajbász* (*plaiwais*), *radíroz* (*radieren*), *srég* (*schräg*), *táska* (*taska*) та ін.

Служба чоловіків в австро-угорській армії також сприяла проникненню в мову угорців Закарпаття цілого ряду німецьких запозичень, які пов'язані з військовою повинністю. Наприклад: *géppuska* (*göpelbüchse*), *kaszárnya* (*kasarm*), *patrullíroz* (*patrullieren*), *stukker* (*stukker*), *száblya* (*säbel*), *zsoldos* (*sold*) та ряд ін.

Пізніше німецька мова стає ще більш зрозумілою серед угорського населення, зокрема інтелігенції, коли вона виступає посередником при передачі лексем французького походження, що засвідчують запозичення: *bagázsi* (*bagasche*), *futrázs* (*futterrage*), *gázsi* (*gage*), *géz* (*gaze*), *stelázsi* (*stellasche*) та ін. Усні запозичення другого типу, на відміну від запозичень першого типу, не укоренилися глибоко в мові угорського населення, значна їх частина поступово архаїзується.

Германізми проникали в угорські говірки Закарпаття й писемним шляхом (10%), переважно через перекладну літературу, різні офіційні державні документи, військові розпорядження. Це здебільшого лексеми, які позначають абстрактні поняття. Запозичення цього типу використовувалися угорцями дуже рідко. Частина з них увійшла в закарпатські писемні пам'ятки. Наприклад: *cél* (*zel*), *cúg* (*zug*), *luft* (*luft*), *pech* (*pech*), *slussz* (*schluß*) та ін.

Як усним, так і писемним шляхом проникали в угорські говірки германізми, пов'язані з розвитком економіки, техніки, культури та науки (XVIII–XIX ст.), наприклад: *biliárd* (*biliard*), *boxkrém* (*boxkrem*), *flitter* (*flitter*), *kriminális* (*kriminalisch*), *panírоz* (*panieren*), *pedikűr* (*pediküre*), *vekker* (*wekker*), тощо.

Отже, класифікуючи загальну суспільно-політичну лексику німецького походження можна виділити три підгрупи її видів: 1. Соціальна лексика. 2. Школа, навчання, канцелярські прилади. 3. Військова справа. Це свідчить про те, що німецька мова суспільно-політичної лексики зробила значний вплив на угорські говірки Закарпаття.

Всі німецькі запозичення суспільно-політичної лексики у досліджуваних нами угорських говірках подаються у вигляді словникових статей. Кількість їх складає 59, а разом з їх фонетичними та морфологічними варіантами 81 лексем. Словникова стаття побудована так: 1. Реєстрове слово. 2. Семантика слова. 3. Географія (територіальне поширення) слова. 4. Фіксація аналізованих слів писемними історичними пам'ятками. 5. Етимологія запозиченого слова. 6. Похідні

форми. 7. Лексичні відповідники. 8. Слова-неологізми. Для кращої наочності наведемо кілька словникових статей:

1. Соціальна лексика

Konstábler ‘поліцай’ (даних немає[10]) – (1817 р.)

Лексема *konstabler* поширена у південній частині Закарпатської області, поступово виходить з ужитку. Ет.: ср.-нім. діал. *konstabler* (літ. *Konstabler*) – id. Лексичним відповідником виступає угор. назва *rendőr* – id.

Spicli ‘донощик’ (поч. XIX ст.) – (1828 р.)

Лексема *spicli* поширена у південній та західній частинах Закарпатської області. Ет.: б.-а. діал. *spizl* (літ. *Spitzel*) – id. Лексичним відповідником виступає угор. назва *besúgó* – id. Лексеми *шпіцлі, шпіцлик* – id. широковживані і в українських говірках Закарпаття [Lizanec I, с. 105].

2. Школа, навчання, канцелярські прилади

Pakundekli ‘картонний лист’ (XVII ст.) – (1807 р.)

Лексема *pakundekli* (*papondekli*) є загальновживаною. Ет.: ср.-нім. діал. *packendekl* (літ. *Pappendeckel*) – id. Її лексичними відповідниками є *karton, kartonpapír, kéregpapír* – id.

Radíroz ‘стирати ґумкою’ (XV ст.) – (1806 р.)

Лексема *radíroz* є загальновживаною. Ет.: ср.-нім. діал. *radieren* (літ. *radieren*) – id. + угор. дієсл. суф. *-z*. Лексема виникла на угор. мовному ґрунті за аналогією до слів *garníroz, paníroz* [TESz III, с. 329]. Лексичним відповідником виступає угор. назва *kitöröl* – id.

3. Військова справа

Masíroz ‘марширувати’ (1600 р.) – (1707 р.)

Лексема *masíroz* є загальновживаною. Ет.: б.-а. діал. *maschiren* (літ. *marschieren*) – id. + угор. дієсл. суф. *-z*. Лексичним відповідником виступає угор. назва *menetel* – id. Широковживана ця лексема як в українських говірках, так і в українській літературній мові *маршировати* – id. [ТСУМ, с. 511].

Stukker ‘револьвер’

Лексема *stukker* (*stuker*) поширена у південній частині Закарпатської області, переважно в мовленні найстаршого покоління, поступово архаїзується. Ет.: ср.-нім. діал. *stukker* (літ. *Stucker*) – id. Її лексичним відповідником є *revolver* – id.

Аналізуючи суспільно-політичну лексику німецького походження в угорських говірках Закарпаття за вказаними підгрупами, ми помітили, що лексика третьої тематичної групи (24 лексеми) виявилася найбільшою.

Переважна більшість лексем, запозичених з німецької мови,

[10] Якщо лексема не зафіксована в жодних угорських писемних пам’ятках, час її проникнення є невідомим, то ми пишемо в дужках (даних немає).

закріпилася в угорських говірках з ідентичним значенням. Із німецьких запозичень суспільно-політичної лексики в угорських говірках Закарпаття тільки незначна частина поширена на всій досліджуваній території, більшість німецьких запозичень побутує в крайніх південних говірках Закарпаття і використовується сьогодні як слова-діалектизми та архаїзми.

Щодо шляхів (усний, писемний) проникнення німецьких запозичень суспільно-політичної лексики в угорські говірки Закарпаття, то найбільш продуктивним виявився усний шлях.

Статистичний аналіз матеріалу допомагає з'ясувати, які шари лексики угорських говірок були найбільш проникними для німецьких запозичень і яке кількісне співвідношення слів різних частин мови у складі германізмів. У цьому зв'язку, безперечно, перше місце посідають іменники (78%), значно менше дієслів (13,5%), прикметників (5,1%), прислівників (3,4%), вигуків не зафіксовано. Числівників, займенників, сполучників та часток серед лексичних германізмів немає. Велика частина даної угорської говіркової лексики широковживана і в українських говірках: *полгормештер, цедулка, шпіцлик* тощо.

Більшість лексем німецького походження суспільно-політичної лексики глибоко вкоренилися і ввійшли до складу сучасної угорської літературної мови, наприклад: *papír, radíroz, zsoldos* тощо. Окрім того, певна частина німецьких запозичень цієї тематики входить до складу і сучасної української літературної мови: *маршірувати, патрон* та ін.

У досліджуваній лексиці чимало регіоналізмів, що в інших угорських діалектах за межами Закарпатської області відсутні, наприклад: *stikli, stukker* та ін. Серед німецьких запозичень суспільно-політичної лексики є й слова-інтернаціоналізми, наприклад: *aszpirin, kriminális* та ін.

Література

1. Іжовська І.Ю. Вплив німецької мови на розвиток словникового складу угорських та українських мовних ідіом у галузі кулінарії Закарпатської області / [редкол.: Ю.О. Шепель (гол. ред.) та ін.] // Збірник наук. праць за матеріалами І Міжнародної науково-практичної конференції „Науковий потенціал світу 2004": філологічні науки, 1–15 листопада 2004 р.: тези доповідей. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – № 67.– С. 51-53. **2.** Капуш А.В. Еволюційні процеси в німецькій лексиці суспільно-політичного змісту: автореферат дис. канд. філол. наук: спеціальність – 10.02.04 „Германські мови" / А.В. Капуш – Київ, 2000 – 20 с. **3.** Лизанець П.М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР / под ред. С.І. Ковтюка. – Ужгород: Радянське Закарпаття, 1976. – 325 с. **4.** Лизанец П.Н. Венгерские заимствования в украинских

говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые контакты / под ред. В.В. Жукова. – Будапешт: Академия наук Венгрии, 1976. – 682 с. **5**. Штефуровський С.С. До питання німецької колонізації і німецьких діалектів на Закарпатті в XVIII – XIX / [редкол.: С.П. Бевзенко (гол. ред.) та ін.] // Наукові замітки УжДУ: серія історична: збірник наук. праць. – Ужгород: Вид-во Ужгородського держ. ун-ту, 1957. – Т. XXX. – С. 203-204.**6**. Benkő Lórand. A magyar szókészlet eredete / [szerk. Biz. Bárczi Géza, Benkő Lóránd, Berrár Jolán] // A magyar nyelv története. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1978. – 289–293 old. **7**. Földes Csaba. Kontaktdeutsch / Földes Csaba. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. – 399 S. **8.** Hvozdiak Olga. Deutsches Lehngut in den ukrainischen Transkarpatiens / Gehl Hans (Hrsg.) // Interethnische Beziehungen im rumänisch-ungarisch-ukrainischen Kontaktraum vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart. – Satu Mare–Tübingen: Muzeului, 1999. – S. 404–420. **9**. König Werner. DTV – Atlas zur deutschen Sprache. Tafeln und Texte / König Werner (Hrsg.). – Augsburg: Taschenbuchverlag, 1978. – 250 S. **10**. Lizanec Péter. Magyar – ukrán nyelvi kapcsolatok. A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján / szerk. Horváth Katalin. – Ungvár: Zákárpátska oblászná drukárnyá, 1970. – 430 old. **11**. Lizanec Péter. A Kárpátaljai magyar nyelvjárások Atlasza / szerk. Horváth Katalin. – I k. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1992 – 884 old., II k. – Ungvár: PoliPrint KFT, 1996. – 952 old., III k. – Ungvár–Debrecen: Ethnika, 2003. – 827 old. **12**. Melika Georg. Einfluss der deutschen Bevölkerung auf die anderen Ethnien der Region / Melika Georg, Cimbotă Viorel / Gehl, Hans, Cimbotă, Viorel (Hrsg.) // Materielle und geistige Volkskultur des oberen Theissbeckens. – Satu Mare–Tübingen: Muzeului, 2003. – S. 257-271. **13**. Mollai Károly. Német-magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végén / szerk. Mollai Károly – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982. – 643 old. **14**. Schmidt Wilhelm. Die Geschichte der deutschen Sprache: Lehrbuch für die Studenten der Hochschule / Schmidt Wilhelm (Hrsg.). – Berlin: S. Hirzel Verlag, 2007. – Auflage 10. – S. 26.

Список умовних скорочень використаних джерел

Лизанец II – Лизанец П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые контакты / под ред. В.В. Жукова. – Будапешт: Академия наук Венгрии, 1976. – 682 с.

ТСУМ – Український тлумачний словник / [авт.-уклад. В.Т. Бусель]. – Київ: Ірпінь, 2003. – 1426 с.

EWD – Etimologisches Wörterbuch des Deutschen in I – III Bd. (Німецький етимологічний словник у 3-х томах) / Pfeifer Wolfgang (Hrsg.). – Berlin: Akademie Verlag, 1989. – Bd. I. – S. 1–621, Bd. II. – S. 623–1345, Bd. III. – S. 1348–2993.

HWBF – Handwörterbuch von Bayerisch-Franken. (Баварсько-франкський діалектологічний словник) / [Wagner Eberhard, Klepsch Alfred (Hrsg.)]. – Bamberg: Verlag Fränkischer Tag, 2007. – 640 S.

KMNyA – Lizanec P. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. (Атлас венгерских говоров Закарпатья Т. I.) / szerk. Horváth Katalin. – Budapest: Akadémiai Kiadó, – I k. 1992 – 884 old., – II k. – Ungvár:

PoliPrint KFT, 1996. – 952 old., – III k. – Ungvár–Debrecen: Ethnika, 2003. – 827 old.
Lizanec I – Lizanec P.M. Magyar – ukrán nyelvi kapcsolatok. A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján (Угорсько-українські міжмовні контакти. На матеріалі українських говорів Закарпаття) / szerk. Horváth Katalin. – Ungvár: Zákárpátska oblászná drukárnyá, 1970. – 430 old.
TESz – A Magyar nyelv történeti etimológiai szótára I–IV. (Історико – етимологічний словник угорської мови Т. I–IV) / [főszerk. Benkő Loránd]. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967–1984. – I k. – 1142 old., II k. – 1112 old., III k. – 1230 old.

Список умовних скорочень

б.-а. – баварсько-австрійське;
гов. – говіркове;
діал. – діалектне;
літ. – літературне;
нім. – німецьке;
ср.-нім. – середньонімецьке;
угор. – угорське;
укр. – українське;
id. – те саме.

Максим Файбушевский
г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Особенности лексикографического описания французской финансовой терминологии: российский опыт

Вышедшие в последние годы фундаментальные труды по истории российской лексикографии (например, [1; 2]), свидетельствуют о наличии сформировавшейся лексикографической традиции, собирающей большой опыт составления различных типов словарей. Чрезвычайную популярность сегодня имеют терминологические переводные словари, специфика создания которых является основной задачей терминографии, науки, ставшей еще в 70-х годах двадцатого века [3, с. 9; 4, с. 239-243], ведущим терминоведческим направлением.

В данной статье рассмотрена небольшая по объему французско-русская и русско-французская двуязычная лексикография, посвященная экономической, деловой и финансово-кредитной тематике, охватывающая период с 1992 по 2010 года – время формирования и развития современной финансовой терминологии.

Следует отметить, для дальнейшего совершенствования такого рода изданий и, насколько это будет возможным, разработки эталонного двуязычного ресурса финансовой терминологии, необходимым и актуальным представляется терминографический анализ существующих на сегодняшний день лексикографических источников.

Анализ ресурса может проводиться в рамках данной тематики по различным макро- и микрокомпозиционным, а также внекомпозиционным реквизитам, однако, в данной статье мы остановились лишь на некоторых важных параметрах словарного издания. В данном исследовании сделана попытка ответить на три важных вопроса, напрямую связанных с такими параметрами:

- каковы принципы отбора лексики для словаря, служащего двуязычным ресурсом финансовой терминологии;
- какова тематическая направленность (ориентация) лексики ресурса, служащего источником финансовой лексики;
- каким образом отмечена, маркирована лексика в ресурсе в целом, а также терминология финансовой науки в частности.

Тематическая ориентация лексикографического ресурса специальной терминологии относится к методической установке автора словаря. Это понятие обозначает ту предметную ориентацию, которая указывает на научно-отраслевую направленность лексикографического источника. Исходя из терминографических разработок С.В. Гринева-Гриневича, определяются общенаучные, многоотраслевые, отраслевые, узкоотраслевые, узкоспециальные словари [5, с. 35]. Существенной сложностью определения данного параметра считаем неоднозначную позицию учёных по вопросу установления иерархических связей между экономическими науками. Таким образом, нет единственно верной точки зрения, являются ли, например, финансы направлением, отраслью экономики, или самостоятельной наукой. Именно по этой причине в данном разделе, на наш взгляд, стоит ограничиться перечислением наук и направлений, представленных авторами в заглавии ресурса. Отметим также, что во французско-русской и русско-французской лексикографии отсутствует словарь, лексика которого была бы посвящена только финансовой терминологии.

В целом, общую тематику исследуемых ресурсов можно отразить следующим образом:

	Название
[6]	Французско-русский **финансово-кредитный** словарь
[7]	Русско-французский и французско-русский **валютно-кредитный** и **финансовый** словарь
[8]	**Торгово-финансовый** словарь: французско-англо-русский
[9]	Толковый **экономический** и **финансовый** словарь
[10]	Французско-русский **экономический** словарь
[11]	Французский **финансово-экономический** словарь (французский **финансово-экономический** словарь, французский **валютно-финансовый** словарь)

[12]	Русско-французский словарь. Политика. **Экономика.** Право.
[13]	Русско-французский **экономический** словарь
[14]	Французско-русский словарь **делового языка (экономика)**
[15]	Русско-французский словарь **деловой лексики**
[16]	Французско-русский словарь по **бизнесу**
[17]	Русско-французский словарь современного **делового языка (экономика)**
[18]	Французско-русский **экономический** словарь.

Принципы отбора лексики ресурса специальной терминологии можно также назвать одним из важнейших элементов авторской установки словаря, перекликающейся с его тематической ориентацией. В современном словаре информация, связанная с названной особенностью издания отражена в предисловиях или статьях, предваряющих словарную часть лексикографического ресурса и обращенных его адресатам, а также в кратком описании ресурса, расположенном под полным библиографическим описанием. Исходя из установок, высказанных авторами и авторами-составителями словарей, исследованных в рамках данной статьи, мы сравнили тематику представленной лексики. Результаты такого сравнения можно выразить в следующей таблице:

	Науки, терминология которых представлена в ресурсе	Источники специальной терминологии
[6]	«в словаре представлена лексика по таким экономическим дисциплинам, как международные валютно-кредитные отношения, **финансы**, денежное обращение и кредит, страхование, бухгалтерский учет, внешняя торговля, информатика » [6, с. 3].	«французско-русский словарь финансовых терминов (…), глоссарии французских и швейцарских банков, учебники и монографии французских экономистов, а также периодическая печать» [6, с. 3].
[7]	«валюта, деньги**, финансы**», «ряд терминов и других специальных словосочетаний смежной общеэкономической области» [7, с. 5].	«современные специальные советские и французские энциклопедии и монографии, вышедшие за последние годы, а также периодическая литература по вопросам валютно-кредитных и финансовых отношений» [7, с. 5].
[8]	«Международное коммерческое и **финансовое дело**, торгово-посреднические и транспортные операции,	«современные специальные словари, справочники и монографии, вышедшие в последние годы в нашей стране

	маркетинг, менеджмент, страхование, финансирование и кредитование коммерческих сделок» [8, с. 9].	и за рубежом, а также периодическая литература по внешнеэкономическим связям» [8, с. 9].
[9]	Предисловие и краткое описание отсутствует	
[10]	Экономика народного хозяйства: макро- и микроэкономика, экономические теории, математические методы экономического анализа, статистика, внешне-экономические связи, **финансы** и кредиты, социально-экономические проблемы, хозяйственное право [10, с. 5].	Оригинальная франкоязычная экономическая литература, изданная в 70-80-х годах [10, с. 5].
[11]	Во вступлении отсутствует информация, посвященная тематическим областям и источникам лексикографического ресурса [11, с. 3-4; 11, с.115]	
[12]	«Новые термины из области политики, экономики, международных отношений, философии, права, дипломатии, истории» [12, с. 4].	16 российских и 9 французских лексикографических ресурсов [12, с. 5]
[13]	«Словарь покрывает терминологию общеэкономического характера, а также ряда специфических областей хозяйственной жизни: экономика предприятия, маркетинг, менеджмент, реклама, внешнеэкономические отношения, государственное регулирование экономической жизни, макроэкономика, экономические теории, **финансы** и кредит» [13, с. 5].	«французские аналоги русских терминов почерпнуты из французской экономической фундаментальной и периодической литературы, вышедшей в свет не позднее 90-х годов XX века» [13, с. 5].
[14]	«**финансы**, банки, экономическая деятельность предприятий, страхование, бухгалтерия, внешнеторговые связи и др.» [14, с. 2].	«(…) использовалась имеющаяся учебная и словарно-справочная литература экономического профиля, а также материалы, собранные во время стажировки автора по теме «Деловой французский язык»,

		которая прошла в Университете города Кан» [14, с. 3]
[15]	«(…) представлена терминология по таким экономическим аспектам, как экономика, внешняя и внутренняя торговля, промышленность, производство, его управление и организация, услуги, рынки, маркетинг, товарная и фондовая биржи, деньги, **финансы**, кредит, транспорт и страхование, бухгалтерский учет и статистика, деловая переписка и коммерческая документация, информатика и др.» [15, с. 3]	информация отсутствует
[16]	«общества, смешанные и совместные предприятия, управление, внутренняя и внешняя торговля, маркетинг, **финансы**, биржа, бухгалтерский учет, транспорт, страхование, вычислительная техника и др.» [16, с. 3].	«(…) были использованы современная французская экономическая литература, работы специалистов по различным аспектам торговли, финансов, промышленности, а также учебные пособия, справочники, включая отраслевые словари, специально предназначенные для бизнесменов» [16, с. 3].
[17]	«**финансы**, аудит, кредитование, образование, бухгалтерия, международная экономика и др.» [17, с. 2]	«(…) использовалась отечественная и французская учебная и словарно-справочная литература экономической и деловой направленности, а также материалы, собранные составителем во время стажировки по деловому французскому языку (…) в Университете города Кан (…)» [17, с. 4]
[18]	«(…) собрана экономическая, **финансовая** и юридическая терминология, принятая в современном французском языке» [18, с. IV]	информация отсутствует

Относящиеся к параметрам словарной статьи **маркеры**, чаще всего объясненные в предваряющем словарь списке сокращений, имеют принципиально важное место именно в терминологическом словаре. Адресат, обращая внимание на данный реквизит, может не только узнать принадлежность специальной лексической единицы к той или иной тематической группе или терминологической системе, но и понять прочую информацию о термине (вопросы, посвященные атрибуциям, наиболее полно рассмотрены в трудах известного российского терминоведа А.С. Герда (например, [19]). В исследуемом нами материале, списки условных сокращений присутствуют в ряде лексикографических ресурсов («условные сокращения» [6, с. 5-6], «список помет» [7, с. 8], «список помет» [10, с. 7], «условные сокращения» [12, с. 12], «основные условные сокращения» [13, с. 8], [15, с. 10], «условные сокращения» [16, с. 8-9], «список условных сокращений» [14, с. 4], «список условных сокращений» [17, с. 5], «список условных сокращений» (18, с.VI»)

Подводя итоги этого краткого исследования, считаем необходимым ответить на три важных вопроса, поставленных в начале статьи:

Во-первых, в целом, тематика изданий, являющих собой материал данного исследования, скорее общая, экономическая. Однако, следует заметить, что направленность некоторых ресурсов на финансовую лексику также имеет место и указана в ряде словарей в названии. **Во-вторых,** в проанализированных словарях авторами и авторами-составителями заявлена лексика экономических дисциплин, а при отборе лексики для названных лексикографических источников, были использованы оригинальные тексты. Вместе с тем, в ряде случаев, использованная литература датировалась 80- 90-ми годами, что, безусловно, существенно снижает значение ресурса как современного источника специальной лексики; **В-третьих**, заявленные в словаре атрибуции маркируют, в большинстве своем, лексику ряда экономических наук и направлений, в том числе финансов, более того, частотны грамматические атрибуции и маркеры, указывающие на термин, как заимствованный из английского языка (американский и британский варианты).

Отметим также, что особенностью французско-русской и русско-французской лексикографии, посвященной экономической, деловой и финансовой тематике является не отсутствие в словарях финансовой лексики как таковой, а, скорее, отсутствие лексикографического ресурса, непосредственно представляющего терминологию финансовой науки.

Литература

1. Биржакова Е.Э. Русская Лексикография XVIII века. – СПб: Нестор-История, 2010. – 212 с. **2.** Отечественные лексикографы. XVIII-XX вв. Изд. 2-е, исп. и доп. / под ред. Г.А. Богатовой. – М.: Русская панорама, 2011. – 640 с. **3.** Гринев С.В., Лейчик В.М. К истории отечественного терминоведения // Научно-техническая информация. № 7. – М.: ВИНИТИ, 1999. – С. 1-113. **4.** Татаринов В.А. Общее терминоведение: Энциклопедический словарь: М.: Московский лицей, 2006. – 528 с. **5.** Гринев-Гриневич С.В. Введение в терминографию. Изд. 3-е, доп. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 224 с. **6.** Нечаева И.М., Стоянова Е.С. Французско-русский финансово-кредитный словарь. – М.: Финансы и статистика, Банки и биржи, 1992. – 223 с. **7.** Гавришина К.С., Сысоев И.Н. Русско-французский и французско-русский валютно-кредитный словарь. – М.: Русский язык, 1992. – 598 с. **8.** Гавришина К.С. и др. Торгово-финансовый словарь: французско-англо-русский. – М.: VIKRA, 1993. – 800 с. **9.** Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. − М.: Международные отношения, 1994. – 1544 с. **10.** Иванова Г.С. и др. Французско-русский словарь экономический словарь. – М.: Русский язык, 1995. – 566 с. **11.** Телон Ф. Французский финансово-экономический словарь. – М. Конкорд, 1995. – 217 с. **12.** Арутюнова Ж.М. и др. Русско-французский словарь. Язык прессы: политика, экономика, право. – М.: Наука, 1995. – 362 с. **13.** Островская Е.П., Кузьминок Л.Г. Русско-французский экономический словарь. – М.: Русская Лютеция, 2005. – 416 с. **14.** Ивлиева И.В. Французско-русский словарь современного делового языка (экономика). – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 314 с. **15.** Иванова Г.С. Русско-французский словарь деловой лексики – СПб.: Антология, 2006. – 464 с. **16.** Иванова Г.С. Французско-русский словарь по бизнесу. – 2-е изд., испр. – М.: Нестор Академик, 2007. – 560 с. **17.** Ивлиева И.В. Русско-французский словарь современного делового языка (экономика). – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 285 с. **18.** Скурихин А.П. Французско-русский экономический словарь. – М.: Русский язык – Медиа; Дрофа, 2010. – 483, [5] с. **19.** Герд А.С. Основы научно-технической лексикографии (как работать над терминологическим словарем). Л. – Издательство ЛГУ, 1986. – 70 с.

Сергій Фокін
м. Київ, Україна

Частотні параметри перекладної мови в загальній та частковій теоріях перекладу
(на матеріалі іспанських герундіальних перифраз)

Останнім часом поняття перекладної мови термінологізувалося, міцно закріпившись на позначення специфічної мови, що її вживають перекладачі. Перекладна мова відрізняється від оригінальної, навіть коли перекладач є носієм цільової мови, і це можна вважати доведеним і загальновизнаним фактом [1, с. 105-107]. Зокрема, М.Бейкер, ґрунтуючись на дослідженнях електронних корпусів перекладних текстів, виводить низку «універсалій перекладу», що стосуються в тому числі і перекладної мови: закон підвищення стандартизованості мови в тексті перекладу, закон інтерференції та деякі інші [2, с. 306]. Питання про те, чи є такі своєрідності загальною вадою перекладів, чи їхньою неминучою об'єктивною характеристикою, ще не на часі і в теорії перекладу буде розв'язано пізніше. На теперішньому етапі розвитку перекладознавства і своєчасним, і актуальним виявляється нагромадження фактів таких своєрідних рис перекладної мови. І, безумовно, як одну з таких характеристик перекладу слід розглядати відхилення частоти вживання певних мовних (і мовленнєвих) явищ в перекладних текстах, на відміну від оригінальних. Особливий інтерес з такої точки зору становлять явища, що виявляють асиметричні риси в мові вихідній та цільовий, зокрема, ті, що наявні в мові перекладу, але відсутні в мові оригіналу, як, наприклад, частки в українській мові проти романських мов. За таких обставин, у перекладі на українську перекладачеві легше «не помітити» можливість їх вживання в тому чи іншому фрагменті тексту, адже в першотворі немає специфічних формальних засобів, які б стимулювали використання зазначених специфічних одиниць мови перекладу як еквівалентів. Саме тут можна прогнозувати значні відхилення в частоті вживання асиметричних рис, на відміну від їхньої частоти в оригінальних текстах.

При перекладі з української мови на іспанську одним з таких асиметричних явищ слід вважати іспанські герундіальні перифрази, яких, як відомо, в системі української мови немає. У попередніх дослідженнях ми провели низку порівнянь частоти герундіальних перифраз (далі – ГП) у творах української художньої літератури, перекладених різними перекладачами на іспанську.

Не вдаючись у деталі, обґрунтування та методику дослідження, яка вже описана за посиланням нижче, стисло наведемо результати аналізу, проведеного на сукупному корпусі у 761 176 слововживань. Дослідження показало, що загалом в іспаномовних перекладних текстах української літератури кількісні параметри ГП характеризуються такою «тріадою» ознак: 1) переважно перекладачі в тексті вживають не більше п'яти типів ГП, в той час як в оригінальних текстах автори вживають сім і більше типів (у цілому Іспанська королівська академія мови виокремлює 14 типів ГП); 2) надуживання окремими перифразами виходить за межі середніх значень на інтервал, більший потрійного квадратичного відхилення (відбувається порушення так званого правила «трьох сигм»), в той час як в оригінальних текстах таких порушень не спостерігалося; 3) (третю ознаку розподіляємо на дві альтернативні) 3-а) частота вживань, у середньому, принаймні, в 2 рази нижча, ніж середня частота в оригінальних текстах; 3-б) якщо витримувалася загальна частота ГП на середньому рівні або вище, це досягалося на тлі надуживання якоюсь перифразою, тобто, на тлі виявлення ознаки 2. Сукупність усіх трьох ознак характеризувала тільки перекладні тексти. Одному тексту були притаманні лише дві ознаки, двом текстам, зокрема, перекладам С.Ризванюка, були притаманні лише по одній з названих ознак. Натомість оригінальним текстам не була властива переважно жодна з названих ознак, за винятком одного (з десяти), в якому виявилася ознака 3-а [3, с. 203-204; 4, с. 365-368]. Отже, досліджений корпус показав, що тенденція до показаних частотних відхилень є стійкою в українсько-іспанському напрямку перекладу.

Якщо розвивати показані результати дослідження в руслі теоретичних міркувань, постає закономірне питання: чи можна стверджувати, що наявність названих ознак завжди чи, принаймні, з високим ступенем ймовірності характеризуватиме перекладні тексти і не виявлятиметься, за окремими винятками, в оригінальних текстах? Чи можна поширити кількісні підрахунки вибірки на генеральну сукупність іспаномовних перекладних текстів? Одним з кроків на цьому шляху є екстраполяція отриманих результатів з іспансько-української часткової теорії перекладу на інші та перевірка цих результатів, що є природним шляхом взаємообувомлвеного розвитку часткових і загальної теорії перекладу [5, с. 296]. Відтак, сформулюймо робочу гіпотезу: перекладні тексти з різних мов світу на іспанську мову характеризуватимуться, принаймні, однією, а, ймовірно, і декількома з трьох названих ознак. Перевірка гіпотези, що є метою даного дослідження, покаже, чи можна поширити висновки часткової теорії перекладу на

множину інших, а саме, чи існує можливість поширити отримані результати на сукупність часткових теорій перекладу з різних мов світу на іспанську. Оскільки матеріалом дослідження став 21 текст сукупним обсягом у 991 658 слововживань (практично мільйонний корпус), у таблиці наводимо лише окремі найпоказовіші результати детальних кількісних підрахунків.

Таблиця 1. Абсолютна частота вживання герундіальних перифраз

В оригінальній іспаномовній літературі		В перекладній літературі іспанською мовою					
Тип перифрази	**Усього в іспаномовних творах [3, с.203]**	Zweig "En un lugar de África" / M.J.Diez, D. Friera	M. Bulgákov "Corazón de perro" / R.San Vicente, S.Anciara	O. Wild "El retrato de Dorian Gray" / J. Gómez de la Serna	A. Camus "El primer hombre" / A. Bernárdez	O A. Huxley "Los demonios de Loudun"	H. Knut H. "Hambre" / K. Baggethun
Слововживань у творі	**569 818**	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Estar + g.	**592**	29	10	25	3	31	9
Ir + g.	**327**	10		9	12	3	8
Venir + g.	**15**	1		1			
Andar + g.	**12**		1		1		
Llevar+g.	**4**	6					
Salir + g.	**1**						
Seguir + g.	**188**	27	7	11	30	6	26
Proseguir+g.	**5**						1
Continuar+g.	**12**		2			12	8
Quedar(se) + g.	**41**	3		5			3
Acabar+g.	**33**	6		1			
Terminar+g.	**14**	2		1		1	
Empezar+g.	**0**				1		
Comenzar+g.	**3**						
Усього перифраз	**1257**	84	20	53	47	53	55
Усього типів перифраз		8	4	6	5	5	6

Таблиця 2. Відносна частота (кількість герундіальних перифраз 10 000 слововживань)

В оригінальній іспаномовній літературі		В перекладній іспаномовній літературі						
Тип перифрази	**Середня частота [3, с.204]**	Середнє квадратичне відхилення [3, с.204]	Zweig "En un lugar de África" / M.J.Diez, D. Friera	M. Bulgákov "Corazón de perro" / R.San Vicente, S.Anciara	O. Wild "El retrato de Dorian Gray" / J. Gómez de la Serna	A. Camus "El primer hombre" / A. Bernárdez	A. Huxley "Los demonios de Loudun"	H. Knut H. "Hambre" / K. Baggethun
Усього слововживань	**569818**		50000	50000	50000	50000	50000	50000
Estar + g.	**8,71**	8,65	5,8	2	5	0,6	6,2	1,8
Ir + g.	**5,74**	3,53	2		1,8	2,4	0,6	1,6
Venir + g.	**0,30**	0,2	0,2		0,2			
Andar + g.	**0,25**	0,28		0,2		0,2		
Llevar+g.	**0,09**	0,31	**1,2**					
Salir + g.	**0,02**	0,03						
Seguir + g.	**2,84**	2,04	5,4	1,4	2,2	6	1,2	5,2
Proseguir+g.	**0,11**	0,1						0,2
Continuar+g.	**0,47**	0,34		0,4			**2,4**	**1,6**
Quedar(se) + g.	**0,69**	0,52	0,6		1			0,6
Acabar+g.	**0,63**	0,66	1,2		0,2			
Terminar+g.	**0,31**	0,3			0,2		0,2	
Empezar+g.	**0**	0				0,2		
Comenzar+g.	**0,07**	0,17						
Загальна	**22,06**	10,0	16,8	4	10,6	9,4	10,6	**11**

Як бачимо, в усіх досліджених текстах, окрім роману С. Цвейга «Ніде в Африці», перекладачі вживають не більше 5 різних типів ГП, що відповідає першій ознаці. У перекладі роману С. Цвейга спостерігається перевищення більш, ніж на потрійне квадратичне відхилення ГП з дієсловом *llevar*. Аналогічне завищення ГП, але з дієсловом

continuar, має місце в перекладах проаналізованих творів О. Хакслі та Х. Кнута, що корелює з другою заявленою ознакою частотних відхилень. Що стосується третьої ознаки, то заниження частоти більш, ніж у двічі в порівнянні з середньою, спостерігається в усіх перекладах, окрім роману С. Цвейга «Ніде в Африці»). У перекладі О. Хакслі, зокрема, виявляються всі три ознаки. В цілому ж, за сукупністю виявлених ознак відхилень частоти вживання герундіальних перифраз, маємо картину, показану в таблиці 3. Додатково прокоментуємо, що в окремих видавництвах прізвище перекладача не зазначається, через що наразі не вдалося встановити фактичне авторство окремих перекладів (з юридичної точки зору, авторські права, очевидно, придбало видавництво).

Таблиця 3. Виявлення ознак частотних відхилень у перекладних іспаномовних текстах

Переклад / перекладач	M. Sandor "El último encuentro " / Judit Xantus	M. Samdor "La mujer justa"	Y. Kawabata "Lo bello y lo triste" / Nelida M. de Machain	E. Yoshikawa "Musashi. Arte de la guerra"	Y. Mishima "Caballos desbocados"	O. Wild "El retrato de Dorian Gray" / J. Gómez de la Serna	A. Huxley "Los demonios de Loudun"	E. Hemingway "Fiesta" / M. Solá	U. Eco "El péndulo de Foucault"	M.Piuzo "El padrino" / A.Arnau
Ознака 1										
Ознака 2										
Ознака 3										
Усього виявлених ознак	0	0	1	0	0	1	3	3	1	1

(продовження таблиці 3)

Переклад / перекладач	A. Camus "El primer hombre"	M. Bulgákov "Corazón de perro" / R.San Vicente, S.Anciara	M. Bulgákov "El maestro y Margarita"	H. Knut H. "Hambre" / K. Baggethun	S. Zweig "En un lugar de África" / M.J.Diez, D. Friera	L. Feuchtwanger "La judía de Toledo" / A. Tartalado	M.Kotsubynskiy "La sombra de los antepasados olvidados" / J.Boriuk	J. Janovskyj "Los jinetes". / S. Ryzvaniuk	Y. Galán "Reportajes de Nuremberg" / R. Estrela	A. Dovzhenko "El Desná encantado" / R. Hupalo	I. Franko "Zakhar Bérkut" / S. Ryzvaniuk
Ознака 1											
Ознака 2											
Ознака 3											
Усього виявлених ознак	2	2	0	2	1	1		1			1

З таблиці 3 видно, що певними ознаками частотних відхилень характеризуються 17 перекладів з 21, тобто, 81%. Відтак, тенденція до виявлення цих ознак показала себе стійкою, хоч і не домінантною.

Повторимо, що серед десяти оригінальних досліджених текстів іспанською мовою тільки в одному з них виявилася лише одна ознака частотних відхилень [3, с. 203-204]. Це був роман аргентинського письменника Р.Арльта "Сім божевільних" ("Los siete locos"), тобто, в графічному вигляді це була б таблиця, аналогічна до таблиці 3, але з десяти стовпчиків і лише однією заповненою коміркою. На перший погляд, один виняток проти дев'яти підтверджень в філології сприймається як природна річ, тому дослідника таке відхилення спеціально не бентежило. І тим не менш, намагаючись дати хоча б якесь можливе пояснення цьому випадку, ми розкрити, на наш погляд, пов'язані з цим факти біографії письменника. Мати Р.Арльта була італійкою, а батько був німець, людина сувора й деспотична, і в родині весь час спілкувалися німецькою мовою [6], а такий білінгвізм (а якщо врахувати іспанську мову Буенос-Айреса, де жила родина, то і трилінгвізм) не міг не позначитись і на його творах. Тому перспективою розширення об'єкта дослідження у майбутньому, безумовно, має стати позамовний чинник перекладача, зокрема, його походження, наявність природного чи академічного білінгвізму.

Таким чином, проведене дослідження на матеріалі 21 творів іспаномовних перекладних творів літератур світу (з української – 5, з російської – 2, з американської – 1, з англійської – 2, з німецької – 2, з японської – 3, з французької – 1, з угорської – 2, з італійської – 2, з норвезької – 1) дозволив виявити певні стійкі тенденції. Зокрема, в ході дослідження знайшла відносне підтвердження робоча гіпотеза у відкоригованому формулюванні: для більшості перекладних текстів іспанською мовою властива, принаймні, одне з виявлених кількісних відхилень стосовно вживання герундіальних перифраз. Цікаво відзначити, що в японсько-іспанському напрямку перекладу зазначені ознаки майже не виявилися, в той час як для іспансько-української часткової теорії перекладу зазначені ознаки були дуже характерними. Поясненням цього факту може бути те, що ніде в світі немає фахової підготовки перекладачів з української мови на іспанську, для яких рідною мовою є іспанська. Цю нішу частково заповнюють українці, що на високому рівні знають іспанську (іноземну для них) мову. Якщо іспаномовні перекладачі трапляються (або принаймні, «іспаномовного» походження), то перекладацької вищої освіти у них немає (що безумовно не заперечує наявність хисту). Другим чинником, який має бути підданий ґрунтовній перевірці, є передумови інтерференції в перекладачів, як-от: різномовні батьки, досвід тривалого перебування в іншомовному оточенні тощо.

Численні підтвердження факту відхилень частоти в досліджених перекладах дозволяють шляхом індукції сформулювати гіпотезу в більш узагальненому вигляді: в перекладних текстах частотні відхилення спостерігатимуться насамперед серед тих явищ перекладної мови, що становлять її своєрідні риси, асиметричні в порівнянні з іншими мовами. Ці відхилення виявлятимуться в таких ознаках: 1) неповноцінне використання «інвентаря» досліджуваного явища в якісному аспекті; 2) спорадичні надужвання окремимими типами досліджуваного явища; 3) загальна занижена частота вживання такого явища. З цього погляду перспективними для дослідження виявляються такі своєрідні явища в іспанській мові як каузативні конструкції, граматикалізовані імперативи тощо. В українській мові об’єктом подібних розвідок можуть стати конструкції з давальним відмінком суб’єкта, безособові предикативні форми на -но(-ено), -то й інші явища.

Література

1. Калустова О.М. Мова перекладу та перекладна мова // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвуз. центр “Крым”, 2004. – №50, Т.2. – С. 105-109. **2.** Routledge encyclopedia of translation studies / Ed. by Mona Baker; Ass. by Kirsten Malmkjaer. – London; New

York: Routledge,2001. – XVIII, 654 p. **3**. Фокін С.Б. Критерій достатності корпусу при розрахуванні фактору частотності в перекладі // Вісник Харківського університету: Романо- германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків: Харківський нац. ун-т імені В.Н. Каразіна, 2011. – Вип. 68. – С. 200–207. **4**. Фокін С.Б. Частотні характеристики герундіальних перифраз як специфічна риса іспаномовних перекладних текстів // Мовні і концептуальні картини світу – К.: ВПЦ "Київський університет", 2012. – Вип.39. – С. 361-370. **5**. Калустова О.М., Фокін С.Б. Застосування методу екстраполяції в розбудові часткових теорій перекладу // Мова і культура. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 12. – Том VI. – С. 289–296. **6.** Roberto Arlt. [Електронний документ]. Режим доступу: http://es.wikipedia.org/wiki/Roberto_Arlt.

Elena Fomenko
Zaporizhzhya, Ukraine

Functional-Typological Linguistic Aspects of Translating James Joyce

It has become a pressing issue of today to explore interdisciplinary links of translation studies with other branches of philological research that are inherent in current linguistics, including text linguistics, interpretation of a work of fiction, and cognitive linguistics, and the theory of mind [3]. Functional-typological linguistics concentrates on the textual level that includes a separate text, a group of texts referring to the same genre, a writer's idiostyle, and a hyper-textual level represented by a collective idiostyle of the epoch within one language and culture, as well as by synchronous writers' idiostyles representing diversity of fictional discourse. This branch of linguistic text typology can become one of the broadest and most comprehensive philological disciplines, especially in conjunction with typology of writers' idiostyles and idiolects in the process of their evolution, which must be reflected in translations. It leads to comprehension of literary discourse as a space of multiple language intersections which can be shared by language, culture, and consciousness of both source and assuming culture. For the purposes of translation, functional-typological linguistics of fictional texts facilitates to examine translation problem areas that are built on cumulative knowledge of text structures and modeling that help understand how the human mind creates and transmits values of the epoch by means of literary discourse. Within this typological framework, the voice of translated texts must be clearly heard, interpreted, and appraised as inherent in the polysystem of assuming culture.

Integration of functional-typological linguistics into creating conceptualized translations of James Joyce is a demand of today for the following reasons. First, Joyce is a writer whose works have been widely translated globally. The way Joyce is translated influences the reception of his idiostyle in assuming cultures [6]. Hence, it is not desirable to domesticate Joyce by conveying "glossing amplification" as it is occasionally done at present [9, p. 131]. Second, diverse translations of Joyce into many languages can point to departures from a source text which are interpreted by examining its oddities through translated texts. Third, Joyce's highly intertextual texts force translators to hunt for appropriate quotations in the target language which is hard in case quotations are deliberately distorted in a source text. Third, Joycean texts need to be recognized as having a great value of their own. Translators need to be careful with Joycean gift of placing appropriate words in inappropriate positions, individual-authorial punctuation, meaningful repetitions that are traced across Joyce's idiostyle, associative networks that bring together intratextual conceptualizations, oddities of spelling and pronunciation, social variety, word coinage, modified quotations, and other devices. Fourth, it is true for Joyce's Ukrainian-language and Russian-language translators that they should, similar to translators into other languages, add another dimension to the Joycean epoch in touch with that period in the development of assuming culture [4, p. 190].

Historically, Joyce's influences on assuming Ukrainian and Russian cultures are less pronounced than those on French, German, and Italian ones, since most of his major books were translated into those languages during his lifetime. V. Zhitomirski translated fragments from *Ulysses* in 1925; during Joyce's life appeared two versions of *Dubliners* translated by E.N. Fedotov (11 stories out of 15) and a group of translators under I.Kashkin; V.Stenich translated two episodes of *Ulysses* in the 1930s. Yet, after these invaluable efforts, there was a long period of silence which ended in the 1970s when four episodes of *Ulysses* were translated into Ukrainian and the translation of *A Portrait* that was perfomed by M.P Bogoslovskaya-Bobrova in the 1930s at last found the Soviet reader. In the 1980s, S. Khoruzhii completed the translation of *Ulysses*. N. Kiasashvili published a brilliant translation of *Giacomo Joyce* into Russian. Lately, versions of partial translation of *Finnegans Wake* have appeared on the Internet.

The translations of Joyce have to be responses to "how to translate translation itself" [9, p. 224]. C. Nord rightly claims with regard to such translations that they bring together a source and a target text by interweaving intertextual coherence; in her view, each translation is projected into a prototext that is a discursive space in which translation is possible [8, p. 27]. From a functional-typological linguistic perspective, it means

reading Joyce transtextually, through his epoch and its collective consciousness, considering all translations into many languages as a macrotext of all possible translations tied by a source work's textuality. The translator can't help being aware of Joyce's influences on literary discourse, namely, his interior monologue, similar to Dostoevsky's dialogic thinking, Tolstoi's unifying art, and Chekvov's self-reflections on human identity and destiny.

On the one hand, the translator who has inherited the assuming culture's polysystem has to integrate Joyce through translation into it by identifying Joycean links with assuming culture and strengthening innovations that may be borrowed from him with a view to developing fictional discourse by borrowing his innovations or identifying similar trends in assuming culture (Andrei Bely, the author of *Peterburg*, is not by chance called Russian Joyce). It is worth noting that V.C. Pritchett wrote Chekhov's biography wholly based on Constance Garnett's translations of Chekhov's works, not knowing his original texts at all [7, p.40]. To many readers, Joyce is known through translations, so the translator should be aware of similarities that can be found in synchronous Russian idiostyles, like that of above mentioned Andrei Bely.

On the other hand, Joyce develops an epiphanic model of literary discourse that repeats itself throughout his idiostyle. As he began with the texts of early epiphanies in which the epiphanic way of building on traditional narrative categories by breaking their hierarchy can be traced, he crowned up his literary activities by *Finnegans Wake* that celebrates the "epiwo" to which Joyce was loyal all his life. Henceforth, Joyce's translations cannot be considered as separate entities because they belong to one whole, that is,overall Joycean idiostyle that is flexible, changeable, self-reflective, full of complexities, and paradoxical turns. Recognizable concepts continue creating associative networks that carry out conceptualizations of TOGETHERNESS which is at the heart of Joyce's cognitive systemic modeling. Due to multiple deviations at different linguistic and textual levels a translator would have difficulty finding equivalents. For example, as F. Senn shows in his analysis of translation difficulties in *Ulysses*, Joyce's "Do ptake some ptarmigan" becomes a translator's puzzle. The name of a dish is translated into a variety of ways: Spanish "chocha", German "Schneehuhn", Hungarian "cheese", and Chech "Treba nebo netreba iesti porci tetreva?" [9, p. 219]. Translators are in search of something edible but are never safely embedded in Joyce's meaning hidden by phonetic oddities.

In our view, translators of Joyce need to resolve the following. They have to view each Joyce's text in a continuity of his overall idiostyle. They have to convey associative networks which are traced beyond boundaties of a given

Joycean text. To illustrate the point, in *Eveline* from *Dubliners* Joyce creates an associative network that ties together conceptualizations of "home", "her home", and "her new home" as clusters of one holistic meaning.

Joyce's source text: But in her home, in a distant unknown country, it would not be like that. Then she would be married [5, p. 38].

Ukrainian translation: Там, у її новому домі, в далекій незнайомій країні, життя не буде схоже на це. Там вона вже буде заміжня [1].

Russian translation: Но в новом доме, в далекой незнакомой стране все пойдет по-другому. Тогда она уже будет замужняя [2].

In the Ukrainian translation, the translator chooses parallel beginnings of adjoining sentences, lthough Joyce uses different conjunctions "but" and "then". Besides, the Ukrainian translator produces a shift in meaning by emphasizing the location of a place where Eveline could have been happy. Joyce, on the contrary, reinforces a would-be-impossible future event which is viewed throughout the text in terms of a "used to be" construction that conveys meaning of a possible change in the future that would never take place. The Russian translator follows Joyce's selection of conjuctions but decides on omitting a possessive pronoun "her" which the Unkrainian translator retains. Simultaneously, the Russian translator replaces Joyce's sentence structure with a negative particle by an affirmative sentence structure. The Ukrainian translator chooses to introduce the verbalization "life" which Joyce does not use in this sequence, leaving it for "hard life" and "another life" that will appear in the text several passages later. It is not likely that Eveline could imagine her escape from her father's home in terms of a new life. She reinforces the idea of change as meaningful to her acception of escape. This idea of change is given in the Russian translation.

However, neither translator retains all Joyce's elements. "Her" has a deep sense of belonging that results in no escape from home. Outside her only real home, at the North Wall station, Eveline becomes unprotected: being married is a change but it does not imply having a new home. Eveline wants to be like a man who passed her house on his way to his new homes where "one time there used to be a field there in which they used to play every evening with other people's children" [2, p. 37]. The idea of "there" is left in Eveline's real life, whereas "her new home" is associated with a new timeline connected with marriage. The Ukrainian translator misses this important feature of "now and then" by emphasizng "here and there". Joyce's Eveline thinks of herself in terms of a newcomer, similar to the man passing her house. Her house seems to her to be empty after her mother's death. As there used to be a field near Eveline's house, her soul feels emptied similar to that field which acquired a new construct (replacement of a field by new houses). Her new home is a synonym for her escape which

cannot be identified as life but only as something that would make a difference. Another life is only being shaped in her imagination, while the Ukrainian translator gives it to the reader as a reality, which contradicts Joyce's text. "Her new home" gradually turns into her frightening awe of her only home in Dublin that is her fate and her real attachment. This conceptualization of HOME is close to assuming collective culture that also values familial bonds and sacrificial duties.

So, functional-typological linguistic aspects with regard to translation problem areas are bound in storing across fictional discourse of assuming culture those similarities that will lead to translation universals. There should be a balance between adaptation that strengthens the similarities and explicitation that reveals the differences. The equilibrium is achieved by creating a space of fictional discourse which is closely tied by thinking through a soul which is so comprehensible to Slavonic assuming culture and is so desperately sought by Joyce.

As argued above, without identifying the core of a translated text and its associative network the translator is constrained by not recognizing how to translate a changing meaning of repeated words. Even minor omissions, like "her" in the Russian translation or replacements, like" there" instead of "then" in the Ukrainian translation, as shown above, can become deviations from the cognitive system of a work of art, simplifying in translations what is full of depth and leaving the receptor without emotional responses that the wiiter triggers in the source text.

References

1. Джойс Д. Дублінці. Переклад Р. Скакуна. Е. Гончаренко [Електронний ресурс]/ Д. Джойс. Режим доступу: URL http://ae-lib.org.ua/texts/joyce-the dubliners-ua.htm#04. **2.** Джойс Д. Дублинцы. Пер. с англ., сост, предисл. и коммент.Е. Гениевой / Д. Джойс. – М.: Известия, 1982. – 256 с. **3**. Юдина Т.В. Роль категориального аппарата текста в осмыслении переводческих проблем / Т.В. Юдина //Studia Linguistica. Антропоцентрическая лингвистика: проблемы и решения. – XXI. – СПб: Политехника-сервис, 2012. – С. 278-284. **4**. Cross A. (Ed.). A People Passing Rude: British Responses to Russian Culture / A. Cross. – Cambridge: Open Book Publishers, 2012. – 330 p. **5.** Joyce J. Dubliners ' J. Joyce. – L.: Penguin, 1996. – 256 p. **6**. Lernout G., Van Mier W. (Eds.). The Reception of James Joyce in Europe. Vol. 1: Germany, Northern and East Central Europe / G. Lernout, W. Van Mier. – New York: Thoemmes Continuum, 2004. – 540 p. **7.** May R. The Translator in the Text / R. May. – Evanston, Illinois: Northwestern University Press, 1994. – 209 p. **8.** Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation Oriented Text Analysis / C. Nord. – Amsterdam, New York: Rodopi B.V., 2005. – 275 p. **9**. Senn, F. Inductive scrutinies: Focus on Joyce / F. Senn. – Dublin: The Lilliput Press, 1995. – 252 p.

Олег Харченко
м. Київ, Україна

Комічний переклад в американському відеовербальному дискурсі

Актуальністю статті є необхідність виявлення засобів комічного сучасного американського гумору. Об‘єктом дослідження є сучасний американський відеовербальний дискурс комічного. Матеріалом для аналізу виступають фрагменти транскрипту з декількох кінокомедій США. Предметом дослідження є клішовані різновиди ‘комічного перекладу’, які актуалізуються в американському відеовербальному дискурсі комічного. Мета статті – аналіз виявлених різновидів стилістичної фігури ‘комічний переклад’. Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими завданнями: аналіз сучасного американського дискурсу комічного та комплексу проблем, пов’язаних з ним. Постановка завдання: ідентифікація та аналіз різновидів стилістичної фігури комічний переклад, які залучаються у комплексних трансформаціях переключення серйозної тональності на комічну. Аналіз останніх досліджень і публікацій базується на роботах В.И.Карасика [2, с. 10-120], В.О.Самохіної [4, с. 7-220], М.Л.Макарова [3, с. 15-155], М.М. Бахтіна [1, с. 20-125], які найбільш адекватно та глибоко дослідили проблеми дискурс аналізу в цілому. Наукові результати: у статті дається визначення та аналіз ряду різновидів стилістичної фігури ‘комічний переклад’ американського гумору, проведено уточнення понять теоретичного аналізу дискурсу комічного.

Відеовербальний дискурс комічного, на нашу думку, реалізується зазвичай у формі кінокомедій та телевізійних ситуативних комедій, складається з двох семіотичних систем: вербальної та невербальної візуальної системи, які органічно взаємодіють одна з одною та створюють єдиний відеовербальний текст, який динамічно розгортається у ситуації сміхової комунікації ігрового характеру. Об’єднаний єдиним топіком, сюжетом, ситуативним контекстом з його просторово часовими характеристиками та персонажами, цілісністю й зв’язністю, єдиними глибинними інтенціями сміху, гри й профанації, та гумористичною чи сатиричною тональністю, відео-вербальний дискурс комічного характеризується об’ємністю, образністю, поліінформативністю, багатошаровістю та застосовуванням різноманітного арсеналу засобів комічного як лінгвістичного так і екстралінгвістичного характеру [5, с. 199-200].

У цій статті ми зробимо спробу зосередити свою увагу на такій стилістичній фігурі як ‘комічний переклад’, яка часто використовується

в американському відеовербальному дискурсі для створення комічного ефекту.

Translation "Yes" — різновид стилістичного засобу 'комічний переклад' в американському відеовербальному дискурсі комічного, що полягає у тому, що довга фраза, чи навіть декілька фраз іноземною мовою, перекладається лаконічною англійською, а семантичний зміст мови оригіналу зовсім не співпадає з мовою перекладу, або ж перекладає одним словом, можливо "yes". При цьому на когнітивному рівні спостерігаються наступні опозиції: очікуване / неочікуване; правдиве / неправдиве; коротке / довге.

Показовим прикладом є епізод з кінофільму Peter Pan (2003), режисера П.Дж.Хогана. Капітан Хук допитує полонянку Тайгер Лайлі, вона вигукує численні образи іноземною мовою і навіть плює на його ноги, а помічник капітана перекладає наступним чином: "Smee translates: "She says, 'Sorry, but no'" [10, с. 4]. Посилює комізм фрагменту дискурсу механізм соціолінгвістичного дисонансу, що полягає у перемішуванні різнопланової лексики, у даному випадку грубої інвективної та літературної ввічливої.

У науково-фантастичному фільмі Alien vs. Predator (2004) режисера Пола Андерсона натрапляємо на наступний діалог із застосуванням грубого гумору. Один із персонажів кінофільму Лекс просить Себастьяна перекласти італійською: "Scared shitless." У відповідь він чує: "Non vedo l'ora di uscire da questa piramide con te, perché mi sto cagando adosso." Англійською ця фраза означає: "I can't wait to get out of this pyramid with you, because I'm shitting myself" [7, с. 5]. У цьому фрагменті маємо інвертоване застосування названого вище різновиду стилістичної фігури 'комічний переклад'.

Tactful translation — різновид стилістичного засобу 'комічний переклад' американського відеовербального дискурсу комічного**,** який полягає у тому, що текст з лексикою інфективно-менасивного плану перекладається ввічливою лексикою, а семантичний зміст мови оригіналу часто не співпадає з мовою перекладу. При цьому на когнітивному рівні спостерігаються наступні опозиції: очікуване / неочікуване; правдиве / неправдиве; інвективне / ввічливе.

У анімаційному музичному фільмі *Аладін* (1992) режисера Рона Клененца є епізод, де Аладін розмовляє з принцесою Жасмин у потаємному місці, при цьому присутня мавпа Абу. Аладін забирає яблуко у Абу, дає це яблуко Жасмин, слухає скарги принцеси, та намагається пояснити незадоволення Абу наступним чином: "Princess: My father's forcing me to get married. Aladdin: That's...that's awful! [Abu tries to take back the apple] Abu! Abu: [Chitters and gestures

angrily] Princess: What? Aladdin: Abu says that...[thinks better of it]...that's not fair. Abu: [puzzled look] Princess: [disbelievingly] Oh did he? Aladdin: Yeah, of course " [9, с. 4].

У телевізійному серіалі "Crusade" серії під назвою "The Needs Of Earth" (1999) режисера Майка Вейара перекладач лідера інопланетян, спілкуючись з капітаном Гідеоном, робить наступний переклад для свого керівника: "Gideon: Really? [pause] Tell your boss he's an ass. (translator whispers in leader's ear). Translator: I told him you were honored and deeply humbled to have a being of such high moral character aboard your ship. Gideon: Do you do this a lot? Lie to protect his ego? Translator: All the time. It's politics....and self preservation" [12, с. 3]. Посилює комізм механізм соціолінгвістичного дисонансу (використання інвективної і занадто вишуканої лексики) та комічний обман.

Who`s on first? — різновид стилістичного засобу 'комічний переклад' американського відеовербального дискурсу комічного**,** який полягає у тому, що ім'я одного з персонажів кінофільму, можливо азіатського чи латиноамериканського походження, паронімічно співпадає по звучанню з одним із займенників, прийменників, вигуків англійської мови, викликаючи таким чином пресупозиційний дисонанс (спантеличення одного з комунікантів). Сама назва різновиду стилістичної фігури походить від бейсбольного жарту: "Who`s on first? Hu. Who? Hu" (Хто на першій базі? Хто. Хто? Хто").

У комедії жахів "Broken Lizard`s Club Dread" (2004) режисера Джея Чандразекхара натрапляємо на наступний діалог: "Juan: Pete! Yu and Hank are dead! Coconut Pete: Why? What did we do? Juan: No, man! Yu and Hank are fucking dead! Coconut Pete: Are you threatening me?!" [8, с. 5]. У кінокомедії є один із персонажів на ім'я Yu, що призводить до непорозумінь (пресупозиційного дисонансу) під час комунікації двох головних героїв Juan та Coconut Pete. Комізм діалогу викликає паронімічне обігравання антропоніма Yu, що супроводжується такими механізмами комічного як соціолінгвістичний дисонанс (залучення інвективної лексики), тавтологією (двічі повторюється Yu and Hank are… dead!) та градацією (посилення емоційної напруги, що відображається знаками оклику).

Показовим є наступний діалог з сатиричної кінокомедії "Airplane!" (1980) режисера Джима Абрахамса, де імена співробітників аеропорту (фактично комічні антропоніми) співпадають з позивними авіадиспетчерів (Oveur – over; Roger – roger; Victor – vector; Clarence – clearance), що призводить до пресупозиційного дисонансу, коли під час переговорів Роджер ледь розуміє Кларенс, та майже не розуміє Вітора, а той Кларенс Овеур. Паронімічне обігравання імен та позивних

авіадиспетчерів призводить до ситуації абсурду, при цьому іннуендо робиться на те, що про безпеку пасажирів годі взагалі щось говорити:

“Flight Control: Flight 209 you're clear for takeoff.
Clarence Oveur: Roger.
Roger Murdock: Huh?
FC: LA departure frequency 123.9.
Clarence Oveur: Roger.
Roger Murdock: Huh?
Victor Basta: Request vector, over.
Clarence Oveur: What?
FC: Flight 209 clear for vector 324.
Roger Murdock: We have clearance, Clarence.
Clarence Oveur: Roger, Roger, what's our vector, Victor?
FC: Now we're in radio clearance, over.
Clarence Oveur: That's Clarence Oveur, over.
Victor Basta: Roger.
Roger Murdock: Huh?
FC: Roger, over.
Clarence Oveur: What?
Roger Murdock: Huh?
Victor Basta: Who?” [6, с. 1-2]

‘Водка гарна, а м'ясо зіпсоване’ ***The vodka is good, but the meat is rotten*** — різновид стилістичного засобу ‘комічний переклад’ американського відеовербального дискурсу комічного**,** який полягає у неадекватному зниженому перекладі, до якого вдаються персонажі кінокомедії. Саме так у 1990-ті роки була перекладена машинним перекладачем фраза із Біблії *“...the spirit is willing, but the flesh is weak”* (Mark 14:38) на російську мову (“дух бодр, плоть же немощна”), а потім знову на англійську мову. Інколи цей різновид комічного перекладу називають *“invisible idiot”,* оскільки, таким чином на початку 2000 років, комп’ютер переклав прислів’я *“Out of sight out of mind”,* спочатку на російську, а потім на англійську мову [11, с. 1].

Висновки. На початку XXI століття розпочався процес номінації та кодифікації термінології американських клішованих різновидів стилістичних фігур семантичного та синтаксичного плану, які часто залучаються американськими режисерами в американському відеовербальному дискурсі. Ті різновиди комічного перекладу, які нам вдалося виявити у нашому дослідженні, а саме *Translation “Yes”, Tactful translation, Who`s on first?, The vodka is good, but the meat is rotten,* мають експресивні назви, побудовані на механізмах комічного обману, пресупозиційного дисонансу, соціолінгвістичного дисонансу,

інколи паронімічного обігравання декількох лексичних одиниць. На когнітивному рівні, під час залучення зазначених вище різновидів стилістичної фігури ‘комічний переклад’ спостерігаються опозиції: очікуване / неочікуване; коротке / довге; правдиве / неправдиве.

Література

1. Бахтин М.М.Творчество Франсуа Рабле – и народная культура Средневековья и Ренесаннса. / Михаил Михайлович Бахтин. – М.: Мысль. – 1979. – 280 с. **2**. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И.Карасик. – М.: Гносиз. 2002. –389 с. **3**. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович.Макаров. – М.: ИТДГК Гносиз, 2003. – 280 с. **4.** Самохина В.А. Современная англоязычная шутка. Монография. /Виктория Афанасьевна Самохина – Харьков: Харьковский нац. ун-т имени В.И.Каразина, 2008. – 355 с. **5.**Харченко О.В. Американський дискурс комічного (на матеріалі комедійних фільмів, художніх та публіцистичних творів XX й XXI сторіч) / монографія // Олег Валентинович Харченко – Київ: Сталь, 2010. – 355 с. **6.** Abrahams J. Airplane [Electronic resource]: comedy film / Jim Abrahams. –87 Min – Paramount Pictures. USA. 1980. – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=qaXvFT UvI8 (14.12.09) – Airplane. 7. Anderson P.W.S. Alien vs. Predator 2004 / [Electronic resource]: sci-fi film / Paul W.S. Anderson – 101 Mn – Davis Entertainment - Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=-GT59zmF_Oo (8.03.2012) – Alien vs. predator **8**. Chandrasekhar Jay. Broken Lizard`s Club Dread.2004 / [Electronic resource]: comedy horror film/ Jay Chandrasekhar – 103 Mn – Fox Searchlight – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v= NAsNBX3cTGY (8.03.2012) – Broken Lizard`s Club Dread. **9.** Clements Ron. Aladdin 1992 / [Electronic resource]: animated musical film /Ron Clements – 90Mn-Walt Disney Pictures – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=cw6QhAG8zxc –(8.03.2012) –Aladdin. **10**. Hogan P.J. Peter Pan. 2003 / [Electronic resource]: fantasy film /Paul John Hogan – 113 Mn – Universal Pictures- Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=-QY5l4jG8xo (8.03.2012) – Peter Pan. **11**. Hutchings J. The whisky was invisible, or Persistent myths of MT[Electronic resource]/ John Hutchings—2011.— Режим доступу: http://www.hutchinsweb.me.uk/MTNI-11-1995.pdf (11.09.2011) — The whisky was invisible. **12**. Vejar Mike. The Needs of Earth / 1999 / [Electronic resource]: An episode list for the science fiction television series *Crusade /* Mike Vejar – 45 mn – TNT – Режим доступу: http://www.imdb.com/title/tt0551024/ (8.03.2012) – The Needs of Earth.

Інга Чиженко, Алла Сітко
м. Київ, Україна

Прагматичні проблеми перекладу риторичних запитань

Сучасне мовознавство займається вивченням складних питань, серед яких важливе місце займають власне проблеми перекладу. Проблема питальності є однією з центральних у сучасній лінгвістиці. Актуальність розвідки полягає у тому, що незважаючи на важливість цієї теми, прагматичні аспекти питального речення, зокрема його переклад, залишаються на сьогодні ще маловивченими. Прагматичні проблеми перекладу виникають у зв'язку з неправильним розумінням перекладачем намірів автора викликати у реципієнта певну реакцію. Дослідження становить великий не лише теоретичний, але й практичний інтерес для граматики англійської й української мов та теорії і практики перекладу, адже переклад таких речень у прагматичному аспекті тісно пов'язаний з їх граматичною будовою, яка несе додаткові прагматичні значення, не виражені іншими мовними засобами [1, с. 347]. Метою дослідження є окреслення проблем, які пов'язані з перекладом англійських риторичних питань засобами української мови з огляду на їх прагмалінгвальні характеристики.

Прагматичне значення є ознакою кожного речення, яке, як одиниця синтаксису, без нього речення не існує. Так, риторичне питання, що поєднує прагматичні значення питання і ствердження, є ввічливою формою вираження думок мовця. До прагматичних проблем перекладу належать проблеми, пов'язані з відтворенням комунікативної інтенції автора оригіналу, прагматичних характеристик оригіналу та врахуванням чинника адресата при перекладі.

Для адекватної передачі комунікативної інтенції автора оригіналу перекладачу у процесі перекладу нерідко доводиться застосовувати прагматичну адаптацію вихідного тексту. Така необхідність викликана передусім різницею у характері та обсязі знань адресатів оригіналу і перекладу та пов'язана зі специфічністю організації мовленнєвого спілкування у різних лінгвокультурних спільнотах. Одним із проявів такої специфічності є широке використання у спілкуванні непрямих мовленнєвих актів – висловлювань, пропозиційний та іллокутивний зміст яких не збігається [2, с. 12].

Як засвідчив матеріал дослідження, при перекладі риторичних питань речення із структурою риторичного питання зазнають таких прагматичних трасформацій.

1. Один непрямий мовленнєвий акт може замінюватись іншим непрямим з тією ж ілокутивною силою, наприклад:

In the name of common decency, Harry, will you remember that you are a gentleman and not a coster on Hamstead Heath on Bank Holiday? Would you dream of behaving like this in London? [48, с. 67]. – Гаррі, благаю вас, поводьте себе пристойніше! Не забувайте, що ви джентльмен, а не вуличний торговець на недільному пікніку в Гемстед-Гіс! Хіба ж ви стали б отаке витворяти в Лондоні? [45, с. 62].

У поданому прикладі, перше англійське речення вжите у функції непрямого директиву-докору, а українське – у функції прямого директиву із застосуванням формальної негативації у перекладі. Друге ж англійське речення виражене непрямим констативом, а українське – риторичним питанням, за для підсилення значення, яке має це речення.

2. Серед прагматичних трансформацій, пов'язаних з непрямими квеситивами зі структурою спеціального питання, спостерігаємо заміну одного непрямого мовленнєвого акту іншим непрямим з дещо іншою іллокутивною силою, наприклад:

She will expect you to marry, Harry: a doctor ought to marry. – What has she got to do with it? [48, с. 75]. − Звісно вона захоче, щоб ви одружилися, Гаррі. Лікареві слід бути одруженим. – А яке їй діло? [45, с. 73].

Аналізоване англійське речення виражає риторичне питання, а українське – непрямий емфатичний констатив з додаванням емфатичної частки *а* в українській мові.

Наступний приклад характеризується відтворенням англійського риторичне питання українським риторичне питанням з додаванням емфатичної частки *ж* .

What more can I say than this? [48, с. 83]. – Що ж я можу сказати більше за це? [45, с. 80].

У 11,1% прикладів англійський мовленнєвий акт, що є риторичним питанням, відтворюється українським композитним мовленнєвим актом з іллокуцією емфатичного констатива, що есплікується наявністю двох риторичних питань у межах однієї питальної пропозиції. Наприклад: *What have we done to have that happen to us? [48, с. 95]. – За що нас спіткало таке лихо, що ми такого зробили? [45, с. 93]*.

3. Заміна непрямого мовленнєвого акту іншим непрямим з тією ж іллокутивною силою, як-от:

How are they to know that you are well-connected if you don't show it by you manners? [47, с. 24]. – Звідки їм знати про ваші зв'язки у вищому світі, якщо цього не видно з ваших манер? [41, с. 21].

У наступному прикладі англійське речення, що виступає риторичним питанням, перекладається відповідним риторичним питанням, яке,

є, власне. емфатичним констативом, оскільки невідповідність смислу інфінітива *знати* та питального слова *звідки* є лексико-семантичним індикатором констативного значення.

How do you know that we shall ever meet again? [47, с. 47]. – Звідки ви знаєте що ми ще колись зустрінемось? [41, с. 45];

How could a car crash kill Lily an' James Potter? It's an outrage! A scandal! [47, с. 65]. – Як си могли Лілі та Джеймс Поттери загинути в автокатастрофі? Отямитися не можу! Яке неподобство! [41, с. 62].

Подане вище англійське речення, що виражає риторичне питання, відповідає аналогічному типу мовленнєвого акту в українському реченні.

4. Заміна непрямого мовленнєвого акту прямим з тією ж іллокутивною силою:

What does it matter if he gets what he is after? [48, с. 124]. – Ну то й що? Аби йому тільки свого домогтися? [45, с. 122].

Англійське речення вжите у непрямому емфатичному констативі, у той час, як українське речення є комплексним мовленнєвим актом, компонентами якого є допоміжний непрямий мовленнєвий акт, виражений риторичним питанням і головний мовленнєвий акт виражений непрямим директивом.

Прагматичний зміст питальних речень, що мають структуру розділового питання, залежить, передусім, від їх інтонаційного контура. Слід відзначити, що власне питальну функцію такі висловлювання виконують лише при висхідному тоні у кінці речення. При нисхідному тоні вони слугують увічливою формою вираження мовленнєвого акту повідомлення.

Непрямі мовленнєві акти з пропозицією квеситива, що мають структуру розділового питання зазнають при перекладі заміни непрямого мовленнєвого акту іншим непрямим з дещо іншою іллокутивною силою:

Hagrid grinned at Harry . "Told yeh, didn't I"? [47, с. 134]. − Хіба я не казав тобі? − усміхнувся Гегрід до Гаррі [41, с. 132].

В поданому прикладі англійський мовленнєвий акт є непрямим констативом-квеситивом, що виражений еліптичним розділовим питанням, відтворюється українським емфатичним констативом, вираженим риторичним питанням. Відтак, відбувається синтаксична заміна одного виду мовленнєвого акту іншим у межах одного й того ж типу.

Отже, прагматичне транспонування пропозицій квеситива у непрямі мовленнєві акти має мовноспецифічний характер і вимагає врахування при перекладі комунікативно-інтенційного змісту висловлювання для забезпечення прагматичної рівноцінності пропозицій мов оригіналу і перекладу. Перспектива дослідження засобів вираження

непрямих мовленнєвих актів при перекладі полягає в подальшому вивченні набору прагматичних трансформацій та причин, що зумовлюють їх використання.

Література

1. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську мову / В.І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. – 608 с. **2**. Лисенкова Н.Н. Псевдовопросительные высказывания в английской разговорной речи / Н.Н. Лисенкова: Автореф. дис. …канд. филол. наук: 10.02.04 / Одес. гос. ун-т. – Одесса, 1989. – 16 с. **3**. Ролінг Дж.К. Гаррі Поттер і філософський камінь / Перекл. В. Морозова за ред. П. Таращука. – К.: А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2004. – 318 с. **4.** Шоу Б. Будинки вдівця. Учень Диявола: П'єси / Пер. з англ. В. Владка; М.Овруцької. – К.: Державне видавництво художньої літератури. 1956. – 226 с. **5**. Rawling J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J.K. Rawling. – London, Bloomsbury, 1999. – 223 p. **6**. Shaw B. Widower's Houses; Mrs Warren's Profession / B. Shaw. − M.: Foreign Languages Publishing House, 1950. – 372 p.

Елена Чистова
г. Красноярск, Российская Федерация

Формирование китайских неотерминосистем по принципу перевода

Наблюдаемое в настоящее время усиление международного сотрудничества в области науки, культуры и экономики приводит к стремительному образованию новых дисциплин (в среднем каждые 25 лет их число удваивается), что влечет за собой потребность в формировании собственной терминологии. Это приводит сначала к стихийному возникновению терминологии, а потом и к упорядоченному конструированию терминологической системы («терминосистемы»), называемой далее *неотерминосистемой* – совокупностью терминов недавно возникшей области знания и содержащей более или менее замкнутую систему релевантной информации (опираясь на определение «новой области знания» А.И. Уемова) [1, с. 54].

Поскольку в эпоху глобанглизации (термин В.В. Кабакчи) [2, с. 177-189] в сфере научно-технического прогресса лидирует США, то российским и другим зарубежным ученым приходится перенимать опыт американских исследователей, что приводит к заимствованию целых терминосистем из английского языка. Таким образом, можно заключить, что ведущим на сегодняшний день принципом

формирования неотерминосистем (например: брендинг, веб-дизайн, медиапланнинг, электронный банкинг, блогосфера, грантовая деятельность, 3D-технологии и другие) является принцип переведенной терминологии или *принцип перевода* термина.

Данный принцип впервые был выделен Ю.Н. Марчуком в 1987 году и, как описывает В.М. Лейчик, часто используется в наши дни, когда новая область знаний возникает и начинает развиваться в США и затем, базируясь на английских лексических единицах, заимствуется, переводится или калькируется на другие языки [3, с. 131], в том числе, на такие разноструктурные языки, как русский и китайский.

При изучении способов перевода, используемых русскими переводчиками в ходе заимствования одной из современных терминосистем, выяснилось, что наиболее распространенным приемом перевода является структурное калькирование. Это связано с тем, что атрибутивные конструкции английского и русского языков различны по позиции определяемого: например, англ. *brand loyalty, brand earning* (определение + определяемое), но русс. соответственно *лояльность бренда, доход от бренда* (определяемое + определение). Предсказуемо то, что в русском языке довольно часто используются прием транскрибирования (*brand book – брендбук, restyling – рестайлинг*) и перенос трансплантатов (*POS-материалы, HR-бренд*). Нередким явлением для русского языка также представляется использование приема экспликации (термин Л.Л. Нелюбина) – перевод описательной конструкцией (например, *brand awareness* – уровень информированности потребителей о бренде), который свидетельствует о низком уровне упорядоченности терминосистемы на этапе новизны.

Представляется любопытным теперь рассмотреть влияние глобанглизации на столь специфичный язык изолирующего типа с иероглифической письменностью и слоговым характером, с особой фонетической системой и уважительным отношением к языковым традициям. Речь идет о китайском языке. Рассмотрим основные тенденции перевода современных терминов с английского языка на китайский, установим сходства и различия данного процесса заимствования с русским языком.

Итак, среди основных способов перевода неотерминов на китайский язык можно выделить следующие три: семантический, фонетический и буквенный. Рассмотрим каждый из них подробнее.

1. Семантический способ

В связи со спецификой китайского языка при переводе соответствующие термины и выражающие их понятия заимствуются из английского языка, сохраняя план содержания, но в плане выражения используя способы словообразования китайского языка.

Представляется возможным выделить два типа семантического перевода: ***(1) семантическая замена*** (создание неологизма / переименование). Поскольку в этом процессе происходит сближение значений лексических единиц разных языков и разных терминосистем, то данный способ перевода может быть назван ***семантической конвергенцией***. Этот способ не ведет к увеличению числа новых, в том числе заимствованных терминов, и удобен для усвоения специалистами. Примером может послужить термин品牌 (*бренд*), складывающийся из двух исконных терминологических словосочетаний и с помощью усечения приобретший текущую форму: 商品牌号 (торговый знак) + 有品质的牌子 (качественная марка) ⇒ 品牌 (бренд).

Таким образом, термин 品牌 в китайском языке этимологически приобретает дополнительное значение «качественный» [4, с. 31], тем самым увеличивая объем значения исходной единицы и нарушая симметрию в ономасиологическом аспекте.

(2) Применение нижеследующего способа ведет к образованию новых лексических единиц или словосочетаний, причем, что важно подчеркнуть, – из корневых морфем и суффиксов китайского языка. Этот переводческий прием называется ***калькированием (буквальный перевод)*** и заключается в том, что составные части слова или словосочетания заменяются их прямыми соответствиями в языке перевода [5, с. 61].

Так как структура словосочетаний в английском и китайском языках близка или совпадает, то при переводе наиболее распространено семантическое калькирование. Примерами семантических калек могут служить следующие термины: *brand gap* – 品牌差距 (разрыв бренда), *bubble economy* – 泡沫经济 (теневая экономика), *pyramid selling* – 传销 (многоуровневый маркетинг), *grey-collar worker* – 灰领 (технический работник), *laid off worker* – 下岗工人 (сокращенный работник).

2. Фонетический способ

Можно выделить три типа фонетического перевода:

(1) Полная транскрипция. Данный переводческий прием заключается только в передаче звучания иноязычного слова. При выборе иероглифов переводчик не задумывается об их значении. При транскрибировании того или иного иноязычного термина китайские переводчики часто перестраивают его оригинальную звуковую форму в соответствии с особенностями фонетического строя китайского языка, либо увеличивая, либо уменьшая слог, а также добавляя тон [6, с. 6]. Это отвечает требованиям лаконичности, краткости формы китайских слов.

Обычно число слогов (на письме иероглифов), представляющих звучание иноязычного слова, не превышает пяти [7, с. 214].

荷尔蒙 (hormone), 阿斯匹林 (aspirin), 瓦特 (Watt), 喀斯特 (Carst), 如朋克 (punk), 克隆 (clone), 舍宾 (shaping), 瓦斯 (gas), 粉丝 (fans).

(2) В новых фонетических заимствованиях набирает силу тенденция к ***передаче звучания вместе со значением***. При выборе иероглифов, слоги которых сходны, переводчик сознательно подбирает морфемы, значение которых относительно совпадает с оригинальным. Так, например, американский напиток «Coca Cola», впервые появившись на китайском рынке, сначала никого не заинтересовал. Затем один этнический китаец перевёл его название, сохранив звучание и придав ему значение с положительной коннотацией – 可口可乐– «Каждый глоток доставляет радость». Благодаря такому переводческому приему, товарооборот «Coca Cola» стремительно возрос, а бренд «Coca Cola» до сих пор пользуется благосклонностью. Среди других примеров можно отметить следующие: pepsi-cola – 百事可乐 – «сто дел и все успешны», hacker – 黑客, software – 软件, hardware – 硬件, Pentium – 奔腾TOEFL – 托福, Benz – 奔驰.

Такого рода «думающие транскрипции», на наш взгляд, являются наиболее удачными фонетическими заимствованиями. Однако процесс их создания далеко не прост и требует длительного словотворчества.

(3) Гибридный способ с классифицирующим компонентом. Данный прием выражается в гибридном способе фонетико-семантического характера (фонетическое заимствование + родовая морфема). Например: от англ. *dink* (*double income no kids*, что означает «семья без детей с обоими работающими супругами») – 丁克家庭, где 丁克 (dingke) переводится фонетически, а 家庭 – семантически – «традиционная семья с детьми». Другие примеры: AIDS – 爱滋病 (aizi + «болезнь»), cloned sheep – 克隆羊 (kelong + «овца»), internet – 因特网 (yinte + «сеть»).

3. Буквенный способ

В данном случае заимствуются не только не только фонетика, но и форма. Иными словами, используются либо полные трансплантаты, либо частичные. Их можно разделить на следующие 2 вида:

(1) английские аббревиатуры, например: CEO – президент, CTO – главный инженер, VIP – очень важная персона, SARS – тяжёлый острый респираторный синдром, DVD, KFC, UNESCO, NATO, OPEC и т.д. (2) гибридные трансплантаты, записанные английскими буквами или аббревиатурами и иероглифами, например, HIV病毒 – вирус ВИЧ, SIM卡 – SIM-карта, flash动画– флеш-анимации, B超 – УЗД в режиме

B, KTV包房 – частная комната в караоке-баре, AA制 – каждый платит за себя, AB制 – два актёра играют одну роль, X光 – рентген, 维A – витамин A, IT业 – информационные технологии, IP地址– IP-адрес, 移动PC – мобильные ПК и так далее.

Таким образом, под влиянием глобанглизации в китайском языке прогрессирует новый способ заимствования, выражающийся в переносе трансплантатов, параллельно имеющих семантические переводы. Однако если раньше носители языка осуществляли выбор в пользу калькированных терминов, то теперь все большее предпочтение отдается транскрипциям и трансплантатам.

Данное обстоятельство не вызывает возмущения у китайских лингвистов. Дэн Цзяньноу отмечает, что заимствование является преодолением культурной интеграции. Тенденция мирового развития заключается не в поглощении англо-саксонской культурой других, а в разнообразии культурной интеграции [8, с. 3]. Особого внимания заслуживают слова китайского лингвиста Хоу Цзя, который пишет о том, что китайский язык является открытой системой и способен комбинировать в себе полезные англо-американские ингредиенты с целью собственного развития и инновации. «… Мы должны активно изучать жизнеспособные элементы других языков, чтобы восполнить недостатки нашего и внести должный вклад в здоровое развитие родного языка» [9, с. 15].

Литература

1. Уемов А.И. Вещи, свойства и отношения. – М. – Изд-во АН СССР. – 1963. – 184 с. **2.** Кабакчи В.В. Глобализация, «глобанглизация» или вторая волна билингвизма в России. // Вып. 11: Материалы 11 международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения». – СПб.: Филол. фак-т СПбГУ, 2011. – 656 с. **3**. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 3-е. – М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с. **4.** 吴华贵. 品牌涵义浅析 // 现代商业. 2011年14期. 第31页http://d.g.wanfangdata.com.cn/Periodical_syjlr201114018.aspx.
5. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. Учебное пособие. Изд. 2-е. – М.: Изд-во МПУ «Народный учитель». – 2001. – 310 с. **6.** 殷杰. 科学语言的形成、特征和意义 // 自然辩证法研究. 2007年02期**. 7**. Семенас А.Л. Лексика китайского языка. – М.: Изд-во «Муравей». – 2000. – 320 с. **8.** 郑述谱. 关于术语及术语学 // 外语学刊. 2001年2期. http://d.wanfangdata.com.cn/Periodical_wyxk200102002.aspx.
9. 侯杰. 论现代汉语中的外来词 // 大众文艺. 2008年第6期. http://file.lw23.com/9/9d/9d9/9d90ee9b-a67d-4f46-a040-e42dfbadf847.pdf.

Андрій Чубань
м. Київ, Україна

Класифікація та відтворення антропосемічних субстантивних композитів-бахуврихі англійської мови

Людина, що є центром Всесвіту та мірою усіх речей, являє собою вічну проблему в усіх розвинених та оригінальних культурах [3, с. 170]. Лінгвістичні пошуки торкалися людської істоти безпосередньо, оскільки досліджували суто людське надбання – мову. З виходом на перший план когнітивно-дискурсивної парадигми, однією з характерних рис якої є посилення антропоцентризму мовознавчих розвідок, людський фактор набуває особливого значення для лінгвістичної науки [3, с. 175]. У зв'язку з цим до фокусу її уваги потрапляють мовні одиниці, метою яких є номінація різних сфер людського життя і, перш за усе, назви самої людини – така лексика підлягає ретельному багатоаспектному аналізу [4, с. 142].

Однією з найдетальніше розроблених ділянок англійського лексикону є підсистема назв осіб, у яких відбилося різнобічне осмислення людини у її стосунках з фізичним та соціальним оточенням [1, с. 206]. Назви осіб за домінантною рисою утворили в лексико-семантичній системі сучасної англійської мови індивідуальне угруповання – розряд субстантивних композитів-бахуврихи. Останні мають свої особливості, які досліджувались у чисельних лінгвістичних роботах.

Бахуврихі – це складне слово зі значенням приналежності, яке називає людину або предмет відповідно до ознак, які її характеризують. Найпоширенішими є бахуврихи, що характеризують людину – антропосемічні бахуврихи.

І.В. Арнольд, яка, фактично розширюючи визначення, зазначає, що термін бахуврихі використовується на позначення посесивних екзоцентричних утворень, у яких людина, тварина або річ метонімічно називаються за певною вражаючою рисою, яку вони мають, переважно у зовнішності. Ця риса, у свою чергу, виражається сумою значень складових частин композита. Найпоширеніша морфологічна будова складних іменників бахуврихі – прикметникова основа + іменникова основа [2, с. 73].

Як узуальне явище антропосемічні субстантивні композити-бахуврихі (АСКБ) практично не зустрічалися в англійській мові до XVI століття. Масово подібні лексеми почали з'являтися в американському ареалі з XVIII століття [6, с. 110]. Проте, вже в давньоанглійській мові, а особливо, в середньоанглійській, повсюдно

зустрічалися власні імена типу бахуврихі – прізвища та прізвиська, котрі інтерпретувалися за формулою “one who has…” [9, с. 387]: Fairlok (OE fæger “світлий”, OE locc “локон волосся”) “світловолоса людина” (Geoffery Fairlok of Halsworth) [9, с. 22]; Brightwyt (OE berth “яскравий”, OE witt “розум”) “розумна людина” [9, с. 15] тощо.

АСКБ утворюють у сучасній англійській мові розгалужену систему номінацій особи за фізичними, фізіологічними, психологічними та соціокультурними ознаками. Специфікація області референції значення конкретного композита закріплюється семантикою його другого компонента, що отримав здатність метонімічно та символічно позначати сферу буття людини, до якої належить її домінантна риса [3, с. 15]. Крім знань, які стосуються суто людського існування, створення АСКБ залучає широкий спектр даних про об’єктивні зовнішні та внутрішні властивості фрагментів оточення та зв’язки між ними. Семантичні особливості компонентів визначають тип внутрішніх валентних зв’язків, що встановлюється між ними в структурі композитів. Зазначені зв’язки оформлюють часткові семантичні моделі у межах встановлених структурно-семантичних моделей, за якими АСКБ формуються у сучасній англійській мові.

Концептуальна ділянка, представлена в англійській мові АСКБ, профілюється на тлі концепту ЛЮДИНА, який структурує інформацію про людську істоту, вписану у різноспрямовані стосунки з природним та соціальним середовищем. За класифікацією А.А.Уфімцевою, характеристики особи можуть бути представленими таким чином:

а) біолого-фізіологічні й антропологічні, тобто природні властивості (стать, вік, національність, фізичні характеристики – зріст, вага, зовнішність);

б) соціально-трудові та родинні стосунки (відношення людини до людини, праці, власності, соціальним, політичним, релігійним та іншим інститутам і організаціям, до місця мешкання);

в) сфера психічної діяльності та емотивних оцінок людини (здатність мислити, проявляти волю, уяву, емоції, установки, мораль тощо) представлена найменуваннями як природних, так і вироблених психічних властивостей та характеристик [6, с. 115].

На рівні мови виділені види об’єктивуються одиницями відповідних лексико-семантичних груп:

І. Лексико-семантична група *«людина як біологічна істота»*:

В цій групі, основна частина АСКБ характеризує зовнішність людини, оскільки це є одним з містких та складних джерел інформації, на основі якої люди базують судження одне про одного. У мові вона

відображається у семантиці широкого спектру одиниць, що інтерпретують інформацію, яка поступає по зоровому каналу [9, с. 165].

Сюди належить така підгрупа як **загальна естетична оцінка зовнішності**: *poison-pan «потворна дівчина»* [7, с. 399]; *doll-face «привабліва, симпатична та чарівна людина»* (вираження приязні, особливо з боку жінок по відношенню до чоловіків) [364, с. 142], *draggle-tail «нечупара, замазура»* [8, с. 614] тощо.

АСКБ загальної естетичної оцінки не є частотними. Набагато частіше до поля уваги потрапляють окремі ділянки людської зовнішності, як от: **фігура**: *odd-bod «людина з дивним тілом»* [8, с. 260], *humpback «горбань»* [8, с. 796]; **статура**: *rattlebones «дуже худа людина»* [7, с. 306], *blubber gut(s) «товста людина»* [9, с. 39]; **зріст**: *shortarse «мала людина»* [8, с. 452], *duck butt «низька людина, особливо з великими сідницями»* [7, с. 110]; **колір шкіри**: *pink-toes «світлошкіра негритянська дівчина»* [9, с. 392]; **розміри та форма голови**: *bullet-head «людина з маленькою круглою головою»*[9, с. 289]; **відсутність волосся на голові**: *skid-top «лисий чоловік»* [7, с. 481]; **колір волосся**: *tow-head «світловолоса людина»* [9, с. 539], *bricktop «людина з рудим волоссям»* [9, с. 63]; та ін.

ІІ. Лексико-семантична група *«людина як психічна істота»*.

Сюди належать такі підгрупи як ***«особливості пам'яті та уваги»,*** наприклад, *birdbrain «людина, яка постійно щось забуває»*; *«той, хто не може довго тримати увагу на чому-небудь»* [7, с. 1048]; *scatter-brain «той, хто плутається у думках і забуває або губить речі»* [8, с. 526] *shithead «людина, яка невзмозі ясно мислити»* [8, с. 468]; **«емоційний стан, почуття»**: *sore-head «сердита людина; нещасний, що програв; роздратований політик»* ; *lost soul «той, хто здається нещасним та нездатним упоратись з буденними життєвими справами»* [8, с. 850]; у стані **самотності**: *lonely hearts «люди, що шукають романтичних відносин»* [8, с. 842]; **«риси характеру»**, такі, як: **упертість**: *hardhead «уперта особа»* [9, с. 171]; **лінь**: *deadleg «ледар»* [7, с. 124], **занудливість**: *dead-head «нудна людина»* [8, с. 324]; **агресивність, недружелюбність**: *bad ass «агресивна, антисоціальна людина»* [8, с. 20]; **набридливість**: *busybody «той, хто занадто цікавиться справами інших людей та намагається втрутитись у них так, що це дратує»* [7, с. 202]; **нечуйність, егоїзм**: *swell(ed)head «егоїстична особа»* [8, с. 532]; **схильність перестраховуватись**: *pussyfoot «обережна людина»* [8, с. 809]; **песимізм, хронічне невдоволення життям**: *sour-belly «той, хто постійно чимось незадоволений, буркотун; песиміст»* [7, с. 505] та ін.

ІІІ. Лексико-семантична група «людина як соціальна істота».

Будучи частиною соціуму, людина виявляється втягнутою у різного плану відносини з іншими його членами. У зв'язку з цим у підсистемі АСКБ відбились різноманітні соціальні параметри людської особистості: **назви військових**: *paddle-foot «піхотинець»* [7, с. 372]; **тих, чиїм обов'язком є забезпечення порядку**: *cinder dick «детектив на залізниці»* [8, с. 106]; **спортсменів**: *strawweight "боксер, який важить менше 47,63 кг і належить до найлегшої вагової категорії боксерів"* [7, с. 641]; **некваліфікованих робітників**: *gray-collar «ремонтник»* [9, с. 383] та ін.

Отже, можна дійти висновку, що номінативний простір АСКБ постає як складна структура репрезентації знань про існування людини у її біологічному, психічному та соціальному вимірах, модель якого представляється у вигляді композиції груп різного ступеня генералізації. Складні слова типу бахуврихи передають значення більш стисло, а тому слугують більш експресивним засобом вираження, що потрібно обов'язково враховувати при перекладі.

Найбільша варіативність у використанні перекладацьких трансформацій застосовується при перекладі англійських АСКБ, а саме використовуються такі засоби перекладу як **транскодування:** *skinhead «скінхед, учасник вуличної банди хуліганів у 60-70 рр. 20 ст., член профашистського, расистського угруповання молоді* [7, с. 563]*; metalhead «металхед, людина що захоплюється важкою музикою»* [8, с. 432]*;* **калькування:** *gray-collar «сірий комірець, ремонтник»* [7, с. 325]*, green berets «зелені берети, спецназ, десантно-диверсійні війська»* [8, с. 332]*, pink collars «рожеві комірці, службовці високої кваліфікації, представниці так званих «жіночих професій» (секретарки, друкарки, діловоди, офіціантки тощо)»* [8, с. 546]*, whitefoot іст. «білонові» (терористичний союз в Ірландії)* [8, с. 481]*;* **генералізація, конкретизація, модуляція:** *birdbrain «розм. бовдур* [7, с. 177]*, farmhand «сільськогосподарський робітник»* [7, с. 193]*, big nate «розм. знаменитість, відома особа»* [8, с. 147], **описовий переклад:** *roundhead «той, хто підтримував парламент під час громадянської війни в Англії у 17 ст.»* [9, с. 441]*, hot-brain «амер. сл. людина з поганим або запальним характером, той, хто швидко збуджується та розлючується і діє, не дбаючи про наслідки»* [9, с. 341]*, easy meat «амер. сл. людина, яку легко спокусити або взяти над нею верх»* [9, с. 236]. Оказіональні складні одиниці відтворюються переважно описово. Дуже часто при перекладі українською мовою частина значення слова оригінала упускається, через суттєві структурні відмінності української та англійської мов, і доводиться вдаватися до декомпресії.

Отже, значення АСКБ включає різнорідні знання, результатом чого є конструювання необхідного у кожному конкретному випадку когнітивного контексту інтерпретацій одиниці. Здебільшого когнітивні контексти АСКБ містять буденні уявлення про об'єкти навколишнього світу. Проте, ряд композитів для інтерпретації потребує додаткових енциклопедичних знань.

Література

1. Андрусяк І.В. Англійські неологізми кінця XX століття як складова мовної картини світу: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Ужгород, 2002. – 268 с. **2**. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка (The English Word). – М.: Высшая школа, 1973. – 304 с. **3.** Васильєва О.Г. Фреймове представлення субстантивних композитів-бахувріхі // Мат-ли Міжнародної науково-метод. конференції "Треті каразінські читання: методика і лінгвістика на шляху до інтеграції". – Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна, 2003. – С. 38-40. **4.** Каракотов М.Д. Экзоцентрические композиты английского языка: Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.04 / Ленинградск. ордена Трудового Красного Знамени пед. ин-т им. А.Герцена. – М.,1989. – 16 с. **5**. Силин В.Л. Типология бахуврихи-композитов в немецком и французском языках // Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжособової та міжкультурної комунікації. – Харків: Константа, 1996. – С. 170-173. **6**. Уфимцева А.А. Лексическое значение (Принцип семиологического описания лексики). – М.: Наука, 1896. – 230 с. **7.** Англо-український словник: У 2 т. / Склав: М.І.Балла. – К.: Освіта, 1996. – Т. 1. – 752 с. **8**. Англо-український словник: У 2 т. / Склав: М.І.Балла. – К.: Освіта, 1996. – Т. 2. – 712 с. **9.** Longman Dictionary of Contemporary English / Ed. by D.Summers. – Fourth edition. – Harlow, Essex: Pearson Education Limited, 2003. – 1950 p.

Наталія Шевчук
м. Київ, Україна

Психолого-педагогічні аспекти формування професійно-етичної компетентності

Зміна пріоритетів у стратегічних напрямах розвитку освіти у європейській та світовій спільнотах значною мірою вплинули на характер і зміст підготовки фахівців з перекладу. Зокрема, акцентується увага на результаті освіти, здатності фахівця діяти у різних проблемних професійних ситуаціях та сформованості основних компетентностей особистості. Особливості професійної діяльності перекладачів зумовлюють переглянути усталені підходи до їхньої підготовки, важливим

аспектом якої є формування професійно-етичної компетентності, що значною мірою визначає успіх їхньої професійної діяльності, яка часто супроводжується необхідністю вирішувати проблеми морально-етичного характеру.

Мета дослідження – обґрунтування психолого-педагогічних чинників професійно-етичної підготовки майбутніх перекладачів.

Етичні вимоги до поведінки перекладачів пов'язані з тим, що повноваження, покладені на них, обумовлюють їхню високу відповідальність за бездоганне дотримання морального кодексу під час виконання службових обов'язків, вміння знаходити семантико-смислові, стильові, граматичні та інші відповідності у мовах використання, генерування цілісного продукту в мові перекладу з урахуванням специфічних умов функціонування професійної сфери, насамперед в етичному плані.

Професійна етика перекладача передбачає дотримання моральних норм і принципів, які розкриваються через поняття моральної свідомості. Для перекладацької діяльності справедливі всі основні поняття моральної свідомості, однак окремі з них відображають такі аспекти перекладацьких бачень, діяльності та ставлень, які дозволяють виділити перекладацьку етику у відносно самостійний розділ етики. Серед цих категорій – професійний перекладацький обов'язок, кодекс честі перекладача, професійна відповідальність, надійність.

Перекладацька професійна етика вивчає особливості, зміст, принципи й функції моралі перекладача, характер його діяльності, моральних взаємин з колегами, розробляє основи етикету перекладача, що є сукупністю правил спілкування й поведінки.

Аналіз наукових джерел з психології, дидактики, лінгводидактики засвідчує, що в теорії і практиці вищої школи накопичений значний досвід, який може стати основою модернізації професійно-етичної підготовки майбутніх перекладачів. Окремі аспекти професійної етики перекладача знайшли відображення як в роботах вітчизняних (І. Алексєєва, В. Комісаров, К. Міньяр-Бєлоручев, П. Палажченко, А. Чужакін), так і зарубіжних дослідників (К. Гердінг-Салас, П. Ньюмарк, Д. Робінзон). У дослідженнях науковців у найзагальнішому вигляді окреслені принципи перекладацької етики як регулятора поведінки перекладача під час виконання ним своїх професійних обов'язків. Але, невизначена сутність та структурно-функціональна характеристика, не описані психолого-педагогічні умови та модель формування професійно-етичної компетентності перекладача є суттєвою прогалиною у педагогіці. Існуючі знання потрібно доповнити дослідженнями з механізму дії професійно-етичної компетентності,

кількісного та якісного складу його компонентів, їхнього взаємозв'язку. Необхідна розробка відповідної концепції та педагогічної системи, яка б була спрямована на розвиток професійно-етичної компетентності майбутніх перекладачів в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Питання професійної етики добре розроблені на прикладі інших спеціальностей – журналістика (С. Криворучко), політологія (К. Іваненко), педагогіка (Т. Мишаткіна), юриспруденція (А. Кобліков) тощо. Крім того, існують загальні дослідження з професійної етики (Е. Федоренко) та етикету (Р. Ботавіна). Наукові дослідження присвячені проблемі професійної етики перекладача вказують на такі моральні якості майбутнього перекладача, як любов до Вітчизни і праці, чесність, правдивість, скромність, сила волі, почуття людської гідності та сформованості етичної зрілості. Досягнення етичності є складним процесом, що має багато етапів. Ці етапи характеризують розвиток особистості майбутнього перекладача, фокусують увагу на визначенні цінностей та розвитку самосвідомості, вмінь пошуку моральних та етичних рішень, розвитку критичної рефлексії та аналізу досвіду досвідчених перекладачів.

Елементи професійно-етичної компетентності перекладача як складного індивідуально-психологічного утворення, що об'єднує теоретичні знання з професійної етики, професійно-етичні цінності, морально-особистісні якості та практичні вміння перекладача у сфері професійної діяльності, які забезпечують вибір свідомої етичної поведінки відповідно до професійно-етичних норм частково формуються у межах таких дисциплін, як «Філософія», «Культура мовлення», «Зарубіжна література», «Етика ділового спілкування», «Культурологія», «Психологія», «Практика іноземної мови», «Теорія і практика перекладу», «Стилістика іноземної мови», «Професійна діяльність перекладача». Але, як складова професійної компетентності, професійно-етична компетентність перекладача не може сформуватися протягом окремого семестру, навчального року. Ця властивість особистості має прогностичний характер, тобто поєднує комплекс знань та умінь, що набуваються протягом засвоєння всього змісту освіти. Професійно-етична компетентність формується у процесі професіоналізації, під час вивчення гуманітарних та спеціальних дисциплін та реалізується в професійній діяльності перекладачів.

Професійно-етична підготовка майбутніх фахівців з перекладу повинна бути цілісною педагогічною системою, яка має практичне спрямування відповідно до світових стандартів. Основними системотвірними компонентами системи професійно-етичної підготовки

майбутніх перекладачів є: студент (його потреби, мотиви, інтереси), викладач (його спрямовуюча, координуюча, контролююча діяльність); модернізований зміст організації професійно-етичного навчання та мета професійно-етичної підготовки – формування професійно-етичної компетентності майбутнього перекладача та його особистісних якостей.

Виокремлення педагогічних умов формування професійно-етичної компетентності засвідчило, що більшість описаних аспектів цієї педагогічної проблеми може бути реалізована шляхом усвідомлення студентами значущості досліджуваної компетентності та систематичній і неперервній мотивації ґрунтовного оволодіння професійно-етичними знаннями та вміннями.

Перспективними напрямами подальших наукових розвідок є дослідження та розробка сутності, уточнення змісту професійно-етичної компетентності референтів-перекладачів (як здатності спеціаліста виконувати свою професійну діяльність згідно з моральним кодексом поведінки), обґрунтування структури досліджуваної компетентності.

Література

1. Константинова Н.А. Подготовка переводчиков в сфере профессиональной коммуникации – важный элемент интеграции национальных систем образования / Н.А.Константинова, И.Д.Михеев // Современные проблемы науки и образования. – 2006. – № 4. – С. 46-47. **2.** Friedman A. Ethical Competence and Professional Associations / A. Friedman. – L.: PARN, 2007. – 286 p. **3.** Rossouw J. G. Three approaches to teaching business ethics / J. G. Rossouw // Teaching business ethics. – 2002. – Vol. 6(4). – P. 411-433. **4.** Sandberg J. Ledning och forstaelse. Ett kompetens-perspektiv pa organisationer (Leadership and understanding. A competence perspective on organizations) / J. Sandberg, A. Targama. – Lund.: Studentlitteratur, 1998. – 121 p.

Жанна Шиповская
г. Краснодар, Российская Федерация

О переводе ненормативной речи персонажей англоязычной художественной прозы (на материале фрагментов, содержащих элементы южно-американских диалектов, пиджин инглиш и кокни)

Основным ядром содержания языковых элементов является их смысловой (семантический) компонент. Все остальные информативные компоненты «наслаиваются» на него. К таким компонентам относятся и разнообразные стилистические характеристики, которые рассматриваются как сопутствующие ядерным компонентам. Однако, иногда роль стилистических, эмоционально-экспрессивных и других второстепенных компонентов может оказаться первостепенной, их

функция может стать значимой и необходимой. Так, в художественном произведении важным оказывается то, как говорит персонаж, его речь становится яркой «краской» в создании портрета героя произведения.

Данная статья относится к области современного переводоведения, именуемого «Перевод и стиль» и посвящена анализу разнообразных типов дивергенции стандартного/литературного языка в речи героев художественных произведений и способам их перевода.

Объект изучения представлен выборкой речи героев англоязычной художественной литературы и их переводческих версий на русском языке: это романы «К востоку от рая» Дж. Стейнбека (“East of Eden” by J. Steinbeck) и «Хижина дяди Тома» Г. Бичер-Стоу (“Uncle Tom’s cabin” by H. Beecher-Stowe) , повесть «Приключения Тома Сойера» М. Твена (“The Adventures of Tom Sawyer” by M. Twain) и пьеса «Пигмалион» Б. Шоу (“Pygmalion” by B. Shaw).

Указанные произведения, принадлежащие разным авторам, эпохам, столь непохожие друг на друга, объединяет одно: речь некоторых персонажей выполняет разнообразные функции: кумулятивную, эмотивную, характерологическую, эстетическую; другими словами, нарушения в стандартном английском, отступления от норм произношения и орфографии, грамматики и синтаксиса, ошибки на лексическом уровне не только служат средством создания образа, но и помогают привлечь внимание читателя к слову, выражают субъективную оценку автора, помогают создать ему картину местного колорита.

Стилистически маркированные элементы языка и речи требуют знания определенных правил: достижение их эквивалентности в переводе – необходимое условие адекватности получаемого в переводе текста, ведь адекватный перевод (= хороший, полный по А.В. Федорову) «означает исчерпывающую передачу смыслового содержания подлинника и наиболее полноценное функционально-стилистическое соответствие ему» [1, с 173].

Изучение явлений, обозначенных выше, требует привлечения информации о таких понятиях как «язык и норма/стандарт», «литературный язык», «типология дивергенций языковой нормы» и некоторых других. В Лингвистическом энциклопедическом словаре под ред. В. Ярцевой языковая норма определяется как «совокупность наиболее устойчивых традиционных реализаций языковой системы, отобранных и закрепленных в процессе общественной коммуникации» [2, с 337]. Она предполагает и наличие разнообразных форм отклонений от нее, таких как жаргон/сленг, диалекты, койне, креольские языки, пиджин инглиш. Процесс пиджинизации протекает в условиях ситуативно

ограниченных контактов носителей языка-источника с носителями другого языка, не схожего с ним.

Интересно отметить, что формирование пиджина может стать интенсивным в любом межъязыковом пространстве. Так, в статье Е.В.Перехвальской описываются основные черты пиджина и анализируется язык, так называемый «руссенорск», возникший на границе Норвегии и России среди рыбацкого населения, говорящего на смешанном языке [3]. Подробный анализ функционирования английского языка за пределами Англии (в странах Карибского бассейна, в Новой Зеландии, Южной Африке, и др.) изложен в книге Дэвида Кристала «Английский язык как глобальный» [4].

Как показывает анализ отобранного материала, переводчики в поисках эквивалента исходят из типа нарушений нормы и тщательного предпереводческого изучения текста. Нельзя не согласиться с авторами учебника “Basic Translation”: “…it sometimes is hard to determine the correct stylistic variety of a translation equivalent, then – as in almost all instances of translation – final decision is taken on the basic of context, situation and background information [5, с 68].

Знаменитый переводчик с русского Оливер Реди (Великобритания) в своем интервью «Перевод должен дышать» говорит, что ему «не нравится переводить речь низших классов, речь крестьян, это очень трудно. Из-за ляпов при передаче крестьянской речи почти всегда можно узнать текст, переведенный с русского. Речь в художественном тексте – это иллюзия. В переводе я пытаюсь создать нечто подобное, чтобы не разрушить иллюзию текста. Поэтому я немного сглаживаю классовые различия в речи – на большее у меня не хватает смелости. Я намекаю на эти различия, но не захожу слишком далеко» [6].

Таким образом, опытнейший переводчик О. Реди признает, что в переводе он способен лишь «намекнуть» на существование просторечных форм в оригинале, т.е. использовать приемы компенсации, дабы не исказить оригинал.

Наш материал представлен многочисленными фрагментами текста из указанных произведений; анализ включает интерпретационное описание речи героя произведения и его характера, его места в произведении, классификацию ошибок и основных способов их перевода.

Необходимо отметить, что существование двух переводческих версий для выбранных нами произведений позволяют проникнуть в «творческую лабораторию» переводчиков, увидеть различные подходы к переводу тех элементов, которые либо труднопереводимы, либо непереводимы вообще.

В статье приводятся лишь некоторые иллюстративные примеры.

Так, известны две переводческие версии пьесы «Пигмалион» Б. Шоу: П. Мелковой, Н. Рахмановой (М. и Р.) и Е. Калашниковой (К.).

Главная героиня пьесы, Элиза Дулиттл, говорит на лондонском диалекте кокни, и вот как звучит ее речь в переводе:

«Пигмалион» Б. Шоу	*пер. П. Мелковой, Н. Рахмановой*	*пер. Е. Калашниковой*
The Flower girl. … You dunno what it means.	Вы не знаете, что мне за это будет	Вы не знаете, чем это пахнет
The Flower girl. I don't want to have no truck with him.	Не хочу с ним связываться.	Не стану я с ним связываться.

Анализ этих и других примеров убеждает нас в том, что в большинстве случаев обе переводческие версии содержат «приглаженную» речь Элизы, при этом потери в переводе существенные: пропадает юмористический эффект, живость речевой характеристики. Сравните, например, оригинал: "You and me is men of the world, ain't we?" и перевод: «Мы ведь с вами люди воспитанные, верно?» (М. и Р.); «Мы ведь с вами люди интеллигентные, не правда ли?» (К.).

Контраст между выражаемой мыслью и формой полностью утрачен в переводе; переводчики не смогли «заставить» Элизу ошибаться по-русски, что выглядело бы гораздо хуже, чем утрата стилистической маркированности речи.

В романе Дж. Стейнбека «К востоку от рая» (пер. Г. П. Злобина) живущий среди англоговорящих людей китаец владеет нормативным английским, но не желает показывать это и говорит на пиджин, который знаком и русским из общения с китайцами, поэтому Г.П. Злобин использует в переводе русско-китайский пиджин: "Say velly smaht fella", he observed quietly. "Velly wise". – «Моя говолила, твоя умный – умный», – пояснил он негромко. – «Колледз, навелно, концала. Клепко умный.»

Интересно отметить, что в этом произведении ошибки в речи допускает не только китаец, но также и малообразованные американцы из рабочего класса:

«К востоку от рая» Дж. Стейнбека	*Пер. Г.П. Злобина*
1. Don't believe nobody.	1. Никому ни в жисть не верь.
2. Kate don't make no mistakes.	2. Не-е, такая маху не даст.
3. Didn't have no apples.	3. Яблок нету.
4. "I ll get my clos"".	4. Сейчас, только одежки возьму.

В переводе диалектов негров и белых южно-американских штатов фонетические, лексические, грамматические ошибки героев или не передаются вовсе или компенсируются, но лишь в некоторых случаях.

Вот примеры из романа «Хижина дяди Тома» Г. Бичер-Стоу:

«Хижина дяди Тома» Г. Бичер-Стоу	*пер. А. Е. Полозовой*	*пер. Н. А. Волжиной*
Misses let Sally try to make some cake t'other day, jes to larn her, she said.	На днях миссис велела Сэлли испечь пирог, чтобы она научилась это делать.	Вот недавно миссис велела Салли испечь пирог. Пусть, говорит, учится.

В повести «Приключения Тома Сойера» М. Твена можно выделить целый ряд ошибок:

1. ***Грамматические***: употребление двойного отрицания (e.g. *Can't I never learn anything?*), неправильное согласование глаголов с существительным (e.g. *Shut up that nonsense!*), просторечное *"ain't"* вместо "isn't" (Why, that ain't a-going to do any good), и др.;
2. ***лексические****: "revealments", "labboard";*
3. ***фонетические:*** *spile, afeard/'fraid, dis, wid, ole, dasn't;*
4. ***ошибки смешанного типа:*** *Less see 'em; I's powerful 'fraid.*

А вот примеры из этой повести в двух переводческих версиях:

«Приключения Тома Сойера» М. Твена	*пер. К. Чуковского*	*пер. Н. Дарузес*
1. Less see'em.	1. Покажи.	1. Покажи.
2. I's powerful afraid.	2. Я крепко боюсь.	2. Только уж очень я боюсь.
3. Ole missis she tole me I got to go an' git dis water…	3. Старая хозяйка велела, чтобы я шел прямо к насосу…	3. Старая хозяйка велела мне поскорей сходить за водой…
4. She wanted to trap him into damaging revealments.	4. Надеясь, что он попадет в расставленные ею ловушки и проболтается.	4. Ей хотелось поймать Тома врасплох, чтобы он проговорился.
5. Yes, she's awful particular about this fence.	5. Она прямо трясется над этим забором.	5. Видишь ли, тетя Полли ужасно привередлива насчет этого забора.
6. Can't I never learn anything?	6. Неужели я так ничему и не научусь?	6. Казалось бы, мне пора привыкнуть к его фокусам.

В вышепреведенных примерах диалектные формы никак не отражены в переводе. Введение (в качестве компенсации) разговорных форм (напр., «Я крепко боюсь»/ Только уж очень я боюсь») не способны передать полностью яркий колорит речи героев произведения.

Подведем краткий итог. Использование нестандартных форм речи героев – яркий стилистический прием многих художественных произведений англоязычной литературы. Однако, диалекты, пиджины, кокни, в основном, можно отнести к труднопереводимым элементам оригинала. Основные приемы перевода – это: перевод русским грамматическим стандартом, замена диалектизма или просторечия просторечным эквивалентом русского языка, орфографическая транскрипция и компенсация. Нечасто используемый прием компенсации не решает проблемы, и можно утверждать, что диалогическая речь анализируемого типа не может быть передана адекватно. Вкрапления речи иностранцев в ткань английского повествования поддаются переводу, что сопоставимо с приемами перевода речи иностранцев в художественных текстах на русском языке.

Литература

1. Федоров, А.В. Основы общей теории перевода –М.: Издательский дом «Филология ТРИ», 2002. – 415 с. **2.** Лингвистический энциклопедический словарь / Гл.ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. Энциклопедия, 1990 – 685 с. **3.** Перехвальская, Е.В. Русские пиджины // ВЯ., Спб., 2008, № 5. **4.** Кристал, Дэвид. Английский язык как глобальный / Пер. с англ. – М.: Весь мир, 2001. –240 с. **5.** Мирам, Г.Э. и др. Основы перевода / Basic Translation: Курс лекций; Учебное пособие – Киев: Сфера, 2002. – 245 с. **6.** «Мосты». Перевод должен дышать. Интервью с О.Реди. // Журнал переводчиков №4 (32) – М.: Р.Валент, 2011. – 79с.

Мар'яна Штогрин
м. Івано-Франківськ, Україна

Принципи розробки методичного забезпечення перекладацької практики

Практика є обов'язковим і невід'ємним елементом навчального процесу у вищій школі. Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних

ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності [1]. Сучасний етап розвитку суспільства, який характеризується глобалізацією міжнародних відносин, вимагає пошуку ефективних шляхів організації професійної підготовки перекладачів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання перекладацької практики студентів, адже перекладацька майстерність молодого фахівця – це не лише система отриманих ним знань, а й уміння успішно адаптувати їх до умов, в яких йому належить працювати. В системі професійної підготовки майбутніх перекладачів перекладацька практика виконує роль зв'язуючої ланки між дисциплінами, що вивчаються в вузі, та самостійною виробничою діяльністю. Організація навчальної перекладацької практики студентів-перекладачів вимагає відповідального підходу до питання розробки методичного забезпечення. Знання та дотримання вимог системи дидактичних принципів сприяє ефективності цього процесу.

Про дидактичні принципи навчання писали Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський, А. Дістерверг, В. І. Помагайба, Г. Г. Ващенко. Б.Т. Лихачов та І. Ф. Харламов робили спробу визначити загальнодидактичні принципи та ототожнити їх із закономірностями навчання. У підходах до визначення принципів навчання у вищій школі не можна досягти повної вичерпності чи однозначності, а дидактичні принципи розроблення методичного забезпечення перекладацької практики не виступали об’єктом спеціального вивчення. Мета статті – виявити та проаналізувати принципи розробки методичного за безпечення перекладацької практики студентів. Сформульована мета проектує необхідність розв’язання таких завдань: виокремити та охарактеризувати загальнодидактичні та вузькопрофесійні вимоги до розробки методичного забезпечення перекладацької практики.

Дидактичні принципи – це основоположні ідеї, що пронизують усі рівні й компоненти освіти та засвідчують їх системну цілісність [2, с. 12]. Кожен принцип є комплексом вимог до всіх компонентів навчального процесу – цільового, стимуляційно-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного, контрольно-регулювального й оцінно-результативного. Пропонуємо поділити вимоги до розробки методичного забезпечення перекладацької практики на загальнодидактичні та вузькопрофесійні. До перших віднесемо вже відомі принципи навчання такі як: принцип спрямованості навчання на реалізацію мети освіти, принцип зв'язку теорії з практикою, принцип доступності, принцип систематичності і послідовності та принцип міцності.

Принцип спрямованості навчання на реалізацію мети освіти витікає з того, що навчання обумовлене потребами суспільства у всебічному і гармонійному розвитку особистості [3, с. 132]. Звідси слідує, що необхідно так проектувати завдання практики, щоб в єдності реалізувались навчальна, розвиваюча, виховна функції.

Реалізація принципу в процесі розроблення методичного забезпечення перекладацької практики дозволяє:

1) за той самий час вирішувати ширше коло взаємопов'язаних завдань, чим підвищувати результативність навчального процесу;

2) підвищувати роль і значення цілепокладання в навчальному процесі, робити навчання більш цілеспрямованим.

Перекладацька практика студентів має на меті розвиток і закріплення знань, вмінь та навичок, отриманих в процесі вивчення іноземної мови та професійно-освітніх дисциплін і курсів.

Плануючи зміст, методи і форми навчальної практики, викладач повинен забезпечити вирішення всього комплексу домінуючих завдань всіх етапів практики. При аналізі результатів навчальної практики в полі його зору знаходиться не лише вирішення завдань формування знань і умінь, а й ефективність розвиваючих і виховних впливів пройденої практики. Таким чином, даний принцип через основні завдання опосередковано впливає на всі наступні компоненти процесу розроблення методичного забезпечення практики.

Принцип зв'язку теорії з практикою вимагає розуміння студентами значення теорії в житті, умілого застосування теоретичних знань для виконання практичних завдань, участі у вирішенні актуальних проблем перекладу.

Зв'язок теорії і практики складний і різнобічний. Виконуючи практичні завдання перед вивченням теоретичного матеріалу, студенти переконуються в необхідності оволодіння певними знаннями, без яких неможливо вирішити поставлені завдання. Виконання практичних завдань в процесі вивчення теоретичних питань сприяє поглибленню знань, осмисленню суті явищ, які вивчаються. Виконання практичних завдань на основі засвоєння теоретичного матеріалу, в чому і полягає суть практики, переконує студентів у достовірності засвоєного, формує переконання, уміння застосовувати теоретичні знання на практиці.

Принцип зв'язку навчання з життям передбачає постійне звернення педагога та студентів до новітніх досягнень науки, техніки, культури, мистецтва, проблем суспільного життя нашої країни і всього світу. Потрібно дати змогу студентам відчути і зрозуміти усю важливість і актуальність їхніх навичок та умінь, здобутих у процесі навчання, для обраної сфери діяльності.

Принцип доступності передбачає відповідність змісту, характеру і обсягу матеріалу, який пропонується для перекладу, рівню підготовки студентів. Доступність не означає легкість. З цим принципом в дидактиці пов'язується поступове ускладнення матеріалу, який необхідно перекласти студентам на кожному етапі (усний та письмовий етапи), ступеня теоретичної складності та глибини цього матеріалу. В 70-ті роки Л.В. Занков підкреслював, що навчання, залишаючись доступним, повинно вимагати серйозних зусиль. Лише це призводить до розвитку особистості. Найсуттєвішим для розвитку є те, що засвоєння певних відомостей у той самий час є надбанням студента, яке залишиться при ньому, і сходинкою, яка буде знищена в подальшій течії пізнавального процесу, щоб забезпечити перехід на вищу сходинку [4, с. 37].

Деякі правила доступного навчання, які викладач повинен застосовувати при розробленні методичного забезпечення перекладацької практики та розробці завдань:

1. Від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного [5, с. 253].

2. Викладач повинен виходити з рівня підготовки студентів, враховувати їх можливості.

3. Доступність і переконливість залежать від чіткості і точності формулювання завдань. Тому викладач повинен сформулювати завдання і надати пояснення до них таким чином, щоб вони були вичерпними і у студентів не залишилось запитань.

Принцип систематичності і послідовності вимагає, щоб знання, уміння і навички формувались системно, в певному порядку, щоб кожний елемент навчального матеріалу логічно пов'язувався з іншим, а нові знання спиралися на засвоєні раніше і створювали фундамент для засвоєння наступних знань. Тільки система дає нам повну владу над нашими знаннями. Тому виконання завдань перекладацької практики повинно включати застосування набутих раніше знань та навичок, а разом з тим формувати і нові уміння та професіональні здібності.

Деякі правила навчання, які реалізують принцип систематичності і послідовності:

1. Не допускати порушень системи як у змісті, так і в способах навчання, а якщо система порушена, негайно ліквідувати прогалини, щоб попередити неуспішність [6, с. 144].

2. У кінці практики обов'язково провести захист звіту з практики, дозволивши студентам самостійно зробити узагальнення і систематизацію засвоєних і набутих умінь та навичок.

Принцип міцності вимагає, щоб знання, уміння, навички, ідеї були осмислені, добре засвоєні й тривалий час трималися в пам'яті. Реалізація принципу вимагає повного циклу навчально-пізнавальних дій студентів: первинного сприймання і осмислення навчального матеріалу, його наступного глибшого осмислення, запам'ятовування, застосування засвоєних знань на практиці, а також їх повторення і систематизації. Цей принцип ще раз доводить важливість повноти та вичерпності набутих знань для успішної реалізації їх на практиці. Навчальна практика є завершальним етапом його реалізації.

Вузькопрофесійні вимоги до розробки методичного забезпечення перекладацької практики включають: предмет практики, базу практики та форми організації практики. Предметом практики виступає сфера перекладу, яка охоплює усний та письмовий переклад. Базою практики можуть бути як навчальний заклад, так і підприємства, організації та установи, які мають необхідне обладнання та педагогічні кадри, а також специфіка роботи яких відповідає вимогам до підготовки перекладачів. Відповідно до форм організації, практика може проводитися як безпосередньо на підприємстві, так і дистанційно.

Перекладацька практика покликана сформулювати спеціальну професійну готовність майбутніх перекладачів до самостійної трудової діяльності, яка передбачає усвідомлення шляхів вирішення типових професійних задач та оволодіння уміннями їх реалізації в конкретних умовах в різних сферах діяльності.

Нами було виявлено та проаналізовано основні принципи та підходи до розроблення методичного забезпечення перекладацької практики, виокремлено та охарактеризовано загальнодидактичні та вузькопрофесійні вимоги, дотримання яких вважаємо запорукою ефективності процесу. Проблема розробки методичного забезпечення практики для студентів-перекладачів може слугувати основою для подальших досліджень.

Література

1. Про затвердження положення про практику студентів вищих навчальних закладів: Закон України [Електронний ресурс]: від 08. 04. 93 № 93 // Законопроекти / Упр. комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України. – 2006. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93. **2.** Ващенко Г. Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Г. Ващенко. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1997. – 214 с. **3.** Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів / Григорій Ващенко. – К. : Укр. Видав. Спілка, 1997. − Видання перше. – 415 с. **4.** Занков Л. В. Дидактика и жизнь / Л. В. Занков. – М. : Образование, 1968. – 175 с. **5.** Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин,

А.Н. Джуринский. – М.: Наука, 1989. 416 с. **6.** Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. / Редкол.: В.Н. Столєтов (голова) та ін. – Т 2. – К.: Рад. школа, 1983. – 360 с.

Ольга Шум
м. Київ, Україна

Особливості відтворення фразеології Василя Барки: перекладацький аспект

Вивчення особливостей формування, організації та функціонування фразеологічних одиниць уможливлює розуміння їх природи та сутності, поглиблює осмислення закономірностей організації, їх специфічних властивостей, що зумовлюють спроможність мови бути засобом пізнання та комунікації.

Розробкою питань теорії фразеології та ідіоматики займалися як вітчизняні так і зарубіжні мовознавці, зокрема М. Алефіренко [2], Л. Булаховський, В. Виноградов, В. Гак [5], М. Копиленко, З. Попова, Ю. Фірсова та ін. Серед західних мовознавців слід відзначити Ф. де Соссюра, Л. Сміта, Е. Партріджа та ін.

На нашу думку, при розгляді фразеології слід звертати значну увагу на вплив соціокультурних чинників на формування семантики фразеологічних одиниць. Наукова новизна роботи полягає у багатосторонньому розкриті основних властивостей компонентного складу фразеологічних одиниць, що є важливим порівняльним аналізом перекладу фразеологічних одиниць.

Нагадаємо, що термін «фразеологія» має два значення: розділ мовознавства, що вивчає стійкі сполучення слів, їхній склад, будову та значення; сукупність стійких сполучень слів – фразеологічних одиниць певної мови [1, с. 55].

Фразеологізми з погляду співвідношення між значенням окремих їхніх компонентів і їхнім цілісним значенням поділяють на три групи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Фразеологічні зрощення – одиниці, у яких цілісне значення ніяк не вмотивоване; воно не випливає із значення їхніх компонентів. Фразеологічні єдності – одиниці, у яких цілісне значення вмотивоване переносним значенням їхніх компонентів. Фразеологічні сполучення – одиниці, у яких цілісне значення вмотивоване прямим значенням їхніх компонентів [7]. Проте чіткої межі між цими групами мовознавці не проводять. Фразеологізми в реченні сприймаються як один член речення [2, с. 27].

Відтворення фразеологічних одиниць – дуже важке завдання. «Завдяки своєму семантичному багатству, образності, лаконічності та яскравості фразеологія відіграє в мові дуже важливу роль» [4, с. 46]. Вона надає мовленню виразності та оригінальності. Переклад фразеологічних одиниць, особливо образних, становить значні труднощі. Це пояснюється тим, що багато з них є яскравими, емоційно насиченими зворотами, що належать до певного мовного стилю і часто носять яскраво виражений національний характер. При перекладі стійких сполучень слів варто також враховувати особливості контексту, у якому вони вживаються. Багатьом німецьким фразеологічним одиницям характерні багатозначність і стилістична різноплановість, що ускладнює їх переклад на інші мови. Особливо широко фразеологізми використовуються в усному мовленні, в художній і політичній літературі.

При перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно передати його зміст і відобразити його образність, знайшовши аналогічний вислів в німецькій мові й не випустивши при цьому з виду стилістичну функцію фразеологізму. При відсутності в німецькій мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності» [6, с. 23]. З перекладацької точки зору фразеологічні одиниці діляться на дві групи:

1) фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти в інших мовах;
2) безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Переклад стійких сполучень слів за допомогою повних або неповних еквівалентів, який можна назвати фразеологічним перекладом, не становить значних труднощів і не є творчим перекладом.

Створюючи невимушену розповідь про життя українських селян, В. Барка використовував фразеологічні засоби мови як квінтесенцію її національного виду. Вони містять у собі велику силу експресії та емоційної наснаги. Стилістичні функції фразеологізмів у романі надзвичайно багатоманітні. При їх відтворенні німецькою мовою перекладачка М. Остгайм-Дзерович вдається до наступних трансформацій:

Розійшлися на різні сторони [3, с. 103]	*Nach verschiedenen Seiten gingen [8, с. 96]*

Наведений приклад характеризує такий спосіб перекладу, як повний відповідник. Адже, як ми бачимо, значення обох фразеологізмів у мовах цілком співпадають.

Пішов, куди очі ведуть [3, с. 79]	*Ging, wohin ihn seine Schritte lenkten [8, с. 67]*

Наведений український фразеологізм перекладачка відтворює завдяки німецькому відповіднику. Даний переклад цілком зберігає

стилістичне значення оригіналу, оскільки, у перекладі з німецької мови буквально означає – «*іти, куди ноги ведуть*».

Мозолити очі [3, с. 280] *Ein Dorn im Auge sein [8, с. 307]*

При перекладі даного фразеологізму перекладачка цілком зберегла, на нашу думку, стилістичне значення українського фразеологізму, скориставшись німецьким відповідником: „*ein Dorn im Auge sein*“ означає – бути більмом (порохом в, сіллю в) на оці. Український же фразеологізм «*мозолити очі*» буквально означає – бути на виду у того, кому це неприємно; надокучати.

Перехилять по стопочці [3, с. 162] *Ein Stamperl nach dem anderen trinken [8, с. 168]*

Даний приклад також є ілюстрацією до такого перекладацького способу, як повний відповідник, дослівний переклад, який в обох мовах цілком співпадає за значенням і майже однаковий за стилістичним навантаженням: *Stemperl,* m – чарка, стопка, шкалик; *trinken* – пити.

Втішатися, як вовки овечим криком [3, с. 48] *Daran ergötzen sich, wie die Wölfe am Blöken der Schafe [8, с. 27]*

Дієслово *ergötzen an D* у німецькій мові має значення – насолоджуватися, втішатися; субстантивований від дієслова *blöken* іменник *Blöken, n* означає – мичати, мекати, бекати. Тобто, даний фразеологізм з метою передачі стилістичного забарвлення перекладено дослівно.

Обріс, як сірко шерстю [3, с. 71] *Bin so eingedeckt, wie Sirko mit seinem Fell [8, с. 57]*

Дієслово *eindecken* має у німецькій мов значення – покривати, укривати, осипати, забезпечувати; іменник *Fell, n* перекладається як «хутро, шкіра людини, шерсть тварин». Отже, у даному випадку ми бачимо дослівний переклад. При чому, собаче прізвисько – *сірко*, подане автором з маленької літери, перекладач у перекладі подає з великої літери – Sirko.

Обчищено, як липи на лико [3, с. 72] *Abgeputzt wie Birken zur Basternte [8, с. 58]*

Дієслово *abputzen* означає – очищати, чистити, розбирати; іменник *Birke, f* – береза; іменник *Basternte, f* є композитом двох слів: *Ernte, f* – врожай і *Bast, m* – лико, мочало, луб, волокно. У даному разі спостерігаємо дослівний переклад, при якому українське слово *липа* (Linde, f) замінено у перекладі на німецьке *Birke, f* (береза).

Зоставити без копійки [3, с. 91] *Ihr ohne Groschen bleibt [8, с. 81]*

Даний приклад є ілюстрацією дослівного перекладу з частковою заміною. Українське слово *копійка* (Kopeke, f) передано за допомогою слова *Groschen, m* (гріш, гроша). У німецькій же мові існує вислів „*keinen roten Heller* (*іст*. Дрібна монета Австрії та Німеччини, пізніше

існувала у країнах колишньої Чехословаччини) *besitzen"*, що у перекладі німецькою означає – «*не мати ні копійки*».

Не в тій вишиванці нитку смикнув *Ich war nicht genehm [8, с. 95]* *[3, с. 103]*

Український фразеологізм перекладено описово, лише зі збереженням основного значення. У перекладі фразеологізм втрачає своє стилістичне забарвлення. Український фразеологізм «*не в тій вишиванці нитку смикнути*» буквально означає – не погоджуватися, протестувати, не бути схильним. Німецький прикметник „*genehm*" має значення – приємний, припустимий, бажаний.

Звертати голоблі [3, с. 270] *Kehre um [8, с. 296]*

Український фразеологізм «*з(а)вертати голоблі*», що буквально означає – повертати назад, припиняти, звертати, передано перекладачем німецькою мовою описово без збереження стилістичного забарвлення за допомогою дієслова „*umkehren*" (повертати назад, брати зворотній курс).

Отже, з проаналізованого ми можемо зробити висновок, що вибір способу передачі (трансформації) при перекладі фразеологічних одиниць переважно залежить від ступеня досягнення поставленої мети щодо збереження стилістичного забарвлення і образності у перекладі.

Література

1. Авксентьєв Л.Г., Ужченко В.Д. Індивідуально-авторські видозміни у сфері фразеології. // Українське мовознавство. – 1979. – № 18. – С. 55-60. **2.** Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: Вища школа, 1987. – 133 с. **3.** Барка В. Жовтий князь: [роман] / Василь Барка. – К.: Наукова думка, 2008. – 304 с. **4.** Гавриш М.М. Особливості формальних змін фразеологізмів при контамінаційному фразеотворенні // Мовознавство. – 1998. – № 4. – С. 45-50. **5.** Гак В.Г., Григорьев Б.Б. Теория и практика перевода. – М.: Высш. Школа, 2002. – 255 с. **6.** Давиденко Л.Б. Синтаксичні функції і структурно-семантичні модифікації фразеологічних одиниць: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. / Київськ. держ. пед. ін-т ім. М. Драгоманова. – К., 1992. – 23 с. **7.** Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. **8.** Vasyl Barka. Der gelbe Fürst: [Roman] / Übersetzt von Maria Ostheim-Dzerowycz. – K.: "Jaroslawiw Wal", 2009. – 330 S.

Богдан Шуневич
м. Львів, Україна

Перспективи лексикографічної діяльності кафедр перекладу вищих технічних навчальних України

За роки незалежності в нашій країні укладено відносно багато перекладних і тлумачних словників з різних галузей науки і техніки. Наприклад, протягом 2005-2009 рр. у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД) видано п'ять різних за обсягом і мовами словників пожежно-технічної термінології [1-5].

Розвитку лексикографічної роботи в Україні сприяють кафедри теорії та практики перекладу, прикладної лінгвістики вищих навчальних закладів, в яких курсантам і студентам читається курс «Лексикографія» або «Комп'ютерна лексикографія», «Теорія і практика перекладу» та інші дисципліни, які стосуються укладання і перекладу різних спеціалізованих словників. Вони повинні стати лексикографічними і дослідницькими центрами, де має творитися і досліджуватися сучасна українська та іншомовна термінологія нових, а також давно відомих терміносистем.

Мета доповіді – поділитися досвідом організації укладання «Англійсько-українського словника пожежно-технічних термінів» студентами напряму підготовки «Філологія» кваліфікації «Перекладач» під керівництвом викладачів кафедри іноземних мов та технікного перекладу (ІМтаТП) ЛДУ БЖД спільно з викладачами відповідних технічних кафедр під час практичних занять з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія».

Перший досвід подібної роботи отримано нами у Національному університеті «Львівська політехніка» (НУЛП) у 1998-1999 навчальному році. Під час читання дисципліни «Лексикографія» для студентів другого курсу кафедри прикладної лінгвістики НУЛП напряму підготовки «Філологія» (24 години лекційних і 4 години практичних занять), їм, крім лекцій, присвячених історії розвитку лексикографії в Україні та за кордоном, видам словників, сучасним технологіям їх укладання, було запропоновано самому або в колективі співавторів укласти словник із 1000 і більше термінів з тематики, запропонованої викладачем або вибраної самостійно. У кінці семестру студентами було підготовлено перші електронні варіанти самостійно укладених українсько-англійських, англійсько-українських словників. Деякі з них були укладені на базі англійсько-російських словників, доповнених термінами із сучасної літератури відповідної тематики, періодики, та

інших джерел і один комп'ютерний словник, а саме: 1. Українсько-англійський словник лінгвістичних термінів (обсягом понад 7 тисяч лексичних одиниць); 2. Українсько-англійський словник термінів з інформатики (обсягом понад 3 тис. л. о.); 3. Українсько-англійський словник гістологічних термінів (біля 3 тис. л.о. на основі самостійно виявлених і перекладених термінів); 4. Українсько-англійський та англо-український словник побутової лексики і сленгу (біля 1 тис. самостійно виявлених слів та виразів); 5. Англо-український частотний словник-мінімум для читання газетних текстів (біля 6,3 тис. л.о.); 6. Англо-український словник, американського сленгу (біля 9 тис. слів та виразів); 7. Англо-український частотний словник-мінімум з фізики (біля 2,6 тис. л.о.); 8. Англо-український словник термінів Internet (біля 1 000 виявлених в глосаріях термінів); 9. Англо-український словник банківських термінів (біля І 000 л.о.); 10. Англо-український словник нових економічних термінів (біля 1 000 часто використовуваних термінів); 11. Англо-український словник прийменникових виразів (біля 1 000 самостійно виявлених лексичних одиниць); 12. Англо-український словник фразових дієслів (біля 3 тис. л.о.); 13. Список англійських, українських та російських термінів з теорії і практики перекладу (біля 200 л.о. запропонованих для дослідження викладачем); 14. Комп'ютерний словник синонімів загальновживаної англійської лексики (біля 4 тис. л.о.) [6, с. 90-93].

Прикладом організації дослідження української термінології може бути організоване нами написання курсових робіт студентами четвертого курсу Львівської політехніки з дисципліни «Теорія і практика перекладу». Ще на третьому курсі навчання студенти слухають лекції і вчаться перекладати на практичних заняттях однослівні та багатокомпонентні терміни, інтернаціональну лексику, власні назви, назви фірм, компаній та ін. на прикладах із фахової літератури з різних галузей науки і техніки. Тому, наприклад, групі із десяти студентів було запропоновано дослідити структуру і проблеми перекладу цих термінів, власних назв, назв фірм, компаній, які зустрічаються в науково-технічній літературі з дистанційного навчання, на матеріалі вітчизняних і закордонних матеріалів та описати в курсових роботах за такою тематикою:

І. Структура і переклад термінів з дистанційного навчання: 1) українських і англійських однослівних термінів; 2) українських абревіатур англійською мовою; 3) англійських абревіатур українською мовою; 4) українських і англійських двокомпонентних термінів; 5) українських і англійських трьох- і більше компонентних термінів.

ІІ. Методи і шляхи передачі в науково-технічній літературі з

дистанційного навчання: 1) українських назв навчальних закладів і компаній англійською мовою; 2) англійських назв навчальних закладів і компаній українською мовою; 3) українських власних імен англійською мовою; 4) англійських власних імен українською мовою.

У процесі дослідження студенти освоїли методи виявлення спеціальної термінології з цієї тематики, визначення її структури, методи перекладу й описали результати, а також підготували доповіді за своїми дослідженнями на студентську конференцію.

Написання магістерських і дипломних робіт студентами спеціальності «Філологія» також були присвячені дослідженням англійської та української термінології і різних питань, пов'язаних з їх функціонуванням, методами дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та ін. Наприклад, одну із виконаних під нашим керівництвом і захищених дипломних робіт було присвячено укладанню пошукового тезауруса лінгвістичних термінів. Пізніше цей тезаурус активно використовувався під час практичних занять з лексикології та теорії і практики перекладу у Львівській політехніці.

У 2012-2013 навчальному році на гуманітарному факультеті Львівського державного університету безпеки життєдіяльності проведено перший набір студентів за напрямом підготовки «Філологія» кваліфікації «Перекладач». Ліцензовано підготовку фахівців з перекладу технічної літератури з таких мов: англійська-українська, німецька-українська, французька-українська і польська-українська. Цього навчального року розпочалася підготовка майбутніх перекладачів з англійської та української мов.

В Україні поки що не опубліковано англо-українських та українсько-англійських словників пожежно-технічної термінології, які б охоплювали більшість термінів з цієї тематики. Для перекладу пожежно-технічної літератури під час занять з іноземної мови курсанти і студенти нашого університету користуються згаданими вище словниками, виданими в нашому університеті, а також зарубіжними перекладними і тлумачними словниками [7-9].

Для підготовки перекладачів, в тому числі пожежно-технічної літератури, з англійської та української мов потрібно створити перекладні словники з цієї тематики. Тому під час проведення практичних занять двосеместрового курсу з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія» (36 годин лекційних і 36 годин практичних занять) студентам було запропоновано укласти «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів» спільно з викладачами кафедри іноземних мов та технічного перекладу, залучити до цієї роботи професорсько-викладацький штат кафедр університету, які безпосередньо

займаються підготовкою пожежників і добре володіють англійською та українською мовами, а також колишніх випускників університету, які зараз працюють в пожежних частинах англомовних країн. За основу взято виданий у нашому університеті англо-український словник пожежно-технічних термінів [1], доповнено термінами з інших згаданих вище словників з цієї тематики [4-5, 7-9]. Загальний обсяг словника становить близько 20 000 термінів і термінологічних сполучень.

Опрацьований матеріал словника аналізують викладачі кафедри ІМтаТП, які зайняті написанням кандидатських дисертацій на базі пожежно-технічної термінології та проводять заняття з основної іноземної мови для студентів за напрямом підготовки «Філологія». Під час практичних занять з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія» студенти мають можливість уточнювати значення незрозумілих для них термінів, пропонувати варіанти їх перекладів українською мовою спільно із запрошеними викладачами кафедр, які користуються українськими термінами з цієї тематики на лекціях, практичних заняттях, лабораторних роботах з курсантами і студентами за напрямами підготовки і спеціальностями «Пожежна безпека», «Охорона праці» та ін. Для перекладу багатьох нових термінів приходиться залучати випускників університету, які працюють за кордоном за спеціальністю і повсякденно користуються цими термінами, а отже точніше можуть запропонувати їх українські еквіваленти. Для спілкування з колишніми випускниками використовується електронна пошта, програмне забезпечення у вільному доступі Skype та вебінари.

Студенти вже приступили до досліджень стосовно структури англійських термінів словника, шляхів поповнення терміносистеми новими термінами та ін., результати яких будуть висвітлені на студентських міжнародних конференціях.

Висновки. Прочитані лекції з теоретичних питань комп'ютерної лексикографії та проведені практичні заняття, під час яких студенти укладають самостійно словник, дали можливість прищепити їм вміння орієнтуватися в сучасних проблемах у цій галузі знань, а також отримати навики відбору, підготовки матеріалів для укладання традиційного словника технічних термінів, створити на його основі комп'ютерний словник, зробити свій внесок в українське словникарство.

Набутий досвід укладання англійсько-українського словника можна буде використати під час створення німецько-українського, французько-українського та польсько-українського словників пожежно-технічних термінів.

Література

1. Англо-український пожежно-технічний словник-мінімум / Укл. Вовчаста Н., Бугайська О. – Львів, 2005. – 182 с. **2.** Німецько-український пожежно-технічний словник-мінімум для Львівського інституту пожежної безпеки МНС України / Укл. Сольський Р. – Львів, 2005. – 60 с. **3.** Французько-український пожежно-технічний словник-мінімум для Львівського інституту пожежної безпеки МНС України / Укл. Попко І. – Львів, 2005. – 74 с. **4.** Козяр М., Шадрін А., Кочан І. Цивільний захист. Частина перша: Пожежно-рятувальна справа. Ілюстрований словник-довідник. – Львів: Вид-во "Сполом", 2006. – 552 с. **5.** Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій / Укл. Вовчаста Н., Бугайська О. та ін.; За ред. Коваля М., Шуневича Б. – Львів: Вид-во ЛДУ БЖД, 2009. – 232 с. **6.** Шуневич Б. Сучасні способи відбору термінів та укладання перекладних словників нових терміносистем // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 2008. – Вип. 38. – С. 90-93. **7.** Куприн Г., Новобытов А., Чамеев А. Англо-русский пожарно-технический словарь. М.: Воен. издат., 1980. – 343 с. **8.** Lexicon Brandschutz. – Berlin, 1986. – 720 p. **9**. Ratownictwo: Slownik polsko-angielsko-niemiecko-rosyjski / M. Krasnodebska, E. Hadyniak, K. Dominski, P. Dominska/ – Warszawa: Fundacja Edukacja i Technika Ratownictwa, 2006. – 343 s.

Ольга Шурлина
г. Воронеж, Российская Федерация

Локализация программного обеспечения в глобальном мире

В стремительно меняющемся мире перемены затрагивают различные сферы деятельности человека. С конца 80-х годов XX века в экономике, политике, технологиях началось движение в направлении интеграции. Распространение процесса глобализации обусловили ряд ключевых экономических факторов. Среди них: либерализация основных отраслей промышленности, развитие свободной торговли в качестве доминирующей экономической модели, возникновение в Америке, Европе и Азии региональных экономических сообществ, создание в мире единой технической и логистической инфраструктуры. Кроме того, благодаря появлению и быстрому распространению сети Интернет компании получили возможность использовать дешевую платформу для международной торговли и рекламы. В результате, сегодня мы, находясь, например, в России, покупаем фрукты и овощи, выращенные в Испании и Марокко. Бытовая электроника собирается из компонентов, произведенных в разных странах. Различные услуги

предоставляются клиентам по всему миру, независимо от того, в какой стране или на каком континенте они находятся.

У глобализации есть много противников. Они считают, что в результате процесса глобализации стираются различия между локальными культурами. Однако, процесс мировой интеграции остановить невозможно и в этих условиях важно сохранять и уважать местные культуры, языки, традиции, обычаи, уклад жизни людей, предоставляя им равные права и возможности в доступе к достижениям человечества. Такие возможности предоставляет локализация. С одной стороны, люди, говорящие на менее распространенных языках, получают доступ к товарам и услугам, которые представлены на основных рынках. С другой стороны, экономически развитые страны, благодаря локализации, получают возможность приобретать товары и услугив странах, которые раньше не имели доступа к их рынкам. Процессы глобализации и локализации тесно взаимосвязаны между собой. Любая компания является глобальной, если она одновременно становится локальной на тех рынках, где присутствует ее бизнес.

Глобализация товаров и услуг – задача непростая. Локализационная отрасль, занимающаяся вопросами глобализации бизнеса, появилась в 80-х годах в связи с необходимостью перевода текстового содержимого программного обеспечения и решения сопутствующих технических задач. Для того чтобы получить выход на мировой рынок, IT компаниям было важно проводить локализацию своих продуктов. Сегодня локализацией занимаются не только создатели программного обеспечения, но и автомобильные компании, юридические фирмы, производственные предприятия, финансовые организации, а также многие другие производители товаров и услуг. Однако, локализация программного обеспечения до сих пор является основным источником дохода для большинства поставщиков услуг локализации. Фирмы-производители тратят огромные средства на локализацию своих программных продуктов. Локализованный программный продукт является, бесспорно, рекламой, как для самого продукта, так и для компании-производителя. Более того, удачный программный продукт может пользоваться успехом по всему миру, при условии, если уже на стадии проектирования закладывается возможность многоязыковой поддержки. Наконец, в некоторых странах, например, в Испании и Франции, существует закон, разрешающий распространение только локализованной версии программного обеспечения.

Международная ассоциация стандартизации в области локализации *(The Localization International Standards Association – LISA)* дает следующее определение локализации:*“Localization involves taking a*

product and making it linguistically and culturally appropriate to the target locale (country/region and language) where it will be used and sold" [1]. Локализация–это процесс модификации товаров и услуг с учетом особенностей конкретных рынков. При локализации происходит адаптация всех компонентов, важных для продажи или использования продукта на другом рынке. К таким компонентам относятся: местные языки, валюта, культурные предпочтения, практика деловых отношений, стратегии маркетинга и продаж, обеспечение техподдержки.

Локализация программного обеспечения –это процесс адаптации продукта в соответствии с социокультурными особенностями конкретной страны. Локализация подразумевает перевод текстовых компонентов программного обеспеченияи адаптацию продукта к конкретной культуре через изменение такой информации как, например, звук, цвет, изображение. Рекламно-маркетинговая кампания также играет большую роль на рынке продвижения продукта. Известно, что в европейских странах работают школы дизайна, которые занимаются разработкой решений по оформлению программной продукции, учитывая особенности менталитета конкретного народа. Например, немцы предпочитают абстрактные рисунки и хотят видеть на обложке только факты, описывающие программный продукт. Испанцы, напротив, любят красочный дизайн, но также предпочитают минимум текста. В процессе локализации программного обеспечения преобразование исходной текстовой части затрагивает не только область языка, но предполагает и адаптацию социокультурных особенностей исходного языка с учетом культурной специфики языка потенциальных пользователей. Цель локализации считается достигнутой, если у пользователя при работе с программным продуктом не возникает ощущения, что он был переведен из одной языковой версии в другую. Локализованный продукт должен выглядеть так, как будто бы он изначально был создан на языке пользователя.

В процессе локализации переводятся следующие элементы программного обеспечения:

1) Программная оболочка.

Программная оболочка обеспечивает непосредственную связь между пользователем и операционной системой. Следовательно, слова и команды в интерфейсе программного продукта должны быть на языке пользователя.

2) Объекты содержательной части базы данных (если она имеется).

3) Тексты файлов встроенной в программный продукт системы online-help.

Многие программы и операционные системы отображают советы и

инструкции по запросу пользователя. Пользователь может получить доступ к справочной информации, не прерывая выполняемой работы.

4) Техническая документация, поставляемая с продуктом.
5) Дизайн программного продукта.
6) Лицензионное соглашение.

Имеющий юридическую силу договор между поставщиком программного обеспечения и пользователем, определяет права пользователя в отношении этого программного обеспечения.

7) Регистрационная карточка программного обеспечения.

Как уже было отмечено, локализация не ограничивается переводом отдельных составляющих программного продукта. Она также включает в себя такие факторы как физическая модификация продукта и особенности местной культуры и деловых отношений

Целью физической модификации товаров и услуг является обеспечение востребованности программного продукта на местных рынках. Например, в разных странах раскладки клавиатур могут отличаться (если в стране используется не один язык, они могут отличаться и внутри одной стране). Для некоторых языков может использоваться несколько способов ввода (например,китайского и японского). Для того, чтобы обеспечить местным пользователям доступ к программному продукту необходимо осуществить поддержку всех способов ввода. Большая часть программного обеспечения и пользовательской документации не требует физической модификации. Однако, некоторые отдельные элементы аппаратного обеспечения, например электрические розетки, требуют изменений, чтобы соответствовать необходимым системным требованиям.

Кроме того, в процессе локализации учитываются особенности местной культуры и деловых отношений. Проиллюстрируем данное утверждение на примере локализации программного обеспечения для Китая и Японии. Так, например, знаки могут вызывать различные ассоциации. На Западе значок [□] означает выполнение какого-либо действия или правильность утверждения. В Японии же этот знак используется для обозначения ошибки и, следовательно, его интерпретация носит негативный характер. Кроме того, пользователя из США или Европы программное обеспечение предупреждает об ошибке с помощью звукового сигнала. Однако, в Японии в виду того, что в небольшом по размеру помещении может работать много людей, звуковые сигналы, сообщающие об ошибке, будут восприниматься как неуважение к коллегам.

Программный продукт также должен поддерживать местную валюту, форматчисел, дат, местных адресов, телефонных номеров и

имен.Еще одна область адаптации – это использование цветового оформления и графики, соответствующего культурным нормам. Например, в Китае для обозначения цен на растущие акции на финансовом рынке используется красный цвет. В США, напротив, красный цвет сигнализирует о тревоге и применяется в прямо противоположном значении.

Локализация продукта – неочевидная задача. Для проведения успешной локализации необходима интернационализация программного продукта. Международна яассоциация стандартизации в области локализации *(The Localization International Standards Association – LISA)*дает следующее определение интернационализации: *"Internalization is the process of generalizing a product so that it can handle multiple languages and cultural conventions without the need for re-design. Internalization takes place at the level of program design and document development"*[1]. Интернационализация включает в себя действия на этапе разработки, которые обеспечивают адаптацию продукта к особенностям различных стран и культур. Интернационализация – это процесс, обеспечивающий проведение локализации на техническом уровне. Основная цель интернационализации состоит в отделении текста, который нужно будет перевести, от исходного кода программного обеспечения. Кроме того, в процессе интернационализации обеспечивается поддержка отображения на экране знаков и символов, а также формата дат, чисел, телефонных номеров и т. д., принятого в определенной стране. Например, если будет проводиться локализация программного продукта на японский язык, то необходимо обеспечить поддержку двухбайтовой комбинации символов. Другими словами, интернационализация состоит в типизации функциональности продукта с целью обеспечения поддержки определенных языков и культурных традиций. Если не проводить интернационализацию продукта, то его локализация потребует дополнительных расходов и может стать экономически невыгодной.

Таким образом, процессы глобализации и бизнеса неотделимы друг от друга. Успешные предприятия являются глобальными в каждом виде своей деятельности, а локализация является неотъемлемой частью общей картины. Глобальное предприятие является локальным на тех рынках, где ведется его бизнес. В области программного обеспечения концепции глобализации, локализации и интернационализации играют важную роль в успешном продвижении программного продукта на международном рынке.

Литература

1. LISA (Localization Industry Standards Association): [сайт]. – htpp://www.lisa.org

Світлана Шурма, Євгенія Верходанова
м. Київ, Україна

Труднощі перекладу при відтворенні концептуальної моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ (на матеріалі перекладів американських творів XX – XXI ст. українською)

Поняття ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ існувало ще з часів Платона і Аристотеля [1, с. 64] і було предметом дослідження філософії [напр., 1; 2], культурології [напр., 3], релігієзнавства [напр., 4, с. 280-281] та ін. Ідея ієрархії матерія-розум-дух [1, с. 194-196] знайшла своє відображення і в когнітивній лінгвістиці [5, с. 179; 6, с. 27], і в поетиці [7, с. 158], уведена Дж. Лакоффом і М. Тернером як культурна модель, яка по вертикальній шкалі розміщує "вищих" створінь і їх якості над "нижчими" створіннями і їх якостями [5, с. 166]. Таким чином, концептуальна модель ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ заснована на градації форм існування – людина, тварина, рослини, неживі об'єкти – і якостей, які характеризують ці форми існування – сенс, інстинктивне поведінку, біологічні функції, фізичні атрибути та ін. [5, с. 170]. Відповідно до моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ людина є вінцем ієрархії; далі йдуть тварини, рослини, комплексні об'єкти або артефакти і, нарешті, об'єкти природи [5, с. 170]. Таке ієрархічне сприйняття світу відображається у повсякденній мові та образній мові письменників і поетів. На жаль, дослідження саме цієї моделі носять у сучасній лінгвістиці фрагментарний характер [див: 8, с. 45; 9, с. 23; 6, с. 25], тому реконструкція і порівняння особливостей реалізації моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ в текстах сучасних письменників та їх перекладах є актуальним.

Культурна модель ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ відображена рядом концептуальних метафор, де корелят і референт представлені концептосферами, або своєрідними моделями організації знання чи досвіду, таксонами [10; 11, с. 3-4], що об’єднані за набором асоціацій або концептів, прямо або опосередковано пов'язаних з мовним знаком, який відображає різні рівні моделі, напр., ЛЮДИНА – ЦЕ ТВАРИНА. Вербально модель проявляється як фразеологічні одиниці, стерті та оригінальні тропи, наприклад, *his youthful spirit was living in a mortal shell* [12, с. 2].

Тропеїка художнього твору порівняно нелегко піддається передачі з однієї мови на іншу. Її семантику складають кілька взаємопов’язаних елементів: денотативне значення слова, новостворений образ, та нова номінація, яка виникає в результаті осмислення тропу [13, с. 31].

Переклад, таким чином, багато в чому залежить від того, наскільки близькі культурно-мовні традиції мови оригіналу та мови перекладу, та як і ким здійснюється переклад [14, с. 35]. Сучасні дослідники [15; 16, с. 238; 17, с. 43] виділяють певні труднощі, пов'язані із проблемою перекладу словесної образності твору [18, с. 176-183], до яких відносять (а) структурні труднощі перекладу; (б) семантичні труднощі; (в) труднощі у передачі образності [16, с. 237-243; 17, с. 44-45].

Так, до структурних труднощів перекладу вербалізованої моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ відносимо такі: (1) різниця у комбінаторній сполучуваності слів у порівнюваних мовах [16, с. 240]; та (2) зміна морфологічних ознак корелята або референта у мові перекладу [16, с. 238]. Так, наприклад, порівняння у Дена Брауна *The miniature structure itself protrudes up through the floor as though it were the tip of an iceberg* [19, с. 382], де артефакт порівнюється із природнім об'єктом, структурно представлено як підрядне речення, тоді як у перекладі *Ця мініатюрна споруда стримить з підлоги, наче вершина айсберга* [20, с. 477] – це обставина способу дії, більш властива українській мові при створенні цього стилістичного прийому. Інший приклад ілюструє зміну морфологічних ознак корелята через різницю у мовах перекладу та оригіналу: так, у тому ж творі автора Святий Грааль – жіночого роду [напр.: 19, с. 376], тоді як в українській мові це слово чоловічого роду. Загалом, така зміна сприяє викривленню у розумінні символічної складової твору, адже за сюжетом, Святий Грааль – символ Марії Магдалени. Відбулося метонімічне заміщення АРТЕФАКТ замість ОСОБИ, що також вплинуло і на граматичний рід референта. Через узуально закріплені морфологічні ознаки, в українському перекладі такий зв'язок втрачено.

Семантичні труднощі перекладу тропів включають (1) невідповідність між асоціативним рядом, закріпленим за корелятом тропу в мові оригіналу та мові перекладу [16, с. 237]; (2) наявність або відсутність у мові перекладу синонімів, які б передавали стилістичне забарвлення та основні конотації корелята [16, с. 239]; (3) невідповідність обсягу експресивно-образної, емотивної та оцінної інформації між оригіналом та перекладом [21, с. 537]. Наприклад, зміна експресивно-образної інформації спостерігається в метафоричному образі оригіналу *makes my mouth flood with saliva* [22, с. 7], яка походить від концептуальної метафори ЛЮДИНА – ЦЕ ПРИРОДНІЙ ОБ'ЄКТ, адже слово *flood* у своєму первинному значенні означає "затоплювати", і перекладі нейтральним відповідником *мій рот одразу ж переповнився слиною* [23, с. 11]. Незважаючи на тотожність номінативної функції стертої метафори оригіналу й нейтрального перекладу,

навряд чи ми можемо говорити про адекватне передання експресивної функції. У такому перекладі відбувається послаблення метафоричної образності і експресивної інформації, закладеної автором.

Особливу групу труднощів складає передача іконічної інформації, яка походить із (1) різниці у принципі побудови образу у обох мовах [16, с. 243]; (2) необхідності збереження концептуальної сторони образу [24, с. 185]. Так, наприклад, у метафорі *until the rain interfered, running its icy fingers down my back* [22, с. 29], що утворена від концептуальної метафори ПРИРОДНІЙ ФЕНОМЕН – ЦЕ ЛЮДИНА, потоки дощу порівнюються із холодним дотиком пальців по спині. Проте у перекладі *аж поки крижаний дощ не спіймав мене у свої лабети* [23, с. 33] перекладач вдався до заміни образу. Хоча концептуально образ відповідає оригіналу, використання слова *лабети* змінює наше сприйняття іконічної інформації, закладеної до образу. Тепер дощ постає як нападник або мисливець, а отже змінюється і емоційна сторона образу. У іншому прикладі спостерігаємо повну втрату образу у перекладі: *the killer serpentined through a crowd* [12, с. 8] – *убивця маневрував поміж натовпом* [25, с. 23]. Автор використовує неологізм *serpentined* аби передати схожий на зміїний рух убивці. Така метафора виникає із концептуальної метонімії ДІЯ замість АКТАНТА, проте у перекладі вона повністю втрачається.

При стиканні із вказаними труднощами під час перекладу, обрані перекладачем стратегії можуть призводити до "концептуального зсуву" (заміни) [17, с. 45], якщо відповідно до організації тексту твору він або вона не підшукують максимально близький відповідник до оригіналу, а отже, окрім зміни словесного вираження метафоричного образу, відбувається і зміна образу на концептуальному рівні. Наприклад, при перекладі порівняння *Angular shadows fell like veins across the white tiled walls and down to the white floors* [12, с. 12] – *Мармурова підлога й стіни, оздоблені білим кахлем, були змережані нерівними тінями* [25, с. 30] ми спостерігаємо не лише заміну порівняння метафорою, але й заміну концептуальної метафори ТІНІ – ЦЕ ВЕНИ (ПРИРОДНІЙ ФЕНОМЕН – ЦЕ ЛЮДИНА) на ТІНІ – ЦЕ МЕРЕЖИВО (ПРИРОДНІЙ ФЕНОМЕН – ЦЕ АРТЕФАКТ). Такий концептуальний зсув призводить до зміни сприйняття твору читачем, у нашому прикладі – зміні у сприйнятті місця дії, де розгортається сюжет.

Саме тому, виходячи із окреслення основних труднощів перекладу тропеїки концептуальної моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ, головною вимогою стосовно відтворення метафоричних образів оригіналу українською мовою стає адекватність перекладу. Під адекватним перекладом ми розуміємо передачу стилістичних та експресивних

відтінків оригіналу за допомогою застосування перекладацьких трансформацій. Таким чином, адекватним вважаємо переклад, у результаті якого досягається вербальна, образна та концептуальна відповідність створеного автором образу [24, с. 185]. Під час перекладу є необхідність дотримуватися «закону єдності метафори», тобто прагнення «того, щоб усі елементи метафори, які відтворюються в перекладі, були пов'язані між собою не тільки в переносному, а й прямому значенні» [26, с. 29]. Перекладачеві слід враховувати характер образу та його роль у аналізованому контексті для того, щоб вирішити, яку стратегію обрати.

Література

1. Лавджой А. Великая цепь бытия: История идеи [пер. В. Софронова-Антомони]. – М. : Дом интеллектуальной книги, 2001. – 372 с. **2.** Hintikka J. Gaps in the Great Chain of Being: An exercise in the methodology of the history of ideas // Reforging the Great Chain of Being: Studies of the History of Modal Theories [Ed. by S. Knuuttila]. – Dordrecht : D.Reidel Publishing Company, 1981. – P. 1-17. **3.** Frank R.M. Shifting identities in Basque and Western cultural models of Self and Being // Cognitive Models in Language and Thought: Ideology, Metaphors and Meaning [Ed. by R. Dirven, R. Frank, M. Pьtz]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 123-158. **4.** St. Augustine The Confessions of Saint Augustine. – Minneapolis: Filiquarian Publishing, LLC, 2008. – 468 p. **5**. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago; L. : University of Chicago Press, 1980. – 354 p. **6**. Forceville Ch. Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitivist framework: Agendas for research // Multimodal Metaphor [Ed. by Ch. Forceville, E. Urios-Aparisi]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2009. – P. 19-43. **7.** Tsur R. On the Shore of Nothingness: A Study in Cognitive Poetics. – Exeter: Imprint Academic, 2003. – 380 p. **8.** Левченко О. П. Символи у фразеологічних системах української та російської мов: лінгвокультурологічний аспект : дис. … д-ра филол. наук: 10.02.01, 10.02.02. – Л., 2007. – 265 с. **9**. Бєлєхова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови". — К., 2002. — 34 с. **10**. Thomas J. T. Mental imagery, philosophical issues about [Електронний ресурс] // The McMillan Encyclopedia of Cognitive Science: [ed. by L. Nadel]. – 2000. – Режим доступу к ст.: http://www.ingentaconnect.com/content/imp/jcs/2003/00000010/00000011/art00005. **11**. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Известия РАН. Серия литературы и языка. – М., 1993. – Т. 52, № 1. – С. 3-9. **12.** Brown D. Angels and Demons. – N.Y., L. : Pocketbook, 2000. – 294 p. **13**. Которова Е.Г. Семантический объем термина "метафора" // Общее и сопоставительное языкознание: [сб. ст. / под ред. Г.И. Раповой]. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – С. 29-36. **14**. Солонович Л. В. Особенности передачи зооморфной метафоры в художественном тексте // Весці БДПУ. Серыя 1. Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2011. – № 2(68). – С. 35-38. **15**. Бикман Дж. Не искажая Слова Божия (Принципы перевода и семантического анализа Библии) [Електронний ресурс] / Дж. Бикман, Дж. Келлоу. – Режим доступу до кн.: http://www.biblicalstudies.ru/

Books/Bikman8.html. **16.** Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian. – СПб. : СОЮЗ, 2000. – 319 с. **17.** Маругина Н. И. Когнитивный аспект перевода метафоры (на материале повести М. А. Булгакова "Собачье серце" и ее переводов на английский язык) / Н. И. Маругина // Язык и культура. – 2008. – № 4. – С. 42-52. **18.** Стилистика английского языка / [А. Н. Мороховский, О. П. Воробьёва, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко]. – К. : Вища школа, 1991. – 284 с. **19.** Brown D. The Da Vinci Code. – 383 p. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=. **20.**Браун Д. Код Да Вінчі [Текст] ; пер. А. Кам'янець. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 480 с. **21.** Чумакова Н. В. Особливості перекладу метафори та метафоричних виразів в англійській та українській мовах (на матеріалі науково-технічних текстів) // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – 2007. – Вип. XXI. – С. 536-537. **22.** Collins S. The Hunger Games. – N.Y. : Scholastic Press, 2009. – 366 p. **23.** Коллінз С. Голодні ігри [Текст] ; пер. У. Григораш. – К. : КМ, 2010. – 384 с. **24.** Шурма С. Г. Адекватний переклад метафор українською мовою (на матеріалі оповідань Е. По) / С. Г. Шурма // Вісник Луганського нац. ун-ту імені Т. Шевченка. Філологічні науки. – 2011. – № 9 (220), Ч.ІІ. – С. 185-192. **25.** Браун Д. Ангели та демони [Текст] ; пер. А. Кам'янець. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 544 с. **26.** Маллалиев Г. Н. Проблемы художественного перевода поэзии: На материале поэтических текстов русской и табасаранской литератур: дисс. ... канд. филол. наук: 10.01.02. – Махачкала, 2006. – 177 с.

Світлана Шурма, Ольга Володарська
м. Київ, Україна

Відтворення інтенційної семантики англомовних рекламних слоганів українською

Рекламна індустрія набула надзвичайно широких масштабів і, наразі, торкається майже всіх сфер життя суспільства. В умовах економіки ринку вона стає одним із важливих складників нормального функціонування виробництва. Власне тому важливим є лінгвістичний аспект рекламного тексту, адже вплив на аудиторію здійснюється шляхом словесного навіювання та заохочення, тож багато спеціалістів паблік рілейшнз спочатку детально вивчають психологію людини, а вже потім починають працювати із рекламними текстами [1; 2]. У нашій роботі ми зосереджуємо увагу саме на лінгвістичному аспекті перекладу та розвиваємо це питання у контексті перекладознавства.

У рамках дослідження визначаємо рекламний слоган як різновид тексту масової комунікації, який має свою прагматичну настанову — вплинути на споживача з наміром змінити або закріпити його позитивне відношення до товару чи послуги, що рекламується. Тобто

рекламний слоган виконує одразу кілька функцій: інформування, увіщування, нагадування, позиціонування, утримання клієнтів, лояльних до рекламної марки, створення власного «обличчя» фірми, яке б відрізнялось від образів конкурентів [3].

У нашій розвідці ми зосереджуємось на лінгвістичних прийомах, які використовуються з метою передачі імплікатури рекламного повідомлення. Визначення інтенційної семантики, тобто прихованого наміру тексту слогана, полягає саме у розгляді таких прийомів.

Правила комунікації, які мають забезпечити чітке, інформативне, недвозначне спілкування, за якого імпліцитна думка «ховається» за власне промовленою інформацією було сформульовано у 1950-х рр. Полем Грайсом. Максимально ефективний, кооперативний та результативний процес комунікації здійснюється за умови дотримання чотирьох так званих максим, або «принципу Кооперації». Цей принцип ґрунтується на обов'язковому вкладі у процес комунікації тих реплік, які відповідають поточній темі, меті на направленості розмови [4]. Поль Грайс визначив чотири максими, які прийнято вважати базовими нормами мовленнєвого спілкування: 1) максиму якості, тобто принцип спілкування, згідно з яким мовець має говорити тільки те, у чому абсолютно впевнений, при цьому він може довести вірність своїх слів, 2) максиму кількості, що спонукає говорити тільки по суті, тобто щоб за мінімуму слів було передано максимум інформації, 3) максиму релевантності, відповідно до якої співрозмовники мають не відволікатися від теми розмови, говорити тільки щодо даного предмету, 4) максиму манери, яка наголошує, що слід говорити послідовно, зрозуміло та однозначно [5, с. 146-147].

Наведені вище максими не є суворими правилами, яких слід обов'язково дотримуватись. У рекламній комунікації ці чотири максими часто порушуються, що, на нашу думку, дозволяє досягти максимальної ефективності слогану, а отже, привернути увагу потенційного клієнта. Проте невирішеним залишається питання того, як визначити інтенційну семантику слогана та реконструювати імпліцитне, приховане значення. У нашому дослідженні ми виходимо із думки про те, що вербальне оформлення рекламних слоганів містить приховану інтенцію рекламного повідомлення. Для виокремлення безпосередньої інтенції рекламного слогану ми пропонуємо модифіковану схему аналізу інтерпретації метафоричного значення за Х.Стейном [6, с. 123-136], що носить назву MIPVU аналізу.

Відштовхуючись від твердження Х. Стейна про те, що з лінгвістичної точки зору метафори необхідно аналізувати, по-перше, так само, як і словосполучення, досліджуючи їх лексичний склад, граматичну

будову; по-друге, як ідеї, розглядаючи зміст пропозиції та структуру знання; по-третє, як повідомлення, зосереджуючись на прагматичній структурі та функції всередині контексту та контексту [7], вважаємо, що і інтенція, закладена у метафоричному або неметафоричному словесному вираженні, нерозривно пов'язана із вербальною стороною слогану, його ідеєю та контекстом. Відповідно основною одиницею аналізу є слово у складі пропозиції, або мінімальної ідейної одиниці, що має контекстуально закріплену за ним інтенцію. Так, як у 5-кроковому аналізі визначається метафорично вжиті слова [8, p. 81], так і ми визначатимемо слова, що актуалізують інтенцію адресата.

Таким чином, на першому етапі дослідження виділяємо слова, що привертають увагу, як невідповідні або неправдиві, адже порушують одну або декілька максим Грайса. Наприклад, у слогані ***Maybe*** *she's born with* ***it****.* ***Maybe*** ***it****'s Maybelline*, лінгвістична одиниця, що порушує максиму манери – це прийменник *it*, який зустрічається в обох реченнях. Крім того, прислівник *maybe* посилює враження невпевненості мовця у тому, про що йдеться в повідомленні.

На другому етапі ми трансформуємо мовне вираження у серію пропозицій, в яких позначаємо елементи, що вказують на інтенцію, індексом *i.*

DU1
P1 (girls bear)
P2 (supposition P1)$_i$
P3 (with P1 it$_i$)
DU2
P1 (DU1 be Maybelline)
P2 (supposition P1)$_i$

Результатом пропозиційного аналізу є ієрархічно організований ряд пропозицій, кожна з яких складається із предиката і одного або декількох аргументів [9, с. 237].

Аналізований слоган представлено двома дискурс-одиницями: кожне із простих речень, що входять до складу слогану. Перша дискурс-одиниця складається із трьох пропозицій: граматичної основи речення, аргумента-припущення та аргумента-словосполучення із прийменниковим керуванням. Так, друга і третя пропозиції є аргументом до пропозиції 1. Позначаємо як інтенційно важливу, пропозицію 2 та займенник *it.*

Друга дискурс-одиниця представлена лише двома пропозиціями. Граматична основа речення пов'язана із першою дискурс-одиницею зв'язком предикативності. Друга пропозиція представлена аргументом-припущенням. Тут позначаємо індексом *i* другу пропозицію.

На третьому етапі відшукуємо лінгвістичні одиниці у прямому і переносному значеннях шляхом порівняння. Невідоме у структурі пропозиції позначаємо як *x*.

SIM1

[(with) (girls bear) (it)]

[(with) (girls bear) x]

SIM2

[[(with) (girls bear) x] be Maybelline]

Таким чином, пропозиції 2 у структурі дискурс-одиниць 1 та 2 мають невідомий компонент, який стосується займенника it. Саме цей смисловий слот потребує заповнення.

На четвертому етапі ми звертаємося до словників, що скомпільовані на базі сучасних постійно-оновлюваних корпусів усних та письмових текстів, Macmillan Dictionary for Advanced Learners та Longman Dictionary of Contemporary English.

SIM1

[(with) (girls bear) (it)]

[(with) (girls bear) (beauty) / (characteristic) / (character LDOCE)]

SIM2

[[(with) (girls bear) (beauty) / (characteristic) / (character)] be Maybelline]

У Longman Dictionary of Contemporary English знаходимо таке визначення: *be born with something = have a particular disease, type of character etc since birth* [10]. Отже, реконструйована схожість, порівняння ґрунтується на певній характеристиці, що приписується суб'єкту, а саме, красі.

І, наостанок, встановлюємо всі можливі співвідношення у вигляді логічних висновків, що відображають проекцію домена джерела на цільовий домен. У нашому прикладі,

Bear < bear

With < with

It < beauty / characteristics

Логічний висновок – x = natural beauty (природня краса)

Beauty < Maybelline

Інтенція – Використання продукції компанії Мейбеллін = стан природної краси

Інтенція виводиться із проекції домена джерела, представленого займенником *it* на цільовий домен *краса*. Проекція, яка відбувається у рамках другої дискурс-одиниці встановлює зв'язок між продукцією компанії Мейбеллін та природною красою, яку має кожна жінка. Так, у

слогані знак рівності між використанням продукції та станом природної краси пом'якшений аргументом-припущенням у другій пропозиції.

Тож, запропонований 5-кроковий аналіз пропозицій у структурі слогану дозволяє виокремити інтенційну семантику слогана шляхом реконструкції його концептуальної структури та виявлення елементів, що вживаються у своєму непрямому значенні, або відсилають адресата до інших, не згаданих у слогані доменів джерела.

У розвідці було розглянуто лінгво-стилістичні особливості рекламних слоганів, проведено їх аналіз відповідно до Принципу Кооперації та показано методику виокремлення інтенційної семантики слогану за допомогою MIPVU аналізу.

Література

1. Брайант Дж., Томпсон С. Основы воздействия СМИ.: Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2004. – 432 с. **2.** Лебедев-Любимов А.Н. Психология рекламы. – СПб.: Питер, 2007. – 384 с. **3.** Словарь копирайтерских терминов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://content-online.ru/dic.html. **4.** Зевахина Н.А. Лингвистическая прагматика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.llsh.ru/2009/papers/presentations/2009%20-%20zevakhina-2.pdf. **5.** Grice H.P. Logic and conversation. In Cole P. and Morgan J. Syntax and semantics, vol 3. – New York: Academic Press, 1975. – pp. 145-180. **6.** Steen G.J. A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU / [G.J. Steen, A.G. Dorst, J.B. Herrmann et al.]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 2010. – 239 p. **7.** Steen G.J. From three dimensions to five steps.: The value of deliberate metaphor [Електронний ресурс] / G.J. Steen. – Режим доступу: : http://www.metaphorik.de/21/steen. pdf. **8**. Steen G.J. A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU / [G.J. Steen, A.G. Dorst, J.B. Herrmann et al.]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 2010. – 239 p. **9**. Мишланова С.Л. Стереотипность и творчество в современных исследованиях метафоры [Електронний ресурс] / С.Л Мишланова, Е.В. Исаева // Стереотипность и творчество в тексте. – 2012. – Вып. 16. – С. 235-247. – Режим доступу до ст. : http://www.academia.edu/2069518/_ **10**. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сл. : http://www.ldoceonline.com/

Наталья Юзефович
г. Хабаровск, Российская Федерация

Юмор и ирония в лингвокультурном субстрате: что с ними происходит в переводе?

В статье предпринимается попытка проанализировать причины «исчезновения» иронии и юмора в ряде случае при переводе. Авторы приглашают коллег к дискуссии; юмор в научном лингвистическом мире все чаще становится предметом исследования, включая своеобразный «черный юмор», «садистские стишки» и пр. Юмор как национальный субстрат характерен для шуток, основанных на локальных реалиях, культурных стереотипах, что создает большие сложности в процессе перевода. Фраза «Тонкий английский юмор!», как правило, произносится с иронией, если не сарказмом; по сути, она означает (в восприятии многих): «тупой юмор, а где смеяться?»

Понимание «чужого» юмора обеспечивается «разделенными (совместными) знаниями» (shared knowledge), которых, как правило, достаточно при восприятии шуток на универсальные темы: «секс», «теща» и прочие.

Шутки на локальные темы доступны, к сожалению, не всем переводчикам и преподавателям, особенно, действительно тонкий английский, основанный на иронии или сарказме. Например, своего рода политически некорректная шутка, основанная на английском стереотипном восприятии шотландцев, незнание которого препятствует пониманию шутки в переводе. В русской лингвокультуре можно провести аналогию с шутками об эстонцах: A Scots boy came home from school and told his mother he had been given a part in the school play. “Wonderful,” says the mother, “What part is it?” The boy says, “I play the part of the Scottish husband!” The mother scowls and says, “Go back and tell your teacher you want a speaking part”. Шутки, основанные на этнических стереотипах, как правило, не приветствуются на публике в англоязычном мире.

Индивидуальное восприятие юмора иллюстрируется следующим примером: на вопрос корреспондента радиостанции «Эхо-Москвы» о том, согласен ли Павел Палажченко с переводом шутки В.В. Путина «козлы под нами, аллах над нами», переводчик отвечает так: «Честно говоря, я эту шутку не очень понимаю. Но мне говорили, что козлы якобы надо было переводить не goats, а как-то по-другому, потому что козлы имеются в виду в вульгарном смысле, в каком слово козел употребляется в современной русской речи. Ну, не дошел юмор. До

меня он тоже не доходит» [1]. Перевод данной фразы вызвал много критических замечаний не профессиональных переводчиков, а лингвистов. В профессиональной переводческой среде неоднократно говорилось о том, что, во-первых, перевод был сделан правильно, что подчеркивает в своем интервью зав. отделом устных переводов Департамента лингвистического обеспечения МИД РФ Валерий Зайцев и, во-вторых, эту фразу шуткой назвать нельзя, непонятно, почему корреспондент именно в таком ключе ее трактует [2].

В научном исследовании профессора В.И. Карасика юмор определяется как «один из самых удобных способов адаптации человека к меняющимся обстоятельствам; это органическая защитная характеристика человеческой психики, достаточно тонкий и сложный эмоциональный феномен, связанный с выживаемостью человека как вида, т.е. юмор связан с витальными ценностями человека» [3, с. 220].

Возможно, именно такой способ защиты психики в иммиграции как юмор и ирония способствует творчеству и растущей популярности Г. Штейнгарта, американского англоязычного писателя русского происхождения. Г. Штейнгарт создает свой текстовый мир, где переплетаются политические события мирового масштаба, личные проблемы его героев, некоторый субстрат его первой родины, какие-то автобиографичные переживания, образующие англоязычную художественную картину мира. Инолингвокультурный субстрат российской лингвокультуры представлен мультикультурным субстратом, соединяющим русский колорит со своего рода одесским юмором. Все это воплощается средствами английского языка с иронией, сарказмом и, порой, гротеском.

Традиционный юмор, основанный на языковой игре, образует идиостиль писателя, но, к сожалению, перевести его крайне сложно, что делает русский текст не таким стилистически ярким как английский. Главный герой, он же и рассказчик, утрированно передает манеру речи хасида, который вызывает у него неприязнь, в русском варианте языковая игра нейтрализуется. Сравните:

“Egg-cuse me,” the Hasid was saying [4, с. 108].

«Извините», – вмешался хасид [5, с. 162].

Политически окрашенный юмор свойственен русским иммигрантам – англоязычным писателям, многие из которых пытаются осознать историческое прошлое своей семьи, то время они в большей степени знают по рассказам родителей. В следующем примере ирония фактически переходит в гротеск, оценить который в полной мере могут те, кто был непосредственным очевидцем тех событий, может

сопоставить политическую партийную пропаганду в СССР и ее восприятие в аспекте современности:

... with the gravity of Leonid Brezhnev stepping up the podium at the 23rd Party Congress in Moscow [4, с. 201].

При переводе используется конкретизация (Съезда Коммунистической партии), поскольку поколение 1990-х уже не помнит, что партия была одна (!), и цитаты из доклада Л. Брежнева заучивали наизусть:

… с торжественным видом Леонида Брежнева, поднимающегося на трибуну 23-го Съезда Коммунистической партии в Москве [5, с. 290].

Обыгрывание образа жизни, воплощенного в понятии «фаст-фуд» в английском языке достигается при помощи авторского образования slow food, оценить этот юмор в переводе можно, если читатель понимает, что фаст-фуд стереотипно связывают именно с американцами, которые стереотипно считаются «толстой» нацией, что главный герой – в смысле своих габаритов типичный американец: …I'm going to eat only slow food from now on [4, с. 121]. – …Я теперь буду есть только «медленную» пищу, «слоу фуд», никакого Фаст-фуда [5, с. 181].

Следует отметить, что некоторые русскоязычные читатели несколько агрессивно приняли книгу, считая, что в романе «Абсурдистан» Г. Штейнгарт пародирует своих бывших соотечественников. Однако сам писатель считает, что в романе много негативных персонажей разных этничностей: «Многие американские евреи возмущаются и жалуются, что я показываю еврейских иммигрантов с такой стороны. В новом романе есть один хасид – не очень-то приятный человек, мягко говоря. Но некоторые русские говорят: «Мы не читали вашу книгу, но мы хотим знать, почему же вы так не любите русских?» На что я отвечаю: «Почитайте мои романы. Там, помимо русских и евреев, есть еще много негативных и злых персонажей – американцев, грузин, азербайджанцев, армян, канадцев и прочих»» [6].

В Г. Штейнгарт неоднократно иронизирует в своих романах над мелиорацией слова «коттедж» в русском языке, где оно ассоциируется с престижным жильем, скорее с англоязычным *residence*, но не с *summer house.* Ироничное отношение к употреблению некоторых англицизмов и американизмов в русском языке, к их семантическому варьированию в новом контексте достаточно распространено в литературе разных жанров. В английском языке ироничность в данном случае передается графически пиджинизированной формой, например, *biznesman, kottedzh* и пр.; в переводе ироничность нейтрализуется.

Сравните (примеры из романа *Absurdistan*):

Krestovsky (Island) is where we rich people pretend to be living in a kind of post-Soviet Switzerland, trudging along the manicured bike paths

built ‘round *kottedzhes* and *town khauses*, and filling our lungs with parcels of atmosphere seemingly imported from the Alps [4, с. 4]. – Крестовский – это то место, где богатые люди притворяются, будто живут в какой-то постсоветской Швейцарии, прогуливаясь по вылизанным дорожкам, проложенным вокруг наших коттеджей и домов… [5, с. 6].

Аналогичные примеры иронии в романе *The Russian Debutante‘s Handbook* (пиджинизация англицизмов):

This being Russia, a nation of busybody peasants thrust into an awkward modernity, some idiot will always endeavor to spoil your good fun. And so the neighboring *biznesman*, a sunburned midlevel killer… [7, с.152].

The next two cryptic lines had come to him during the *biznesmenski* lunch. … [7, с. 224].

…she asked few questions about Vladimir’s flourishing *bizness*… [7, с. 386].

Все эти формы в переводе передаются без графического маркера варьирования семантики, специфики коннотаций: бизнес, бизнесмен.

Ироничность можно передать в переводе при помощи использования кавычек и/или комментария (как наиболее эффективные способы); представляется важным вынести этот вопрос на обсуждение в профессиональных кругах. Ирония, как и юмор, являются важным компонентом субстрата, что требует изучения возможностей их сохранения в переводе на основе разнообразного эмпирического материала.

Литература

1. Интервью радиостанции «Эхо Москвы» с П. Палажченко. Режим доступа: URL: http://www.echo.msk.ru/interview/ – Дата обращения: 25.09.2007. **2.** Интервью В. Зайцева корреспонденту «Независимой газеты» Режим доступа: URL: http://www.ng.ru/ – Дата обращения: 24.01.2003. **3.** Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с. **4.** Shteyngart G. Absurdistan. – N.Y.: Random House, 2007. – 333 p. **5.** Штейнгарт Г. Абсурдистан; перев. Е.З. Фрадкиной. – СПб: Амфора, 2007. – 477 с.
6. Беседа с Гарри Штейнгартом. Режим доступа: URL: http://www.voanews.com/russian/ Дата обращения: 25.10.2007. **7.** Shteyngart G. The Russian Debutante‘s Handbook. – N.Y.: Riverhead Books, 2002. – 476 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

AlQinai Jamal, PhD, Professor of the Department of English, Faculty of Arts, Kuwait University, Kuwait

Альошина Марина Дмитрівна, викладач кафедри перекладу Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Antoniou Maria, PhD, Lecturer in Translation at the Department of French Language and Literature, National and Kapodistrian University of Athens, Greece

Babych Bogdan, PhD, Lecturer at the Centre for Translation Studies, University of Leeds, United Kingdom

Babych Svitlana, Teaching Fellow at the Centre for Translation Studies, University of Leeds, United Kingdom

Баклан Ірина Миколаївна, аспірант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Башук Наталія Петрівна, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна

Безсонова Євгенія Олександрівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Белоглазова Елена Владимировна, доктор филологических наук, доцент, доцент кафедры теории языка и переводоведения факультета гуманитарных наук Санкт-Петербургского государственного экономического университета, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Бернацька Ольга Вікторівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Білоус Наталія Петрівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Білоус Олександр Миколайович, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри перекладу і загального мовознавства, декан факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кіровоград, Україна

Богданов Георгій Олександрович, пошукувач Київського національного університету культури і мистецтв, м. Ерланген, Німеччина

Борисенко Наталія Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Брюховець Аліна Володимирівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Введенська Тетяна Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу ДВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, Україна

Вдовичев Алексей Владимирович, доцент кафедры теории и практики перевода № 1 Минского государственного лингвистического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Верходанова Євгенія Аркадіївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Wiech Tomasz, MA, Academic Teacher, University of Arts and Science, Kielce, Poland

Вікторова Леся Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри професійної психології та педагогіки Національної академії Служби безпеки України, м. Київ, Україна

Возна Марина Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Возняк Святомира Василівна, магістрант Інституту філології Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

Войтова Олександра Анатоліївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Володарська Ольга Євгенівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гастинщикова Любов Олександрівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гінзбург Михайло Давидович, доктор технічних наук, професор, академік УНГА, начальник відділу Інституту транспорту газу, м. Харків, Україна

Головня Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гонта Ігор Анатолійович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Горшкова Вера Евгеньевна, доктор филологических наук, доцент, профессор кафедры перевода, переводоведения и межкультурной коммуникации Иркутского государственного лингвистического университета, г. Иркутск, Российская Федерация

Гудманян Артур Грантович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гузь Анжела Михайлівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гукасова Эра Михайловна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры новогреческой филологии факультета романо-германской филологии Кубанского государственного университета, г. Краснодар, Российская Федерация

Даниленко Анна Миколаївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Дюканова Ніна Михаййлівна, доцент, доцент кафедри сучасних європейських мов Національної академії статистики, обліку та аудиту, м. Київ, Україна

Eberle Kurt, PhD, CEO at Lingenio GmbH, Heidelberg, Germany

Єнчева Галина Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Журавльова Оксана Михайлівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Зенина Людмила Владимировна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры иностранных языков Московского государственного университета экономики, статистики и информатики, г.Москва, Российская Федерация

Кабакчи Виктор Владимирович, доктор филологических наук, профессор, профессор кафедры теории языка и переводоведения

факультета гуманитарных наук Санкт-Петербургского государственного экономического университета, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Каменева Наталия Александровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры иностранных языков Московского государственного университета экономики, статистики и информатики, г. Москва, Российская Федерация

Камовникова Наталья Евгеньевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры межкультурных коммуникаций Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Капитонова Марина Андреевна, магистрант отделения иностранных языков Института филологии и языковой коммуникации ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Кардаш Каринэ Александровна, аспирант кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Каушанська Лідія Василівна, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна

Kikvidze Zaal, Doctor of Philological Science, Full Professor, Chief Research Fellow, A. Chikobava Institute of Linguistics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Климович Наталья Викторовна, кандидат филологических наук, доцент кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Ковальчук Сергей Иванович, преподаватель кафедры теории и практики перевода № 1 Минского государственного лингвистического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Ковтун Олена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Козачук Андрій Михайлович, старший викладач кафедри практики та методики навчання англійської мови Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Кондратьєва Оксана Валеріївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Корж Анастасия Сергеевна, соискатель кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Корнаухова Наталья Геннадьевна, старший преподаватель кафедры перевода, переводоведения и межкультурной коммуникации Иркутского государственного лингвистического университета, г. Иркутск, Российская Федерация

Крилова Тетяна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Крушинська Олена Георгіївна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри теорії та практики перекладу з романських мов ім. М.Зерова Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Куца Оксана Ігорівна, асистент кафедри теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

Ладиненко Альбіна Павлівна, викладач кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

Легка Ольга Володимирівна, асистент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура факультету іноземних мов Львівського національного університету ім. Івана Франка, м. Львів,Україна

Лєпухова Наталія Іванівна, аспірант кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Ніжин, Україна

Линтвар Ольга Миколаївна, викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Лисенко Гелена Людвигівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна

Ляшина Алла Георгіївна, старший викладач кафедри іноземних мов факультету економіки та туризму Закарпатського державного університету, м. Ужгород, Україна

Миклуха Людмила Анатоліївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Мишко Світлана Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Закарпатського державного університету, м. Ужгород, Україна

Моісеєнко (Іваніна) Тетяна Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу Інституту іноземної філології Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, Україна

Надточій Юлія Миколаївна, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови, факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна

Находкина Алина Александровна, кандидат филологических наук, доцент, заведующая кафедрой перевода Института зарубежной филологии и регионоведения Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Аммосова, г. Якутск, Российская Федерация

Ніколенко Андрій Георгійович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германських мов і перекладу Природничо-гуманітарного навчально-наукового інституту Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Ніцу Олександр Юрійович, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Norouzi Mehrnoush, MA Graduate of the English Department, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

Онушканич Ірина Василівна, асистент кафедри теорії та практики перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна

Пачулия Леван Валерьянович, кандидат филологических наук, ассоц. профессор Сухумского государственного университета, г. Тбилиси, Грузия

Плетенецька Юлія Миколаївна, викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Плютов Вячеслав Сергеевич, доцент кафедры теории и практики перевода № 1 Минского государственного лингвистического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Полякова Оксана Вікторівна, викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Попович Наталія Мафтеївна, аспірант, старший викладач кафедри іноземних мов факультету економіки та туризму Закарпатського державного університету, м. Ужгород, Україна

Разумовская Вероника Адольфовна, кандидат филологических наук, доцент, профессор кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Раті Андріана Олександрівна, викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Романенко Ольга Валеріївна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Romanova Olga, Mg. Philol. (Russian Philology); MA Philol. (English Philology), Lecturer for the Professional Bachelor Higher Education Programme "Translation", Baltic International Academy, Riga, Latvia

Seid Motahhari Massoud, BA in English Literature, MA in TEFL, PhD in TEFL, Assistant Professor of the English Department, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

Семигінівська Тетяна Григорівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Сидоренко Сергій Іванович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Сітко Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Смірнова Тетяна Володимирівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Соколовский Ярослав Викторович, кандидат филологических наук, доцент кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Солодовиченко Ірина Ігорівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Стежко Юрій Григорович, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри англійської мови фізико-математичних факультетів

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Тарасенко Василиса Евгеньевна, аспирант Сибирского государственного аэрокосмического университета им. акад. М.Ф. Решетнева, г. Красноярск, Российская Федерация

Тарасенко Татьяна Васильевна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры общественных связей Сибирского государственного аэрокосмического университета им. акад. М.Ф. Решетнева, г. Красноярск, Российская Федерация

Ткаченко Юлія Вікторівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Троссель Марина Владимировна, кандидат филологических наук, доцент кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Туріс Інгрід Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов Мукачівського державного університету, м. Мукачево, Україна

Файбушевский Максим Владимирович, заместитель декана факультета гуманитарных наук, старший преподаватель кафедры романских языков и перевода факультета гуманитарных наук Санкт-Петербургского государственного университета экономики и финансов, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Фокін Сергій Борисович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу з романських мов ім. М.Зерова Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Фоменко Олена Геньївна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри теорії та практики перекладу Інституту іноземних мов Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, Україна

Харченко Олег Валентинович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Україно – Арабського інституту міжнародних відносин і лінгвістики ім. Аверроеса МАУП, м. Київ, Україна

Цибулько Яна Валеріївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Чепурна Зінаїда Володимирівна, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики

Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна

Чиженко Інга Олексіївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Чистова Елена Викторовна, старший преподаватель кафедры русского языка как иностранного Института филологии и языковой коммуникации ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Чубань Андрій Валентинович, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Шахновська Ірина Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Шевчук Наталя Вікторівна, викладач кафедри східноєвропейських мов Національної академії Служби безпеки України, м. Київ, Україна

Шиповская Жанна Александровна, магистрант кафедры истории и правового регулирования массовых коммуникаций факультета журналистики Кубанского государственного университета, г. Краснодар, Российская Федерация

Штогрин Мар'яна Володимирівна, викладач кафедри теорії та практики перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна

Шум Ольга Володимирівна, аспірант кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Шуневич Богдан Іванович, доктор педагогічних наук, професор, декан гуманітарного факультету Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Шурлина Ольга Викторовна, преподаватель кафедры теории перевода и межкультурной коммуникации факультета романо-германской филологии Воронежского государственного университета, г. Воронеж, Российская Федерация

Шурма Світлана Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Юзефович Наталья Григорьевна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры английской филологии Дальневосточного государственного гуманитарного университета, г. Хабаровск, Российская Федерация

ЗМІСТ

Jamal Al-Qinai. Asymmetry of Gender Markedness in English-Arabic Translation 3
Марина Альошина. Стилістичні аспекти роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» в українських та російських перекладах 19
Maria Antoniou. Translating Humour: the Case Study of French Comics Translated to Greek 23
Svitlana Babych, Kurt Eberle, Bogdan Babych. Development of Hybrid Machine Translation Systems for Under-Resourced Languages: Automated Creation of Lexical and Morphological Resources for MT 27
Ірина Баклан. Діловий дискурс на сучасному етапі розвитку перекладознавства 31
Наталія Башук. Переклад технічних термінів 35
Elena Beloglazova, Viktor Kabakchi. The Translator and Ideological Confrontation 39
Наталія Білоус, Тетяна Семигінівська. Професійна придатність як невід'ємний компонент професійної етики майбутнього перекладача 42
Oleksandr Bilous. Colloquial Lexis as the Means of Conveying the Author's and Character's Figurative Information 47
Георгий Богданов. Переводоведение как наука 53
Аліна Брюховець, Наталія Борисенко. Використання евфемізмів як вияв політкоректності в друкованих англомовних ЗМІ та їхній переклад українською 57
Тетяна Введенська. Прагматичні аспекти науково-технічного перекладу 62
Алексей Вдовичев. Лексическая проблема перевода терминов-синонимов в специальном тексте 67
Алексей Вдовичев, Сергей Ковальчук. Факторы межкультурной коммуникации в переводческой деятельности 71
Tomasz Wiech. Typology of Barriers and Disturbances in Simultaneous Interpreting 75
Леся Вікторова. Формування вмінь іншомовного професійного спілкування перекладачів 79
Марина Возна, Олександр Гапонів. Прагматичне адаптування в перекладі ідеологічно-забарвленої лексики 84
Святомира Возняк. Феномен антиномій та протиріч як субстантивних форм буття у тексті та його перекладах: на матеріалі сонетів В. Шекспіра 90
Олександра Войтова, Тетяна Крилова. Синтаксичні перетворення атрибутивних словосполучень під час перекладу газетно-інформаційних текстів 99
Любов Гастинщикова, Оксана Полякова. Передперекладацький етап у дубляжі англомовних анімаційних фільмів українською 103

Михайло Гінзбург. Як перекладати англомовні фахові тексти українською з погляду ґендерної толерантності 109
Ігор Гонта. Переклад полікомпонентних термінів з агентивними формантами в авіаційній галузі 115
Вера Горшкова. Типология юридических текстов и терминотворчество . 118
Артур Гудманян, Сергій Сидоренко. Чи правильно перекладена Європейська хартія регіональних мов або мов меншин? 123
Анжела Гузь. Відтворення професійного мовлення доктора Хауса в українському дубляжі 129
Эра Гукасова. Прагматическая адаптация художественного текста в процессе перевода (на материале русского, английского, новогреческого языков) 133
Анна Даниленко. Переклад ненормативної лексики в літературі (на матеріалі роману Стівена Кінга «Історія Лізі») 140
Ніна Дюканова. Граматичні особливості перекладу англійської науково-технічної прози 145
Галина Єнчева, Євгенія Безсонова. Лінгвокультурний аспект асиметрії у перекладі художнього тексту 149
Оксана Журавльова, Ольга Романенко. Транспонування іррадіювального смислу в процесі перекладу 152
Людмила Зенина. Некоторые вопросы использования транскрипции как способа передачи реалий в процессе обучения переводу экономической безэквивалентной лексики 156
Виктор Кабакчи. Переводчик и английский язык вторичной культурной ориентации в эпоху «глобанглизации» 159
Наталия Каменева. Социокультурные аспекты ведения беседы в традициях англоязычных культур 170
Наталья Камовникова. Пространственные модификации в переводах стихотворений Редьярда Киплинга, или Где заходит солнце Британской Империи 175
Марина Капитонова. Культурная информация в аспекте межъязыковой симметрии в художественном переводе поэтического текста 181
Каринэ Кардаш. К вопросу о единице художественного перевода: лингвистический аспект 186
Лідія Каушанська. Граматичні особливості перекладу німецьких технічних текстів в космічній галузі українською мовою 191
Zaal Kikvidze. Lost and Acquired in Translation: Shades of Meaning in Language Names 194
Наталья Климович. Интертекстуальность и перевод 198
Олена Ковтун. Авіаційна терміносистема англійської мови та її переклад українською 203

Андрій Козачук. Прочитання українських історизмів у художніх англомовних перекладах межі XX-XXI ст. ... 208
Оксана Кондратьєва, Ольга Бернацька. Місце когезії у тексті художнього перекладу ... 214
Оксана Кондратьєва, Ірина Шахновська. Способи перекладу метафори в романах Д. Брауна українською мовою ... 218
Анастасия Корж. Структурный подход к изучению семантической ситуации «извинение» ... 223
Наталья Корнаухова. Теория перевода после «постмодернистского переворота» ... 227
Тетяна Крилова, Яна Цибулько. Трансформації при перекладі агентивного неживого підмета ... 231
Олена Крушинська. Перші українські переклади поезії французького модернізму ... 235
Оксана Куца. Толерантність майбутнього перекладача як складова перекладацької професійної компетентності ... 241
Альбина Ладыненко. Авторский перевод как разновидность интерпретации иноязычных вкраплений в художественном тексте ... 245
Ольга Легка. Shakespeare's Sonnets in Ukrainian Literary Polysystem: Translation Multiplicity. Ivan Franko's Pioneering Role ... 249
Наталія Лєпухова. Особливості перекладу літературної казки ... 253
Ольга Линтвар. Екранізація як мистецька аналогія художнього твору 258
Гелена Лисенко, Зінаїда Чепурна. Термінологічні та структурні особливості текстів німецьких медичних інструкцій ... 262
Алла Ляшина. Інтенсифікація процесу перекладу шляхом вивчення особливостей сполучуваності репрезентативних суфіксів системи англійського словотвору в науковій літературі ... 266
Людмила Миклуха, Алла Сітко. Способи та прийоми перекладу загальних питальних речень ... 269
Світлана Мишко. Навчання перекладу як одному із засобів розвитку комунікативних навичок ... 273
Тетяна Моісеєнко (Іваніна). Специфіка перекладу онімів шекспірівської доби (на матеріалі комедії В. Шекспіра «Приборкання норовливої») . 276
Massoud Seid Motahhari, Mehrnoush Norouzi. Comparison between Field Dependent and Field Independent Cognitive Styles Concerning Translation of a Literary Text ... 280
Юлія Надточій. Лексичні способи перекладу молодіжного ідеолексикону ... 284
Алина Находкина. Классификация якутских лакун-глаголов в эпическом тексте и способы их перевода на английский язык ... 288

Andriy Nikolenko. Alternative Forms of Language Use in Intercultural Communication 293
Олександр Ніцу, Алла Головня. Концепція світу та людини і способи їх відображення у повісті Рея Бредбері «Кульбабове вино» 297
Iryna Onushkanych. Training Interpreting Using Video Materials 302
Леван Пачулия. Переводимые и непереводимые формы обращения в мингрельском 306
Юлія Плетенецька. Синтаксичні перетворення на рівні словосполучень у художньому фільмі Тіма Бертона «Аліса в Країні Чудес» 310
Вячеслав Плютов. Пропуски и сокращение информации при синхронном переводе 316
Наталія Попович. Відтворення тринітарної термінології в українській богословській терміносистемі (на прикладі семантичного аналізу форм та похідних давньогрецького дієслова ‘υφίστημι у “De Spiritu Sancto” св. Василія Великого) 322
Вероника Разумовская. Симметрия: общенаучная категория и понятие перевода 326
Андріана Раті. До питання відтворення жанру: теоретичний аспект 333
Olga Romanova. Application of Semantic Translation to Rendering English Advertising Slogans Promoting Domestic Appliances in Russian 336
Тетяна Смірнова. Відтворення соціокультурної складової при перекладі (на прикладі твору Д. Брауна «Янголи і демони») 342
Ярослав Соколовский. О некоторых концепциях переводческой эквивалентности 346
Ірина Солодовиченко. Відтворення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки 351
Юрій Стежко. Лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори неологізації мови 355
Василиса Тарасенко. Лексема ЧАЙ в китайском, русском и японском языках в аспекте перевода 360
Татьяна Тарасенко. Юмористический дискурс: переводческий аспект (на примере перевода турецких анекдотов) 364
Юлія Ткаченко. Когнітивні аспекти перекладу поетичних метафор у «Сонетах» В. Шекспіра 368
Марина Троссель. Синонимия и вариантные отношения как частная проблема перевода (на примере лексики лесопильной промышленности в русском и английском языках) 372
Інгрід Туріс. Німецькі запозичення суспільно-політичної лексики в угорських говірках Закарпаття 376
Максим Файбушевский. Особенности лексикографического описания французской финансовой терминологии: российский опыт 382

Сергій Фокін. Частотні параметри перекладної мови в загальній та частковій теоріях перекладу (на матеріалі іспанських герундіальних перифраз) ... 389
Elena Fomenko. Functional-Typological Linguistic Aspects of Translating James Joyce ... 396
Олег Харченко. Комічний переклад в американському відеовербальному дискурсі ... 401
Інга Чиженко, Алла Сітко. Прагматичні проблеми перекладу риторичних запитань ... 406
Елена Чистова. Формирование китайских неотерминосистем по принципу перевода ... 409
Андрій Чубань. Класифікація та відтворення антропосемічних субстантивних композитів-бахуврихі англійської мови ... 414
Наталія Шевчук. Психолого-педагогічні аспекти формування професійно-етичної компетентності ... 418
Жанна Шиповская. О переводе ненормативной речи персонажей англоязычной художественной прозы (на материале фрагментов, содержащих элементы южно-американских диалектов, пиджин инглиш и кокни) ... 421
Мар'яна Штогрин. Принципи розробки методичного забезпечення перекладацької практики ... 426
Ольга Шум. Особливості відтворення фразеології Василя Барки: перекладацький аспект ... 431
Богдан Шуневич. Перспективи лексикографічної діяльності кафедр перекладу вищих технічних навчальних України ... 435
Ольга Шурлина. Локализация программного обеспечения в глобальном мире ... 439
Світлана Шурма, Євгенія Верходанова. Труднощі перекладу при відтворенні концептуальної моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ (на матеріалі перекладів американських творів XX – XXI ст. українською) 444
Світлана Шурма, Ольга Володарська. Відтворення інтенційної семантики англомовних рекламних слоганів українською ... 448
Наталья Юзефович. Юмор и ирония в лингвокультурном субстрате: что с ними происходит в переводе? ... 453
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ ... 457

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Матеріали
VI Міжнародної
науково-практичної конференції

ФАХОВИЙ ТА ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

5-6 квітня 2013 р.

В авторській редакції